

Josep Puig Pujades (1883-1949). cultura, periodisme i pensament polític en el catalanisme republicà

ANNEX

10.13. Transcripció seleccionada d'articles, contes i manifestos col·lectius

Anna Teixidor Colomer

TESI DOCTORAL UPF / ANY 2012

DIRECTOR DE LA TESI
Dr. Jaume Guillamet Lloveras
(Departament de Comunicació)

(A) PUVIS. “Panneaux. Substantiu sense adjectiu”, a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d’abril de 1908), pàg. 3

Pot esser tu, car llegidor, haurás rebut al arribar a tes mans el primer nombre d’aquest periodíc, la mateixa impressió que vaig sentir quant els bons companys d’EMPORDÁ, m’anunciaren la seva creació.

- El dia primer d’Abril sortirá EMPORDÁ, em digieren.
- Empordá?... Empordá á seques?

Ho confesso francament, em semblava el títol migrat.

I els bons companys d’EMPORDA em parlaren de llurs projectes. Trevallarem – am totes nostres forces, perquè nostra comarcca sigui ella mateixa, ben catalana, ben conscienta de sos drets i deures. Volem fer ciutadans lliures, capaços d’accionar per son compte... Lluitarem per qu’el moviment nacionalista pletóric de vida, qu’arreu inunda les comarques Catalanes, vingui a fructificar a casa nostra... La tasca es llarga... Lluitarem!

I els rostres joves dels bons companys s’animaven i les llurs paraules plenes de fé semblaven abrandar la nostra comarca adormida... Les llurs mirades plenes de foc, feien esdevenir els rostres com d’il·luminats... vidents, d’un poble lliure que tots en somnis hem presentit.

I al tornar a recordar aquell títol Empordá, sols hi vaig trobar a mancar uns punts suspensius a darrera, signes esperançadors d’un avenir esplendent... Ja vindrá, bons companys, el dia en que l’esperança esdevinguda realitat, posará darrera el vostra substantiu, un adjectiu cualsevol, ... vivificat... renascut... lliure.

(A) ERIN, Jordi. “El drama FEDORA” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 7 (13 de maig de 1911), pàg. 3.

El drama FEDORA

Fedora d'en Victorià Sardou revela el domini de l'ofici en son autor. Com en la majoria de ses obres, Sardou posa en aquesta tot el seu enginy qu'es molt, i buscá tots els efectismes en el desarrollo de l'acció, logrant ab son talent interessar al public acaparant-lo ab l'acció i fent-li oblidar els petits detalls que permeten veure la manca de veritat d'alguns personatjes, que declamen en certs moments ab una fórmula, d'una manera rebuscada que'n podriem dir la parla teatral d'en Sardou. L'estrena de *Fedora* a París l'any 1888 fou un éxit més, d'els qu'obtenia aleshores, ja ric, reputat, condecorat i academia. Malgrat tot aixó en Sardou fou un autor de talent que coneixia el gust del public i li sabia escullir l'ambient de les seves obres fent-les interessantes a ses aficions: aixis veiem en *Dora*, una de les obres mes celebrades, qu'ens presenta el nom dels grands espies i l'espionatge es una de les cebes dels nostres bons vehins de França. En *Fedora* el mon d'expatriats rusos a París, molt interessant per ses barrejes d'aristocracia i nihilisme.

Quant en Sardou volgué fer art veritable, sense cara al exit del gros public, com en la Haune, fracassá per aquell i aixó féu qu'en prescindís en lo sucesiu de ses intimes conviccions artístiques i procurés atendre solsament al gust del consumidor... Es veritat també que l'éxit li dóna rahó i cada obra obtingué dos o tres centes representacions i ademés de fer-se una popularitat gran, també a força de'enginy lográ qu'el teatre li pagués un castell i el convertís en ric... a n'ell el pobre miserable qu'había necessitat de la caritat, de la que després fou sa muller, per no morir de fam. Alabat siga l'art perquè ell ens dona el pa espiritual i el de la fleca!

De l'execució: serem breus perque ab una sola representació no pot jutjarse definitivament a uns artistas. La Senyoreta Adamuz estigué en conjunt bé, encara qu'en alguns moments li mancá la fogositat deguda, no arribant a fernos oblidar en els moments culminants qu'estaba fent comedia. La seva figura elegantíssima i els trajos ab qu'es guarneix fan qu'el seu art arribi a oblidar-se tot contemplant a l'artista. El Sr. Comes ens agradá del tot, logrant produir emocions veritablement reals. Els demés discretíssims encara qu'alguns estan poc entrenats en les galanteries del gran mon.

No volem fer-nos pesats tornant a parlar de la presentació escénica; sols recordarem avui qu'en Sardou no deixa representar la seva obra *Les Merveilleuses*, sino feien sortir a escena veritables tasses Directori... Si arriba a trovar-se aquí no aixequen teló.

(A) ERIN, Jordi. “EI NIDO AJENO d’en J. Benavente”; “EI TANTO POR CIENTO” de Lopez de Ayala”; “EI GENIO ALEGRE” dels germans Quintero” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 8 (20 de maig de 1911), pàg. 2.

El NIDO AJENO d’en J. Benavente

El nido ajeno representat en la nit del passat dissapte fòu la primera obra ab qu’es revelà autor dramatic en Benavente, i per aixó, no es pas aquesta comedia a propòsit per judicar l’obra entera del seu autor; ans al contrari, la preferencia per la sátira amatoria imitada del francès, que demostrá en sos començaments, fou deixada de costat després, arribant a produir obres exquisites, castisses i originals com *Los intereses creados*, *Las de Cain*, etc.

Sense por de pecar d’exagerats podem afirmar d’en Benavente qu’es avui el mellor autor de la comedia moderna castellana, d’aquella comedia sutil, diàfana, finalment irònica, qu’entra en el nostre esperit per la sola força de la seva essencia, qu’ens atrau i ens convenç sense declamacions buides, per la sola acció, d’apariencia sencilla empró de fons complexe com totes les accions humanes.

En *El nido ajeno*, en Benavente ens presenta una lluita de sentiments, d’amor i de gelos en el si d’una familia, en la qu’els prejudicis fan veure traicions que no existiesen, amors adulterers en els afectes fraternals. Aquesta obra porta un segell afrancesat, mancant-li en el desarrollo i en la solució, l’atreviment propi del teatre modern francès.

***

EL TANTO POR CIENTO de Lopez de Ayala

Al sendemá de veure una obra del teatre modern castellá, la representació d’ *El tanto por ciento* ens debia frapar forçosament... L’obra d’en Lopez de Ayala, el gran poeta dramatic i voluble polític, es als nostres ulls de juvenesa força mes important com a obra literaria que com a obra teatral. La forma literaria que tan cuidaba l’Ayala arriba en aquesta comedia de la seva segona época de producció, a un grau tal de perfecció, el dialóg es tan precís i just, dintre la forma poética, que veritablement arriba a constituir una obra mestre del drama versificat.

El tanto por ciento té un fons moralista, intenta fer inspirar horror a la fam d’or qu’abusaba la societat contemporania del autor; febre d’or que continúa essent actual i qu’esdevindrà eterna. L’idea de l’obra es doncs de les immortals perquè esta encarnada en l’essencia humana.

Ara, el desarrollo de l’acció complicada, l’intervenció de tants personatjes, l’intromissió de criats en totes les converses dels amos, tot aquesta part d’una obra dramática que deu estar influida per l’época, ens dóna en *El tanto por ciento*, la

sensació dels anys transcorreguts desde que fou escrita i pot ser mes qu'aixó, traspúa l'estudi fet per l'autor, del teatre antic espanyol i especialment del de Calderón.

Per aixó, l'obra de l'Alaya ens produí una forta i pot ser ingrata impressió al sendemá d'haver vist l'obra d'en Benavente.

Tant l'una com l'altre obtingueren un éxit falaguer, al que ajudaren la representació força acabada que'ls hi doná la companyia que dirigeix en Comes. Aquest actor estigué admirable en *El nido ajeno* arribant en alguns moments a fer una creació del seu paper. La Sreta. Adamuz ens agradá molt mes en *El tanto por ciento* qu'en la obra den Benavente. Ab la comedia moderna no arriba a entregarse; ni en els moments culminants arriba a fer-se malver l'hermós óval de la seva cara... volem dir qu'en *El nido ajeno* l'artista no arribá a vencer a la dóna. La compensació ens fou donada ab l'obra de l'Alaya ahont l'Adamuz estigué perfecta i justa. Els demás discretíssims, formant un conjunt com poques vegades hem vist per Figueres.

***

Los chorros del oro, es un passatempes exquisit, juguetó, un tros de vida andaluza bellament portat a les taules. La Sreta. Adamuz hi trová ocassió de lluir la seva véu i el seu bon gust al cantar les *granadines*, aquell esplet de la terra de María Santísima.

***

EL GENIO ALEGRE dels germans Quintero

La bella obra dels Quintero es ja coneguda del nostre públic, que la pogué admirar representada per la companyia Peypoch temps enrera. Aixó i l'haver-ne parlat a son degut temps ens relleva de parlar-ne novament si l'estima en que tenim an aquesta comedia no fos tan grossa qu'ens obliga a tornar dir la nostra bona impressió.

Si surés l'idea d'en Xenius manifestada en un dels dos darrers glosaris de fer jutjar les obres pictoriques per poetes o les obres teatrals per pintors i esculptors, quin judici farien d'*El genio alegre*? Veritablement seria curiós empró crec que n'ns sorprendria. Dirien segurament, qu'es una nota de color impresionista, tan sentida, tan analista, que constitueix una obra acabada. Els Quinteros han agafat tota la gamma de color de la terra andaluza i desde'ls morats de les ombres dels patis senyorials fins als grogs reials de la plena llum combinats ab la seva talentuosa faisó apreixen als nostres ulls, produintnos fortes emocions de vida, contrastos hermosos qu'ens corprenen i ens encoratjen a cantar esperançats com la protagonista de le obra "Alegrémonos de haber nacido".

L'obra dels Quinteros, i crec qu'es la tónica de totes les seves obres, no és fonda ni trascendental, empró d'una manera suáu, posant-nos frec a frec de la vida mateixa, ens fa pensar i sentir fundament. Literariament, es una filigrana, plena de riqueses, recullides de la propia parla andaluza.

La presentació escènica, malgrat les justes exigències del representant de la Societat d'Autors, fou deplorable.

Al voler parlar de l'execució, el recort de la campanya Peypoch s'ens presenta a la nostra memòria i creiem preferible no parlar en aquesta obra de la companyia Comes.

(A) “MANCHA QUE LIMPIA” de José Echegaray; “TIERRA BAJA” de Angel Guimerá; “LA RIMA ETERNA” dels germans Quintero; “LA DAMA DE LAS CAMELIAS” de A. Dumas “fill” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 9 (27 de maig de 1911), pàg. 2.

MANCHA QUE LIMPIA de José Echegaray

En la nit del passat dissapte la companyia Comes ens feu present d'aquest dramón de l'Echegaray. El poc espai de que disposem ens impideix dir-ne tot lo qu'en pensem d'aquest melodrama romántic disfressat de realisme. En *Mancha que limpia*, el talent de Don José hi ha dialogat un esperpento folletinesc, que de sopte produeix un efecte sorprenent. L'autor hi posá tota la seva traça per feros creure real i humá tot aquell munt d'absurdes, tonteries i extravagancies inversosimils, i tot ben combinat i artificiosament arranjat s'ho empassa el públich que s'entusiasma ab sentimentalismes i se deixa acaparar ab frases retombants i tirades buides.

Si durant la representació no's pert la serenitat i un no's deixa emportar per el nús que s'ens fa al cor ab tanta malifeta, i reflexiona qu'el senyor Echegaray qu'ha fet l'obra, es el mateix que surt mapat en els bitllets de banc, no s'arriba a comprendre qu'un mateix home puga donar tanta pena i tantes alegries.

Els actors ben discrets i fins pot ser massa per l'obra.

***

TIERRA BAJA de Angel Guimerá

Quan una obra ha sigut consagrada pels públics i pels critics de per tot el mon, que manca dir-ne? Tots i tothom coneix *Terra Baixa* den Guimerá; per això parlarem exclusivament de la seva execució.

Volem esser francs: quant varem veure anunciat el famós drama del nostre gran poeta quina gloriosa estela ha creuat tota mena de fronteres, fent comprendre arreu l'esperitualitat catalana, sentirme la dolorosa temensa de creure incompreses per els actors totes les rústiques i humanes belleses de Terra Baixa. Era pot ser perque ignorabem com aprenqué en Paco Comes a estimar l'obra caudal del nostre teatre. Allá a Madrid quant el genial Borrás aná a aportar al teatre castellá tot l'impuls de la seva ánima jova, aprenqué en Comes a sentir-ne l'essencia. Al costat d'en Borrás que féia el Manelic, en Comes desempeñyá el paper de Sebastiá i compartí ab el nostre primer actor les glorioses ovacions qu'el poble Madrileny li otorgá ben justament. Fill de totes aquelles representacions fou el Manelic qu'en Comes ens doná per primera volta el passat diumenge.

Com deiem al començar volem esser sincers: en *Tierra Baja* els actors ens convenceren completament, especialment les primeres parts, que al nostre entendre no habien arribat en cap obra de les representades, en aquella intima compenetració

indispensable perquè l'obra d'art s'espandeixi ab tota sa bellesa... bellesa que *Tierra Baja*, porta infinita, com a obra mestre qu'es del teatre mundial.

***

LA RIMA ETERNA dels germans Quintero

Gustau A. Becquer el malhaurat poeta sevillà al qui la sort li compensá en sentiments lo que li havia negat en goigs de la vida, morí pobre i trist. Ab les seves obres literaries i especialment poetiques, de les que un critic amic seu, en digué "*que no son la total expresion de un poeta, sino lo que de un poeta se conoce*", ha fet bategar el cor de totes les generacions que l'han seguit. Si ab ses *Rimas* que son lo que del poeta coneixem arribá a commoure l'humanitat entera, sentimental per essencia, que no hauria lograt fer si s'hagués pogut donar enter a la Poesia, lliure de la Prosa de la subsistencia? *Si cada escrito suyo representa ó una necesidad material ó el pago de una receta* que podia produir el seu estre poetic deslliurat del lastre del cocido?

Quasi tothom coneix poc ó molt l'obra d'en Bécquer i mes d'un cop em fuit llegint les *Cartas desde mi celda* i les nostres fibres han vibrat a la cadencia de

Mientras sentirse puedan en un beso

Dos almas confundidas;

Mientras exista una mujer hermosa,

¡Habrà poesia!

Per pagar aquets deutes de l'humanitat i especialment del poble espanyol envers el gran poeta sevillà, els aplaudits germans Quintero "autors de *Las de Cain* que per error de ploma atribuiem en el nombre passat a n'en Benavente", han conjuminat una comedia quins beneficis anirán a engroixir la subscripció oberta a Sevilla per aixecar un monument a n'en Gustau Adolfo Bécquer.

Portar a l'escena inspirades impresions poétiques d'en Bécquer quina forma aerea, vaporosa i delicada s'ens filtra insensiblement a l'esperit, ho trovem molt exposat, i sols el talent dels Quintero pot salvar una obra com *La Rima Eterna*. Com a comedia no'ns fa el pés: com a homenatge ho aplaudim i celebrem.

Els actors discrets: la presentació escenica fusellable, sino fossim enemics de la pena de mort.

***

LA DAMA DE LAS CAMELIAS de A. Dumas "fill"

La sola llegida del titols ens fa tornar jovincels, fent reviure els anys de juvenesa fins an els nostres pares... I si veiém inquirir com fou rebuda l'any 52 pel públic parisenc del Vaudeville, l'obra qu'ens ocupa, podrem observar qu'els anys no han passat inútilment. Lo qu'avuy trobem manso y passat de moda produí aleshores un tal esverament qu'en Dumas degué introduir-hi *couplets* per fer passar l'atreviment de

l'obra. Alló de portar a l'escena a una prostituta i fins santificarla, volent demostrar qu'un amor verdader pot regenerar al ser mes miserable, era molt per aquell temps, alló era immoral... I lo que son les coses, si avui la trobem immoral es perque hi trobem manca de vida veritable, perque el tipo creat es purament cerebral, fals, convencional, perque tots estem convençuts de que lo que fa i diu aquella dona es precisament tot lo contrari de lo que faria, diria i sentiria en la realitat de la vida.

Y prou de l'obra.

Quelcom de molt *essencial* debem comentar en "La Dama de les Camelias", a judicar per els cartells que portaben una petita curiosa nota "La Srta. Adamuz lucirá cinco elegantes toillettes últimos modelos de París". En veritat está be de roba la Sreta. Adamuz. Que vestits de tul blanc brodat de plata, que de seda blau pàlit, que de rosa també pàlit, que de seda groga Roberta de gasa blanca ab aplics de roses blanques, que bates qu'abrigs, alló semblaba a casa un modisto de Paris. Totes les toillettes estaben elegantíssimes enmotllant soperbament el seu cos esculptural, posant de relleu de les seves correctíssimes linies fent ressortir la bellesa de la seva faç... Llástima gran qu'en tot lo demás la representació de "La Dama de les Camelies" estigués feta una vulgaritat.

(A) ERIN, Jordi. “Comedies de broma”; “METERSE Á REDENTOR” de Miguel Echegaray a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 10 (3 de juny de 1911), pàg. 2.

Comedies de broma

Diu Zola: “En el teatre, quant un no en treu un fet nou, o alguna observació a aprofundisar, se serva contra l’obra teatral una sorda rencunia, la mateixa qu’un sent quant ha llegit un llibre vuit o quant ha llegit un llibre vuit o quant s’ha detingut deu minuts a parlar ab un xerraire imbécil que’ns aclapara ab un xáfec de paraules”.

Pensavem en aquells mots del gran critic, al sortir de veure *Los dulces de la boda* i *Genio y figura*, i també s’ens congriaba un viu malestar al veure dos vetlles perdudes ab comedies bufes i digestives, quant podien havernoseles fet aprofitar admirant obres d’art real.

METERSE Á REDENTOR de Miquel Echegaray

La comedia vaudevillesca es de les mes difícils a reixir. Ab una facilitat sorprenedora se cau en els dos defectes que limiten la seva justesa: l’insubstancialitat i el bufonisme. Matenirse en el jus medi, lograr acaparar l’atenció del espectador, fer-li tenir constanment la mitja rialla als llabis sense xavacaneries, sol s’obté ab gran talent i ab un complet domini del jog escenic.

En Miquel Echegaray, en la major part de l’obra qu’ens ocupa, representada el dijous passat, ha lograt la justesa de que parlabem i el públic s’en senti satisfet de la vetlla.

Veritat es, qu’una observació superficial de la vida, vista a través d’un prisma còmic ben poc ens farà pensar i ben poques sensacions noves portará al nostre esperit afanyós de modernitats esperituals. Empró l’esperit també cerca repós, distracció, i passatemp i tot aixó troba en l’obra de l’Echegaray.

Els senyors Comes, Torrents i Bañeras estigueren molt justos en sos respectius papers. De les actrius debem nomenar les Sres. Plasencia i Zurita que sobressurtien en sos respectius papers.

Els demás, discrets.

(A) ERIN, Jordi. “LA FLOR DE LA VIDA” de Joaquim i Serafi Alvarez Quintero; “LA BOLA DE NIEVE” de Manuel Tamayo i Baus; “LA DOLORES” de Josep Feliu y Codina; “EL CENTENARIO” dels germans Quintero a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 11 (10 de juny de 1911), pàg. 2-3.

LA FLOR DE LA VIDA de Joaquim i Serafi Alvarez Quintero

En les produccions dels Quintero, frapa poderosament l’atenció, además del llenguatge castís i correcte, admirable en totes ses obres, l’unitat de criteri, de convicció artística ab que son fetes, com si fossin filles d’un sol cervell. Conten les cròniques que quant els Quinteros cerquen un assumpte, un argument, s’en van a passeig al Retiro. Allí, discuteixen, teixeixen la trama i després s’en tornen a casa. En Serafi escriu, arregla i arrodoneix lo qu’en Joaquim li dicta. Aquest hi posa els xistes, imprimeix en l’obra l’alegria. En Serafi la justifica i fonamenta ab son caracter filosófic i pensador. Quant a l’obra está enllestida conten les cròniques qu’els Quintero la someten al judici il·lustrat d’un seu germà, literat que no escriu per amor an ells, i la seva opinió es decisiva i acatada.

I si les cròniques no menteixen, quan el bon Pere Alvarez Quintero degué escoltar la llegida del hermós i fónament elegant poema escenic de sos germans, *La flor de la vida*, la seva ànima generosa degue sadollar-se d’entusiasme i enorgullir-se de tal parentela.

La flor de la vida, es una exquisita comedia dialogada composta de tres poemes. Un idili bucolic, una aventura donjuanesca i un episodi ben humà constitueixen els tres actes, tres esmalts d’un mateix joiell. La tendresa de l’un, la modernitat de l’altre i el sentiment del tercer tenen vida propia i alhora se completen aixecant-se a les regions ideals i fent-nos oblidar les comedies ben petites al seu costat, en que’s pintá la vida vulgar, corrents i monotona. La flor de la vida es la consagració de l’esperit poetic de sos autors.

Tres actes de dialog son per posar a proba als mellors actors i en l’obra de que parlem demostraren esserbo, tan el Sr. Comes com la Sreta. Adamez, qu’especialment en el tercer acte lográ aquella plenitut de perfecció que nosaltres voldriem veure-li en totes les obres.

***

LA BOLA DE NIEVE de Manuel Tamayo i Baus

Una paraula mal oida, qu’es comenta a la bona de Deu, se conta i reconta d’una persona a l’altra, abultant-la inflant-la, posantil el verí que no duia; convertintla en un arma terrible, fereix a tots els que la toquen... com el borralló de neu que tènue, sùtil a la caiguda rodola per la pendent, engroixint-se, transformant-se, en terrible alud qu’anorrea la vida que troba al seu pas. Aixó es l’amable comedia dramática del

llorejat autor de *Un drama nuevo*. La versificació es musical, correctíssima, sense afectacions de cap mena. L'intriga, l'art de preparar els efectes, l'arranjament dels xistes, de les baixades de teló, tot, demostra un perfecte equilibri cerebral, un absolut domini del ofici, propi del que feu entre bastidors els seus primers passos.

Els actors tots discrets. El senyor Torrents sembla que s'empenyi en convertir el vers en prosa, recitant com li plau sense respecte al autor ni a la obra.

***

LA DOLORES de Josep Feliu y Codina

Es prou conegut del nostre públic, aquest drama de gust realista i escola qu'en podríem dir regionalista: aixó ens relleva de parlar extensament de l'obra d'en Feliu i Codina, que com en totes les seves, va recorre a la font inagotable de la passió i del sentiment bandejant-ne les tesis filosófiques. El diàleg admirable i apropiat a la condició dels personatges, fou aplaudit fortament.

Dels actors: era el benefici de la senyoreta Adamuz i aixó sol fa que callém lo que no ens plagué, per no barrejar qualche espina entre les flors que ofertes per alguns admiradors rebé la beneficiada en la nit del dilluns. L'humil petit cronista enfunda la ploma i respectuós besa els peus a l'hermosa damisela senyoreta Agna Adamuz.

***

EL CENTENARIO dels germans Quintero

Pels corredors del teatre, se deia: Que l'afecte a la vida, sentit per un vell centenari contrastant ab el pessimisme d'un jove suïcida, es una bella impresió. Que una festa de família, per nombrosa que sigui la família, no pot interessar durant una vetllada. Que pot ser l'obra dignament representada i curosament estudiada pot fer-se discreta durant els seus tres actes. Qu'els Quintero han sembrat la monotonia de l'obra, d'una serie d'acudits ben pintorescs i personals. Qu'en Comes estigué perfecte en son paper. Que l'obra no agradá del tot... Tot aixó i quelcom més se deia pels corredors i com no discrepa de la nostre opinió personal, ho trascribim fidelment.

***

La peça còmica *El sombrero de Periquin* feu passar al públic una agradable estona i logrà posar-lo de bon humor com debía proposar-se son autor en Ramón Corredó.

***

No tenim espai per parlar ab l'extensió deguda de dos coses interesantes, ahora que ben diferents: l'apuntador i la manca de públic. Pot esser abdos coses van lligades, malgrat no semblar-ho. Qui sap si l'apuntador crida tant perque's creu i no infundadament, qu'está sol en el teatre.

(A) ERIN, Jordi. “*Casandra* de B. Perez Galdós; *Zazá*, de P. Berton traducció d’en Carles Costa i J.M. Jordá; *La reina jove* d’Àngel Guimerà; *Els Zinc-Calós* per Juli Vallmitjana a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 12 (17 de juny de 1911), pàg. 2-3.

Casandra de B. Perez Galdós

Com ja diu l'autor en el proleg, aquesta obra es un assaig de la comedia-novela o novela-drama. Per aixó, sens dupte, tal com la va escriure en Galdós es irrepresentable. La companyia Comes ens en va servir un fragment ja que's *puliren nada menos* que dos actes.

De totes maneres, l'obra es regoneix escrita ab el peu forsat de que resulti anticlerical i entussiasmi a la galeria, aixis es que artisticament no sembla den Galdós.

Els actors, mes malament que be.

R.

Zazá, de P. Berton traducció d'en Carles Costa i JM Jordá

Heu-vos aquí una de les obres teatrals que més han sigue titllades d'inmorals per els esperits raquitichs. L'espai d'una nota teatral no es a proposit per parlar ab la deguda extensió de la moral teatral. Debém circumscriurems a manifestar la nostre opinió personal: tot lo que artisticament no es hermós, es esencialment fals i genuïnament immoral perque perverteix el gust del public, per lo tant, la moral única, perfecta i eterna es l'armónica compenetració de la veritat i de la bellesa. *Zazá* assoleix la perfecció de la obra artística alhora que reflexa d'una manera verídica la vida mateixa i per aixó nosaltres considerém á *Zazá* com una obra perfectament moral.

Portar a l'escena una *divette* de café-concert treta del naural i observada finament i presentarnos-la com una dona de cor que s'enamora i veu burlada sa passió sincera, no te res d'inmoral. Aquell drama intim qu'es desarrolla en el cor d'una dona per *cocotte* que sigui no será mal indecent. Les escenas realistes en qu'ens presenten els medis son els mateixos que desde qu'el mon existeix, usa tota dona enamorada, i pot esser en les dones com *Zazá* son mes espontanies i menys hipócrites. Aquelles escenas qu'algú haurà trobat crues, i això que la companyia Comes les presentá ben pudicament mancades de color, eren indispensables per arrodonir el personatge al entorn del qui evoluciona la obra.

Creiem doncs que *Zazá* no te res d'inmoral, perque l'estudi psicologic artisticament presentat i sincerament reproduit d'un tipo humà i sugestiu, no pot ferir a la moral serena.

De la representació en parlarem ab tons de censura per la tallada d'escenes - aixó si qu'es immoral - que com la del plano del tercer acte, son d'un sentiment exquisit

i ens robaren dolços instants de fonda emoció. En Comes discret com de costum, la bella Adamuz discreta també quant no plora ni riu; els demés pasables.

El públic escás malgrat esser estreno i no pas de poca importancia.

La Reina Jove d'Àngel Guimerà

La fonda veneració que sentim per el gran poeta de Catalunya ens oblida a una sinceritat pot esser excesiva, al judicar les seves obres. L'estimém tant l'obra d'en Guimerà que voldriem que sempre assolís aquell estat de perfecció que sols els génis com ell poden conquerir... Apuestos nostres angels ens feren sentir una gran recansa al veure *La Reina Jove*, la darrera obra de l'eminent poeta, que la companyia Llorente-Vinyas-Blanca tot viatjant-la arreu de Catalunya vingueren el passat dijous a estrenar-la a Figueres.

La Reina Jove, el drama romantic d'en Guimerà, artisticament considerat, el creiem una de les seves obres mes fluixes. Pot esser l'èxit de públic ontingut a Barcelona per les traduccions de *Joventut de Princep*, *Educació de Princep*, etc., varen encomanar a *Don Angel* l'afició per aquella especialitat, empró el gran poeta viu lluny dels bategs del poble i de les corts reials, per encarnar-se ab el seu modo d'esser; per aixó la majoria dels tipus - exceptuant en Jan Taleia, el mes complert de l'obra- resulten falsos, veritables *marionettes*, moguts per la trassa i el talent del nostre poeta, sempre mestre de l'art escénic. En Guimerà no ha fet obra de poesia, malgrat son temperament i sens dupte contra la seva intenció. *La Reina Jove* ha resultat drama de galeria, de gros públic facilment entussiasmable. Aixó no vol dir qu'el fondo humá i de tolerancia que porta l'obra no sigui digne d'aplaudir-se.

Dels actors, exceptuant en Vinyas en son paper de Jan Taleia i la Sra. Paricio en el de Duquesa de la Fondaina, els demés no passaren d'una vulgaritat ben impropia d'una companyia que s'anomena *de primer ordre*.

Els Zinc-Calós per Juli Vallmitjana

Es un aigua-fort impresionista molt ben ensopegat. El *Cigaleta*, un xavó fill de *batus castissos* i *barbalós*, *camela* una *kivi* molt *barbí*, la mosseta del Saloma qu'es un *busnó entre vessat* que trafiquexa ab *xuquelets*.

Aquets amots donen llog a una lluita de races, fundament observades per en Vallmitjana que's un manu qu'habilla talent i ens *adinya* unes escenas molt *barils* demostrant-nos que *xamulla carolanyis*. El publich no hi *subinyá* pas i quant s'*aixalà* cap a la *quer* per anar a *clapar* estava ben satisfet.

La representació mancada de color, d'ambient i d'entonació agitanada.

(A) J.E. “Teodoro Llorente”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 16 (15 de juliol de 1911), pàg. 2.

Les fulles qüotidianes ja han innovat a nostres llegidors la desgracia que sofreix Valencia ab la mort del seu poeta.

En Llorente, literat, periodista, historaire i polític, fou un perfecte amic de Catalunya, a la que retorná ab amor, l’inspiració i encoratjament que quant jove rebé d’un fill il·lustre de la terra catalana: En Marián Aguiló. La renaixensa qu’aleshores apuntaba a Catalunya fou la sement de la poesia valenciana, bellament florida en la seva ànima. A mitjans del sigle darrer, la parla valenciana, corrompida i bandejada, era impropia per la literatura, i sols d’una manera xavacana s’aplicava en algunes comedies grolleres. El llibre de versos d’en Rubió y Ors *Lo gayter del Llobregat*, caigué en les mans del fins aleshores poeta castellá, i aquell día sentí despertar-se en Llorente, la seva essencia valenciana, quin cant debía immortalisar-lo.

En la dedicatoria del seu primer *Llibret de versos*, explica en Llorente d’una manera deliciosa com en Marián Aguiló fou per ell un guía expert, ahora qu’entussiasta. Abdos fundaren, un any després dels jogs florals de Barcelona, els de Valencia, i ab ells lograren retornar a la llengua d’Aussies-March el seu perdut esclat. Interromputs els jogs florals per haver deixat l’Aguiló la Biblioteca Llevantina de la que n’era Bibliotecari, se reanusaren anys després, organiscats per la societat *Lo Rat Penat*. En Llorent guanyá la *flor natural* i feu regina a la seva filla María. La renovació de la poesia valenciana aná desde aleshores pujant, per l’influencia d’en Llorente, quin estre poetic no envellí malgrat el nombre d’anys que coutaba el Mestre. De la frescor de la seva poesia en dona bona prova la bella composició que copiém mes avall.

Llorente, el poeta del idili, el cantor del amor i de la bellesa, fou un trevallador infatigable com ho demostra la cantitat de poesías que deixa, tan castellanes com valencianes, i les traduccions, per cert molt importants, que féu d’autors estrangers; citém entre aquestes darreres les *Poesías Selectas* de Victor Hugo, *Zaira* de Voltaire, *Fausto* de Goethe i les *Poesías* de Heine.

Catalunya plorará la mort d’en Lorente com si fos un seu fill, ja qué ben guanyat tenía el titol ben catalá de Mesntre en Gay Saber i com deia l’Ixart “Llorente es además de hermano vecino. Vive rn la misma casa pero en otro cuarto”.

La Barraca

Com la gavina de la mor blavosa

Que entre’ls jonchs de la platja fa son niu,

Com lo nevat colom que’l vol reposa

Del arbre vert en lo brancatge ombria;
Blanca, polida, somrisent, bledana,
Casal de humils virtuts y honrats amors,
L'alegre barraqueta valenciana
S'amaga entre les flors.

Baix la figuera, hon los aucells del horta
Canten festius l'albada matinal,
Al primer raig del sol obrí la porta
Y als ayres purs del cel·lo finestral;
Y com la mare cova a la niuada,
Les amoroses ales estenent,
Pobre trespol de palla ben lligada
La guarda de un mal vent.

Quatre pilars, mes blanchs que la azutzena,
Formen devant un portic de verdor;
Corre sobre ells la parra, tota plena.
De pampols d'esmeralda y rahims d'or;
A son ombra, lo pa de cada día
Repartix a sos fills lo Trevall sant,
Y en la taula la pau y l'alegría
Les flors van desfullant.

(A) J.E. “La nostra adhesió”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 23 (2 de setembre de 1911), pàg. 2.

EMPORDÀ FEDERAL que té a gran honra l'amistat de l'Ignasi Iglesias, qu'es plau en esser un dels seus fervents admiradors, no pot restar mut i plegat de brassos davant l'agravi inferit al poeta dels humils, al gran cor.

Per la premsa barcelonina, prou s'haurán enterat els nostres llegidors de la representació que tindrà llog demá a La Garriga, al mitg del bosc, en plena Naturalesa. L'Iglesias hi estrenarà una obra seva *Flors de Cingle*, ab il·lustracions musicals den Casademont. L'Apeles Mestres ha dibuixat els figurins i en Moragas i l'Alarma s'han cuidat d'arranjar l'escena en el bosc de can Tarrés. Per els noms esmentats, compendrán prou be els nostres llegidors l'importancia de la festa, que constituirá una veritable consagració de l'esperitualitat catalana.

Doncs be, malgrat aixó, malgrat tractarse de l'eminent i genial Iglesias, *Flors de Cingle* s'ha vist insultada per un senyor ridicol empresari. L'Iglesias havia sol·licitat i obtingut permis del representant de l'Empresa del Teatre Principal de Barcelona pera ensajar l'obra en dit teatre.

Quant l'empresari n'hagué esment, prohibí al gran Iglesias i a la seva companyia l'entrada al Principal.

Aquest insult inferit al dramaturg catalá per el senyor ridicol empresari, que molts qüartos ha guanyat ab les obres de l'Iglesias, ha aixecat una fonda protesta, que iniciada entre el mon intel·lectual Barcelona, s'ha anat extenent per tots els estaments socials, condemnant arreu la malifeta del ridicol empresari.

Una amarga impressió s'ens acut en aquestes hores d'indignació... Si l'indignació que tothom sent es sincera, si les censures de tota la premsa reflecteixen la protesta del públic, perquè no debem aprofitar aquets moments i fer quelcom de positiu per deslliurar als nostres autors teatrals de la tutela indigna d'un ridicol empresari... Perqué debéu sapiguer, cars llegidors, qu'aquest empresari qu'ha foragitat del seu teatre al gran Iglesias, es l'únic empresari de teatre catalá a Barcelona... Es dolorós, veritat?

La condemna del afront a l'Iglesias, afront que feries a tots els autors catalans, fora la creació del Teatre Catalá ahont tots els autors, acullits ab els braços oberts, trobarien una independència dignificadota.

L'insult a l'Iglesias ha tingut la ventatja d'aixecar l'indignació de tots els autors i de tota la premsa. D'aquell insult al teatre catalá tothom n'ha protestat. Fem-la efectiva la protesta.

EMPORDÀ FEDERAL uneix la seva veu humil al chor protestari de la premissa barcelonina.

(A) ERIN, Jordi. “Tierras de España”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 32 (4 de novembre de 1911), pàg. 1-2.

Parlar d'un llibre abans de sortir a llum, no es cosa correnta i arriba a esdevenir indiscreció quant la llegida ha tingut llog entre quatre bons amics reunits en íntima vetllada. La forta emoció gaudida i l' enamorament despertat en el nostre esperit per el futur llibre “Tierras de España”, foren tan poderosos que no sabém resistir a la tentació de parlar-ne.

“Tierras de España”, es el nom de l' apleg de poesies que l' Eduardo Marquina posará a la venda dintre un parell de mesos. Son la cullita de la passada estiuada viscuda devotament en plena Navarra, en el mateix Roncesvalles.

Aquella terra històrica va despertar en el fervorós poeta Marquina, un culte esperançador en el pervindre de la malhaurada Espanya... Navarra avui se desperta i emplea la seva sava estatificada per la tradició secular, en conreuar i explotar les riqueses que serveixen ses valls i ses montanyes... Navarra es renova... Aquelles forces i entereses qu' un jorn l' immortalisaren, la farán avui rica i plena... Navarra abandona el seu regionalismo anacrònic per conquerir la seva llibertat esperitual que sols poden obtenir els pobles físicament potents i rics... Aquesta renovació que s' opera en un recó de la vella Heria, ha inspirat an en Marquina per compondre un cant esperançador ple de belleses i d' amor al proxim.

“Tierras de España” el futur llibre del il·lustre autor de “En Flandes se ha puesto el sol”, se compondrá de tres parts: Ser, Trascender i Devenir. En la primera part, s' hi canta la Navarra montanyesa pintoresca, castissa i soperbament sencilla. En la segona part el poeta trova les seves gestes personalitzant-les en els llegendaris personatges Roldan i Sancho Abarca, i en la darrera part el poeta s' humanisa i ens dona de les visions pintoresques, belles i amoroses ensenyances.

Recordém ab fruició les composicions *El boyero* i *La ternerilla*, quadros lluminosos, rublerts de vida rústica, entera i sencilla. *Juventud de la tierra* i *Renovación*, son dos cants generosos, plens de dolça confiança en l' avenir dels pobles. En aquesta primera part fruïrem, com mái, del estre poétic de l' Eduardo Marquina. El poeta s' ha arrodonit, ja no es el poeta cerebral qu' habiem trobat en anteriors composicions seves i especialment en les teatrals; el poeta ha arribat a la plenitud, i els seus fruits son esplendits i saborosos com fills d' un gran cor d' un cervell privilegiat.

De la segona part, *Trascender*, en Marquina ens llegi la composició *Roldan*, qu' ens agradará infinit, especialment la “Cansó de la Captiva mora”, que digué, ab forta emoció, fent sobresortir encara mes les seves facultats extraordinaries de declamació.

Del *Devenir* ens llegí la única poesia qu'en te composta, *El sendero*... Aquesta poesia per si sola consagra un poeta. Mai haviem sentit a n'en Marquina tan humá, tan generós... El poeta va de camí portant a son fill penjat d'una má... El poeta sugereix amorosament a son infant el recort del primer home que passá per aquell llog... l'amor el devia portar per aquella dressera que convertí mes tard en camí... que com tots els camins del mon son nascuts del amor dels homes. L'amor al proxim sadolla l'ánima del poeta quant canta i lloa amorosament l'home inconegut, l'autor del *Sendero* que van trescant pare i fill en íntim col·loqui... Ditxós qui ha fet en sa vida un camí un pont per passar un riu!... – diu el poeta, bellament humá. Ditxós – pensa el cronista – qui ha rebut de la Natura el dó de sentir, pensar i cantar les belleses de les *Tierras de España*.

Consolemnos. També fou ditxós el cronista, aquelles hores de fervorosa audició de les estrofes del perfecte poeta castellà l'Eduardo Marquina.

(M) “Eleccions Municipals. ¡Per la Republica! ¡Per Catalunya! Per la bona administració de Figueres. Voteu la candidatura del partit d’U.F.N.R. Poble de Figueres:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 33 (11 de novembre de 1911), pàg. 1.

Fa vint anys, desà de quan la llei del sufragi universal posà en les teves mans el govern de la ciutat, que, la nostra democràcia republicana federalista, per voluntat teva, es la directora de la política del Municipi.

El vell Partit Federal ha sigut l’escola ahont les nostres joventuts generoses han après a estimar el be de l’humanitat, a interesar-se per la cosa pública. I aquest mateix partit, el nom del qual ja en la nostra adolescència sentiem per pronunciar am carinyo, ha portat a la Corporació municipal, durant vint anys, homes de totes les classes socials i de tota mena de coneixements. En aquesta llarga temporada, la veu dels humils s’ha sentit sempre en la Sala Consistorial. De la nombrosa serie d’homes que nosaltres hem portat a administrar els cabals públics podem dir, imitant al autor de “La Vida Austera”, que cada un d’ells arrossega com una túnica el respecte i la consideració de tots els seus conciutadans.

L’Unió Federal Nacionalista Republicana d’avui es una ampliació del Partit Federal d’ahir, adaptada a les actuals corrents polítiques de la nostra patria.

Amb els teus vots manifestaràs si tens a be seguir-li encomanant el govern municipal.

I per la mateixa rahó que som un partit polític, que, al intervenir en la cosa pública no prescindeix, sino que, ben al contrari, remarca els seus ideals, es per aixó que no tenim necessitat d’anunciar cap programa. ¿Quin millor programa ni millor que lema que’ls principis que constantment i a tot arréu propaguem?

Responent als desitjos del nostre partit, que la llei de substitució dels consums ha fet cosa d’actualitat, els nostres representants irán al Ajuntament decidits a fer tots els estudis i enquestes necessaries pera que quan mes aviat millor se suprimeixi el cobro d’aquell impost; i a dit fi acordarán la seva substitució en el Janer de 1912 i procurarán implantar-la en el 1913.

Vet-aquí, doncs, les persones que’l nostre partit presenta: al cercar-les, hem procurat, seguint la costum de sempre, que alguna d’elles, encare que d’idees afines a les nostres estigui deslligada de la disciplina del Partit. Tenim especial compascencia de que amb els nostres hi vagin persones independents de nosaltres.

Gregori Santaló Pagés, advocat

Enrich Codina Pascual, del comers

Bartomeu Argelés Congost, obrer curtidor

Joan Pey Llombart, comerciant

Sebastià Lloret Suñer, industrial

Rafel Ramis Románs, mestre d'ensenyansa

Joan Fort Mas, industrial

Bartomeu Trulls Piferrer, arboricultor

Rafel Soler Grau, industrial

Josep Cruset Ribera, comerciant

(A) PUVIS. “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 35 (25 de novembre de 1911), pàg. 3.

En Berga i Boada, el conegut pintor dibuixant, escultor i escritor olotí, ha exposat, en els aparadors qu’ en el carrer de la Presó, tenen els Magatzems Puig Paris, uns quanta estudis fets durant la seva estada a Pla-Traber.

Els cinc estudis exposats adquiriesen en sa majoria, la categoria de quadros per lo acabat de l’execució, empró a nostres ulls, careixen de la frescor qu’haviém trobat en les darreres obres d’en Berga. En cambi un afany de compondre, de fer efecte, de resultar romantic, se trasllueix en algun quadret, especialment en *El brau* que talment sembla una composició decorativa ab miras a la venta.

El quadró mes reixit, es, a nostra humil opinió, *La Cleda*, qu’ens porta el recort d’aquells frescs estudis del Puigsacalm. Les boires i els últims termes d’aquest cartró, son plenes de realisme, bellament sentits i executats ab molta grapa.

La tempesta i *Abaix del salt*, constitueixen uns veritables estudis ab més valor per l’artista que per el public.

La Tosa ens presenta una manera desconeguda d’en Berga, un detallisme ben oposat al esboçament ja conegut del artista. Creiém que s’equivoca en Berga al iniciar aquesta evolució, en la que hi pert en inspiració, lo que hi guanya en *metier*.

Les sinceres remarques qu’ens hem permés fer de l’obra d’en Berga darrerament esposada, no neguen pas la simpatia que sentím per l’infadigable olotí, al qui desitjém una gloriosa via ascendent vers la perfecció.

Com a Figuerens, ens felicitem i li agraïm l’exposició qu’ens ocupa, i anhelém que se repreteixen semblants manifestacions artistiques.

(A) PUVIS. “El saló de descans del Teatre” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 36 (2 de desembre de 1911), pàg. 1-2.

Ab motiu de l'inauguració de la temporada teatral, hem pogut contemplar les reformes dutes a cap en el saló de descans i galeria anexa del nostre Teatre Principal.

Es dolorós per nosaltres el no poguer alabar i encomiar ab justícia, totes les tasques dels artistes figuerencs, empró creiem deurems a la veritat, alhora que sentim la convicció del deber que te tothom que parla ab les multituds, deber que l'obliga a procurar i predicar l'educació artística del poble en totes ocasions.

Per aixó, creuríem fer un mancament al nostre deber, si avui diguessim qu'el decorat del saló de descans del Teatre, es cosa de gust, qu'el seu colorit es encertat i delicat, qu'els relleus murals son tractats ab coneixement artístic i ab el respecte que deuen inspirar les coses velles, qu'els plafons del sostre son una obra acabada o tan sols passable.

Pensém fer obra d'educació pública al censurar aquell color rosat tan pujat, mes propi d'un cuarto de pubilla de pagés, que no pás d'un saló de descans. Condemném el mal gust qu'ha presidit l'atropell perpetrat ab els relleus, fet ab veritable desconeixement artístic.

Alló de pintar el fondo dels relleus, fent-ne desapareixer els últims termes i trencant despietadament el dubuix de les alegories, es una falta que no te perdó de Déu.

I no parlém de res mes, perque resulta dolorós per nosaltres no poder parlar ab satisfacció de la reforma d'una cosa vella, empró séria i venerable.

Un plafó decoratiu

El Sr. Bartolomé ha exposat en els aparadors dels magatzems d'articles per senyora, dels Srs. Fills de Josep Massot; un plafó decoratiu en el que s'hi representen angelets, flors, núvuls i gerro i alguna cosa mes.

Els Srs. Massot varen voltar el plafó qu'ens ocupa, ab un sens fí de novetats, propies de la temporada i quin bon gust acredita una vegada mes la bona anomenada dels seus magatzems.

(A) ERIN, Jordi. “D’Art Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 36 (2 de desembre de 1911), pàg. 2-3.

Per cortesia

Al reempendre les tasques de cronista teatral, faltaria als debers qu’imposa la cortesia sinó recullís degudament l’*amable alusió* que s’em dirijia en un article insertat en la secció llibre d’ “El Ampurdanés”, nº 1016, fecha 15 d’octubre, que dúia per títol *Del Casino Menestral*, i anava firmat per una B., que coincideix ab l’inicial del cognom del president de la secció dramática, D. Salvador Bosch i Roig.

De la publicació d’aquell article publicat ab el beneplacit de tots els components de la secció dramática, entre’ls que s’hi conta, el nostre amic, senyor Antich, organizador de la Festa de la Bellesa, celebrada a Figueres l’any 1906, han passat dies i ab ells deu haver arribat als seus autors el convenciment d’haver fet marrada, al atribuir una a mi, el calificátiu d’*atraccions* que ab mes o menys els hi dedicà un bon amic de redacció. No contestaré de l’*amable alusió* qu’em fa el Sr. Bosch, res de lo que a mi se refereix. Confio en el seu arrepeniment.

Empró si, que ni deixaré de manifestar als bons amigs de la Secció Dramática, la forta decepció qu’em produí el seu escrit. Jo, habia posat en la seva obra, belles esperances per el resorgiment de la cultura i bon gust figuerencs; jo créia ab ells i tenia fe en els seus esforços. Per aixó m’habia permés un jorn ja llunyá, adreçar-lis un article d’encoratjament, esperançat en la feconditat de la seva tasca... I el seu incoherent article, plé de grolleries de gust ben duptós, m’ha fet perdre les meves il·lusions, i d’aixó si que m’en queixo ab sentiment.

La contra-crítica que preteniem fer d’una benévola crónica teatral de l’amig R., es ben injusta. Reflexionin un moment: si un cronista caigués en el pecat de mal gust d’anomenar *primer galán blanquer* al culte aficionat Bruno Geli, com s’ho pendrien els Srs. de la Secció Dramática del Cassino Menestral?

Per la llibertat de la crítica que no té altres limits qu’el bon gust i el respecte al próxim, protestém de l’article qu’ha motivat aquestes ja llargues parrafadas.

***

De Zarzuela

El Teatre principal ha obert les portes per començar la temporada teatral de 1911-12. El dissapte passat, 25 de novembre, hi debutá la companyia de *zarzuela* que dirijeix el Mestre Barceló.

Zarzuela: huevos aquí el genre teatral, que de continuar la concurrencia com en aquets primer dies, be podém assegurar acaparará el nostre tatre municipal fins pasades festes, al menys.

Zarzuela, el nom del gènere dramàtic més genuïnament espanyol, prové del llogar on s'iniciaren aquesta mena de representacions. A principis del segle XVII i en una casa de camp o mellor dit palau, situat vora del Pardo, i anomenat *Zarzuela*, el Cardenal-infant D. Ferrán, organitzà per recreu i entreteniment dels cortesans del Felip IV, uns espectacles líric-dramàtics, inacostumats fins aleshores que constituïren l'arrel de la moderna *zarzuela*.

Malgrat existir a Espanya desde'l segle XV, composicions teatrals en les que s'hi barrejava ab mes o menys cantitat la música ab el diàleg parlat, composicions diversament nomenades, Representació, Pas, Farsa, Lloa, Aute-sacramental, Folla, Mojiganga, etc., fins al any 1628 no fou consagrat i batejat ab el nom de *zarzuela*, el gènere dramàtic-líric-ballable que motiva aquesta incursió pels dominis de l'Historia.

Desde la representació d'*El jardí de Falerina*, en dos jornades i asunto mitològic, original de Calderón de la Barca i música de Joan Risco, ab que s'inauguraren les festes teatrals de la casa de camp, la *Zarzuela*, han passat anys i han passat obres... De les mils obres estrenades en quatre sigles, ben poques haurán tingut la vitalitat suficient per arribar fins a nosaltres i quant per la força artística qu'inclouen o per la veneració qu'inspiren, s'en reproduïx alguna, tots la trobem fora de llogar, l'argument trivial ens fa somriure i les seves bellesaes mes qu'entusiasme, ens mouen a respecte i veneració.

Aquestes lleugeres reflexions ens han suggerit les obres representades per la companyia Delgado-Barceló, en les nits dels passats dissapte, diumenge i dijous.

La Tempestat

Oh! Força evocadora de la venerada i aplaudida *zarzuela* d'en Ramos Carrion i d'en Chapí. La nit del dissapte varem reviuir aquelles tardes festives de la nostre juvenesa, en les que començaben els nostres pares a llençar-nos a la vida, permetent-nos anar al teatre. La Tempestat!... Qui no ha sentit el romanticisme qu'inspiren els amors contrariats, el benefactor esplendit, el traïdor confós i el triomf de la justícia... Hem viscut les anhelades tardes dels Diumenges, per la força evocadora de l'obra i de les decoracions... Porqué les decoracions, son les mateixes de vinticinc anys enrera autèntiques, veritables... Quelcom mes velles, aixó sí, han desfilat pels nostres ulls, la galeria ab escala del primer acte, la mar un jorn blavosa del segon, i la calaixera, la venerable calaixera màgica del tercer...

Han passat anys desde el 82, empró *La Tempestat* se conserva fresca, mes, molt mes, que les decoracions del nostre teatre Municipal.

De l'execució en parlarém breument. La Sra. Rius, correcta, conserva el domini de la veu i de les taules. La senyoreta Delgado, qu'es deu trobar als

començaments de la carrera artística, s'ens mostrá posseidora de veu simpática, si be quelcom incerta i poc segura. L'Estany, te molta veu i malgrat el temps que no l'habiem sentit, no ha lograt encara dominar-la: ah! de taules... cal reconeixer que no es pas lo que dominá mes. El senyor Delgado, es l'arbre mestre de la companyia: veu, seguretat, gust i domini del *metier*.

Mis dos mujeres

El Mestre Francisco Asenjo i Barbieri obtingué un éxit complert al estrenar aquesta zarzuela a Madrid l'any 1854... i desde aleshores han passat alguns anys, els gustos varian, el públic es mes instruit i mes exigent, i no volém passar per profetes al assegurar, que d'estrenar-se avui la zarzuela *Mis dos mujeres*, l'éxit fora quelcom inferior al del any 54. Alló que deiem mes amunt, del respecte i beneració que sols inspiren les obres velles, quant no posseeixen l'encís de vida que les fa eternes com la vida mateixa, es l'efecte que produi l'obra representada en la nit del diumenge per la companyia Delgado-Barceló.

De la representació dirém que no'ns feu pas variar el judici qu'en formarem dels actors, en la funció de la vigilia. Sols debém parlar del debut de la primera tiple Sra. Ballvé, que desempenyá el paper de Condessa. La senyora Ballvé, no recordém que hagués mai trevallat en el nostre teatre. Poseeix una ben timbrada veu, encara que no molt potent. Un vell amic de familia ens digué que la senyora Ballvé li féia recordar a la popular triple Sra. Miquel, prou coneguda dels antics concorrents al teatre. Malgrat alguns remors nosaltres ens resistim a creure que la Sra. Ballvé i la Sra. Miquel, siguin una mateixa persona, doncs aixó constituiria una manca de cortesia a la venerada i aplaudida tiple Miquel, per part de l'empresa, ahora qu'un engany intentat al públic.

El diablo en el poder

La zarzuela del popular mestre Barbíere, perteneix en istil i época a *Mis dos mujeres* del mateix autor. Melodies fácils, sencilles i asunto quelcom inverosímil, empró mes interessant en l'obra qu'ens ocupa.

L'execució força reixida. En Delgado, es un artista complert igual qu'el tenor cómic Sr. Barrenas. La Sra. Ballvé i la senyoreta Delgado, demostraren una el seu art consumat, i l'altre qu'es una bella esperança per l'art líric.

Molinos de viento

Perteneix a l'aristocracia del *género chico*. Correspon a la darrera hora i bona modalitat d'aquell genre teatral que havia arribat a esdevenir el podrimaner de l'art. D'assunto sentimental i delicat, té alguns troços de música elegant i melodiosa. Debém consignar la serenata en la que fou aplaudidíssim el baritono senyor Ortego, i el cant

de la carta que doná peu a lluirse la senyoreta Delgado. En Barrenas, fet un Romo acabadissim.

Les decoracions ben encertades acabaren de complertar l'execució d'aquesta obra, plena de notes pintoresques i amables, i que ha proporcionat a la companyía Barceló-Delgado, l'éxit mes complert obtingut fins avui.

(A) ERIN, Jordi. “D’Art Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 37 (9 de desembre de 1911), pàg. 2-3.

La setmana en el Principal

Dissapte y Diumenje.

La companyia Barceló-Delgado, sembla qu’hagi posat academia preparatoria per l’ingrés en el cos de critics teatrals. Ens trobém ja a mitg curs del abono i no hem fet mes que repassar la dramática, lírica, històrica. D’art contemporani, sols ens ha tocat una sola llissó i encara curtíssima, *Molinos de viento*.

Fem gracia a nostres llegidors de parlar d’*El Postillón de la Rioja* i *La Bruja*, en la confiança qu’ens tendrán en compte el temps no perdut.

Ens limitarém a dir quatre paraules sobre l’execució. *El Postillón de la Rioja* meresqué un desempeñillo apropiat a l’obra; la majoria dels actors sortiren del pas sense obligar-nos a remarcar ni genialitats, ni sortides de tó. Una vetllada grisa.

L’execució de *La Bruja*, fou una veritable execució, quedant l’obra mes, molt mes mal parada que no pas la senyora Ballvé de mans de l’Inquisició. L’Estany estava fet una veritable calamitat artística: declamava pitjor que mai; cantava ab veu independenta, sense domini de cap mena; i com accionar... si que accionava, empró demostrá qu’es incapaz d’una bona acció, malgrat tenir el bon cor d’interessarse per la Sra. Ballvé, que desempeñava’l paper de *Bruja*. La senyora Ballvé, s’ens mostrá artista consumada. En Barrenas, no feu pas tot lo que pot i sap. Els demés, pasables, i solsament passables.

L’orquestra, com de costum, escarransida en número i mancada de corda, dominant el metall, i ferint els oídos delicats, ab els sons d’el aspre plano, que, en llog de suplir l’orquestra, feia mes patent la seva migrada constitució.

El coro, de àmbos sexes, compost de sis coristas u cinq coristos, féu tot lo humanament posible per fer ho bé.

El públic correctíssim: ni xiulá, ni cridá ab l’Estany, ni fumá, en sa majoria. Donant una bona llisó als senyors policies, qu’en pasades nits, fumaven humils vegueros en plena Sala d’espectacles.

Les comunes, posant a proba la resistencia física del públic que pot optar, durant la vetllada que passi en el nostre Teatre Municipal, entre un viatjet a Sant Hilari o a Panticosa.

***

Dimecres 6. Les ocupacions del cronista l’impediren arribar a temps per veure la *zarzuela*, *Una Vieja* que degué esser substituïda, per indisposició de la Sra. Rius.

Juegos Malabares dels senyors M. Echegaray i Amadeu Vives, es sencillament una equivocació. La música es molt superior a la lletra, la que malgrat esser un home de talent, acusa una inferioritat ben impropia del il·lustre autor de *Los Hugonotes*.

En Vives hi posá una música plena de les harmoníes i excelentment orquestrada. Es ven malaguanyada per un llibret tan insuls.

L'execució acabá de fer resaltar mes la manca d'armadura i l'equivocació del dret..

I no citém noms, per no poguer aplaudir a ningú.

Recomaném al Sr. Delgado que procuri saber-se ell i tota la seva companyia, quelcom de l'obra que se representa, cintant-se aixís els crits del apuntador i les protestes del public, an el qui, no deu pactar el Sr. Delgado en la forma imprompta, que ho feu, el passat dimecres. Hay que comprimirse... senyor Delgado.

***

Divendres- Arribém al Teatre i el ja crònic *lletreret* ens innova'l cambi de zarsuela, per ronquera del tenor Estany. Enllog de *El Molinero de Subiza*, tornen a repetir *El diablo en el poder*. Passar temps i el teló no s'alsa. Que passarà? Rumors de tota neba i per tots els gustos... Ens diuen qu'el baix Sr. Fontanals, se nega a cantar per haber-lo declarat cessant... Altres, que la policia l'ha obligat avenir al teatre, malgrat no tenir contracte firmada... Altres, etc., etc. La *vritat* oficial, es de que el Sr. Fontanals s'ha trastocat i se nega a representar: aixis ho manifesta al públic, un senyor desde l'escena, afegint qu'el substituirá el baix senyor Espanya...

Qui será el Sr. Espanya?... Surt, el que fa de baix i resulta esser l'apuntador, que canta com pot, ab la curiositat de que se sent menos que quant fa d'apuntador.

Oh! Influencia de l'ambient. Ens manca ploma i temps per fer una mica de filosofia a lo Taine.

En resum: el desgavell mes gran regna en la companyia Barceló-Delgado, qu'está abusant, fa dies de la paciència del públic.

Creiém ben arribada l'hora d'intervenir l'autoritat, si vol evitar-se un escandol formidable que nosaltres seriém els primers a deplorar.

(A) PUVIS. “Encare del Saló de Descans del Teatre” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 38 (16 de desembre de 1911), pàg. 2.

Encare del Saló de Descans del Teatre

Quant un industrial o un obrer sigui de la mena i condicions qu’es vulgui, efectua un treball o encarreg ab fins purament utilitaris, encara que falti a les primordials regles del bon gust, no deu ni pot un cronista fer-ne cap critica, ni en nom del art ni en nom de la cultura pública.

Empró si aquell industrial; pintor, marmolista o la que sigui, esposa al public alguna de les seves obres o trevalla per el poble ab marcades pretensions artístiques, propassant-se i tot de lo indicat per els administradors de la ciutat, el cronista o critic d’art complirà ab la seva missió, fent veure al public les equivocacions o ignorancias qu’el pretenció artista hagi comés en l’obra judicada.

Aixó es lo que no ha plagut al Sr. Don Ramón Bartolomé, autor *convicte i confés* de les pintures perpetrades en el saló de Descans del Teatre, i firmant d’una, diguem-ne, contra-crítica, publicada en *El Ampudanés* del passat diumenge, escrit qu’ens obliga a insistir en els conceptes vertits en les nostres darreres *Notes d’Art*.

De la *deliciosa* contra-crítica en recullirem alguns troços per edificació els nostres llegidors.

Diu el Sr. Bartolomé: “Per ma part considero que soc un petit aprenent en el’art pictoric, decoratiu; pero no tant petit pera que’l Sr. Puvis tingui que dar-me llisons, Puig que avans qu’ell y durant deu anys d’estudis constants he tingut distints mestres tan enteoria com en práctica molt superiors a dit Sr.”. “Diu el Sr. Puvis qu’el plafó del sostre no resulta una obra acabada ni tan sols passable. ¿Es que per ventura es figuraba qu’el meu medest treball havia de despertar gran emoció estética ó sigui força emotiva? Aixó deixis per en Mucha, Sturm etc. etc. prohoms de l’art decoratiu modern”. “Tampoc hem nehará el Sr. Puvis que pera produir art, es a dir lo bell, bo i verdader, es necesari quelquns dies i fins mesos i medis, e lo que no sempre disposém. ¿I creu l’esmentat Sr. que durant dotze o quinze dias a rahó de dos o tres hores diarias de treball per falta de llum natural i temps material pot ferse una composicio de set angels, gasses i llors a perfecció?”. I mes avall afegeix. “Degut al mal estat qu’estaven les sales de referencia i los grans que son, era de veurer que’l pressupost dessignat es sumament reduit qu’el traspás del Circulo Apolo ha fet que hagués d’atendrer multitud de parers”.

Lo trascrit del Sr. Bartolomé es mes eloqüent que tots els conceptes i judicis que nossaltres poguéem fer. Si el Sr. Bartolomé ha tingut mestres molt superiors, no li negarem pas nosaltres, empró si li recordarem el fet ben freqüent, d’alumnes de

catedratics excelents que perden el curs. I encara qu'el Sr. Bartolomé fos deixeble aprofitat dels mestres de teoria "única cosa qu'es pot ensenyar en qüestions d'art", no'ns demostraria pas aixó que pintés bé, o tan sols passable. En Gomila diu: "Cuando un señor que *sabe mucho* invade los dominios del arte, hay para echarse a temblar. ¡Que abundancia de pedantería, y que escacéz de frescura!".

Si al Sr. Bartolomé li ha mancat temps i medis no es pas culpa del public, ja que ningú li encarregá que pintés precisament un plafó decoratiu, i el deixaren en complerta llibertat d'acció, essent ell qui digué voler lluirse. Si tota la seva contra-crítica consisteix en dir-nos qu'ho pinta en poques hores i per pocs diners, perquè no hi posaba un lleteret, ab lletres ben repartides, explicant els únics merits del plafó de la Sala de Descans del Teatre Principal. D'aquesta manera, s'hauria estalviat la nostre crítica, (ab l'aturrullament, que no es pas culpa nostre, sino del temperament), i el judici de la majoria del public que mal criticará les obres fetes en cinco minutos, astil Circo Ecuestre.

I *repari* el Sr. Bartolomé la meva boba fe. Quant me figuraba qu'el seu treball podia despertar alguna emoció estètica ó sigui força emotiva, veritablement pecaba. Perqué, el pintor que nega a la seva obra, la facultat de produir sensacions que un cop precisades, fant resonar el nostre ser i la nostra inteligencia, convertint-se en emocions estéticas, desconeix lo qu'es art. L'art, Senyor Bartolomé, es quelcom superior al copiar o parodiar un bon model. L'art es quelcom mes qu'un conjunt de regles apreses de memoria. L'art es un orgue vital de l'humanitat, que trasporta en el domini del sentiment les concepcions de la rahó. (1) Quant les obres pretensiosament artistiques, passen per sobre'l sers, sense penetrar-los, sense emocionar-los, quant els deixen frets, sense arribar a la vida mateixa, es qu'es troben extrangeres al Art.

Per aixó, nosaltres no hem volgut criticar, alabant o condemnant, els detalls, el dibuix o el colorit del plafó del saló de descans del Teatre Principal. Perque "quant una veritat, quant una idea profunda, quant un sentiment potent esclava en una obra artística es ben evident qu'el color i el dibuix son excelents " (2) I en el plafó de la Sala de Descans, digne *parent* del exposat en els aparadors de càn Massot, que van mereixre de tothom, el calificatiu de cas patologic de la cort celestial, ni l'idea profunda, ni el sentiment s'hi veu enllog. El Sr. Bartolomé ja ho diu: "Es què per ventura es figuraven qu'el meu treball havia de despertar emoció estètica? Aixó deixis per en Mucha, Sturm etc". Es clar, home de Deu, cregui a qui li vol be, aixó deixis per els qu'en sapiguen.

Per que, de les obres mestres de Rafael, s'admiren mes que les linies equilibrades, del seu dibuix, la serenitat deliciosa de la seva ánima, tota amor i tendressa. De Miquel Angel Buonarroti, cal admirar, mes qu'els seus escorzos

audaciosos i les seves anatomies perfectíssimes, la potencia aclaparadora i desesperada d'aquell colós. En les coloracions del Ticiá, no es pas l'armonía mes o menos agradable, lo que se admira, sino el sentit que tenen, de soberania sumptuaria i dominadora. Els colors den Rubens no serien res, sino donguessin l'impresió de vida i de robusta sensualitat. No existeix pot ser, cap obra d'art que posseeixi l'encís per el sol arabesc de les seves línies o dels tons, i que se faci sentir solsament pels ulls. Tota obra d'art sense significació no té cap bellesa.

I quina significació, si no es la petulancia ó l'afany de voler semblar artista, pot tenir un plafó copiat d'una lámina de Revista? Perqué nosaltres no creurem en l'originalitat de l'obra del Sr. Bartolomé mentres no s'ens ho demostrí degudament.

I passant a la qüestió qu'en podriem dir d'ofici, el Sr. Bartolomé ens nega, qu'el Saló de Descans del Teatre Principal estigui pintat de color rosat pujat propi d'unquarto de pubilla de pagés. Tindria pot ser, rahó, si digués que hi ha qüartos a pagés que no tenen un color tan perjudicial per les fibres nervioses, perquè aixó, va a pubilles; empró qu'el Saló de Descans es de color de rosa, no ho pot negar el Sr. Bartolomé ni en broma.

Per si no n'hi hagués proa ab contemplar aquell be de Deu de parets i per refutarme que no es rosa diu ell, que hi barrejà el vert, sense dir-nos la proposició ni afirmar-nos quin color en sortí de la barreja. Per si no ho sap li diré, que la mescla de colors complementaris deu donar teoricament el color blanc encara que ab colors materials la mezcla dona un gris mes o menys fosc... I en la mezcla de maras per la proporció de colors esmersada, el resultat ha sigue un matiz rosa desapareixent als ulls del espectador la poca o molta grisó ab que l'embrutí, resultant malgrat el Sr. Bartolomé, un rosa, empró quin rosa; ab dir qu'es menos foro qu'el roig de les otomanes, está dit tot.

Diu el Sr. Bartolomé, en la contra-crítica per ell firmada, qu'ha pintat de tonalitat rosa el saló, per haver *partit de la base* del color de les otomanes... Eh! Qu'es deliciós. Fins per campir un saló, Sr. Bartolomé, es precís art i l'art qu'arrenca de lo mes pur de l'humanitat, deu estat al sèu servei; es per i per ella. L'art deu socialisarse es a dir adaptar-se a la seva finalitat. Per aixó al decorar un saló deu tenir-se en conte a lo que está destinat i no subordinar la decoració al color de les otomanes. I aixís ha resultat el tal del saló de *descans*, convertit en el saló d'*excitacions* dels nervis oculars. I encara sort que les otomanes no son de hule negre o sino ens pinta les parets i el sostre de *mitg dol*.

"De *modelar* relleus es cosa que a Barcelona es fa molt i per consegüent excuso dir-li que ne fet bastants i vist fer per homes molt mes perits que lo i V". Aixó ens ho explica el Sr. Bartolomé, i hauria faltat si s'hagués excusat de dirnos-ho, doncs

no sabem que fos escultor. Modelar, es formar ab cera, fang o un altre materia malejable, una figura o adorno. Aixó Sr. Bartolomé, es modelar, segóns el diccionari i lo que vosté ha fet ab els relleus del saló de descans es de modelar-los, fent desapareixer, al senyor, lent desapareixer als ulls del espectador els últims termes dels relleus, malmenant l'obra del escultor, sense aprensió de cap mena. Bona prova d'aixó, es entre altres, la roda dentada d'un relleu qu'apareix are trebcada, i el temple grec del relleu Ezquerra de la galeria exterior; quin temple apareix convertit en una gabia de luxo per aucells casolans, destacant-se soles, ben soletes les columnas de la fatxada, i tot aixó, per les seves mans pecadores, senyor Bartolomé.

I en quant á la meva manca de coneixements artístics per judicar la seva obra, ja's farà el carreg el Sr. Bartolomé de lo violent que resultaria per mi, explicar-li la meva vida i passió. Confio qu'en el curs d'aquesta controversia o lo que sigui, portada per la seva susceptibilitat i per les seves pretensions artístiques, ja tindrà éll ocasió de coneixens mellor, ahora qu'em proporcionarà el placer d'evocarme les belleses artístiques admirades i fruïdes en la majoria dels museos d'Europa, durant les meves peregrinacions artístiques admirades i fruïdes i me permetrá parlar i discutir de sistemas filosófics i estéticos, de Perpectiva en ses parts d'Osteología i Astrologia ab sos estudis de proporcions, formas, actituts i moviments además de l'expressió de les emocions i pasions, coneixements apresos en autors com Spencer, Taine, Guyau Rodin, etcétera, quines obres *deuen* haber sigut també admirades pel Sr. D. Ramón Bartolomé.

Ara, en quant al judici estétic, es quelcom inmanent que no se forma ab regles ni s'apren en cátedras. El judici estétic en un individu, surt a llum i se perfecciona per l'acumulació d'experiencies.

Per acabar. De les grosseries qu'en diu el Sr. D. Ramón Bartolomé al començament de la contra crítica per ell firmada, li diré que no en faig cap cas, anant firmades per un senyor *aturullat*, segons ell mateix afirma, estat en el que se troba molt atenuada la responsabilitat.

Odi, Sr Bartolomé, no'n sento per ningú i menos per vosté, ja que no posseeixo. ni la personalitat ni el prestigi den Zola, per sentir com ell sentia, *odi pels tontos*.

(A) ERIN, Jordi. “D’Art Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 38 (16 de desembre de 1911), pàg. 3.

El Conde de Luxemburgo

El diumenge passat, la companyia Delgado-Barceló, ens obsequià ab la representació d’aquesta opereta ben coneguda del nostre públic i de tot el públic hispànic, gracies a la tradició del Sr. José Juan Cadena.

La popular opereta de Franz Lehar, ha sigut per el traductor igual que per els autors, una veritable mina. L’argument sencill i enginyós alhora, i la música lleugera, elegantment sensual, han fet que arreu d’Europa i Amèrica, arrelés aquest *specimen* de la música vienesa.

Parlant de l’execució, debém mencionar abans que ningú mes, al mestre Barceló, artista de consciencia, que fa tots els esforços possibles per suplir, l’encarcament dels uns i la vagamunderia dels mes. Es veritablement remarcable la tasca del mestre Barceló, que ab pocs elements i ab artistes *independents* arriba a fer passable en certs moments aquella munió de còmics aplegats en *companyia*. D’aquets senyors no podém sementar-ne cap, ja que si be tots, desde’n Delgado a lo gentil Monterde, demostraren bona voluntad, fou aquesta dedicada a escoltar l’apuntadora, enllog d’haver-se estudiat abans, quelcom de la obra. Aquest desconeixement de lo que executaben, planá cortinuant sobre El Conde de Luxemburgo, convertint-lo que hauria pogut esser una agradable vetllada, en hores d’engunia.

El Molinero de Subiza

L’atinga zarzuela del mestre Pudrid, un dels mes feconds cultivadors del genre líric espanyol, no atragué pas gaire públic al nostre Teatre Principal en la nit del passat dijous.

L’obra prou coneguda i reconeguda, no excitá pas, malgrat les seves filigranes musicals, la curiositat dels aficionats tan com l’anunci del debut del tenor senyor Munain i del baix Sr. Hernan. L’impresió qu’ens produi el primer, impresió ben agradable per cert, no pot servir per formar un judici definitiu, ja que les condicions verament excepcionals en que trevallá el Sr. Munain, fan esperar d’ell, hores de bona música. El Sr. Munain habia arribat dos hores abans de representar, després d’haver fet trenta hores i pico de tren, impossibilitat del mes petit ensaig. Els aplaudiments ab qu’el públic premiá la seva ben entonada veu, el deuen encoratjar a treballar per conseguir la consagració definitiva pel nostre públic. El Sr. Hernan, ens deixá entreveure belles qualitats i veu agradable.

Els demás fent lo possible per lluir-se, debent consignar ab gust, qu'El Molinero de Subiza, era coneguda de la companyia, molt mes qu'altres zarzuelas representades anteriorment.

(A) PUVIS. “Encare, i prou per are, del Saló de Descans” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 39 (23 de desembre de 1911), pàg. 3.

Del darrer laberintic escrit publicat pel Sr. Bartolomé, no'n surt cap refutació dels meus judicis crítics sobre la seva obra pictòrica, ni cap concepte que's pugui pendre en sério.

Quedant en peu totes les meves crítiques sobre art, no tinc perquè molestar l'atenció dels llegidors insistint i tornant a insistir sobre lo ja manifestat de la desgraciada obra del Sr. Bartolomé. I sobretot, no volém carregar ab el mort, de que li fem perdre el pá que Deu n'hi dó. Hi ha crítiques que donen per resultat un estat d'opinió, mes la nostra ha solsament coincidit ab la polenta opinió qu'el public havia ja format de la malhaurada gesta pictòrica del Sr. Bartolomé.

***

Exposició Domenge

Ab quina fruició escrivím l'*en-tête* d'aquestes croniques volanderes... Una exposició... una veritable exposició d'obres fermes d'un artista consumat, es una cosa tan inusitada en la nostra petita ciutat, que malgrat haver-ne ja fruit les primicias el nostre cervell dupla, alhora que l'ánima s'expandeix curulla de satisfacció.

En Domenge, el pintor olotí, deixeble predilecte del gran Vayreda, obrirà demá diumenge, una exposició de quaranta i pico de quadros i estudis al oli, en el gran Saló de la *Cámara Agrícola*, qu'estará obert al public tots els dies de la setmana, desde les 9 del matí, a les quatre de la tarda (1).

No volém emetre avui, per manca d'espai, el nostre judici crític corre-cuita, per que la fonda estimació que sentim per l'obra d'en Domenge, ens obligla a parlar-ne ben seriosament, lo que farém en el nostre nombre proper.

Serveixin les paraules d'avui com a pregó de la bona nova, anunciada ja per nosaltres a últims d'octubre passat i convertida avui en bella realitat.

Que tots els aimants de l'Art i de les belles coses no manquen a la Cámara Agrícola per fruir les belleses de l'Exposició Domenge. Que totes les persones de gust acudeixin a admirar al digne representant de l'escola olotina. Qu'els *amateurs* aprofitin l'ocasió d'enriquir les parets de llur casa ab algun exemplar d'art veritable com el qu'ens ofereix en el saló de la Cámara Agrícola, el distingit pintor Sr. Domenge.

Tot aixó es necessari, pel bon nom i per la cultura de la nostra petita ciutat.

(1) L'entrada es lliure.

(A) PUIG PUJADAS, J. “La Punta del Estimbat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 40 (30 de desembre de 1911), pàg. 6.

Passàrem la vetlla com casi tots els dimars a casa la bona Madame X l'artista sexagenaria ben coneguda pel mon artistic parisenc i sobretot pels estrangers; sos salons del quartier Monceau estaven sempre oberts a totes las manifestacions artistiques i allí entre un abigarrament elegant de mobles *empine* i bibelots modernistas se colsejavent totes les nacions que en el culte artístic se sentien germanes.

Era a l'entrada d'hivern. Els salons es trobaven forsa concorreguts puig tots els estiuejants plens sos pulmons del aire vivificador dels camps habien ja retornat a Paris en busca del ambient creador parisenc. Mme. X. tenia anunciat per aquell dimars la inauguració d'un ric Erar de gran cua i per aquest motiu l'animació era gran en sa morada.

Passava la vetllada bé i agradablement amb aquella *charme* exquisita que sols poseeixen els habitants de la *Ville Lumiere*. Tot era parlar del passat istiu explicant cadascun ses impresions de viatge, fent descripcions de la natura fruida, de la mar gandida.

Tot d'un cop la bona Mme. X. alsant sa delicada veu, redreçá son esbelt bust i poc a poc imposá silenci al auditori. Ja veig senyors, que cap de vostés conserva del istiu passat una impressió tant viva en la seva ánima com lo que vaig sofrir en mon darrer viatge a las costes de Normandia... Sempre enemiga de la etiqueta neulida de les grans viles estiuenques busquí per aquells indrets un poblet de pescadors. Allí si bé resulto un xic més costosa la vida, al menys un está més cuidada i sobretot frueix de les costums simpátiques dels pescador. Allí van ig trobar al jove artista, en Riost, qui fill d'aquells indrets acostuma anar'hi tots els anys.

Ab ell cada jorn a la claror de la posta, feiem excursions, escalant pics, baixant cales, passanti repassant aquells indrets, trobavem a cada moment un nou punt de vista, qu'excitava la nostra admiració.

Es una de nostres excursions pels pobles del entorn, ne visitarem un, situat en una petita badía; embolcallat per montantes hont se troba la coneguda *punta del Estimbat*.

Desde aquella punta que avança magestuosa mar en dins, tallada de sopte, forman un precipici esgarriós, s'ovira un panorama infinit de terra i aigua.

Hi pujarem a la claror de la posta. Encara impresionats per la gama que s'esfuma enlla d'enllá, vegerem pujar trico, trico cap a nosaltres una dona de certa edad, de blanchs cabells i caminar fadigós acompanyada d'una nena hermosísima,

roça, vestides abdues ab trajos humils. Avançaren per la punta cap al precipici i allí s'agonellaren com tent una pregaria al infinit, corejada, pel mormoreig de les onades i el dolç silenci de la Natura a la hora de la posta... Poc a poc s'aixecaren i emprengueren el camí de retorn... En Riost i jo atrets per aital misteri les seguirme i ens prometerme no parar fins coneixre el poema que debia embolcallar a aquelles pobres dones.

Preguntarem pel poble i poc en costá esser coneixedors de l'història de la Boa com allí anomenan a la dona de la pregaria... I prenguent alé Mme. X., reprengué el curs de sa història.

- Procuraré esser concisa com ho fou el vell pescador que la contá.

Fa cosa d'uns trenta cinc anys vivía en el poble una família d'aquelles que passen desaparebudes per sa insignificancia i honradessa. Al morir els pares deixaren un noi i una noia. El noi pescador com son pare era un verdader coló, bateijat per la mar i pel sol era ferreny com las puntas de Normandia. La noia semblava des de petita mitj ximpleta i degenerá en bojeria a mida qu'anava fent anys i aixís arrivá als vint, sense que ningú si hi fes mes enllá de tretze; groguenca i magre semblava l'esfinx de la miseria. Sa bojería mansa la feia humil i li donava per correr sempre, pujant muntanyes saltant rostolls... Molts dies passava sense anar a casa de son germá només que para dormir... Aixís passava el temps la pobre bojeta; feia anys i encare no era dona. La família sempre mes indiferent, al veure lo salvatje que's tornava, no's prengueren mai la pena de fer-la mirar i procurar curar-la.

Una nit la pobre noia no aparegué a casa son germá, i sols aleshores se prengueren la molestia de cercarla, més pel dir de la gent que per sa consciencia. A la matinada el germá buscá arreu la pobre boja, i ... sentir, bruta de terra, amb son vestit sagnó, jeia la noia .... El pic de Teiá com avans s'anomenava la avui punta del Estimbat... Tot l'interés perdut per sa germana se conveni de cop en rabia, de venjança.

Deixá a la pobre boja i cercá camps a través l'autor de la deshonra de sa germana. Enlloc el trobava, quant al tornar al costat de la noia per morir-la, hi trobá un malfactor, un vagamon d'aquells a quins per sa manca de medis de vida, s'els hi acumulen tots els crims qu'es perpetran allí hont se troben. L'home ferreny no li preguntá res i d'una embranzida, com qui's treu una palla del damunt, estimbá als infelis punta avall, a banyarse ab les onades de la mar parisenca...

Al cap de temps, la pobre boja ja no n'era. Junt ab una filla part de llum de sa intel·ligencia, i ará, cada jorn a la claror de la posta, va a resar una pregaria d'agrahiment al record d'aquell que a preu de l'honra li doná la Rahó.

(A) ERIN, Jordi. “Carnet Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 40 (30 de desembre de 1911), pàg. 3.

Dissapte 23

... I després dirán que tenim mal genit, que som de mal acontentar que som exigents... empró quina culpa tenim nosaltres si la representació de *Jugar con fuego*, fou deplorable?... Nosaltres prou voldríem que an els Srs. abonats i al públic en general (public ben escàs la nit del dissapte), els hi donguessin a cambi dels diners bons i rebedors, obres representades per companyies bones i rebedores. Nosaltres prou voldríem que la senyora Ballvé, que com mes va, mes ens fa recordar a la Miquel de venerada memoria, posseís la veu suficient per desempenyar un paper de tiple. Nosaltres prou voldríem qu'el Sr. Hernan tingués i en fés ofrena d'una veu passable tan sols, i que no's permetés *demasiés* com les executades en el segon acte de *Jugar con fuego*... Encare nosaltres voldríem algunes cases mes qu'el public trobá a faltar en la representació del dissapte, i de la cual sols es digna de menció el senyor Delgado, que posseeix bona veu i bones maneres, quant se tracta de maneres històriques.

Diumenge 24

El programa ja ho déia: *Dia de noche buena*, qu'en termes vulgars vol dir, nit de broma. I aixís va resultar, *El Rey que rabió* que semblava representada per la *Gatzara continua*. La Sra. Ballvé que resultá un rei de broma ab veu de broma. El Sr. Hernan que féia broma a tot gasto, ab comentaris i ab aquella veu, quina veritable naturalesa s'ignora. En Delgado fent jog a la broma general. I fins el coro que bromejaba cantant cadascú segons el seu *leal saber y entender*. I fins la carreta que no passá pel portal i el gós que se portá com un gos de debó, sense cap mirament pel public que paga. I el cronista te de sentar plassa de mal genit, per interpretar l'opinió unaním del públic que desitja i pot exigir ab justicia, que li representin les obres d'una manera digna i apropiada, i que se queixa ab rahó de l'incapacitat d'alguns artistes que demanen a crits un substitut.

Ja sabém que l'empresa no'ns escoltará per no haver de substituir-se a si mateixa, empró nosaltres quedarém ab la consciencia descarregada i creguin senyors, qu'es un gran descans.

Dilluns 25

El teatre estava plé a curull. Al a taquilla ens anuncien que demá la companyia ja podrá menjar gall, més val aixís.

Si el teatre està plé, será porque'l dia ho exigeix, i la tradició s'imposa fins pels espèrits mes independents. L'obra *El Molinero de Subiza*, se representa ja per segona

vegada, i tampoc té per si sola un atractiu capdal per omplenar el nostre Teatre Municipal. Sigui per lo que vulga, la qüestió es qu'el nostre coliseo ofereix un brillant aspecte: cares hermoses, vestits elegants i animació arreu. Tan debó poguessim dir-ho cada dia. La companyia Barceló-Delgado, representá l'obra bastant be, essent *El Molinero de Subiza*, la zarzuela mes reixida de les qu'ens porten fetes en l'actual temporada. La Sra. Ballvé, donant bella mostra de la seva resistència física. Els demés se portaren com a bons.

El public satisfet, com a bon public de festes anyals.

Dimars 26

Altre plé complert. *La Princesa del dollar* encare qu'inferior a *La viuda alegre*, posseeix aquella música lleugera i elegant; perfectament adaptable i qu'ha sigut la base de la seva popularitat i una veritable mina d'ingrèssos pels seus autors i traductors.

Dels actors la Srta. Delgado hi desplegó una gracilitat elegant, la Sra. Bellver en son paper qu'en podriem dir de característica, hi demostrá bones qualitat i nosaltres li aconselleriem que no's sortís d'aquella *esfera*, la Sreta. Monterde si bé no posseeix gaire veu, se fa admirar per la seva desenvoltura. Dels actors: *le chevalier* Delgado qu'habilitat de frac, constitueix el tipus ideal de chef de *troupe* ecuestre... Quina llástima qu'en Delgado no puga fer *La Princesa* ab casco i cota de malla ! L'Hernan, en Munain i en Barrenas, no afegiren pas cap fulla de llorer a la seva gloriosa carrera. Els demés passables i les decoracions que Deu n'hi doret. El public, malgrat alguns murmuris ben justificats, especialment en el concertant final del segons acte, passà la vetllada be i honestament i sobretot mes descansat que la companyia Delgado-Barceló, a la que sembla que tantes festes també fatiguen.

Dijous 28

Catalina ó la estrella del Norte, no la poguerem saborejar com se mereix degut a no posseir aquella nit tota la calma d'esperit necessaria per fer-se carreg de tantes complicacions i horrors que li posen a un en perill el cor.

Dugues paraules de l'execució porque'l temps es curt i l'espái també.

En Munain i en Delgado bé. La Delgado, passable, i la Sra. Ballvé... cantant com podia. Ens permetarèm recordar-li unes sabies paraules d'un bon actor en vigílies de retirar-se: Me retiro, porque no me retirin... Animar-se... valor... i conti ab l'agrahiment de tots.

(A) ERIN, Jordi. “Carnet Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 41 (6 de gener de 1912), pàg. 2.

Carnet Teatral

Quin trist presagi portaria al nostre Teatre Municipal el pobre comensament de l'anyada, si la companyia Delgado-Barceló pogués influir en l'any teatral figuerenc... Mes confiem en la Sra. Talfá i en les seves bones intencions; qu'ella ens embelleixi la vida ab l'alegria qu'inspira el bon cant i la música excelsa durant el ja començat 1912... Ah! i que sobretot ens farsi oblidar *La Bruja* i *Los Madgyares* qu'en un moment trist decidiren representar els Srs. Directors de la Companyia Delgado-Barceló, per despedir-se de l'any vell e inaugurar l'any nou.

Ni l'obra d'en Chapí, ni la del venerable Gaztambide, se recordarán mai per l'interpretació de la companyia Delgado-Barceló.

Tristos rumors, molt tristos corren per tots els indrets del teatre... Sembla que la cosa ja no s'aguanta... Avui han despatxat una corista... ahir un baritono... ara un músic... Que hi farém.

La Natura te lleis inexorables que no podem menos qu'acatar *Quant même*... la Sra. Ballvé encara figura de primera triple.

(A) ERIN, Jordi. “La fi de la companyia Delgado-Barceló” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 42 (13 de gener de 1912), pàg. 2-3.

La trista fi que per els seus merits tenia merescuda, fou la que la sort li deparà a la companyia qu'havia usufruït, ben malament per cert, el nostre Teatre Municipal en la temporada mes concorreguda i de mes possibles resultats econòmics.

La companyia Delgado-Barceló, resultà com aquells malalts sobrevinguts a les famílies, parents llunyans, que al començament, fins el seu mal resulta distret empró que al esdevenir incurable fa que tothom s'en oblidi i arribi la seva mort com un deslliurament. Quant la trista fi arriba, tothom diu:

Ha mort com un *pollet*...

Aquesta ha sigut també la trista fi de la companyia Delgado-Barceló en la seva estada entre'l públic figuerenc.

“El Místic”, en el Cassino Menestral

El cronista, mitj avergonyit, ha de fer dues confessions. La primera que no havia vist mai *El Místic* representat, i la segona, qu'el passat Diumenge assistí per primera vegada a una representació teatral de la Secció Dramática del Cassino Menestral.

El Místic representat, ens ha confirmat l'impresió qu'ens produí la seva llegida. Es per nosaltres una de les obres mes arrodonides den Rusiñol i sens dupte, una de les mes sentides qu'ha escrit. El topament entre la doctrina evangelica pera, sentida i practicada per un capellá de montanya, d'ánima de poeta, i les retines i convencions de la ciutat i de la seva gent, fins de la mes anomenada católica dona lloc a una acció dramática fondament emocionant. El llenguatge finament poétic ab tota la poesia de la vritat, qu'ens evoca el dolç recort del poeta mes gran de Catalunya, aureola l'obra teatral d'una mena d'homenatge al poeta mai prou plorat. *El Místic* es una de les obres més serioses del pintor-poeta Rusiñol i per aixó debém felicitar a la Secció Dramática del Cassino Menestral, l'haver-la escollida, exposant-se malgrat els seus merits, de que no fos compresa i sentida pel públic que com la majoria dels de teatres d'aficionats, va a la societat a distreures, a passar el rato, mes que a agafar cabories i a pensar. La Secció Dramática del Cassino Menestral dirigida per el Sr. Bosch i Roig, tractá ab carinyo al drama, d'en Rusiñol, estudiant-se els respectius papers e interpretant-los en sa majoria d'una manera força acabada. El Sr. Artizà en son paper de *Senyor Bisbe*, esplendit de tipu i perfectament encaixat, obtingué un éxit complert en la seva tasca. En Bassaganyas J., desempeñyá el seu paper ab perfecte consciencia logrant una execució justissima. En Bruno Geli, en son difícil paper de *Mossen Ramón*, ens aparegué qu'oblidava en certs moments la veritable ánima del

personatge, tota humilitat i tímidesa, declamant ab certa afectació, com en el recitar la poesia en el primer acte, lo que feu que no logrés aquella execució acabada que nosaltres desitjém i el seu temperament artistic ens fa esperar. Els Srs. Geli (T.); Forment, Bassaganyas (R), i Forment (J.), força extrem en sos respectius papers. La familia Benedicto passable, no logrant dir Sr. mantenirse en el rest de l'obra al nivell que lográ, fent de campaner. Les dames fent els posibles perque nosaltres les poguessim alabar ab justicia.

Llástima que la boca del escenari resulti tan petita, fent-se quasi imposible l'evolució dels personatjes, empró malgrat l'estretor de l'escena, no'n resulta tant com la dels rengles de cadires dels espectadors, quina enguniosa situació s'agravaba ab un aitre fi, suau i deliciós.

El cronista en servará una bella impressió de la vetlla el Diumenge i promet tornar-hi... si aixamplen el rengles de cadires i ajusten les obertures.

(A) PUVIS. “L’Exposició Domenge” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 42 (13 de gener de 1912), pàg. 3.

La manca d’espai una vegada i una lleu indisposició després, ens impedirán complir, a son degut temps, ab la paraula donada i ab el compromís concret ab la nostra consciència d’aimants de l’art.

Hi ha tasques en la vida periodística qu’es compleixen mes que per convicció, per afany de quedar be i satisfer les ansies d’uns bons amics que s’interessen en veure llurs gestes, impreses en lletres de motllo... Al complir aquesta mena de tasques, el cronista sent una greu recansa pel temps perdut en dir lo que no’s sent i en alabar lo que no s’estima...

Mes quant aixó no es aixís, quant el cronista ja no déu, sino que pot, parlar de quelcom que l’ha cautivat i qu’estima per les fruicions de bellesa que li ha produït, el cronista qu’es un etern descontent, també sent recansa, si, recansa, de no posseir una ploma privilegiada per cantar ab paraules veres, paraules justes, aquelles emocions gaudides.

I en aquesta darrera situació se troba l’humil aficionat qu’emborriona aquestes qüartilles... L’exposició Domenge qu’ha permanescut oberta durant aquestes festes, en el saló gran de la Cámara Agrícola, no es una prometença, es ja una realitat. Les quaranta i pico d’obres exposades per en Domenge son d’una importància capdal i demostren el fruit d’una vida entera consagrada en arrencar de la Natura Catalana les belleses que s’estotxen en sos plegs i replegó.

En Domenge porta l’etiqueta de pintor oloti i aquesta etiqueta es per nosaltres mes deguda a l’educació que al seu temperament. Deixeble predilecte del grsn Vayreda, el fundador de l’escola olotina, porta del mestre la veneració als boscos envellutats, a les valls armonioses, a les prades i a les vores ombrívols dels rius montanyencs... En Domenge ha arribat en aquell domini complert de l’especialitat qu’el converteix en el representant mes just de la pod ser única escola pictòrica verament catalana... Esbrina els caràcters dels boscos diferenciant d’una manera magistral lo que deu esser esboçat de lo que deu esser detalladament pintat.

Dels quadros exposats a la Cambra Agrícola ens cridaren l’atenció: el 109 *Tarde Iluminosa*, la tela mes potent, per nosaltres, de l’exposició; el 112 *Canigó* magnífica visió de la montanya pirinenca, plena d’ambient i d’inmensitat; el 111 *Posta d’hivern* hont en Domenge ens fa sentir fonament aquella placides de la terra nevada.

Recordém ab fruició, aquelles vores del Fluviá, teles lluminoses que donen transparència a l’aigua i vida espléndida als arbres soleiats, i no oblidarém aquells típics i clàssics paisatges olotins el 115 *De bon matí*, el bellament misteriós 118 que porta per títol *Sortida de lluna*. Dintre el bosc qu’está exhibit a la capsalera del saló,

ens produeix una magnífica sensació d'art per els contrastos de llum i ombra superbament reixits.

Tots els quadros d'en Domenge son troços de realitat viventa, traslladada a la tela després d'una amorosa sublimació al escalf de l'inspiració i bon gust que tothom deu reconeixer al pintor olotí qu'ha vingut a honrar-nos ab les seves obres.

Figueres no ha pas fet lo que podia per el seu hoste i malgrat haver-hi algunes teles adquirides, la nostra petita ciutat no ha escoltat el cant senzill, humil i fervent alhora, que per la Bellesa de les terres catalanes entona el gran pintor Domenge. El seu cant grave i melodiós qu'ens ajuda a estimar la nostra patria no ha sigut comprés per tots els qui derruyen fruir-lo ab amorosa delectació.

Rebi el pintor Domenge les nostres mes corals mercés per l'obra de cultura que ben generosament ha vingut a oferir a la nostra ciutat de Figueres.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 43 (20 de gener de 1912), pàg. 3.

Del Teatre Principal

El *gènero chico* que durant molts anys ha acaparat l'escena espanyola convertida en un veritable podrimaner de l'art, i ha sigut el germà representant de la cultura castellana, ha arribat a un grau tan gros de degeneració, que mal grat els esforços dels autors espanyols, mes del *trimestre*, que moguts per un afany de gloria pura i d'amor sincer per l'art dramatic nacional, no s'ha lograt salvar-lo de la decrepitud que la mala vida ha dut, i ab ella la mort mes vergonyosa.

Aquest concepte qu'en general ens mereix el *gènero chico* no impideix que regoneguém el merit artistic d'alguna de les obres que l'integen, empró com la mala herba hi abunda tant i es tan espléndida, la vista de les poques obres dignes de consideració queda lluny de la rápida ullada present.

Agotada la vena dels autors castellans, i en vigilies de veure agotada la vinya que tenien ab el conreu del *gènero chico*, han cercat fora del casal espanyol, obrs que fetes per altres els ajudessin ab les traduccions a satisfer les necessitats qu'ens porta la vida.

I heu-los aquí dedicats a l'*importació*, que si be no doná gaire resultat ab el genre anoment *vaudeville*, degut sens dupte a lo difícil que resulten les traduccions mantenint els chistes, quid proquos i paraules ab doble sentit que constitueixen l'essencia d'aquell genre teatral francés, era de creure que tendria mellor sort l'importació de les anomenades operetes, qu'en realitat no son mes que vaudevilles ab ilustracions musicals, ab les que se conserva la seva part exótica que les fa quelcom suggestives i falagueres per els nostres sentits.

D'aquest periode d'importació son les operetes vienesas, “El Conde de Luxemburgo”, “La Viuda alegre”, “La Princesa del Dollar” i mes darrerament “La Casta Susana”, ab quin estreno inaugura l'abono en el nostre Teatre Principal la companyia Arteaga-Suñé.

“La Casta Susana” es un tipus complert del genre que podríem anomenar *vaudeville-musical* i desd'el punt de vista artistic no es absolutament res. L'argument ben lluny d'esser original, es de lo mes manossejat i gastat. Una familia que ab apariencia d'austeritat i bones costums, resulta un conjunt de *bons vivants* corromputs i viciosos qu'es troben i se regoneixen en ple Mouli-Rouge. Situacions mes ó menos cómiques, la majoria inverosímils i no sempre de bon gust, se desenvolllen durant els tres actes d'aquesta opereta alemana, qu'ens produeix en la seva part musical una terrible sospita. Molts de troços de música son calcats de “El Conde de Luxemburgo” i

molts altres de “Soldaditos de plomo” i ara, aneu a endevinar qui les va robar a l'altre... Per concretar... aquest munt de operetes constitueix musicalment un lladronicí.

Ara si volguéssim discutir la moralitat o immoralitat del gènere opereta, podríem omplir dotzenes de quartilles sense quedar res demostrat. Per la nostra part suscribim les paraules que sobre'l vaudeville escribía un crític: “... sense que m'espantin els vandevilles, no puc menys que reconeixer qu'en conjunt i donada l'incultura pública dominant, aquets espectacles d'importació estrangera no tenen gaire de moralisadora. En canvi, no tinc inconvenient en fer constar que un bon *vaudeville*, si be col·locant-lo en un dels últims graus de l'art teatral, demostra en son autor un talent respectable i un geni de vegades prodigios. I encara crec més: crec qu'un bon vaudeville, apartant les criatures, els curts de gambals i en general les persones inexpertes é incultes, ens pot fer passar un bon rato, distraient-nos de les preocupacions de la vida ordinària ».

En quant a l'execució no voldríem aventurar judicis qu'en les representacions successives pod ser deuríem rectificar.

No obstant debem fer constar que la nostra impressió en quant a veus no fou pas gaire excelent, encare que volem creure que ab el canvi d'aires s'els hi produó quiscuna afonia que nosaltres desitjém sigui passatjera.

Malgrat el gènere teatral cultivat per la companyia Arteaga-Suñé, malgrat les condicions artístiques indispensables que no posseeixen tots els artistes, nosaltres els hi augurém un éxit pecuniari si persisteixen en fer obres noves que, a part l'encís de lo Novell, fan impossibles comparacions sempre perjudicials per els qui no posseeixen dots complertes.

***

La funció anunciada per la companyia Arteaga, ab director d'orquestra nou Sr. Gonzalez, preparada per el passat dijous, se començà i degué suspendres per l'accident ocorregut al Sr. Palmer, qui rebé una contusió en el peu al acabar el segón quadro de “Los Africanistas”.

El nombrós públic qu'omplía el teatre se disolgué, comentant ab sentiment l'accident del Sr. Palmer, ahora qu'encomiava l'honradesa artística de la companyia Arteaga, que preferí suspendre la representació i tornar els diners, que no pas executar d'una manera deficient les obres anunciades.

Desitjém al Sr. Palmer una pronta meflora en sa indisposició.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 45 (3 de febrer de 1912), pàg. 2-3.

Dijous 25 janer.- Al manifestar en una de les pasades cròniques el nostre judici sobre'l *género chico* feiem la salvetat de reconeixre el mérit artístic i fins la tendència moralisadora d'algunes obres. Entre aquestes debém incloure-hi “El Señor Joaquin” representada per la compaña Arteaga junt ab “El Poeta de la Vida” i “El Pais de las Hadas”.

“El Senyor Joaquin” es de les obres verament honrades i per nosaltres una de les que fan mes sentir... Aquella llar honrada qu'un presuntuós vol destruir, i qu'es manté integra per la serenitat de tots, es de lo més encertat del *gènere chico*.

El final aquell en que la pena porta als llavis les dolces cançons de la *tierruca*, te un encis tan delicat que per si sol fa que's pugui considera al “Señor Joaquin” com un petit joiell de l'art escènic castellá.

La representació resultá força acabada per part de la Srta. Arellano i del senyor Arteaga, fent-nos oblidar a ratos la dolenta, dolentíssima presentació de l'obra.

Sembla qu'els conreadors moderns del *género chico* tinguin en sa majoria, esquilmat *el dipòsit de les noveles*, doncs malgrat el continuu estrenar d'obres noves, ben poques están dotades d'aquell element imprescindible en tota obra teatral: l'argument. I aixis veiem que la majoria d'autors intenten suplir-lo ab una presentació i decorat, tot lentiqüelas, que fent-nos babarulles als ulls, no'ns permeten veure la manca d'armadura.

“El Poeta de la vida” perteneix an aquesta especialitat que converteix l'obra teatral en una revista de tipus o estaments mes o menys ben presentats. En “El Poeta” que nosaltres considerém superior al “Pais de las Hadas”, encara qu'abdós estiguin tallats ab un patró semblant, s'hi feren remarcar la Srta. Arellano en la comparsa d'esquiladors i la Srta. Carreras obtingué merescuts aplaudiments en l'estudiantina. La Srta. Marsili ens feu ancorar a les bones cantants, ab el seu paper de Florista.

Els demés passables.

Dissapte 27.- La veritable causa de la suspensió de les anunciades “Carceleras” no l'havem pogut inquirir, empró nosaltres creiem dignes de fe, uns informes qu'ens ha procurat el mes actiu dels nostres reporters. Segons dits informes la suspensió de les “Carceleras” i la seva substitució per “El Poeta de la vida” fou degut al vehement desitj de l'Arteaga de veure a la Srta. Marsili lluint aquella veu en *Las Flores i aquelles sabates rosses* qu'arribaran a constituir l'obsessió de la gent de bon gust.

Sens dubte per celebrar-se els primers balls de màscares diversos casinos de Figueres la concurrència de públic fou bastant escassa en l'estrena de « La Moza de mulas ». L'obra en si mes que *zarzuela* es un sainete ab il·lustracions musicals. L'argument bastant ben conjuinat hauria pogut desenvolupar-se en un sol acte, havent perdut en intensitat lo que ha guanyat en drets d'autor. Les il·lustracions musicals ben insignificants.

“La Moza de mulas” es de la classe picaresca i no passaria d'aquí si ab l'interpretació no's fessin resaltar les frases de doble sentit que hi son a dojo aixís com les situacions delicades, coses que justifiquen l'èxit obtingut per l'obra en l'imperi del Paralelo.

L'execució per part de la Arellano i l'Arteaga força reixida; els demés compliren com a *buenos*.

***

Diumenge 28.- Al comensar la representació de la coneguda obra “El Conde de Luxemburgo”, el Sr. Arteaga sollicità l'indulgència del públic per el seu estat d'afonia, i en veritat hauria sigut mes just impetrar l'indulgència i fins la conmisericòrdia, per l'execució perpetrada en sos respectius papers per el Sr. Martinez, barítono tot just estrenat, el qui junt ab la Srta. Marsili feren tots els esforços imaginables per reventar l'obra de Franz Lehar.

De la desgraciada representació d' “El conde” sols ne servarem un bon recort de la tasca de la gentil Arellano i del Sr. Oya.

***

En Martinez Sierra al escriure “Lirio entre espinas” va posar totes les seves facultats que no son poques, en la recerca d'elements de contrast, indispensables i de segur efecte quant d'obtenir un èxit de públic se tracta. I no es que volguém negar condicions i bellesa a l'obra estrenada el passat diumenge ab el qualificatiu de *zarzuela*. Les ansies ben nobles d'acaparar tot el públic, li ha fet exagerar una mica els caràcters de les *espinas* i del *liri*, resultant força borrós l'ambient de la ciutat en que se desenvolupa i justifica l'acció de la comèdia. No es molt veridic l'estat de tranquil·litat d'aquella casa *non sancta* en plenes nits tràgiques en que l'espectacle dels excessos del de baix i dels de dalt feien entreveure jornades de dol.

Aquells senyorets que van de juega tranquilament no per oblidar penes, sino per costum, que s'entretenen presentant un *novato* justament quant les barricadas obstrueixen les vies ciutadanes i la claror dels incendis il·lumina la ciutat, es una cosa ben trobada per obtenir el contrast qu'es busca, empró careix de la veritat indispensable en tota obra eminentment artística. Idèntiques objeccions deurien fer del final, que com tot el conjunt de l'obra ens resultà quelcom exagerada.

En l'execució, feta ab bastant carinyo per tota la companyia, se féu remarcar la Srta. Carreras i el Sr. que desempeñá el paper d'*imbecil* quin nom no coneixem.

***

Divendres 2 Febrer.- Estrena de "La Comediante", una opereta mes, de la serie extranjera, ab música bastant superior i un argument bastant inverosímil. Malgrat l'adaptació i degut a l'interpretació, l'opereta restá extranjera a la majoria del públic.

Creiém que "La Comediante", no obstant l'argument – una modalitat mes del etern Pierrot i Colombine que posen agencia matrimonial i perden els diners – es una de les obres mes bellament reixides per l'elegancia abundosa de la seva música.

De l'execució mes val no parlar-ne.

(A) ERIN, Jordi. “La setmana teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 46 (10 de febrer de 1912), pàg. 2-3.

Dos estrenos varen anunciar per el passat diumenge 4 de febrer: dos estrenos que constitueixen per si sols la negació de les dots liriques de la companyia Arteaga-Gonzales Amor que huye i ¡Tony Grice! no tenen mes música que l'indispensable per distreure al públic durant els breus instants de cambis de quadro. Al constatar el fet, no es que censurém les obres estrenades; soldament intentém transcriure l'opinió pública de que no es difícil mantenir els títols de tiples o barítonos ab obres que no tenen un sol número de cant.

Amor que huye, es una amable irreverent comedieta en la que se ridiculisen els fanatismes i les extravagancies religioses de les beiates, quines ansies i excessos son contraris de la vida humana.

La per nosaltres, simpática obra estrenada, plena de graciosos *xistes*, doná llog a dos éxits que debém fer constar. En primer llog, debém fer remarcar el treball de l'apuntador que durant la vetlla s'esforçá, contra la voluntad dels actors, en salvar l'obra. Encara que resulti inverosímil, la veritat fou que l'apuntador era l'únic, en la companyia Arteaga, que conexía les obres estrenades el passat diumenge.

La tasca del primer actor Sr. Arteaga, es sempre acabadíssima i ho fou encara mes que de costum en *Amor que huye* i en *Tony Grice*.

Aquesta darrera comedia dramática, ens porta l'agre-dolç dels interiors de *circo*, barreja de llágrimas i rialles, de penes i alegries. El pallaso Tony, home honrat qu'ha trobat la felicitat en la llar ambulat qu'ha format ab Kety, se troba de cop i volta sol i abandonat. La companya qu'apren esser filla d'una dama rica, fuig de Tony al requeriment de la mare qu'un dia l'abandoná. El primer quadro posseix un fondo realismo qu'el fa molt superior als altres dos, plens d'un sentimentalismo difícil de empasar-se en certs moments.

L'Arteaga en son paper de *Tony*, feu meravelles i es jut confesar que per si sol salva les deficiencias, ben abundantes, en una companyia com la seva. L'Arteaga es un actor consumat qu'omple tots els buits i anima les escenas per la sola força de la seva vis cómica qu'esdevé facilment trágica com al final de *Tony Grice* que fou justament aplaudit.

***

El passat dijous 8 de Febrer, tingué lloc el benefici de l'Arteaga, posant-se en escena, además de *Tony Grice* de la que ja hem parlat, la zarzuela *Los Guapos* de costums anadaluses i la bella farsa *El Estuche de Monerías*, en quines

representacions obtingueren merescuts aplaudiments la Srta. Arellano i la Srta. Carreras.

Del beneficiat, no cal dir que vegé sa tasca artística justament premiada per sorollosos picaments de mans, que se convertirán en ovació, al presentar en escena els presents ab que fou obsequiat el Sr. Arteaga.

(A) ERIN, Jordi. “Del teatre principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 47 (17 de febrer de 1912), pàg. 2-3.

Del teatre principal

Dissapte, 10 Febrer.- Benefici de Lola Arellano. Abans de tot debém felicitar a la gentil beneficiada pel seu talent en escullir les obres de la seva diada. Aquell seu talent evità un conflicto en la consciencia de les gentils senyoretas abonades i a les que anaba dedicat el benefici.

La valenta filípica que propinà el nostre volgut cofrare *La Veu de l'Empordà*, a les mares de familia i a les filles de ídem, per la seva assitença a les irreverents representacions de *género chico*, féia pressentir el teatre buit, sobretot celebrant-se en altres indrets, festes d'una perversió mes acentuada. I aquelles paraules de *La Veu* que nosaltres trovarme molt encertades, perque també som dels del sert ó no sert, romangueren sense oients i fins m'atreviria a dir que contribuirán a portar *mes hijas de Maria* a sentir la *Serafina*. La veritat qu'el talent de l'Arellano escullint dos obres curioses i manses, tirá per terra les valentes quartilles plenes de bona fe de *La Veu de l'Empordà*.

I diem valentes quartilles, perque aixó d'anar tan onertament contra la corrent, es sempre exposat, *máxime* si es tè la convicció que tenim nosaltres de que les nostres damiselas soi-disant católiques, obligades a escullir preferirien a cantar un motete, l'audició d'un couplet de la Raquel Meller. La proba d'aquestes paraules es la gentada qu'ha concorregut al teatre municipal durant aquesta temporada de *género chico* que nosaltres menyspreuém i condemném, mes que per ses irreverencies é immoralitats bastant discutibles, per constitueix un atentat latent contra'l bon gust i l'art veritable.

I tornant al benefici de la gentil Arellano, debém fer constar l'èxit complert qu'es traduï en una munió de presents de tota mena i de tots indrets.

La representació per segona vegada de *El estuche de monerías* i l'estrena de *Gente menuda*, melodrama líric ab totes les situacions melodramátiques de la clase, sense mancar-hi la final del triomph de la virtud, doná llog a la beneficiada i a sos companys d'escena per posar de manifest totes les qualitats artistiques de que disfruten.

I ja ho diu la dita, qu'el que fa lo que pot, no está obligat a més.

“La mare eterna” de l'Iglesias per la secció dramática del C.M.

En Pous i Pagés escrigué en un pròleg: Si un dia hagués de fer epigràficament el resúm de l'obra de l'Iglesias, el condensaria on aquestes paraules.- Fóu el poeta de la bondat.

Aquesta qualitat excelsa que se troba en tota la producció del poeta dels humils, román mes vident, encara si es possible, en el quadro dramàtic *La mare eterna*, representat ab lluiment *La mare eterna*, representat ab lluiment per la secció dramàtica del Cassino Menestral en la nit del passat diumenge 11 de Febrer.

En *La mare eterna*, tot es bondat, qu'el poeta es plau en fer-nos estimar l'humanitat per el fons de bonesa que hi ha en ella. En aquesta obra, com en la majoria de l'Iglesias, no hi trobareu ni un ser dolent, tots els personatjes ens apareixen amarats d'aquell optimismo que sadolla l'ánima del poeta. El drama surt no de la maldad dels personatjes, sino del conflicto entre idealitats, de circumstancies independents de l'home i sols fulles de l'ambient en qu'es mouen. Per aixó els dramas de l'Iglesias s'acaben sense vençuts, perque l'únic triomfador es la vida tota bondad i amor.

Es tanta l'influencia benefactora de l'obra de l'Iglesias, que als nostres ulls, fins els actors apareixen ennoblits per aquella parla sencilla, humana, plena de naturalitat, de refinament, de vida.

La secció dramàtica del C.M., tractá ab veritable amor l'obra de l'Iglesias i ab carinyo ens presentá *La mare eterna*, de quina interpretació sols podém ferne el·logis. Per poder citar an algú, debém parlar de tots si volém fer justicia: l'Emili Garcia estigué molt just en son paper de Florenci; en Bassaganyas i en Diaz, malgrat no respondre els seus respectius papers a sos temperaments, donaren una bella mostra de la ductibilitat de llurs condicions artístiques; l'Antic i en Forment (fill), espléndits de tipo i d'una naturalitat a proba del mes exigent; en Forment molt ben encaixat en son papers, i la Sra. Vidal qu'desempenyá son paper de Marió ab tanta justesa com mai haviem pogut siposar. En fi, una vetllada espléndida... si no hagués sigut aquell públic. Les multituds indiferents

Ben lluny de creure aquelles paraules de Scipio Sighele: "La multitud es un terré hont el microbi del mal s'hi desarrotlla fácilmnt, mentres qu'el microbi del bé s'hi mort quasi sempre per manca de condicions de vida", sempre hem sentit per els acoblaments humans, una fonda veneració com la qu'ens inspiren totes les manifestacions de vida fecunda.

Mes si l'etzar ens portés a contemplar multituds com la del Cassino Menestral durant la representació de *La mare eterna*, aquella simpatia s'esvairia prontament.

Aquella multitud d'indiferents no ha sentit encara aquell alé de renovació que sortosament ha entrat en la veritable Casa del Poble figuerenc. Mentres el Cassino ha

evolucionat vers un ideal, ells els amants de la gatzara grollera, enemics incoscients de tot art seriós i educatives, continuen indiferents davant les manifestacions artístiques que'ls abnegats devots de la Secció Dramática porten a cap.

I lo mes sensible d'aquella multitud es que la seva indiferencia no es d'apartament, sino d'incomprensió. Per aixó resten durant les hores de la representació, els homes ab el cigarro als llabis invadint l'aire ab ses fumeres, tapant la vista i fent malbé els pulmons, mentres les bones dones segueixen les converses que començades al rall de la tarde els la ha interrimput la sagrada necessitat del apat. Per que lo que fan a les taules no'ls hi diu res, ni fa sentir-lis cap mena d'emoció, es que hi porten les seves ignocentes criaturas, imprescindibles destorbs per els qui de bona fe s'han cregut que les representacions teatrals se fan per esser escoltades... I la multitud indiferent passa la vetllada teatral entre murmuris i riallades, xerroteigs i fresses de tota mena, plors de mainades i petjades ignocentes dels qui la bona mare fa passejar porque no s'adormin i al sortir no s'encostipin.

Oh multitudes indiferentes, qu'em feu sentir l'ánima apenada, escolteu les paraules d'un ver poeta, del gran Iglesias.

“Oh indiferents, ánimes embotades insensibles als dolors i a les alegries dels cors esperançats! Si sabessiu el mal que feu; si un dia, no mes un moment, ho reflexionessiu, de segur que us convencerieu excesos de vergonya ó us moririeu de pena al veure lo inútils que sou per cap obra santa, pera tot lo que sublima a l'home, fent-lo digne de llurs consemblants”.

El comiat a la companyia Arteaga

Sortint de veure en el C.M. La mare eterna, ens queda el temps just de veure El viaje de la vida ab que s'ens despedeix la companyia Arteaga.

Al donar comiat a la troupe Arteaga, debém fer constar qu'ha sigue de les poques companyies complidores dels estrenos anunciats. Per aixó sol, mereix les nostres simpaties, de les que'ls hi fem present junt ab el nostre comiat.

(A) ERIN, Jordi. « Teatre Principal » a « Espectacles », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 48 (24 de febrer de 1912), pàg. 3.

El passat dijous debutà en aquest teatre la companyia dramàtica espanyola que dirigeix el Sr. Rodríguez de la Vega, posant en escena l'obra *Raffles* anunciada com estreno i qu'era poc coneguda del públic figuerenc per haver-la representada ja, la companyia que dirigia en Carles Capdevila i de la que tothom en serva un bon recort.

L'interpretació donada pel Sr. Rodríguez de la Vega a son paper de *Raffles* resultà força arrodonida; la seva silueta purament elegant encaixa bé en el tipus lladre aristocràtic. En Munt-Rosés fent de detective no'ns convencé ni poc ni molt: la seva prosa falsa i l'entonació massa intencionada desfé tot el misteri del primer acte. El Sr. Munt-Rosés hauria de vetllar per la naturalitat. Dels demés ben poca cosa podem dir-ne per qu'els seus respectius papers no eren pas a propòsit per revelar bones ni males qualitats artístiques.

La presentació escènica, malgrat els pedaços ab que s'intentaren disfrazar les decoracions del teatre, resultà molt deplorable, fent-nos ancorar la presentació qu'en Capdevila donà a la veritable estrena de *Raffles* a Figueres.

(A) « Teatre Principal » a « Espectacles », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 49 (2 de març de 1912), pàg. 3.

Teatre Principal

Magdalena ó *La esposa*, etc.- Sinó qu'ens consta qu'els senyors metjes de Figueres tenen feina de sobres i que tan ells com els bons apotecaris se guanyen la videta mes que regularment, no duptariem en creure al Sr. Cecilio Rodríguez de la Vega aconcellat per tots aquells honorables ciutadans que viuen de la salut mental del pròxim.

Perqué si no es la mala intenció d'augmentar la mortalitat a Figueres no sabem pas que hauria induït a la companyia del Sr. Cecilio a perpetrar representacions tan perilloses per la salut del cos i per la del ànima com la del passat Dissapte.

No sabem el concepte que al Sr. de la Vega li mereix el *culto* public figuerenc, empró malgrat el pintoresc redactat dels programes, a judicar per l'osadia de *La esposa adúltera* ens creiem qu'el suposa un public de cacauets i de sigrons torrats... Si el Sr. Cecilio no pretè ser obsequiat ab una porció de *sang* i *fetje* el dia del seu benefici, li aconcellem qu'es deixi d'esperpentos tan espatarrants com el de *Magdalena* ó *la esposa*, etc.

I ja no parlém de l'execució perque les espifiades mes grosses esdevenen pecats venials al costat d'aquell melodrama tan horroses i perillós per la salut i tranquil·litat publiques.

***

La Dama de las Camelias- L'execució que va mereixre la popular obra d'en Dumas, de la que ja n'em parlat en altres ocasions, fou una execució vulgar, correnta. Empró malgrat no mostrar-nos cap qualitat remarcable en els elements qu'integren la companyia Rodríguez de la Vega, la representació del diumenge demostrá que ab una direcció afinada i un gust menos groller en l'elecció de les obres, la companyia dramática espanyola qu'usufructua el nostre teatre, arribaría a ferse soportable i no ens amargaría com fins are la cuaresma, convertint-la en una seguida *setmana de dolor*.

***

Tortosa y Soler.- Aquesta comedia representada el passat dijous per la companyia Rodríguez de la Vega, no es mes qu'un sainete en tres actes, lleuger, superficial, en el que a voltes els efectes cómics de bona llei per lo inesperats i enginyosos cautiven al públic, fent-li passar les tres horetas de reglament, ab la sanitosa rialla als llabis i apartant-li del magí totes aquelles cabories qu'amarguen la vida real.

L'execució bastant passable, malgrat algunes ensopegades que nosaltres creiem degudes a poc estudi per part dels actors.

El públic en sortí bastant satisfet tot comentant: - Al menos avui es soportable la representació...

I el tó de recansa ab que ho deien, deixaba entreveure la temensa de que se repeteixin obres com *La esposa*, etc., *El mundo de antes...* etc., de esfereidora recordança.

(A) J.E. “Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 50 (9 de març de 1912), pàg. 3.

Teatre Principal

Dissabte 2 “La Tosca”. En Jordi Erin no es al teatre i em veig obligat a parlar de la representació de “La Tosca”, aqueixa conegudissima obra, que posá en solfa el gran Puccini.

Faré gracia als llegidors de ressanyar la tragedia, limitantme a parlar de l'execució.

Aqueixa resultá, en conjunt, força arrodonida. La Sra. Llorente estigué sempre justa i, en alguns moments, admirable. El Sr. Rodríguez de la Vega ben acceptable en el seu paper d'Scarpia, tinguent també escenas felicissimes. El Sr. Munt-Rossés no tant malament com de costum, i una mica exaxerat, aixó ja no hi ha que dirho. Dels altres, no val la pena de ferne esment.

R.

***

Felipe Derblay, per Geogres Ohnet.- La representació de la coneguda obra del popular novelista francés, ens dona peú, per rellevar-nos de la anomenada d'eterns descontents, que segons veus amigues ens proporcionen les nostres croniques teatrals que, podran esser crues si's vol, empró que sempre son l'expressió Fidel del nostre modo de sentir.

La companyia del Sr. Rodríguez de la Vega tingué'l mal acert de comencar la temporada ab aquell melodrama que criticabem durament en la passada crónica, i la mala fama qu'adquirien, fa, que'l públic fiscalisi sense consideracions la seva tasca. Aixís quant executa una comedia dramatica ab la discreció que ho feren ab *Felipe Derblay*, el public resta fret, com una venjansa del mal encert demostrat en les primeres representacions.

Felipe Derblay, es una comedia dramática ab tendencies al naturalismo empró plena d'efectisimes, que com les noveles de folletó tenen la qualitat d'acaparar el sentimentalismo que la bona gent, serva en els seus dintres. El domini de l'art escenic, qu'ens mostra l'obra d'en Ohnet, fa passables algunes escenas falses qu'ajuden a augmentar el seu preciosisme.

L'execució forsa discreta, contribuint al seu exil, especialment la secció de dames, entre les que debem sementar las Sras. Llorente i Ferrer. Dels actors, apart del Sr. Rodríguez de la Vega, sentim no poguer alabar-ne capa b justicia.

(A) ERIN, Jordi. “Teatro Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 51 (16 de març de 1912), pàg. 3.

En Flandes se ha puesto el sol.- L'obra de l'Eduardo Marquina representada el passat diumenge, havia sigut anhelosament esperada per el públic i per els intel·lectuals figuerencs: a l'un l'excitava l'anomenada gloriosa obtinguda per aquesta obra desde la seva estrena a Montevideo i pels altres, l'estimació que desperta sempre l'obra poética d'en Marquina.

Es indubtablement l'Eduardo Marquina, fill de Barcelona i del carrer de Moncada, i solsament estiuejant de Cadaqués, l'autor mes eminent de l'actual dramática poética espanyola. Pel seu talent i per les seves obres fa reviure en Espanya l'edat d'or de la seva literatura.

En Flandes se ha puesto el sol, es un cant a la memoria d'aquells *tercios* que sota'l manament del duc d'Alba, s'anaven a fer matar en terres de Flandes en nom d'Espanya. El poeta eminentment castellá, ha auriolat la visió d'aquells estols de mercenaris compostos en sa major part d'italians i suïssos, cap calents i espadatxins que's llogaben a la nació mes belicosa. En Marquina per la força del seu estre poetic generós i exuberant de sava, ha convertit el cant, en una obra mestre del teatre castellá.

El seu parlar castiç, els seus versos altisonants, bellament esmaltats de brillants imatjes, ab aquella énfasis del teatre classic, ens porten la visió entera i viventa d'aquella nació en la que no s'amagaba mai el sol.

En Flandes se ha puesto el sol, es un episodi d'aquella lluita cruenta sostinguda pel poble flameng contra la dominació espanyola i que termenà ab la seva gloriosa independència.

El primer acte posa el poeta devant per devant Flandes i Espanya. Juan Pablo Godart el patriota flamenc viu en el camp ab sa familia, l'esposa i dos filles: una d'elles sent amor per Flandes i la seva gent, l'altre sent despertar en la seva ánima una afecció per aquells *tercios*, que

Quando el sol en sus lanzas se quiebra
si de lejos las miras andar
te parece que flota sobre ellos
como un manto, la lumbre solar.

Vé Magdalena de corre pels camps miserables que la guerra deixa incultes i ha anat a veure l'estable hont la vaca ha parit.

Dos ternerrillos, rubios como el oro
el pelaje tan fino

como borra de paño brabantino

blanda y liaviana al tacto

la llar de Joan Pablo está inquieta pel tritllejar de les campanes del poble vehí,
que toquen a sometent, quant hi porten ferit a Don Diego de Acuña, el *capitan*

el de la torcida espada

de la capa colorada

y el buen caballo alazan...

Acaba el primer acte, presentint el de *Acuña* el seu enamorament per Magdalena,

Porque mañana os he de amar, señora!

El segon acte; la repressió que prenen els espanyols contra'ls patriotas flamengs que al veure desfeta aquella pau promesa, se sublevaven de nou, acapdillats per Joan Pablo. El seu gendre D. Diego de Acuña casat ab Magdalena i Justicia del Concell en nom d'Espanya, es el que dirigeix la repressió. An aquí apareix el conflicto en tota la seva grandiositat.

L'empresonament de Joan Pablo decretat per l'Arxiduc d'Austria dona peu a una magnifica escena entre Montigny i Magdalena. Aquesta se resisteix a entregar al seu pare...

si el ser justicia en España

no da á un hombre autoridad

sobre lanzas de soldados

y audacias de Capitan,

de tal reino y tal justicia

poco se puede esperar.

Don Diego acudeix i lliberta el seu sogre a cambi de la seva llibertat.

Tercer acte: llibertat Don Diego de la presó pel poble flamenc en revolta, i retornat a la seva llar, s'hi troba trist i sent en la seva consciencia la traició que féu a Espanya per l'amor als seus. Passa el temps ensenyant a son fill Albertino el maneig de les armes.

La guerra ha tornat a encendres, els pobles i les viles ja cremen, tornen els *tercios* a sembrar el dol arréu de Flandes que revolucionada, se defensa. Torna a despertar-se en Don Diego al seu afany per la lluita i a la vista del seu *tercio*, sent renaixre el seu espanyolisme que li fa abandonar als seus i a la seva esposa, que plora

No mires

con indignación mis lágrimas;

no son de ninguna tierra,
padre mio... ¡son del alma!

Quart acte: la pau. Victorias el poble flameng encen per les montanyes, glorioses fogueres. A can Joan Pablo esperen ahelosos el retorn de D. Diego de Acuña que vençut va a despedirse dels seus abans de matar-se. Mes l'aculliment de la familia, que per l'existencia del fill, se sent mes enamorada que mai del *español*, fa que contra'ls seus desitjos s'aculli en sa propia casa que la bona muller flamenca ha conservat pel pare del seu fill, el qui pressent en l'aurora enllumenada per les fogueres

... esta sangrienta de ahora
anuncia que ha muerto el dia
que ya mi imperio español
se deshace...
cuando mi sol era fuego
en Flandes se ha puesto el sol.

L'obra descrita den Marquina es l'obra d'un poeta, d'un veritable poeta qu'oblida debades la realitat de la vida. L'escena mes humana i mes tendra es aquella del primer acte en que se descriu la parida de la vaca.

En el quart acte s'hi endevina l'esforç del autor en obtenir un desenllás que no fereixi al public per el qui s'escriu l'obra: el final de l'obra molt ben reixit ens dona una bella mostra de l'intellectualitat del Eduardo Marquina.

La representació molt reixida i discreta per part de tots mereixent els justos aplaudiments ab que'l public premiá la tasca de tots els actors qu'integren la companyia del Sr. Rodríguez de la Vega.

(A) VELIVOLE. “Les set imatjes imprescindibles: V. Les Meninas per Velazquez » a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 52 (23 de març de 1912), pàg. 1-2.

En el socol del deplorable monument qu'els compatricia de Velazquez li aixecaren en son honor, a Sevilla, s'hi llegeixen aquestes paraules « Al pintor de la verdad ». I certament no podia fer se en menos paraules el resum de l'obra artística del gran pintor espanyol D. Diego Rodriguez de Silva i Velazquez. An ell i a la seva obra les *Meninas*, debém la mes fonda impressió de vida qu'una obra artística pugui produir. Instalat en una petita sala del Museo del Prado i ocupant-ne per entrar tota una paret, poseeix una tal verital, perllonga de tal faisó la cambra, que justifica la pregunta de Teofil Gautier quant devant de les *Meninas* exclamaba: -¿Ahont es el quadro?- Les *Meninas*, es un moment de l'existencia real cullit a l'etzar, mentres feia un dels darrers retrats dels sobirans: el pintor está executant els retrats units de Felip IV i de sa segona muller, personatjes situats fora de la tela i reflectats en el mirall qu'existeix en el fons del estudi del artista; l'infanta nena Donya Margarita Maria i ses dos *Meninas* han vingut a posar-se devant dels reis acompanyades dels enanos Mari Bárbola i Nicolasito Pertusano que juga ab un gos mitg adormit.

Aquesta escena d'interior te un encís qu'acapara: es el seu esperit que apareix pintat en la barreja de sinfonies aeries que la llum del día sembla combinar ab l'ombra, ab la circulació llunyana dels átomos, ab les formes animades i ab les formes mudes, errants en una mitj ombra opalina. De la figura pensativa del artista que se presenta mitj velada, dels visatjes mats de les nenes sota la plata dels cabells, fruits palits envellutats de negre, de la testa d'or de l'infant real en la que hi va a posars-hi la llum, de verts incomprendibles avivats de vermells, grisos infinits, de l'aparicio melancónica en la lluna incerta d'un espill, de tot el conjunt, de totes aquestes gotes de claror disperses, s'aixeca un cant llunyá fet de remors de vida, de moviments, d'aurores i postes de sol... un cant atenuat, magnífic com el d'una orga de catedral en mans d'un Beethoven.

Desde la superficie fins als termes mes llunyans dels cuadros del gran Velazquez tot se troba al seu llog degut: cada part de la figura humana, vestits, mobles, objectes, animals, tot se troba en el pláns que deurien ocupar en la vida, units per la solidaritat mes absoluta. Els homes i els objectes son fets d'una serie de plans que constitueixen la seva massa propia i el volum d'aire qu'els relliga es el que circula en realitat en el tros d'espai qu'el pintor ha trasportat a l'obra. Mai l'escena surt de la tela, mai ella es superficial.

Sempre está a la deguda distancia, sempre l'escena se manifesta voltada d'aire per tots indrets... El que la contempla se troba unit a ella per l'aire que no s'interromp. Entre la superfície del quadro i l'aire qu'ens volta no hi ha separació; es el mateix aire que continua, aixís les formes representades se barregen a les formes viventes sense qu'apareixi el moment en que la separació existeix.

Devant de les *Menines* no se sap ahont la ficció comença, ni ahont acaba la realitat.

***

L'obra d'aquest gran pintor, veritable encarnació del geni d'una raça, que malgrat les victorioses gestes dels seus exercits no havia legat fins al segle XVII, formar una cultura, veritable manifestació de l'ànima espanyola, es molt nombrosa i molt important, majorment tinguent en conte les ocupacions ab que *l'honra* el Rei, en pag dels genials retrats que li feu, ocupacions i càrreg veritablement denigrants per un artista que fou la personificació del esperit d'un poble. Nomenat inspector de construccions, patje i mes tard aposentador, el gran Velásquez vivia a la cort, entre'ls bufons, *enanos*, barbers i criats de tota mena. El seu nom il·lustre, figuraba en la llista dels empletas, el seu sou, magre, era cobrat ab retrás com els des demes criats i fins la seva vestimenta era de rebutj... oferta per la corona. per sometres a tals desconsideracions era precís ser un veritable espanyol del segle XVII subdit d'aquella monarquia catòlica e inquisitorial que tenia subjugats a tots els ciutadans, convertint-los en fidels adoradors de la reialesa i de la religió que ab el nom d'Espanya combatien als turcs a Lepanto, als protestants a Alemanya i que convertia als idolatres del Nou Mon imposant-los el fanatisme religiós a copia d'autes de fe.

Empró malgrat la febre ascetica que devoraba aquella Espanya, Velazquez frua d'una salut moral intacta. encara que bon catòlic, complidor sincer dels debers religiosos qu'havian tan entrat en la sang de la raça, no existeix pintor menos místic qu'ell. cada vegada qu'intenta tractar un assumpto religiós se nota sa violència i fins les armonies de color que sembla troba a son albir no obeeixen a la seva voluntat.

Humà, fonamentum humà, accepta la vida tal com es, Velazquez es dels pocs homes que sense esforç pot esborrar els lligams qu'els filòsops pretenen distingir entre l'home i el mon exterior. el seu art es d'una objectivitat completa perque no deixa veure els moviments sentimentals d'ahont la majoria dels homes alimenten el seu esperit. Empró posseït d'una subjectivitat heròica, no permet que la vida torni a la vida sense que vagi sagellada per el cervell superior que la converteix en art.

Segrestat en la cort de Felip IV per la força de la seva conformitat, esmersá totes les seves energies en executar encàrregos i complir empleos ridículs i ben diferents de la direcció del seu esperit; incomprés del seu rei, que desconexia la força

que representa un artista i el respecte que deu inspirar el seu treball, visqué voltat de malalts d'idiotes, quines siluetes immortalisà en la sublimació del seu geni creador. D'aquell medi que l'obligava a observar amb una imperturbable atenció lamentables deformitats, en fou implacablement, aquella terrible galeria del museo de Madrid... *El bobo de Coria*, don *Sebastian de Morra*, *Pablillos de Valladolid* i mes tard *Antonio el inglés* i don *Juan de Austria* ahont apareix quelcom de mes alt que la pietat, l'humanitat comprensiva. El gran Velazquez demostrà per son talent que o que s'anomena lletj en la Natura pot dintre l'art esdevenir una gran Bellesa. Aixís veiem en el retrat del mateix *Sebastian de Morra*, enano de Felip IV, qu'el artista li feu una mirada tan emocionant que hi llegim el dolorós secret d'aquell malalt qu'es veje forçat, per assegurar-se la vida, de perdre tota la seva dignitat humana, per esdevenir un piquet, un titilla vivent... I com mes corprén el martiri de la consciencia allotjada en el cos monstruós, mes l'obra del artista es bella.

***

Poc temps abans de morir, "cansat de viatjar de nits i treballar de dies" pel seu càrreg d'apostador, el gran pintor espanyol rebé del rei, la pot ser única, mostra de consideració, de sa vida. Fou nomenat cavaller del ordre de Santiago. Mes per aixó lograr, fou precís un sens fi d'inútils enquestes, sobre sos avant passats i la llur noblesa, i per lograr sa recepció en l'ordre famosa de la grandesa espanyola Don Diego Rodriguez de Silva i Velazquez degué demostrar que no vivia del seu art... d'aquell Art excels qu'inmortalisa als homes fent-los esdevenir deus.

(A) ERIN, Jordi. "Teatre Principal" a "Espectacles", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 52 (23 de març de 1912), pàg. 3.

El señor feudal.- L'obra d'en Dicenta es prou coneguda del nostre públic per que debém fer-ne cap mena de crítica. Empró no podém resistir a la tentació de donar a conèixer l'impresió de falsetat i de manca de vida, qu'ens produí l'obra den Dicenta darrerament representada per la companyia del Sr. Rodríguez de la Vega. En quant a execució debém fer remarcar la tasca dels Srs. Salom i Munt-Rosés, que fôu digne d'encomi.

***

Primavera en otoño.- L'obra den Martinez Sierra ens féu recordar els kilomètrics discursos que quant tractem de fer obstrucció, pronuncien el bons oradors en el parlament. La seva paraula eloqüent, gracil i fogosa se troba diluida, desapareixent als conceptes profonds i les belleses de la dicció entre'l munt de períodes extensíssims, interminables, que l'obligació de fer perdre'l temps imposa.

Aixís ens aparegué *Primavera en otoño*, obra no mancada de belleses, d'argument alegant, i ben sentit, empró a la que, un anhel per nosaltres incomprendible, l'ha diluida en tres actes extensíssims, quelcom sembrats d'escenes monótones que fan apareixre l'obra borrosa i fins desarticulada.

Aqueixos defectes capitalíssims de l'obra d'en Martinez Sierra arriben a no deixar fruir les belleses d'aquell argument per el sol, cautivador, qu'el poc espai de que disposém ens impideix narrar.

L'execució que la companyia Rodriguez de la Vega féu de *Primavera en otoño*, es de les mes reixides qu'els hi hem vist. La Sra. Ferrer estigué acabadíssima i els Srs. Rodríguez i Munt Rosés contribuiren molt felisment al éxit obingut el diumenge passat per l'obra den Martinez Sierra.

***

Enrique de Lagartero.- Com a bons jugadors de dómino els cómics de la colla del Sr. Cecilio volen fer *cap i cua* de disbarats i de desacerts. I a judicar per la funció del passat dimars es probable que se surtin ab la seva.

Començáren l'abono ab un horros melodrama i l'acaban ab un melodrama d'aquells que fan perdre l'agre del teatre, dels comics i de tot lo que te mes ó menys relació ab l'escena.

Nosaltres ignorém la mena dels agravis rebuts dels bons Joseps de la diada, per la companyia Rodriguez de la Vega, empró aquells deuen esser ben Graus quan la seva venjansa dona lloc a coses tan terribles com *Enrique de Lagardere* ó *El Jorobado* en deu actes, nou intermedies i la mar de desgracies.

Per judicar lo que fou la *función* selecta del gloriosíssim San Josep, n'hi havia proa ab contemplar les cares llargues del public quant sortia del teatre ja de matinada: hi havia homes que feien badais, altres s'estiraben i altres se refregaben els ulls per desensonyar-se... les dones se persignaben i fins en varem veure que donaben a sos infants aquella bofetada que com exemple, se sol donar quant porten un home al pal.

I una colla de còmics que després d'una Magdalena ó la esposa etc. encara s'atreveix ab El Jorobado de deu actes y nou intermedies, no es pas digne de la mes petita consideració, encara que vulgui apelar a rahons d'ordre económic quant tracta d'obtenir la benevolença de la crítica.

(A) VELIVOLE. “Les set imatjes imprescindibles. VI. Maternitat per Carriere » a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 53 (30 de març de 1912), pàg. 1-2.

“L'Eugeni Carriere naix pobre. Es soldat i fa la guerra del 70. després ja a París, ja llençat definitivament a la carrera artística, els seus passos de debut son ab pès de dona e infants. Eugeni Carriere, quan els llargs anys de la lluita, es un cap de familia; i per aquet temps coneix la pobresa extrema. Viu isolat. No pot tenir els models ni el taller propis d el'ofici. Gairebé ni llum; perque li cal pintar en l'interior de l'habitació, l'habitació mal esclarada, la trista habitació ciutadana, que tal volta en tot l'hivern no visita'l sol... Imagineulo allí trevallant, el miser artista. Es l'hivern. Una malata claror gris ve de fora. Vora la finestra, aprofitant ab ulls de cansanci, l'agonia del jorn que fuig, Carriere pinta. ¿Que pinta? Allí dins, en la mateixa cambra, ha viscut -¡tota la tarde!- la familia. Els infants palits han jugat en la penombra. Vagament han jugat, sense arribar a divertir-se. Després s'han pegat; i l'un d'ells ha romanit plorant, ab plor agre i monoton, una llarga estona. Ara s'ha cansat i ha vingut a abraçar als altres i resta ab ells, quiets tots, enllaçats, silenciosos, en la lenta melancolía de crepuscol. Mes quiets encara, enfront del artista, l'espósa li fa de model. Dóna el bes darrer de la llum, el visatje sofrent, massa aviat mustic, sugust de dolor i de maternitat. De sobte, el baixa, al sentir un gemec de nin: -Puc mourem? El petit te gana... ja es en els braços de la mare, el petit. Ja xucla, ávid, de la pobre font de vida... La testa de la mare ha baixat. Els ulls també, i es una llágrima, una sola llágrima, tremola un moment en les pestanyes del nou, d'hont un petó l'aixuga... Eugeni Carriere pinta encara”.

Aixis se crearen aquelles *Maternitats* quina imatge avui venerem.

D'aquella constant i trista visió de la realitat de la vida, vista ab una força, una atenció i una ansietat increibles en fou el seu art. Les seves qualitats de gran artista li donaren la convicció de que la vida ordinaria es la font de tot sentiment fundament moral, per qui la sab viure.

Que bellament justa fou la definició del art d'en Carriere, per un brillant escriptor “Realitats, que posseeixen la màgia de la visió”: la màgia d'aquell somni s'expressa per l'ombra qu'el pintor convertí en sa confidenta i sa reveladora: doncs mes admirable és per la manera ab que tapa i amaga, que per la manera de definir i precisar. El sentiment d'en Carriere es sempre sencill. Pinta mares e infants que tenen els gestes de la veritat qüotidiana i desd'aquest punt de vista es un realista complert i superb. Empró d'aquella naturalitat, per una subtil i màgisca transposició, el misteri se desperta deseguirda, tot se reula, lluny del contacte de la vida directa, darrera l'impenetrable cristall de la consciencia. L'ombra qu'habitualmente amaga en part els aspectes vivents, aquí s'imposa a la llum. Es una nebulosa que se forma lentament;

com mes se mira, mes vida i mes pensament hi neix, formidables modelats revelan cada muscle an el seu veritable llog. La construcció es de mestre, tot hi es; empró no s'hi pensa i sols percebeix la sugestió quasi magnética que s'en despreb. Hi ha evidència i misteri alhora. L'ombra no es el contrast pictoric de la llum sobre els relleus d'un objecte: aquí es el fons simfonic del pensament. Es indefinit i d'una emoció fonda.

Quant s'ha contemplat una tela de Carriere, la seva visió mai mes s'oblida... No recordareu el colorit ni pot ser el motiu de la composició, empró en servareu una impressió fascinadora.

En les seves teles, l'efigie no hi está representada, es evocada, treta magneticament del fons de l'ombra, considerada com substancia de pensament. L'home hi es present, com dins d'una nebulosa, ahont la seva apariencia material i perdurable s'hi ha coagulat lo suficient per esser reconeguda. Empró la seva ánima ompla la tela: tan fortament ha sigue cridada i descoberta per la mirada fonda del pintor contemplatiu, qu'es diria qu'ella ens permet veure el seu cos, a través d'ella, tot demanant esser compresa.

I tot aixó ab quins tonos... gris perla, algunes notes nacarades i rosa palit alguns accents rojencs, son suficients per suplir la disbauxa de tonalitats tan necessaris a altres artistes... Per la justesa dels valors per el prestigi d'un execució lleugera, gracies també a una ciencia fonda dels passtajes de tons, sense mostra Carriere silenciosament apassionat i altament espiritualista.

Nascut gran pintor, en Carriere ha sapigut esdevenir quelcom més. Fondament aimant de la realitat de les coses ha esdevingut gradualment un visionaro o pot ser aquesta disposició de l'ánima nadiua, no ha esdevingut visible en la seva obra fins després d'una llarg permanencia en la consciencia. Comencça per contemplar lo real i de l'intensitat de la mateixa contemplació naix la percepció de la segona realitat – la veritable. Empró Carriere, diferent de molts artistes no degué cercar la segona realitat en 'astracció, no degué oposar a lo real la noció asimétrica de lo ideal; els seus primers models li han sigue suficients per passar del estudi a l'interpretació i del realismo al misticismo, degut a una operació lenta e infinitament pacienta de la seva inteligencia taciturna. Ha traspasat la seva ánima guardant els mateixos temas i les mateixes armonies, ha renovat les seves forces tocant la terra i els humils, ab mes amor. Carriere ha arribat aixís a l'estat d'anima d'un *visionari de la veritat* sense necessitat de cap simbol ni alegoría, empró descubrint-los en un geste de la vida correnta i no pensant ni sentina mes qu'en forma sintética. Aixó l'ha conduit a simplificar la pintura, a biscal abans tots els plans i els volums, a suprimir els jogs encisadors del color que son al dibuix lo que la realitat aparent es a la realitat absolutam a expressar certs aspectes per al contrast de dos altres.

L'art den Carriere aparegué en les pitjors condicions per assolir l'exit. En una época d'impressionisme, de *plein aire* i de brillants improvisacions, ell aparegué grave, pacient, reclós, condensant una silenciosa é intensa energia psicologica. Tot indicava que res li mancava per restar eternament ignorat. Malgrat trobarse separat tan del academismo com del impresionismo, una lenta gloria s'anava formant per l'Eugeni Carriere. Els pocs admiradors religiosament fidels, anarem augmentant per l'irresistible magnetisme qu'es despren de les obres molt internes i de les ánimes recloses.

Primerament se féu justicia a la ciencia pictórica den Carriere, després sen féu el sentiment de tendresa de la maternitat i a la distinció misteriosament intelectual de les seves imatjes, després fou lloat per l'amor ab qu'expressa l'anima de la dona del poble, després se lloá al pintor de retrats, al pare i al pintor d'infants... fins que reuní al seu entorn als escullits, homes pensadors, tendres i graves, qu'anren ab ell perque'ls sentiments naturals i primordials de l'humanitat se revelaven en les ombres transparents i misterioses de les seves teles ab una alta i emocionant espiritualitat.

(A) Velivole, « Les set imatjes imprescindibles. VII. El Pensador, de Rodin » a “Cròniques Arbitraries”, a Empordà Federal [Figueres], núm. 54 (6 d'abril de 1912), pàg. 2.

En aquell Paris dels meus amors, ciutat gigantesca gris i or, visió monstrosa i sublim, ahont incessantment s'agiten barrejats, plaers i dolors, forces actives i febres d'ideal, davant per davant de la silenciosa mole del Panteon que tan d'il·lustres i eterns silencis acotxa, hi ha un bronso, una estatua, un home, una obra de Rodin... *El Pensador!*

L'home nú, resta assentat; es cornut, de muscles potents i solida osaments, posseeix la força física, un cop dels seus punys enfondaria un bou, no obstant expressa aquell quelcom impalpable fugitiu i tenaç, fet de troços de la nostre rahó, pols del foc qu'enllumena el nostre cervell, com les estrelles brillen en l'infinit. Pensa! No te consciencia de la materia que la porta, el seu cap s'acosta sota l'immens pès de l'idea i ab son colze dret apoiat damunt del jonoll esquerra, sosté aquell front en el que se mou un mon i tota una vida; la seva cama dreta s'aparta sense voluntad; la ma esquerra penja viventa é inactiva, tota la máquina está aturada silenciosa, perque l'altre máquina, aquella quins engranatjes no capim, la qu'ens anima i ab el temps ens deixa, resta en febre.

Es el *Pensador!*

No'ns atrevirem a dir qu'es la mes bella obra de l'August Rodin i quant un home es capaç de fer mes d'un cop, obres tan belles, signes es que porta en ses entranyes aquella sublimitat que converteix als mortals en genis.

I no obstant, tot en ell es simplicitat: el seu taller de parets desmantelades, la seva persona sencilla, cortés, precís, reservat... no es l'home infatuat que l'artista consagrat pel mon enter, podria fer sentir... es un sencill, un obrer ab esguart de bon jan, que sent horror de les discussions i molesties. No l'interessa res mes qu'el seu taller.

I al pensar en l'esculptura lujuriosa violenta i sadollada de febrer qu'ell engendra, un sent ansies d'esbrinar l'anima que resta amagada en aquell cos apacible.

La seva simplicitat es la font de les seves simplificaciones. Tot ho redueix a una qüestió de valors. Tant en moral com en art no veu mes qu'els plans... viu sobre un principi: l'aversion de tot lo que no es essencial. An aquest sencill les formules soles, son intel·ligibles i aquestes per un escultor son els simbols.

Aquest simbolista, odiat i combatut pels academistas ens dona escultures mitologiques com un deixeble de l'Escola, empró fetes a sa manera. Ell ha sentit que l'esculptura es l'art de donar les imatjes mitigues molt concentradas i qu'el llog d'unió

del mite i la vida, se troba en la figura nua i permanent, en la figura típica del ser humà... Ab el cos nú, Rodin ho expressa tot.

En el seu taller circulen lliurement ó se reposen, multitud de *models* nús, homes i dones. Rodin els paga perque li donguin constantment l'imatje de desnús, homes i dones. Rodin els paga perque li donguin constantment l'imatje de desnús evolucionant ab tota la llibertat de la vida. Els contempla incesantment i aixís s'ha familiarisat ab l'espectacle dels muscles en moviment. El desnú que pels moderns no es mes qu'una revelació excepcional i fins pels esculptors no es mes qu'una aparició que dura lo que la sessió de *pose*, ha esdevingut per Rodin la visió habitual. Aquest coneixement complert del cos humà qu'els Gregs adquiriren per la contemplació dels exercicis en la palestra, en els gimnasi i en les olimpíades i que permetia a llurs artistes de parlar naturalment el llenguatge de desnú... l'autor del *Pensador* l'ha obtingut per la presència continuada de sers humans despullats que van i venen devant dels seus ulls.

D'aquesta manera ha arribat a descifrar l'expressió dels sentiments en totes les parts del cos.

La cara es generalment considerada com el sol espill de l'ànima; l'expressió de la cara sembla l'única exteriorisació de la vida espiritual. En realitat, ni un sol muscle del cos deixa de traduir les variacions interiors. Tots diuen el goig ó la tristesa, l'entusiasme ó el desespero, la serenitat ó la fúria. La tensió d'un braç, l'abandó d'un tors, tenen somriures tan dolços com els dels ulls i dels llabis per els que saben entendrels. Empró per poguer interpretar tots els aspectes del cos humà cal havers-hi entrenat pacientment a conferir i llegir les pagines d'aquell bell llibre.

Es lo que feren els antics ajudats per les costums de la seva civilització. Es lo que ha tornat a fer en Rodin per la força de la seva voluntat. Segueix ab la mirada sos models: saboreja silenciosament la bellesa de vida que hi ha en ells i admira la flexibilitat provocadora d'una dona que s'inclina per recullir un objecte, la gracia delicada d'un'altre qu'estira sos braços aixecant sa cabellera d'or per damunt la testa, ó la nervosa vigor d'un home que marxa, i quant aquet ó aquelles *donan* un moviment que li plau, demana que conservin la *pose*... Pren fang i crea.

Perqué en Rodin, cercador de veritat i de vida, pren sobre'l viu els moviments qu'observa, no'ls copia servilment son exterior, sino qu'en reproduex l'esperit que forma també part de la Natura, empró vist ab ulls d'artista, que influits pel sentiment li fan accentuar les linies qu'expressin mellor l'estat espiritual qu'interpreta. Ell deforma la veritat comunment admesa com a tal, per arribar a reforsar l'expressió, en realitat per obtenir una penetració mes fonda de la veritat: perquè lo veritable es lo expressiu.

I aixís veiem muscles, tendons exagerats, accentuats, perque l'artista els veu d'aquella manera, que no es pas la manera que'ls vulgars ho veuen. El sol principi en art, es de copiar lo que's veu i quant l'artista sap *veure* ab els ulls del cor en el si de la Natura, no deu creure mes que als seus ulls.

Aquesta llissó decisiva se despren fins del bronso mes petit de Rodin: el sofisma del acabat, el perill de l'elegancia, el prejudici de l'estatuaria noble, la deformació de la veritat vital en profit de la convenció, l'humillació del art a l'anécdota, heuvos aquí lo que Rodin predica i prohibeix tacitament a la generació present.

Tot aixó ens porta aquest colosal bronso *El Pensador* quina imatge avui benerém, filla no d'idees ni teories que no existeixen sino de la vida mateixa qu'es lo que sent el gran Rodin – ell l'esculpeix ab tot lo que conté, no distingeix la materia de les idees qu'ella engendra, te'l do d'apropiar-se l'ánima de totes les coses.

Per aixó acapara fundament al qui la contempla. En Rodin deslliura el seu art d'intencions i de formes i obra directament sobre l'ánima ab combinacions de linies, de valors i de relleus: impresions per els elements psicologics de la materia creant una emoció abans de despertar l'esperit de comprensió.

“L'art de Rodin surt de la terra i a la terra torna, semblant als blocs gegants, roques o dolmens qu'afirmen les solituts i l'heróica grandesa en que l'home se manifestá. La passió, de la que Rodin n'es un fervent servidor, li ha fet descobrir les lleis que serveixen a l'expressió, es ella qui li doná l'essencia dels volums, de les proporcions i dels relleus expressius... Aixís la terra projecta enfora, ses formes aparents, imatjes, estatués qu'ens fan capir el sentit de la seva vida interna... Els arbres, les plantes li han revelat llurs analogies ab les belles dones joves de cames allisades, pujant a modo de fragils columnas vers el tors movedís hont s'inflen els pits, damunt del que, pesadament s'apóia la testa ab l'acompanyament d'un coll blincadís i fort: talment com un bell fruit prenyat de la sava fa contraure sa branca. L'esperit generalisador de Rodin li ha imposat la solitud...”-

Aixís parlá el misteriós Carriere, d'aquest géni contemporani l'August Rodin, quines estatures farán creure a l'humanitat futura, qu'hem viscut en una gran época d'art, i quina individualitat está formada per una barreja de passió, d'espiritualitat i d'observació física... Per aixó, Jean Dolent escrigué aquella fórmula sabrosa i concisa: “Rodin es l'esperit en zel”.

***

Al termenar aquets set sermons de cuaresma sobre les set imatjes de Bellesa, me sento obligat a dir-te, amable llegirdor qu'has seguit ab mi aquest peregrinatje pel mon de l'art, l'ideal qu'he perseguit al mostrar-te qualques obres mestres i el perquè debades has sentit mes al enamorat que al crític... - Et recordaré

unes belels paraules que jo llegí un jorn i qu'et parlaran per mi – “ ... crec que la crítica, mes qu'esmersar temps i paraules en descobrir als artistes defectes de les obres llurs, hauria d'abandonar-se plena d'amor a la tasca de mostrar bellesa, de fer-la arribar al públic lo mes immediatament possible, fins ab el risc de l'exageració i de la parcialitat. Mai en dir ab entussiasme que una cosa es bella, s'hi pert res, mai un excés d'amor, si l'amor es noble, perjudica a ningú. Per altre part, el públic, necessita per causa de la seva natural distracció, per causa de la seva limitada disposició al veritable goig estètic, que se li augmenti un xic el tamany de les coses, que se li parli en veu alta, quan se li parla de la Bellesa”.

Si aquestes petites disertacions t'aparaguessin quelcom absurdes, no'ls excusis pas, bon llegidor, ab la máxima de Paul Adam: “Es devant d'un quadro qu'es diuen les majors tonteries”... La culpa fora meva. Perdó.

(A) VELIVOLE. “L’endemá de la Festa” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 55 (13 d’abril de 1912), pàg. 2.

Sempre m’ha passat igual, i en l’ocasió presenta s’em repeteix la costum.

L’endemá d’una festa, es per mi el dia mes amarg de treball...

Tot l’entusiasme que m’abranda en vigílies d’una festa, tot l’esforç i el dalia ab que procuro contribuir a un nombre extraordinari, un banquet o una fita qualsevol, de les qu’els homes sembrém en la nostra curta vida, totes les meves ansies de treball desapareixen un cop al cim, en plena festa.

I quant al endemá, la força de la vida m’obliga a triscar novament, quan encara plens els meus sentits de glorioses recordances, començo la devallada precursora de futures pujades glorioses, el meu esperit se sent defallir i pensa en un posible Fi en plena Victoria.

Aquet es un dels meus anhels per mi i per les obres nostres. Plegar, morir, desapareixre al bell cim de la carena, radiant d’èxit, en el bell moment d’avirar la plana soleiada granant esplendidament de les llevors esparces per la voluntad mestre.

Per la vanitat i per aquell sanítós orgull qu’ens fa esperançats d’un mes perfecte enllá, qu’ens obliga a caminar ab la nostre obra duent-la amorosament, cuidant-la per que esdevingui mes bella... es per aixó que novament agafem la ploma, per continuar...

Que n’es d’aclaparador l’endemá de la Festa!... Malgrat tenir-ne consciencia de l’importancia de la persistencia sobre l’esforc, malgrat estar convençut de la superiotat i fermesa de les obres filles de la continuació qu’implica una energia serena i fructificadora, per demunt de les revolucions, que de moment fan trontollar les rutines mes fermes, empró que a voltes comprometen l’èxit de la bona llevor, malgrat tots aquets malgrats, la ploma, a qui he encomenat la tasca d’omplir aquestes quartilles, se resisteix a fer-ho, per manca de tema.

L’endemá de la Festa, de que vos parlaré?... No sé parlar-vos de res mes que de la Festa...

Festa doble fou la nostre: festa d’intellectualitat i de joventut.

Festa veritable d’intellectualitat ab el nombre extraordinari: deu págines en les que s’hi ostenten les mellors firmes de l’esquerra catalana. En Carles Rahola, el pulcre i distingit prosista; en Pere Corominas, l’il·lustre diputat, autor de *La Vida Austera* quin llibre per si sol fora una mostra del grau d’expandiment de la cultura catalana; en Rovira i Virgili, el valent periodista director d’*El Poble Catalá*; l’Alexandre Plana, l’intellectualitat mes ferma de la joventut catalana; en Noguer i Comet, clarivident tratadista de qüestions socials; en Claudio Diaz, qu’es una enrgía i una voluntad al

servei d'un potent cervell: en Joaquim Salvatella, prou estimat de tots nosaltres i considerat arreu d'Espanya; en Prudenci Bertrana, el finament ironista gironí, una de les plomes mes en trempades de Catalunya; en Marius Aguilar, distingit escriptor qu'ha postha al servei de Catalunya la seva anima generosa de bon castellà; en Carles Costa, el culte prosistas i traductor a la nostre llenguda dels mellors *chefs d'oeuvre* de la literatura estrangera; en Gregori Santaló, el nostre infatigable Batlle i renomnat abogant; en Tomás Jordá, el ferm federal, viventa mostra de les conviccions arrelades i mantingudes *quand même*... tots han portat el seu treball i el seu entusiasme a la nostra festa... i el nostre nombre extraordinari, commemoratiu del cap d'any de la nostre publicació ha aparegut com mai cap altre havia aparegut.

Com mai cap altre... podria esser la divisa... el lema de la nostre joventut... deixeble d'aquella generació, avui ja vella, que fou republicana i federal *com mai cap altre*.

I aquella joventut que no feia sentir la seva influencia renovadora, aquella joventut que no vejà en Pere Corominas quant el banquet de l'esquerra catalana, aparegué al entorn nostre en el banquet commemoratiu... La joventut nacionalista federal figuerenca es una bella esperança per la República i per Catalunya.

Que la Festa d'intellectualitat i de joventut sigui un bell començament de gestes glorioses per la llibertat i qu'*Empordá Federal*, Fidel representació de l'esperit lliberal empordanés, continui essent *com mai cap altre*.

(A) VELIVOLE. “La ciutat sense monuments” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 56 (20 d'abril de 1912), pàg. 1-2.

Sempre qu'he visitat per primera volta una ciutat, he cercat avidament per sos carrers i places qualche monument qu'em dongués la tónica del poble, els seus amors i els seus agrahiments... En la majoria de les ciutats he trobat satisfetes les ves aficions, monuments de mes ó menys importancia m'han donat rahó de les existencies passades de fills gloriosos del poble, quina memoria es digne de recordar-se per sos talents per son saber ó per la seva generositat.

Empró quant l'etzar m'ha dut en alguna ciutat de les que l'indiferencia dels seus ciutadans, ha deixat orfe de manifestacions artistiques, en la que sos carrers i places apareixen al viant ab la rectilinea fredor de sos construccions impersonals, una tristesa ben gran s'apodera del meu esperit i sento una fonda llastima per la ciutat orfe de monuments.

I penso en la resignació d'aquells bons ciutadans que no degueren veure enlairar-se a cap seu conciudadá, que no pogueren sentir aquell dolç orgull que naix, al sentir l'elogi d'un fill de la vila, al oir narrar qualche gesta ó episodi d'un germá... que fa a un exclamar vanitosament: aquest home qu'alabéu es fill del meu poble...

Empró un dupte m'assalta al contemplar les places ermes... qui sap si malgrat tenir les ciutats fills il·lustres aquets no son honrats, per apatia ó manca de sentiments civic de sos abitans ?

I si aixis fós, que fan aquets ciutadans que resten adormits devant la memoria d'aquells qu'un jorn creáren, fent alhora inmoratl el nom de la ciutat ó la comarca qu'els vegé naixert.

La meva ciutat estimada se m'apareix... prou cerco i vui trobar en sos carrers i places un vestigi de l'agrahiment degut a sos fills il·lustres... empró rés... Figueres, es encara per desgracia, una de les tantes ciutats sense monuments, sense aquelles representacions materials que fan sentir al vianant l'espiritualitat d'un poble.

I no es que Figueres sigui, una vila orfe d'homes genials... molts, moltíssims, han sigue els qui per son talent per ses obres ó per sos invents han immortalisat el nom de Figueres i de l'Empordá... Recordem corre cuita a n'en Pep Ventura el creador de la sardana moderna, la dança nacional catalana, en Muntaner l'il·lustre autor de la famosa i lloada *Cronica del Rei don Jaume*, l'Anicet de Pages el llorejat poeta catalá, en Narcis Monturiol l'inventor del barco-peix, el malhaurat Ictineo, i molts altres quina memoria no pot restar oblidada si creiem en la nostra dignitat de figuerencs.

I a proposit d'en Narcis Monturiol i a proposit de monuments, recordem qu'el nostre Ajuntament guarda rel·ligiosament en ses caixes una cantitat, “5000 i pico de

pessetes”, destinada a aixecar un monument al gran patrici que resolgué d’una manera admirable el problema dels submarins.

Que hi fan aquelles pessetes a cà la vila, ahont resten des fa mes de vint anys sense guanyar cap mena d’interés?

Es que deuen permaneixre-hi eternament sense produir ni la mes insignificant emoció estètica i sense qu’obtingui realisació, la voluntad dels donadors?

Per quant esperém pagar en part el deute d’agrahiment que Figueres i l’Empordá es ab l’il·Lustre Narcis Monturiol ?

Cinq mil i pico de pessetes no es pas gaire cosa, empró afegint-hi tan sols la cantitat qu’en un any se gasta la ciutat en festes, es cantitat suficient per poder aixecar en una de les nostres places, un sencill monument en honor d’en Montubio...

Deixeu-me somniar en un bust damunt d’un sólit pedestal, deixeu-me veure ja, un bloc de marbre an un baix relleu, decorant l’entrada de la nostre Rambla...

Per qu’el somni endevingui realitat sols manca una voluntat... ab els medis que ja’s conten, cal solsament *coler*, perque un sencill i artistic marbre s’ostenti en les nostres vies ciutadanes...

I are que no’m vinguin, els etern negatius, en voler per la nostre petita ciutat un monument colosal i carrincló... lo que Figueres necessita per l’educació artística del seu poble, lo que li cal per pagar el deute d’agrahiment envers en Narcis Monturiol, es un sencill, petit i artistic marbre d’en Clará, d’en Blay ó de quealque altre escultor catalá.

I de que ab els recursos ab que’s conta, aixó es posible, no crec que ningú pugui duptar-ho.

Que la voluntad no manqui a qui li pertoca dur l’obra a terme i que tots ajudin ab sols concells i experiencia, il’embelliment de la nostre petita ciutat será on fet...

(A) ERIN, Jordi. « Teatre Principal » a « Espectacles », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 57 (27 d'abril de 1912), pàg. 6.

El passat dissapte debutá en el nostre Teatre Principal la companyia que dirigeixen els Srs. Torrijós i Salas i el mestre concertador Sr. Puig, havent posat en escena la moderna i ja vella opera vienesa *El conde de Luxemburgo*.

En qüestions de teatre som dels que creuen en les primeres impressions, no perquè aquestes siguin infalibles, sinó perquè l'èxit de públic depend del bon ó mal efecte que produeix el debut d'una companyia. Per això havíem tremolat uns moments, per l'actual companyia d'opereta, al veure anunciada de bell començament, una obra tan coneguda del públic figuerenc com el *El Conde de Luxemburgo*, circumstancia qu'obliga a fer comparacions sempre difícilment ben fonamentades, empro de les que s'en poden deduir errònies conseqüències.

Ab aquest estat d'ànima varem anar al teatre el passat dissapte; empro al veure ja de cop i volta la bona presentació escènica qu'en els succesius actes encara aná guanyant, al sentir al baritono Sr. Arbells, a la tiple Sreta. Faura, al escoltar els aplaudiments del *duo* dels petons representat d'una faissó entremaliada i justa per part de la Sra. Arparicio i son marit, el nostre bon amic l'Artur Balot, no poguerem mes que veure dissipades les nostres temeses i aplaudir-me l'acert de debutar ab una obra del complet domini del públic.

La companyia qu'actuará en el nostre Teatre Municipal durant les fires de Sta. Creu, apart alguns veritables artistes, el conjunt es discretíssima i confiém en passar amables vetllades si el bon acert presideix l'esculliment de les obres.

***

El dijous passat la companyia Torrijos, Salas i Puig ens donáren *El Barbero de Sevilla* i *Gente Menuda* ab dós ja conegudes del públic figuerenc.

En la primera de dites obres hi debutá la tiple Marina Alvarez que posseeix una ben timbrada i potent veu, mereixent la seva tasca llargos aplaudiments per part del públic.

La representació de *Gente menuda* ens corroborá l'opinió, qu'en sa primera funció, ens produí, la companyia qu'actualment treballa en el nostre Teatre Municipal. Tots estigueren justos i encara qu'alguns no posseeixen una veu gaire potent, aquesta manca se feu compensada per una fina discreció que fa que s'aprofitin totes les dots naturals dels actors.

Empró del conjunt, debém esmentar a la Sra. Diuonitch i als Srs. Torrijos i Salas qu'es mantingueren durant tots dos actes a una alsaria molt remarcable, fentse mereixedors dels aplaudiments qu'els hi prodigá el públic.

El decorat continua essent nóu; empró degut a la manca de llum, a voltes no produeix tot l'efecte que s'obtindria ab una bona il·luminació.

Hi ha anunciada la propera estrena de *El Príncipe Casto*, que sinó altre cosa, ens portará l'encís de lo desconegut.

(A) J.E. “Darrera hora. Interviu ab en Tixier”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 57 (27 d’abril de 1912), pàg. 7.

Dissapte 12 mati.

Acaba d’arribar de França.

Un membre del Comité de festes ens presentá al aviador, el qual, ab una exquisita amabilitat, se someté a les *delícies* del interviú.

- ¿...?

És la primera vegada que vinc a Catalunya trobant-me naturalment sense entendre la llengua del país.

Sortosament conec l’italiá que m’han dit se sembla motlíssim ab el catalá.

- ¿... ?

Fa un any i mitj qu’m dedico a l’aviació. La primera vegada qu’em vaig aixecar en un aeroplá vaig sentir una impressió quelcom desagradable, empró mai vaig sentir el vértig, que, pujant a dalt d’una torre, habia mes d’un cop experimentat.

- ¿...?

L’impressió que se sent volant ab biplá o ab monoplá es molt diferenta. En el primer, un se sent ab mes seguretat; els cambis de velocitat o de pujar i baixar son menys soptats.

Jo he adoptat el monoplá per la seva lleugeresa práctica; per la facilitat de transport i la facilitat d’adobar els possibles desperfectes.

- ¿...?

El meu aparato es ja a Port-Bou carregat al vagó i penso qu’aquesta mateixa tarde arribará á Figueres. Per cuidar els treballs de l’Aduana i vigilá el transport, es que m’he detingut a Port-Bou, arribant avui dissapte en lloc d’ahir.

- ¿...?

Lo que penso fer a Figueres? Es difícil de profetisar-ho. A mi me pláu mes fer-ho qu’anunciar-ho, perque’ls nostres actes depenen, abans que d’altre cosa, del temps. Jo m’he compromés a fer tres volades cada dia, i per cumplir-ho m’estaré a Figueres els dies que convingui, un, dos, tres, quatre, sis, lo que sigui necessari. Si el temps ens afavoreix tinguéu la seguretat de qu’els Figuerencs no’s queixarán pas de mí.

- ¿... ?

El vent? No es pas difícil volar ab fort vent: en aquest cas lo més costós es aterrir. Jo he volat moltes vegades ab vent de 18-20 metres per segon.

I a propòsit del aterratge, vos prego **cridéu l'atenció del públic en no apartar-se, ni passar de les fites marcades, i molt menys a travessar el camp reservat**. Els accidents qu'es podrien produir depenen exclusivament de la cultura i de la curiositat del públic, que desconeguent els perills de mort que hi ha, invadint l'espai destinat a les evolucions del aeroplà, no sempre se manté tranquil en son lloc. Vos demano insistiu sobre aquest punt.

- ¿...?

Els progressos actuals de l'aviació no son rés en comparació de lo qu'el pervindre ens reserva. Els actuals aparatos se tróben en estat embrionar.

Els aparatos futurs serán al inrevés dels presents. Aixís com els actuals volen ab l'hélice al devant i la cua al darrera, jo presento, i l'experiencia m'ho abona, que les máquines del pervindre serán al inrevés; i l'hélice darrera, aprofitantse tota la força que desanrolli i el *fuselage* o diguem-ne la cua, al devant. Es mes facil fer forsa apretant, qu'estirant: aquesta es la veritable teoría.

Les llargues parrafades qu'amablement en Tixier anava desgranant, sobre'ls aeroplans futurs, el simpátic aviador les il·lustrava ab croquis en el nostre bloc. Sentím infinit no poguemos extendre sobre les belles i noves teories d'en Tixier: el temps es curt.

Varem remerciar a Mr. Henri Tixier per la seva amabilitat envers EMPORDÁ FEDERAL i varem prometre-li callar-nos el seu projecte d'una gentil sorpresa.

- ¿...?

Ens despedirme, recordant les seves vehements paraules, sobre els *concells al públic*.

(A) PUVIS. “Notes d’art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 58 (4 de maig de 1912), pàg. 2.

En Berga i Boada es prou conegut del públic figuerenc, per fer sa presentació. An ell, quasi exclusivament, se deuen totes les manifestacions artístiques, que de tant en tant i sempre molt espaiades, tenen lloc en la nostra petita ciutat. Figueres malhauradament, no ha sigut mai un terror a propòsit per conrear-hí i glorificar les belles arts: per aixó la tasca d’en Berga i dels pocs, que, com el distingit artista olotí venen a oferir-nos la contemplació de veritables obres d’art, es una tasca verament heroica, majorment tinguent en conte que mai, per vergonya nostre, la venda está proporcionada a la quantitat i a la qualitat de les obres exposades.

I aquestes, en l’actual exposició organitzada per en Berga i Boada en el Saló del “Orfeó Art i Patria”, son d’una transcendència tal, que mereixen ésser visitades per tot Figueres i per tot l’Empordà.

De la xexantena d’obres exposades n’hi ha moltes qu’ens plauria esmentar, empró el poc espai de que disposém, ens obliga a circumscriurems a les mes remarcables.

Criden l’atenció en primer terme, unes magnífiques notes del *Puigsacalm nevât*, expléndidament reixides, que fan capçalera a una magnífica tela *Boires i capblaus*. Es de les mes importants de l’exposició: aquella sboires capritxosament belles que sols s’oviren en aquells indrets ferestecs de la montanya olotina, qu’en Berga ha anat conquerint durant la seva llarga estada a Plat Traver ens donen el tó de les facultats del artista qu’es avui sens dubte un dels mellors paisatjistes catalans.

Son remarcables, per la pulcritud del dibuix, el colorit d’uns verts pastosos i el cel blavosament misteriós, les teles que porten els números 11 i 22 anomenades *Puig Miralles* i *Puig Cubelles*: son dos acabats exemplars de la típica pintura olotina.

Lo qu’ens pláu infinit de l’exposició Berga i Boada es el seu afany pels panoramas, que resulten d’un ambient grañidos, amples, espléndits, fent-nos ancorar les obres mestres de la moderna pintura alemana. Perteneix an aquest estil, el n.º 12, bonic i just del tot.

El 21, *Fenc bort*, es una nota de color justa i plahenta als ulls – el tó rosat del fenc hort, contrasta admirablement ab la grisó blanquinosa de les típiques boires de la montanya que al fons s’aixequen, esfumant els contorns alhora qu’embelleixen la visió.

Les dos teles titulades *Garrins* i *L’hort* 23 – 24 posseixen una frescor encisadora; el 38 Plá *dels Arsos* d’una perspectiva maravellosa, ens fa ofrena d’uns verts justíssims.

Els anomenats *L'amo de les vaques* i *Lluna* junt ab algun altre qu'are no recordém, perteneixen an aquell istil efectista quelcom teatral, que a nosaltres ens plauria veure abandonat per en Berga fill. Ell tan aimant de la Naturalesa ab tots els seus tons devegades intensament realistes, no's comrent que pugui fer aquelles altres teles filles sols del seu temperament poétic.

Aquesta tendència cap a la Natura al ple aire, qu'es la tónica de l'exposició – deixant apart quatre o cinc teles – se troba fortament acentuada en els dos quadros-retrats mitj pintants que s'exposen sense número i que son una bella mostra de lo que farà i será en Berga i Boada si s'entrega plenament a l'escola del *plein-air*. Creiem qu'aquesta seva evolució li ha fet encertar el genere que correspon al seu temperament de pintor. Els tons de la cara del retrat d'home, ben entesos, justos, vibrants de realismo, constitueixen quelcom de definitiu en l'obra d'un pintor. Qu'en Berga i Boada perduri en el camí emprés i no li mancarant justes i glorioses lloances.

Debém esmentar tres magnífics quadros del pare Berga, tractats cuidadosament, hermosament serens, i qu'ens demostren la frescor mantinguda, en la paleta del vell lluitador de la ja clásica escola olotina, en Josep Berga i Boix.

No podém estar-nos de parlar de la diguem-ne qüestió económic. Si se repassa el catàleg tot seguit frapa l'atenció la baratura en els preus dels quadros exposats. Sembla talment com si en Berga, esdevingut millonari s'afanyés per sembrar en les llars figuerenques, troços d'art per ennoblir-nos la visió.

Aquí a Figueres on ben poques cases podrien presentar quadros originals, aquí ahont no hi falten persones capaces d'adquirir cromos-litografies d'edicions barates i ahont, alhora i ab extranyesa nostre, s'hi troben mes de vint suscripcions del *The Studio*, no's pot deixar passar l'ocasió qu'ens brinda en Berga i Boada i el seu pare.

Per el bon nom de Figueres i per l'educació artística dels bons ciutadans, es precís que tota la col·lecció esposada en el saló del Orfeó, resti a Figueres. Ja veurém si els figuerencs som dignes de que se repeteixin manifestacions artistiques com la qu'ens ocupa.

(A) VELIVOLE. “La sopa dels pobres” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 59 (11 de maig de 1912), pàg. 2.

A la sortida d'un enterrament, l'etzar féu qu'em topés ab un bon amic, de la Junta d'extinció de la mendicitat qu'em brindá a anar a presenciar el repartiment de la sopa, que dues voltes al dia se fa gratuïtament, en el nostre Hospital.

Ab aquell enamorament ab que l'aimador mostra els joiells de l'estimada, el nostre amic ens aná ensenyant els diversos departaments del Hospital destinats an aquella humana tasca de treure la gana als pobres.

Del departament de mainada un alegre xerroteig en sortia i que ben palesament demostraba l'existència d'aquella munió d'infants qu'avidament engolles la sopa sanitàosa amorosament preparada per les Hermanes, que'ls convertirá demá, en formits ciutadans ó en bones mares de família.

Al entrar nosaltres en el petit i net compartiment l'alegra cantarella dels infants enmudí breus moments per permetre-lis saludar.

- Bones tardes, senyor – ens digueren al unisó les tendres boques encara humitejades per la sopa... Tots s'aixecaren del seient...

Una onada de satisfacció amará el meu esperit al veure aquella obra del bon amic convertida en quelcom mes fondo qu'una sencilla caritat sempre depriment... convertida, en una obra de cultura.

No se si l'han sentida la significació del gest dels tendres ciutadans, llevor del demá, tots els que han visitat els locals de la Junta de Mendicitat; de mi se dir-vos, que me feren somniar en un demá lluminós ple d'amor i respecte al pròxim.

Deixárem la cambra dels infants per visitar els magatzems, la cuina... els uns plens de viandes, tocino, cançalades oloroses, sacs d'arros i sigrons, pans d'auriolada crosta, grans, espléndits,- la monja ens diu qu'en gasten uns 27 o 30 diaris.- La cuina que llueix ja, els grossos perols buits, te tot l'aspecte d'una cuina de pagés en un havent-dinat de festa major. Una forta olor de vianda omple l'ambient. M'apar qu'aquella olor no la oblidan facilment els pobres roda-mons que l'han sentida i gustada, un jorn.

Atravessém el corredor-vestíbol, hont, uns pacients porters i un resignat municipal habilitat de suat uniforme i auténtiques sabates de simosa, donen la única nota oficial a la bella institució.

I penetrém a l'ample sala arranjada ab llargues taules ja plenes de pobre gent que va menjant la sopa farcida de viandes ab que les bones Hermana omplen els plats.

Aquella gent, aquella pobre gent, desferres socials que la desgracia o el mal-cap obliga a acudir a la caritat de la vida, ens miren de qua d'ull – m'ha apenat no

veure-hi mirades generoses i agraïdes – com si's sentíssim molestats per la presència nostre... Un baixa el cap com si defugís qu'el veiessim... L'altre engoleix avidament plat darrera plat la suculent minestra... Aquell menjador dels pobres es trist com la pobresa mateixa... La sopa dels pobres no hi troba en la cambra de nues parets, l'alegria i l'agraïment, de l'estàcia de la mainada.

Surtim depressa cap al pati, no sense haver passat corre-cuita els nostres ulls pel quadro estadístic... Recordem que l'any 1910 se repartiren 81,853 racions, el 1911, 83,791 i actualment segueix el promedi de docentes i pico de racions diaries...

De la bella i humana institució n'es una prova eloqüent els numeros apuntats i an els que no'ls hi diuen res les xifres, que hi vagin a veure la repartició de la sopa, tan sols una vegada... Que vegin les cares somrientes de la mainada, que pensin ab els pobres vells que amorosament se veuen curats de la gana i que no poden expressar en llurs rostres l'agraïment per haver ja patit mana en sa llarga i trista vida.

Que hi vagin tots els bons ciutadans i compendran lo indispensable qu'es la sopa dels pobres i lo indispensable que també es que tothom hi ajudi an aquella obra de caritat i cultura.

No hi mancará qui la trobi imperfecte com ho son totes les obres humanes, no hi mancará qui la volgués orientada en un sentit o altre, empró ningú hi trobará a faltar aquell fons d'humanitat que deu espiritualisar tota institució benéfica.

L'amor que jo sento per les tasques de la Junta de la Mendicitat, fa qu'anheli per elles l'assoliment del suprem grau d'obra cultural. Per aixó he trobat a mancar en aquelles nues parets dels menjadors, quelcom qu'eduqui als ulls, qu'alegri la tristesa dels pobres, qu'els hi faci sentir la bellesa del viure, que sigui per ells un seguit exemple d'honradesa i amor. Jo anheló per aquelles cambres qu'acotxem la caritat, quelques belles imatjes... Jo demano almoïna per ses pobres tristos, d'un mós d'art, d'un bocí de bellesa per alegrar-lis els ulls en els curts moments de la seva estada en els baixos del Hospital... perquè quan els bons ciutadans vagin a veure que sos esforços son ben aprofitats no vejïn ells que mirin tristos, ben allunyats de l'agraïment.

Per ells, un'almoïna de bellesa, germans.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 59 (11 de maig de 1912), pàg. 4.

Durant les festes de Sta. Creu, l'empresa d'artistes que tenia el nostre teatre municipal ha pogut fer la pau de les perdues anteriorment sofertes; la gent no'ls hi ha mancat malgrat celebrar-se alhora varis espectacles i balls, cosa que sempre perjudica desde'l punt de vista economic.

Durant les dites festes cap obra nova varen posar en escena, essent sols digne de menció la *reprise* de *La Casta Susana* i *La Viejecita*. La primera resultá força reixida, ab les elegants decoracions ab que fou presentada. En quant a execució debem fer remarcar el treball de la Sra. Aparicio de Balot que'n el dúo del primer acte, lográ una perfecció com mai habiem admirat en Figueres. la Sra. Faura i els senyors Torrijos, Arvells i Salas exquisitment encertats en sos respectius papers.

En *La Viejecita*, la Sra. Aparicio ens feu una veritable creació ab el paper de la protagonista en la que obtingué aquella gracie espontaneitat que caracterisa el tipo teatral.

En conjunt no podem queixar-nos de la companyia Torrijos i Salas, que si be no arribá al art perfecte, al menys lográ fer-nos passar amables vetllades encara que no lograren fernos oblidar les temporades d'opera dels passats anys.

(A) VELIVOLE. “San Baldiri no te ciri per anâ a la professó...” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 61 (25 de maig de 1912), pàg. 2.

La nit es clama, serenament calma. Una suáu tebior, inunda el nostre esperit d'una augusta serenitat. De lluny arriben a les nostres orelles els sons afeblits de la cobla, qu'entona amorosament, la nostre dança nacional. Les ballades del Carrer Nou, son el darrer vestigi d'aquella festa tradicional, que fou el Sn. Baldiri per Figueres.

Aquell fons de romanticisme que resta en la nostre ànima, i que a voltes difícilment se compagina ab els nostres anhels progressius, se sent apenat per la perduda festa. L'arbitrari cronista trobava d'una exquisita bellesa aquelles professons del matí, aquells anants i vinents de sant, capellans i vehins, del carrer Nou, a la parroquia, que seriosament creuaben la ciutat, entre el burgit del mercat de la plassa i els tef-tef dels autos de la carretera internacional. An el cronista d'arbitrarietats, la contemplació de les reglamentades cerimonies rel·ligioses en la via pública, li feien assaborir per endevant unes pintoresques estampes futures d'una possible colecció d'*Antigues costums figuerenques*: el cronista ja se sentia en el 2000 i pico viatjant en un aero-taxi i esmersant els llargs quinze minuts del trajecte Figueres Barcelona, fullejant una històrica publicació ab il·lustracions, entre elles: *La professió tradicional de Sn. Baldiri a principis del segle XX*.

Per aixó avui entona una maledicció a les miserietes que suprimiren aquestes festes de primitiva bellesa, exquisites com un retaule milenari, i quina passada existencia sols recordém per els cants de l'apasionada tennora que ve a remembar-nos els espectacles de la nostre infantesa. Ja no's veuen per les vies ciutadanes aquells estols de sencilla pagesos i austeres pageses que duent penjats de llurs mans els tendres infants, s'encaminaben cap a la capella del sant perqu'els goris de la malura. Ja ho hem vist als convençuts cofreres del carrer Nou, qu'habilitats ab aquells seus, quasi històrics vestits, que feien pressentir llurs passats esponsalicis, passaben desde Sant Baldiri a l'Esglesia parroquial i vice-versa, tot el matí del 20 de Maig.

I els Maigs? Ahont paren aquells gigantesc pins qu'eren l'orgull dels organitzadors? Tot se pert, diuen els vells, i a voltes fins tenien rahó.

Sols les ballades del carrer Nou es resten de la tradicional festa; unes quantes banderes donen la mida, de lo que foren les diades de Sn. Baldiri en el cor de l'Empordá.

Sortosament que l'anyorança nostre es purament cerebral i que l'alegre xerroteig del fluvial ens dona la bella esperança de les nits properes en que la *dança mes bella de totes les dançes* anirà seguint per carrers i places, fent-nos sentir la

realitat de la primavera que ja'ns anuncien les clares i sensuals vestimentes femenines.

Alabat sigui Sn. Baldiri qu'ens porta anyorades tradicions i voluptuoses realitats; alabat sigui el Sant de la estiuade que porta per acompanyament gorges nues de l'ombra i mitjes calades, linies ondulantes i curves exquisites ja eslliurades dels pesats abrighs.

Alabat sia el Sant qu'ens porta fortes impresions de vida alhora qu'ens fa renovar en nostres sentits les voluptuositats de l'estimade.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a Espectacles, a Empordà Federal [Figueres], núm. 61 (25 de maig de 1912), pàg. 3.

El conegut actor Piera ha vingut a donar-nos dues representacions de *Jimny Samson*, la renomnada comedia del genre detectivista qu'está de moda avui. La comedia traduïda pel nostre amic Carles Costa té una qualitat que contribueix notablement al seu èxit i és, el ser ben escrita. Les inverosimilituts d'argument que són la base de la comedia policiaca, se troben tan bellament amants en *Jimny Samson*, l'interès està tant justament mantingut fins al darrer moment, qu'els tres actes transcorren lleugers, mantinguent la curiositat del espectador en contínua tensió. La farsa està tan bellament presentada que a voltes apasiona i fa pensar, com una comedia rigidament creada. La part literaria de la obra és d'un ajustesa inmillorable, res hi sobre tot ocupa el seu lloc imprescindible.

L'execució ben notable per part de la companyia que dirigeix en Piera, acabá d'arrodonir l'èxit qu'el públic premiá, ab forts aplaudiments i demanant insistentment al traductor.

***

Lo mas hermoso, és una comedia dramática en la que'l seu autor, el famós *Duende de la Colegiata* famós entre altres coses, per haver vist Perpignan desde la nostre carretera del Castell, hi ha vessat totes les seves condicions d'escriptor de folletins efectistes i en la que, per produir alguna emoció encare que falsa, s'hi recorre a les cruses més inhumanes i més faltades de sentit comú.

L'obra del *Duende*, ens féu recordar a nosaltres a una bella obra italiana *La Moglie del Dottore* i en la que nosaltres hi creiem veure la font de la comedia melodramática estrenada el passat diumenge.

La diferencia més notable entre abdues obres és que l'italiana està escrita ab molt d'art i ab veritable consciencia artística mentres que *Lo mas hermoso* és obra de galería, mancada de talent i de serietat teatrals: és un folletó armonisat per escena, i res més.

La representació massa bona per l'obra qu'ens oferí la companyia Piera.

(A) VELIVOLE. “L’amor als llibres” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 62 (1 de juny de 1912), pàg. 2.

La perduda irreparable qu'ha sofert l'Iberia ab la mort del gran polígraf, D. Marcell Menendez Pelayo, l'amic de les belles coses catalanes, ens ha portat a coneixement aquelles tristes seves paraules, ab que contestá els concells dels metjes quant el volien fer reposar, devant del perill imminent.

- Quina llástima! Morir-se quant me queda tant que llegir.

Aquestes humils paraules en boca del home mes preclar de l'Espanya contemporanea, porten tota la poesia de la lectura, el mes extens dels paraísos artificials. Aquestes paraules de dolía recansa, del profundíssim crític santanderí, ens en recorden unes altres dels espiritual escriptor Champcenetz, que proserit durant el Terror, cometé l'imprudencia de restar a Paris, contestant als qui li aconsellaven de fugir: Heu-vos aquí – deia, ensenyant els seus llibres – els únics amics qu'em queden, no puc, no estic resolt a abandonar-los.

Aquella seva dolía passió el converti en víctima, morint en el cadafalc.

Els amics, els mellors amics! Jo no conec goig mes intens qu'el llegir un llibre. Llegir es perdre de vista per uns instants la realitat, ab tots els seus horrors i les seves miseries, per endiosar-nos en un altre realitat idealisada per el geni dels escriptor sublimada al criso de la seva inteligencia.

El mon dels llibres no obstant, una miniatura del mon, i no cal pas estimar massa als que sols han viscut en aquell mon. Si nosaltres hi trobém mes belleses, pot-ser será degut, a que la nostra vista endurada i escursada per l'us mateix dels llibres, no percibeix mes, qu'els petits recons del mon veritable, com se veu el centre entre les parets, al fons d'un celobert.

El llibre es sempre abreviat, somer, imatge simbólica, sovint feble. Empró aquesta simplificació no convé pas al esperit humá, que plau fer-se idees netes de l'infinita subtilitat de les coses.

La missió dels llibres dignes d'aquest nom, no es pas la de fer-nos comprendre la vida, sino fer-nos-la oblidar. Tot llegidor es un somniador qu'ansia abandonar la plena llum per l'ombra i se contenta d'imatjes.

Lo qu'ens dona en gran part l'amor del llibre, es perqu'ens es Fidel, ens espera, es pacient, perque te quelcom d'eternitat en l'exquisita esperança de que arribi l'hora en que una ma inteligente o tan sols curiosa, vingui a desflorar la virginitat de ses págines o el desperti de la tomba del oblit. La vida d'un llibre resucita ab el sol pensament del llegidor. Gracies en ell, l'acció se renova, les pagines soportes se vivifiquen els personatjes sancionen i ens retornen ab escriu les excelses impresions

gaudides un jorn. I ens les retornen ab escreix, perque a les sensacions de la lectura, s'hi afegeix el recorts dels jorns passats, de la nostre infantesa, en que el venerable Julius Verne pobabla la nostre cambra de boscus i deserts i de mars inmensas ab profunditats poblades de monstres.

I ab els recorts de temps passats i de llibres llegits, qu'avui ens porten el somriure als llabis, sentim la facilitat ab que les coses envelleixen i cómprenme l'amor dels llibres antics que a l'encis literari hi afegeixen el feros reviuere époques desaparegudes, ab tot l'encis d'un passat llunyá.

Remembrém tot aixó, quant agafém un llibre nou o d'autor desconegut ab la temensa de perdre un temps, qu'esdevé preciós si el llibre respon als nostres amors, si satisfá les nostres aficions i gustos.

I si aixó es, quines belles estones les passades damunt d'el llibre escullit.

Quant l'etzar ens ha dut a les mans un llibre d'aquells que al llegir-lo ens sembla fill nostre, que diu lo que sentim i pot ser no sabriem dir, qu'es una perllongació del nostre ser... alesmores el goig es inefable i l'agrahiment mes profund i la veneració mes cordial s'ens desvetlla per l'autor del llibre qu s'identifica ab la nostre essencia.

Quina recança debía sentir el gran Menendez Pelayo, quant l'enfermetat l'arrencaba d'entre'ls amics fideos, que la seva amor feia viure ufanament en les lleixes de la seva biblioteca! Quina amargor ix de les paraules d'aquell cervell qu'escrigué l'*Historia de les ideas estéticas*- Quina llástima! Morir-se quant me queda tant que llegir.

***

Responent al preg que feiem en la crónica *La sopa dels pobres*, demanant imatjes de bellesa per decorar les tristes parets dels menjadors públics, hem rebut d'un donador anónim un magnific fotograt representant la *Gioconda* de Leonardo da Vinci.

I el nostre bon amic en Quim Cusí, l'apotecari, ens ha escrit prometent-nos l'envio "per aquelles parets d'alguna nota alegre".

Grans mercés, a tots.

(A) VELIVOLE. “- Que mori!” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 63 (8 de juny de 1912), pàg. 1.

Els que apartats de la capital, sentim els bategs de la seva ànima, solsament por lo qu'els diaris ens transmeten, restem esmaperduts, quant un crit, com el qu'escapsala aquestes ratlles, arriba a les nostres orelles.

Un colega barceloni, ens conta en una gazetilla, ab la fredor del fet divers, lo següent:

“Anoche con las representaciones de *Terra Baixa* y *Dissapte de Gloria*, terminó la temporada teatral organizada por el Sindicato de autores catalanes”.

I mes avall després d'haver fet eleogis dels actors, acaba dient:

“Cuando quedaban pocos espectadores salieron del escenario, entre otros los señores Ignacio Iglesias y Pous y Pagés. Fueron vitoreadores y como uno de los que vitoreaban gritara, ¡Visca l'art catalá! Iglesias contestó:

- ¡Que mori!”

Nosaltres que sentim una fonda veneració per aquell gran cor qu'es diu Ignasi Iglesias, nosaltres qu'hem admirat moltes vegades la seva ànima generosa, tota amor i entusiasme per les coses i les institucions catalanes, comprenem tota l'amargor que debia omplenar el seu esperit perque aquelles tristes paraules sortissin dels seus llabis.

El Sindicat d'Autors Catalans que ha finit ja una curta temporada de teatre Catalá en Eldorado, ab plens de public i buits de platea i llotjotes, anirà l'hivern que ve al Paralel, a cercar en el cor del poble la vida i l'entusiasme que no ha trobat en el públic Barcelona, que tant s'engresca ab els couplets forasters i finament sensuals de la Meller.

I aquella vida, aquells éxits i entusiasmes, sino s'obtingueren en el passat asaig, no fou pas per manca d'amor i d'esforços en els qu'el dirijiren... Jo prou conec aquell hermos romiatje qu'en les cases dels bons burgesos feren els Mestres Pous i Pagés i l'Ignasi Iglesias... romiatje ple d'amor pel teatre catalá, en el que oferien no pas un guany material, sino l'honor i la dignitat de la nostre patria a cambi d'un punyat de pessetes. Jo i ab mi, el poble Barcelona que coneixem l'entusiasme i la noblesa dels Mestres no podém creure degut el poc exit assolit, a egoisme personal sino a manca de conciencia cívica del poble Barcelona.

Alguns autors-crítics que no han pogut veures acceptades les llurs obres s'entretenen a bescantar al Sindicat, a criticar la manca de valor de les obres representades, a reventar les tasques per cert ben discretes dels actors... empró sense donar solucions clares i concretes, sense dir com s'ha d'atraure la gent i s'ha de

dignificar a la burgesia catalana, que se rabeja entre'ls sicaliptics couplets de les meuques de moda.

Quantes decepcions, quanta disgustos, quantes vergonyes i quantes penes haurá sofert l'Ignasi Iglesias per el teatre dels seus amors, abans no haurá deixat escapar dels seus llabis la paraula fonament terrible.

- Que mori!

(A) VELIVOLE. “Figueres davant del plebiscit” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 64 (15 de juny de 1912), pàg. 1.

La pensada de la Comissió d'Hisenda, al proposar al consistori la solució de la qüestió Consums, ab un plebiscit, fou una bella pensada. En ella hi va inclós un present de civilitat qu'els conductors ofereixen a la ciutat lliberal, an aquesta ciutat, que fins ara ha sapigut resoldre ab consciencia, quant el compliment de les lleis li ha donat ocasió de manifestar el seu criteri.

Plebiscit, vol dir, llei qu'el poble estableix a proposta dels seus tribuns, per iniciativa d'aquells magistrats instituits per defensar al poble dels possibles agravis dels de dalt... En aquestes paraules jo voldria, que la meua Ciutat hi sentís tota la grandiositat d'aquets moments futurs en que la voluntat dels ciutadans decidiran la sort de la Urb.

Per aixó la sereneitat mes gran, te de regnar en el Plebiscit del 23 de Juny, data memorable que deurá senyalar pels Figuerencs un ascendiment en civilitat, una elevació de la ciutadanía.

El Plebiscit a resoldre per els ciutadans de la lliberal Figueres, té als meus ulls arbitraris, un doble sentit: de civilitat i d'economia. I si important es per la vida, el foragitar la miseria qu'amenassa les llars ciutadanes, encara pot ser es mes transcendental per l'avenir de la Ciutat, el mantenerla digna i serena.

Per aixó, en aquets moments de febrosenca lluita, vúi recordar a tots, *qu'entre tots la* debém fer la Ciutat dels nostres amor; una máxima dels indis, diu aixis: “*Tu ets jo*”, lo que vol dir, que'l respecte a lo dels altres, ens donará dret a clamar la defensa de lo nostre.

I la serentat nostre deurá restar ferma, davant per davant, dels que udolen vessánics: *Que m'importa una ciutat menos* – tot pensant en sos anhels d'esser amos y senyors, anc que siguin, de quatre ruines.

I la nostra civilitat l'afermarém davant dels impotents, qu'intentin abandonar la Ciutat –an aquets, debém mostrar-lis nostre entusiasme, an els altres, la nostra llástima.

A tots debém mostrar-lis cruament el dilema a escullir, la veritat nua, sencera, la mort o la vida de la Ciutat... I si davant del problema mes fondo i essencial de la vida, el problema de l'Existencia, no logressim despertar intensament l'amor de *la part* envers *el tot*, ni a Figueres no existis *el culte a la Ciutat*, si l'indiferencia embolcallés l'ánima dels ciutadans i si el seu esperit no's deixondís, ab els crits macábrics dels *substituidors* o ab els cants de vida dels ciutadans serens... Oh! Alesmores... cuitém a plantar una gran pedra en mitg de la Placeta ab la llegenda: Aquí fou Figueres.

***

En aquets instants de lluita, de vida intensa, sols demano serenitat pels desperts, i un promete despertar pels ensenyats. Per aquets passius ciutadans, van aquestes máximes del super-crist:

“Hi ha una blasfemia mes terrible que totes les blasfemies: la blasfemia del silenci”.

“L’Entusiasme: tot procedís d’aquí. El mon i l’home, son fills del Entusiasme”.

“Res queda. Tot passa. El temps es la respiració continua del animal divi. Mateuvos si la vida fa nosa. Però si voleu viure, siéu dignes companys de les flors i de les estrelles, sieu germans del mar i de les montanyes.

Decidiu-vos entre la Mort i la Vida. Entusiasme qu’es, la Naturalesa no vol saber res dels indecisos.

S’allunya dels cobarts”.

***

Ave Figueres” Per la teva Existencia i la teva Civilitat, fes sentir ta veu serena.

(A) VELIVOLE. “Quelcom de filosofia del perdre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 67 (29 de juny de 1912), pàg. 2.

No creguis, amable llegidor, poguer llegir unes dolces paraules qu'et facin arribar al teu esperit l'esperança de qu'el plebiscit fos un quelcom de victòria.

No, amic meu, hem perdut i hem perdut lluitant.

Perdre lluitant, no es signe de feblesa, es sols signe de que'ls contraris son mes forts en número, que no es pas esser forts en rahó.

Per nosaltres el perdre en la qüestió present es començar a guanyar. Per els nostres contraris, guanyar, es el començ del treball quin fracàs será la perdua, sense consol de cap mena.

Ni ab filosofia, qu'es una mena d'ungüent de la *gabacha*, bo per tota classe de cops i malures, no podrán els victoriosos d'avui justificar l'enfonsament que l'avenir els hi te preparat.

Hem ben perdut d'una grossa. I una grossa, tan si es de vots, com de sivelles o peces de bestes, es una grossa.

Algun optimista podrá trobar que si alguns partidaris de la nostre causa haguessin anat a votar, hauriem perdut de menos vots. Aixó per nosaltres no es cap consol: perdre per perdre preferím perdre ab abundancia, al menys aixís no podrém retreure alló, de que si Fulano, el botiguer que li mataren el goç pel procediment de la bola municipal, hagués votat ab nolsatres, hauriem guanyat.

Ara al menys, podém tenir la convicció que la perdua no es per culpa de ningú, sinó per culpa de tots.

Si haguessim volgut sacrificar la sinceritat a la vanitat periodística, hauriem pogut avui omplenar unes quantes columnes d'auto-bombo fent l'elogi de la civilitat recomenada i pressentida per nosaltres... Empró preferím creure que la Civilitat regná, perque la Victoria ens féu el sord.

No hi ha res per alleugerir l'esperit com el perdre: sembla qu'ens treguin un pes de sobre, un queda descansat. Al inrevés, el guanyar ens ompla el cor de *joia* i aquesta sempre es un pés, anc que sigui, Plimsaul.

I ja veiéu com per aquest camí de suaus i xarones filosofies, podriem arribar an aquella marmorea frase d'en Calvet: *Tots guanyém*.

Empró diguéu lo que volguém, escriguin lo que escriguin, els companys que tenen l'obligació d'omplenar el número: cent quaranta i pico de vots son molts vots... per haver-los de perdre... I pensar, encara, que en mans den Lloveres, se poden fecundar... fa venir esgarrifances.

Hem perdut...

Ara tothom ja s'ho pensaba.

I som pocs els que confessém encara la nostre passada il·lusió de victòria.

Proba que tením fé... é ideals... Empró de aixó no s'en viu.

Perqué'ls que volém viure per veure, no celebrém ab un apat l'afermament de la nostra fe i de les nostres il·lusions?

Celebrar una derrota es una cosa que no está pas al alcanç de tothom...

Menjant en comunitat ens aconsoldarém, porque ja ho diu el ditxo:

- Qui no s'aconsola es perquè no vol.

(A) VELIVOLE. “Pessimisme i optimismo” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 68 (6 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

- No faig res... Una depressió moral, fondíssima.. aclapara el meu esperit. Veig incert l'avenir, dupto del passat i em fastigueja el present. Mes que per la política local sento calfred per tota l'actuació catalana.

La política local mai m'ha donat il·lusions, mai he tingut confiança en ella. L'actuació federal a Figueres durant mes de trenta anys s'ha limitat a guanyar eleccions convertint en finalitat, lo que no deu esser mes qu'un medi per afermar obres culturals. El partit federal de Figueres pletòric d'èxits electorals, no ha creat escoles ni dispensaris, no ha organitzat cursos ni conferències... en una paraula, no ha sembrat llevar perquè aparegués una generació fortament armada per les evolucions intel·lectuals i polítiques de la vida... I ara que les circumstàncies han fet necessari un criteri intel·lectualment fonamental de les seves multituds, s'ha posat en descobert la manca de base sòlida, d'aquelles victòries... La cohesió i l'estabilitat del partit local que retenia el monopoli del govern municipal ha trontollat...

I de la política de Catalunya, que vols que t'en digui sense embolcallar de mes ombres, el meu esperit?... Fixat en la descomposició que regna arreu. De vint anys d'actuació catalanista, ben poc de ferm en resta. D'aquell gloriós i fracassat moviment solidari no queda mes qu'un terrible escepticisme en les masses. Ab l'actuació de les dretes barcelonines en sentit conservador no s'ha obtingut mes resultat que despertar quatre cassinets del antic caciquisme. De la reunió de Diputacions i del projecte de Mancomunitats res s'en salvarà... Vint anys de despertar de Catalunya, per conseguir que el govern madrileny condecorés al Orfeó Català i perquè el portavéu del catalanisme barceloní trobés inoportú el *Cant dels Segadors*, es una tasca ben migrada.

Ara mateix, el Teatre Català tinguent a son costat les mellors plomes de Catalunya ha degut tancar ses portes. L'ignasi Iglesias, el brillant i gloriós autor dramàtic, el creador d'*Els Vells* i *Les garces* s'ha vist malmenat per un setmana barceloní, sense que les grolleres i repugnants paraules de *L'Esquella de la Torratxa* hagin fet despertar l'indignació de tot Catalunya.

I tot aixó... no creus qu'es proa i suficient per aclaparar el meu esperit i ferme restar creuat de braços i com entontit davant de tantes miserietes i desgracies?

- No, amic meu. El teu esperit no té d'enfonsar-se per desagradable que sigui la realitat. Els teus ideals nacionalistas i republicans estan ben per damunt de les lluites i fracassos que la política porta.

Si les miserietes i desgracies han aclaparat la teva ànima de polític, no t'espantis. Al contrari, alegrat de no servir per l'art de componendes i arranjaments qu'es l'essència de la política, empró esmersa totes les teves forces i qualitats per esdevenir un ciutadà digne. Aixís trevallarás mes per Catalunya i per l'Autonomia.

Entre les inquietuts neguitoses de les actualitats polítiques resta tu seré, empró lluitador; predicant constantment amor i cultura, formant les consciències de les multituds, creant democracias aptes per construir una Catalunya vibrant de Llibertat.

L'actuació federal de Figueres te necessitat d'esser posada a prova, ha de trempar-se en la formal de la lluita, ha de completar-se fins al seu perfecte esclat, ha de fer cultura i formar un poble tan o mes apte pel govern que per l'oposició. Si no fa aixó, si persisteix en sols guanyar eleccions, el partit federal figuerenc desapareixerá per manca de vitalitat propia.

Catalunya, malgrat tots i malgrat tothom, será. Les lluites, les victories i els fracassos, deuen enardir el teu nacionalisme ; per contes d'embolcallar ab un fret pessimisme el teu amor a Catalunya, a cada entrebanc, déu concentrar-se i enfortir-se per tornar a la lluita fins al jorn victoriós.

Tingas fé, bon amic, en el teu esperit ciutadà. Obra sempre, de cara al teu ideal, sigas un convençut de la fermesa de la nostra causa. Viu la vida, que la realitat te porti, empró viu-la lluitant.

Pensa que sols les obres fortament combatudes, arriben an aquella plenitud que les fa indomables. Les esperances fallides serán fites del cami de la gloria. Desapareguda l'equivocada Solidaritat, fracassat el projecte d'administració local, aplasta per ara el projecte de Mancomunitats, no debém desmaiar. En la nostra essencia trobarém la déu de forces per anar endevant.

Mes qu'intervenir, influir i rebre almoines del Centraslisme, debém ésser lo que som.

El lema de Catalunya deu ésser aquell d'en Brand: *Sigas tu mateixa.*

I tu bon amic, avui desencoratjat, continua essent tu mateix.

(A) PUVIS. “Alguns retrats, per en Berga i Boada” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 69 (13 de juliol de 1912), pàg. 2-3.

L’artista olotí que no fa pas molt temps oferí al públic figuerenc la contemplació d’una gran quantitat de belles teles, ha volgut afirmar novament els lligams d’admiració que de temps l’uneixen ab Figueres.

Aprofitant la seva estada aquí, en Berga i Boada ha pintat uns quanta retrats qu’em pogut admirar en alguns establiments comercials. Els ja exposats, son el començament d’una llarga serie qu’está termenant l’infadigable pintor, que al mostrarnos aquesta nova forma del seu art sembla com si volgués darnos a entendre que per el seu temperament artístic totes les formes d’expressió li son asequibles.

Els tres retrats fins avui exposats demostren lo molt que pot fer en Berga si enllog de varlar constantment de procediment i d’istil procura afermar-se en el retrat.

El retrato del Sr. Escapa exposat en els aparadors de cân Puig i París, es d’una disposició elegant i fondamen artística. El fons del retrat qu’es el panorama del Empordá está tractat ab art i ab molt de carinyo. El retrat, l’imatje del retratat, no va convencer a la majoria del públic qu’acostumat ab els retratos de fotografia, no se fa càrreg de l’interpretació del artista que deformant i exagerant a voltes els trets del retratat en dons la seva impressió moral.

El retrato del Sr. Escapa es dels que no passen de moda, perquè es un troç d’art veritable, del que se manté a través del temps no per la semblança del retratat, raó per la força creadora del autor.

Les teles exposades a cân Massot són un retrat dels Srs. Sabater, pare i fill, i l’auto-retrat d’en Berga i Boada.

Del primer dirém sincerament que hi trobém troços encertadíssims i d’altres que disocien fortamnt.

La má del pare Sabater, es admirable, la testa mateixa molt ferma de dibuix, seria justíssima si l’artista hgués acusat més fortament les ombres, donant-nos aixís, l’impressió que hi manca, de la llum artificial sobre el subjecte. En aquesta tela que a troços sembla inacabada, no ha lograt en Berga aquella perfecció que hi ha en el seu auto-retrat. Aquet es per nosaltres la pintura mes acabada i mes reixida d’en Berga. Es una obra mestra, de les definitives, que per si soles consagren a un artista. El rostre, ab sos reflectes realistes, sobriament tractats es la veritat mateixa enriquida per una fonda inspiració artística.

Els retrats exposats, pintats per en Berga i Boada ens deixan un anhel vehement de contemplar bentost, les teles qu’está actualment pintant i que a judicar

per les ja exposades i per les noves qu'en tenim, serán quelcom de notable digne d'amirar-se.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 69 (13 de juliol de 1912), pàg. 3.

L'allocució macarrònica que'as dirigi la empresa Muñoz-Suelves, al anunciar la primera funció de la seva *tourneé* per Figueres, ens feu temer ja, per la qualitat de la mercaderia qu'ens oferiria. Nosaltres som dels que creiem, que sobren totes les propagandas quan les obres valen, i per aixó, ens escamaren les paraules de barraca de fira, ab que l'empresa Muñoz-Suelves se presentá a Figueres.

Desgraciadament per l'art, pel públic i per nosaltres, la realitat confirmá les nostres temenses: L'obra de debut *Fin de condena* es de les que necessiten propaganda, ja que per si sola ben poqueta cosa val, artísticament considerada. La repugnancia qu'inspiren aquells 3 actes am 6 quadros de vida presidiaris serán tot lo realistes, qu'es vulguin, empró hi manca l'embelliment *por los primores del arte*. Copiar la realitat con una vulgar máquina de retratar, sense posar-hi res d'aquella íntima forsa de creació que posseeixen el veritables dramaturgs, no es fer art... tot o mes será feina de fotógrafo.

La companyia Muñoz-Suelves podria constituir el tipo de les companyies d'istiu qu'es passejen per Catalunya en aquesta época del anys: un primer actor, notable, veritable artista, gloriós i consagrat, i escudats en el seu bon nom, una munió d'actors de mitjana categoria, discreta i res mes.

La tasca de l'Enric Gimenes fou com de costum notable, arribant en alguns moments an aquella perfecció admirable que tot Catalunya li regoneix. Els demés, ja ho hem dit, discrets.

***

L'estrena en castellà de *Jimmy Samson*, ja coneguda del public figuerenc, ens feu millorar quelcom l'impresió qu'ens produí el debat de la companyia Muñoz-Suelves.

L'obra detectivista fou presentada ab belles decoracions, cuidant-se tots els detalls i resultant desd'el punt de vista escenogràfic una obra perfecta.

L'execució força reixida, especialment per part dels Srs. Gimenez i Santaularia. De les dames debém esmentar la distingida actriu (quin nom no recordém) que desempeñá el paper de tia.

Els entremesos de la casa Quintero, qu'ens serveix la companyia Muñoz-Suelves son sencillament bonics i desempeñats ab força art.

***

Per dissapte la companyia Muñoz anuncia l'inverosímil obra del quasi célebre Duende, *Lo mas hermoso*, i per diumenge *El histrión Kean*.

Segons ens han dit, el dimecres i dijous la Marguerida Xirgu ens donarà dos representacions.

(A) VELIVOLE. “Comentant uns comentaris” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 70 (20 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

La darrera de les nostres cròniques ha començat indegudament, esser comentada de desde les columnes del nostre cofrere El Ampurdanés, per la ploma venerable del nostre mestre D. Joan M^a. Bofill. Nosaltres agrahím la deferencia envers la nostra humil i personal prosa, empró disconformes ab la significació que s'ha volgut donar a les nostres paraules i ab molts de conceptes vertits en aquells comentaris, volém comentar-los no per esperit de réplica ó an anhels (ben llunyats en nosaltres) d'entaular polémica ab qui, tan pels anys com també per la seva personalitat política está molt per damunt de nosaltres: volém comentar els comentaris esmentats, perque el no fer-ho podria titllarse de manca de consideració i respecte.

El Sr. Bofill ha volgut veure en les nostres paraules una desconsideració pels vells federals figuerencs i aixó que s'ha volgut veure no existeix.

Nosaltres qu'hem alabat i alabém l'organización electoral qu'hem trobat en el partit federal figuerenc, nosaltres qu'hem acudit a consulta, sempre qu'un dupte ens ha assaltat, an els bons federals qu'han honrat al partit honrant-se a si mateixos, no podiem pas despreciar la seva obra i aixó no ho hem pas fet.

Nosaltres déiem “... el partit federal de Figueres no ha sembrat llevar perque aparagués una generació fortament armada per les evolucions intel·lectuals i polítiques de la vida... *I ara que les circumstancies han fet necessari un criteri intel·lectualment fonamental de les seves multituts s'ha posat en descobert la manca de base sólida, d'aquelles victorias*”.

Nosaltres hauriem apreciat infinit que el Sr. Bofill hagués comentat aquet darrer paragrafs que constituïen l'exce de la nostra *Crònica Arbitraria*. I en lloc de parlar del resultat del plebiscit i mogut sens dupte pel seu amor al nostre partit, ens enumera un munt de mellores materials qu'els Ajuntaments (no el partit) federals han portat a la práctica ab l'ajuda i cooperació de tot el poble de Figueres en el que s'hi conten gent de tota mena d'opinions.

Per aixó, mai nosaltres atribuirém al partit federal nacionalista lo que algun dels seus membres hagi pogut fer ab l'ajuda de tota la ciutat, ja que, obres de beneficiencia com la *sopa dels pobres*, pobres de cultura i d'esplai com la *Festa de la Bellesa* i l'*Aviació*, malgrat esser unes, iniciades i altres dutes a la práctica per la nostra Joventut federal, no haurien pas endevingut realitats, ni s'haurien afermat, sense l'apoió de tothom.

Mai hem duptat, sino al contrari, convençuts de l'administració digna i honrada qu'els federals vells i joves han portat a la casa comunal, els hem defensat

contra'ls qui per despit ó malavolença han intentat emboirar les gestions dels concellers federals al Ajuntament.

Qu'els vells han fet molt en l'ordre material es innegable, empró de lo qu'ens queixabem era de que malgrat estar el partit federal pletóric de victories no ha creat una massa conscient capaça de discernir la veritat del error, com en la qüestió ben recent dels consums, en que'l nostre ha defugit, els concells dels que com'ela Sra. Bofill, Arderius, Carreras, etc. etc.. li donaben, mostrant-se partidaria de la no immediata substitució, i escoltant les nostres multituts, les paraules equivocades del Sr. Lloveras, un de la darrera arribats al federalisme.

Es aquest anhel de veure al partit federal figuerenc com a model de partits populars, lo qu'ens feu escriure aquelles paraules.

Nosaltres voldríem al nostre poble capacitat per resoldre tota mena de problemes econòmics i polítics voldríem veure armat per les lluites socials, creant socorros mútuus i dispensaris; voldríem veure curulls els nostres centres per rengleres de llibres continuament fullejats per dignes ciutadants enlloc de veurels, com avui, capficats en les taules de jog i en els billars; voldríem veure bandejats dels nostres casals polítics, els licors i les begudes esperituoses que per conte d'enlairar l'esperit, atueixen als treballadors, fent-lis crear fills débils, nosaltres desitjariem evitar-nos la vergonya de mentir an els hostes que venen a visitar-nos, com passá quant la vinguda d'en Pau Iglesias, que no trobá en les nostres democracias les mostres de cultura qu'es troben entre'ls obrers madrilenys.

Nosaltres anhelem veure a la nostra gent, ávida d'escoltar les poques conferencies que'n els Centres republicans s'hi donen i tothom sap qu'actualment quant hi assisteixen trenta persones a una conferencia ja es un éxit. Nosaltres aplaudirem qu'el Comité del partit organísés conferencies, i en lloc d'aixó ens trobém que ni les tolera com en el cas ben recent en que la Joventut Federal demaná una conferencia el amic Baró i el Comité no la permeté.

No duptém en creure que'ls nostres anhels son també els dels vells federals, empró tot aixó, no s'improvisa, te d'esser el fruit d'un llarg treball cultural que no existeix i qu'era ben factible quant les multituts escoltaben atentament la veu serena dels vells federals.

Nosaltres qu'aimem l'honradesa i la dignitat magnificament consagrada en el partit federal per l'esforç dels vells, voldriem completar l'obra seva fent cultura.

Per aixó volém lluitar esmersant els nostres esforços en ajudar a formar multituts qu'enlloc d'escupir els retratos dels qui, un jorn els portaren a la victoria, siguin capaces de seguir serenament la via senyalada pels vells.

Aixó deu esser el deure de la Joventut. Empró es precís qu'els vells l'encoratjin no callant ni quedantse a casa, sino parlant clar i ben alt, contra tot i contra tothom quant se tracti de fer surar la veritat, i defensar an els qu'en nom del partit van a administrar honradament els cabals públics desproveits de mires egoistes i ab el pensament fixo en els interessos de la causa.

Creiém que de les nostres paraules, en treurán els vells federals empordanesos, la convicció de que mai hem sigut injustos en judicar la seva acció i que sols ha guiat les nostres paraules l'anhel que sentím per un avenir esplendorós inspirat en l'honrada actuació dels vells federals, avenir que completará la seva obra per la major gloria del Federalismo empordanés.

(A) ERIN, Jordi. “La Xirgu a Figueres” a “Espectacles”, a *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 70 (20 de juliol de 1912), pàg. 3.

El nostre anhel de fer un estudi mitjanament concret, de la Margarida Xirgu, d'aquesta notable artista que per primera vegada ens ha visitat, se troba impossibilitat, d'esser satisfet, tan per la manca d'espai com per consciència, ja que les tres obres representades si ben son força expressives, no son suficients per coneixre a una artista en tots els seus aspectes.

La Xirgu ha arribat a nosaltres ab una anomenada d'eminencia qu'emboirant la visió serena del espectador ab un nimbe de gloria que'ls afanys d'empresaris per una banda i la necessitat de tenir en el Teatre Catalá una eminencia consagrada li han format, dona per resultat el que s'hi vulgui veure en el treball artístic de la Xirgu, fins lo que no hi ha.

Nosaltres sincerament dirém lo qu'en pensém del valor teatral de l'actriu catalana.

Volém recordar les paraules d'un crític sobre la gran actiu francesa Zuzanne. Després: “la Després no sembla un actriu, en escena sempre *sembla una dona*”. Aquets conceptes invertits, son els que donen el nostre judici sobre la Xirgu: en escena quasi mai sembla una dona; l'actriu, la comedianta sura per damunt de lo que constitueix l'art: l'art de la veritat escénica en sa expressió mes perfecte.

Especialment en Magda, en la interpretació que hi dóna la Xirgu se fonamenta el nostra judici. Allí vegerém a l'actriu ab pasta d'artista, plorant ab artifici, declamant ab monotona cantarella, agafant *poses* imposibles, contorsionant-se i movent-se com una artista acrobata, empró oblidant per complert aquelles lluites entre l'ansia d'una vida lliure i l'amor a la familia que constitueix l'essencia del drama, amagant el fons psicológic del personatge.

En *La Xacolatereia* el treball de la Xirgu resultá mes fressc i ben entés, i aixó qu'en apariencia es un elogi, resulta artisticament lo contrari. L'obra d'en Gavault, com tots els *caudevilles*, está mancada de consistencia, lleugera, filla d'un observació superficial de la vida, sense profundisar per res en els seguits problemes que deuen constituir el fons del veritablement seriós art dramátic. L'interpretació del tipo de *Benjamina* perteneix al art frevol, en el que la paraula joganera supleix la manca de sentiment.

El moviment iniciat pel treatre dels paissos septentrionals quins ideals ben definits poden concretar-se en la peraula veritat, ens ha donat petits drames en els que'ls personatjes son de carn i osos, homes que lluiten am la vida i lluiten am si

mateixos, redreçant-se o sucumbint: an aquesta mena de teatre, perteneix *Zazá*, ab que la Xirgu se despedí de Figueres.

Zazá i l'execució qu'ens doná la Marguerida Xirgu, serien temes suficients per omplena tot el diari. En el nostre concepte, l'interpretació de la Xirgu – apart el final del segon acte, i quasi tot el quart, en els que lográ una perfecció poc comuna – fou una equivocació. L'execució del primer acte ens feu apareixre a *Zaza* com una *cocotte* vulgar, com una *cocotte* sens ánima en lloc de fernos compendre a la dona qu'encara que caiguda per circumstancies accidentals es una dona ab cor, qu'estima molt, i logra conquerir al home qu'estima i per ell ho sacrifica tot.

La *Zazá* tal com la representa la Xirgu pot tenir quelcom d'inmoral en el sentit de que l'ánima no transpiraba entre aquell munt de voluptuoses caricies, que la veritat imposa, empró que deixan de constituir l'art veritable quant no s'ens postren els sentiments que les inspiren.

Per acabar: nosaltres creiem a la Xirgu una notable actriu a la que li sobren defectes i li manquen qualitats, nosaltres l'aplaudim perque val força empró per considerarla la única i mes perfecte intérprete del art catalá, estimém massa al Teatre Catalá per no discutir el treball de la Marguerida Xirgu.

Dels demás actors de la companyia, apart la Santaularia eternament i gentilment ingenua, preferim no parlar-ne, doncs ens veuriem obligats a comentar entre altres coses, la cantallera del Ortiz, cantarella ben semblant a la que gasta a voltes la primera actriu.

***

El públic! oh! el públic! Prou en voldriem parlar d'aquells murmuris i mitjes rialles... Prou en voldriem parlar de l'influencia del públic en la moralitat de les obres teatrals... Empró el temps i l'espai son curts.

No obstant, volém manifestar la nostre satisfacció de veure el teatre en la nit de *Zazá*, quant plé, abundant-hi les dames i damiselas. Ja es hora que desaparegui l'hipócrita ignocencia que convertia fins ara, les representacions de obres com *Zazá*, *en sermón para hombres solos*.

(A) “Les balles dels carrers” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 71 (27 de juliol de 1912), pàg. 2-3.

Quin goig fa veure molta gent pels carrers, en les vesprades!

Que bell es, ovirar les viues ciutadanes durant l'istiu, avui una, demà l'altre, curulles de gent ab cor de juvenesa! I aquelles cares inflamades d'alegria, ab ulls brillants i plens de jóia ! I aquells rostres qu'esclaten seguidament en sanitoses i sonores rialles ! I aquell colsejar impacient quant s'ouen les primeres cantarelles del fluviol !

Ab l'istiu la ciutat s'es alegrada. La sardana, *la dança mes bella de totes les dances*, ha semblat l'alegria per tots els indrets.

El trevall qüotidià ja no es tan feixuc, la lluita ja no enerva, sembla com si una dolça páu invadís la terra, al pensar tan sols en les dances de la vesprada.

Elles, les balles dels carrers, ens fan bella la vida, perqu'ens porten crits d'alegria ressonants sota'l cel mitj tapat de banderes, per qu'ens fan veure noies ab vestits blancs, lleugers i voleiadors, i formes qu'es mouen encisadorament ondulant, ab les cadencies de la tenora; perquè porten al defora les parelles amoroses, quin lluminós esguard brilla en la mitja fosc, i perquè tot en les balles es un alé de llibertat i d'estimació.

Oh! les cardanes pels carrers! Tot en elles es sinceritat i democracia : les balla qui vol ballarles, sense que l'enamorada de la bella dança tingui necessitat de parella. En elles tot es franquesa i bon seny : l'admiració mes fervent es el pac, per els qui puntejen devotament la dança nacional.

La democracia impera en elles : tothom hi va per el llur albir i en l'ample rodona tothom s'hi aplega, desde la gentil modisteta a la rica menestrera, desde la damisela d'alterós capell a la simpática raspa. Tothom cerca en elles l'esplai mes sanitó i tothom troba en elles l'alegria serena qu'ens donen les festes catalanes.

I tothom va a les balles dels carrers, els homes de quefers i negocis deixan l'establiment, les dones, les bones mestresses, surten de ses cases, els trevalladors hi troben l'humor perdut en la fadiga, les noies humils i temeroses hi troben el coratje que les fa mes encisadores.

Quelcom de lleu i misteriós hi ha en les sardanes dels carrers quant per si soles, fan, que tota la Ciutat s'hi acosti. La llur alegria es encomanadiça, avui fan balles aquí i tot seguit ne fan en altres indrets... Les sardanes son el bon temps que passa i cal aprofitar-lo... Prou vendrán els dies curts i foscos qu'ens tancarant en les nostres cambres i oficines fent-nos ancorar, ab les vesprades estiuenques, els bells ritmes de la dança mes bella.

Quin goig fa veure molta gent pels carrers, en les vesprades !

(A) VELIVOLE. “L’any de tretze mesos” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 73 (10 d’agost de 1912), pàg. 1-2.

Els desenganys son l’exe de l’experiencia, d’aquesta mena de cosa que ab tanta frecuencia retreuen la gent d’edat i que sols se compra ab anys i se poseeix, quant no queda temps d’aprofitar-la.

Els joves d’avui dia, sense adquirir experiencia, que tampoc envejém, anem sufrint cada desengany qu’arriba a fer-nos trontollar la fe i les creencias, en tot lo qu’ens han ensenyat.

Quant encara contemplabem inconscientment les generoses mamelles de la dida, ja sabiam de cor alló, de « Pel juny la fals al puny », ó “Per la Mare de Deu d’Agost a les set es fosc”, ó “Fulano se casará la setmana dels tres dijous” ó En Lloveras farà una controversia sense exaltar-se l’any de tretze mesos... totes aquestes dies populars eren per tothom infalibles i al primer que n’hagués publicament duptat, se l’hauria cremat viu i aventat les seves cendres, si el dupte l’hagués manifestat en l’edat mitja o se li haguera aplicat la llei de Jurisdiccions si el fet delictiu s’hagués perpetrat actualment.

Empró la premsa rotativa com a invent diabòlic, ens porta una noticia qu’ens fa trontollar fins la soca de les nostres conviccions.

I aixó que nosaltres les tením força malmeses desde la derrota qu’adquirirem ab el plebiscit.

Si la conferencia de Gibevara, ho vol, será un fet dintre poc aquell distic catalá, fill d’algun busca rahons:

Qui setmanas va contant

Tretze mesos troba al any.

Qu’aixó de convertir l’any actual inofensiu i bon minyó de dotze mesos, en un any pletóric d’amenassas de tretze mesos, es cosa d’algun descregut d’aquells que s’embarquen en dimars i no sopen fins que son tretze a taula, se véu a la *llégu*.

A nosaltres com que treballém a setmanes, a part la fe perduda, no’ns perjudicará pas de molt aixó, que la conferencia de Ginebra próxima a reunir-se, te en projecte.

Empró si a nosaltres com a ciutadans, no’ns preocupa gaire la novetat de l’any de tretze mesos ab l’innovació del nou mes *Solar*, a les ciutadanes ja les preocupa mes.

N’hem consultat varies i aquí van les seves impresions anotades corre-cuita.

- Vols-t’hi jugar alguna cosa qu’en té la culpa el Sant Pare!... No?... Com que ja ha fet tant de disbarats... ab la primera comunió i ab les festes...

No mes falta que posin un mes més,- deia una bona mestressa de casa- Com si ja no fos prou carregós el pagar cad'any dotze mensualitats de col·legi i dotze mesades a la raspa.

- Alabat sigui Corpus – deia una feminista- Ja es hora de qu'els homes tinguin tretze mesos com les dones...

Be ja ho veig- deia un altre qu'está al intringulis – aixó deu esser qüestió de la Cobla d'en Pallofa. Com volen rebaixar els sous, compensarán ab un més mes a cobrar. Es un cas de consciencia.

- Lo fumut es que tindrém un mes més de calor... - exclamava una de ben enterada.

I si nosaltres escriguessim per els llegidors de *La Veu de Catalunya*, que fins quant se demana la Marxa reial al orfeó Catalá, ó la banca Arnús cubreix un emprètit salamanquí, ho consideren un éxit catalanista, també podríem treuren, de l'innovació del any de tretze mesos, conseqüencies ben favorables a l'influencia catalana sobre'ls destins de l'humanitat.

Miréu que fins a Ginebra i en la conferencia internacional fer-hi surar alló tan catalá de

Qui setmanes va contant

Tretze mesos troba a l'any!

(A) VELIVOLE. “Els havent sopats... d’un jorn d’istiu a la Rambla”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 74 (17 d’agost de 1912), pàg. 2.

En una nit d’istiu, una de les poques qu’en l’actual istiu ha fet honor al calor que caracterisa segons costum aquesta estació de l’any.

La nostra Rambla venerable, arteria potent i generosa de la vida ciutadana, ofereix llurs bancs i passejada an els bons veïns de Figueres que per seny ó per manca de cabals restan tot l’any en la ciutat ab exposició a cursilisme.

Els bancs se troben ja curulls tot deseguit d’havent sopat, per gent que reposen comodament de les fatigues del dia i sols deixan que l’alegría enllumeni els seus rostres quant an algun bon vehí de banc se li acut la generosa idea d’aixecar se i deixar un lloc vuit.

Les mamás assegudes en els bancs parlen de modes i minyones, mentres contempen als llurs branquillons, ab pena si mireu a la moça que roman solitaria, ó ab jóia intensa, si poden reposar els seus ulls cansats en la dolça visió d’uns futurs esponçalicis.

I les parelles? Que podría dir-vos per fer-vos tan sols pressentir el bell espectacle!... Arreu hont hi ha parelles sóbre espai... Algunes arriben a resoldre alló de la penetrabilitat de la materia... D’altres intensament enamorades arriben a engelosir-se del aire que trasmet les llurs paraules... i per aixó el suprimiesen... Oh! les gentils i fogoses parelles de poses incertes i duptoses! Jo venero la llur inconsciencia que fa oblidar-lis el lloc, els llums i alló tan empalagós que la gent d’ordre, en diu les conveniencias socials...

I després de venerar les amoroses parelles, acludo els ulls i passo de llarg...

Una americana blanca *demodé* portada per un *jove* envellit encarcerat i ridícol, ens porta la sensacio de lo que passa i de que tot passa, fins l’elegancia...

Mes avall un estol de nenes ab son xerroteig, alegre, com tritllejar d’esquelles en mitj d’una montanya, interromp la calma i ensopida nit estival...

Les *mamás* van fent bacaines mentres llurs filles teixexen son pervindre ab trama de somnis i urdit d’il·lusions...

Toquen les deu en el campanar de la ciutat...

Arriben les centrals del tren ab sos típics sorolls de vidrería, i altre volta se renova la calma...

De tant en quant atravessa la Rambla quasi deserta de passejants, la silueta desconeguda d’un foraster que constitueix per breus moments el tema de llangoroses converses.

Toquen les onze...

Mentrestant en el Suis continuen cridant i discutint ab la resignació i entusiasme dels qui saben qu'eternament cridarant i dissentirant.

Al cap d'amunt de la Rambla apareix la massa abigarrada é informe de la Cobla d'en Pallofa, mentres creus el baix del passeig, la redacció d'EMPORDÀ FEDERAL...

Oh! les amables i corprenedores visions dels havent-sopats d'istiu en la Rambla !

(A) PUVIS. “D’uns quadros d’en Berga i de l’escola del plein-air” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 74 (17 d’agost de 1912), pàg. 2.

En Berga i Boada l’incansable i trevallador artista olotí, trevalla sempre ab aquella fe de l’il·luminat que pressent la victoria futura, aquella victoria per la que’ls veritables artistes lluiten fins a comprometre el pa de cada dia.

El treball d’en Berga en aquestes darreres setmanes ha sigut intensissim: bella mostra en son els quadros exposats en els magatzems Puig París.

Malgrat no disposar de l’espai que necessitariem, volém avui parlar d’aquelles obres d’art que precisament per esser-ne, han sigut diversament jutjades. Els quadros d’en Berga, especialment els retrats, han *frapat* i aquesta disconformitat per part d’alguns, acusa el veritable merit d’aquelles obres que constitueixen la plástica definició de l’obra d’art realista; “Una obra d’art es un tros de la creació vist a través d’un temperament”, diu Zola, i les obres d’en Berga acusen un temperament i un fort temperament.

Siguins permés parlar d’aquest realisme qu’imperera en les obres d’en Berga, i que posa vert en les caras o morat en les ombres. Corrompida la vista per la visió del academisme encarcarat i fictici, l’escola del ple-aire ens porta com un sonriure o una forta alenada d’aire pur. En l’art hi ha coses mes perfectes, empró son d’una molestosa perfeccio de cosa morta. El ple aire es més humá i més accesible, ell ens entusiasma i ens fa estimar la vida, la llum i aquell cop de sol tan estimat pels seus conreuadors.

La pintura realista ó de *plein-air* filla de la realitat toca al idealisme i al somni líric, per l’esplendorositat de les seves gammes de colors, per l’orquestració de les emocions lluminoses, per l’apassionament sinfónico de les seves coloracions.

En l’escola del ple-aire, el tema es lo de menos, la llum ho es tot: empró malgrat aixó tot s’hi troba construït solidament, diuixat ab força i justa.

Les ideas del realisme poden reasumir se de la faisó següent.

En la Naturalesa cap color existeix per ell mateix. La coloració dels objectes, es una pura il·lusió: la sola creadora dels colors es la llum solar qu’embolcalla totes les coses i les revela segons les hores, ab infinites modificacions. El misteri de la materia ens escapa, nosaltres ignorém a quin moment exacte la realitat se separa de l’irrealitat. Tot lo que sabém es que la nostra visió ha apres de descendir en l’univers dos nocions, la forma i el color, empró aquestes dos nocions son inseparables. Artificialment distingim la forma del color, en la natura no se distingeixen pas. La llum revela les formes i jugant damunt dels diversos estats de la materia, els hi dona coloracions dissemblants. Si la llum desaparegués, formas i colors desapareixerien.

Nosaltres no veiem mes que colors, tot té un color i es per la percepció de les diverses superfícies dels colors, ferint als nostres ulls, es que concebim les formes, es a dir la limitació dels colors.

Els valors, son el grau d'intensitat fosca ó clara que permet als nostres ulls de comprendre que un objecte es mes allunyat o mes proper que un altre. I com la pintura no es, ni pot ser l'*imitació* de la natura sinó solsament la seva *interpretació* artificial, perquè ella no desposa que de dos dimensions sobre les tres i els valors son el sol medi que li resta per fer comprendre en una superfície plana, la profunditat.

El color es doncs generatiu de dibuix. Essent tot color sencillament irradicació de llum, s'en deriva que tot color está compost dels mateixos elements de la llum solar, es a dir dels set tons del espectre. Ja sabem qu'aquets set tons ens apareixen diferents a causa de la desigualtat de rapidesa de les ondes lluminoses. Els tons de la natura ens apareixen diferents per les mateixes rahons qu'els del espectre. Ab l'intensitat de la llum varien els colors: no existeix color particular a cap objecte, sols la major o menor rapidesa de la vibració de la llum sobre una superfície el colora diferentment.

Les coloracions del espectre se manifesten en tot lo que veiem, la seva dosis fa a mes dels set colors primitius els altres tons.

De tot lo dit se deriven algunes conseqüències pràctiques que constitueixen l'essencia de l'escola del plein-air.

Primerament lo que s'anomenava tó local es un error. La verdor de una fulla se modifica segons la major o menor inclinació dels raigs del sol. Lo que li cal estudiar al que contempli un quadro, mellor qu'els objectes, es la composició de l'atmosfera que s'interposa entre ells i la mirada. L'atmosfera es el personatge real del quadro, tot lo que hi es representat existeix a través d'ella.

Una segona conseqüència de l'anàlisi de la llum, es que l'ombra no es pas ausencia de la llum, es que l'ombra no es pas ausencia de llum, sino una llum d'un altra valor i de diferenta qualitat. La pintura doncs, enllog de representar l'ombra ab tons ja fets, derivats del negre, deurá buscar com en les parts clares el jog d'atòms de la llum solar.

La tercera conseqüència es la modificació per *refracció* dels colors en les ombres, que porten la formació d'una gamma de tonalitats complementaries...

Aquets principis de l'escola del ple-aire qu'en podríem dir també de l'adoració de la llum, se troben conscientment aplicats, en els quadros qu'en Berga i Boada acaba d'oferir a la contemplació dels figuerencs. No podem analisar-los detalladament empró en conjunt mereixen la nostra devota admiració, constitueixen un fort avena en

la carrera del artista i son una proba palesa de l'ànima fundament artista del distinguit pintor olotí, en Josep Berga i Boada.

(A) “Les meuques ciutadanes” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 75 (24 d’agost de 1912), pàg. 2.

Plaume parlarte avui, oh! bona amiga, d’aquesta, per tu, intromissió qu’en la vida ciutadana están efectuant ja fa temps les respectables meuques figuerenques, respectables en el doble sentit de dones i de desgraciades.

Les teves queixes contra la prostitució, no per representar la concreció del pensar de moltes dones honrades i de moltes mares de família, deixen d’estar mancades d’aquella serena pietat que jo voldria veure en les teves paraules.

Pretenir abolir la prostitució es una quimera, com ho seria el pretenir canviar la vida del mon en els segles que porta d’existencia.

La prostitució es tan antiga com el mon: la Biblia ens conta el seu naixement en el desitj dels patriarques de tenir successió. El poble hebreu vegé vegé a Agar entregar-se a Abraham, i a les filles de Loth cometen incest ab llur paro pera poder tenir fills. A Babilonia les joves nubils anaven coronades de flors, al temple de Mylitta pera oferir, la llur virginitat a la Deesa es la persona dels seus sacerdots.

A l’India, a Egipte, arreu, existia la prostitució ab diverses modalitats.

I aquest vici de l’humanitat, vici necessari qu’ens porta la vida mateixa, fou legalment consagrat per el gran Solon, un dels set sabis de Grecia que visqué gloriosament entre’ls anys 638-558 avanç de l’era vulgar. Aquest home eminent, fou el primer en reglamentar la prostitució i en fundar el primer bordell. Per aquesta gesta, qu’avui pocs s’atrevirien a executar, meresqué de Filemon aquelles paraules: “Solon, has sigue el nostre benefactor ab aquesta invenció tan útil pera la salut pública”.

Desd’allavors les hetaries foren tolerades é influiren moltíssim en la cosa pública, tingueren dret de ciudadanía i algunes d’elles deixaren llurs petjades immortals i llurs noms viuran ab la vida del mon: recordém corre-cuita Laïs, Friné, Glsceria, Aspasia.

Ja veus doncs, bona amiga, quant respectable es aquet dret d’antigüetat.

L’Iglesia mateixa degué transigir devant dels arrels que tenia la prostitució en el mon. En varis concilis se perdoná a les dones llicencioses, i San Augustí digué: “suprimits les cortisanes i la societat sugrirá un profund desballestament”.

Els reis i emperadors catòlics degueren forçosament tolerar la prostitució i els que se cregueren obligats a lluitar contra la prostitució legal, sols obtingueren fer augmentar la clandestina.

No vulguis veure, en mes paraules – amiga llegidora – l’apologia d’un vici social que jo deploro com totes les imperfeccions humanes. Vulgas tu veure-hi el meu afany de demostrar-te que lo que porta la consagració de la vida i dels segles no pod

ni deu bandejar-se aixís com aixís, ans al contrari, jo crec qu'enlloc de voler curar-ho debém intentar dignificar-ho. En llog de lleis prohibitives, una consideració respectuosa per aquestes desgraciades que moltes vegades no redimirien, si tinguessin a la vora una ánima honrada... Per aixó, no mes plauen les lleis coercitives dels llurs actes, per aixó condemnaré sempre lleis, a istil de les que existien entre'ls romans, que imposaven a les pobres meretrius l'habillament grog, signe allavors de vergonya i de bogeria.

I al inrevés de tu, - matrona dignísima,- jo he sentit un quelcom de satisfacció en el fons de la mera consciencia, quant he vist a les meuques figuerenques passejar-se pels carrers de la ciutat, quant les ha vistes en el teatre i en els cines ocupant seriosament sillons i cadires, barrejades entre la multitud ciutadana, sense que, ni la llur presencia ocasionés cap acte escandalós, ni per part del poble de les meuques tolerades.

I en aquesta intromissió que sense considerar escandalosa – oh! ciutadana dignísima- jo hi trobo amb el meu rahonar arbitrari, una palesa mostra de progrés i de civilitat.

Jo prefereixo la llibertat, que posará frec a frec els cossos envilitats amb les ánimes honrades i dignes, que no pas la proscripció qu'aillant a les pobres desgraciades en llurs casals ó barris, fará més forta e intensa la llur corrupció sensa la mes lleu esperança de redemció.

Alegrémnos de veure a les meuques figuerenques gent bon us dels drets de ciutadania i beneím la Santa Tolerancia.

La tolerancia es la flor xamosa ab qu'es corononen els pobles dignes: per aixó sino a la meva ciutat tolerant la desgracia inevitable.

I ara persona bona amiga, si he ofés pod ser les teves orelles honrades, ab tristes verinats... Empró la vida, es la vida.

(A) ERIN, Jordi. “La Festa Helénica de Roses” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 76 (31 d’agost de 1912), pàg. 3.

El passat diumenge dia 25 tingué llog en la xamosa vila de Roses la representació del Teatre de la Natura, qu’en aquestes mateixes pàgines havíem ja anunciat als nostres llegidors.

La redacció d’EMPORDÀ FEDERAL no hi mancà an aquella festa, que, ab mellor intenció qu’acert, havien organitzat alguns estiuejadors de Roses.

La gent de l’Empordà acudí també a presenciar l’aconteixement artístic que, més per sa novetat que per altre cosa havia despertat l’atenció d’una abundante multitud.

Nosaltres arribàrem a Roses quant ja’l públic se dirijia freturós per el camí del Far, cap al indret anomenat la Pedrera nova, situat a una dreita entre la carretera i el mar. Allí en una ampla explanada, sabiament escollida, s’hi havia instalat el Teatre de la Natura. La part destinada a escena produía un efecte magnífic... la mar eternament inquieta, aquietadora, banyava ab ses onades les roques feréstegues que apareixien als ulls dels espectadors, com embolcallades ab puntes i randes de teixit escumós... La visió, l’indret, eren bells...

Una gentada que no baixaria de dos mil persones omplia seients i bancs i ocupava les altures vehines... El públic hi acudí anhelós de contemplar quelcom de fortament bell qu’encuadrés ab l’escenari pressentit i admirat.

L’organització de la Festa deixá molt que desitjar, doncs molts que tenien encomenades localitats ab anticipació, se vegeren desatesos com passá ab varis companys de premsa.

Molt passada ja l’hora anunciada, comensá la Festa Helénica ab l’aparició d’el navili greg portador dels personatjes que debien representar la tragedia de Sófocles, *Filoctetes* a la que seguí, un fragment de *Prometeu* encadenat d’Esquil, i el drama satíric d’Eurípids *El Ciclop*.

La Festa no ho fou de públic, ja que aquest, tan el de cadires com el d’entrada general, romangué fret e indiferent devant les belleses de la tragedia grega. La manca de compenetració de la multitud ab l’obra fou degut a manca de preparació.

Era precís abans de la representació, explicar lo que es la tragedia, el genre mes gran de la composició dramática.

La tragedia va naixer a Grecia essent son origen les festes de Bacus; fou primerament un himne o *ditirambo* que se cantava, ballant alentorn de l’altar d’aquell deu, mentres se sacrificava un boc, de lo qual procedeix el seu nom: tragedia, de *tragos* boc i *ode* cant.

Poc a poc aquestes composicions en honor de Bacus no se limitaren a cantar les seves gestes i l'acció se complicà; s'augmentaren els actors i s'inventaren els trajos, la màscara i l'aparato escènic. Fins qu'arribà Esquil, el veritable creador de la tragedia grega, que inspirantse en les llegendes teològiques i en les iradicions epic-heroiques portà a l'escena concepcions grandioses, interessants é inspirades.

Esquil planejà el camí que després trespàren Sofocles i Euripides poetes pod ser mes cultes qu'Esquil empró menys inspirats i grandiosos.

Per els gregs, la tragedia consistia en l'espectacle d'una lluita desigual entre un home o mellor dit un heroe i el destí despíetat; sucumbia l'home mes no sense deixar d'esser bell en sa caiguda, mesurant la seva grandesa per la potencia necessaria per vencel.

Prometeu, Filoctenes, el Ciclop son les víctimes de la voluntat divina empenyada en la llur perdua. En les tragedias qu'el poble de avui frueix no s'hi ha pas suprimit la fetalitat, lo que s'ha cambiat es el llog de l'acció: del cel s'ha passat a la terra. I s'ha substituït la voluntat implacable dels deus ab l'ascendent irresistible de les passions.

Per aixó, el poble d'avui que no concebeix a l'home com a ceg i débil instrument de cert poder irresistible i misteriós, sino qu'el considera com a ver autor de ses propies felicitats i desventures, devia forçosament romandre mancat d'entusiasme devant d'aquelles lluites grandioses – empro ben poc humanes – de deus, de ciclops, de sàtirs i de guerrers.

L'arranjament de l'escena, sense una cortina, o l'encesa d'un rengle de focs fumenjants qu'impedint per moments la visió l'escena, facilitaría la comprensió del final de la tragedia i la desaparició dels personatjes de l'escena, no ajudá ni poc ni molt al éxit popular i de cultura qu'es deuen pereguir ab aquesta mena d'espectacles.

Abans de parlar de l'execució, per part dels elements que integren el quadro dramàtics de la Casa de Familia de Barcelona, debém dir quatre paraules de lo qu'es la Casa de Familia. Fou creada pera l'ennobliment i dignificació dels trinxeraires i lliberts que tornats a la vida social, troben en la pietosa institució medis de trobar treball i maneres d'esmersar el temps desavagat, fent cultura, fent art teatral. Aquells ciutadans que personificaren els personatjes épics de les tragedias gregues, son ex trinxeraires ennoblits i redimits. Alguns dels que representen – ens digué un dels directors, Sr. Corominas – fins no saben llegir, i ab esforç i constancia han après les belles estrofes dels genis gregs. Nosaltres aplaudím el noble esforç demostrat per els actors aficionats; de nomenar-ne algun, ho deuriem fer ab tots, ja que tots demostraren una voluntat digne de lloança i encoratjament. Vagi per tots, la felicitació adreçada als seus directors Srs. D. I V. Corominas Prats.

Des d'el punt de vista financier tenim entés que fou d'exit complet, ja que segons sembla les ganancies arriben al seixanta per cent del capital posat. Nosaltres no duptém en creure que, donada la qualitat de les persones que hi han intervingut i especialment la personalitat del seu iniciador el Dr. August Pi i Suñer, el remanent s'aplicarà a un fi benéfic i com aquest, cap de mes indicat qu'el de la Casa de Familia de Barcelona, quins elements hi prengueren la principal part, graciosament, segons tením entés.

D'aquesta manera ningú continuarà trobant els preus excessius, veient aplicats els seus cabals a una institució benéfica i social digna de tota lloança.

(A) VELIVOLE. “Postals d’excursionista” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 78 (14 de setembre de 1912), pàg. 1-2.

Per terres de França .- Fila l’automòvil ab velocitat encisadora. Atravessém el coll de Panissars, serpentejém per el Pirineu abrupte, passém L’Esclusa i ens aturém breus moments en el Boulou. Ovirém una munió de pobre gent condemnada per un temps a aigualiment diari. Els planyém corre-cuita i reempreném la marxa. Una bella arranjada carretera s’ofereix com dona amorosa a les mans serenes del chauffeur... Corré, filém.

Decididament l’automòvil es una cosa ben superior al tren... Ab aquest els llocs i les terres, els camps i les viles, son visións bentost oblidades. An l’automòvil s’apren d’estimar la terra qu’es creua, per que cal ferne coneixensa... Aquí un riu, allí un encreuament, ens diu la guia... i una volta comprobats i reconeguts riu i encreuament, ja no s’obliden més.

El Vallespir es un bell país de la França. Arréu s’extenen les vinyes prometedores d’una nova sang.

Creuém San Genís, Snt. Andreu i arribém a Argelers ab son campanar alt i quadrat d’airosa silueta. Mentres comencém a pujar l’espada costa s’ovira l’hermosa blavor del Mediterrani. Deixém l’oberta platja d’Argelers per passar la collada de Colliure. Baixém cap a Colliure per remontar-nos, un cop atravesada la vila, cap a Port-Vendres. Allí voltém el *basin* i contornejant la capritxosa costa, descobrim un munt de belles cales, que l’automòvil ens fa coneixre. Decididament l’automòvil es una bella cosa...

Banyuls de la marena: la festa.- Trobém la plassa curulla de gent, uns assentats, mentres els altres aparellats donen voltes alentorn d’un pal... es un voltar curt i seguit com les bromes d’un conegut nostre. Les parelles volten ab devoció sols comparable ab la qu’els burrus donen voltes a la noria.

Per contemplar l’espectacle ens assentém vora una taula de café. *El garçon* ens demana que volem : el nostre modest vermout dissona al mitj de tantes absentes extenses per les taules, a jutjat per la mostra la *fada* verda es la deesa de Banyuls. Pitjor per ells.

Comença la dança. Uns, diguéme orquesta, les empren despietadament ab un vals... Les parelles dancen, rodant encara al entorn del pal volten incesantment i tossudament com si volguessin fer la llesca a la diguem-ne orquesta. Para aquesta, per reempendre novament el soroll al cap de pocs moments.

Demané al mosso, que fan més. Ell amatent ens ofereix el *Programme des rejoissances* i efectivament quatre dies de festa ab dances, i *reprise* de dances.

Induïblement els ciutadans de Banyuls sou gent de recursos. Al menys a Figueres tenim allò de *Inauguración de la feria*.

Banyuls: courses de taureaus.- Servidor que no es partidari de les corrides de toros es un feble per tot lo que pugui divertir-lo. La vida es tan tristes, que cal aprofitar tot lo que passa. Per aixó i per res mes, - que consti eh!- servidor va anar a la *courses de taureaux*...

Per arribar a les taquilles cal saber jugar la *boxe*, tal es pla pluja de empentes, cosses i cop de punys qu'els cultes ciutadans francesos dispensen an el qui de bona fe van a pendre localitats. Ab paciència logrem localitat i cap a la *plaza* falta gent. Aixó de que falta gent, es un dir perquè ja quasi está curulla.

Ab una puntualitat digne d'un tren espanyol espetega l'orquestra aquella mateixa valse de la plassa; surten els *torcadores* i alló es el *delirio*. El que sembla'l quefe i que a la quenta ho es tot, perquè capeja, posa banderilles, fa com qui mata i posa la *cocorde* i fins la tréu, llueix unes cames estil Lluís XV i unes mitjes de color de carn viua, capaces de fer enternir totes les *madames*.

El *segundo*, ostenta una boina ab lentiqüelas, curiosa de debó. Se coneix qu'es suador perquè a mitj primer toro se treu la diguemne xaquetilla i fa com qui torejés ab manegues de camisa.

Dels altres dos, si no fos els crits que dona l'un a les feres i una boina blanca ab aplicacions de *brodat inglés* que ab perfecta inconsciencia llueix, l'altres res tindriem qu'esmentar.

Els pobres toros de la ganadería de Tarascon, son dignes de tot respecte. Figureu-vos en vint anys d'anar llogats per terres de França, els papers ridículs qu'haurán contemplat !

La nota més curiosa de l'espectacle la donaba aquest bon públic francés qu'acudí a la corrida ab la convicció de que anava a veure quelcom d'exótic i d'espanyol. Desgraciadament a Espanya les corrides son mes tristes.

Aquells crits dels *toreadores*: *Bou! Bou! Vina ací!* – i aquelles exclamacions al veurés setiats en els burladers pel bon bou de carés pacífic : *Ixa d'aquí... Que futeu aqueta d'aci baix !* son desconegudes, en les terres de la trista Espanya.

I quant els *toreadores* corrien darrera el bon bou de lloguer per clavar-lis ab mesc les banderilles i la *cocarde*, les bones franceses giraben el cap tot exclamant : *Mais c'est sauvage !* – I es d'esser salvatje alló, mare de Deu !...

Tot lo més, *c'est rigole*.

(A) VELIVOLE. “Postals d’excursionista” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 79 (21 de setembre de 1912), pàg. 2.

Banyuls: el vent.- El vent de Banyuls no té la mala anomenada de la tramontana de l’Empordà, empró la fúria i els bruels en son molt superiors. Han passat vuit dies de tramontana ó lo que sigui i com a conseqüència les barques no han pogut sortir al *bou*. Un espectacle menos.

I no ha sigut aixó tot, per vergonya del port de mar de Banyuls i dels seus pescadors, els forasters s’han vist condemnats, a passar la festa major, a carn perpetua, com si un se trobés instalat en plena montanya. El cronista s’ha venjat del temps, cometent l’escarni de menjar peix de conserva.

La mar es fortament hermosa, les onades dintre’l port trencam la monotonia de la eterna horizontal. Cap a la *jetée*, vora les roques mitj corcades, la mar es encara mes bella, la seva verdor blavenca passa del tons més foscos a la blancor immaculada, quant al xocar de les roques se destria feresteja en ruixades d’escuma. La mar imposa per la seva grandesa inconeguda... ni una barca s’ovira arréu... ningú si arrisca en aquella inquietud prenyada d’amenasses.

El vent udola feresteg per entre l’aspre roquissam i ab ses ventades ens porta la pols humida de la mar salada... Salta l’onada, cada cop mes forta, per damunt les muralles i com surtidors impensants i fortament hermosos, s’aixequen les aigües com cortines de randes bojament teixides.

La platja.- Està curilla de barques forçosament parades.

Arreconats els remes, recullides les veles m’apareixen com un exèrcit de baldats trets a pendre’l sol per enfermeres cuidadoses.

L’estol de barques ja fa dies que roman inmóvil pel mal temps... I al contemplar-les parades mostrand per complert als profans i com avergonyides, l’airosa silueta de les seves curves, s’evoca en la meva pensa la visió anyorada i no gandida, qu’el Poeta ens cantá...

Una a una com verges a la dança
entren lliscant les barques en el mar :
s’obre la vela com una ala al sol,
i per camins que no més elles veuen
s’allunyen cap endintre...

Més la mar seguidament inquieta, se revolta airada i les barques resten soportes en la platja, mancades d’aquella vida que la mar lis dona.

Visitém encuriosits la llarga rastallera i observém qu’aquella santa independència que dona l’esperit lliure, floreix ufanós per entre Pals i timons... D’entre una xexantena de barques sols set o vuit ostentan encara noms de sants... La majoria

s'enjoien de noms ben humans, com la vida que donen o les vides que trepen... Uns noms ens deixen entreveure els de les persones estimades: *Maria-Rosa, Raimond-Louise, Anna...* D'altres les més, ens mostren modos de pensar: *Deroulede, Libre-penseu Republique, Voltaire...*

Els mariners de Banyuls son forts i sols confien en sí mateixos... Aquelles barques de noms humanitzats son el Progrés que continuament se renova.

Lo típic.- Banyuls de la marena, te quelcom de típic que no es pas gens digne d'alabanses. Com ja suposaran els abnegats llegidors d'aquestes cròniques, no'ns referim pas ni an aquell asilo de peixos anomenat *aquarium* ni an els *berlingots* de les innumbrables parades, ni an aquella elegancia xavacana dels gabachos, ben dissemblant d'aquella altra elegancia del shomes de Catalunya, que an el director de *Le Cri Catalan*, setmanari de Persignan li feu dir que semblaben *toreros habillats a Londres*.

Lo típic a Banyuls es la bruticia de la platja: *el tabaco*.

No's pot donar un pas que no s'ensopegui ab un estanc obert, aquí picadura, allí cigarros fets, més avall planxes senceres... Si no constituís l'osessió del excursionista curiós o un modo directa de protecció als cire-botes, constituría una proba palesa de qu'els bons mariners de Banyuls s'alimenten be.

I adeu encís en la contemplació de les onades! Qualsevol s'asséu entre aquell seguit de bruticies...

Aném al café Py de devant de la platja, per esperar refrescant-nos, l'hora de la marxa.

Demaném al camarer: *Les cabinets, s'il prous plait*.

- Oh ! no n'hi ha pas, Aquí tothom te d'anar a la platja.

Retirém aquella recriminació que feiem als mariners per alimentar-se abundantment.

ontemplém aquell obelisc existent a la plaça, únic vestigi que hi ha d'art sumptuari, i trobém a mancar-hi una sentència:

La platja es el *water-closset* de Banyuls.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 79 (21 de setembre de 1912), pàg. 3.

L'excés d'original que hi havia per el nombre passat fou la causa de no poguer publicar l'impresió de devut d'una companyia d'òpera en el nostre teatre. I aquell retràs haurá motivat el que degué parlar de la companyia que dirijia musicalment el mestre Camprubí, com se sol parlar de molts *set mesons* dels que s'anuncia el naixement i la mort alhora.

La companyia Camprubí (que d'alguna manera debém anomenar) es cas raro, que tira per terra les nostres ansies democrátiques. La companyia d'òpera sementada ha mort per manca de director, de tirá, que imposant-se a les diverses parts qui l'integraven, les hagués obligades a coneixre els seus respectius papers, o a descans forcós, quant les seves forces no hi arribaven. I aixís hem vist una companyia, ab tiples, com la Sra. Casals qu'encara que llueix una ja cansada veu resulta una notable artista, com la Sra. Paricio cómica consumada i d'un talent gens comú, que li permet obtenir execucions perfectes, ab tenor com en Farrás tan espléndit i just cantant, com terrible declamador, ab barítonos com el Sr. Sanahuja, de melodiosa veu, encara que a voltes va fora de temps, i ab un baix com en Fontanals, de veu potenta e indomada, que malgrat constituir en conjunt una série d'artistes notables han caigut en el fracás més complert. S'ajuntaren a la bona de Deu, confiant solsament en que se sabien de memoria la *Marina*: aquets eren tots els seus recursos artístics. Debutaren el dijous 12 i el diumenge següent, durant *La Traviata*, el públic lis cantá les absoltes. Portaven fetes tres representacions a Figueres i una a Portbou, en aquets quatre dies, ab obres que desconeixien per complert i que quasi no havien ni ensajat. I aquelles il·lusions que, ab més anhels que convicció, el bon públic s'havia format, s'esvahiren bentost.

Tanquém aquesta mena d'esquela mortuoria demanant, més qu'un record, l'oblid pels morts i desitjant que ben promete pogué, els aimants el Teatre, veure satisfetes les nostres ansies de poguer aplaudir a una bona companyia artística.

(A) VELIVOLE. “El monument a n'en Monturiol” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 80 (28 de setembre de 1912), pàg. 2.

Parlavem fa temps del trist espectacle que donava Figueres, la *ciutat sense monuments*, an nos carrers i places orfes d'aquells vestigis esculturals que porten al ànima del espectador foraster, la convicció d'haver-hi viscut, d'esser patria de ciutadans il·lustres, dignes d'aquella consagració que sols se guarda per els grans homes. Si Figueres continua essent una d'aquelles pobres *ciutats sense monuments* no es pas perque estigui mancades de fills glorioses que s'ho mereixin. Sens dupte la nostra ciutat, que no te pas una vida espiritual esplendorosa, ha demostrat en aquest ram, la seva manca d'aspiracions per esdevenir la capital esperitual del Empordà.

Sortosament per tots, l'apatia que regnava i mantenia aclaparades les energies emprenadores de la nostra gent, sembla esvahir-ne, i un grupu de ciutadans primer, i l'Ajuntament després, s'han proposat fer un monument.

Un monument a n'en Monturiol, es quelcom mes que l'adorno d'una plassa, es pagar un deute que te Figueres amb aquell home genial que lluita com un Deu, per esdevenir-ne de les aigües, alhora que satisfer els desitjos d'aquells dignissims ciutadans qu'aportarém els seus cabals, ja fa més de vint anys, per perpetuar l'homenatge d'un poble an el seu fill gloriós.

D'en Narcís Monturiol i Estarriol, d'aquell creador insigne del primer submarí qu'evoluciona era complerta llibertat dintre la mar indomable ja'n parlarém temps a venir.

Are, sols pretenim parlar del monument que deurá realisar la comissió ejecutiva, fa poc nomenada. Tenim complerta confiança, en el bon gust i en el sá criteri de la majoria dels seus components, empró tenim la ferma convicció de que tractant-se d'una cosa pública tots els ciutadans tenim el deure d'interessarnos-hi i de manifestar els anhels, qu'equivocadament o ab acert sentím per l'obra que deurá perpetuar aquella vida heróica.

El monument públic, tan si preté conmemorar la gesta de un poble com si tracta de perpetuar la vida d'un home, es i será sempre, un problema de dificil solució, ateses l'infinitat de circumstancies a que deu obeir, per arribar an aquella justa perfecció que en tot debém pretenir.

Desd'el punt de vista moral, déu el monument public, evocar-nos per si sol i dintre la major sencillesa posible, la gesta gloriosa que volguém homenatjar. No debém fer mai un monument, que pel seu intrincat simbolisme, constitueixi – com passa en molts – un geroglific comprimit.

Més la seva sensillés i serietat no exclueix – ans al contrari – l'art veritable, font de bellesa que deu restar com a ensenyansa constant de bon gust i d'educació estètica.

El monument te d'educar, tan per l'expressió d'una vida gloriosa, que's despendrà de la pedra, com per la bellesa d'aquella mateixa pedra. L'intenció que portém al aixecar el símbol deu trobar-se revelada en la forma artística, com un esbandiment de la mateixa intenció.

El concepte fundamental de lo que deu esser el Monument es el mateix qu'el de l'esculptura, o sigui l'art d'edificar belles formes amarades d'expressió, i de cap manera serà l'art de fabricar ninots qu'expliquin coses.

Per aixó en el nostre monument hi voldriem, no pas la representació del home-ciudadá habillat an vesta de son temps, incansablement aterat damunt d'un pedestal voltat de relleus, com via-crucis civil, sinó l'esperit d'aquella vida d'home, qu'esdevingué un Deu – caigut si voléu – per la força de la seva voluntat i de la seva inteligencia.

I perque aquesta essència del monument es manifesti espléndidament, a mes de l'inspiració filla de la compenetració de la vida gloriosa, l'artista a qui s'encarregui l'obra, haurá de cuidar totes aquelles condicions, que semblen secundaries i que no obstant son importantíssimes: el llog, l'ambient, la perspectiva, qu'ens evitarán aquelles dissonancies lamentables que a voltes destrueixen les obres, escultoricament, més aabades.

El recort d'una contemplació seguida de calamitats artístiques ens fa tremolar: desde'l *menir* solitari plantat damunt del camps per aquells homes de les primeres races, fins als arcs de pedra o de rajoles vermetlles-istil xacolata, ab que molts pobles moderns se guarneixen, son innumbrables les tristes artístiques que recordem. Deixant de banda els existents al extranger, i atenint-nos solsament als de Barcelona, podém citar el colosal candelero de Colon que per rés ens evoca el sentit esperitual d'aquell gran vident; el deu López, un senyor de levita qu'ens produeix l'extranya impresió dels figurins pastas de moda; l'arc anomenat de triomf, que'ns recorda les instalacions de fábriques de xacolata en les Exposicions Universals; el den Clavé, el gran regenerador del nostre obrer, condemnat a levita perpétua...; no vui tirar endevant.

Ja veiéu quant abundant es la cullita de coses lletjes, entre'ls monuments públics ; esdevé encara més horripilant una cosa lletja, quant per les seves condicions naturals deu esser construïda en materias perdurables. Volém repetir unes paraules de Charles Blanc, evocades per en Blay en son discurs d'ingrés a l'Academia de Belles Arts, referint-se a la lletjor en escultura: "En l'esculptura, tan fatalment encadenada a la

materia s3lida, la lletjor inm3vil, muda, grollera i petrificada, la lletjor c3bica, es una monstruositat, tan m3s ofensiva ja que, tallada en marbres o f3rsa en bronso, assoleix una immortalitat, de la que sola es digna de bellesa”.

Ab el recort d’aquestes belles paraules i ab els ulls fits en l’embelliment de la nostra estimada ciutat, se, qu’el comit3 executiu del monument a n’en Monturiol deu treballar am fe i entusiasme.

(A) VELIVOLE. “El monument que jo faria” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 81 (5 d’octubre de 1912), pàg. 1-2.

-Que com el faria jo, el monument an en Monturiol?

Permetem bon amic, que abans de parlar-te del monument en si, et digui el concepte qu’en tinc d’aquell home, que per vergonya nostra, es avui inomegut de les generacions presents.

La vida den Monturiol es una vida dolorosa, vida de lluita ab tothom i ab si mateix, vida de constant dolor que sols la fe del Géni la féu soportable.

Esperit avençat, entusiasta per totes les idees nobles i altruistas, se veje més d’un cop obligat, a deixar la patria i la seva Barcelona hont hi lluitaba ab follets i periódics per la seva propaganda comunista. I heu-vos aqui que abogat, caixista, llibreter, sentí en son potent cervell les angles del més enllá. La vista de les pesqueres de coral li suggeriren la creació del barco-peix... I el lluitador, el polític, se convertí per la força de la seva voluntad en físic, químic, fisiologista, mercánic... Tentà la força de la seva naturalesa i en surtí vencedor... Creá l’Ictineo i ab ell resolgué problemes d’Hidrostáticas per aplicar-los als moviments del barco submarí, per baixar al fons lentament, per pujar a ran d’onada i per resistir les atmósferes de pressió. Inventá ..? segons es presentaben les necessitats qu’eren incalculables l’any 1859 en que l’electricitat no s’aplicaba com avui en plé coneixement. Inventá la seva hélice doble, inventá un combustible capaç de produir calor i oxígeno necessari per la respiració en la cambra ictinea. Aplicá a son Ictineo la llum oxhídrica, creá un canó giratori que’s comanaba de desde dintre el barco. Publicá memories sobre *L’art de navegar sota de l’aigua* i sobre *Investigacions sobre les causes de la gravetat*. Les seves innombrables invencions les divulgà sense aprofitaren gens; el seu velógrafo, els seus procediment per conservar les carns fresques, el seu savó obtingut en fresc, el telescopi cónic, la conversió de la fusta en glucosa i la obtenció de la sosa artificial... foren donades al mon per un esperit altruista, eminentment científic posseidor de grans estudis i d’aquella clarividencia que iguala els homes an els deus... Creá un mont nou, lluitá pel domini de la mar submarina i victoriós vegé el meu *Ictineo* sumergirse, pujar, baixar i evolucionar a son albir en els porta de Barcelona i d’Alacant... I quant fou un Déu s’estrellá contra la roca de l’indeferencia, contra l’apatia dels poders públics de la trista Espanya.

I aquell Deu creador de tanta bellesa científica, vegé vendre com ferro vell el gloriós *Ictineo* per poguer cobrar-se l’Hisenda pública, la contribució que s’imposá a D. Narcís Monturiol *como constructor de buques submarinos*.

... No sé, si tu bon amic, el veus com jo, an en Monturiol. Ell representa per mi la vida, eternament dolorosa d'un constant infantar: la lluita titànica de l'Intel·ligència contra la Fatalitat... Jo que no l'he conegut an en Narcís Monturiol me l'imagino un deu ciclopí de musculatura vibrante ab nervis i tendons constant –ment excitats per la força creadora, m'el forjo com una figura del Apocalipsis d'en Miquel Angel, com un *Penseur* rodinià en acció...

Per aixó no voldria per el meu Home, un monument d'aquells bufons que tan podrien *esser* un tinter de taula-ministre com una font de jardí, ni una figura seriosa d'aquelles que resten eternament senyalant un indret com un vulgar indicador, habillada ab el trajo inestetic dels temps presents...

Jo voldria...

I els qüartos escasseijen i la modestia s'imposa fatalment...

Damunt d'un bloc cantellut de pedra grisenca, plomada feixuga com la Fatalitat, jo hi voldria una figura, una sola estatua, la d'un Deu potent, fort i musculós estrellat junt ab la seva Obra, contra la pedra grisa, plomada, i feixuga de la Fatalitat... sería el monument d'un Deu caigut... Jo no m'imagino d'altre manera an aquell geni català...

I el marbre, de nitida blancor com la pureza d'aquella vida dolorosa, apareixeria, damunt del bloc cantellut, com una constant ensenyança d'austera heroicitat... Sota'l vers fullatje dels alterosos platanes de la Rambla, fora una constant visió de bellesa... si l'obra fos bella... si l'artista hi trasmetés aquell efluvi inmaterial que porta l'Inspiració i converteix les estatués en obra d'art... si l'artista, sentís al plasmar el Deu caigut, aquell *calfred* qu'embolcalla a tot creador de Bellesa.

(A) VELIVOLE. « Les flors i les castanyes » a « Cròniques Arbitraries », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 82 (12 d'octubre de 1912), pàg. 1-2.

Ja se que molts dels meus llegidors – inmodestament reconec qu'en tinc – no s'haurán Adonai en la coincidència, de la desaparició de les flors en els gerros de ses cases, i al ensemps que de l'aparició d'aquestes plantes ciutadanes que creixen i s'arrelen en les cantonades durant l'hivern i que s'anomenen castanyeres.

Quant la cantarella gangosa de les bones i sofertes castanyeres ens molesta les orelles, sentím tot d'una l'hivern al damunt, l'hivern pesat de dies rufols i curts i de nits llargues, la nostra vida se sent embolcallada en ses tres quartes parts, per la fosca, i am certa recansa comensém ja a abandonar la casa propia per arreconar-nos devant d'una taula de café ó darrera els vidres d'una finestra de Cassino, convertint-nos per unes hores en peixos de peixera. Quant la fret se fa mes crua, cerquem una excusa per romandrer a casa... Alesmores es quant trobém la casa trista per la manca de flors...

Les flors, com a ornament casolá, no son gaire considerades per la nostra gent... I aixó es sencillament lamentable... El gust per les flors es essencialment femení i les nostres dones ho demostren adornantsen els seus trajos, esmaltant la gracil curva de sos pits ab una bella flor qu'orgullosament ostenten.

I jo me pregunto, perquè l'anhel que senten de fer sobrepujar an bellesa personal no'l tenen per fer estimar la casa, qu'es estimar intensament la familia?

Les flors, arreu hont son, alegren, ens fan desapareixre les lletjors de la vida, porten en son sí i amorosament destilen, poesia i delectansa; ens porten als nostres ulls colors magnífics i a la nostra flaire, sentors, qu'ens reanimarán de la lassitut qu'imposa el treball diari. Una taula am flors, un moble, fins els prosaics escriptors, se dignifiquen i adquireixen vida propia. Una casa sense flors es com una casa abandonada... elles les flors, ens donarán el diapassó del bon gust de la mestressa i ens mostrarán el seu amor per l'home i per la familia. La dona de sa casa, voldrá sempre enjoiar sa humil estada, perque l'home cerqui debades hont estará mellor.

Avui, que les flors son rares en els meus gerros i que ben promete serán substituïdes per els secs i elegants escardots, es quant sento tot el be que fan, com la contemplació de tota cosa estética. Avui, més que mai, comprenc les flors que ab extranyesa he contemplat en petits i humils escriptors de l'extranger, en botigueres que haurien siguit tristes, en despatjos i oficines d'estacions que deixaven d'esser gabies humanes, per el sol encís d'unes roses rojes en plena ufana.

El gust per les flors no es exclusiu d'una casta ni d'un estament... Miréu les *midinelles* parisenques economisant uns sous dels llurs aptas per enjoiar la seva

reduida cambra d'un modest ramell de violetes... Alhora trobaréu la gran senyora deixant-se pentinar devant sa *coiffeuse* ornada d'una orquidea rara banyada en unas de plata cisellada.

I aixó, qu'es innat an algunes dones, jo ho voldria per totes les dones de casa: esser devotes de les flors qu'embaumen i ens endolceixen la vida. I quant el seu amor sigui ben foro, també sentirán la necessitat d'educar-se en l'Art de fer rams, com ho fan les dones japoneses: al enginy natural i finament artístic de tota dona hi afegeixen un estudi ben entés de com deuen presentar-se les diferents flors...

En aquest temps que la veu gangosa de les bones i sofertes castanyeres comença a molestar-nos, fent-nos sentir l'hivern sense flors fresques i embaucadores, es quant me plau parlar d'elles anc que sigui ab recansa... Perque mai s'estima tan una cosa, com quant ja no's posseeix.

(A) VELIVOLE. “Aires de la Capital” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 83 (19 d'octubre de 1912), pàg. 2.

Devant d'una taula forana de la Maison Dorée, trobo al bon amic, ànima generosa que viu esperançada en un avenir gloriós de la patria nostra. Després de les salutacions de consuetut, el bon assaig, me conta les seves amargures.

-Oh ànima provinciana, que vens a la Capital, en recerca d'idealitats, no perdís el temps en buscarne per la nostra Barcelona d'ànima filisteva. Enllog trobarás una esperança, enllog hi trobarás altre anhel que la pesseta.

Aquelles idealitats nacionalistes que un jorn feren vibrar el teu cor de jovincel, romanen endreçades en un recó de societat o en el cor de quatre romàntics. Passejat per Barcelona, ves a tots negocis, assisteix a tots els espectacles, pregunta... cerca... enllog trobarás un alé de confortació.

Si un cop enlestits els negocis, preguntes al comerciant com vá, et dirá; que Deu n'hi doret, lo que vol dir que va be... Si l'interrogues de política, et dirá que no's pot pas matar tot lo qu'es grás... que les reivindicacions catalanes ja vendrán quant sigui temps... que lo qu'interessa es tranquil·litat, perquè sols ab tranquil·litat les coses marxen... que'ls polítics tots valen igual...

Si ja arribada la nit, cerques distracció en un dels tants teatres et trobarás ab quelcom de nou. Alló que a voltes s'ha dit de que el públic barceloní era sicalíptic es una farsa: lo que en realitat és el públic barceloní es fundament antipatriòtic. Els quatre principals teatres de la Capital estan usufructuats per companyies dramàtiques castellanes i quasi tots els trobéu plens. I l'únic teatre, l'*Espanyol*, en el que hi ha companyia catalana que forma un conjunt selecte, escullit i ab una presentació acabadíssima, se troba quasi buid.

Quines idealitats volen trobar en una ciutat catalana de proa d'un milió d'habitants que no pot sostenir ab vida espléndida i ufanosa, un sol teatre representació viventa de la patria catalana?

Ja pods preguntar, amic provinciá, ja pods inquirir...

Els ideals que feren crear tantes festes esplendoroses, els ideals que portaren un jorn la solidaritat i tantes altres gestes glorioses, se troben anorreats pel benestar...

Els negocis van bé, la Canadiense i Mr. Pearson inonden de milions les terres catalanes. Se diu si ja ha adquirit tots els tramvies barcelonins i totes les empreses industrials d'arreu de Catalunya... S'obren establiments nous en el cor de Barcelona... se pujen enormement els lloguers... Els grans bancs s'hi construyesen espléndits palaus...

En fi, amig provincia, com vols qu'es tinguin ideals si els negocis estan inmillorables.

Que no ho veus, esperit inegnuu, que Barcelona no mostra que te ánima, fins que li fan surtir la vergonya a la cara, ab escarnis i flagells... No ho veus, que una ciutat de fillisteus perd els ideals quant no te bombes ni empresonaments... Que no veus qu'aquí, es la Barcelona *espill*, cap i casal un jorn de Catalunya, no hi viu altre ideal ufanós que la peseta...

Entornaten, amig provincia, cap a Empordá ventejat... allí les lluites serán tan petites i tan mesquines com aquí, empró els homes s'hi barallen quant no es, per l'ideia, es per la vanitat, que no deixa pas d'esser humá... Empró en la meva Barcelona... un crit, un aplaudiment... tot té préu.

... I vaig deoxar al bon amig d'ánima generosa, ab tristor, ab temensa de que pod ser tenia rahó ab els seus pessimismes.

(A) VELIVOLE. “El perquè de les coses” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 84 (26 d'octubre de 1912), pàg. 2-3.

-Oh, amic gentleman, que llueixes un elegant bastó, te n'has convençut d'aquet dols amic incondicional?.. Veritat qu'el camí se fa més suau i la caminada més dolça, poguent reposar el teu cos de tan en tan, apoiante en aquesta fusta, qu'indiferenta en el taulell de bastonaire esdevé ab el temps quelcom de ben íntim i consolador?... Veritat que fa bo trescar la vida en la bona companyia d'un bastó?

-Veritablement, amic arbitrari, no he sentit pas tot aixó qu'em dius. Jo porto bastó perqu'el dur-lo es moda.

Empró no'm creguis, pas per aixó un esperit superficial, aixó no. An a mi m'agrada sapiguer el perquè de les coses. No faig com tantes vulgaritats que corren, que ignoren el com i el perquè de les coses que llueixen.

Veus aquest meu bastó, que tu has dit elegant i que ho es, i quina fusta d'un gris fosc, tirant a verdós es sumament dura, admetent un puliment brillantíssim, es de *maracaibo*, o sigui l'ébano vert, i constitueix l'esperí *Tecoma leucoxydon* de la família de les bignoniáceas. Que creix en els grans boscos de Venezuela prop del Gran llac.

La seva forma, recta completament, además d'esser ara la moda, te tant bé la seva significació... Perqué has de sapiguer qu'aquesta costa, ja vulgar, de tan generalisada, que ha existit desde'ls temps més primitius, ha sofert molts canvis. I desde'ls baculs dels bisbes i abads an el gaiato dels pastors; desde la vareta més o menys màgica dels endevinaires i bruixots fins a la perxa dels gimnastas i el ceptre dels Reis i Emperaires... tots cambien de significació segons la forma.

La forma recta, además de constituir un *cachet* d'elegancia, porta la consagració dels segles. Ja en els temps prehistòrics s'acaben, com ho demostren els trobats en dolmens i coves, fets de fusta i caos ab escultures representant escenes de casa i animals.

Els hebreus, alarbs i egipcis ja usaben els bastons rectes empró més alts qu'els actuals. Segons Herodoto a Babilonia la gent de cabals usaben ja, ua canya recta artísticament treballada i quin extrém estava adornat per una flor o emblema. Aquest bastó fou adoptat a Grecia ab el nom de bastó *persic* i era ja considerat com oposat al bastó curvat que usaben la gent vulgar i de mal gust.

En el teatre els actors gregs usaben el gaiato, quant caracterisaben un pedagog, un vell ó un home del camp, i un bastó recte més ó menys adornat al representar un personatge ric o elegant. Un vas firmat pel pintor Adudocides i conservat en el Museu del Louvre, representa a dos joves elegants apoiats en bastons rectes sense cap adorno i que per la seva actitud apareixen com espectadors d'una festa.

A Roma, com no s'estila el bastó recta l'usaben solament els malalts els vells i els pobres. El bastó de luxe no's torná a usar fins al darrer terç de l'Estat Mitja, tornant a ser d'us corrent en els segles XIII, XIV i XV.

Ja saps, amic arbitrari, la noble simplicitat que donaba als elegants del Directori el bastó recte i aixó me relleva d'extendrem més...

Ja deus estar convençut, de que'l bastó recte de pom rodó o sencillament aplanat es senyal de bon gust i d'elegancia... Es perquè en conec la seva essencia qu'el llueixo, no per ser solament la moda... Aixó si que no.

Me podrán dir que no es gaire cómodo, qu'arriba a esser un destorb en certs moments, qu'obliga a pensar sempre ab ell... empró quant se coneix el perquè d'una cosa i sabém que en els temps prehistórics, els hebreus, els gregs...

-Prou... proa... amic gentleman!

- Tu dones per convençut de que no soc una vulgaritat, eh? A que va que tu no havies mai cercat el perquè...

- Ai! No... I qu'en deu esser de molest, portar un bastó i coneixren els seus mistris. Ditxossos els seus vulgar, que portém el gaiato en plena ignorancia del seu *perqué* i que sols ne coneixém les seves comoditats.

(A) VELIVOLE. “Aquest alláu d’inmoralitats” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 85 (2 de novembre de 1912), pàg. 2.

Les petites ciutats ab ses xafarderies infinitos, ab les seves cedaceries de tothom i per tothom, contades ab aquella delectança d’esquarterar al proisme i ab aquell interès i abundancia de detalls, que converteix els remors en coses viscudes, son un focus d’inmoralitat qu’ataca i corromp el sentit moral dels ciutadans, mot més intensament que la visió escènica, d’unes luxurioses formes o d’un gest obscé ilustradors de complets insipits. I no obstant, critiquém despietadament la representació, a voltes més inestética qu’inmortal, i que’s troba justificada en part per la necessitat d’un mós de pa, mentres deixém qu’aquesta allám d’inmoralitat, que nosaltres mateixos fem creixer, arriui a soterrar-nos el nostre sentit moral.

Jo servo el recort d’una petita i xamosa ciutat, en la que, jo suposo que ben justament se condemnaven unes atraccions de Cine, quelcom lliures, empro en la que alhora se comentaven en tots indrets i en veu ben alta, petits fets, miseries de la vida, que adquirien ab un munt de comentaris xafarders, tot el tamany d’un fet escandalós...

I les converses de les pobres coses, seguien desde la taula de café a la visita de la dama dignísima, desde la tertulia de vells decrepits a les alegres converses dels infants... L’alláu d’inmoralitat ho invadia tot.

Aneu-hi a la petita i xamosa ciutat i sens dupte també vos parlarán, en la creença de que vos conten grans coses, d’aquells petits fets... ab una fruició malaltissa vos parlarán de casaments desfets i decasaments *heroics*... de intimitats que no vos importen, ni an ells tampoc. Vos parlarán de meuques forasteres que ostentosament van a fer la gara-gara a les dones honrades... i tot aixó explicat ab complacència entre gent jove i gent gran, adquireix un tó de dignitat ofesa, quant la dignitat s’en troba més d’ofesa per l’escándol de la xafarderia que no pas pels fets en si..

I aquella petita i xamosa ciutat en nostra perfectament incoherent quant parlo d’aquesta immoralitat que tot ho abasaga... mentres ella mateixa la conreua i la cuida quant condemna els casaments herpics i les meuques provocadores... mentres se preparar a anar a veure’l D. *Juan Tenorio*.

I el *Tenorio* es immoral? Se’m preguntarà.- Aquell *Tenorio* qu’ens recitava el pare i mare, aquell *Tenorio* dels panallets i les castanyes moralment inofensives?

- Si estimat Palaudaries. El *Tenorio* es un veritable allau d’immoralitat. En ell s’hi glorifica la vagancia, l’engany, la deshonra, el jog, la beguda i tota mena de males arts.

Allí no hi trobarén l'amor digne sinó l'amor plaer. Sense consciència, sense temor a cap llei ni a cap Déu, tot se profana, res se respecte. En aquells versos sonors d'en Zorilla quin merit literari no vui discutir, s'hi trova una font d'immoralitat, especialment pel nostre poble fàcilment engrescadís i que davant de tantes belles coses com hi ha en la vida del *Tenorio*, forçosament deu entrefar-se a les mes bojes fantasies.

Perque'l personatge apareix, per obra del Poeta, davant de les ànimes sencillez, com els tipus de noblesa i de valor sens limits, idealment foro i hermós, quant no es més que l'home ruhí, borratxo, jugador i fins assessí, que no respecta al *clérigo ni al seglar*, que burla a la justícia i enganya a les dones i per tot allà hont passa deixa memoria amarga i rastre sagnant.

I ja veiem que mai mes oportú que al entorn de Totsans, per parlar d'aquesta alláu d'immoralitat qu'ens engoleix. Mai més oportú qu'entre panallet i castanya, el comentar els casaments desfets i els casaments *heroics*, les meuques forasteres i sentimentals, ... mai més a propòsit per alabar el *Tenorio* !

(A) VELIVOLE. “En Gabriel Alomar entre nosaltres” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 86 (9 de novembre de 1912), pàg. 1-2.

Fa dies ja, que Figueres acull entre ses parets an en Gabriel Alomar. Unes gazetilles de salutació, esparces per els periòdics figuerencs, han sigut, fins avui, les úniques probes de la seva presència entre nosaltres.

El cronista no sab resistir a la tentació de manifestar les fondes esperances que te posades en aquest potent cervell mallorquí que l'etzar sortós ens ha dut a viurer entre nosaltres.

L'Alomar publicista, polític i poeta, es l'intellectualitat més potent de Catalunya. Com a publicista i polític, ha portat el nostre poble totes les vibracions de l'ànima moderna mundial: es, com deia en Montoliu, “el més intens i el més enérgic condensador de l'idealisme modern en la nostra Catalunya”.

Ell parla continuament al nostre poble, al poble humil, i les gestes qüotidianes comentades per el seu privilegiat cervell, esdevenen ensenyances, troços de doctrina nacionalista i lliberal, es a dir fonament humana.

Esperit lluitador per essencia, la seva es un exemple plàstic de les seves paraules: “Tingueu-ho ben present: sols la revolta salva. Fugiu d'aquell migrat quietismo, que mata l'intel·ligència amb el dogma, aixala la voluntat am l'obediència, adorm la sensibilitat ab la resignació”.

Com a literat i com a poeta debém venerar a *Fosfor* “el que porta la llum, el qui vol coneixer, el qui llença'l dardell de la rahó, en el avenc volcànic de lo ignot”, com a creador de la paraula catalana, finament elegant, majestuosa, noble i elevada. Erudita, rica d'imatges la seva caracterisació literaria fluctua entre un ressabi de romanticismo i una nova concepció helénica de la poesia.

Dins de la Nostra Catalunya es l'Alomar el tipus perfecte de l'Home de Lletres, “un sacerdot revelant continuament lo diví als Homes”. Per la nostra joventut deu esser l'Alomar la Columna de Fóc guiant la en son pelegrinatje a través del Temps, “fentli sentir aquell afany impávid de sacrifici i de redempció, ofert a una humanitat indigna en l'esperança de l'adveniment d'una humanitat millor...”.

El poeta i el ciutadá ha vingut a nosaltres – joves figuerencs! – es digne que l'honorém, despertant-nos del nostre ensopiment, aclamant-lo com a visionari de temps nous i com a conreudor d'una Catalunya modernísima, intensament humana.

Amaremnos d'entussiasme per el Profeta, deixondin-nos, tirém a fora la lacidud qu'ens aclapara, volguda lluitar, volguém trevallar fentnos dignes del capdill que l'etzar ha portat entre nosaltres...

Conquerím la seva ànima generosa de lluitador i fem qu'arribi un jorn en qu'ens digui amorosament: "Davant vosaltres els temps o els mons s'obren de braços i les futures generacions us allarguen les mans ansioses, demanant-vos el pa de la vida".

Qu'esperém per honorar dignament el gran Alomar?

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 86 (9 de novembre de 1912), pàg. 3.

El passat dijous debutá en el Teatre Principal la companyia de zarzuela Freixas-Arteaga, posant en escena *Molinos de Viento* i *La Generala*.

Aquesta última opereta constituí el plat fort de la nit, tan per esser l'obra una estrena com per mostrar s'hi en sa justa valúia tots els elements qu'integren la companyia Freixas-Arteaga.

La Generala que ha assolit un gran éxit per tot ahont s'ha representat, ens mostra una grossa desproporció entre la seva part literaria i la musical. La música d'en Vives es notable i ens mostra al mestre catalá com a posseïdor d'aquella grapa en la fabricació dels exits, que sols posseeixen els veteranos de l'escena. Plena d'elegants harmonies, que a voltes ens porten a la memoria altres harmonies d'altres obres, posseeix una instrumentació acabadíssima. Debem esmentar com a més notables, alguns trosos que posseeixen l'encís de l'obra perfecta i que sempre se recorden ab delectansa: l'arieta de tenor ab el chor de sportmans pel primer acte, els *couplets* ajogasats de l'arlequí i la melodiosa i sentimental cansó de Olga en el segón acte.

En conjunt l'obra d'en Vives, mereix l'èxit qu'obtiguá: aquella seva música de riques sonoritats i d'instrumentació perfecta es digna d'alabances i d'anar a escoltarla tot el nostre public aimant de les belles coses.

L'obra fou presentada a consciencia, ab decoracions a propòsit i forsa encertades. Llástima que un desconeixement absolut de la llum escénica i dels reflectors, fassi que moltes vegades quedin nuls efectes escenics qu'es poden fruir fora del nostre teatre.

En quant a l'execució donada per la companyia Freixas-Arteaga, podem dir ab satisfacció que fou forsa reixida. La Sra. Brieba digne representanta d'una familia d'artistes, ens feu una Berta, joganera i artisticament acabadíssima; la seva poca veu, quedá substituïda per un domini complet de l'art escénic. La Sra., Morató que posseeix i domina ab gust una ben timbrada veu ens feu una *Olga* ben entesa. El senyor Rosal, tenor de veu simpática i de bon criteri, obtingué ben justament, els honors de la repetició en l'arieta del primer acte. Els senyors Freixas i Arteaga justificaren el bon nom que tenen entre la Farándula. An el senyor Sanz li aconsellariem que no confongués l'art teatral ab l'art de circo i que mai es just sustituir ab excentricitats, el tipus creat per l'autor. Ens podrá dir el senyor Sanz que ab ell va riurer el public i que fins a vegada semblava qu'anés a aplaudirlo, més nosaltres que creiém qu'el senyor Sanz posseeix pasta d'artista, no podem suposar que prefereixi els remors de la multitud als elogis de la gent de bon gust.

Els demás discretíssims.

La orquestra, per cert augmentada, ajudant a completar la bona impressió que la companyia Freixas-Arteaga, produí an el nombrós públic que omplenava el teatre la nit del dijous.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 87 (16 de novembre de 1912), pàg. 3.

El *Cherubini* de la companyia Freixas-Arteaga ha volgut posar a prova la resistència física dels seus subdits, i la econòmica dels abonats, efectuant en deus dies, deu representacions entre Figueres e *islas adyacentes*. Aquest abús de l'abono, s'ha vist en part compensat per l'estrena de varies obres noves *El quarteto Pons, El cuento del dragon, La Mujer Moderna...* Cap d'elles te res que les faci recomenables i resulten, tan en llibret com en música, molt inferiors a les seves similars.

L'execució forsa acabada i discreta demostrant en els elements que formen la companyia Freixas-Arteaga bones i notables qualitats. Al judicar an aquells simpatics artistas lirics, ho fem ab tota sinceritat, prescindint de les economies del pobre *Cherubini* qu'els explota.

(A) VELIVOLE. “El camí més curt” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 89 (30 de novembre de 1912), pàg. 1-2.

La guerra fora una bella cosa sinó ens portés morts i miseries. El dia qu'es trovi el sistema de fer guerres sense trencadissa i sense quiebres de fabricants, de geografies i mapes, jo el més pacífic ciutadà de Catalunya deixaré d'esser pacifista. Perqué la guerra, apart les seves malures es una font d'ensenyances... Quants no s'han enterat de l'existència d'Andrinopolis, la antiga vila comercial, fins qu'els Bulgars l'han setiada ? Quants ciutadans han après la geografia en els mapes de la guerra balcànica ?

Els petits fets de la vida quotidiana passen desapercibuts perqu'els hi manca el fons sagnant qu'els hi dona relleu : aixís les guerres son d'una seguida exemplaritat perqu'ens fan ovirar tot el valor de les coses correntes.

L'actual guerra dels Balkans ab Turquia no es pas una exepció.

Pot ser ja, els meus llegidors s'hauran enterat d'aquella gesta gloriosa d'un petit soldat bulgar.

Recordem-ho.

Se tractaba de conquerir un reducte defensat ab coratje pels turcs. Un manament s'oi: La baioneta al canó! Acotxeu-vos! Tots ens varem ajeure-conta un dels sobrevivents de la batalla de Kumanovo- El tir dels Turcs era infernal. Les nostres files s'clarien. Nosaltres responiem ab coratje i precisió. Els turcs començaren a recular poc a poc. Nosaltres feiem salts endevant de deu a quinze passos. Empro, de sobre el reducte una bateria se posá a tronar. Féu tanta destrossa en les nostres files, que ocasioná el panic. Combatiem en retirada.

- Res de retirada! – cridá el comandant – Senyors oficials, endevant! – I els Srs. oficials, ab el comandant al devant, marxaren devant nostra. Vergonyosos d'haver perdut un solt instant, la nostra sang freda varem corre darrera els nostres quefes.

Ningú pensaba en recular, malgrat l'alláu de projectils que plovién sobre nostre. Molts oficials caigueren, el comandant, el tinent coronel varen caure també. L'abanderat caigué també mort.

La nostra situació era horrorosa. Un minut més i tothom fuig... En aquell moment crític, quant ho creiem tot perdut, vegerem onejar la nostra bandera, mentres una veu, enrogallada pel desespero, cridaba: Endevant, germans!...

El que feia onejar la bandera era un desconegut, un petit soldat exaltat per l'anhel del sacrifici i de la fe. Tots correguerem darrera d'ell, ab una càrrega a la baioneta l'obstacle s'enfondá. El reducte era prés.

Al sendemà, l'abanderat improvisat rebé les felicitacions del príncep Alexandre. El petit soldat respongué sencillament: "He obrat per càlcul. Doscents metres ens separaben el nostre objectiu.

Per retornar al nostra punt de sortida fora precis recorre vuit cents metres d'un camp curull de morts i ferits. Varem pendre *el camí mes curt*.

Aixó es sublim, sencillament sublim.

En la vida correnta, en el combat seguit de l'existència, l'assoliment de l'èxit, la riquesa, el benestar, la sort, tot aixó que constitueix la Estrella d'Orient de l'humanitat no vençuda, es també qüestió de calcul.

La qüestió es compendre ab claredat *el camí mes curt*".

Quina bella ensenyança ens porta la batalla de Kumanovo! Empró que cara: Milers de mares restant per sempre mes sense fills. Milers de llars haurá costat aquesta guerra.

I quanta fabricants de geografies i mapes deuran quebrar per haverselis passat de moda la mercaderia.

I tot per no compendre qu'*el camí mes curt* es no fer mapes en vigílies de guerres civilisades.

(A) VELIVOLE. “De l'estética del traje” a “Crónicas arbitrarias”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 92 (21 de desembre de 1912), pàg. 1-2.

- Si no recordo malament, amic cronista, vos teniu per inestètics els habillaments actuals... Qu'n pensén doncs de l'estética del traje?

- Considerant el cos humá de proporcions en perfecte equilibri fisiològic, com un tipo de bellesa, ben per damunt de tota moda, debém tenir el desnú com una veritat inmutable, veritable pedra de toc a la que debém sometre i de la que deu despendres, tota l'estética de l'indumentaria.

La nostra devoció del cos humá ens fa enumerar desseguida la primera llei que llògicament s'en desprén: Tot element que en tota indumentaria o vestit, es una causa de deformació del cos humá i dona una apariencia artificial i falsa a la conformació normal, deu esser rebutjada.

Heute aquí bon amic el fonament de la nostra crítica del habillament actual.

Si agafém, per comparació, algún tipo de bellesa femenina consagrat pel temps, com ho son la Venus del Milo o l'afeminada de Medicis, i les posém al costat d'una bellesa actual, ressortirán als nostres ulls l'infinitat de deformacions qu'entre moltes altres l'estúpida moda de la cotilla ha portat an els cossos de les nostres dones. I lo qu'en més deliciós, es el camvi d'Anatomía que la moda imposa a cada estació; tan aviat queda decretat la supressió dels pahidor, com s'imposen les caderes exuberantes, com s'escursa el cos o s'anorrea tot vestigi de ventre.

I dels homes, qu'em dirém ab ses modes, a moments ben afemellades, cenyits de cintura, ab ses vestes fent remarcar exageradament les caderes, ab ses espatlles farcides de crinolina i boata deformant ridículament les línies noblement hermosas del torax i dels homoplates? Qu'en podríem dir dels pantalons rectes ab son pleg vertical que converteixen l'elegant sinceriositat natural de la cuixa i cama, en dos sócs drets i riboteixats curosament?

I consti que la manca d'estética dels trajos actuals, especialment les darreres modes femenines qu'ens han acostat fortament a les formes naturals noblement pures, son un gran pas cap al habillament estétic, comparats ab els trajos de modes passades.

Si passém anc que sigui corre-cuita una revista a modes anteriors de vestir, ens trobém desseguida ab el mirinyac de les nostres avies que constituirán un extrém, en quant a aberacció del gust: a depravació del sentiment estétic... I no obstant se portaren molt i molt si sentim an els sobrevivents, vos dirant qu'estaben les nostres avies elegantment belles!...

Si anem més endarrera, ens trobem ab l'istil Imperi que constituí un *avant gout* de la moda present. Trajos enllanguits i cossos curts, pretenien fer reviure l'habillament antic. Els pentinats del temps de l'Imperi que permetien solsament l'adorno de la testa per una simple cinta, fou una revenja de la moda que convertí en temps de Lluís XVI, els caps en veritables monuments, quina comprensió esdevenia imposible sense *argument*. Pentinats hi hagué, a les darrerries del segle divuit, que tinguerent 80 centímetres d'alsaria i figuraren un mar de fort oleatje ornat de diminuts barquets i fregates.

Més endarrera, els paniers fortament inestétics de l'época Lluís XV, donan una prova de la frivolitat d'aquell mon, possedor d'un refinat gust en altres manifestacions d'art, com per exemple en els jardins.

I caminant sempre enrera, arribem al renaixement. Segons els indrets varia notablement el gust; mentres a Italia l'habillament agafa una lleu nota de deformació del cos humá en les terres germániques i especialment a Flandes, converteixen el cos humá en maniquí per exhibir les més barriolades teles i les formes més inverossímils i extravagants: i veiem allí les vestudira femenines de sis cants de llargaria, les jaquetes de Bohemia ab manegues tan llargues qu'arriben al sol. Els homes guarnits de sabates ab interminables puntes adornades ab tota mena de figures... Com a pentinat, recordem aquells cossos mostruosos i aquelles extravagants mitjes llunes... Un veritable Carnaval! Quina diferencia ab l'indumentaria romana que fou una lleugera transformació de la noble i gentil vestidura greca!

Que s'han fet de la túnica i el palium ab que s'embolcallaben els homes per anar al Pireo... i les túniques transparentes, que fins en nombre de sis i de diferentes llargaries, ab qu'es drapaben les dones greques, deixaven endevinar el seu cos espléndit i les llurs proporcions admirables!

Mireu aquells trajos de robes suaus, amples i flotants an els quals el cos mateix lis donaba sa propia forma i digueume si hi trobaréu un solt element que sigui causa de deformació per la noble estructura del cos humá. Aquells foren doncs uns models de trajos perfectament estétics.

Tot habillament que no deformi les linies del cos humá i que s'acosti a la seva esvelta simplicidad, fent-ne remarcar les nobles proporcions, constituirá el nostre ideal estétic – i pot ser arbitrari – del traje.

(A) VELIVOLE. “Del bell començar de les coses” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 96 (18 de gener de 1913), pàg. 3.

Una íntima superstició – jo esperit lliure ho confesso- fa que senti en el començar de les coses, tota l'essència de les coses mateixes.

Per aixó avui, al recomençar de nou aquestes cròniques semanals i volanderes, que a voltes reflecten troços de vida i a voltes estats d'ànima, que mai son transcendents i sempre quelcom arbitraries, sento sadollada la meva ànima de satisfacció, al poguer començar novament aquesta tasca i començar la parlant de belles i esperançadores coses.

Els federals de Figueres, els que restaven fidels a les ensenyances d'aquell home únic que fou en Pi i Margall, restaven, per obra dels desacerts de molts, sense aixopluc, sense la llar sacratíssima qu'aviva les conviccions i eternament les renova. Els uns bandejats de la Casa pairal qu'els intrusus devasten, els altres avergonyits de tantes profanacions, romanien els bons ciutadans, exilats en les llurs cases, conservant solsament el recort de jorns gloriosos en que el partit federal, pletóric de vida i de disciplina, net de tot intent de embordiment, era tingut i arreu se citava, com a model d'organitzacions democràtiques.

Ja compendréu la meva satisfacció de poguer comentar el fet que tingué llog el passat diumenge: les paraules qu'en Llorens Roure digué an aquell vi d'honor, calentes i entussiaastes com totes les seves, foren el *Despertat* i camina pels bons Llatzers federal de Figueres.

El nou Centre d'Unió Federal i la nova organització del partit d'U.F.N.R. son ja un fet, més no un fet teóric, amanyat per tres infusoris en un recó de café. El nou Centre viu, perquè nasqué potent no pas batejat per l'incens d'absentes i roms, ni auriolat per fumeres de tabac. El nou Centre nasqué per obra de més de cinquanta ciutadans conscients i lliures, que no senten predilecció per un ideal sino per una Idea Santa. El nou Centre, nasqué, per estar es veritat, en un temple educatiu, i aquesta naixensa me fa presentir tota la transcendencia del nou organisme.

El nostre partit i el nostre Centre no deuen esser focus d'envilliment, sino ensenyansa constant per els esperits lliberals, fornal hont s'hi trempin les conviccions ja arrelades i s'hi arrelin les tot just nascudes escola de civismo i font de rahó. No debém cercar la massa inconscient si per apropar la deguessim desfigurar la visió clara de la vida. No debém predicar-hi lo que conscientment presentim que la realitat fa imposible.

Caldrà treballar, caldrà organitzar, caldrà fer. Lectures, conferències polítiques i culturals, llibres, això deu ésser la nostra tasca. Debém preferir deu ciutadans conscients i convençuts que no pas deu mil fanàtics...

- Caram, caram... - interromp el Sr. Palandaries – i creiú que tot això es possible?
- Amic, ja vos he parlat al comensar, d'aquella superstició que sento en el començar de les coses...
- Cada dia, amic arbitrari, estic més convençut de que tots els qu'escribiu sou uns somiatruites.

(A) ERIN, Jordi. « Teatre Principal » a « Espectacles », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 97 (25 de gener de 1913), pàg. 2.

El Sindicat d'Autors Dramatics Catalans

Es sempre una veritable satisfacció per el cronista el parlar elogiosament d'obres i artistes, i ho es doblement quant, pota b justícia afegir una branca de llorer als ja conquerits per un fill de l'Empordá. En Joseph Pous i Pagés, fill d'Avinyonet, ocupa dintre la literatura catalana una posició envejable: escriptor cultíssim i depurat, novelista de prosa lluminosa, ha cercat en l'aspre hostatje de l'escena, la completació de la seva personalitat literaria. De si ho ha conseguit, bona prova en son les seves dos darreres produccions teatrals que gracies també a la voluntat i als esforços d'en Pous, hem pogut veure representades en el nostre teatre Municipal.

Senyora avia mol marit, es un tros de la vida catalana, sortosament duta l'escena i filla de la visió, a voltes cómica, i a voltes irónica, de les coses. La veritat que respira l'obra va agermanada ab la bellesa de tota ella; ningú es capaç de citar-ne un tros pesat, tot en ella es amable i serenament equilibrat. Hi ha en ella tal unitat, que sembla talment que sigui filla d'un sol gest.

Literariament l'obra den Pous, ens o feries un diàleg d'una fluidesa i construcció perfectes, la dicció es elegante sense afectació i tota ella plena de la naturalitat més completa.

Teatralment, perteneix a un genre qu'en podriem dir nou dintre'l teatre catalá. A voltes ens fa recordar el *vaudeville* francès, més la serietat literaria d'en Pous i la seva essencia catalana, ens fan trobar sempre en la seva comedia un esperit, eminentment de la terra, tan pel carácter dels personatjes com per no caure mai, en les notes més fortament cómiques, en les grolleries a qu'ens te acostumats aquell meritat genre francès.

En Pous ha creat el tipus de la comedia cómica catalana, alegre, sempre bella, qu'ens porta i fa esclatar la rialla als llabis per la sola contemplació de personatjes quines particularitats de characters, garbosament remarcats, ens els converteixen en tipus representatius de la vida catalana.

El poc espai de que disposém ens impossibilita d'extendrems més, ni d'exposar als nostres llegidors que no hagin anat a veure *Senyora aviat vol marit*, el seu graciós i bell argument.

En la representació, la companyia del Sindicat d'Autors Dramáticos Catalans conquerí un nou i assenyalat éxit.

Aquell apleg d'artistes estudiosos i conscients, ens presentà conjunts acabadíssims, i delicats treballs personals, proporcionant-nos una fruició d'Art, que des llarg temps no habíem assolit.

No podem estar-nos de nombrar a tan delicats artistes com son l'Elvira Fremont, quina magestuosa figura s'encarnà admirablement en el paper de *Donya Filomena*, la Dolors Plá digne i apasionada *Marquesa de Creixell*, l'Antonia Baró molt encaixada en son paper de *Rosalía*, la Mestres finament elegant i enjogassada. En Carles Capdevila en son paper de *Baró de l'Oliva* ens creà el tipus del vell calavera, sempre galant i bon gourmet, aimador de les bones pells.

En Domenech Aymerich estigue perfectíssim en son paper de *Lleonart*, en Daroqui just com sempre, en Casanovas i en Bozzo acabadíssims. En Bardem que posseeix una veu molt ben entonada, ens semblà posseir molt bones qualitats per conrear gloriosament l'Art Dramàtic. En Tor, en Sirvent i en Galceran contribuiran al conjunt ab el seu talent reconegut.

La decoració d'en Vilumara, sense posseir l'esclat i l'efectisme que fa embadalir les multituds, es una obra acabadíssima i digne de tots elogis.

Senyora avia vol morit, entrà en l'ànima del públic, emportant-se les alabances de tothom. Els perllongats aplaudiments ab que s'aculliren tots els finals d'acte i que obligaren per tres cops a son autor, el sortir a l'escena, es bona prova de lo que portem dit.

***

En Joan Bonhome, l'amable comedia d'en Pous i Pagés, estrenada en la nit del passat diumenge, es una de les poques tentatives, efectuades ab éxit, dintre'l teatre Catalá, de portar la vida política a l'escena.

En Pous i Pagés disposat a escriure una comedia de costums polítiques no s'ha deixat enganyar, com altres autors, per l'afany de trasportar a l'escena personatjes desconeguts de les altes jerarquies polítiques. Ell que sempre ha tret els personatjes de ses obres, de la vida mateixa, a la realitat que ha anat a cercar aquell bon botiguer humil i modest qu'els anhels d'exhibició de sa muller, llença a una vida de disgustos i lluites.

La comedia d'en Pous finament esmaltada per un idili simpàtic i pintorescament il·lustrada ab algunes escenes d'eleccions, porta un fondo essencialment moral.

Literariament, ab dir qu'es d'en Pous queden fets tots els elogis. *En Joan Bonhome* que produeix una bella impressió i ab entusiasme se vegé acullida pel nostra públic, fou una digna precursora de *Senyora avia vol marit*, en la que les facultats del autor teatral se manifesten ab tota ufana.

De l'execució per parlarne detalladament derruyen repetir a poca diferencia lo que portém dit de la *Senyora avia*. El conjunt de la companyia del Sindicat difilment podria esser més perfecte.

***

El triomf de la Carn.- La farsa d'en Rusiñol está impregnada d'aquella sátira de bon barceloní, que un jorn el dué a escriure *Els jocs florals de Camprosa*. L'obra sense argument, s'aguanta per la gracia quiteessenciada del *Tiago* qu'ens presenta una serie de tipus caricaturisats ab el sol i únic propòsit de fer riure, cosa que molt sovint consegueix.

L'execució acabadíssima, es el puntal més ferm de la farsa rusiñolesca fins al extrém que jo me permeteria recomenar-li que restringis el dret de representació a segons qui.

***

L'home de palla.- La darrera obra de Mestre Ignaci Iglesias, l'il·lustre dramaturg i ardit campió del Teatre Catalá, es de les que fundament con mouen per els conflictos socials qu'ens fa ovirar: *l'home de palla* aquest estament periodístic, que les lluites seguides contra les demasies del poder i les seves represions han fet indispensable, es tan sols un epissodi. Els conflictes dramáticos se troben en tots i cada una dels personatjes de la comedia de l'Iglesias estrenada en la nit del passat dijous.

En aquesta seva darrera obra, l'Iglesias continua mantinguent la tónica característica, propia de tota la seva producció teatral: la bondad. Cerquéu en tots els personatjes de *L'home de palla* i en cap hi trobaréu aquell fons innat de maldat que forçosament deu dur els conflictes: en l'obra de l'Iglesias els conflictes naixen de la bona mateixa dels personatjes, ells son els qui, ab complacencias els uns, portats per la fatalitat els altres, arriben an aquell final altament dramático qu'el geni fundament humá de l'Iglesias creá per gloria seva i per la de l'escena catalana.

En *L'home de palla* hi ha pasta per varies obres teatrals, tan sols els problemes plantejats: el de la prostitució clandestina, el de la responsabilitat periodística i aquell altre fundament humá de la madastre que pel dir de la gent, esdevé una mala mare per excés de bonesa.

Teatralment l'obra darrera de l'Iglesias desperta una emoció sincera que dificilment s'esborra; ens acapara de tal manera els sentiments qu'ens abstrau completament del ambent teatral.

Literariament, es una filigrana com ho son totes les obres del Poeta dels humils. Els diálegs sobris, justos, sense paraules sobreres ni termes grollers, ens porten una fonda sensació de vida, com solsament pot durla la veritat mateixa.

L'execució acabadíssima essent de lo més perfecte qu'ens ha ofert la companyia del Sindicat que trevallá l'aplaudida obra de l'ignaci Iglesias ab veritable amor. En Carles Capdevila, an el que com actor encare no se li ha fet la justícia qu'es mereix, ens feu un *Dionis* que fou una veritable creació. En Capdevila es un artistás i la seva cultura aplicada a l'interpretació de personatjes teatrals els fa una de les primeres Figueres del teatre Catalá. Els demés, molt be, com de costúm.

El públic aplaudí sorollasament obligant a aixecar la cortina moltes vegades.

***

L'endemá de bodes, obra d'en Pous i Pagés, ja coneguda del públic figuerenc, perteneix a l'escola qu'en podriem dir ruralista. El fet d'esser ja coneguda i l'espai que ja hem ocupat, ens impedeix parlar de l'aplaudida comedia del illustre empordanés con nosaltres desitjariem.

(A) VELIVOLE. “Oh les bacanals !” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 98 (1 de febrer de 1913), pàg. 2.

« Que n'es de bella la joventut ! – I no obstant ella fuig a tothora – Qui vulgui esser ditxós, que ho sigui desseguida.- Perqué'l demà es incert ».

« Heuvos aquí Bacus i Ariana – bells e inflamats l'un per l'altre - . Perque'l temps fuig i enganya – resten sempre feliços juntament ».

« Aquestes nimfes i les altres – resten alegres esperavos. – Qui vulgui esser felis, qu'ho sigui. – Perque'l demà es incert”.

“Aquests petits alegres sátirs – enamoradors de ninfes – qu'els hi han posat cent embuscades – en les cavernes i en el bosc – ara, escalfats per Bacus – dancen i salten esperant. – Qui vulgui esser felís, qu'ho sigui. – Perque'l demà es incert ».

« Dames i joves aimadors – visca Bacus i visca l'Amor. – Que quiscun facisonar els instruments, dançant i cantant ; - qu'el cor s'inflami de dolçor amorosa ; - bandejem de nosaltres la pena i el dolor. – Qui vulgui esser felís, qu'ho sigui. – Perque'l demà es incert ».

« Que n'es de bella la joventut ! – I no obstant, ella fuig a tothora ».

Aixís cantaben les mascarades carnavalesques per les vies de Florencia en temps el magnífic Llorens de Medicis, duc d'Urbino, protector de les Arts i de les ciències, que no s'en donaba de menos, ell el primer magistral de la ciutat, de figurar en persona en les cavalcades, anomenades Triumphs carnavalescs.

Aquells petits poemes originals del propi Llorens de Medicis eren una lleugera imatge de lo que passaba en els estats Pontificis en plé Renaixement.

Tot alló hem volgut recordar en aquets dies de modernes Saturnals, en vigílies de les que, hem sentit dir més d'una volta : oh les bacanals d'aquestes diades !

Deu meu ! Si anar al Odeon ó al Liceo, pendre xacolata ab melindros a la mitja part o fer resopó a can Roig, es fer disbauxa i es signe de costums dissolutes, qu'en dirien les ánimes fanátiques, d'aquelles bacanals d'Alexandre VI que, segons Taine, sols poden contarse en llatí.

Oh! les bacanals dels temps presents, i qu'ensopides son!

(A) ERIN, Jordi. "Teatre Principal" a "Espectacles", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 98 (1 de febrer de 1913), pàg. 2.

La Companyia del Sindicat d'Autors Catalans

El Tresor d'en Josep Morató. El cultíssim crític teatral de *La Veu de Catalunya*, s'ens mostra, en aquella seva obra, estrenada a Figueres en la nit del passat dissapte per la companyia del Sindicat, com a conreudor de la comedia serena, entenimentada, d'aquella comedia que sense feros ovirar panoramas nous a la nostra pensa, ens distreu i ens captiva a ratos. *El tresor* ens produeix a voltes la sensació d'una obra vella de trenta anys, especialment la falla, i en altres moments ens captiva per la modernitat de la seva técnica teatral. L'obra d'en Morató es molt recomenable per l'honradesa teatral que en ell ahí regna, descapdellant-se l'acció sense rebuscaments ni exageracions.

La companyia del Sindicat, com sempre ens executá *El Tresor* ab aquella seva pulcritud que tans aplaudiments li ha fet conquerir. Debém fer remarcar, las tasca notabilísima del eminent Capdevila, que ens féu el tipus epissódic d'en Celra ab aquella perfecció que sols podre obtenir el talent i la voluntad trevallant alhora.

***

El pintor de miracles d'en Santiago Rusiñol.- Debém agrahir una vegada més, an aquell artista complert, els moments deliciosos qu'ens proporcioná la seva darrera obra estrenada a Figueres. Durant els tres quarts que durá l'obra, confessém que la rialla restá en nostres llabis, impulsada per aquell diáleg rusiñolesc inimitable, ple de gracioses modalitats, satíric a voltes i sempre finament irónico. Al escriure en Rusiñol *El pintor de miracles* no's proposá pas altre cosa, que alegrar nos la vida per uns moments, i com aixó ho conseguí espléndidament, afegim els nostres aplaudiments, als que li prodigá, sorollosos, el nostre públic.

***

El gran Aleix.- Poques obres hi ha en el teatre Catalá que produeixin la fonda impressió d'*El gran Aleix* d'en Puig i Ferrater. Per nosaltres *El gran Aleix*, no es l'obra difinitiva d'un autor dramátic, empró es prou per si sola per fer consagrar el geni dramátic d'un escriptor.

Dintre la tónica general del teatre catalá l'obra d'en Puig i Ferrater produeix l'efecte d'una centella, qu'il·lumina bellament tot un mon fins avui desconegut de la nostra escena.

El drama se desenvolupa ab certa rudesia, filla de la vida mateixa que n'es la seva inspiradora. Tot en ell, es fet de pinzellades fermes i segures, cantellat a voltes, ferreny i sólit.

L'únic defecte que trobem en l'obra d'en Puig i Ferrater es la seva manca d'arrel catalana: se veu desseguida qu'es filla d'un potent cervell, curull teatre estranger, - consti que no volém pas dir, que l'obra no sigui ben personal – lo que fa que a voltes els personatges parlin ab una major cultura que la que lis pertoca.

Deixant apart aquest petit reparo nostre, debém confessar la robustesa d'*El gran Aleix*, aquesta tragedia rural, vulgaríssima, empró verament emocionant, de la que debém esmentar el tipus de l'*Aleix* qu'es de lo més sólit que s'ha creat en el nostre teatre; els seus sentiments generosos i nobles, dintre el genre de vida que l'ofici imposa, es de lo més encertat. El seu parlar ferreny i aspre es encaixadíssim i te'l dó d'indignar als Tartufos, que no volem mirar la vida a ulls oberts, mentres no s'averonyeixen d'anar a veure *Pulgas* i *Gatita*.

De l'interpretació, poc ens resta a dir; en Capdevila digne d'ell mateix i de la gloria que nosaltres li profetissém, en Tor just i acabat. Els demés molt rebé, com ja'ns tenien acostumats.

***

Ab *Senyora avia vol marit*, se despedí del públic figuerenc la companyia dramática del Sindicat que dirigeix en Pous i Pagés.

Durant les curtes representacions que ha donat, el teatre s'ha vist concorregudíssim, poguent esmentar alguns plens, d'aquells que feia anys no s'havien vist a Figueres. Felicitém al nostre poble qu'ha demostrat esser digne del bon nom de culte i aimador de les coses de la terra, que arreu se li otorga.

Nosaltres agraïm an en Pous i Pagés les fruicions d'Art qu'ens ha proporcionat i ens mostrém orgullosa de qu'el públic figuerenc hagi apreciat ab justicia, la valda dels artistes de la companyia del Sindicat d'Autors dramàtics Catalana.

(A) VELIVOLE. “Lo qu’hem vist en el Carnaval d’enguany” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 99 (8 de febrer de 1913), pàg. 2.

Al simpàtic company d’afició Arnal de Mirabell:

La vostra darrera *Social* titulada *Carnaval* me deixà perplexe, i fins me feu dubtar per uns moments de la claretat de la meva visió. La bona fe que respira i fins el convenciment que a voltes traspas el vostre darrer treball periodístic, me féu imposar l’obligació d’observar sobre’l viu la certesa de les malestrugances que profetisaven per aquestes diades carnavalesques. I res mellor qu’observar el fonament de les postres anatemas contra’l carnaval, ab la contemplació del Carnaval mateix. D’unes petites observacions, en son el fruit aquestes ratlles que vos endreço, sense altre finalitat que la de donarvos una impressió verídica de vida.

Anem per parts:

Les màscares.- Poques, ben poques, han sigut les persones qu’han intentat cercar l’esbogerrament en el disfraz. I les que heróicament s’han cobert d’un *dominó* o d’un modest cobrellit casolà, han resultat tan inofensives, que al creuar les vies ciutadanes, sèries i mudes, les tristes màscares semblaven més capficades que de costúm, per la santa obligació de portar pá a casa.

Jo tinc la convicció de que si les haguessin vistes a les pobres disfreces figuerenques, trescant a l’etzar per la Placeta i Rambla, entre grupus de soldats qu’esclovellant cacauets o dient una paraula administrativa a les belles moces passen la tarda, no’ls dirian pas tot alló de les disbauxes, de l’inmoralitat i de l’emborratxament de plaher.

Lo únic criticable fora, lo inestétic de les llurs vestimentes, que no fan pas oblidar la miseria qu’*assola les comarques*, ans al contrari, son una prova ben ostensible de pobresa de diners i de bon gust.

Lo que lis calía a les nostres passades màscares era precisament humor i alegría, i miréu si n’estaben faltades, que s’ans ha contat la trista necessitat en que se vegeren dos matrimonis figuerencs, d’anar a donar solos a les llurs minyones respectives per no sapiguer ahont anar a complir la missió de màscares que s’estimin i tinguin consciència del seu estat.

Ja veiéu, company, quanta ignoscència!

Els balls.- El cronista s’ha corregut alguns com a observador, s’enten, ab la santa intenció de no deixaren emportar pel fanc del vici alhora que poguer parlar-ne ab fonament.

Deu meu! Quins balls tan ensopits? Les parelles dancen ab precisió i gestes encarcerats d’autómata. I fixeuvos que tot ho ballen igual... Com s’ha perdut la mena

dels saranistes conscients, verament imbusiu de l'essència del ball... Ja no hi ha peus que sapiguen puntejar ni cossos que sapiguen cargolarne un, com en temps dels nostres pares...

Com tota regla te excepció, debém fer constar qu'encara n'hi ha algú de sarauista; per a aquell *darrer sarauista*, mantenedor de la tradició empordanesa i conreuador de la seriosa escola del 88, va la nostra entusiasta felicitació.

Empró lo que es, en la majoria dels balladors dels nostres balls de máscars, que passen balls sencers sense dir res a les balladores; que dancen amb els cossos desaparellats, marcant el pás amb ritme de xaranga, no hi ha busqué inmoralitats ni vicis perquè hi trobaréu solsament ensopiment.

Creiéume, amic Arnal, no vos ho cregueu tot alló de la carn i del llop en diades Carnavalesques perqu'els fan fugir les serpentines i el confetti.

Ara si vos, arribessiu a considerar com a disbauxes aquelles lluites *homériques* a punyals de *confetti* entre marits i mullers; si creiessiu qu'el fer broma per força i a contra temperament, per hereus de casa bona, te quelcom de condemnable, si teniu la convicció de que l'assistència als balls per la sola finalitat de contemplar si el noi trevalla degudament a una pubilla que s'ho val, es atentori a la moral cristiana, allavors si que teniu tota la rahó en condemnar aixó que vos, en dieu disbauxes carnavalesques.

La cavalcada.- Figueres vos cavalls i burrus de remonta vehina de Cabanas i Vilasacra, un senyor ab ulleres i burra, carretotes ab damiselas bellament arranades, un carro simbolisant la néu, la fret i la mainada, coses antitètiques *al parecer*, un altre carro convertit en cuina económic i tripulada per cuiners idem, doncs arribem a engrescar el públic ab pells de cunilla farcides, un altre arranjat en jardins de torre de Vallcarca ab glorieta i catires de jardí d'americano, més carreteles, uns senyors habillats a bulleres de picapedrers de casa bona i ab males intencions de fer trencadisa, més carros i més senyors demanant almoina per la sopa dels pobres.

Axó es tot.

Ja veiéu doncs que'l carnaval figuerenc es de lo més inofensiu que s'estila i que poca feina tindrà el Trenat en cridar les ánimes extraviades.

Creiéume, company Arnal, les coses de la vida se judiquen mellor que llegint-les en llibres desde'l fons d'una cambra, aprenent en les llissons que la vida mateixa seguidament ens dona.

I ara dispenséu i acceptéu la meva consideració.

(A) VELIVOLE. “En Poincaré, president de la França” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 100 (15 de febrer de 1913), pàg. 1-2.

El dia 18 de Febrer entrarà al Palau del Elisseeu per a regir durant set anys els destins de la França, en Raimond Poincaré.

Els grans rotatius prou ens han dut la seva biografia... de gran rotatiu, més en ella ens hi manca, com sempre i més en l'ocasió present, l'essència del biografiat.

Que qui es en Poincaré? Més que dirvos la seva naixensa en el cor de la trista freda *Lorraine*, jo prefereixo repetir d'ell lo qu'en diuen la gent de sa terra: Es un gran trevallador.

En els temps actuals en que tot se fa a manera de simulacre; en qu'els estudis se circoscriuen a lo necessari, en qu'el trevallar se fá a portes ofertes perque'ls veïns s'en enterin i ens diguin trevalladors, la figura d'en Poincaré es una ensenyança.

Cerquéu en la vida d'en Poincaré la gesta maravillosa, l'obra reveladora d'un gran home, d'un geni, d'un héroe i no'ls hi trobareu. Perqué doncs Europa entera ha flectat sos genolls devant l'elevació d'en Poincaré, a la suprema magistrativa de la República? En Poincaré ha viscut la vida recullida del gran trevallador, sense esclats, ha après devora les lluites dels homes la ciencia de la vida.

I aixís veiem i no sabem explicar-nos la desproporció entre la seva obra i la seva influencia. En que consisteix aquella seva virtut secreta que fá que ses paraules sien justament considerades com a obres capdals de l'humanitat! En que en Poincaré malgrat viure la nostra vida ordinaria, perteneix a l'aristocracia del esperit, en qu'es mestre d'aquella preciosa ciencia que no s'explica en els llibres ni s'enseny a les aules, la ciencia del seny o del sentit comú.

En Raimond Poincaré, com a home superior, te consciencia del seu propi valer. Ell creu com Beaumont i Fletcher, que per l'home honest, *res ve per a ell massa aviat o massa tard*, per aixó, quant després del primer escrutini de l'avant-votació, en qu'en Poincaré no obtingué majoria absoluta, els Combistes li demanaven que se retirés de la lluita, ell s'hi negá. Debia pensar com Emerson:

“Un home s'ha de conduir en presencia de tota oposicio com si tot fos nominal i efimer fora d'ell”

“Lo que jo dec fer es tot lo que m'inporta, no lo que la gent pensa”.

“Es facil en el mon viure segons l'opinió del mon; es facil en la solitud, viure segons la vostra; més el gran home es aquell qui en mitj de la munió guarda amb perfecta gentilesa l'independencia de la solitud”.

Per a termenar aquestes ratlles que a manera de benvinguda, adreçem a l'home digníssim que va a ocupar la Presidència de la República Francesa, siguins permés transcriure un parell d'anécdotes:

Un jorn trobantse reunit el jurat del Conservatori de Paris, compost d'escriptors i funcionaris, hi comparagué Alexandre Dumas, remarcant tot seguit d'entre la colla, una cara desconeguda. Aquell foraster el preocupava.

- Qui es, aquell? Demaná al seu veí.
- Es el Ministre nou, nomenat d'ahir.
- Ah! – féu en Dumas. I es callá mentres arranjava les seves notes i el gran dissecador d'animes, contemplava ab frinció el model que *posava* incoscientment devant d'ell.
- Qu'en penseu? Li demanaren. Allavors el mestre, amb aquell somriure en que hi havia tant, d'ironía com d'afecte pels homes, digué:
- Lo qu'en penso!... Que quant aquest pescará el seu ós, qualsevol li farà deixar fàcilment!

La mirada clara i profunda d'en Poincaré, qu'aquest era el nou ministre, feien presentir an en Dumas aquella digna tossuderia de bon lorenés que li ha donat la victòria.

I va l'altre:

En Poincaré, te un germá, professor de la Sorbona, actualment director eminent de segona ensenyança; al ser-li proposat darrerament, per a el grau de Comandant de la Legió d'honor –distinció a la que tenia tots els drets, - en Raimon Poincaré s'hi oposá, exclamant:

- Ah, no!... Aixó no será, mentres jo sigui govern!...

En aquets temps en que'l nepotismo arreu impera, l'honrada gesta den Poinré pot servir d'ensenyança per a molts polítics de la nostra terra, mentres que per nosaltres es font de veneració.

Benvingut sia, en Raimond Poincaré al govern de la nostra germana, França.

(A) J.E. “Teatro Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 101 (22 de febrer de 1913), pàg. 3.

La companyia Capdevila

Corria per aquets mon de Deu la nova del retorn pera la temporada de Cuaresma, de la companyia del Sindicat d'Autors Catalans que dirijida per l'escriptor i ferm patriota en J. Pous Pagés havia ja trevallat en el nostre teatre Principal la setmana avans de Carnaval.

L'éxir d'aplaudiments i de diners, allavors assolit, justificava la verosimilitud de la bona nova, que tothom donava com a certa, fins al extrém d'haversen fet ressó alguns cofreres locals.

Desgraciadament, els confiats en veure repetida i augmentada aquella gloriosa campanya d'art catalá, s'hauran vist decepcionats ab la vinguda de la companyia que dirigeix el primer actor En Carles Capdevila.

I si dir que s'han vistes fallides les esperances dels bons catalans no'ns referím pas al mérit artístic dels components de la companyia Capdevila, ja que la major part dels artistas figuraben ja en la companyia del Sindicat.

La decepció haurá sigut per la mena d'obres fins ara, posades en escena, i que representen per una companyia fins avui essencialment catalana, un veritable menyspreu per l'art catalá. Tenim la convicció que d'haver continuat la companyia qu'actualment usufructua el nostre teatre Principal, baix la direcció de l'aplaudit autor catalá i bon amic nostre En Pous i Pagés, hauria fet una campanya gloriosa de Teatre Catalá, propagant ab l'ensenyanza el respecte i protecció a les arts de la terra.

I com a próleg, prou n'hi ha.

Els hipócrites

L'Henry Arthur Jones, autor d'*Els hipócrites*, es un dels més fermes puntals del teatre anglés. Les seves obres porten molt de color local i els assumptes, trets del natural son tractats, ab quelcom d'ironia. Escriptor sobri i punyent maneja a voltes la ploma com a fuet que fibla i fa sang contra, l'egoisme la vanitat, l'hipocresia i el fanatismo. Les seves obres non'ns presenten mai un cas isolat, rar, compost per l'autor, sino al contrari son sempre fruit de l'estudi d'estaments socials de certes maneres d'esser de la societat moderna.

Els hipócrites, obra estrenada a Londres pel setembre de 1907, no perteneix a les qu'el nostre públic s'hi entregà entusiasticament. Les idees en ella sustentades, velles idees molt ingleses, i encara per desgracia de molts indrets, deixan al nostre públic fret per que li resulta costós l'adaptar-se an aquell ambient De pastors evangélics i de senyors quelcom feudals.

L'obra estrenada d'en Jones es una bella obra, perfectament equilibrada i d'un fons molt sa. Desd'el punt de vista d'èxit de públic no te altre defecte que la seva propia qualitat el foro regust local.

En la representació, la companyia Capdevila es féu aplaudir ben justament com ja tenen per costum, els distingits artistes que la integren. Ja saben els nostres llegidors el concepte en que tenim als eminents artistes Srs. Capdevila sempre ben encaixat, en *Bozzo* en Daroqui i en Bardem, sempre justos.

D'entre les actrius de la companyia Capdevila debém meritat especialment a la primera actriu catalana Sra. Emilia Baró. Feia temps que no l'havíem vista per Figueres, (de quant la companyia Peypoch); desd'allavors l'artista ha guanyat moltíssim, arribant an aquell esclat complert, que porta la perfecció i que fa de l'Emilia Baró *la primera actriu* del Teatre Catala.

Enteném per veritable artista la que se sap adaptar a força d'estudi i talent, an els personatjes de les obres, penetrant el seu esperit i sabent metamorsejar el propi temperament al modo d'esser dels tipus teatrals. Aixó la Baró ho fa i ho logra fer ab espontaneïtat i a cada obra ens presenta una faceta diversa del seu temperament artistic. Per a nosaltres la Emilia Baro es com artista, molt superior a altres que s'han sentit incensades per molts curts de vista i a les que ja lis resulta esquitit el nostre gloriós Teatre Catalá. Aquelles actrius qu'han obtingut exits sorollosos perquè de casualitat na fet que se'ls hi presentessin papers propis pel seu temperament, sense qu'elles hi possessin res del seu cacúmen, no son les veritables artistes genials.

La carrera artistica de l'Emilia Baró ha sigue un treball seguit i metódic; sense esclats qu'enlluernen, ella anat fent la seva via. Avui, no ocupa, tan ella com en Capdevila, el llog que lis pertoca dintre'l Teatre, perquè el públic catalá no ha capít lo molt que valen o no s'ha adonat de llur valúa.

Confiém qu'el temps farà justicia an ells i a les nostres paraules.

Les demás actrius bé, especialment la Sres. Pujol i Fornés. Debém meritir com a correctiu, el fet insólit de que n'hi havia alguna que no conexia el seu paper.

Malvaloca

L'obra de Quinteros representada en la nit del Diunenge, es una bella obra. El seu mellor elogi fora dir-ne qu'es una de les mellors obres dels seus autors, empró no sabém estarnos de parlar-ne quelcom anc que no sigui més que per agraïment a les amables estones passades.

Malvaloca es de les obres que coneixém dels Quinteros la més ferma i la que posseeix un argument més consistent. Aquell anhel del enamorat d'oblidar la vida desgraciada de la dona qu'estima, aquella seva ansia impotent de voler fondrer l'aimada com fan les campanes esberlades per a fer-les resonar novament amb

trilleitgs de pureza immaculada, es un pensament bellíssim que constitueix l'exe de la comedia dels Quinteros. Si afegim qu'aquest fondo bellíssim es troba amarat de llum i de gracia andaluz, portada a la escena amb aquell cuidado i talent literari dels ja gloriosos escriptors, n'haurém dit lo menys possible, de la obra darrerament estrenada dels germans Quintero.

De l'execució, preferim no parlarne. A excepció de la Baró, qu'ens féu una *Malvaloca* correctísima, els demés sofrien ignocentment, el castig que mreix el mal intencional qu'els aconsellá representar obres tan castellanes sense posseir l'*asiento*.

El Despatriat

L'istil que podriem dir *rusiñolesc* es l'obra personal d'un temperament artistic, barreha de broma i de sentiment, fins a l'extrém qu'un no sap, si es la broma fundament irónica la qu'et fa plorar o si es aquell agre-dolç sentimental lo qu'et fa riure. *El Despatriat* es de lo més Rusiñol qu'ha fet en Tiago, empró ens guardarém proa de dir qu'es de lo més bó de la seva fecunda cullita. L'espai ens falta per a analisar la consistencia de tot aquell munt de tipus-caricatures d'*americanos* i d'*americanisats*. Sols dirém, a judicar per la fredor de públic, que l'obra no acaparará l'atenció del espectador, fent-li, solsament, alguna vegada, esclatar la rialla francament.

L'interpretació força descuidada, oint-se continuament l'apuntador, defecte que no havíem mal observat, es l'anterior temporada que vingueren a fer, els mateixos artistes qu'integren la companyia Capdevila.

(M) “Les eleccions provincials. Ciutadans empordanesos:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 102 (1 de març de 1913), pàg. 2.

Llorens Roura; Felip Cortada; Rabel Rovira; Tomás Jordá; Volney Comas; Abdón Pairachs; Joan Carbona; Pere Sala; Manel Lluís; Antón Casas; Jaume Vilanova; Frederich Campá; Josep Baró; Marián Pujulá; Rabel Ramis; Marián Poses; Ferran Rovira; Juan Bas; Emili Pujades; Benet Gratacós; Joan Mallart; Joaquim Pí; Francisco Batet; Francisco Dalfó; Miquel Roiug; Josep Serra; Sebastià Lloret; Ricard Martin; Antón Jiménez; Marián Moncanut; Abdón Ventura; Francisco Canet; Antón Casas; Josep Puig Pujadas; Claudi Diaz; Sebastià Moncanut; Joan Varela; Joaquim Carreras; Marián Baró; Josep Puig; Joan Antich; Agustí Puig; Pere Puntí; Narcís Roget; Juan Buscató; Joan Pujadas; Joan Teixidor; Miquel Teixidor; Miquel Planas; Josep Viader.

El vinent dia 9 de Mars s’han de celebrar eleccions per a Diputats Provincials. Els individus que s’elegiran han de formar part de l’organisme que administra’ls establiments de beneficencia de la *provincia*: l’Hospital, la casa per a’ls orfens i el Manicomi; cuida també, aquella Corporació, de la construcció i conservació de carreteres, de la protecció a l’ensenyansa, a l’agricultura i a les Arts. Son els Diputats provincials els qui informen els recursos promoguts pels particulars contra dels Ajuntaments, en la resolució dels quals poden perjudicarse molts interesos, si la justicia cedeix a l’influencia del caciquisme que trevallia en l’ombra de les sales del Govern civil, gaire be sempre a favor d’ambicions malsanes i contra’l bé general del país.

A més de tot aixó, es probable qu’els nous Diputats provincials hagin de formar part de la Mancomunitat Catalana, aquella Diputació General de Catalunya que s’encarregará de les obres públiques que corresponen al Estat, que será, si be s’encamina, el primer pas envers la constitució de la nostra autonomia.

Considereu, doncs, correligionaris, ciutadans lliberals de l’Empordá, l’interés que te per a tots nosaltres la votació que va a celebrar-se.

Sembla que serán de tres menes las candidaturas que se vos oferiran: La primera que s’ha proclamat es la de l’Unió Federal Nacionalista Republicana, l’única que s’ha confeccionat democràticament per una assemblea ont hi ha concorregut representació de tots els pobles de la comarca. Aquesta candidatura, la recullireu, si voleu, en la plaça pública volejant lliurement, impulsada per la sola força dels nostres ideals.

S’en presentarà un’altra, que, tal vegada algún propietari de les terres que feu produir am la vostra suor, algún amo vostre, els qui sou jornalers, algún senyor que us prometerá protecció o que indebudament voldrá cobrar-se’n de donada, us la posará entre les mans. Aquesta, haurá sigut confeccionada amb l’intervenció del representant del govern central, entres les colles de cacics que son malles de la

cadena que pesa damunt dels pobles de la trágica Espanya, obligant-los a sacrificis de sanc i de diners a cambi de no tenir escoles, ni justícia, ni medis per a el foment de la riquesa, ni cap d'aquells elements de civilització qu'els Estats ben organitzats donen als seus ciutadans.

La tercera candidatura, portará el nom de radical o qualsevol altre més o menos llampanant i en dient que será lerrouxista, per a nosaltres, catalans autonomistes de l'Empordá, ja está judicada.

Donant el triomf als tres representants de l'Unió Federal Nacionalista Republicana honrarém la nostra Comarca i ens honrarém a nosaltres mateixos probant una vegada més la conseqüència en les nostres idees, demostrant que la dignitat dels homes empordanesos no's doblega am la coacció de senyors poderosos, dels cacics defensor del regisme actual.

Els aimants de la Llibertat, de la República, que no siguin dintre de la nostra comunió política, han de veure que en aquest districte la candidatura del nostre partit es la que pod aplegar el major nombre de vots per a donar la batalla a l'innoble unió de les dretes, encarnació de tots els mals de la política monárquica reaccionaria.

Amb els nostres vots a favor de l'Unió Federal Nacionalista Republicana, afirmarém els nostres desitjos, els nostres somnis enlairats de perfecció de l'humanitat, la nostra fé en les futures organitzacions socials que'm escrit en els programes, i portarém a la Diputació tres homes ja probats, l'un en la mateixa Corporació provincial i els altres dos presidint els Ajuntaments dels pobles respectius.

Aquesta es la candidatura qu'el Centre d'Unió Federal tot just constituit a Figueres, aquesta agrupació que no vol pactes am partits anticatalans, te l'honor de recomanar-vos: En Martí Inglés Folch / En Pere Calsina Balló / En Joan Ferrer Fedevella.

(A) VELIVOLE. “Varia” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 102 (1 de març de 1913), pàg. 2.

Hip! Hip! Hurrah!

El cronista no pogué resistir-se a la crida de l'amable *Triceps* i com a ciutadà conscient dels seus debers anà a encoratjar al *team casolà*, en la lluita èpica del Campionat *provincial* de football.

El cronista es un profà, “aixó ja’s veu” en tota mena de sports. Empró com a *ciudadano* te dret a dir-hi la seva, que per aixó es *pagá*.

***

Fa goig veure aquest reconeixement físic de la joventut catalana al costat del nostre renaixement literari, artístic i polític. Aquesta nostre joventut que s’ha llensat al sports, trempant els seus musclos en la lluita, está portant a cap una obra verament sana, verament sòlida i redemptora.

L’obra de cultura física qu’han emprés els nostres joves es obra d’equilibri, de proporció. L’antiga fórmula: *Mens sana incorpore sano* deu esser-ne el lema.

L’estudi de la civilització contemporània ens dona l’impresió de qu’els cervells se desenvolupen per massa exercici, en detriment del cos, qu’esdevé malalt; els musclos se tornen fofos i el remei se troba en una cultura intel·ligent i fortificadora de la carn. Quant els elements sanguinis i nerviosos estiguin en equilibri; quant l’esperit i la carn marxïn amistosament: el cos fruit d’una pau profunda i l’intel·ligència crearà en la calma obres fortes i immortals.

***

El foot-ball m’apar “un art de proporció, contenció i coordinació de moviments”. El foot-ball, es disciplina engreñadora de ritme.

L’oblit del Ritme féu perdre els de Figueres contra’ls de Palamós. Els nostres senten massa l’individualisme i es creuen cada un d’ells, sol, jugant contra’ls contrari: el nostre *team* te sobra d’entusiasme, suficiència de saber i manca de disciplina.

En els del *team* de Palamós hi ha més disciplina, filla de l’anorreament de la pròpia personalitat en benefici del seu conjunt.

En el camp, els de Palamós esdevenen màquines; els nostres son sempre homes. Qualitats i defectes, defectes o qualitats, qualsevol esdevina que es millor!

***

El *referée*, home intel·ligentíssim, coneixedor amb extrém del foot-ball i de tota mena de sports, rebé crítiques, jo ignoro si fundades o infundades.

Empró si, que me feien pensar en la fragilitat de l'humana naturalesa: l'intel·ligència reconeguda d'un home, podia fracassar als ulls de la multitud, per l'insuficiència d'uns cristalls de roca.

***

El *team* de Palamós domina la pilota, més amb el cap que amb els peus: com les foques.

Empró la qüestió es que guanyá.

Hip! Hip! Hurrah!

***

La minyona ve de plaça: Senyoret, a plaça hi havia un aldarull. Figuris que hi havia una noia qu'ahir vespre volés suïcidarse, tirant se sota'l tren... La gent se la miraba, se la miraba i molts tenen.

- A qué venia el riure ?... I com es que no's suïcidá?
- Oh! En debía tenir poques ganes. Repari que si al anár a fer-ho un home li va impedir. Debía fer comedia! Suïcidarse! Ja! Ja! Ja!

***

- Pobre xicot... tan jove!
- De quin xicot parles.
- D'un noi que s'ha tirat sota l'expres. Pobret!... tan jove! sembla mentida que hi ha hagi qui tingui valor. Aquest si que debía tenir una pena ben negra... I pensar que no hi va haver ningú per impedirli!

***

Humanitat, qui t'enten?

(A) ERIN, Jordi. "Teatre Principal" a "Espectacles", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 102 (1 de març de 1913), pàg. 3.

La noia maca

L'obra de l'Ignasi Iglesias estrenada darrerament, es com totes les de l'eminent dramaturg, un trós de vida. El cas que'ns presenta, es d'aquells que podém a tothora observar: a tots els personatjes de la comedia aplaudida en la nit del dissapte els hi podríem posar noms de persones de carn i de que tots coneixém.

La fonda veneració que sentím per a el creador del teatre de Bondad ens obliga a esser sincers: el fons, l'argument de *La noia maca* es una troballa encertadíssima, tret de la vida mateixa, es una lliçó per a la vida, empró el desarrolle de l'obra, el modo de tractar-la, el desenllaç mateix, ens produeixen l'efecte d'una obra artística sense acabar. Al nostre huil entendre, la comedia de l'Iglesias peca de sobrietat i aixó fa, que a voltes resultin borrosos alguns personatjes i que l'evolució del modo d'esser d'algunes figures, sobrin al espectador.

Malgrat aquets petits reparos, *La noia maca* es de de les obres que captiven l'atenció del públic, fent-lo abstraure per complert i tornant-los a la realitat solsament, per a ferse aplaudir amb entusiasme, com ho lográ al acabament de cada acte, especialment al final del segon.

L'interpretació molt acurada per part de tots els artistes de la companyia Capdevila, deguent citar molt especialment el treball de l'Emilia Baró, sempre justa i encaixada, amb aquella seva veu, dolça com una melodia!

Debém sementar a la Sra. Pla, qu'ens va demostrant les seves espléndides qualitats i als Srs. Daroqui, Capdevila, Bozzo i Bardem que treballaren amb carinyo els seus respectius papers.

***

La Divina Providencia

L'obra traduïda pels senyors Paso i Abati representada en la nit del diumenge es un vaudeville desgraciadament trasplantat. Com en totes les obres d'aquell inferior art dramàtic, els autors estan decidits a recrear el *respectable público* fent giravoltar davant d'ell un apleg de putxinel·lis. El seu art consisteix en construir un juguet de faisó qu'els personatjes obeeixin al manubri i vagín a ocupar l'indret precis que s'els hi ha destinat. La literatura se troba absent d'aquest genre dramàtic. En cambi res de més digestiu qu'aquell jog del *quid proquo*.

I lo que sol passar, com passá en la nit del diumenge, es que un s'en va del teatre fortament decepcionat i fermament convençut de que no val pas la pena

d'apassionarse amb una cosa, quin desenllàs se prevéu, ni de perdre una vetlla ben inútilment.

***

Mossen Janot

La *reprise* del drama d'en Guimerá havia despertat entre'l nostre públic, força interès desde'l punt de vista d'interpretació, ja que l'obra en si, era prou coneguda en aquesta ciutat:

La companyia Capdevila féu gala de les seves notables facultats en l'execució de l'obra del gloriós Guimerá, actors i actrius desempeñaren llurs respectius papers amb justesa, encaixant amb consciència els diversos personatjes del drama.

Fins l'apuntador treballá amb afany, i malgrat la seva modestia en amagar-se, no lográ que passessin desapercebuts per a el públic els seus esforços per a que l'interpretació reicis sense tares notables.

(A) ERIN, Jordi. “Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 103 (8 de març de 1913), pàg. 3.

La filla del mar

Les obres del gloriós Guimerá, malgrat, esser ben conegudes del nostre públic, desperten sempre l'interés que porten totes les obres capdals de l'humanitat.

La filla del mar, es de les obres que se reveuen amb satisfacció, produint sempre la fonda impressió de la representació primera; filla d'un observador conscient se sent l'obra breçada per l'esperit poètic del seu autor. Aquest equilibri entre la raó i l'esperit explica aquella fonda impressió de que parlém, i qu'es reprodueix en tots els drames d'en Guimerá, dels que escrigué ben justament en Pagano: “Humanos, profundamente, humanos, encierran en su desarrollo toda la grandeza y todas las miserias de la existencia particular de sus personajes, que corren a la catástrofe como impulsados por profundo fatalismo de la vida misma”.

L'interpretació de *La filla del mar* fou molt reixida, i digna del amor i respecte que per l'art dramàtic senten, els aplaudits artistes que figuren en la companyia Capdevila.

L'amor vetlla

La comedia-vaudeville estrenada en la nit del passat diumenge, es verament exquisita. Filla d'aquell ambient espiritual de París, porta del seu origen la lleugeresa, l'elegancia, l'humor, l'espiritualitat i la gracia, qualitats més que suficients per distreure un públic durant una vetlla. Fleurs i Caillavet, els distinguits autors de *L'Amor vetlla*, han tret la seva obra de l'observació directa de la frévola vida parisenca, vista a través dels seu talent humorístic i finament irònic, que a voltes dona a la comedia un *cachet* de vaudeville. Plena de gracia picaresca te, l'obra dels autors de *Miquete i sa mare*, el do, de mostrar-nos atrevidament veritats de la vida, que frapen al bon públic habituat a que se li serveixin en el teatre, ficcions arranjades amb més o menys art.

L'amor vetlla agradá al nostre públic i al éxit de l'obra hi ajudá moltíssim l'acabada interpretació que hi donaren tots els artistes. L'Emilia Baró ens féu una Jacqueline espiritual, plena de aquell encís parisenc, que mai s'oblida un cop conegut. En Capdevila, en Bardem, en Bozzo, la Pla, la Fornés, en Daroqui, tots, tots se lluien en sos respectius papers, meresquent els aplaudiments qu'els hi doná el públic.

Foc-nou

Fonda, punyenta emoció, deixá en l'ànim nostra la represa de l'obra de l'Iglesias.

El temps ens manca, “aquest periòdic surt aquesta semana, abans d'hora” per a dir tot lo qu'en pensém de l'aplaudíssima comedia dramàtica d'aquell colós del

Teatre Catalá. Nosaltres prou voldriem posseir una ploma apte per transcriure l'impresió qu'ens produí *Foc-nou* i no duptém en assegurar que també el públic espectador, sentí les belleses d'aquella obra mestra a judicar pels aplaudiments unànims i sorollosos amb que acullí tots els finals d'acte, arribant en el últim, a fer aixecar el teló més de cinc vegades.

L'interpretació acabadísima per part de tots. A tots, la nostre felicitació qu'avui deurá suplir els elogis qu'encare que merescuts, no tením temps de fer.

(A) VELIVOLE. “Carta a Eutrapeli” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 105 (22 de març de 1913), pàg. 1-2.

Amig, lo bon amig: No m'agraeixis pas la present com una ofrena meva a la teva amistat, no me l'agraeixis tampoc com una correspondència a la teva darrera lletra, ni com a satisfacció a la simpatia de la que digué'l poeta que *ni la força mateixa te la meitat del seu poder*; no amig meu, la lletra present, obeeix a una necessitat meva, a la necessitat d'esplaiar-me, de parlar sincerament de coses que no son res en si, empró que tenen sempre transcendència per a formar part de aquest tot que constitueix la vida humana.

Girém la vista a l'entorn i trobarém qu'una buidor infinita ens embolcalla, tot sembla fret, sense ànima. La gent ens saluda i somriu amb intensitat i amb bon humor proporcionat al paper que representém en la societat. El llur esguart orfe de simpatia, es mate, confós. El llur bonjorn es donat ab el pensament fit en lo que de nosaltres esperen o en lo que de nosaltres temen. Vaig pel carrer, trobo un home, me saluda – Passiobé!...

- El guaito i tot seguit resulta el sabater que no'm vol pedre de parroquia.

Més amunt trobo a un grupu qu'acompassadament van a la feina, me saluden, posantse la ma a la gorra. Qui serán? No'ls conec. Jo agraeixo fonament el salut perque deu venir d'ànimes simpàtiques. Els llurs cors han sentit l'irradiació dels meus anhels de simpatia; ells, aquells homes son la dolçor de la vida. Me vui enterar de qui son per cercar novament la llur salutació. Pregunto. Demano. Son empleats qu'un meu íntim degué col·locar o pot ser se limitá a deixar-los en sos càrregs. La llur salutació te quelcom de rastre, de baix, es la salutació del etern vençut.

Avui he trobat un home que no m'ha saludat, m'ha mirat fredament i ha seguit son camí. Ell me coneix i jo també an ell. Pas res més hi ha entre'ls dos, que una lleugera coneixensa. Més tart ha vingut a la meva casa i m'ha tractat brutalment amb tractament de tu. M'ha ferit en les meves creences. Qui es ell, per contarse amb el dret que sols tenen els amigs?

Ell certament no es pas l'*obra mestra de la Natura*, no es pas l'amig qu'es pren lo que del fons de la nostra ànima li hem ja donat. La seva escocesa, es com la de l'impúdica meuca qu'ens ofereix son cos tot pensant amb els miserables rals o amb la llauna qu'impudicament se ficarà a la mitja.

El seu *tu* no es el de l'ànima germana qu'es dona sense exigir-nos res de la seva part, no es pas el que s'acosta a nosaltres amb una fé audaz en la veritat del seu cor i en l'amplaria inconmovible dels seus fonaments.

Jo l'abomino an aquell subjecte perquè prostitueix l'amistat, perquè en fa l'arcabota d'una demanda. Jo l'haguera atesa empró m'ha ofés massa al creurem apte a obrir els meus braços al primer vingut.

Aquelles reflexions amargues me porten, oh bon amic, a sentir més fonament l'excelsitud de l'amistat teva.

L'amistat « es feta per ajuda i conhort en totes les relacions i circumstancies de la vida i de la mort ». Un amic ha de posseir, en primer llog, la generositat del donar ab l'aborriment del *do ut des* ; ha de sentir en sí mateix l'entreteniment qu'em dona sense exigir-me cap estipulació per part meva; ha de creurem tan bon com ell, tan honrat com ell i tan digne com ell, de l'amistat nostre.

« Tant m'entuja l'antagonisme com la condescendencia. Qu'el meu amic no deixi un solt instant d'esser ell mateix. L'únic goig que tinc en que ell sigui meu está en que lo no meu, es meu. M'irrita sols trobar una concessió insípida allí ahont cercava una mascle ajuda o al menys una mascle resistencia”.

I aquells dons qu'em dona la vera amistat, no'ls trobo arréu. Jo n'acuso an a les convencions socials qu'em fan dir coses que no dissonin a la pensa general de la reunió; que no'm deixen esser jo mateix, quant emiteixo idees o planys, quant divago o quant malaeixo, quant remercio o beneeixo. D'aixó qu'em coacciona d'en diu el *bon sentit*.

Per aixó cec que l'amistat entre'ls homes creixeria si sols se pogués conversar un a un, amb la gran llibertat de la conversa elevada, que porta a voltes la coincidencia absoluta de dos ánimes en una.

Les amargors que porten aquestes ratlles meves son un do espiritual del que jo't crec ben digne de rebre.

Per viure aquesta nova vida humana cal escoltar al gran Anáoli France: “L'Ironia i la Pietat son dos bones concelleres: l'un somrient, ens fa la vida amable; l'altre plorant en la fa sagrada. L'Ironia qu'invoco no te res de crudel. No se mofa ni del amor ni de la bellesa. Es dolça i bondadosa. El seu riure calma l'ennutg i ella es qui ens ensenya a mofar-nos dels dolents i dels imbécils, als qui sense ella podriem tenir la debilitat d'aborrir”.

I ara perdona aquestes meves necesitadse divagacions, oh bon amic.

Al recontar les quartel·les, sento Pietat per tu, amic que generosament em llegirás.

Aquestes lletres meves son una necessitat i les necessitats fins les dels amigs son respectables.

Teu sempre, o mai.

(A) ERIN, Jordi. « Teatre Principal » a « Espectacles », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 105 (22 de març de 1913), pàg. 2-3.

La companyia Capdevila

Impossibilitats d'assistir a les darreres representacions d'aquesta companyia, entre les que s'hi conta la represa de *La Verge Boja*, no poguerem ni podem donar una impressió personal de les tasques artístiques de la colla Capdevila en la gloriosa obra d'en Bataille, curiosament traduïda per a el nostre amic i col·laborador En Carles Costa.

Sols podem parlar de la representació de nit el passat dimecres en la que s'estrenà el drama en tres actes d'en Pous i Pagés titolat *Sol-ixent*. L'obra escrita amb aquella pulcritud literaria a que ens te acostumats aquest eximi prosista català i amic nostre, es un cant bellament reïxit, a l'amor sà i digne que porta la Jovenesa, sortosament glorificada en *Sol-ixent*.

La representació acabada, mereixent els distingits artistes de la companyia Capdevila els forts aplaudiments am que acullà el nostre públic, per cert forçà nombrós, l'obra de l'amic Pous.

Apretats pero no escanyats o una llegua de mal camí, se titula la darrera comedia d'en Pous i Pagés, estrenada a Figueres. Perteneix al genre humorístic, per a el que demostra aquell aplaudit autor remarcables condicions. Les complicacions i conflictes que porta la pobra vida de la farandula, s'hi troben molt ben observades i tractades amb una fina i amable ironia que captiva i acapara l'ànim del espectador, mantinguent-li la rialla als llabris, i obligant-lo a aplaudir sorollosament al termenar l'obra, com ho feu el nostre públic en la nit del passat dimecres.

Nosaltres felicitém coralment al amic Pous i Pagés pels nous llores conquerits com a autor dramàtic, desitjant-li que l'èxit continui premiantli els seus esforços.

La companyia Capdevila termeni l'abono el passat dimecres: nosaltres desitjém que s'en porti de Figueres una tan bella impressió com la qu'el públic figuerenc servará d'ella.

(A) VELIVOLE. “El flirt” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 106 (29 de març de 1913), pàg. 1-2.

- I dós, senyora, sembla que caséu la vostre filla, bentost ?
- Oh no, amic. La meva filla no's casa, ni es demanada, ni te xicot.
- Empró i aquest jovincel que l'acompanya a tothora? Que vé amb vos a passeig i passa les vetlles prop de la porta amb la vostra filla?
- Ah ! Es el seu *flirt*.
- Dieune mellor el seu galant.
- Oh! no. No vulguéu esser vulgar.

Galantejar es escoltar ab sumissió les flors lleugeres o tendres qu'un adorador vulgui adreçarnos. El *flirt* es tot un altre cosa: importat d'aquella Nortamèrica hont la dona frueix de independència i llibertat, te de donar naturalment a la dona els mateixos drets que a l'home; en el *flirt*, home i dona van a la palestra per lluitar amb la paraula sobre tot lo qu'es presenti, procurant sempre que quedi en segon terme la qüestió amorosa.

- Digueu qu'el *flirt* es un concurs de xerrameca...

- No, no's tracta d'enraonar perquè si. Cal fer mostra d'esperit. Cal no oblidar la veritable significació de la paraula *flirt* que vol dir frapar, esperonar, excitar ab esperituals coqueteries, al contrari ab qui discutim.

- Empró confeséu, bona amiga, vós que sóu mare de família, qu'el *flirtar* es una llibertat qu'es dona al home.

- Al contrari. En apariència es com vos diéu, empró en realitat passa lo contrari. Amb l'excusa de la conversa més o menos lliure amb un amic, la nòia, quina finalitat no pot ser altre qu'el matrimoni, pot esperonar-lo, logrant a voltes aquella confessió que sempre tarda a venir.

- Se coneix, amiga, que sou una mare de família, molt pràctica...

- Accepto les vostres petites ironies. Més teniu de saber que a Amèrica, les mares no s'accontenten amb permetre que les noies passin les vetllades amunt i avall del carrer acompanyades del seu *flirt*, del amic espiritual: allí els pares toleren i els amics protejeixen el col·loqui a soles...

- Creieume qu'el *flirt*, es un jog perillós.

- Perillós per l'home, i lo pitjor que li pot passar es que se senti enamorat. Allovors es home al aigua.

- Aixó deu passar en la vostra Nortamèrica, estimada amiga, aquí el perill va a mitjes o mellor dit risca més la dona que l'home, per que apart les murmuracions, el clima de la nostra terra es molt diferent del que gasten la gent de per allà dalt. Aquí fer

l'amor i no enamorar-se es *rara avis* i aixís resulta que *flirtant*, si l'home es un curt de gambals bentost esdevé la víctima de la nóia casadora. Si per el contrari ella es cándida, sucumbirá an el quí no busca més qu'una aventura.

- En el fons, el *flirt* es una cosa encisadora. La dona hi cerca, plaure, mentre l'home hi lluita per no deixar-se seduir.

- Comprenc qu'el *flirt* es vell com Adam i Eva, empró recordeu-vos, dilecte amiga, que per un flirt consumat foren trets del paradís els nostres primers pares...

(A) ERIN, Jordi. “Fires i festes de la Santa Creu 1913”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 106 (29 de març de 1913), pàg. 2.

Se preparen grans coses.

Se preparen grans coses...-, escriu l'esperit inquiet d'en Xenius, - i al escriure ho pensa en la nostra plana riolera i ventejada, en el nostre cel puríssim i en la nostra mar blava. I al fer-se ressó de les *grans coses* qu'es preparen al bell mitj de l'Empordá, ens apar que l'amorosa simpatia envers les coses nostres, que bategaba en l'esperit bondadós del gran Maragall, s'hagi tornat cos en la persona del cultíssim glossador, l'Eugeni d'Ors.

I verament son dignes de lloança les coses qu'es preparen en aquest noble Empordá, coses, mes que grans, belles, perque son Art, art excels posat a frec de les multituds.

Aquesta tasca que porta a terme la comissió de festes, aquesta noble missió que s'ha imposat de sociabilisar l'Art amarant el poble amb les belleses qu'inclouen aquestes joies del teatre provençal i del teatre greg, que tenen per nom *L'Arlesiana* i *Edip Rei*, es una empresa digníssima que deu trobar arreu encoratjaments.

A ningú extranyará l'entusiasme que ha despertat a Figueres i sa comarca, el sol anunci de poguer contemplar al aire lliure *L'Arlesiana*, aquest idili trágic on els genís d'Alfons Daudet i de Bizet se fongueren en uno amorosa é intensa melodia. L'obra mestre d'en Dauder dramaturg, es avui mes fresca que mai, aquell poema d'amor qu'es desenvolupa en un quadro d'exquisita originalitat, trobá en Jordi Bizet l'interpretador exquisit, que sapigué esmaltar amb sos nombres de música, plens de fines harmonies, les belleses propies de l'obra teatral.

No volem pas avui parlar mes de les obres que se representaran al aire lliure durant les properes fires de Santa Creu.

Lo que si debem fer constar, es que la Comissió de festes se desvetlla per a que siguin aquestes manifestacions de Teatre de la Natura, coses dignes de la nostra comarca. Cal que tots hi ajudem a arrodonir la gaya festa. Qui amb dos cabals, qui amb son entusiasme.

Debem procurar que les paraules de l'inquiet Xenius, esdevinguin profecia: “La representació de Figueres será la mes bella de totes. Ho será per fer-se a la vora del Mediterrani, i per fer-se en catalá i per fer-se en aquell indret de Catalunya que ja toca a França – que es on fa de bon tocar. Per fer-se com el bon patriota vinardell diria; Al Novell de l'ou”.

Se preparen belles coses a l'Empordá.

(A) VELIVOLE. “L’home-creador”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 107 (5 d’abril de 1913), pàg. 4.

Qui fou en Monturiol?

Fou un home bó, just i seré.

Visqué una vida de lluites i martiris.

Triomfà espléndidament en la seva obra magna que l’equipara als deus: creá.

I tot ho feu per amor, per aquella seva bonesa infinita que mai l’abandonava.

Els seus treballs, les seves lluites, no foren filles de l’etzar, sinó inspirades per un anel excels de redemció humana. Fou abogad sense graduarse per a servir an el seu partit, tipógraf i llibreter per a poguer propagar les seves idees comunistes: pintor, per a guanyar el pá de sos fills; físic, químic i mecánic, mogut per la visió aclaparadora del retorn a la vida d’un buç mitj mort, en la platja de Cadaqués; traductor i periodista per ses ansies de dignificar la familia i finalment empleat de comerç per la necessitat ben humana del pa de cada dia per a ell i els seus.

Els seus invents tots, porten un fons d’humanitarisme: ideá la máquina de fer cartipassos per a facilitar l’apendre d’escriure ; el seu procediment per a conservar les carns fresques, li sugerí l’anel de veure rebaixat el preu de les carns, important d’América els millions de caps de bestia qu’allavors morien esterilment enllá el mar: amb el seu motor doméctic, per a força de 8 kilogrametres a un caball de vapor, hi contaba, per a resoldre el problema social; inventá canons per a fer les guerres impossibles i máquines per a fer cigarrotes a fi d’emancipar l’home de l’embrutidor treball manual; inventá telescopis cónics per a donar a l’humanitat l’inmensitat dels espais i creá l’Ictineo, el barco-peix per a donar a l’humanitat l’imperi de les tres quartes parts de la terra, les fondaries fins allavors inconegudes, de la mar, amb totes ses riqueses infinites.

Per aixó crear, posseí coneixements sublims de Física, de Química, de Fisiologia, d’Hidrostatica, de Mecánica, empró no’ls adquirí en la calma del bufet o en el repós de la cambra d’estudi, sinó en plena lluita seguida de persecucions i expatriaments.

La confiança en el si mateix i la més serena tranquil·litat no l’abandonaren un sol moment ni en les hores de decepció ni en les hores de perill.

Fou un Deu perquè creá del no res i fou un home perquè patí fam i persecucions. Empró fou un home honrat e inflexible, resolut com un il·luminat, eternament esperançat com un visionari.

Recordém aquelles seves paraules:

“Sean cuáles fueren los resultados que el cansacio, las defecciones y las calumnias alcancen sobre los amigos del Ictineo, yo seguiré constante en mi camino, lleno de dificultades, por todas partes cubierto de abrojos; pero a pesar de todo, animado por la evidencia de los experimentos, demostrativos todos de que el Ictineo es una verdad y de que por su medio puede explorarse el mundo submarino, ¿puedo yo abandonar un proyecto que es el alma de mi vida y sin el cual mi existencia no tiene objeto sobre la tierra?”.

Aixís parlava l'Home-creador, el Deu caigut, qu'avui glorifiquém com a fill del Empordá, d'aquest Empordá i d'aquesta ciutat de Figueres que fins ara no ha sabut o no ha volgut perpetuar el record gloriós d'aquell seu fill il·lustre...

Figueres, ciutat nostra, desvetllat i avergonyida... sias digna dels teus fills!

(A) VELIVOLE. “Les fites de la vida nostra” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d’abril de 1912), pàg. 2.

... El cap cot vora la finestra del exprés, veig creuar davant meu, com visió cimenatogràfica, camps i montanyes, pobles i masies, erms i prades... La natura apareix amb sos vius colors nets per la pluja que cáu i s’ens mostra amb aquella ufana de primavera prometedora de fruits gemats...

El cel es gris i la pluja va caient monòtona en qualques indrets, mentres en altres el sol s’entrellisca per entre les boires del capvespre... La terra arreu s’ens mostra amarada, curulla de sava vivificadora, els rius corren rojencs vers la mar infinita, mentres alla al lluny apareix el Montseny amb sa blancor immaculada enllumenat en la claror de celestia... Mitj embolcallat de boires estriades, apar una púdica verge tapant-se avergonyida l’hermosor de ses carns blanques.

Mentrestant allà al lluny el sol s’en va a la posta, rutilant, esplendit... no cansat d’enllumenar la terra, sino prometedor d’un sendemà puríssim, seré i gloriós. Es una posta plena de esperança, no es pas la visió de la fi qu’ens aclapara l’esperit per la temença d’un mai mes...

La posta qu’ovirava vora la finestra del exprés, era de les que deixan l’ànima enamorada de la vida... era una fita més, posada per la llei ineludible del temps en la vida nostra.

I per una inexplicable associació d’idees, vaig pensar, en aixó qu’es també part integrant de la nostra vida, l’EMPORDÀ FEDERAL, el nostre extraordinari, el segon aniversari i l’apat commemoratiu...

D’aquets dos anys, (dos dies en la vida dels segles), n’es l’extraordinari darrer, una posta lluminosa prometedora d’un sendemà seré i gloriós.

I aquell apat del capvespre de la segona diada nostre, deu esser per a nosaltres una fita.

Empró no una fita mes, sinó una fita memorable, perque ens apar trobarnos en un moment trascendental de la nostra actuació.

Hem lluitat, hem atacat, hem arrancat mascares i hem dit veritats. Aixó es el temps d’assaig de la nostra actuació.

Amb les lluites i amb les veritats ens hem fet escoltar d’una multitud i les deferencies d’aquesta multitud envers nosaltres, ens imposa sagrats deures.

La fita present, ens limita el temps d’assaig, de l’epoca constructiva i ja en ella, devem concertrar-nos canviant la febre en serenitat, en meditació i estudi, devem limitar la nostra paraula i la nostra acció a lo purament indispensablement constructiu.

Enlloc d'enderrocar devem lluitar, per aixecar ben alta la nostra esglesia, escola de dignitat republicana i de coratjós nacionalisme.

Perque la victoria coroni els nostres esforços devem anar a la lluita amb ritme, amb bellesa i amb ánima.

Amb *ritme*, perquè es engendrador de disciplina i de força: Orfeus lográ bastir parets i places amb pedres mogudes per la força del Ritme.

Amb *bellesa* perque pel sentiment de bellesa els pobles i les ciutats triomfen, perquè en la *bellesa* hi ha la clau de tot amor i en l'amor resideix la suprema creació, la suprema voluntad i el suprem imperi.

I amb *ánima* perquè com diu Emerson, fins per a relacionarnos amb nostres fills, per a res serveixen els coneixements adquirits, sols la quantitat d'ánima que posseim, se conta.

I ara endevant...

Mes abans de tirar endevant, deixant plantada dreta i ferma aquesta fita, permeteu-me gravar-hi uns noms, que seran per sempre mes una recordança.

Permeteume posar-hi els noms dels lluitadors, dels esperitualmente forts, dels *capdevaners en les civils corrues*.

Deixeume posar-hi :

Ramis, el lluitador intrepid a voltes agressiu, mes sempre digne.

Baró, qu'es essencia de Doctrina i porta la consagració de l'ergástula.

Pujular, l'enamorat de la cosa pública, l'asciençat i seré.

Canet, l'home-cor al servei de la santa causa.

Ventura, el conreudor amagat, el *vir-bonus*, integre i aconcellador.

Batet, l'esforç infadigable, tot bonesa.

Campá, el vincul, el lligam entre'ls de dintre i els de fora.

Verdaguer, el *dilettante* de l'art grafic, el nostre exquisit reporter fotografic.

I aquella fita nostra, auriolada per les clarors glorioses i prometedores d'una esperançadora posta, la vaig presentir, vora la finestra del exprés, mentre el Montsenys s'esvaia en la foscor de la nit fecondanta.

I are endevant...

(A) S/A. “La concertista Carme Montoriol Puig” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d’abril de 1913), pàg. 2-3.

Com adelantarem en les notes passades, el concert donat per la novella artista Na Carme Montoriol Puig, en el Palau de la Música Catalana de Barcelona, constituí un èxit complet.

Els periòdics barcelonins han publicat elogioses crítiques de la distinguida deixeble del Mestre Vidiella.

Entre moltes altres crítiques insertes en La Vanguardia, Las Noticias, La Veu de Catalunya, etc. recollim al estar les de La Tribuna i El Poble Catalá.

Diu La Tribuna:

RECITAL MONTORIOL

“Ante numerosa y selecta concurrencia tuvo lugar el recital de piano que a cargo de la señorita Carmen Montoriol, aventajada discípula del eminente maestro Vidiella, estaba anunciado para ayer noche.

La velada resultó muy agradable, quedando verdaderamente admirados de la habilidad con que la distinguida artista vencía las mayores dificultades de las partituras de C.E. Graun, J.S. Bach, etc., sobresaliendo notablemente en la grandiosa marcha fúnebre de Beethoven, scherzino de R. Schumann, impromptu de Chopin, y muy particularmente en el estudio de concierto número seis, de Paganini-Listz, en cuya ejecución rayó a gran altura, demostrando poseer por completo el dominio de la técnica del mecanismo, así como una facultad de interpretación nada común.

Reciba la señorita Montoriol nuestra enhorabuena, y prosiga cultivando el difícil arte musical, para el que demuestra felices disposiciones y en el que seguramente recogerá muchos y merecidos aplausos”.

El nostre estimat cofrere *El Poble Catalá* inserta un llarg article parlant de l’artista empordanesa.

Per la seva molta extensió, ens limitarem a copiarne alguns troços:

Concert de piano

“El concert donat abans d’ahir al vespre per la senyoreta Carme Montoriol i Puig ha sigut una revelació. La nova concertista demostrá posseir un temperament artístic ben determinat, que caracteritzen principalment la claretat i la força d’expressió. Coneixedors que han sentit a l’un i a l’altre, diuen que recorda la manera del seu oncle, en Montoriol Tarrés, el gran pianista catalá establert a París, com si’l parentiu de la sang vingués aquí doblat d’un altre parentiu espiritual més íntim.

Avui per avui la Carme Montoriol posseeix ja, en germe o en plena florida, totes aquelles qualitats que formen l’artista; Ara és solament qüestió de perfeccionar

les unes i de desenrotllar les altres amb un constant estudi, amb una més íntima compenetració amb els grans mestres de piano i també amb aquella maduresa i plenitud espiritual que solament arriba a donar una llarga llissó del viure, amb els seus dolors i les seves alegríes.

I anem a fer una lleugera ressenya d'aquest important concert, el programa del qual ja acreditava el bon gust de la novella concertista i del seu professor, aquest mestre d'artistes que és en Carles Vidiella.

Figurava al davant de la primera part una "Giga" de C.E. Graun, que fou dita per l'artista amb aquella claretat i ingenua noblesa que reclamen als vells mestres del clave.

***

La segona part l'omplia tota el "Carnaval de Viena" de Schumann. Ja segura de sí mateixa, passada la primera emoció del debut, és aquí ont la Carme Montoriol mostrá bellament les seves notables qualitats de digitació i de pulsació, de segur mecanisme, de sensibilitat exquisita. Potser també contribuí a la perfecta execució d'aquesta part del programa, que Schumann s'avingui d'una manera extraordinaria amb el propi temperament de l'artista i així les seves inquietuts, els seus contrastes una mica "heurtés" tingueren una interpretació acabada. D'aquesta part cal remarcar la passió amb que fou dita la "Romansa" i la bravura del final.

En la darrera part hi figuraven, el "Preludi en la bemoll", "Impromptu núm. 2", i "Estudi en fa" de Chopin: "Clar de lluna", Debussy; "Reverie" (primera audició), de R. Strauss, i "Estudi de concert, núm. 6", de Paganini-Liszt.

Chopin fou força ben interpretat per la Carme Montoriol, més allá ont estigué senzillament espléndida, fou en la "Reverie" de Strauss, dita exquisidament, i que tingué de visar a insistents precs del públic.

L' "Estudi, núm. 6", de Paganini-Liszt, li serví per a demostrar el seu mecanisme notable altre vegada encar, aixís com també el seu domini del pedal, que domina en absolut, com ho demostrá desde la primera obra. La senyoreta Montoriol acabá'l recital, en mig de grans aplaudiments, devent ejecutar una obra fóra de programa per a acallar-los".

Com poden veure els nostres llegidors la Carme Montoriol, es artísticament, no una prometença sinó una bella realitat. L'Empordá pot estar orgullós de poder afegir un nom més, a la llarga corrúa que d'artistes, te omplerta la seva historia.

Aquesta novella artista del piano, al bell començ de la seva carrera, ve a cercar a Figueres i a l'Empordá una mena de consagració, abans d'empendre la ruta plena d'esculls, de la gloria artística. Descendent i criada en aquesta bella encontrada a ella ve per retornar en harmonies la bona recordança que te de la gent d'aquesta

terra. Per aixó ha organitzat un Recital de Piano que tindrà lloc en el nostre Teatre Principal, el prop-vinent dissapte dia 19 a dos quarts de deu del vespre.

El concert, al que no dubtem en afirmar que hi assistirán tots els aimants de l'art musical i totes les persones de gust selecte, será a benefici del monument al il·lustre empordanés En Narcís Monturiol, l'inventor de la navegació submarina.

I en aquest bell gest, d'homenatjar per un artista empordanés la gloria consagrada d'un altre fill del Empordá, hi trobem el començament d'una costum que no debem deixar perdre, si volém pagar el deure que Figueres té amb l'inventor del Ictineo.

(A) VELIVOLE. “En el centenari del natalici de Ricart Wagner” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 113 (17 de maig de 1913), pàg. 1-2.

En la memorable data del 22 de Maig d'enguany, farà cent anys que vingué al mon una de les glories més excelses de l'Art musical, un dels Genis de l'humanitat, En Ricart Wagner.

Arréu se trobarant plomes dignes de lloar la poixansa creadora del Mestre de Bayreuth; arréu cridarant la nostra admiració per a la seva grandiosa obra musical, el monument més sublim e insuperable qu'en aquest Art mai s'hagi aixecat.

En tots indrets commemorarán la memorable data, fent-nos capar l'alta personalitat del poeta-dramàtic o l'excelsitud de la seva producció literaria, filosofica i crítica.

La nostra ploma humil i grollera, celebrarà el 22 de Maig de 1913, recordant quelcom del home qu'embolcallava aquella ànima sincera, heròica i generosa, Roberta de totes les passions el mónt i de tots els alens de la terra.

Aquell Deu humá, tingué totes les febleses dels mortals, visqué una vida dolorosa, i d'aquells moments malaurats n'es filla una de ses obres mes equilibrades *La posta dels Deus*, l'encarnació més complerta de l'ànima de la vella Alemanya, virginal i brutal, candida i maliciosa, plena d'humor i de sentimentalismo, de pensament profund, somniant en batalles sagnantes i joioses, a l'ombra dels roures centenaris i al dolç cantar de l'aucellada.

I aixís, mentrestant. Ell escrivia: “No comprenc que un home verament sortós pugui tenir l'idea de fer Art. Si posseïssim la vida, no tindriem necessitat de l'art. Quant el present no ens ofereix res més, cridém per l'obra artística el: Jo voldria!... Per viure novament ma juvenesa, una salut, per fruir de la Natura, per una dona que m'estimés enterament, jo dono *tot el meu Art*. Heulo aquí!”.

Entre defalliments i esperances, vida de tortures que sols els colosos poden resistir, fou escrita la Tetralogia. Per a la creació d'aquells poemes d'amor cal un treball furiós i perllongat. Aquelles passions qu'arriben al paroxisme durant un drama enter, no poden esser fixades per el músic en improvisacions sobtades, realisades tot just concebudes. Cal una energia heròica, cal una voluntad extrahumana. Allavors la voluntad supleix a l'inspiració, amb els defalliments i esperances que sont la marca de l'humana debilitat.

I allavors venen els crits de dolor, de rabia, de fàstic...

“Quin músic tan lamentable que soc! Mai ho repetiré prou. Del fons del cor me considero com un equivocat, com un vençut. Deuries veurem. Quant jo mateix me dic: Cal treballar! – i quant assentat devant del piano, amalgamo juntament qualques

miserables porqueries per a llensar-les tot seguit com un idiota! Que n'estic de convençut intimament de la meva pobresa musical! Creu-me, poca cosa hi va a esperar de mi » .

Aixís escrivía Wagner a Liza en el moment de termenar aquell miracle de l'Art. Igualment, Miquel-Àngel escrivia a son pare en 1509: "Estic ple d'angoixa. No m'atreveixo a demanar res al papa, de desde fa un any, perquè'l meu treball no avança per a mereixre una renumeració. L'obra es massa difícil i aquest no es pas el meu ofici: perdo el temps sense cap utilitat. Que Deu m'ajudi!" – I feia un any, que treballava en les voltes de la Sixtina, l'obra immortal quina grandiositat ningú ha assolit... com Wagner quant creava el seu *Tristan*... el poema d'amor d'una sublim poixansa...

(A) PUVIS. “L’exposició Ramón Pichot” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 113 (17 de maig de 1913), pàg. 2.

En la Sala Edison tingué lloc l’exposició d’aigues-forts, pastells i quadros al oli del distingit artista català en Ramón Pichot.

Si tenim d’esser sincers, dirém ben francament que l’Exposició en conjunt no ha agradat an el públic figuerenc. El nostre públic s’ha sentit frapat, com ho sigué el públic parisenc l’any 66 per les teles del gran Monet.

Aquest esplet de llum, aquesta revolució de la tècnica pictòrica, paralela a un assaig d’expressió de la modernitat que no altre cosa es l’impresionisme, ha cegat els ulls del espectador i no ha sabut comprendre les belleses qu’enclouen les obres d’en Pichot. La reacció que porta l’impresionisme contra’ls motius clàssics i contra la pintura negra dels degenerats del romanticismo devia forçosament ferir els ulls dels habituats a la pintura cromo, a la pintura anecdòtica.

La qualitat essencial de les obres d’en Pichot es la substitució del caracter a la bellesa. Ell més que’ls objectes i les coses, pinta la llum damunt els objectes i les coses i ben sovint ens frapa per els efectes obtinguts amb la sencilla expressió de les coses vistes a través d’un temperament.

Aquesta exposició, com tota mena d’espectacles elevats i selectes, deuría anar precedida d’una educació de les multituts, fent-les aptes per a llegir i entendre les belleses de les pintures d’en Pichot. D’elles en recordém algunes com el n° 28, pastel que representa *La procesó* plena de llum i moviment; el *mercat de Figueres* rublert de lluminositats; el n.º 1 i el n.º 9 *Clar de lluna* a Cadaqués, veritables obres mestres, pastells dels més notables de l’exposició.

Entre’ls quadros al oli debém citar el 22, ric paisatge Granadí en quin fons apareix una perspectiva de montanyes espléndidament lluminoses; el 19 titulat *Roques daurades*, vora la mar inquieta, les roques amarades de sol apareixen d’or – un arbre encisador trenca la mar blavosa; es una obra acabada. El n.º. 6 *Port de Cadaqués* lluminós, es una bella mostra de puntillisme, refinament del ver impresionisme; el 23 *Punta de Mullet* porta la visió d’una delicada mar esmeragdina a la sortida del sol.

En el n.º. 13 *Adam i Eva*, s’ens revela en Pichot dintre un nou procediment.

Aquelles preciositats dintre una riquesa de colors no ens captiven pas com el rest de l’exposició.

D’entre’ls aigue-forts anotém el 43 *El banc d’en si no fós sòlit* i just de fuetura; el 38 *Marina* ric de colors d’un arabesc hermós i armoniós.

No volém passar per alt el 8, *De l’Espanya* tractat amb ingenua grandesa, exuberant de llum, es un pastel molt remarcable.

Els 33 i 39, dos aigues forts anvers que demostren la possessió que del ofici té en Pichot.

De bodegons son dignes d'admiració el 2 *Magranes* adquirit per el Sr. Dalí i el 30 *Sardines*, tractats seriosament i amb molta justesa.

Si seguissim els nostres entusiasmes fariem interminable la llista de les obres notables d'aquesta exposició que si no ha tingut un éxit franc de públic ha sigut per tractar-se de quelcom elevat i selecte, fora de lo corrent, per tractarse d'una pintura que cal saber llegir per a fruit-ne totes les seves innombrables belleses.

Nosaltres agraïm en nom de la cultura figuerenca el sacrifici que representa l'Exposició Pichot: nosaltres preguém que no sigui aquesta la darrera, perquè sols amb la Santa Insistència poden ferse coses sòlides i santes com en l'educació artística d'un poble.

(A) VELIVOLE. “La bandera” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 114 (24 de maig de 1913), pàg. 2.

L'home neix, creix, se forma i viu dintre d'una societat.

Ve al nom amb un cos determinat, en el qual sos pares li han deixat el germens de predisposicions fisiològiques i morals, una mena de residuu i garbelladura de tota llur vida passada, influida i determinada per les condicions del medi social en que va desenrotllarse.

Son esperit se desperta a la vida de la intel·ligència amb els accents d'una llengua determinada, que li dona fetes i acabades les idees i tot un sistema inflexible de vincles intel·lectuals; que s'apodera de son enteniment de nen i el plega i enmotlla a voluntad.

Va creixent i s'enriqueix amb les idees i ensenyances que reb dels seus pares, dels parents, dels amics, dels mestres: idees i ensenyances que formen part del patrimoni social, de la cultura, de la societat en que les han apreses o trobades.

La seva voluntad, el seu caràcter, s'educa i constitueix amb els exemples dels qu'el volten: se nodreix del rigor o la feblesa, de la franquesa o la hipocresía, de la energía o la flaqueza, de l'heroisme o la baixesa que veu florir al seu entorn.

La espontaneitat del seu obrar se topa amb el deturador de consuetuts i pràctiques i tradicions, que li imponen tot un feix d'obligacions i li priven de fer un reguitzell de coses.

La societat l'ha format i ell viu sa vida. Tot així, obra de la societat, constitueix en l'ànima mateixa dels homes un trot d'ànima social, son esperit individual queda orgànicament soldat per sempre més, amb l'ànima colectiva i sempre més també al costat de la vida propia de la individualitat, viurá com els polips del coral, la vida complexa i rica de la comunitat.

La societat que dona als homes tots aquets elements de cultura, qu'els lliga i forma de tots una unitat superior, un ser col·lectiu informat per un mateix esperit, aquesta societat natural en la Nacionalitat .

I el sentiment de la Nacionalitat fet cosa, es la bandera.

I l'expressió del nostre esperit colectiu, la representació d'aquesta ànima social catalana que ha creat una llengua, un dret i un art catalans, es la bandera catalana.

***

El nostre Ajuntament, fill de la voluntad del poble figuerenc, que deuria esser l'encarnació d'aquest esperit francament democràtic i federal de la ciutat, va votar per

unanimitat l'acord de fer onejar la bandera catalana al costat de la espanyola, en la Casa de la Vila.

Honrós podia estar l'Ajuntament d'haver aprovat unánimament, com a federal nacionalista qu'es, la proposició del nostre company Ramis.

Honrós podíen estar els nostres concellers de fer onejar a ple aire la gloriosa senyera de la nostra personalitat.

Honrós devia estar el Batlle d'issar per primera volta en la casa comunal la bandera catalana.

Ella, flamejanta al impuls de la tramontana empordanesa, ens recordaria el deure que tenim de restar lo que som.

L'amor que sentím per Ella, faria qu'estimessin més encara, la venerable bandera espanyola a quina ombra voleiaria ufanosament espléndida.

***

Més l'abúlia d'un pobre home, la seva desaprendió i la manca absoluta d'ideals, han allunyat la realització d'aquells bells acorts d'un Ajuntament qu'es diu federal i nacionalista.

N'ha tingut prou aquell pobre subjecta, de sentir-se cortisat per el primer mascle vingut, per a rendirse com a fembre histérica incapaç de negar a ningú els seus favors.

I lo més sensible es que al menyspreu de la dignitat del càrrec representatiu, ha seguit la burla grollera del acort *unaním* de l'Ajuntament de Figueres.

I que s'en pot pensar d'aquells que dient-se federals i nacionalistas i ostentant la representació d'un partit, voten contra l'essència de la doctrina del partit, fent el jog d'aquell projecte subjecte abúlic?

Devant de tanta insensatesa, de tanta informalitat i de tanta desaprendió; fastiguejats de tanta baixesa i de tanta vergonya que sentím doblement per a tractar-se de coses de casa... aixequém la mirada enlaire, despreciant les miserietes dels que eternament rastrejarant com verns de canyet, i serenament recordén aquelles belles paraules maragallesques qu'ens fan somniar esperançats en *una humanidad de pequeñas nacionalidades puras que se agrupan por afinidades sin mezclarse, formando una hermosa variedad adaptada a la varia naturaleza de las tierras, con un lazo íntimo de amor que sea la única unidad de todos los pueblos del mundo...*

(A) VELIVOLE. “De civilitat” a “Cròniques Arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 116 (7 de juny de 1913), pàg. 1-2.

Per a molt somniador qu'un sigui, a força de topaments amb la realitat, un esdevé resignat i convençut de qu'en moltes coses de la vida, no hi ha res a fer.

El cine, n'es una d'aquelles coses, que per a nosaltres constitueix un cas perdut. Arreu s'ha parlat i s'ha demostrat la seva nefasta influencia moral. El problema del cine no té remei, ja que com ho demostra en Julius Bob en el setmanari *Die Hilfe*, el seu millorament no es possible, per qué faltant-li la paraula no pot esperitualisar l'acció. I l'acció sense la paraula esdevé un mer moviment, que'n el cine no arriba a humanitzarse perque no poseeix ni les virtuts de la dança ni el ritme dels bells moviments humans. L'acció en el cine, es moviment brut, sense relació amb res de verament humá.

El cine, que no pot defensar-se com espectacle, sino quant ens mostra paisatjes, ciutats o sucesos del día, no constituirá pas el veritable tema d'aquesta arbitraria, no. Per a nosaltres es com deiem, un cas perdut.

Jo avui pretinc parlar-vos del public que va al cine. Malgrat l'anhel i el desitj de veure a les nostres multituds mostrand una plenitud i normalitat de la vida social, malgrat l'ideal que tenen la majoria d'un viure regular, ben sovint, i el cine es el lloc hont més sovinteja, contrasta observar la supervivencia de l'incivilitat, a través de molts esforços i de moltes apariencies.

Anéu al cine i si hi arribéu, com jo, al bell mitj d'una exhibició, trobaréu la fosca espessa, talment comestible. Desd'el vostre séti, vos sentireu sorpresos per el rascar de mistos i per l'espatec de briquets, mes o menys fallibles, que mes amunt i mes avalla enllumenarán pasatjerament la foscor espessa.

S'enendrán els llums, i podréu observar que l'espessor de la fosca no era altra cosa que la colossal fumera despresa de *puros*, cigarrets i pipes dels cavallers que s'entretenen amb llurs aficions, com si verament se trobessin sols i no poguessin molestar a cap dama ni damisela.

I jo me pregunto, el perquè, aquells cavallers civils, normals, ciutadants, que no fumen o no deurién fumar quant se troven en un teatre, en un vagó o en una sala de ball o en qualsevolga lloc ont hi ha dames, se permeten la groseria de perdrelis el respecte quant se troven en una sala de Cine?

Certament que jo no trobo explicació an aquella manca d'Urbanitat, qu'ens mostra la civilisació qu'es llueix, com un vestit, com “una closca superficial que no ha arribat ni rudimentariament a vertebrar la bárbara gelatina espiritual en qu'es viu”.

Per aixó, voldria demanar an el públic dels Cines, en nom de la les bones formes qu'esmalten la vida social, en nom de la vida regular i del mutu respecte qu'ens imposa la ciutadania, l'abstenció del fumar en les sales d'exhibicions.

Jo voldria recordar, an els cavallers fumadors, per a refermals-hi la meva demanada, jo voldria recordarlos-hi la justa indignació que mes d'una volta haurán ressentit quant algun ineducat ha llençat damunt les suaus epidermis de ses mares i esposes o de llurs filles, la fumera sentosa del tabaco bral-lant.

Empró, tinc tan poca confiança en la nostra civilitat, que de passada, demano, an a les Autoritats que pertoqui, el fer ostentar en els llocs visibles de les sales de Cines, uns bons cartells, en que enlloc de *prohibir* – com en els cartells del nostre Teatre Municipal – se *demani* per Cultura i per Ciudadanía l'abstenció del fumar molestant.

I tot aixó, esperant que l'Urbanitat esdevingui essencial en la vida nostre.

(A) VELIVOLE. “De feminisme” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 117 (14 de juny de 1913), pàg. 1-2.

El Congrés internacional femení tingut a París la setmana passada i l'incident ocorregut en l'hipodrom d'Epsom donan actualitat a l'eterna qüestió del feminisme.

Les sufragistas ingleses amb ses excentricitats, a voltes criminals empró també a voltes heròiques, com la gesta de Mis Davison agafantse a costa de la seva vida al cap del cavall que corria la famosa Derby d'Epsom amb els colors del Senyor Rei d'Anglaterra, fa pensar en la força que mou an aquells angels de Deu per a convertir-les en furies insoportables. El vot per una sufragista anglesa es quelcom qu'integra la seva dignitat convertint-la en una il·luminada capaça de martiris i torments. Miréu si en deu esser de fort per a aquelles *miss* i *ladys* que sofriesen impertèrrites lo pitjor que pot sofrir una dona : el ridícol.

Les seves estidencies criminals i heròiques condemnades arreu, no son inútils malgrat lo que diguin, la gent de bé.

Nosaltres no obstant no aprobar aquelles violencies, com no n'aprobém cap d'altre, sentím tota la força qu'amaguen, i pensant en la valúa d'aquella força, sentím que no s'aprofiti.

De l'utilitat d'aquelles estridencias n'es una prova el respecte i atenció amb qu'el mon civilisat ha contemplat el Congrés internacional feminista hagut a París el 2 de Juny.

Del treball portat a cap en dit Congrés n'es una prova l'enunciat d'alguns problemes socials que s'hi han discutit i estudiat: la dona enles obres de beneficiencia, el seu paper en les lluites antialcooliques i contra la tuberculosi, campanya contra la desmoralisació de la joventut per medi dels diaris, imatjes, espectacles etc., drets de la mare, capacitat civil de la dona casada, inconvenients i ventatjes de les lleis protectores del treball de la dona en els diferents paissos, medis amb aque les dones poden afavorir la conciliació entre'ls pobles i la solució pacífica dels conflictes entre les nacions i per fi, el sufragi.

Heu-vos aquí la qüestió mes important: la del vot. La dona deu votar? Deu poguer esser el·legida per a anar al Ajuntament, al Senat o a la Cambra? Jo no trobo cap inconvenient per a impedir-li que faci dimitir governs. Per altre part la lògica es per a elles: si el vot es una funció, cada sexe deu tenir la seva; i si el sufragi es un dret perquè impedirlo a la dona? El sufragi universal per a serne d'universal no pot oblidar a la meitat de l'humanitat. Veritablement no es tolerable qu'el sufragi universal que admet la candidatura de les mans d'un ximple o d'un borratxo, refusi el dret al vot a

una honorable comerciante, a una industrial acreditada o a una dona de ciència o artista.

Els pobles que com Suecia, Noruega i Dinamarca donaren el vota les dones no se troben pas pitjor qu'els altres i fins un veritable progrés se pot constatar-hi desde l'afirmació d'aquell dret essencial.

Per a nosaltres, per a la nostra Catalunya, ben poca influencia tindrà el Congrés internacional femení. Desgraciadament la dona catalana no s'ha desvetllat encara i desitjém que quant ho faci, s'hagi tret del damunt la única objecció qu'avin podria ferseli; l'esser retrógada.

Confiats en un esdevenir lliberal per a la dona catalana, redimida i lliure de tota mena de rutines i prejudicis, sols ens resta anhelar-hi un futur desvetllament.

Mentestant, respectuosament saludém aquell noble esforç de l'obra feminista.

(A) VELIVOLE. “La desaparició de lo típic” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 118 (21 de juny de 1913), pàg. 1-2.

Lo típic es aquella qualitat bona o dolenta que marca la personalitat d'un poble diferenciant-lo dels demés i donant-li una anomenada bona o dolenta segons la qualitat que l'inspira:

Catalunya es terra de coses típiques perquè es eminentment personalista, i aquell personalisme que justifica la vella dita de que *cada catalá te un rei al cos*, doná naixensa a una serie de manifestacions externes, que, ja siguin filles, del ambient local, ja ho siguin del caràcter de sos habitants o de llurs obres han marcat d'una faisó inesborrable molts dels pobles i viles de la regió Catalana.

Per a els que considerém en les obres d'art, la superioritat del caràcter a la bellesa, lo *típic* te un encís qu'ens compren i ens fa estimar doblement les coses i els pobles com si aixís les coneguessim mes intensament.

Ben poques poblacions catalanes n'estan lliure de la qualitat típica: recordém corre-cuita: les olles de Breda, les atmetlles d'Arenys, el pa de pessic i les llangonices de Vich, els cap-grossos de Mataró, els borregos de Cardedeu, els naps de Campmany, les carbaces de Cabanes, les betes de Manresa, les barretines d'Olot, les patates de Camprodón, l'Institut de Figueres, etc. etc.

La desaparició d'una d'aquestes coses en sempre motiu de condol per a nosaltres i ho es doblement quant se tracta, com en el cas que motiva aquestes quartel·les, de coses de casa, de Figueres d'aquesta ciutat dels nostres somnis. I no es pas que hagi desaparegut de Figueres, el nostre famós Institut, no, lo que es motiu de dol, es la desaparició de les qualitats que fins fa poc, temps foren les característiques del nostre Institut.

Aquelles notables qualitats qu'ens havien donat tanta anomenada, aquelles qualitats que donaven péu an aquells inefables anuncis apareguts en La Vanguardia de Barcelona : *Se preparan bachilleres para el Instituto de Figueras*, han passat al mon de les coses passades per la voluntat d'uns quants senyors catedràtics qu'actuant de Societat d'atracció de forasters *al inreves*, porten el dolor a l'ànima nostra.

Ja compendran els meus cars llegidors la gravetat qu'entranya el fet denunciat. Qui vendrá ara a Figueres pel mes de Juny! Ahont aniran a parar aquells estols de futurs batxillers i de futurs abogats, metjes o apotecaris, qu'havien esdevingut per la força de la costum, ciutadans adoptius de Figueres! Be prou que ho deien aquells esperansats estudiants qu'en mal hora se refiaren de la *típica* anomenada del nostre Institut: Ens han enganyat! Creguim qu'aixó s'acabarà! Figueras

hi perdrà molt amb tan de rigor! Per aixó no teniem pas de venir!.. I molts altres crits de l'anima eixien d'els llabis d'aquells confiats *suspensos*.

La desaparició de *lo tipic* figuerenc es de dordre perque no s'hi veu compensació per cap indret. La perdúa qu'experimentant els cines, les fondes i els hostals figuerencs es de tal importancia, que ni la probabilitat, qu'alguns somniatruites ens dirien honrosa, de qu'els metjes que no sapiguen morir o els enginyers que facin barcos forsosament submarins, no hagin passat per l'Institut de Figueres, ens es pot rescabalar.

Aixó de donar tan de suspensos als mals estudiants, anc que sigui amb justicia, ha de portar forçosament greus trasbalsos en la consciencia de tots els catalans aimants de *lo tipic*, aixó portará indefectiblement a la perdua de les creencies... I total per qué? Ja ho deia prou, parlant amb un catedràtic, un *señor* que vingué de les Mallorques expresament per a examinar el seu fill en el nostre Institut: *Bueno, pero a Vd. que le importa todo esto: si fuera Vd. el ministro de Instrucción Pública aun podria comprenderse que soñara en la regeneración de España!*

Perqué la veritat, es ben delicios veure en la nostra Iberia, catedratices que s'honrin, destruint les anomenades seculars, a costa de *lo típico*.

Deu meu! A quins temps hem arribat!

(A) VELIVOLE. “La força en l’humilitat” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 120 (5 de juliol de 1913), pàg. 1-2.

Quantes vegades, amic llegidors, hauràs viscut frec a frec de coses per a tu despreciables qu’hauran amagat una potencia insospitada !

Quants i quanta, abans de Newton vegegen caure de damunt dels arbres, pomes i altres fruits, sense sospitar-ne la llei a que obéieu !

Quantes voltes, pujant reposadament la fadigosa costa del Castell en la nit misteriosament fosca, hauràs contemplat indiferentment l’incerta claror d’un cuc de llum, d’una humil *Marieta*, oblidant-ne tota la seva poderosa força!

En Berthelot ha degut fer-nos part de les seves tasques científiques per a que, d’are en devant, compenguém tota la força que hi ha en l’humil *Marieta*. El cuc de llum il·lumina mes qu’el Sol, ens diu el savi. I mentres una lleugerament ironica rialla sorna als nostres llabis, ell ens ho demostra.

Totes les fonts de llum, son fonts de temperatura; l’energía lluminosa es engendrada a costa de l’energía termica. La llum idealment perfecte será la obtinguda per tota l’energía del cos que la produeixi, i sense perdues de cap mena.

De les seves observacions, en Berthelot ens diu: el gas dona un rendiment lluminós del ½ per cent, l’arc voltaic el 2’5 per cent, el sol el 4 per 100. Solsament el cuc de llum, la *marieta*, dona el 100 per 100. La totalitat de l’energía emesa es troba en forma de llum. La seva llum absolutament freda te un rendiment teoricament perfecte.

Ja veiém, doncs, com el cuc de llum il·lumina més qu’el sol.

Aquesta força humil, qu’amagada se trobava als nostres ulls profans, pot esdevenir norma de la nostra ética.

No debém mai despreciar ni anorrear l’humilitat per l’humil que sigui: el nostre respecte deu esser, quant menys, per a la possible força qu’estotja.

(A) VELIVOLE. “Resposta a Xenius” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 121 (12 de juliol de 1913), pàg. 1-2.

Un coral amic, “l’home qui te un Constable”, l’home qui el trobá i el venera en l’intimitat de la seva cambra, que sent per a el *bell moliner* d’East Bergholt, tot l’amor qu’inspiren llurs paisatjes grandiosos, estudiats en els més senzills aspectes de la Naturalesa, i aquells seus celatjes grisencs i lluminosos alhora, plens de reflexes provocats per la pluja i les tempestats passatjeres, m’ha fet l’encàrrec d’una breu resposta a la vostra amable glosa.

“L’home qui té un Constable” escrigué un jorn, quelques paraules que vaig a reproduir, referents a la finalitat del vostre escrit :

« Deixeu-me sonmiar en un bust damunt d’un sólit pedestal, deixeu-me veure ja, un bloc de marbre amb un baix relleu, decorant l’entrada de la nostra Rambla ».

« I are que no’m vinguin, els eterns negatius en voler per a la nostra pertita ciutat un monument colossal i carrincló... Lo que Figueres necessita per a l’educació artística del seu poble, lo que li cal per a pagar el deute d’agrahiment envers en Narcís Monturiol, es un senzill, petit i artístic marbre d’algun ver escultor Catalá”.

***

“El concepte fonamental de lo que deu esser un monument es el mateix qu’el de l’esculptura o sigui: l’art d’edificar belles formes amarades d’expressió i de cap manera es l’art de fabricar ninots qu’expliquin coses”.

***

“Vui repetir, ara que parlém del futur monument an en Monturiol, aquelles paraules de Charles Blanc, evocades per en Blay en son discurs d’ingrés a l’Academia de Belles Arts, referint-se a la lletjor en l’esculptura: En l’esculptura, tan fatalment encadenada a la materia sòlida, la lletjor inmóvil, muda, grollera i petrificada, la lletjor cúbica es una monstrositat, tan mes ofensiva ja que tallada en marbre o fosa en bronco, assoleix una immortalitat, de la que sols es digna la bellesa”.

I aquell íntim amic meu, anhela portar a la seva intervenció en la vida civil, l’esperit d’aquelles petites idees sugerides per articles postres les unes ó nascudes les altres del seu amor a la Bellesa.

Si a lo dit hi afegíu, la seva repugnancia envers les *marionettes* que conjuminen aquells artistes quins noms apocalíptics fan tremolar al nostre *peix inquiet*, i el seu amor per a aquella rassa d’artistes, de l’escola mediterrania, que com digué Geoge Deniker, “se plauen al sol, a fer lliscar la llum sobre les pedres, encisats per el clar colpejar de la masseta damunt l’eina”, no dupto que posaréu la vostra confiança

en la petita i humil influència, que “L’home qui te un Constable”, pot tenir en el futur monument que deu embellir, dintre poc temps, les nostres fredes i solitàries vies ciutadanes.

(A) Velivole. “L’Escola-Bella – I – “ a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 122 (19 de juliol de 1913), pàg. 2.

L’inauguració del nou edifici de les Escoles d’Agullana, construcció esplèndida, feta a la moderna, amb veritable anhel de renovació, ens porta a l’actualitat un dels problemes més transcendents per a la regeneració d’un poble tan atressat i tan pobre com es el d’Espanya.

L’escola ha sigut i serà l’exe de la reencarnació de totes les nacions, per ella han laborat tots els pobles al sendemà d’una desfeta, perquè en l’escola hi han sapigut veure la llevor del demà, l’esdevenir de la raça, el planter dels cervells que amb el temps formarà la nació pobre o rica, segons s’hagin citat els infants en l’escola.

Desgraciadament en les nacions Ibèriques la regla general, en les qüestions culturals, esdevé fatalment excepció. Espanya al sendemà de la desteta, liquidada d’imperis colonials, perseverarà en ses follies militaristes, se prepararà per conquerir pobles incivils sense recordar-se que no sapigué conservar, països i nacionalitats plenes de riqueses. Enlloc de crear escoles i mestres, enlloc d’embellir les miserrimes escoles que tenia i de pagar decorosament els mestres, somnia quixotesca en escuadres i aventures guerreres.

Abandonem tota mena d’esperances, la redempció de l’Iberia no l’esperem pas, si creuats de braços, restem confiats en l’esdeveniment de temps millors. Els governs no faran res per a l’escola. Nosaltres, sols nosaltres, abandonats a les nostres propies forces, que deurán ésser sobreres per l’acció constructiva i per a poguer lluitar contra els qui ens entrebanquin, debem treballar per a la nostra regeneració.

La escola o millor dit les escoles s’han de fer noves: les de Figueres son una vergonya com a edificis mancats de llum, d’aire, de coses belles i atractives, totes elles porten la ronya de la tristesa.

La escola ha d’ésser bella per a qu’el noi l’estimi: estimar l’escola vol dir estimar l’estudi. An a l’escola bella clara i amable el noi s’hi entrega, facilitant aixís l’educació que queda a un mateix temps simplificada, economiada i intensificada.

Les costums més que una segona naturalesa son la regeneració de la naturalesa pròpia, aquelles formen el nostre caracter perquè s’ens aferren a l’ànima ennoblint-la o rebaixant-la segons siguin elles. En l’Escola bella els nois adquireix la costúm del bon gus, de la necesad i del ordre.

L’educació qu’adquirirà el noi en l’escola bella es de les que no s’obliden perquè s’aprent amb actes i no amb preceptes.

L'influència moral de l'escola bella es trascendental. El noi va generalment a l'escola per força: arriba an ells malumorat i amb evidents desitjos de mostrar lo dolent que porta a dintre. Si l'escola es lletja i trista, la mala disposició per a aprendre s'agrava, mentres que si l'escola es bella i amable, l'alegria que vessarà de sós parets, la claror vivificante que l'embolcallarà afavoreixarant la espontaneïtat i l'auto activitat del noi, desenrotllanse en l'individu la rectitut i la bondad.

L'escola ha d'esser bella perque donará al noi, la manera de interpretar durant la vida l'estética de la Naturalesa. Haver conviscut amb la bellesa es haver-se capacitat per a reconeixer i estimar les coses belles siguin allí hont siguis.

Viure la bellesa es fer optimisme, es fer al noi fort per a viure la vida, creant-lo apte per a fondre amb l'Estética, els dolors i els goigs.

Pobres infants qu'anem a l'escola per a trobar-hi parets fosques i esquerdades, taules negres i polsoses, cartells bruts i greixosos i mestres tristos! Ahont aniran a parar aquelles fonts uberrimes d'humanisme, aquelles llevors espléndidament vitals, de Bellesa i d'optimisme que la Naturalesa ha posat en els vostres cors!

(A) VELIVOLE. “L’escola-Bella – II – “ a “Cròniques Arbitraries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 123 (26 de juliol de 1913), pàg. 1-2.

L'Escola Bella serà la que preferentment dongui al deixeble una educació estètica integral per la qual les humanes generacions sentiran les belleses de totes les coses humanes. L'art i la Bellesa que son per damunt de tot, harmonia i equilibri, portaran an el deixeble – l'home, qu'es un etern equilibri inestable – l'enfortiment i disciplina de la seva harmonia, fent-lo seré i equilibrat. Res com la vida en un ambient bell i artístic per a assolir aquest fi.

Uns edificis nous, grans i majestuosos seran una gran cosa per a fer esdevenir l'escola bella, empro no es pa tot. Un casal nou, de grans fatxades d'esbells finestrals, serà una bella cosa per a la gent gran, per a els homes que l'oferiran als ulls curiosos dels forasters amb orgull i respecte.

Empro per a els infants, per a aquells que deixaran la fatxada al defora, visquent-hi mitja vida al interior, lo que lis cal es un conjunt de bellesa, sencilla i facilment comprensible, que actuant directament sobre'ls seus sentits obrará per sugestió, facilitant-li l'adquisició de coneixements, servint-li de fre i d'aglutinant a son rebel individualisme.

Que com el farém aquell conjunt de bellesa? Que com farém l'escola bella?

Primerament ens caldrá un mestre amable, de caracter dolç qu'es faci estimable al noi, que senti la bellesa i que sápigui traduir-la en la vida interna de l'escola. La má amorosa d'un mestre enamorat d'ideal artístic pot alegrar i vestir més o menys bellament un local inestètic.

Portar la bellesa a l'escola no es un ideal vaguerós i de difícil realisació; una bona voluntat lleugerament ajudada per a els qui en tenen el deure pot fer el miracle.

L'escola bella la farán un munt de detalls qu'embellint les diverses coses que integren l'escola, ens donaran la visió d'un conjunt de harmonia, font de bellesa.

La llum filtrada a través d'unes cortines crem, donarant a les cambres d'estudi una suau impressió d'intimitat. Les parets clares, llises o solsament adornades d'una greca senzilla ens farant les aules alegres i clares. Les cadires simples i belles i les petites taules individuals de colors clars, ens estimularan l'amor propi dels infants, que s'esmeraran en conservar la netedat de les llurs taules si elles arriben a formar part de la seva individualitat. Les parets guarnides de belles reproduccions de les grans obres d'art, els hi farant l'escola simpática alhora qu'els hi educará la llur visió per un sempre més, creant per a el infant esdevingut home, la necessitat d'una constant visió de bellesa.

Una de les maneres més fàcils i poc costoses d'introduir a l'escola un principi de bellesa, la trobem en la mateixa natura : quant els jardins estan florits ; perquè no posar damunt la taula del mestre o arracerat en un recó un senzill ram de flors brillantes qu'els hi donarà la visió de la riquesa de la Natura ? Perquè no guarnir un parell de gerros sencills i bells amb escardots qu'ens evocarà la infadigable tasca d'els artistes ignorants ? Això de passada i especialment pels nois de ciutat, els hi revelarà tot lo de bell que hi ha en el mon, els hi donarà la manera d'interpretar l'estètica de la Naturalesa, preparant-los per a poder fruir amb tota llur intensitat els innombrables aspectes naturals sempre infinitament bells.

Des'el punt de vista social l'escola-bella, desterrarà del cor dels homes i l'odi que naix de l'enveja de les coses difícilment accessibles. La bellesa que s'obtindrà en l'escola sense locals pretenciosos, costosos i enfarfegats destruirà el mite de que la Bellesa es una cosa inaccessible i majestàtica. La bellesa deu esdevenir una cosa usual per la voluntat dels reformadors.

I aixis deixant que la senzilla bellesa obri sobre'ls nois, farém obra fonament educativa i social.

(A) VELIVOLE. “L’Escola-Bella. – III – “ a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 124 (2 d’agost de 1913), pàg. 2.

Parlar del millorament de les nostres escoles, es per desgracia sempre oportú. El mal recort qu’en servém d’alguna de les de Figueres, tristes confurnes escolars a les que s’hi puja per difícils i bosques escales i en les que s’hi troben taules negres i mapes grocs i polsosos, vidres entelats i parets mal pintades o pitjor empaperades, fa que trobém febles totes les paraules que s’esmersin en la regeneració de les nostres escoles.

Nosaltres que vivím sempre esperançats, confiém en que vendrà un día en que l’Ajuntament estudiarà seriosament el gréu problema escolar, que farà números, que cercarà i trobarà els cabals necessaris per a bastir alguns bells i grans i espléndits edificis per a instal·lar-hi les escoles del poble.

Empró tot esperant aquell día, que vendrà, malgrat tot i malgrat tothom, perquè no podém fer quelcom, de petit si voléu, empró quelcom, vers el millorament, vers l’alegria que deu regnar en les cambres d’estudi? Hi han coses que no volen gran esforç per a portar-les a bon terme, ni hi ha necessitat de esperar que les escoles estiguin idealment instal·lades per a implantarles.

Perqué no podém pintar les parets de les nostres escoles de colors clars, alegres i simpàtics qu’imposin la netedat alhora que serveixin de fondo a imatges de Bellesa? Perqué no podém pintar les velles *mesas*, tot esperant la llur higiènica transformació, de colors clars i amables? Perqué no podém portar a l’escola quelques clàssiques escultures qu’enbellirant els recons tristos? Perqué digueu-me, no debém portar a les nostres escoles plantes i flors?

Les flors a l’escola no es cosa nova perquè en tots els pobles hont ha esdevingut una preocupació l’educació espiritual i estètica dels infants, n’hi trobaréu. Les flors a l’escola hi porteu un raig d’alegría, son un esqueix de la riquesa de la Natura, captiven l’interés per la variació de les formes i dels perfums segons les estacions, son un principi de bellesa, i despertant l’amor an ella, porten al esperit un plaer puríssim e inefable.

Recordo les paraules d’una mestra parlant de les flors a l’escola: “Si; les flors agraden a la mainada, aixó ho puc afirmar – deia la simpática professora –. En la meva escola no’n falten mai de flors una sola volta vaig tenir de dir-ho i aixó bastá per a que totes les noies en cerquessin. No més cal entrar a la escola hont sobre la taula del mestre hi hagi un pomet de flors per a endevinar desseguida que aquelles sencilles flors, embadaleiven als infants”.

Ja veiem doncs que amb bona voluntat i amb poc esforç pot obtenir-se aquesta bella cosa de portar flors a l'escola, flors qu'enlairan l'esperit dels infants.

Predicar per l'escola bella es ajudar an aquesta evolució constants cap al mellorament, essència de perfecció que porten totes les coses de la terra.

La constant visió d'una serena bellesa, l'educació del infant dintre una llei ritmica d'armonia, farán que no toleri el desacort inestètic que malauradament massa sovint regna en les coses de la vida. Els seus gestes interns i externs s'educarant al unisó de les coses qu'es posin en sa presència i quant ja lluny de l'escola, ses mans obrin per a crear o arranjar quelcom, obeirán a la suau i serena visió de bellesa que breçá sos primers anys de vida.

La contemplació d'unes parets clares, d'unes flors gemades o d'un sol quadre de Angelico, de Da Vinci o de Mollet, breçada per un mestre amable i de suaus i humanes inflexions de veu, anirant sedimentant en els nois, poc a poc, un sentit de belles viscuda, font feconde d'armonia i humanismo.

Allavors l'ensenyança esdevindrà cosa alegre, d'una bellesa suáu i clara, com una sortida de sol en plena Primavera.

(A) ERIN, Jordi. “L’Enric Borrás a Figueres” a “Espectacles”, *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 125 (9 d’agost de 1913), pàg. 3.

La companyia dramática española que dirigeix l’eminent actor català Enric Borrás, ha fet una breu parada en la nostra petita ciutat durant el romiatje que porta a cap per terres de Catalunya.

El dijous passat tingué lloc la representació de la primera de les dos funcions que ha volgut destinar a Figueres. La vetllada del dijous fou solemnia, per l’importància artística del primer actor català i per l’inmensa gernació qu’omplia el nostre Teatre Municipal.

L’obra escullida per en Borrás, fou el drama d’en Guimerá, *Terra baixa* traduïda al castellà per en Josep Echegaray. L’obra prou coneguda i fruita ja pel nostre públic, despertá en si poc interès, posant-se tota l’espectació en la manera de fer-la i sobretot de fer-la en castellà, l’eminent actor català.

Si deguessim concretarnos a judicar la tasca artística d’en Borrás comparant-lo amb altres actors o amb altres representacions del drama guimerià, deuriem concretar-nos a trobar an en Borrás colosalment perfecte.

Empró la fonda veneració que sentím per en Borrás com a actor, fa qu’el contemplém amb serena admiració, com la que deuen sentir els astrònoms al contemplar el sol, exe del nostre sistema planetari, rei i senyor de totes les coses... serena admiració, que malgrat l’embadaliment amb qu’el contempen, els hi ha permés veure-hi infinites taques entre’ls raigs rutilants del seu disc lluminós.

Aixís contemplarem l’acabada interpretació castellana que l’Enric Borrás doná a *Tierra baja* durant la nit del passat dijous.

En Borrás plasmá la figura de Manelic amb aquella seva faisó genial, obtinguent ben sovint forts i xardorosos aplaudiments. En el segon acte arribá a una perfecció verament excelsa, fent-nos oblidar alguns moments del primer acte que amb ‘sa pronunciació gallegada i amb algunes forçades inflexions de veu, no lográ com en el segon abstreurens del teatre acaparant els nostres sentits amb aquella intensa emoció de vida que difícilment oblidarém els qui poguerem fruit les exquisites belleses del art d’en Borrás.

En el tercer acte se mantingué a bona alsaria, fent-se sentir al final especialment, la depreciació artística soferta per l’obra d’en Guimerá al esser traduïda al castellà. El desenllaç aparagué mancat d’aquella cantelluda grandesa que li dona la sobria i vigorosa parla catalana.

La senyoreta Adamuz correcta i discreta, no arribant en el drama a la perfecció qu'obté fent comedia. Les seves qualitats artístiques se mantenen en l'elevat nivell qu'haviem ja, pogut admirar els figuerencs, durant una llarga estada que hi feu amb l'actor senyor Comes.

El Sr. Ramirez acabadíssim en son paper d'Ermitá, obtinguent justos aplaudiments.

Dels demés quasi més val no dirne res, sino es per censurar an aquell Sr. que desempenyava – sinó ens equivoquém – el paper de Peluca, que amb son posat d'*hereu Pruna* i amb ses exagerades graciositats confonia el sério art teatral amb una película cinematográfica.

(A) VELIVOLE. “D’excursió estival” a “Cròniques arbitràries, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 126 (16 d’agost de 1913), pàg. 2.

L’anada.- Un tren de carga en aquesta pintoresca Espanya, havia sigut considerat desde qu’existeixen trens de tota mena, com el comble, de l’informalitat, de la vagancia i de les coses insoportables.

Empró en aquestos temps de pèrdues de tota mena de creencies, en aquestos temps en que contemplém inpertèrrits la desaparició de tot lo típic, fins *e/s trens de carga*, els clàssics convois que sortien a qualsevulga hora que no fos la del itinerari, han desaparegut del mon dels vius.

Algun esperit d’aquets de la mena dels reglamentaris, pot ser elogiará el cambi de modo d’esser d’aquells *trens de carga* tan típica, tan personals i tan enjogaçats com un fill únic de pares vells. Empró nosaltres els arbitraris, els enamorats del caràcter de les coses, plorarém eternament aquelles eines de portar gent, no amb la regularitat i precisió dels trens de poc mes o menos, sinó amb la fantasía de lo imprevist, amb l’encant de lo desconegut, amb l’encís que donen les coses amb ánima propia.

Els trens de carga d’allavors, els senyorets, sortien solsament quant estaven certs de que tothom ja hi era, i sols allavors, satisfets aquella paternal complacencia, començava a trontollar la massa feixuga de festes i ferros grinyolants amb la calma i estiraments d’una mandra al despertarse.

Quins temps aquells temps!

Ara ja’ls trens son tots iguals, ja surten amb l’horrorosa puntualitar del itinerari, ja no s’aturen fins a trovarse a puesto, ja no permeten an els viatjers d’anar a pendre les aigües durant la parada de Vilajuiga... i fins marxen tan depressa com el burru del matelot de París...

I en un d’aquets trens que s’en diuen de *mercancies* per a dir-ne algun nom, l’humil cronista emprengué l’excursió estival a *Llança-sur-mer*, en una calorosa tarde de diumenge d’istiu.

Ja som a puesto.- Arribém a Llançá amb aquella puntualitat dels trens vulgars. Per la carretera nova d’anar al Port de la Selva emprém la ruta cap a *Llança-sur-mer*, deixant a la dreta l’antiga *Lanciano* damunt de quina munió de cases sobresurt la silueta de l’espaiosa esglesia parroquial de a mitjans del segle XVIII.

Passém pel pont, ara esquerdat i que ja caigué una vegada. Tot just construït, i per la *soleiada* carretera neta de tota mena d’arbreda que pogués fer ombra, arribém al port de Llançá, no sense haver contemplat la típica capella de la Mare de Deu, blanca visió sobre un fondo d’envellutats ciprers.

Llançá-sur-mer.- El vehinat del port de Llançá s'ens apareix com una més, de les nostres blanques estades de la costa. Arracerades prop de la magnífica miranda de cap a la Farella, un estol de blanques i netes cases de pescadors ens brinden un dolç refugi en aquesta calorosa tarde estival...

La mar infinitament calma, dona la sensació del plàcid repós dominical, grupus de fornits i colrats pescadors, dormen a l'ombra de les barques esteses per la platja...

A mitja tarda arriba una barca pescadora quasi de búit... la pesca es pobre ja fa temps... La necessitat del pa d'avui, porta la miseria del demà... Les malles estretes porten el peix petit i destrueixen les cries... Els dofins, amb l'incalificable llei uniformista qu'els protegeix, acaba amb ses destroces d'ormeigs i de cries, l'obra suïcida dels esforçats i valents pescadors.

Es una vida de seguits esforços la del pescador !

Un amable vehí del port ens brinda a un passeig de mar. Acceptém gustosos i en sa llanxa pescadora, qu'es son just orgull i el pa sant de cada día, sortím cap enfora de la mar infinita. Doném la volta al Castellar i penetrém a la ombrivola cala qu'ens permet entrar a la cova bella, gran, misteriosa com un conte de fades... Sota les roques millenaries somniém en les belleses de la Natura mentres les suaus onades de la mar eternament inquieta fan résonar les llunyanes reconades de la cova, com bruels ferestecs de feres encadenades. Mentrestant la mar calma ens ofereix l'encantadora visió dels seus fons verdosos amb irrisacions d'amatista que n'es de bella la mar misteriosa!

(A) ERIN, Jordi. “L’Enric Borrás a Figueres” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 126 (16 d’agost de 1913), pàg. 2.

El prop passat dissabte 9 d’agost tingué lloc l’anunciada representació de *El Mistic*, obra escullida per en Borrás per a despedir-se del nostre públic que ha sapigut correspondre omplint el teatre cada nit, a la finesa d’haver vingut, el nostre primer actor a treballar en la nostra petita ciutat.

L’obra d’en Rusiñol, mancada de consistència i sobrer de sentimentalisme, posseeix la immensa força d’evocar-nos la vida dolorosa del nostre genial poeta Mossen Cinto. Aixó fa que l’obra desenrotllanse al entorn del *Padre Ramón*, el darrer místic, careixi d’acció o d’argument propiament dit, resultant la major part de les figures que se hi mouen, borroses e incertes, i que com a conseqüència de lo abans dit, se centri l’atenció del públic en l’execució, que del paper de protagonista en faci l’actor encarregat de tan difícil tasca. En Borrás fou el capdill de la vetlla, sóbri, just, perfectament encaixat en el papers de seminarista primer, i en el de sacerdot apóstol de la caritat després, conquerí ben sovint forts i unànims aplaudiments.

Poques vegades havíem vist an en Borrás, tan encertat i tan armònic, durant una llarga representació com en la nit del dissabte passat, arribant en algunes escenas com en la del segon acte, en que l’oncle obté del *Padre Ramón* el consentiment de entrevistar-se amb la *Marta*, a un grau tal de perfecció, com mai havíem aplaudit en la nostre escena municipal.

La Sreta. Adamuz molt correcte, desempenyant el seu paper amb vota consciència.

D’homes cal sementar el Sr. Ramirez que potser el saberse massa el paper li feia declamar amb aparenta indiferència, i el Sr. Puigmoltó en son paper d’*Obispo* que digué be, fent-nos recordar, molt sovint les maneres del aplaudit actor Sr. Vico que també forma part en la companyia.

En Borrás i la seva companyia deixaren en la nostra ciutat el ferm desitj de sentir-los de nou, anhelant veure el nostre primer actor retornat an el nostre teatre, sense traduir, sense trabes de cap mena, per a que pugui manifestar-se en esplèndida ufana l’art genial i eminent-ment catalá de l’Enric Borrás.

(A) VELIVOLE. “D’excursió estival” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 128 (30 d’agost de 1913), pàg. 3.

Llançá-sur-mer.- La cavallerosa hospitalitat dels braus pescadors de Llançá es cosa llegendària, empró la llegenda apareix mancada de tonalitats quant la realitat ens posa frec a frec d’aquella bona gent...

A el calor morenta del cap-vespre dardem per la platja, esperant entre converses i comentris, l’hora santa del sopar...

Trobém en *Malero* que va carregant l’ormeig a la barca per a anar bentost a l’encesa – Avui anirém per sardina i si demá volen venir cap a Puiggrós, anirém per musclus... Es una bonica excursió.

L’invitació era templadora i les ganes de conèixer la tan lloada costa brava, ens decidiren a acceptar-la.

- Demá a les vuit, si el temps es bo, siguin aquí... - amb aquesta gentils paraules ens despedirme d’aquells forts pescadors, fins al sendemá.

Carregats amb quelcom de minestra, a l’hora convinguda erem cap a la platja. La tripulació del llagut, del nostre llagut termenava els preparatius... Muntém a la barca i pocs instants després el *Vicente* féia via per la gola cap a Cap de creus...

La tripulació la componen: en Vicens l’amo del llagut, brau pescador colrat pel sol i la mar, de pell fosca i ulls petits, incisius, que de tan mirar els misteris de la mar sembla que t’esguardin l’ànima; en Joan, son germá, jovenás i valent, de pel ros i tracte amable; l’Antón, cunya d’en Vicens, home carrat, de forta musculatua, de gestes pausats i decidits, i per últim, en Ventura fill del patró, marrec de dotze anys, en apariència retret, empró simpátic i ágil...

Sortím bogant, cap a agafar vent, doncs la calma es excesiva... la mar encisadorament calma, ens lliura a nostres ulls profans el misteri de ses fondaries.

- Si entra el *garbí*, no hi haurá res a fer amb els muscles... - aquesta observació del Vicens sembla dita per a fer-nos glatir...

Aném conversant amb aquells braus pescadors quina parla sobria i pintoresca ens captiva.

- La nit passada havien agafat mes d’un quintá de sardina... Per demá sembla qu’es prepara bona pesca.

A la nostra dreta van apareixent les costes de la Selva, esfumant-se d’entre la *calitja* qu’embolcalla la terra com un incens de la Natura.

Trobém el vent... i vingan veles... Aixequen el pal... armen el timó. Monten el *cart* am la pena i amb una llestesa d’isart, nuen la vela... *Isaal Cassa l’escola!* *Pássala darrera: Orsal...* I l’altiva, majestuosa, elegant vela llatina s’aixa vers l’espai.

Els remos reposen a costat del *traire*, mentres en Ventura agafa'l timó.

Som ja mar endins... El castell de San Salvador corona les altres montanyes de cap a la Selva. A nostra Esquerra ovirém la *beta blanca* de Culers.

- Orsa! – crida en Vicens.

Comencém a veure el *Faradell*... La costa brava promesa, esdevé una espléndida realitat... - *Punta de la Creu! Punta de la Madella! La Madella de la Cativa* i veu més enllà, *Puiggrós*... - va mostrant-nos amablement en Joan.

La costa abrupta ens porta les ratxades del vent de terra... El vent de mar es més constant!

- Be pró? I aquella llevantada de fa temps?

Miri pel Janer farà dos anys. Aquí no hi hagué cap desgracia per miracle. Nosaltres, la colla nostra, la presentirme i ens arreplegá ja de retorn vora la *Palandriu*. La mar venía llarguera, tingerem temps de arribar a casa... Molts patinen de valent aquella nit! Precisament ningú se quedá a terra aquella jornada. Tothom a la mar i tothom cap a Culera... Culera es una *ratera* pel llevant... Fou una casualitat que ningú prengués mal...

Passém devant de la *Tamariua*.

-Aquí una vegada varem *abocar* amb una barca com aquesta... Anavem a la mala... Era vent de terra – ens conta el Vicens.

- Pare? Pregunta En Ventura amb sa veu de picarol – i qui vos va salvar?

- El *Vermell*, home – respont amb complacencia el pare.

Bufa un poc el garbi, vent fresc. Passém proa de la Madella roca capritxosament abrupte, bell illot a quina vora, un pescador sumergit el cos enter en l'aigua, cerca musclus.

Les roques grisenques, esverlades pels llamps i les onades, ens apareixen socolades d'alguer.

Platja de Fornells! Orsa! Orsa be!

Poc després arrien la vela i aném a rem.

La costa cantelluda i feréstega irrisada d'*agulles* es magnúfuca, d'una forta bellesa... Seguidament l'espectacle es cambia; encantats, admirats, veiém desfilars devant nostra, cales, platjes i puntes... *Cala torta*, magatzem de carrues. *Platja de Carquell*. Aigua dolça amb sa rara font d'aigua dolça vora la mar salada. Trobém una barca. Saludo.

- Es de la Selva! – diu amb desplicencia un de la tripulació.

Doncs diguéu qu'ens exposavem an alló que li passá an en Let – m'explica un company – A la *quenta* en Let que sortí un matí cap a Mar, trobá una barca de la

Selva: Bon dia, company! – saludá en Let, i obtingué per tota resposta. – Qu'en teniu de ganes de xerrar de bon dematí.

La *corca*, el *boc*... roques superbes d'una inexplicable grandiosa bellesa. Tantost ens apareixen com arbres fosils d'apassionades fibres, tantost ovirem els plecs d'un llibre colosal... La nostra costa brava es bella...

Som a *Puiggrós*. La capritxosa roca d'en *Pere Miquel* amb sa silueta humana, ens apareix d'una seguretat dubtosa vora un beta-segat de la punta.

En Joan ardit i valent, deixa la barca i salta a les roques properes, a la conquesta dels musclus qu'arrapats a les roques baixes se resistiesen a lliurarse. En Vicens segueix a son germá i abdos arrapats a voltes i dintre la mar a moments, van arrencant el gustós marisc.

L'Anton se queda amb nosaltres al llagut per a pescar els *sarrans* que deurant esser la base del nostra dinar... Escan el *volantins* i cap al fons baixen els ormeigs... Tením un fons al menys de 30 metres. De sobte un vol de *llises* porta l'emoció a la barca... Preparém la *fitora*... i res.

Torném pels *sarrans*. Poc a poc, a força d'*escar* i paciència pujen contra sa voluntad, uns darrera els altres, els *sarrans* a bordo. Llurs vermellors metáliques britllen agitadament per moments, en el fons de la barca.

El sol es fort i torra despietadament les nostres febles epidermis ciutadanes.

Els *sarrans* no pican gaire: els pescats son suficients per a l'apat. Ens apropem de la costa per a recullir els esforçats companys. Han cullit més d'un quintár de musclus. A cop de *gameles* aném omplint la desca: el llagut se va omplint d'una forta i prometedora olor de marisc.

- Ahont farém la dinada? – preguntá en Ventura amb insistença.
- Anirém a la platja de Carquell...

Girem i amb quatre branzides arribem a l'hospitalaria platja. Amarrém el bot i cap a fer el dinar. En Joan ja ha netejat el peix pel camí, des de *Puiggrós*. En Vicens encen el foc sota unes grosses pedres de la platja i prepara el *calderu*. L'Antón pela les patates, mentres en Ventura enjogaçat cerca *garotes* per les roques del voltant.

L'olla ja bull i nosaltre storném a la barca, ahont una primitiva taula sabiament arranjada sota un ample *toldo*, guarnit amb rems, ens ofereix la reparació de les nostres forces i el sant dinar de cada dia... Al entorn del *timó* posat a manera de taula, ens assentém amb els braus companys de pesquera. L'olla del peix amb patates, el típic i ben confeccionat *calderu* ens es ofert per en Vicens que'ns ha fet de cuiner... [Ens servím la gustosa menja als nostres plats, mentres ells, els pescadors van servint-se el peix amb suc damunt les llesques del pa... Poques vegades hem fruit de menja mes sucosament bona, tan ben feta i tan encertada com la que'ns féu en

Malero. Musclus bullits, fou el segón i darrer plat de la nostra bona i frugal dinada. La pintoresca conversa amb els nostres pescadors va allargant l'estada a *taula* i son ja vora les tres, quant pensém en el retorn.

La mar segueix infinitament calma. El poc vent que fá, cal aprofitar-lo per a el retorn. L'empreném directament amb *rumbo* al Castellar.

El ventitjol amaina i l'ajuda dels remes s'imposa. Al cap d'un'hora i mitja arribém a la *gola*, contemplant enllá el capritxós voltejar d'una dofins, els enemics dels nostres braus pescadors...

(A) ERIN, Jordi. “L’Enric Borrás entre nosaltres” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 128 (30 d’agost de 1913), pàg. 2.

Amb una calor capaça de posar a prova l’amor dels figuerencs per a les glories i coses catalanes, tinguerén lloc els passats dissabte i diumenge les dos representacions de teatre català, anunciades per la companyia del eminent Enric Borrás.

Mar i Cel i *Els Vells* son dues obres ja conegudes del nostre públic. La llur solidesa artística fa que siguin eternament joves, com a obres definitives que son, de dos eminents literats de la nostra Catalunya. La poesia de *Mar i Cel* no es pas superior an aquell fons d’humanitat de l’obra de l’Iglesias: aquell dolorós alé de vida que batega en *Els Vells* sols pot comparar-se o l’excelsa visió romántica del gran Guimerá. La tragedia i el drama aquell, porten un esperit d’inmortalitat per que’ns canten l’amor i la vida, coses eternes com la bellesa qu’ens brinden les obres mestres dels nostres més forts artistes Guimerá i Iglesias.

En Borrás, s’entrega completament an a les obres, i mes que representar-les, les visqué. Comparada la seva interpretació castellana amb la que’ns féu en les prop passades funcions s’hi notava en aquestes una major frescor, un foro alé de veritat qu’acaparava al públic. En Borrás, el nostre gran Borrás ens féu odiar i estimar amb els odis i els amors d’en *Said*, i ens porta a l’ànima els dolors den *Joan* el vell teixidor, creant una obra mestra dintre la creació excelsa de l’Iglesias.

Forts aplaudiments premiaren la tasca den Borrás, tasca insuperable, complerta e inimitable.

La senyora Llorente, passable en *Mar i Cel* i perfecta en *Els vells* en la que’ns féu un paper d’*Ursula* acabadíssim En Tressols, Blanca i Bañeras molt reixits fent-se dignes dels aplaudiments que al final de cad’acte i especialment al termenar l’obra, els hi dispensá ben justament el nostre públic. La presentació escénica passable.

(A) VELIVOLE. “D’exursió estival” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 130 (13 de setembre de 1913), pàg. 2.

Retorn de Llançà.- Un amic, un íntim amic ens ofereix l’auto, per a emprendre el viatge de retorn. Acceptém satisfets tant per a lliurar-nos de l’encaixonament dels vagons de tren, com per a poguer admirar aquestes belles montantes del Empordà.

De Llançà a Port de la Selva “9 kilometres” la carretera va contornejant cales i puntes amb un seguit i pintoresc zigzag. La mar immensa s’exten fins al infinit a la nostra Esquerra, mentres corrém, llisquém i perquè no dir-ho, volem, per la carretera bona i ben tinguda, com si no fos d’Espanya.

Fugen vertiginosament del davant nostra les pintoresques irregularitats de la costa... la platja de les Tonyines... la cala de La Vall... ens apareixen i desapareixen com visions cinematiques.

Una punta farrenya s’avença mar endintre com si ansiés arribar al altre costat de l’ample badia del Port de la Selva. Damunt la punta, un edifici nou, bufó, com una caixa de *Construcciones para niños*, s’ofereix a la nostra contemplació.

- Es el far de Punta Sernella!... – ens diu un bon amic –. Fa mes de dos anys qu’está acabat, empró malgrat esser molt convenient per a les embarcacions que cercan refugi en el Port de la Selva i malgrat el llarg temps passat, encara no pot utilitzar-se.

- Es un de les tantes coses d’Espanya! – segueix el bon amic-. L’aparató d’enllumenació del far, se troba detingut a l’Aduana per no haver-hi consignació en el presupost. I com la casa constructora que devia prou coneixre, com van les coses de per aquí, (hont encara nos’han pagat alguns mesos dels lloguers de les casernes de la guardia civil perteneixents als anys de 1911 i 1912), féu l’envio de l’aparató contrarembols, per aixó no s’ha pogut utilitzar encara el nou i quasi vell, far de Sernella.

- Digueu-me doncs, qu’aixó sembla lo de la bóia de Cadaquers... Que, no ho conexeu?.. Doncs, escolteu. Fa ja molts anys, mes de vint, que considerant convenient per a la seguretat de la navegació, l’instalar una bóia flotant a l’entrada del port de Cadaquers, se sollicitá aquella del govern. Amb quelcom de penes i treballs, se conseguí l’inclusió en els presupostos, de la quantitat qui importaria la boia. Se féu aquesta, i ja la tenim a la platja de Cadaquers. Empró allavors s’adonaren de que mancava consignació per a pintar-la o instalar-la a son degut lloc. Se torná a demanar a Madrid i se conseguí un petit import per a pintar-la solsament... Desd’allavors cad’any se consigna en els pressupostos d’Espanya la quantitat per a pintar la bóia...

Mentrestant la bóia, resta abandonada en la platja de Cadaquers, desde fa més de vint anys, feta ja malbé per l'intemperie i el rovell...

Si anéu a Cadaquers encara la trobaréu a la platja, vora el pont de la riera...

- Si vaja. – exclamá un tercer – com el parallamps del far de Calanans que fa molt de temps que no se troba abandonat, junt amb el *cable* corresponent, al costat del edifici del far i que no pot instal·lar-se per manca de quantitat en el pressupost.

- Coses d'Espanya!

Mentrestant l'auto, ens ha apartat de la vista del Castell de Sant Salvador qu'ens porta el recort del llegendari salt de la reina mora... San Pere de Roda amb sa ruïnosa silueta apareix per la carena.. i en un clucar d'ulls ens trobém a Port de la Selva no sense haver contemplat el pont enfonsat de la carretera nova, quin perill pel vianant, se troba ja avui i pot ser gracies, an a la queixa que publicá EMPORDÁ FEDERAL, senyalat per unes barreres a casa sentit de carretera.

***

La nova carretera de Port de la Selva a Perafita, es una seguida pujada de gros desnivell. Les soptades virades se repeteixen continuadament, mentres seguím el serpentejar de la carretera per entre les altes montanyes, rotules al servei dels homes per la voluntat dels homes... Montanyes van seguint-se, empró totes escalonades per les feixes i parapets de pedra, que l'home a copia de generacions ha anat posant, conquerint pam a pam, a força de suors i cops de braç, l'arida montanya, treguent fins de les roques, la sáva de les vinyes que hermosament verdejantes s'extenen fins al infinit...

Girém la vista enrera i contemplém ja al lluny la panorámica visió de la badia de Port de la Selva, amb sa mar festonejada per infinites puntes vorejades de la blanca espuma de la mar inquieta.

Som a Perafita, son a la cima, deixém la carretera d'anar a Cadaquers i per can Saguér, empreném la devallada.

De sopte, com un camvi d'escena en comedia de màgia, desapareix del davant nostra la vista de la Selva i el seu mar fins a Culera, empró a l'esquerra apareix la plana lluminosa del Empordá, com una inmensa catifa, dibuixada amb riu, estanys i carreteres per la fantasia d'un capritxós artista. El golf de Roses va sortint, presentant-se amb son arrodonit contorn. La visió es magnífica, es espléndida... Els nostres ulls corren per l'inmensa carta geogràfica extesa a nostres peus, aném descobrint, trobant i endevinant, pobles i camins, carreteres i arbredes...

L'auto va devallant per l'intrincada carretera: les coses se van tornant més reals, la visió convertint-se en una bona vista...

Arribém a la carretera de Roses a Figueres i... vinticinco minuts son tan rápidamente passats, qu'encara somniant en les belles coses gaudides arribém a Figueres, la nostra petita ciutat.

(A) PUVIS. “Els relleus d’en Font” a “Notes d’Art”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 133 (4 d’octubre de 1913), pàg. 2.

Durant aquets darrers dies ha estat exhibides en els aparadors de càn Puig París, qualques obres del jove esculptor Francesc Font. En aquestes obres, relleus-retrats en sa majoria, hi trobém l’essencia del ver artista, posseïdor del *metier*, que te’l dó de la semblança, qu’ens captiva per la gracia viventa del istil i per la lleugeresa encantadora de la má qu’els creá.

L’istil a qu’es dedica en Font, es dels difícils per a reixir, doncs epresenta una lluita seguida, entre’l propi concepte qu’es te de l’art i els gustos del públic. En Font logra coordinar aquella semblança que se li demana amb l’elevat concepte que tot artista deu tenir del seu art i aixís podém admirar els seus relleus rublerts de carácter, sencers, fets per ma resoluta, bells i elegants sense amaneraments ni preciosismes.

Entre les persones qu’han tingut el bon gust d’encomenar al esculptor Font, llurs retrats en relleu, debem citar an els Srs. Joseph Sabater i Sra. Dr. Ernest Vila, Salvador Dalí, Joan Salleras i Sra., Josep Salleras, Josep de Ros i Sra., Germans Pagés, Srs. Nadal i Puig Pujades i Sra.

La majoría de les obres exposades han merescut els el·logis expontanis del públic i les mes encomiástiques crítiques dels intel·ligents.

Felicitém al jove esculptor Font i li augurem forces i merescuts exits en el seu difícil art.

(A) VELIVOLE. “De la semblança en Art” a “Cròniques Arbitraries », *Empordà Federal* [Figueres], núm.134 (11 d'octubre de 1913), pàg. 2.

Les actuals exhibicions d'uns delicats relleus dels escultor Francesc Font, en els aparadors d'un comerç figuerenc, han fet actual l'eterna i discutida qüestió de la semblança en Art.

El públic, el bon públic cerca en les obres d'art, la reproducció lo més Fidel possible de les coses.

Nosaltres voldriem distingir d'obres d'art, aquelles, que volen o son creades per a perpetuar una gesta o un home-gesta, d'aquelles altres que com els retrats pectòrics o relleus-retrats, tenen per objecte la reproducció artística dels trets d'una persona.

En lo qu'em podriem dir-ne estatuaria pública, hi apliquém aquelles belles paraules d'en Torres-Garcia: l'artista ha de deslliurar-se del realisme i revelar l'eternitat de la forma, donant-nos dins d'ella aqueixa impressió de vida, continguda en la realitat; no aqueixa vana apariència, sempre morta, que tant entusiasme al poc entés.

Ara en el retrat, creiém que no s'ha de pretenir generalitzar, sinó cercar la semblança.

Com diu Rodin, cal entendres en lo que vol dir semblança: si l'artista no reproduëix més que les faccions superficials com podria fer-ho la fotografia, si anota amb exactitut les diverses linies d'una fesomia, empró sense mostrar-hi un caràcter, l'artista no mereix que se l'admiri. La semblança que deu obtenir-se es la de l'ànima, es la dola qu'interessa: es la que l'escultor deu cercar a través d'una faç. En una paraula cal que totes les faccions siguin expressives es a dir útils a la revelació d'una consciència.

Certament qu'aquesta semblança es ben diferenta d'aquella qu'el gros públic vol i l'entusiasma, com es aquella il·lusió de realitat, la finesa i varietat de tintes, els esfumats, el detall nimi, certes suavitats de llum i coses per l'estil.

I an aquí comencen les dificultats per l'artista, dificultats sortides no de l'obra, sino del client que la comanda.

Per una llei extranya i fatal, el qui encarrega la seva imatge, cerca sempre combatre el talent de l'artista que ha escullit.

Es raro qu'un home se vegi tal com es i fins quant se coneix, li es desagradable que un artista el reproduëixi amb sinceritat. Vol esser representat en sos aspecte més neutre i més banal. Li plau que'l carrec que desempenya, el lloc que ocupa en la societat, esborrin completament l'home que hi ha en ell.

Els homes se preocupen poc de l'expressió de la seva ànima.

Així s'explica, l'èxit de tants mitjants retratistes i confeccionadors de bustos que no se plauen a reproduir l'aspecte impersonal de llurs clients, llurs galons i llurs poses d'etiqueta. Son els artistes que plauen més, perquè donen a son model, un aspecte de riquesa i solemnitat.

El bon escultor déu lliurar un fort combat quant executa un bon retrat. Cal no sentir-se feble i restar fortament honrat envers sa consciència.

El client que malcontent, accepta una obra reixida, sentirà esvair-se el seu malhumor, quant els intel·ligents el feliciten per el seu busto, qu'ell acabarà per admirar i fins dirà que sempre l'ha trobat excel·lent.

Aquestes i moltes altres reflexions que serfen interminables ens han suggerit els encertats relleus del jove escultor Font.

(M) “Eleccions Municipals. Ciutadans: “, a *Empordà Federal* [Figueres], nombre extraordinari (5 de novembre de 1913), pàg. 1. Joan Carbona Molins; Felip Cortada; Llorens Roura, Pere Sala; Josep Viader; Abdón Pairachs; Wolney Comas; Antón Casas; Rabel Rovira; Martí Carreras; Esteve Bernet; J. Teixidor Buscá; Narcís Roget; Rafel Ramis; M. Moncanut; Narcís Fita; Pau Moradell; Miquel Teixidor; Sebastià Lloret; Francisco Batet O.; Joan Varela Miquel Puig Sudrià; Martí Canadell; Julios Suñer; Joan Antich; J. Serra Fàbrega; J Puig Pujulá; Carles Costa; Joan Buscató; A. Calmó; A. Vilá; Ricart Martin; Lluís Aupí; Joan Espigulé; Fidel Dalmau; Joaquim Guillamet; Pere Bosch i Bosch; Joseph Pujol Carbó; S. Moncanut; Santiago Massot Balaguer; Joan Torrentó; Josep Bonaterra; Mariano Baró; Francisco Vidal; Joan Pujadas; Josep Puig Pujadas; Jaume Navarra; O. Soldevila; Manel Lluís Caula; Francisco Canet; Josep Carbonell; F. Campá Lluch; Mariano Pagés; Josep Marqués; Joaquim Viñas; J. Pujadas Quera; Francisco Butxacas.

Aquesta nova agrupació, Federal Nacionalista Republicana, es considera en el deure ineludible d'esser per a el poble de Figueres un instrument d'intervenció en les eleccions de Concellers que van a efectuar-se el diumenge vinent.

Dividida en dos bandols l'U.F.N.R. de Figueres i essent la causa immediata de la nostra discòrdia, la diferencia de criteri sobre l'administració municipal, s'imposa en la present lluita que les dues branques de l'Unió, una de les quals formém nosaltres, combatín front a front.

Per altra banda, debut a les circumstancies, el manteniment del govern democràtic de la nostra ciutat, la conservació del baluart federalista de la capital empodanesa, dependeix de que'l nostre criteri i la nostra força s'imposin en el govern de la ciutat.

Els federals que'n la present batalla van a ser els nostres adversaris, ja s'havien sentit units amb els lerrouxistes, dels quals tantes idees i sentiments i tants fets ens en separen. Lo que'ls unía era aquell mateix temperament polític que'ls llença a les campanyes poc premeditades, avui en lo dels consums, i demà en una altra quimera; pro sacrificant per aquestes il·lusions passatjeres la vida i fins els principis del nostre partit i malgastant en aquestes flamarades del dia els entusiasmes dels que, ara's deixen portar, per a caure després en l'indiferencia i el desengany. Si els que aixís obren, esdevinguessin amos de la ciutat, el poder de la nostra Democracia s'enfonsaria amb poc temps.

Per aixó, al entorn nostre s'han congregat tots aquells homes lliures de mires especials que, havent contribuït al prestigi del nostre Ajuntament, desitjen apartar de mans barroeres la política municipal.

Amb la nostra candidatura evitarém que'ls electors de Figueres hagin de decidir-se entre la corrent d'intransigencia popular que, desorientada, avui es

precipitaria cap al lerroxisme i demá vers lo inconegut o lo estravagant: o el domini caciquista de les dretes.

La coalició monàrquica que's presenta també a la lluita, evidentment, no te altra finalitat que la de sometre Figueres a la política dels partits centralistas, a les forces tradicionals de la monarquia que tenen els pobles d'Espanya tencats a totes les corrents renovadores.

El poble de Figueres no pot consentir el domini de les dretes monárquiques ni pot abandonar-se a una corrent desenfrenada.

L'única força que està amb condicions d'evitar aquells dos perills, es la nostra. Aspirèm a mantenir en el govern de la ciutat el pabelló republicà, català, federalista i confièm que arribarà el día en que tots els nostres ens regoneixeràn com amics.

Si per a combatre una sobtada substitució de consums, que creguerem perjudicial a la ciutat, hem consentit el trocejament de la nostra potentia Unió Federal i hem afrontat serenament la malvolença d'una part del poble que'ns seguia, be tenim dret a proclamar que'l fi de la nostra política, per damunt de tot, es el be de la població.

Us oferim homes de regoneguda capacitat i experiència, dels que han contribuït a la bona nomenada del govern municipal de Figueres, i alhora, portem elements nous i joves. Apuestos per la seva joventut i tots plegats per els seus ideals, son promesa de que la seva obra serà renovadora. Si surten Concellers, irán a governar amb els principis republicans, federals i nacionalistas, deslligats de compromisos especials; i per tot manament tindran la seva consciència que'ls la garantia que'ns ofereixen aquets nostres candidats:

Districte 1er- Teatre i Institut

Tomás Jordá de Genover

Joaquim Cusí Furtunet

Districte 2on- Carrer de la Muralla i carrer Nou

Josep Pichot Gironés

Jaume Vilanova Riera

Districte 3r- Carrer de Pí i Margall

Joan Burgas Taberner

Abdon Ventura Genís

Districte 4art- Carrer de la Junquera

Marian Pujulá Vidal

¡Poble de Figueres: votant aquets noms assegurarás el poder de la nostra gloriosa Democracia Federal!

Figueres 1 de Novembre de 1913

(A) VELIVOLE. “I la bandera catalana onejá...” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 143 (13 de desembre de 1913), pàg. 2.

Catalunya, mare dolça, mare forta:

ja no ploris, Catalunya.

Que ara el sol el seu present de llum et porta,

I la boira del teu mar de seda allunya,

I la neu de tes muntanyes blaves daura

Oh la dolça Catalunya!

I la mirífica cantarella del poeta s'evocava en la pensa del humil cronista, al contemplar la lluminosa senyera de la patria onejant en la plaça pública...

I la blavor del cel, esdevenia d'un blau d'esperança...

I el sol creador, ens amarava amb tota la seva poixança...

I la grosor tardorenca dels arbres, esdevenia esmeragdina, com si una nova primavera en fos retornada.

I fins la nostra trista casa comunal, prenia tons de cosa viva, de cosa renascuda...

Perqué la bandera, la nostra bandera, onejava al impuls de la tramontana, extenent per l'espai les barres glorioses, mes auriolades encare amb l'esperança d'un avenir esplendorós, mes sagnantes que mai, perquè an a la sang vessada de sos fills, s'hi afemia la rojor d'una vergonyosa postergació.

Al issarse la gloriosa senyera de la patria nostre, en la casa del Poble, contra la vesania dels uns i el despit d'uns altres, hem sentit abusarse la nostra ànima d'aquella pasió excelsa, d'aquell amor intens, envers les coses nostres, els fills nostres, les llars dels pares i els fossars dels avis. Em sentit el nostre cor trempar-se en el fogar de la santa Insistència, reencarnant-se en una vida nova. Em comprés tota la força que porta en si la Voluntad, deslliuradora d'esclavituds, redemptora de pobles, creadora de llibertats. Em sentit tota la veneració per a les santes follies doncs elles son font de vida, encís de l'existència, refugi contra l'indiferentisme, dolça esperança de possibles i esdevenidores gaubances.

I l'agravi que un home, inferí a lo qu'es representació dels nostres amors, un'altre home el feu inolvidable, amb la seva serena voluntat.

En desagravi, s'issá la bandera catalana en la casa comunal, un jorn qualsevol, en desagravi voleiá ufanosament espléndida al impuls de la tramontana empordanesa barrant el blavós i nitit celatje, amb llurs ratlles de foc i de sang, guies qu'ens deuen esser, d'una actuació dreita i serena, vers la ciutat futura, bastida amb marbres i sembrada de flors, que la consciència ciutadana aixecará, contra les

escoceses dels *brutals* i dels *delicats*, dels *cinics* que l'ataqueu i els *místics* que la deserten.

Amarada la nostra ànima en la serenor de les hores del avú, pensém en el ciutadá digníssim, *capdevanter en les civils corrués*, home civil, qu'ha viscut amb la Ciutat, les hores plácides i les hores doloroses. Plaume, oh Conceller digníssim, rétret homenatge a tos esforçós, a la teva energia, a la teva voluntat, recta, incommovible, a voltes agre, empró sempre justa.

Jo t'ofereixo en nom dels enamorats de Catalunya i de la República, una encaixada de gratitut, per el be que has fet a la nostra *Catalunya. Mare dolça, mare forta.*

(A) Erin, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 143 (13 de desembre de 1913), pàg. 2.

El prop-passat dissabte debutá en el nostre teatre una companyia de sarsuela i opereta dirigida per el primer actor Sr. Gamero i per el mestre Sr. Cristiá.

Les obres posades fins avui en escena, *La Generala*, *El Conde*, *La Viuda*, *La Comedianta*, son ja prou conegudes del nostre públic.

L'impresió qu'ens produí la companyia, el dia del seu debut, no ha pas variat en les succesives representacions: forma un conjunt bastant armónic d'una qualitat força passable.

La primera tiple senyoreta Benito, constitueix l'exce de la companyia, la seva veu clara i agradable i el seu domini de les taules li conqueriren justos aplaudiments. Llastima que no sápig ballar per a obtenir el complet arrodoniment de les seves facultats artistiques.

La Consuelo Diego ha sigut també ben rebuda del nostre públic, igualment qu'el barítono Artells tan digne de lloances quan canta com digne de censures quan declama.

Dels demás, exceptuant el primer actor Sr. Gomero i el tenor cómic Sr. Vazquez, pocs el·logis devén fer-ne.

Aimants de les crítiques justes, la nostra benevolencia no logra impedir-nos qu'ens fem ressó de les justes censures que tothom fa, de la tasca artistica del tenor Sr. Alfonso, quina manca de veu permet clasificar-lo entre'ls tenors *confidencials* comparteixen les censures del tenor la característica, qu'es de lo pitjor qu'hem pogut admirar en el nostre teatre.

L'orquestra be. Les decoracions, passables, deguent fer remarcar els esforços de l'amic Guillamet per a que reixin completament.

(A) VELIVOLE. “La Gioconda es retrobada” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 144 (20 de desembre de 1913), pàg. 1-2.

- I dos, n'heu tingut una amarga satisfacció de la retrovalla de la Gioconda i me preguntava el bon amic.

- Verament es aixís. La satisfacció ha sigut gran com la resurrecció d'un ser volgut. Aquell somrís enigmàtic que posà'l gran Leonardo en la faç de la ben aimada, son dels que no s'obliden. Oh aquell somrís plàcid i burleta, ple d'irònica bonhomia... i aquelles mans fines i llargues d'una inefable bellesa.

La Monna Lisa ha sigut retrobada i amb la bona nova, s'ha esvait quelcom el misteri que sempre ha embolcallat les obres del *da Vinci*. Hem recobrat una obra mestra, única, empró hem perdut poesia, hem perdut l'encís qu'embolcalla les coses desaparegudes... La nostra benedicció per a el lladre que robés per amor i per gelós s'ha esvait.

I la Visió qu'un jorn evocàrem – “Solitari en una cambra, davant la Madona inmòvil, fruirás tot l'encís que'l divi Leonardo frui en aquells quatre anys d'amorosa creació... voltat, oh! estimat lladre inconegut... d'un rioler salt d'aigua per a distreure-la, cerca les seves flors estimades, deixa qu'el gat blanc, d'ulls grocs i blaus s'amodorri damunt d'una catifa, feste breçolar per la suau música del luth... i espera – Tu – reviurás la vida dels Deus...”. – L'ha destruïda un vulgar lladregot, un Vincenzo Perugia que robá per afany de diners, sense passions, sense amors que dignifiquen, sense vanitats ni orgulls, sense res de gran que redimeixi la baixa acció, qu'ennobleixi el furt, qu'el faci esdevenir acció heròica per damunt de rutines i prejudicis...

El vidriaire Perugia inconscientment ha servat amagada, des del 11 d'Agost de 1911, aquella deu de inexaurible bellesa... Mes en la vida del mon, cap gesta roman absolutament infecunda. I la vulgar acció den Perugia ha tingut el dó de popularitzar l'imatje de la Monna Lisa, fent qu'el seu misteriós somriure decori avui, les llars de mitja humanitat...

Qu'es precisament lo que te preocupat al arbitrari cronista... Perqué, qu'en deurán fer de les reproduccions de la Gioconda, tota aquella infinita bona gent que les adquiriren perque precisament era desaparescuda?

(A) “Carnet teatral” a “Espectacles”, *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 144 (20 de desembre de 1913), pàg. 2.

Dissabte 13 Decembre.- Poca gent : la veritat es, qu’el programa no es pas apropòsit per a atraure públic ; *Juegos malabares* i *El Fresco de Goya*, son dos insubstancialitats mancades de llògica. *Carceleras*, la bella i arrodonina sarsuela del mestre Peidró, agrada sempre al nostre públic, qu’aplaudí a la Sra. Benito per la seva lloable tasca i als Sr. Guinó i Aretlls, que compliren com a bons.

I lo mes sensible es que per tan poqueta cosa s’ens fés anar al llit a les dos de la matinada. I lo mes sensible encara, son els quadros que amb disposicions de l’arcaldia se troben penjats en els corredors del Teatre.

Diumenge 14.- Decididament els directors de la companyia qu’actualment trevalla en el nostre Teatre Principal no posseeixen pas el dó del acert per a fer un cartel *monstruo* com pomposament s’anomenava el de la nit del passat diumenge. Els *Cambios Naturales* i els *Bohemios* sense tenor, son coses poc atractives.

S’estrená el sainete andaluz *A la vera der queré*, qu’es una imitació del género Quinteros, empró sense la gracia la frescor i la vis cómica de aquells aplaudits autors. La senyoreta Diego molt xiróia en son paper de *Carmelilla* demostrant posseir una delamació acabadíssima, i fent-se justament aplaudir per la seva graciosa interpretació.

Dijous 18 Decembre.- *La Casta Susana* obtingué una execució força acabada, meresquent els justos aplaudiment amb qu’el públic coroná la tasca dels actors, especialment la de la senyoreta Benito i senyor Artells qu’ens oferiren una *Susana* i un *René* acabadíssims.

Debém fer constar la substitució de la característica, havent mellorat notablement el conjunt amb la cooperació de la senyoreta Gil que contribuí al éxit de *La Casta Susana*.

S’ens diu que s’ha prescindit del tenor Sr. Alfonso, cosa molt encertada, no havent-se encara ocupat la vacant que ha deixat dit Sr.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 145 (27 de desembre de 1913), pàg. 2.

La companyia que dirigeix el primer actor Sr. Gamero, continua gastant l'abono d'una manera ben poc lloable. Sarsueletes de *gènero* mes o menys *chico*, obres insubstancials i ja conegudes del nostre públic, van omplenant el programa, sense que cap aconeixement artístic vingui a estimular l'ingrata tasca del cronista, en aquesta temporada.

De la tasca dels actors res podem canviar a lo dit fins avui: la Benito i la Diego meresquent els aplaudiments que l'escàs públic lis prodiga. L'Artells convertit en *bonne a tot faire*, fa de tenor quant l'obra ho diu o de barítono si aixó lis convé als empresaris. En Casanovas fent sempre l'estil Casanovas i en Guiró tant *elegant* com de costúm. Els demés passables.

Havem deixat el parlar en darrer terme del actor Sr. Gamero, porque tením desitjos de felicitar-lo per la seva tasca personal com a actor. Tant de bo poguessim fer lo mateix com a autor... empró sortosament l'estima en que tením an en Gamero actor ens priva dir lo que pensém d'en Gamero autor.

***

Les festes de Nadal no ens han pas portat gaires novetats en la vida teatral de Figueres.

La companyia que dirigeix el Sr. Gamero ens oferi una *reprisse* de *La Princesa del Dollar* quin repartiment deixava molt que desitjar, essent lo mes remarcable de la representació l'exhibició del mobiliari, mostres exquisites del magatzem Guillamet i C^a.

En la nit del 26, s'estrená *La Veda del Amor*, opereta istil vienés, en la que hi campeja una música lleugera i delicada damunt d'un argumet poc interessant. El públic sapigué aplaudir alguns nombres de música del mestre Vives, reconeguent no obstant, de que se tractava d'una obra mes...

En *La Alegria del Batallón* darrera sarsuela representada, meresqué amb justicia els aplaudiments qu'el públic prodigá el baritono-tenor senyor Artells.

(A) VELIVOLE. “A manera de prolec” a “Cròniques Arbitraries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 146 (3 de gener de 1914), pàg. 2.

No se si els meus amables llegidors s'hauran sentit corpresos alguna vegada, al llegir quelcom que reflecta l'estat de la seva ànima, quelcom qu'ens dona la sensació d'un altre Jo, superior, il·lustrat, apte per a escriure lo que sentim. D'aquestes ocasions en que un se retroba, en servém belles recordances. Al llegir l'article *Les joguines i l'educació* d'en Claretie, sentirme aquella satisfacció íntima, infinita, que produeixen les coses series, fondes, qu'inclouen la solució d'una infinitat de problemes trascendentalíssims.

En aquestes diades de festes, el sereno ofereix la décima, el cira-botes la tarja, el barber el *chromo*... tothom ofereix quelcom amb anhel d'obtenir quelcom mes.

Nosaltres, de franc, oferím an els nostres llegidors, la llegida del article d'en Claretie que copiém a continuació, d'aquest article per a nosaltres benvolgut.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 146 (3 de gener de 1914), pàg. 3.

La companyia que dirigeixen els senyors Gamero i Cristià fora una de les tantes companyias mes o menys saportables, si el senyor qu'esculleix les obres, tingués algún coneixement artistic o no operés amb mires an els seus interessos d'autor, interessos que serien per a nosaltres respectables, sino se traduissin en llargues estones d'aburriment en les que la *mala pata* lluita desafortadament amb la *mala sombra*.

Empró com qu'el Sr. Gamero sembla que hagi vingut a fer oposicions per a una cátedra de literatura dramática, enlloc de dirigir, una companyia, amb mires a conquerir les simpaties del públic, s'ha disposat a fer-nos patir una mena de coses de la seva cullita que n'hi ha per a llogar... pá.

I com si de lo dit, no n'hi hagués prou, debém fer-nos ressó de la protesta dels abonats i del públic en general, per la funció que amb beneplácit de l'empresa, organitzaren els artistes de la companyia Gamero, amb motiu de la diada d'Ingnocents.

Alló no era ni una mamarratxada, ni una bromada, no feia riure ni plorar... feia llástima.

Per a anar al Teatre Principal en aquestes nits d'hivern se necessita una vocació de mártir laic, tal es la fred que s'hi sent i tals sen les coses poc importants que s'hi representen. A camvi de poques estrenes i dolentes, el respectable personal de la companyia trevalla amb un aire d'aburriment que fa mes aburrida l'estada al Teatre. Apart l'Artells i la Benito que son els únics que saben i compleixem sempre la seva tasca, els demás insoportables. Fins la Diego, que segóns el critic de *La Tribuna*, acaparava la voluntad dels *morenos*, ha caigut en plena neurastenia que l'obliga a cantar sense sentir-se, fora de temps i amb uns aires de dir al públic: Qu'en tens de bona fe, si et creus que trevallém per a plauret an a tu...

Sortosament qu'el públic i l'empresa son *pacients*: l'un per que calla quant deuria *pitjar* i l'altre perquè amb escassisima concurrencia en te prou per a anar tirant...

(A) ERIN. « L'Iscler Soler », *Empordà Federal* [Figueres], núm. 150 (31 de gener de 1914), pàg. 2.

El passat dimars, morí en la ciutat de Tarrassa, ont vivia retirat en la pau de la familia, el príncep dels actors catalans l'infadigable Iscler Soler.

El seu nom gloriós anirà lligat amb el teatre català, amb el passat, amb del present i amb el del pervindre. Perqué éll encarnà i vivificà amb tota la força del seu geni tot aquell estol d'obres del primer període del renaixament català que breçaren la nostra joventut. Perqué, artista per excelencia, compregué tota la força renovadora del teatre modern i al seu unió sentí batre son cor d'home.

I finalment, el futur teatre català, es amb l'Iscler Soler que deuría anar a cercar l'ensenyança dels actors novells, an aquella seva escola de vida i de naturalitat, en aquell seu art de vida inacabable.

L'Iscler Soler era l'actor popular per excelencia, conegut i admirat per tots els públics de Catalunya que acudíem freturosos al teatre quan durant les seves campanyes d'istiu recorría tots els pobles de la nostra terra.

Artista honrat, no sacrificava mai la vera essencia del personatge per a obtenir un sorollós aplaudiment i be pot dir-se que si en realitat fou dels artistes menys aplaudits en cambi fou dels que un cop admirats no s'obliden i les llurs creacions reviu en entre'ls serens comentaris de la familia, de la colla d'amics, recordant-se sempre amb fruició com a art ferm i seré que creu.

EMPORDÀ FEDERAL al associarse al dol que tot Catalunya sent per la mort del seu mes Fidel actor, d'aquell que representá tota la seva vida en llengua catalana, desitja qu'el record d'aquell gloriós artista serveixi d'encoratjament per a els que amb noble esforç procuren i cerquen, un nou i definitiu esclat del teatre Català.

(A) PUIG PUJADAS, J. “Entre l’odi i l’amor”, *Empordà Federal* [Figueres], s/núm. (26 de febrer de 1914), pàg. 1.

Mai, pot ser, s’havien presentat les eleccions llegendatives amb una claretat tan gran, com les presents. Els bons electors, els electors conscients que saben discernir la sinceritat del engany, la mentida de la veritat, pocs calculs deurán fer per a obrar en ple coneixement de causa.

Dues candidatures se presenten a la lluita en aquest districte:

L’Empordanesa, qu’és la nostra, veritable representació de la manera d’esser d’aquesta encontrada lliberal i autonomista, candidatura consagrada per tres victories consecutives. En ella, en la candidatura federal nacionalista, hi trobéu al home, germá nostre per els seus amors i per els seus desvetllaments en pró dels nostres interessos, al home que ha defensat constanment la nostra dignitat, fent sentir la seva veu serena i justa en nom de Figueres i del Empordá, realçant amb son prestigi personal el prestigi del Districte que s’honra i s’honrará amb la seva representació.

La candidatura d’en Salvatella es la candidatura del amor a Catalunya i a l’Empordá, del amor a la llibertat i a la democracia. L’amor a Catalunya el demostrá en Salvatella lluitant contra la llei de jurisdiccions. Contra’l R.D. de Notaries i contra les lleis popresores qu’amordassen les llengües i plomes catalanes. L’amor a l’Empordá el demostrá combatent l’institució del presiri al bell mitg d’aquesta encontrada lliberal, i treballant i conseguint un sens fi de carreteres, de ponts i altres mellores materials. L’amor a Figueres el féu ben patent conseguint l’incorporació del Institut al Estat i logrant que se respectés la voluntat de la majoría de Figueres lliurant-nos de l’estigma anti-demócrata d’un alcalde de R.O. L’amor a la llibertat ben obertament el demostrá i el demostra, combatent tota mena d’opressions é injusticies, lluitant contra les aventures africanes qu’ens portaran a la ruina d’Espanya i al decandiment de la raça. L’amor a l’Autonomía ben palesament l’afirmá combatent amb aquella seva eloqüencia en pró de les Mancomunitats, principi de descentralisació que podria esdevenir el començ d’un centralisme barceloní, mes odiós per tractar-se d’imposicions entre germans, si els esperits lliberals ens descuidessim d’infiltrar-hi aquell esperit d’humanitat que no senten ni poden sentir els que prediquen l’*autonomia bien entendida*.

Contra la nostra candidatura, tota amor i llibertat, preté lluitr una candidatura filla de la conxorxa immoral de les dretes, sense altre denominador comú que l’odi. D’odi a Catalunya, perque hi son representats aquells partits madrilenys que seguidament arrebossen les poques llibertats que resten a Catalunya. D’odi al catalanisme sincer i noble, per que hi son representats aquells lliberals monárquics

qu'afrentáren la nostra terra amb la llei de Jurisdiccions. D'odi a la llibertat, perquè porta el nom d'aquells que dient-se regionalistes, aplaudeixen l'aventura guerrera contra'l Marroc, aventura que acabarà amb les energies de Catalunya i d'Espanya. D'odi a Figueres perquè representa el desvetllament del caciquisme, d'aquest caciquisme repugnant, que fa servir la seva influència per a afavorir els negocis particulars dels cacics. D'odi a la dignitat del Empordá, perquè es una candidatura imposada sense tenir per res en compte, la personalitat d'aquesta terra esperitualmente lliure. D'odi a totes les llibertats perquè representa la reacció i l'absolutisme.

Entre l'odi i l'amor se planteja la lluita.

Qui pot duptar, de qu'en aquest "noble Empordá, cel ventetja, terra neta, mare de gent, valenta i franca, hostal del treball i sa alegria, pubilla del Pirineu i el mar, capçal de la Patria, mirall de Catalunya » sols els homes de l'Amor poden ésser vencedors ?

(A) ERIN, J. “La Gimnástica Rítmica Figueres”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 160 (4 d’abril de 1914), pàg. 13-14.

Dolça, bella, forta vetllada, fou per anosaltres la del passat dimars. Forta i esperançadora resultà ‘iniciació nostra a la Gimnástica Rítmica.

Vingué en Llongueras a Figueres i amb ell ens portà un mon nou, un mon futur plé de prometedores ufanes de la raça nostra.

La festa del passat dimars, es de les que fan els dies inolvidables, de les que marquen amb pedra blanca el record dels homes i la vida dels pobles.

Mai hem envejat com en aquets moments, la paraula del poeta, que surt amb ritme de só i de llum, per a mostrar-vos, car llegidors, l’íntima satisfacció gaudida en l’exhibició que primera volta s’efectuà en la nostra petita ciutat, festa organitzada per la novella entitat Associació Rítmica de Figueres.

L’educació pel ritme, cerca aquella intervenció constant de la bellesa en la vida nostra; *sols ella pot retornar* Soldevila, d’una manera viva i directa, entre’l cós i l’esperit, aquell equilibri perdut i aquell ritme creador i vivificador de tota humana activitat, entre’ls quals oscilen radiants, amb desitjos d’eternal revelació, la suprema bondad i la suprema bellesa.

Tot alló trovarme amb el Mestre Llongueras i les seves deixebles, en aquells exquisits i el·legants exercicis, en aquelles actituds d’un pregó sentiment plàstic, en aquelles encisadores interpretacions musico-plàstiques... qu’ens evocaren l’art excels de Chopin, Beethoven, Bach, Haendel.

La conferencia que llegí en Llongueras preparà l’auditori a les amables belleses dels estudis i demostracions de la segona part, i als estudis de plástica corporal de la tercera.

Catorze gentils damiselas i dos nens, executraren l’escullit programa: son elles Na Ernestina Corma, Neus Gari, Aurora Porcar, María Gubert, Consol Blay, Carolina Solá, Pilar Llongueras, Eulalia Torres, Elena Soldevila, Constanca Torras, Concepció Vidal, Lluisa Torrà, Montserrat Costa i, Pilar Pere; son ells en Vicens Tort i en Joseph Torrà.

La tercera part, constituí un plat escullidíssim, fou ja obra definitiva de bellesa. Mereix una felicitació entussiasta la senyoreta senyoreta Neus Garí per la seva escullida interpretació de “Al Convent” d’en Borodine.

Igualment debem fer-nos ressó dels calorosos aplaudiments que reberen les senyoretas Corma, Garí, Blay i Soldevila, per el *Schers* de Beethoven, quina execució fou d’una sublim bellesa.

En Llongueras, l'apostol d'aquesta creuada en pro de la bellesa humana, l'espiritual Chiron, posá tot el seu talent i tot el seu carinyo, en que la vetllada del passat dimars, aparegués nimbada d'aquella excelsa aureola que sols porten les coses definitives, perquè són filles d'una vida elevada. En Joan Gubert el sub-director aportá al bon éxit, la seva discreció i les seves dots artístiques.

Tothom complí com a bo i al recordar aquell art humá i excels alhora, no podem oblidar an el nostre public atent, seré i just. Malgrat l'aridés de la materia, el nostre poble se deixá cautivar amb l'educació pel ritme i els seus sorollosos aplaudiments premiáren amb justesa les tasques d'aquelles amables senyoretetes i d'aquells incansables professors.

Dolça, bella, forta vetllada, fou la del dimars passat...

El cronista la volgué arrodonir amb la llegida del poeta i ja de matinada, començá a desagranar damunt el records tot just fruits, aquestes dolces i esperituaus belleses:

“Y are totes aquestes coses qu'he dit – y també moltes altres que no he dit – se'm resumen en un recort que me les ilumina ab una nova aurora.

Y es que'm recordo d'una vegada que vaig veure una dóna dançar ab una gracia tal, que semblava qu'ella fos la dança mateixa. Dançant semblava moures en el seu element propi: y lo que en altres es moviment afectat y extravagant, en ella era més natural que l'estarse quieta. Jo m'hi vaig encantar, mes no sabia explicarme el misteri d'aquell encantament que me'm donava: y are veig que'l seu encís era diví, y que d'ell ve potser l'haver dit tot lo qu'he dit, perquè ¿no es en la dança tot el misteri de la vida generant tot l'art en pés?

Mireu com s'hi troba l'esforç ab amor y l'acció rítmica. Aixís el teatre fora l'extensió primitiva de la dança, ab la musica nascuda del ritme del moviment, y la poesia que sugereix per avivarse ab la vida de les paraules, y tota la plástica y els colors que'l moviment fa lluhir rítmicament; y fins les formes mares de arquitectura jo no sé quina iniciació me semblen rebre de les línies humanes en moviment de dança, com si en la figura humana hi hagués el proto-tipo y compendi de tota forma, y en el seu moviment la imatge de la vida universal.

Sí; are'm sembla que'l primer impuls d'expansió artística del primer home degué esser la dança: que en sa primera percepció de la bellesa del món (de Déu en la forma de les coses) sentí l'home agitar-se dins seu tot el misteri de la vida, y no podent contenir-lo inmóvil – per sentir que la vida es moviment – volgué representar-lo humanament, humanisarlo, fer-lo art, y alcá el cap, obrí els braços, mugué els peus y tot el cós en la cadencia del ritme que sentía, y dançá y cantá en paraules l'alegría d'aquella revelació primera: y fou la primera musica y la primera poesia y la primera

estatua y pintura, y el naixement de tota forma artística. Mireu com fins la multitud se dignifica quan es sotmessa al ritme de la dança, y de caòtica torna grandiosament humana.

Mes ¿perqué es en la dóna que la dança se'ns fa més expresiva y agradosa? Perqué en ella la bellesa está fundament lligada ab l'amor, el misteri de la forma ab el misteri de la creació. Per aixó la dóna es el major símbol de bellesa, perqué la seva forma, com cap altre, desperta en l'home el sentit d'inmortalitat. Perqué aixis com se troben homes poch sensibles a d'altres manifestacions de la bellesa, no s'en troben d'insensibles a la més forta sollicitud d'ella, qu'es l'amor. Potser qu'en molts l'amor no sia gayre més que un instint, y qu'en altres sia vençut per un foro anhel espiritual; pro que hi sien insensibles, essent ben homes, no podem ni solament imaginarho.

Y quanta n'haureu vist que may s'havien adonat de la bellesa del món, tornarshi sobtadament sensibles quan estan enamorats : com si llavors totes les coses els fossin iluminades ab la forta resplendor de la creació que l'amor llença.

Y a vosaltres mateixos alguna vegada algun rostre de dona os haurá iluminat tot un paisatge revelantvos un nou sentit de les montanyes, dels boscos y dels rius que corren: y la claror dels seus ulls os haurá semblat la mateixa del cel del seu país, pro viventa. Y al contrari jo sé un enamorat que quan anava a la terra de l'aymada, no més de contemplar el color dels camps y l'aire y el posat dels arbres y de sentir la fragancia de la terra, se li representava la figura d'ella en tal manera que tot eternit començava a parlarli com si ja la tingués al davant.

Pro encara es més freqüent en tots nosaltres que si en la nostra joventut y en un moment de llum hem contemplat la formosura d'una terra tot seguit una paraula d'amor haurá acudit als nostres llavis ab el desitg evocador d'una dóna en la que aquella bellesa de la terra s'encarnés, per nosaltres ferla immortal podent estrényela tota en nostres brazos.

Per aixó ens es tant admirable aquell pregón sentit ab que'ls grecs poblaren la natura de fantasmes humanes ; qu'en cada font hi veyen una ninfa, y en cada bosch una divinitat protectora, y en tota força natural una forma humana: y la terra, la mar y l'aire eren animats ab les figures y les passions des homes.

Are ho veig que tot aixó no era vana fantasía sinó sentit profétich de que en el món tot va a parar a la naturalesa humana y que l'afany d'inmortalitat que dona la bellesa no més l'amor el satisfá del tot.

Aixís donchs, la dóna dançant, es el compendi de la creació; perqué en ella se representa l'esforç diví ab el seu ritme, la forma reveladora del suprem grau espiritual que la terra ha lograt humanismo, y l'amor que'l perpetúa per dur lo encara més enllá, y més enllá sempre...

Aixís en la dança trobem el principi y fi de totes les arts: desde la dança encare caótica de les ones de la mar y de tota multitud primitiva, fins a n'aquella última y més pura que podem imaginar y sentím glatir al bell fons dels amors nostres, de la Unica atranyent encare l'Unich y emportantsel a fondres abós en el cim de la Bellesa immortal...".

(A) ERIN, Jordi. “La Raquel Meller a Figueres” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 163 (25 d’abril de 1914), pàg. 2.

Si be el genre ínfim, a que en concepte de categoria artística perteneix l’espectacle qu’ens ocupa, es dels que no solém comentar, no obstant, la personalitat de la Raquel Meller ens obligaria per si sola a fer-ho, si ja no’ns imposés la present crónica la gran resonancia que ha tingut per a el nostre públic, la representació donada en el Teatre Principal el passat dilluns per la renomada canzonetista.

D’aconteixement, de públic, be podém calificar la presentació de la Meller, doncs, malgrat no haver-se anunciat amb anticipació, moltes hores abans de la funció ja no hi havien localitats per a llogar, trobant-se igualment venudes la major part de les entrades.

El Teatre estava curull, figurant entre la concurrencia tota mena de gent, des de les “Hicas de María” a les “Damas rojas” i des de la Cofraria de la Sanc an els dels ápats de promiscuació. La Meller porta l’encís del pecat i an ell tothom vol sométre-s’hi; qui per resistirse a la tentació i qui per a fruit-ne les penes.

No serem pas nosaltres qui lamentem la concurrencia de tota mena de gent a les representacions de la Meller, empró sí qu’ens devem doldre de manca de públic en les representacions d’art veritable. Nosaltres fins aplaudim aquest signe d’independencia, aquesta mena de deslliurament esperitual que representa anar a veure la picaresca Raquel, empró ens congratularíem mes fortament, si veiessim an les nostres gentils dames i damiseles, an els nostres senyors i a tota la “gent de be”, concorreguent a les representacions d’art dramatic o líric, an els concerts i a totes aquelles, desgraciadament escasses festes, que en honor al veritable art i a la noble cultura tenen lloc en la nostra petita ciutat.

I constatat l’èxit de públic, passem a l’*interfecta*.

La Raquel Meller posseeix per a el couplet picaresc i finament picant una qualitat qu’es el seu encís: l’apariencia d’una ingenuitat que li permet dir i diu, els conceptes mes crús com aquell qui recita el Pare nostre. De reduida veu, sap aprofitar-la per a les seves cançons qu’en aquest punt no son pas molt exigentes.

Un dels mérits o ensepegades de la Raquel es al meu entendre el repertori, i me refereixo al repertori de la seva primera época del Arnau: les cançons mejicanes. El seu temperament voluptuosament lasciu, plé de nyonya sensual s’encarna amb aquelles cançons qu’ens porten aires de sud américa ont les dones son reines i senyores de la casa, un luxu mes per a els aventurers esforçats.

La Meller, cantá dues série de cançons, logrant forts aplaudiments en el *Gaitero de Gijón* de la primera i en l’*Apaxineta* i les mejicanes en la segona. Des de

que no l'haviem vista la trobàrem artísticament molt desmillorada, havent-se amanerat fortament i permetense brometes amb el *respectable*, que desllueixen el seu treball.

El públic que omplía de gom a gom el teatre, en sortí en general decepcionat, sense qu'aixó sigui imputable a la Raquel, que féu tot lo que sapigué, posant a la dicció refinada, la picaresca i intencionada expressió del seus ulls maliciosos.

Nosaltres felicitem al afortunat empresari, que lográ fer-la depurar a Figueres de retorn de Port-Bou; el felicitem i ens en felicitem com a figuerencs, doncs aixó de no haver-la vista, per Figueres, encara resultava quelcom *vergonyós*...

(A) VELIVOLE. “En llaor de Madona Follia” a “Cròniques Arbitraries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 168 (30 de maig de 1914), pàg. 3.

Al reempendre aquestes setmanals Arbitraries qu'aspiro siguin reflectes d'actuals preocupacions, víi fer ofrena de les meves humils anc que vehements lloances a Madona Follia, reina i sentora d'aquesta vall excelsa. Vui, oh Follia” aprofitar el meu deslliurament de les mans de ta companya Misoponia vulgarment anomenada Mandra, per a exaltar les teves virtuts qu'et fan dispensadora de gaubances...

El teu imperi, Madona, ha invadit l'austera i ensonyada terra empordanesa i les teves virtuts vivificadores s'han encarnat en els cosos provocatius de les coupletistes que amb convicció ferma i resoluta, van oferint-nos els incomensurables empresaris de Cines i teatres que han allunyat de nosaltres la nyonya i les cursileries de les comedies séries i dels drames encara mes sérios.

Lloada sia Madona Follia que ha tingut la màgica virtut de convertir la nostra petita ciutat en novella illa Fortunada ont sense llaurar ni sembrar se cullen tota mena de fruits saborosos; ont el trevall, la vellesa i les malalties hi son desconegudes; ont els homens i les dones patirant amb cine i couplets perpetuus, la llur redempció eterna...

Jo voldria posseir la paraula del poeta que surt amb ritme de llum i de bellesa creadora, per a cantar oh Follia, la teva influencia creadora, aquesta teva influencia qu'ens ha portat el couplet, acompanyat de la Voluptat i la Poca-solta.

Jo et venero Santa Stulticia perque posés brillantor en els ulls dels vells respectabilíssims, perque poses malícia en les boques de les honestes fembres, i rojors lascius en les galtes de les castes doncellez; jo et canto perqu'ets vida exuberanta...

Jo que te soc vista reina i senyora de la nostra gent, sense distinció de classes; jo que té soc vista convertint, a l'honorable dama redemptora de virtuts caigudes, en entusiasta admiradora de les sensa-virtut; jo que te soc vista dominant les mans flagelladores de la corrupció del segle, i fer les picar entrepitosamente en l'exaltació d'unes ben fetes pantorrilles; jo que te soc vista fent flamejar de desitjos els ulls sols acostumats a clarors de cera; jo que te soc vista trasbalsar el mon i els homens, perquè no haig de venerar en tu, Madona Follia, la teva poderosa poixança.

En ton imperi, Madona Follia he comprés la veritat qu'inclou la dita aquella de Sófocles: “L'encís de la vida es l'absencia de tota cordura”.

I ara, que fugin d'aquí els tristos, els que sols cerquen l'amargor de la vida en profundes disquisicions filosófiques, els que solsament inspiran a la jovenalla espinoses falornies ensenyant los a disputar se com si fossin desenfeinades comares.

Visca la Follia!

“Si s’ha pogut dir que’l caràcter distintiu de la Divinitat es d’aconhortar als mortals, si han sigut venerats com a Deus los qui han plantat la vinya i sembrat el blat, perquè no seria anomenada Madona Follia, l’Alpha de tots els Deus, ja que dona prodigament tota mena de benhaurances?”

(A) PUVIS. “La vitrina d’En Nicolás Gonzalez (1)” a “Notes d’Art”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 169 (6 de juny de 1914), pàg. 2-3.

De única pot calificar-se l’exhibició haguda aquesta darrera setmana en els aparadors dels Magatzems Puig París: era ella, d’una magnífica vitrina exemplar remarcable d’aquell art oriental de la Marqueteria qu’ens fou portat pels romans, arribant a final del segle XV a son grau mes elevat de perfecció.

El difícil art de la marqueteria no es comprés de la majoria del públic, que sols veu al contemplar un obra de marqueteria, la boniquesa dels colors. Les materies que s’hi empleen, totes elles ja d’un valor intrínsec son de difícil treballar: la conxa, quines fulles facilmente se trenquen amb la pressió; el marfil que deu preparar-se conciençudament per a que no esdevingui groc; i per fi el nacar quina duresa fa que sols pugui tallar-se amb serres de tremp molt dur i encara rarement s’obté un serrat recte, deguent-se rectificar el tall amb l’asperó degudament preparat.

Amb aixó sols, n’hi ha, per posar a prova l’inspiració d’un artista veritable com es En Nicolás Sanchez Fernandez autor de la vitrina que motiva aquestes ratlles.

Tot Figueres ha pogut admirar aquella obra d’art veritable en la que’l domini de la técnica s’hi mostra al servei d’un gust exquisit i depurat. Tot en ella porta la justesa de l’art sério i si deguessim sementar la elegancia d’una linia o d’una part del moble, deuriem fer-nos intermenables doncs tot en ella es perfecció.

Llástima gran qu’els nostres rics deixin allunyar de Figueras una tan bella obra que honrarà forçosament an el seu afortunat posseïdor...

I llástima gran també que artistes vers i probats com es el Sr. Sanchez Fernandez no puguin dedicar-se amb tota expontaneïtat an el seu estimat art de la marqueteria, forts i deslliurats de la prosa de la vida...

Quant i quanta artistes ignorats arreu de la terra fustiguen,
“esclatant joiosament
en cançons que ningú sent
i en flors que no han d’esser vistes ».

(1) Retirat de l’edició anterior per excés d’original

(A) ERIN, Jordi. “En Villagomez a Figueras” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 169 (6 de juny de 1914), pàg. 3.

El passat dissabte segons teniem anunciat debutá en el nostre Principal la companyia dramática espanyola que dirigeix el notabilíssim actor catalá En Francisco A. de Villagomez. Es ell, un artista de reconeguda personalitat que s'empapa del personatge a crear visquent-lo en les taules sense afectació.

L'opinió que ja en teniem d'aquell actor fou compartida pel nostre públic qu'acudi nombrós a aplaudir-lo en les curtes representacions donades aquí.

El conjunt de la companyia Villagomez, excepte la Sra. Molgosa, actriu força remarcable, que sap vestir i coopera dignament a la tasca del seu director, els demés no responen a la força del primer actor.

Empró aquest mancament queda en part compensat pel coneixement de les obres, l'estudi que tenen fet dels conjunt i el gran amor que senten per les obres representades, elements qu'en Villagomez ha sapigut acoplar en la seva companyia.

Debem felicitar-nos els figuerencs aimants de les belles coses, de l'estada d'uns artistes com els Villagomez en la nostra ciutat tot dolguent-nos de que aitals aucells de pas, no puguin fer niu en el nostre Teatre Principal.

La presentació molt encertada presidint en tots els detalls el mes exquisit bon gust.

***

Mas fuerte que el amor fou l'obra representada el passat dissabte. En Benavente posseeix l'art del ben dir i al escoltar aquell seu diálec pulcríssim i feridor ahora, un arriba a oblidar l'argument per entregar-se a les belleses del moment. Els quatre actes es decapdellent devant nostra am una gran agilitat, sense afectismes mantinguent-se l'interés del espectador qu'arriba a fer-se seva la manera de pensar de l'autor.

En Benavente en aquesta obra com en aquella altre *Amor de amar* ens dona el seu concepte del amor. Ell no hi creu en l'amor com a força insuperable, com a entrenador d'humanitat, com inspirador de folls heroismes. Mes fort que l'amor, es per a ell la compassió, l'abscondit egoisme, el sentiment de maternitat... I *Carmen* disposada a abandonar en el seu marit, víctima d'una herencia malaltissa qu'el fa insoportable, se queda a son costat a cuidar-lo qu'ant l'inminent atac aplopetic el converteix en una mainada qu'es passa la vida demanant la *mamaita!* Mes fort que l'amor, es, en el cas d'En Benavente, aquell sentiment insospitat de maternitat, que hi

ha en el fons de tota dona i que se revela en *Carmen* quant la fatalitat foceix el darrer brot d'una raça degenerada convertint l'home, l'espòs, en un infant...

En Villagomez estigué insuperable de vida i de realitat obtinguent justos i xardorosos aplaudiments que degué compartir amb la Molgosa.

***

Les muralles d'en Jericó d'en Alfred Sutro, curiosament traduïda per en Alexandre Maristany es un bell exemplar del teatre modern anglés. Perteneix a la qu'en podríem dir escola moralista i en la que hi figura en primera línia en Jones l'il·lustre autor d'*Els hipòcrites*, ja coneguda del nostre públic.

L'obra d'en Sutro es una sátira punyenta contra les costums pervertides de l'alta societat anglesa. Tot ella es la lluita entre l'home sá de cos i d'intel·ligència, home d'empresa i d'esperit obert empró de humil procedencia, i el mon dels *ultra chic* fogar de convencionalismos ridículs i d'honors malentesos. Aquesta societat plena de tota mena de tares se troba personalitzada en aquesta comedia anglesa per l'esposa del protagonista, l'home sá. El desenllás apareix quant l'esposa s'humilía i abdica de les seves falses idees socials davant l'esperit fort de l'home, talment com les *muralles de Jericó* caigueren al só de les trompetes levítiques.

L'interpretació superior com de costum.

***

Amb la subtilíssima i bella comedia d'en Jacinto Benavente *La Escuela de las Princesas*, la companyia Villagomez prengué comiat del públic figuerenc.

La Escuela de las Princesas es una obra mestre, definitiva del modern teatre castellá. Dialecte elegant i bell en que cada frase inclou una idea, a voltes sentenciosas o profunda, a voltes mordent o finament irònica empró sempre dita amb aquell art refinat, del qu'en Benavente n'es mestre. L'argument, qu'es una lliçó entre prínceps i que podríem concretar en una mena de sentència: el deber es ben soportable quant hi ha l'amor de per mitg, no constitueix pas l'essencia de la obra. Com aquelles catedrals gòtiques, joiells dels temps passats, en que la part mes petita posseeix l'encís del conjunt, i en la que les filigranes de l'execució fan oblidar l'idea que presidi l'obra, aixís es la comedia d'En Benavente, *La Escuela de las Princesas*. Tot en ella es bell, com mantell de ideal regina de conte de fades, van les randes i punts del selecte parlar, acariciant els nostres sentits fent-nos oblidar l'indret fictici de la gaubança transportant-nos a llocs somniats del mes pur i artístic idealisme...

Que la comedia aquesta, no es pel gros públic, no cal pas negar-ho. Aixó precisament ens dol, perque un poble que per enter, frueixi les exquisites creacions d'en Benavente, será un poble arribat al *summum* de la perfecció.

(A) ERIN, Jordi. “En Ricardo Calvo a Figueres” a “Espectacles”, *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 170 (13 de juny de 1914), pàg. 2.

Sincerament confessém qu'ens havem equivocat al constatar la manca de plens a les representacions donades per En Ricardo Calvo i la seva companyía, en el nostre Teatre Principal durant les nits dels passats dimecres i dijous. Nosaltres creiem que si no, el merit força discutible d'En Calvo, el seu nom venerable i gloriós, haguera atret el públic an el nostre teatre.

Acostumats a tenir per norma d'aquestes insignificants cròniques, la sinceritat, debem declarar que no hem sortit satisfet de les dues representacions anunciades.

En Ricardo Calvo te fama de saber dir o mellor cantar els versos del teatre clàssic castellá. Si aixís es, com volem creure, no déu moures d'aquell genre en el que alhora que li permeteria conquerir justos i gloriosos aplaudiments, faría vera obra cultural donant a coneixre les jóies dramátiques del teatre castellá injustament preterides.

Empró fent obres com *Hamlet* o *La cena de las burlas*, fa que un dupti de les seves condicions de gran actor, que algú li atribueix confonguent sens dupte lo qu'es solsament la Roberta, la superficie del actor amb lo que deu esser una ánima plena de sentiment i de carácter.

Nosaltres ansiem veurel en obres del segle d'or de la literatura de Castella per a entusiasmar-nos, per a ovacionar-lo com se deu mereixre.

La Lola Velazquez molt justa i discreta, com els restants de la companyía.

(A) ERIN, Jordi. “La tournée Ricardo Calvo” a “Espectacles”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 171 (20 de juny de 1914), pàg. 3.

La companyia dramàtica del *Español* de Madrid termenà la seva curta estada a Figueres, amb les representacions de *La Chocolaterita* i *Reinar después de morir*.

Es la primera una discreta traducció de l'amable comedia francesa *La Petite Chocolatiere* ja coneguda del nostre públic per haver-la representada en el nostre Teatre l'actriu *Sra. Arnall*. L'obra d'en Gavault, l'anti critic del *Gil Blas* donà peu, a que la Lola Velásquez ens mostrés les seves excelents aptituds per a la comedia moderna, executant el paper de *Benjamine* amb vera inspiració i talent, meresquent els unanims aplaudiments qu'el públic li dispensá.

La presentació de l'obra den Gavault, força deficient aixís com els conjunts que flaquejaren contra l'habitud de la companyia.

***

La representació del drama històric *Doña Inés de Castro* o *Reinar después de morir* corroborá els conceptes que modestament exposavem en la nostra darrera crònica teatral. En Calvo ha nascut per a *cantar* el vers; la seva dicció alta i sonora encaixa amb les belleses de l'inspirada obra d'en Lluís Velez de Guevara, el notabilíssim escriptor de comedies i drames que allà per els començos del segle XVII ocupava el lloc preeminent del Teatre Castellá. El teatre del il·lustre autor d'*El Diablo Cojuelo*, notable per la seva brillantor, l'originalitat, el vigor, l'entonació arrogant amb valenties propies del poeta facil i inspirat, se troba magníficament encarnat en En Ricardo Calvo que lográ captivar al nostre públic, amb la bella cantarella del seu dir.

La resurrecció del clàssic teatre castellá, deuría esser la noble missió de qui com en Calvo, sab dir com els homes d'aquells temps heroics, en que la força sometia a la rahó, que sap sentir aquells drames historics de calculat efecte emocionant.

El rest de la Companyia col·laborá al éxit obtingut per en Ricardo Calvo quin rápit pas per el nostre Teatre recordarém amb gust.

(A) VELIVOLE. “De la força de la voluntat” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 172 (27 de juny de 1914), pàg. 2.

Me déia, jorns passats, un bon amic, que la vida a Figueres era ensopida, sense una ocupació fixa, sense quelcom de feina imposada... I amb tó desencoratjat se planyia: - Perqué, que vols fer?

I ell oblidava que la nostra voluntat es poderosa, que tot lo del mon, esdevé per la voluntat d'un home, després ajudat per les voluntats d'uns altres homes que posaren la fe en el primer. Nosaltres l'oblidem, sino la desconeixém, aquesta força poderosa que debem educar, per a combatrem a nosaltres mateixos, endevinant que la nostra voluntat es enemiga nostra. I que nosaltres, es a dir lo que hi ha d'Etern, de Ritme, de Regla en nosaltres, hem de començar per vence i fer esclava a la nostra propia voluntat i mellor dit subjectant la voluntat a una llei ideal...

I lo que aquell amic, vençut per si mateix, desconeixia, ben conegut s'ho tenia aquella bona dona, Mlle. Bonnefoy que acaba de morir a Paris...

Jo avui vaig a contar-vos quelcom d'aquella dona, que esmersá la seva vida en la redempció dels seus. Filla d'uns firaires, nascuda en una *roulotte* en un carro d'aquells que van pel mont seguint pobles i vilatjes, calendari vivent de fires i festes majors, llar errant, niu soleiat d'esforçades famílies... La gent aquella, que la sort ha portat a un viure eternament inquiet, véia pujar llurs infants abandonats a tota educació, avui aquí, demá mes enllá, enlloc podien els tendres infants, oure l'ensenyansa, el pa de l'esperit...

Quants no s'en degueren perdre, de vides capaces de bontat, per manca de la paraula doctrinal que desvetlla voluntats intel·ligencies...

Més, vingué el dia, com tot arriba, que una dona humil sentí aquella buidor que hi havia en l'alegría de la seva vida errant... I entre'ls carros de firaires, hi trobá a mancar l'escola... I creá l'escola ambulat: avui aquí, demá més enllá, avui en un recó de París, demá en altre indret de la França s'anaren posant bancs i seients d'escola, prop del lloc ont els petits firaires s'instalaven.

L'exit de l'institució fóu rapid; les escoles *foraines* s'anaren extenent i avui per la voluntat d'aquella Santa dona Mlle. Bonnefoy, els petits firaries pujen instruits, educats, capaços d'esdevenir ciutadans dignes i honrats d'aquell poble francés que sapigué refer se de la desfeta, posant els seus esforços en la Escola redemptora...

Mlle. Bonnefoy visqué fins al seus darrers jorns en el seu carro-escola i el seu morir fou el morir del just que fineix una vida noblement esmersada...

Qu'ell sigui, per a nosaltres un exemple del nostre dever en educar-la.

(A) VELIVOLE. “La Revista Nova” a “Cròniques arbitràries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 173 (4 de juliol de 1914), pàg. 2.

Un diari, un periòdic, una revista pel sol fet d'apareixre de bell nou a la plaça pública, ben poc interés deu despertar si darrera d'ella no s'hi aixopluga una idealitat.

De la mena dels embordeits, sense representació de cap mena, fills en sa majoria del despit, de les passions de capelleta, del anhel trist i perdonable d'exhibicions en son molts dels setmanaris que cada vuit dies apareixen i desapareixen com gemaliatitats d'infant mimat.

Si d'ells haguessim d'ocupar-nos, anc que no mes fos com a noticiari de Registre civil, no ens faltaria pas feina, ni ens sobraría temps.

Empró quant l'aparició d'un setmanari és un esdeveniment, capaç de calificar una època del nostre renaixement, just es que tritllegém bo i foro, perquè tothom s'en enteri, perquè tothom pugui esdevenir un admirador, un sostenidor mes de la santa causa.

En el renaixre de la patria nostre, hi ha hagut periòdics que han representat en diferents èpoques, els nostres anhels d'europisme, interesantes en les lluites estètiques de darrera hora, mostrant les nostres energies i les nostres ansies d'intervenir en el moviment intel·lectual mundial... *L'Avenç, Catalonia, Joventut* foren moments d'aquest resurgir de la nostra existencia artística que s'ensorrava en l'ensonyada vida provinciana.

Ara mes darrerament, el *Correo de las Letras y de las Artes* d'en Junoy petit, fou un planté sense florida... I mentrestant mancava en el moment actual de l'evocació catalana qui sintetitzés les aspiracions dels capdavanters, un setmanari qu'acoblés l'*élite* dels nostres joves artistes i esteticistes, qu'ens prediqués les conquestes d'Europa dintre l'art nou i qu'ens parlés de la possible col·laboració de Catalunya an aqueixa eternament santa creuada.

Empró tot te un fi, fins el mancamment, i avui tením a la continuadora d'aquelles fites glorioses de la nostra evolució... Tenim ja el setmanari del temps actual, tenim ja la nova revista que s'anomena *Revista Nova* com si amb son nom volgués concretar els seus ideals d'un art eternament nou, seguidament renovat...

La *Revista Nova* no es pas una prometensa, es una palesa realitat.

Sota un caient humorista, fundament espiritual, va desgranant idees i mes idees, noves de tot just... I va mostrant-nos gent de casa pas proa coneguda, i gent de fora pas prou admirada per nosaltres.

La *Revista Nova* porta ja mes de dotze nombres publicats i entre unes caricatures d'en Babel i de l'Apa ens fa admirar les escultures d'en Casanoves o d'en

Bernard, admirablement assaonada de la prosa humorística d'en Francesc Pujols o d'una crítica d'en Sacs... Ens ha parlat ja, d'en Canals, d'en Regoyos i d'en Carles d'entre'ls nostres i d'en Cezannes, d'en Guerin, d'en Denís i d'en Marquet d'entre'ls de fora... I la prosa lluminosa d'en Soldevila ha aparegut al costat d'en Plana, d'en Lopez Picó i d'altres...

La *Revista Nova* es avui l'única que podrém presentar enllà de les fronteres, amb orgull, sense...

Tanta xerrameca per a fer el reclam d'una revista de deu centims... Qu'es de pago? – interromp cansat de llegir, el senyor Esteve.

Perdó, venerable amic. Empro el glosador s'ha cregut fer obra de cultura al parlar de la *Revista Nova*.

(A) VELIVOLE. “Jardins per a infants” a “Cròniques aribitraries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 174 (11 de juliol de 1914), pàg. 2.

Que son moltes les coses que hi ha per fer en aquesta nostra petita ciutat, es veritat que de massa sabuda es ja oblidada. Empró are que'l nostre Ajuntament, te en estudi quelcom que representaria el desvetllar d'un poble, l'incorporació d'una ciutat a la vida moderna, just es que'n parlém d'algunes de les coses mes interessants per a convertir Figueras en la ciutat dels nostres anhels...

Figueres está mancada de cloaques, d'empedrats, d'escoles, de museo, de biblioteques públiques... empró está també faltada de jardins, de parcs, de *squares*. Aquesta falta darrera, es molt de sentir, perquè afecta doblement a l'estética i a l'higiene, i d'abdós depen la vida bella de les generacions futures. El conreu del infant deuría esser una de les preocupacions dels governants populars.

Els nostres Ajuntaments ja s'han preocupat en part de les generacions que pujen, fent que no lis manqui l'aliment sanítós que'ls farà forts; la sopa dels pobres, ja lloada per nosaltres i per tothom que la coneix, es una gran cosa. Empró no es tot, cal també formar al ensemps que'l cós, l'ánima dels infants.

Els infants del poble, aquells que converteixen els carrers i places en quäarto de joguines, qu'avui invadeixen els indrets de gran circulació amb perill d'ells mateixos i dels vianants, deurien tenir en cada barri, en cada cantó de ciutat, places cercades, plenes d'arbres i flors ont se hi poguessin esplaiar al seu albir, sense temenses a accidents de carruatjes ni freqüentacions de gent gran, desgraciadament aviciada, quin veinatge constitueix un greu perill per a l'ánima naturalment noble i justa dels fills del poble...

Que aixó es una déria mes, una il·lusió de somniador!... També ho era la mai prou alabada *sopa dels pobres* i amb la voluntat i la constancia d'uns digníssims ciutadans el somni es vera realitat.

Ara que'l nostre Ajuntament pensa en emprestits que'ns desterrin de l'ensopida i grisa vida de petita ciutat, ara qu'els nostres concellers se preocupen en prepara l'obra ansiada per tots els vers ciutadans, be podríen començar el resorgiment de Figueras amb l'obra complementaria d'aquella sopa dels pobres: els jardins per a infants.

Perqué d'indrets no en falten: el jardí de cála Puig, en mal hora enllegit per una casa en eterna construcció, fou una ocassió perduda; avui encara tenim la Plaça de Salmerón que podría constituir un bell *square* cercat d'una retja baixa i voltada de plantes i flors constituiría un lloc d'esplai per a aquell barri. Dintre un temps tindré el

lloc qu'ocupa avui la Presó, i avui mateix podria començarse el Parc de Figueres adquirint el camp de demunt del Passeig Nou...

Quin bo faria, veure dintre uns quanta anys a Figueres convertida en la Ciutat Jardí del nostres amors...

Cal treballar per a la Ciutat pensant en l'avenir de les futures generacions...

Per a que vegin els nostres llegidors si son petites les nostres ansies al costat de lo que se pensa i fa, en altres indrets, reproduirem els extrems de la petició que *L'obra dels squares* ha adreçat a la vila de París, per a que l'autoritzi a:

“1.ª Proveir els passaeigs, jardins, *squares* i terrenys lliures de pilots de sorra neta, especialment reservada als jocs dels nens petits.

2.ª Establir aprop d'aquesta sorra:

(a) Bancs ben baixets pera que'ls infants s'hi puguin assentar enlloc de fer-ho damunt del sòl humit i brut ;

(b) Altres bancs mes grollers i menos baixos destinats a fer-hi les coudinetes, a fi de que'ls bancs destinats als adultes no siguin embrutits per els pastitxos infantils ;

3.ª De tenir en els *squares* espais suficients, alentorn dels pilots de sorra, separats per tela metàlica, a manera de cleda protectora, a fi

(a) D'aïllar els infants petits del contacte amb els adultes

(b) De preservar-los del veinatje i contagió de tuberculosi i altres malalties perilloses.

(c) De disminuir el perill de emigracio vers la via pública del infants poc o mal vigilats, perills ben freqüents en els petits *squares*.

(d) De protegir la sorra contra la bruticia dels passants, dels gossos, etc.

L'obra no vol pas que aquestas instalacions tinguin vastas proporcions sino al contrari que prefereix la multiplicitat a l'extenció.

L'obra se proposa escullir una sorra d'un to especial veritablement fina i neta, netejada en absolut de tota mena de pedretes, a fi:

(a) Que la manipulació siga agradable als nens.

(b) Que no's converteixi en pols malsana.

(c) Qu'el color i la naturalesa d'aquesta sorra la diferenciïn a primera vista de la sorra empleada en les vies públiques i per aixó mateix la senyalin al respecte del públic com una cosa perteneixent als infants”.

I devant d'aquestes petites belles coses, nosaltres tan pobres, sols podem dir: Els uns tan i els altres tan pocs.

Paciencia, que la culpa es nostra.

(A) VELIVOLE. “Orgull i orgull” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 175 (18 de juliol de 1914), pàg. 1-2.

Segons tenim aprés de petits, l'orgull es una lletja cosa que debem bandejar de nosaltres. Per a l'ànima simplista dels infants, aquell pecat capital no admet toleràncies i la condemna mes ferma deu esser el càstig contra qui s'atreveix a estotjar aquell vici.

Empró nosaltres, esperits complicats, que cerquem en les coses, fins alló que no s'hi trova, per el sol gust de descobrir-hi coses ignotes, fem diferències entre orgull i orgull. Entre l'orgull, passió noble, filla del just convenciment d'un propi valer, i l'orgull vici petit, nascut d'una vanitosa enveja, hi ha una gran diferència.

Enemic de teoritzacions, vui citar-vos dos anècdotes històriques demostratives d'aquells dos orgulls;

Troband-se el gran Victor Hugo desterrat en l'illa de Guernesey vengué al jove editor Albert Lacroix, que dit sigui de pas no tenia cap diner, la seva famosa obra *Los Miserables*, per 200.000 francs. No mancà al jove Lacroix l'ajuda pecuniària d'un banquer intel·ligent per a complir els seus compromisos i en el mes de Decembre del 1861, arribà l'editor a Hauteville-House amb un sac plé de diners, emportant-se en canvi els primers capítols del preciós manuscrit. Victor Hugo anà enviant l'original i rebent les probes a corretgir.

L'envió del darrer capítol de *Los Miserables* anava acompanyat d'aquesta curta missiva:

“Si aquest final no emociona, renúncio a escriure per un sempre mes. V.”.

En aquestes tres ratlles s'hi mostra l'orgull del geni, convençut pel propi valer, conscient de la seva força, satisfet de la seva obra, ditxós de produir... aquelles ratlles, fetes amb má resolta, com un moviment de estrofa, es mes que una frase, es el crit del bon treballador que se reposa, terminada ja la tasca, es el crit del viatger arribat a la cima de la montanya gloriosa; que contempla la plana solejada i feconda...

L'èxit més gloriós fou la resposta del mon enter i com digué Lacroix, aquella V, que volia dir Victor, esdevingué l'inicial de Victoria... Fou la victòria del orgull genial.

***

Joe Chamberlain, el campió del imperialisme britànic, l'autor de la sagnanta guerra del Traansval, fruía d'una forta popularitat a la que havia contribuït en gran part les caricatures dels il·lustrats de tot el mon. Arreu el pintaven amb monocle i orquidea a la solapa. Abdós característiques no eren pas filles de la fantasia dels dibuixants: el seu inseparable monocle era una mostra de la seva coqueteria i en quant a l'orquidea

les aimava realment fins a la follia i les cultivava apassionadament en la seva propietat de Birmingham.

Sir Joe Chamberlain se trobava un bell matí en el mercat de flors de París, quant va veure de cop i volta un rar exemplar de la seva flor preferida.

- Quant val? – preguntà amb sa peculiar flema el popular Joe.
- Cinc cents francs, senyor. Es l'únic exemplar d'aquesta mena que existeix a França.
- Heu-vos aquí, els cinc cents francs... I al dir-ho M. Chamberlain pagà, prengué la flor, la desfullà i l'aixafà amb els peus:
- La tenia en la meua colecció. – digué a son acompanyant – Empró no vui que un estranger en posseeixi una de semblant - .

I brusc, encarcarat, plé d'aquell petit orgull morbós anà fent la seva via.

I al recordar el noble orgull del gran Poeta de França, que per damunt el sentim, de la petita genialitat orgullosa del gran polític anglés. Mentres a un l'orgull l'aixeca als deus immortals, a l'altre abaixa a l'alsària dels infants envejosos.

Al citar-vos aquestes dues anécdotes pagué el denme a l'actualitat, perque l'inauguració del monument a Victor Hugo en aquella Guernesý "la terra hospitalaria" i la mort d'en Chamberlain ha constituït el *great even* d'aquestos darrers dies.

(A) VELIVOLE. “La primera colonia escolar figuerenca” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 176 (25 de juliol de 1914), pàg. 1.

- No tothom sabria ésser ric...

A mes de quatre bons llegidors d'aquestes ratlles, el somriure haurà ja brollat a llurs llabis tot pensant en aquelles paraules.

Empró creieu-ho: es ben difícil i es ben responsable l'èsser ric.

No es ric, mes que aquell qui sap aprofitar constant-ment de ses riqueses, ço es, donar la deguda aplicació a lo que es essencialment aprofitable.

An aixó s'ens contestarà, que'ls nostres rics ja ho saben ésser, perque son abundoses les seves caritats, perque son de les conferencies, perque contribueixen a la mendicitat i a altres suscripcions, etc., etc.

Certament que tot aixó es ben lloable, empró l'esmersament de les riqueses de molts dels nostres rics, porta el caient dolorós i depriment de l'acció caritativa.

Trobem ben empleat el diner quant ell produeix riquesa, no pas quant serveixi solsament per allargar o perpetuar la pobresa. I aixó, es, perqu'els nostres rics donen el seu diner, sense fe ni entusiasme, sense amor, com qui es rescabala en part d'un abús comés que li emboira la consciencia.

Al donar uns diners, el bon ric ha de cercar amb amor i amb entusiasme, la manera de multiplicar fins al infinit, l'essencia vivificadora que porten en si, fent-la trascendir als innombrables elements que viuen al entorn nostra, augmentat en sa compenetració ilimitada, la riquesa perdurable dels individus i dels pobles. No n'hi ha prou amb fer caritat, cal pensar en l'avenir, fent poderío, fent elevació, fent alegrí, fent serenitat, fent raça.

Aixís ho compregué una magnífica dama empordanesa quin nom deu perpetuar-se per a exemple dels qui passen per el mon, sense deixar cap rastre benefactor, aixís ho sentí la virtuosa senyora D.ª Concepció Massanet, al pensar en la regeneració de la nostra raça, al pensar en la salut dels infants del poble, d'els homes del demà.

I per la força d'uns diners posats al servei d'una inteligencia, donats amb amor i fe, podrà Figueres instituir aquest any la *primera colonia escolar*.

En l'humil gesta de poguer-hi enviar al camp quinze petits infants, els mes pobres i els mes necessitats de salut, hi sentim l'ascensió de la Ciutat cap a la seva missió progressiva, vers la seva elevada tasca de conreuadora d'una humanitat intel·ligent empró també forta.

Les colonies escolars, son l'homenatge de l'inteligencia i de la cultura a nostra Mare Eterna la Natura, déu inacabable de força i de salut. Abdós poden crear les

generacions futures amb aquella perfecció, que deu constituir l'ideal de la nostra vida de lluitadors.

El 1.er d'Agost de 1914 serà una fita memorable en la nostra vida de Ciutat. Figueres be podríia perpetuar aquesta data amb una senzilla lápida en el saló de sessions de Cà la Ciutat. Ella serviria alhora que per a consagrar la bella institució, per a mostrar l'agrahiment de la Ciutat, envers la dama figuerenca que mostrà els seus amors per a la Ciutat, pensant en l'avenir dels seus fills...

I avúí, al glosar en aquestes fulles volanderes, *la primera colonia escolar figuerenca*, al recordar tota l'espiritualitat del llegat Massanet, debem desitjar que la noble gesta de D. ^a Concepció Massanet, quina memoria hem d'honorar els figuerencs per un sempre més, serveixi d'estimul an els nostres rics per a ferse dignes de la força que serven.

(A) VELIVOLE. “La guerra” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 177 (1 d'agost de 1914), pàg. 1-2.

Les filles del Danubi, com les nomenà Victor Hugo, se barallen. La guerra farà que se banyin en un mateix mar de sang els negres cloquers gòtics de Semlin i els blancs minarets de Belgrado. De les aigües inquietes del Danubi s'aixeca l'espectre de la guerra amenant l'Europa entera.

I que es la guerra?

Diu el genial Moltke:

“La guerra es santa, d'institució divina; es una de les lleis sagrades del mon; conreua an els homes, tots els grans i nobles sentiments: l'honor, el desinterés, la virtut, el valor, i els hi impideix, en una paraula, caure en el repugnant materialisme”.

A lo que, Guy de Maupassant menys *genial* empró mes humá, comentá:

“Aixís doncs, reunir-se en remats de quatre cents mil homes, caminar nit i día sense parar mai, no pensar en res ni llegir res, no ser útil a ningú, podrir-se en la brutícia, geurers en el franc, viure en una estupidés contínua, saquejar les ciutats, cremar les viles, arruinar els pobles, trobar després un'altre aglomeració de carn humana, caure damunt d'ella, fer llacs de sanc, planuries de carn apilada, pilots de cadávres, perdre cames o braços, deixar-se matar sense aprofitar a persona nada, mentres que'ls vostres pares vells i els vostres tendres infants se moren de fam, heu-vos aquí a lo que s'hen diu, no caure en el mes repugnant materialisme”.

Per a nosaltres, les guerres en països llunyans, apart les seves miseries mai prou ponderades, tenen quelcom de útil: les guerres son a manera de cursos gratuïts i obligatoris de geografia política...

(A) VELIVOLE. “Una important intervú sobre la guerra” a “Cróniques arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 178 (8 d'agost de 1914), pàg. 2.

“EMPORDÀ FEDERAL desitjós de complaure al públic interessat en l'actual conflicte euripeu, ha sollicitat una intervú d'un intim amic nostre, gran coneixedor de les qüestions internacionals, mes que per la seva manca de clarividencia, per una innata curiositat que sempre ha sigut el séu punt flac.

Amb l'amabilitat de sempre, ha correspost el nostre amic a les diferents qüestions que li hem demanat, fent-nos la mercé de manifestar-nos lo següent:

L'èxit de la pau armada

La guerra actual no de upas haver frapat mes que aquella dita: Per l'Agost a la set es fosc. Tothom troba natural, que en el mes d'Agost qu'es aprop de la tardor, se faci fosc mes aviat que'l mes de Juny.

Aixó mateix deu passar amb la guerra actual: quant totes les nacions han passat anys i mes anys gastant-se milions i mes milions en organitzarse militarment, en construir eines de fer mal, i en preparar camilles i hospitals de campanya, a ningú deu sorprendre qu'hagi arribat un mes d'Agost en el que tothom vulgui fer probatures *a lo vivo*. La guerra actual es l'èxit de la pau armada, perque una de dos: o la pau devía fer us de les armes o aquestes li eren sobreres.

La guerra actual també ha sigut la consagració d'una série de Paus que de bona fe ens ha prodigat un munt de llaunes inútils. El llegidor ja compendrà que me refereixo, an aquell pobre senyor Carnegie, que va pagar el Palau de la Pau situat al cor d'Europa, an aquells diplomàtics que han perdut tantes hores en La Haya, i per ultims, an aquells altres senyors socialistes internacionals, quin paper decisiu en pro de la pau ha produït tant d'efecte.

Jo crec que a hores d'are tots aquells senyors deuen haver desallotjat les seves respectives botigues, i canviat d'ofici. Que Deu els hi prengui en be, el temps perdut.

Benvinguda sí la guerra...!

No s'esveri – ens diu l'intervinat – si me sent donar la benvinguda a la guerra actual, an a mi fervent pacifista. Crec que la guerra actual es un mal necessari donada la bogeria militarista d'Europa entera.

L'augment seguit dels prsupostos de guerra i marina de totes les nacions *soi-dissant* civilitzades, no podía subsistir per mes temps i a la curta o a la llarga debía termenar com el Rosari de l'Aurora. Per a aixó dono la benvinguda a la guerra, per que ella representa l'aixecar teló, després d'una insoportable sinfonía llarga i costosa.

Sens dupte l'acabament de la guerra, que jo ansío siga prompte, ens portaria una pau sobre bases estables, bases mes humanes i mes lógiques que un seguit malgastar de diners en preparatius bélics, en detriment de la cultura i del veritable Progrés.

Qui guanyará?

Jo voldria poguer contestar-li d'una manera decisiva an aquesta pregunta, no solsament perque de poguer-li dir, amb certesa, agafaria mes fama que'l "Zaragozano", sinó també per a poguer tranquilitzar an els jugadors de borsa i a totes aquelles persones que, com per exemple, en Guillem 2on se troben quelcom interessats en el resultat del conflicto.

Empró si que li diré, qu'en l'ordre particular de cada nació combatent, podria resultar al inrevés de lo que sol opinar en Calvet, o sigui: que *totes perdin*.

Ara des d'el punt de vista europeu, la victoria de Alemanya no representaria pas l'arribada d'una pau definitiva, ans al contrari seria el començ de la preparació d'una nova guerra en la que tots els estats del mon coaligats, se veurien obligats a tornar el seny perdut an els alemanys.

Ara si li toqués perdre a l'Alemanya, seria posible fer la pau sobre bases sólides, arribant pot ser fins a la limitació d'armaments o al desarmament general.

Del resultat de la lluita actual be podem dir-ne qu'en depent la tranquil·litat del mon. I tots sabeu, que la tranquil·litat i els bons aliments son les coses mes indispensables per a la vida.

Deixant apart les nostres simpaties de demócrates i llatins en pro de França, com a homes civilitzats, debem desitjar la derrota d'Alemanya.

La crisis económica.

Es fonda la pertubació que la guerra ha produït en el mercat borsatil. Molts s'hi arruinaran i altres tantes hi farán els seus. L'arribada de molts trevlladors espanyols de França, portadors de bitllets o or francesos, ha portat una depreciació dels *Lluisos*, de tal manera que a hores d'ara en *Lluís* val tan o menos qu'un Pau o un Esteve.

Permetim abans de termenar, el·logiar la conducta patriótica de la redacció d'EMPORDÁ FEDERAL abstinient-se de fer jugades de borsa que podrien trastornar el ja proa trastornat mon borsatil figuerenc. Amb aquestes paraules se termená la lluminosa intervú amb el nostre amic, qu'esperém será llegit amb delectació pels nostres llegidors".

Aquest es l'intervú que jo donaria a istil de gran patum, si un periodista dels de bó, volgués saber el meu pensament.

Empró, no poguent esperar tal honor el posso pel meu conte en coneixement del public.

3 Agost 1914.

(A) VELIVOLE. “Els deus de la guerra” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 179 (15 d'agost de 1914), pàg. 1-2.

“... Es veritat qu'en tot temps, la part humana dels combats fou la menys important i la menys decisiva. Ja, en temps d'Homer les divinitats de l'Olimp se barrejaven amb els mortals en les planes de Tróia i quasi invisibles, empró desicius en llur nimbe de plata, dominaven, protegien i espantaven an els guerrers. Empró eren encare divinitats poc potentes i poc misterioses. Si llur intervenció semblava sobrehumana, reflectava no obstant la forma i la psicologia de l'home. Llurs secrets se movían dintre l'òrbita dels nostres estrets secrets, sortíen del cel de la nostra intel·ligència, teníen les nostres passions, les nostres miseries, els nostres pensaments poc mes justos mes alts i mes purs. Després, a mida qu'el home s'avança en el temps, que surt de l'il·lusió, que sa consciència augmenta, qu'el mon se desvetlla, els deus que l'acompanyan se tornen mes grans, empró també s'allunyen esdevenint menys clars empró mes irresistibles. A mida qu'apren, a mida que coneix, l'onada de lo inconegut invadeix els seus dominis. A proporció que'ls exércits s'organitzen i s'extenen, que les armes se perfeccionen, que la ciencia progresa i domina les forces naturals, el resultat de la batalla escapa al quefe per a obeir a un grupu de lleis inexplicables que anomenem la sort, l'etzar, el destí. Heuvos aquí per exemple, l'admirable quadro, que se sent autentic, descrit per en Tolstoi, de la batalla de Borodino o de la Moskova, tipus d'una de les grans batalles del Imperi. Els dos quefes, Koutouzof i Napoleón, se troben a tanta distancia del combat, que no poden donar-se conte que d'insignificants episodis i ignoren quasi tot lo que hi passa. Koutouzof com a bon fatalista esláu, te conciencia de la *força de les coses*. Grós, guenyo, mitj condormit, assentat devant d'una cabanya, damunt d'un banc covert d'una catifa, espera el resultat de l'aventura, no dona cap ordre, se contenta de consentir o no a lo que li proposen. Empró Napoleón, s'alaba de dirigir els aconteixements qu'ell mateix no pot veure. La vigilia al vespre, ha dictat les disposicions de la batalla; empró desde les primeres escoceses, per aquella mateixa *força de les coses* a la que s'entrega Koutouzof, ni una sola d'aquelles disposicions no es ni pot esser ejecutada. No res menys, fidel al plan imaginari que la realitat ha trasbalsat, ell creu donar ordres i no fa mes que seguir, arribant massa tard, les decisions de la sort que precedeien arreu als seus ajudants esverats i fora de si. I la batalla segueix el camí marcat per la natura, com un ri que s'escorre sense parar ment del crit dels homes arramblats a ses vores...”.

El cronista va llegint la fonda prosa de Materlinck, boi esperant la santa nova de la derrota definitiva dels tudercs. I en aquestes hores engunioses de l'espera,

endreça una pregaria als deus inconneguts de la guerra per a que protegeixin an els nostres germans, ciutadans de les terres de llibertat...

(A) VELIVOLE. “Defugint l’espectre de la guerra”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 182 (5 de setembre de 1914), pàg. 1-2.

Laç, cansat, retut per la incertesa i les contradiccions de les noves que’ns arriben de la Gran guerra, trastornat l’esperit per les tragedies qu’ens porta i recordan les paraules del gran Erasme: “la guerra es una cosa tan crudel que no mes es propia de les besties salvatjes, es cosa tan insensata que’ls poetes la representen com una inspiració de les Furies; tan funesta que porta amb ella la ruina de les bones costums; tan injusta que’ls bandolers mes sanguinaris son los qui millor saben fer-la”... he intentat exiliar-me de les miseries mundials i he cercat refugi per uns dies en la pintoresca encontrada de Llançá-sur-mer.

Aquí, ayunita de la mort quin rehilame s’exten d’hora en hora, he trobat l’aconortadora pau qu’ens porta la contemplació de la Natura, l’admiració de la Belleza que lo viu... Qui, lluny de la Ciutat inquieta, sol en l’immensitat de la Natura no s’ha sentit subjugat per la santetat qu’es desprén del mar, del cel i de les montanyes, no pot comprendre el goig que dona la contemplació de la Natura, que sembla venir d’una mena de fam de cor, satisfeta per la presència d’un gran esperit, barreja de terror sagrat, instintiu i de plaer indefinible.

I malgrat aixó, que poc coneixém la Natura ! Quant rarament ens sentím corpresos per aquell sentiment *humá* qu’ens fa estimar un nuvol per un nuvol! Que pocs sont els que podrien dir com Ruskin : Per a mi les pedres m’han sigut sempre pá...

Aixís passém com cegos de l’ànima sota les bellezes del cel qu’es la part del Tot, ont la Natura ha fet mes amb el fi d’agradar al home, ont no passa moment cada dia de la nostra vida en que la Natura no estigui produint escena darrera escena, gloria après gloria trevallant sempre baix els mes exquisits i constants principis de la mes perfecta bellesa. I tan mateix mai ne fem cas, mai hi pensém, en el blau del cel, en els raigs de gloria qu’ens mostren polsim d’or, en el misteri dels nuvols ara esfilagarçats ara colossals piràmides fermes i massives amb relleus de roca, en les clarors misterioses del capvespre... Pobres orbs ! restém indiferents a les delicades e infinites variacions del cel ; « a voltes gentil, avoltes capritxós, a voltes terrible a cada instant diferent, quasi *humá* en ses passions, quasi espiritual en sa tendresa, quasi diví en sa inginitat ».

I que poc venerém a les montanyes, « ones silencioses que s’elevan cap al cel en una quietut de mercé perdurable, inconmovibles en sa fidelitat”... nirvis de la terra, carcanades del mon... Que poc fruím en el seu cisellat de plecs i replecs, tan divers, empró sempre amb unitat de moviment!

Els petits homes de ciutat no coneixem la grandiositat de les fortaleses de pols, ignorem la paura sobrehumana dels precipicis imposants, de color fosc, vestits de dol perdurable, desolats, sense cap moviment que no sigui en el de la llur propia mortal esgarripança...

I les pedres, i l'aigua i la mar eternament inquieta !... Quantes coses ignorem...

La mar ! Vora la mar van arribant les ones en aparent desordre i al retirar-se amb mes desesperada confusió van semblar la disbaixa al seu darrera. Mar endins les onades son totes amples i cada una diferent de les altres; una agitació es manifesta en el moviment foll, incessant, variable, estarós, no d'ona aprés ona, sino de sempre la mateixa aigua qu'are s'infla, are s'abat, recolsant-se follament en les roques que a flor d'aigua desapareixen seguidament sota un munt de randes d'escuma, de bromera acumulada que penja de vaga en vaga en trenes i garlandes.

Que n'es de misteriosa la mar inquieta, de blaus esmeragdins festonejats de plata...

.....

Recolzat a l'ombra d'una humil casa de pescadors, blanca i neta sense mes ornament que la verdosa i calada parra, anava passant les hores en la contemplació de la Bellesa vital... La mar rebotia per els aspres penyals del Castellar, part enfora, brodant d'escuma els recons de les roques per a anar a morir suament devora els nostres peus.

De sobta un pescador, d'aquells honrats pescadors Llansanencs de faç colrada, mirar llunyá i geste repoçat, concreció d'aquella perillosa vida, ont la resistència, el cop d'ull i la decisió son imprescindibles, s'aixecá i concicament allargant la destra ver l'horitzó, digué:

- Goiti, un trasport i dos barcos de guerra...

Altre volta, se m'apareixia, l'espectre de la guerra que jo anelava oblidar.

.... La noble Bélgica, germana de la França, malmenada per els barbers teutons, saquejada en ses

Belles ciutats, esquarterada per els germanics *civilitzats*.

Liege, Brusseles, Malines anaven passant per la meva ment, recordant les belles paraules d'en Baudelaire :

« Quants *carillóns*, quantes campanes, quanta herba en els carrers i quantes devotes ! Malines, dona una impressió general de repós, de festa, de devoció. L'aire canta una música vella, ensonyada com la música mecánica d'una orga. Ella representa els goigs d'un poble que sols sap divertir-se amb disciplina. Els jocs de les

campanes dispensan als ciutdaáns el buscar una expressió a llur joia. A Malines cada día te'l caient d'un diumenge”.

“A Malines l'atravessa, un rieró rápit i vert. Empró Malines endorminda no es pas una nimfa; es una beata quin mirar contingut, no s'atreveix a sortir de les tenebres de la caputxa. Es una petita vella, no pas afligida, no pas trágica, empró lo suficientment misteriosa per a l'ull del foraster no familiaritzat amb les solemnes minucias de la vida devota”.

“Aires profans, adaptats a les campanes sonores: per entremitg dels sons i les cadencies que s'encreuen i confonen m'ha semblat sentir-hi qualques notes de la Marsellesa”.

« L'himne dels d'abaix, montant als cloquers, perd una mica la seva aspror. Descompost per els martells de les campanes, no es pas el gran udol tradicional, sino que sembla posseir un encís d'infant. Hauríem pogut dir que la Revolució aprenia a confegir la llengua del cel. El cel clar i blau, rebía de bon grat aquest homenatge de la terra, confós amb els altres”.

Oh! campanes de Malines, quant brandaréu el deslliurament de la vostra noble Bèlgica!

(A) VELIVOLE. “1714-1914” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 183 (12 de setembre de 1914), pàg. 2.

1714.- Catalunya fa temps qu'ha perdut la brújula per el mar de la política Ibérica. Son vaixell neda al etzar, envelleit i nafrat, topant amb esculls de tota mena...

Catalunya va morint-se pausadament i embordeída per ses complacencies amb el Rei, la seva mort sería la mort esteril d'una cosa qualsevulga, sino portés en sos replecs alló que's immortal: l'esperit de Catalunya.

I contra'ls exércits de Felip V., el mes gran enemic, per esser el mes hipócrita, Catalunya s'estrella. La resistència, l'heróica resistència de Barcelona posa una fita en la nostra vida Catalana. De sota'l munt de cendres de la capital, d'entremitg de les pedres de les enrunades muralles, surt l'esdevenidor.

I Catalunya forta i serena, neix d'aquells dòls, perquè serva viva, encare que somorta, aquella cosa que te la força d'un gegant i la dolcesa del colóm, la que s'amaga entre'ls plecs misteriosos i no obstant il·lumina de sa presència les tenebres, la que soslleua les montanyes, sense que se pugui comprendre d'ont treu la seva potencia, aquella cosa en fi qu'es bella, que se sent prop del cor, que s'endevina per tot i que no pot explicar-se : l'ànima.

Recordém amb veneració an aquells que sentiren llurs esperits abusats per el ver patriotisme i que per ell sacrificaren heroicament llurs vides.

***

1914.- Dos cents anys després, quant el mon enorgullit d'una cultura intensa pensa esser civilitzat, Reis o Emperaires poderosos destrueixen viles, cremen pobles i sentien ciutats, cercant encare, oh bojos! destruir alló qu'es i será sempre indestructible: l'ànima del pobles.

(A) VELIVOLE. “Per a la França dels nostres amors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 184 (19 de setembre de 1914), pàg. 1-2.

Els meus dilectes amics Eugeni Montfort i Lluç, han estargit en aquestes mateixes pàgines els seus dubtes i anels respecte a la conducta d'Espanya en l'actual conflicte Europeu.

Lo escrit per els meus amics, ens mostra aquella noblesa de cor d'abdós, qu'els hi fa dir sincerament lo que pensen, anque deguin ferir susceptibilitats o sentiments mes o menys justos.

Sigam permés avui, dir les meves *conviccions*, no pas en sentit de resposta a lo honradament exposat per els meus companys, sinó com a una opinió mes, ja que poc ha d'influir en la conducta d'Espanya lo qu'en pensin els cataláns, perque es una de les meves conviccions, la de que, malgrat lo que diguin els nostres governants de la no existencia de compromisos, depent la nostra conducta de la voluntat d'Anglaterra.

Empró, suposant que fossim lliures d'obrar al nostra albir, tinc la convicció de que debém restar neutrals perquè no podém esser altrement.

La neutralitat qu'en podríem dir oficial, ens l'imposa la manca d'ánima nacional que no sap o no pot vibrar devant la greutat del conflicte actual, estat de vera inconsciencia que li permet, enterarse de les perdues, qu'en homes i monuments de valor impreuable sofreix el mon civilitzat, alhora qu'omplenar una Plaça de Toros; tipic estat que permeté al gran Unamuno la cáustica calificació de l'emotivitat espanyola: purament *cornea*.

Creiem qu'Espanya no pot sortir-se de la neutralitat perquè no sent tota l'importancia del moment present de la vida humana. Si a Espanya, el poble tingués consciencia de lo que representaría per a tota Europa l'imperi d'un militarisme victoriós i absorvent, anorreador de tot poder civil, i aquella consciencia, que avui per desgracia el poble espanyol no te, se trobés concrecionada en els governants existint una veritable compenetració entre'l govern i el poble, bo sería que'ns deixessim portar per els nostres sentiments lliberals i anessim a la lluita en pro de la Democràcia i contra la Tiranía, la pitjor, perquè du darrera séu **una cultura que no'ls serveix per a la civilització.**

Si Espanya fos rica i pogués sostenir un cos de voluntaris – ja que d'altre modo no concebeixo una guerra fora de les nostres fronteres – be faría, d'esmersar llurs riqueses en la defensa del patrimoni espiritual de l'humanitat.

Empró, no poguent esser aixís, restém sols solets, redimint-los amb el treball, procurant l'explotació de les riqueses de dintre la nostra terra... que si el sacrifici d'unes vides espanyoles, de les que tan necessitats estém i el gastar els darrers diners

qu'ens queden, ens fos pagat amb noves terres, qui sap si tampoc les sabriem governar i conservar...

Empró apart la neutralitat oficial, qui pot impedirnos de no mantenir la nostra neutralitat esperitual? La nostra ànima de lliberals i demòcratas es troba al costat d'aquesta noble Bèlgica i infatigable França, germana nostre. Les seves glories, glories son per a nosaltres i llurs desfetes les glatim com a propies.

Jo de mi se dir-vos que tinc a la França com la meva patria intel·lectual, m'he nodrit dels seus llibres i en la contemplació dels seus museus i catedrals he après la rel·ligió de la Bellesa, redemptora de totes les coses. Jo venero a la França com a Mare de la Llibertat, ensenyant als pobles a passarse de tenir amo, mostrant-lis que no hi ha mes senyor sobirà de la nació qu'el mateix Poble.

París, es per a mi el cor i cervell del mon, patria única i única recompensa dels grans homes. Cap ciutat ha tingut dintre séu tantes obres mestres juntes. Els seus tresors els hi han portat sos fills de tots els països i amb ells li portaren l'ànima de les demás civilitzacions, fent mes gran i potentia la civilització propia.

Museus te de tota mena, Biblioteques a dojo, sempre ofertes a l'humana afició del estudi, Laboratoris i Hospitals clínics romanen francs sense exclusivismes de raça.

Jo víu dir com el filosof: "Tu, oh Divina Lutecia, ets la primera entre les primeres, la deesa entre les divinitats de tota mena. Tu ets centre d'idees, artista del Progrés, refugi d'oprimits, protectora de Genis, reveladora d'aptituts, justipreciadora de qualitats, escola d'artistes, consol dels vençuts, carinyosa amiga dels que sofreixen".

***

Avui qu'es França la que sofreix, la França dels nostres amors, com voldriau que restessim egoistament neutrals de cor i d'esperit! Avui que tota la França, ajudada de la lliberal Anglaterra, de la Rússia tot just nada als ideal moderns, de l'esforçat Japó, de la calumniada Servia i de la cent voltas nobilísima Bèlgica, lluita esforçadament contra l'invassió dels barbres teutons com no hem d'esser-hi al costat?

La nostra missió de germana esperitual es ben clara: Cada día van extenent-se per la França, una intermenable processó de ferits en recerca d'un promete goriment. Entre els ferits n'hi ha de tots els pobles francesos, belgues, anglesos i fins n'hi ha d'alemanys presoners. Els Hospitals van omplenant-se i els recursos sanitaris de la precabuda Galia, tot i esser molts no serán mai prou.

Perqué no hem de mostrar els nostres amors envers la Llibertat, amarant-los d'aquell sentiment d'Humanitat que rau en el fons de tot'ànima noble?

Perqué no hem de sacrificar-nos auxiliant pecuniariament an aquella nobilísima Creu Roja que sota les bales lluita per l'ideal mes elevat: la Vida?

Aixís ens mostrarem vers pacifistes treballant en la Pau per a les víctimes de la guerra. Si no podem, com generosament pensà un amic, montar un hospital en la nostra ciutat per a les víctimes de la guerra, al menys mostremt-nos dignes, fent lo que poguém per a els caiguts en la lluita.

An els homes de cor, m'adreço humilment.

Al nostre Ajuntament, a les Societats i entitats locals, a tots els ciutadans dignes :

- Per a les víctimes de la guerra, un'almoïna, si us plau !...

(A) VELIVOLE. “Al marge d’unes cartes” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 185 (26 de setembre de 1914), pàg. 1-2.

En aquestes mateixes pàgines se publicà fa uns dies, l’hermosa carta qu’en Romain Rolland adreçà al fins allavors, gran al·lemany en Gerard Hauptmann. Aquest il·lustre dramaturg i poeta, quines obres casi revolucionàries per la gran ansia de renovació que hi traspua, per l’alé d’amor a l’humanitat que batega en totes les escenes de ses obres, es avúi un vençut, un presoner d’aquell militarisme alemany que volent ignorar les generoses inquietuts esperituals del mon, se pláu en destruir lo que no pot dominar.

A la carta d’en Rolland, tota ella rublerta d’angels de pau i d’amor a sos germans d’ideal, ha respost en Hauptmann amb la següent que traduïm:

“La guerra es la guerra: deplorable es que s’hagi perdut en Rubens, empró jo soc d’aquells que senten mes dolor devant del pit destroçat d’un home que devant la perdua d’un quadro.

No puc permetre que parléu en to pacifista, com si els francesos ens vinguessiu a trobar amb rams, quant llurs canons i cartutxos están proveïts de bales *dum-dum*. Que nomenéu als soldats de la nostra espléndida *Landnvetter*, fills de Atila, es lo de menys. Lo que importa es que trenquin el crudel cercle dels nostres enemics.

Es preferible qu’ens diguéu fills d’Atila des d’enllá de la frontera, que no pas qu’ens vinguéu a escriure un epitafi sentimental en la nostra tomba, anomenat-nos, fills d’en Goethe”.

Aixó es tot lo que te a dir, l’exapóstol de la pau, l’ex-predicador de l’altruisme social En Gerard Hauptmann. Ell, el competidor d’el belga Macterlink, al premi Nobel, quant aquest fou guanyat per el poeta de les belleses humils i silencioses – i qui sap si aixó fou l’esqueix del seu inexplicable odi a la noble Bèlgica – sent la seva ànima emportada per la bogeria guerrera del vulgus germànic.

I oblidant l’afrenta, que li feren els veterans de Silesia i el mateix Kromprinz, prohibint la representació d’un seu drama titulat obra de festa en rimes alemanes, que li fou oficialment encarregat per a celebrar a Breslau l’Exposició del centenari de 1813, i que desplegué, per exaltar el pacifisme universal, considerant lo antipatriòtic, l’Hauptmann avúi, desfent l’obra de tota la seva vida, se sent descendent d’aquell Atila, rei dels huns, que també odiaba la civilització llatina, encare que l’ignorava.

En Gerard Hauptmann, una de les primeres figures literàries d’Alemanya, parla en la seva carta, com un vulgar servent del Kaiser, faltant a la veritat a voltes i defugint parlar de les malifetes de la seva espléndida *Landnvetter*.

Com un periodista a sou del govern alemany, parla de les bales *dum-dum* agafades als francesos. I mentrestant el professor Straub de Friburgensbrigsau, publica en el Diari Mèdic de Munich els seus estudis sobre la bala francesa. Les conclusions son, de que les bales usades pels francesos enlloc d'esser de les prohibides, son perfectament legals i obeeixen a tots els sentiments d'humanitat qu'inspiraren, les avui iròniques conclusions de La Haya. Per altre part, els paquets de cartutxos preparats per a tirar al blanc, quedant desfetes les calumnies alemanes i el pobre Hauptmann en el mes complert ridicol. Contra la destrucció de Lovaina i la tot just de Reims, cap paraula de indignació surt dels llabis d'aquell home, quina intel·lectualitat li obligaba a estar per damunt de l'aclaparadora atmósfera que l'envolta.

Contra les indignes gestes dels moderns barbres, Hauptmann diu: la guerra es la guerra. Empro la guerra dels pobles cultes que intenten parlar en nom de la civilització, no es pas l'injustificada destrucció de la reina de les catedrals gotiques, la maravillosa catedral de Reims, museo d'obres mestres de l'esculptura mitjeval, model de riquesa, tresor sense preu per els *vitraills* de sos amples finestrals gòtics. Qui no sap respectar els tresors dels segles es indigne de figurar entre'ls pobles moderns.

La veu del Hauptmann avui, es la veu del esclau, ell el selecte, l'escullit, endogalat per el militarisme alemany...

Quina pena fa veure a un tan gran home en tal estat...

Sembla un vulgar col·laborador de *La Veu de Catalunya* quant diu: "Bélgica está ja vençuda i aquest obstacle ha desaparegut. Millor".

(A) VELIVOLE. “Els germanófilis” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 186 (3 d'octubre de 1914), pàg. 2.

Quant els afectes ens decanten totalment vers una de les parts beligerants, quant per afinitat de raça i per germanor de sentiments, ens sentím al costat dels que al nostre entendre defensen la llibertat i la civilització, abans de presentar-nos al públic amb tota la sinceritat d'unes conviccions arrelades, bo será que les posém a frec de les conviccions dels nostres contraris a fi de que, trempades les nostres creencies, per l'escomesa o el contrast de les creencies d'altri, adquireixin aquella fortitut que les fa inconmovibles.

Aixís ho férem nosaltres amb els nostres sentiments qu'en diém francófilis, incloent-hi sota aquest epígraf els nosres afectes per a tots els aliats que al costat de la França, representen a la Democràcia contra la tiranía.

Abans d'adquirir l'incommovilitat de les nostres conviccions, varem volguer coneixre el perquè de les conviccions contraries, i esperançats de veure trontollar les nostres creencies, que com ha humanes, se troben subjectes al error, varem empendre una discreta enquesta sobre la germanofilia i els seus fonaments.

Dels nostres *estudis* n'em tret que la fauna germanófila pot clasificar-se en dos grupus, els dels germanófilis *propriamente dichos* i la dels germanófilis francofecs ; caracteriza an els primers, l'amor, el carinyo, l'admiració envers l'Alemanya pintoresca ; i an els segóns, l'odi a la França lo qu'els faría esser russófilis si fos Rússia l'enemiga dels francesos.

La primera varietat, la mes abundant, está integrada per tots aquells tipus pintorescs de la societat, que tant de temes solen dar an els caricaturistes, d'un cap de l'any a l'altre. Entre ells hi figuren els senyors Esteves que han llegut en qualsevol *Alrededor del mundo*, que a Alemanya tot estava montat a la moderna, que teníen tan bona administració i tans bons funcionaris; que allí tothom complía amb els reglaments i ordenances del Imperi, admiració i entusiasme que no'ls impideix si poden defraudar a l'hisenda espanyola no pagant la contribució que lis pertoca. Hi figuren també aquells bons senyors que deixen llurs quefers per a veure passar la tropa, que s'els hi neguen els ulls amb les estridencies de les cornetes d'ordres i que un jorn vegeren en la Revista Patté “lo ve todo, ló sabe todo” d'un Cine, an els soldats del Kaiser desfilant encarcerats a pas de parada i quedant-hi naturalment parats devant de tal ridícol espectacle.

S'hi contenen també, entre'ls germanófilis, *per se* aquella bona gent que s'enamora de lo que no coneix, per que ignora llurs defectes i diu mal dels vehins perquè ha degut contemporitzar amb la seva manera d'esser; entre aquets hi ha el bon

pagés, curt de gambals que al portar raims a França, s'ha molestat per uns papers i uns certificats que li han exigit a Cerbere, cosa que mai li ha passat al entrar a Alemanya perquè no hi ha anat mai ni a portar-hi raims.

Formen en altre grupu d'aquesta secció; els benaventurats pobres d'esperit que s'enamoren de la superficialitat de les coses; qu'els hi agraden els bigotis del Kaiser o la cervesa o qualche altre de les virtuts o vicis típics que Alemanya com tota nació, posseeix; els que han enviat el noi a estudiar el comerç a Alemanya i que si aquesta perdés, considerarien malaguanyats els diners gastats.

Tenim també, entre'ls germanófiles *propriamente dichos* a la gent ultra moderna de l'època del ciment armat, que somnia en la ciutat cuartel en la que tothom se llevaria a toc de corneta i obeiria a istil d'home màquina. Per a aquets resulten admirables l'arrasament de Lovaina "veritable bogeria el resistirse – diuen ells – perquè contra la força no hi ha resistencia" i admiren el canóns del Kaiser fins quant enderroquen catedrals com la de Reims.

I per fi solen esser germanófiles, les persones enlletrades que habillen una *soi disant* cultura enciclopédica que lis permet fer-se admirar dels companys de tuti o manilla. Aquets opinen que la victoria de Alemanya es indiscutible per els sabis que te i ha tingut, com si aquells influïssin en la política d'un país i representessin tan sols la cultura del poble, passant precisament tot lo contrari.

***

Tres grans varietats formen el grupu de germanófiles *per accidents* o sigui els vers francófbos: els que senten repulsió odi o desafecte a França per la seva immoralitat, per la seva irel·ligiositat o per el seu excés de Llibertat i de Democracia.

I jo me pregunto, es França immoral?

An aixó vui recordar les paraules del filosof en la seva invocació a Lutecia: "T'acusen de lleugeresa, d'insensatés, de bogeria! Tas follies son el resultat de lo intens de ta existencia, mentres que la seva gravetat es la pesadesa de la mort. Tas rialles franques i plenes son indicatiu de salut, de llibertat, de vida. Tan sols els pobles superiors son els que riuen, Zarathustra va consagrar l'alegría riallera entre'ls iranís. Grecia fou la primera que, amb Aristofanes, fins dels deus propis s'en va riure.

Els pobles barbres, els esclaus, psalmodien i resen, criden o ploren, maleeixen o reneguen, pero no riuen. Ta rialla franca i desinvolta, es senyal de benestar, de plenitud de forces, de superioritat intelectual, de moralitat perfecta. Tot lo que a cohibir la Vida tendeix, es immoral d'origen, i tu oh gran Lutecia, tu tendeixes a desenrotllarla, i en tots els sentits a engrandir-la. ¿Qui es doncs mes moral que tú sobre la Terra?"

I ja no volém parlar de l'inmoralitat alemana, qu'el gran patriota Maximiliá Harden posá en descobert fa pocs anys.

L'irreligiositat francesa es una faula. El voler sotmetre a les associacions religioses, a la llei i fiscalització de totes les associacions, la dissolució de les que no volgueren sotmetres a la llei general i l'expulsió dels que resistiren a complir les lleis de la Nació, no es pas irreligiositat. En el fons de la seva ànima, tots ho han reconegut, des de'ls mes catòlics al posar-se al costat del govern den Briand fins als mateixos individus de les associacions religioses al tornar a la seva França a lluitar en les files del exèrcit de la República.

Resulta deliciós veure als catòlics i carlins espanyols, mes papistas qu'el papa, manifestant les seves simpaties per a l'Alemanya mentres aquesta s'entreté en destruir i saquejar esglésies i catedrals, en matar clergues i enfonçar convents i hospitals.

Quin efecte fa el remat alegrant-se de les malifetes de l'Alemanya mentres el pastor desde Roma diu: els exèrcits que destrueixen la casa del Senyor perden la seva força per poderosos que sien.

De totss els germanófilos els que menys ostenten llurs conviccions i que ben sovint les amaguen amb la capa de la perfecte neutralitat, son els que senten odi a la França per esser el breçol de la Democràcia perque se sap governar i viure, sense amo, per la sola disciplina del poble, dignificant i ennoblint l'Home.

Els febles que sols viuen a l'ombra dels privilegis de castes i classes, no perdonarán mai an aquell poble que se alsá en armes per a proclamar la igualtat de drets i devers de tots els homes per la vida... Ells no tolerarán mai a gratient l'independencia i superioritat del poder civil en la vida del Estat, com passa a França.

La democràcia impera allí d'una faisó tan delicada i perqué no dirho, en un sentit fonament aristocràtic que fins els reis, quant son destronats van a soplujar-se sota el seu manto i s'hi troben mellor essent solzament homes, que quant se trobaven imperants en llurs respectius tronos.

***

I malgrat els motius que volen els germanófilos per a odiar la França, nosaltres seguirem posant els nostres amors en aquella terra de la Llibertat.

(A) VELIVOLE. “L’amic s’en va a la guerra” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 189 (24 d’octubre de 1914), pàg. 2.

- I d’òs amic, t’en vas la guerra Gran?

- Certament. Desde que esclatà, vaig sentir abrusada la meva ànima per un fort anhel de viure, l’intensa vida, que la dolça França deu assolir en aquets jorns de proba. Jo qu’he sentit i fruit tota l’esperitualitat de la pau francesa, que m’he delectat en l’elegància dels seus jardins i en la exquisitès de la seva parla lluminosa, vui coneixre are els seus camps trasbalsats i les imprecacions dels seus homes esdevinguts guerrers.

Aquell poble, mai vulgar, que posa bellesa en els actes mes insignificants de la vida, qu’auriòla d’una el·legant *politesse* el tracte social dels mes humils ha de revestir, les afroses hores de la guerra, d’una esperitualitat humanament dolça i fonament serena. Jo anhelò, jo desitjo veure a tota la França feta exèrcit, per a poguer admirar un exèrcit fortament humanitzat, jo contemplaré l’aletejar de l’ànima francesa, tan complexa com desconeguda, en aquest aparent resorgiment que li atribueixen els que la creien somorta...

I l’amic ens contava abans la partensa vers la frontera, la seva estada en terres alemanes i el desamor que per elles sent, l’odi que l’inspiren els exèrcits teutons destructors de viles i mutiladors de temples...

Es per aquells amors i aquells desamors, que s’en va avúi a ajudar – ell ho diu ben modestament – a la causa de la llibertat i de la vera civilització, tot pensant en la venjança de la destrucció de La Catedral, la de les calades randes de pedra, avúi *Simbol de lo Bell consagrat per l’insult*, com digué en Rostand.

***

- ¿Diu que marxéu a la guerra? – li preguntaven al amic, els senyors Marianos que’l trovaben.
- Aixís es, - responía l’amic.
- Feu bé. Miréu si jo no tingués establiment ni dona ni fills, també hi aniría, sabéu!

El curt diàlec s’anava repetint amb tots els coneguts que trovaben al pas, fins que’l mes fort ironista de Catalunya en Francesc Pujols, qu’acompanyava al amic, cansat de tanta monotonía, feu variar les converses.

I aixís esdevingueren:

- Diu que marxéu a la guerra?
- Certament – contestaba l’amic.

- Veritat, interrompia en Pujols- que si vosté, senyor Mariano, no tingués establiment ni dona ni criaturas també hi aniria a la guerra?

- Si senyor que hi aniria...

- Com qu'el conec, - seguía en Pujols – be prou que m'ho pensava...

I el Sr. Mariano s'en anava cofói cap a la botigueta, convençut de que féia cara d'anar a la guerra i satisfet de que'l prenguessin per *héroe* condicional.

***

L'amic s'en va a la guerra. Porta a la França els seus amors i el seu cervell. Tan debó torni sa i fort, trempada l'ánima en l'horrible visió de les ruínes i de la mort i encoratjat l'esperit per l'hermós espectacle d'un poble que ha lluitat gloriosament per la seva vida. Tan debó quant el meu amic torni sá i fort trobi les coses i els homes de la patria llur, tal com les deixá i pugui cantar com el Poeta, el seu mestre plorat:

Tot ho tono a trobar: una per una
les barques en son lloc, i els pescadors;
la platja, al vespre, igual, plena d'olors,
i la mar revolcant-se al clar de lluna.

(A) VELIVOLE. “Idees sobre la regeneració de l’ensenyança universitària espanyola I” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 190 (31 d’octubre de 1914), pàg. 1-2.

L’història ens dona innumbrables exemples de que l’escola ha sigut en tots els països civilitzats, l’exe de la llur regeneració, la fornall ont s’han purificat les generacions malmenades per les destetes, empró freturoses d’una nova vida ascendent vers la perfecció.

Malhauradament en aquesta nostra trista Espanya, malmenada tantes voltes i tantes altres no redimida, l’ensenyança oficial resta tan deficient com abans de la desfeta i l’exemple de desorganització total de Estat, posada ben en evidència allavors, perdura incommovible com si res hagués passat. L’ensenyança oficial resta deficient i lo qu’es pitjor, tots els intents de regeneració s’han vist embordeits per la maleïda política cunera que’s la única que impera en Espanya.

Lo que portém esmentat sol esser dit i publicat per els senyors polítics aspirants a cartera, empró abunda poc, el sentir la veu dels del gremi, dels mateixos professors, que prescindint de contemporitzacions, s’aixequi potenta per a publicar la vera situació de l’ensenyança oficial a Espanya.

Fa pocs dies, un catedràtic d’aquest Estat espanyol, un concitadà nostre – *catalán tenía que ser* – el Dr. Sr. Josep Deuloféu Poch ha pronunciat en la Universitat de Santiago el discurs inaugural de l’actual curs acadèmic, versant sobre el tema: *la deficiencia de nuestra enseñanza oficial*.

Acostumats a la prosa oficial i buida d’aquesta mena de Discursos, crida poderosament l’atenció la noble franquesa i catalana concisió del treball que’ns ocupa i quines idees, volém intentar difondre, no perque sigui figuerenc i amic l’autor, sino per trobar-hi en ell molt d’interessant per a la regeneració de l’ensenyança oficial d’Espanya.

Es evident i per tots reconeguts, que molts títols expedits en les Universitats espanyoles no tenen cap mes valor que’l decoratiu, valor mes o menys interessant segons sigui el marc de caoba que’l converteixi en adorno de les parets del despatx. An aquí repetiré lo que diu el Doctor Deuloféu.

“Más, si todavía hubiese algún espíritu tan timorato que considerara *de buena fé* exagerada aquella afirmación, yo le invito a que pregunte a esa multitud de médicos, farmacéuticos y abogados que salen anualmente de nuestras Universidades cual es el *valor positivo* que se puede conceder a sus títulos de Licenciado o Doctor; seguro estoy de que, salvo muy raras excepciones, en lugar de encontrar jóvenes rebosantes de satisfacción y de legítimo orgullo por sentirse con *capacidad bastante* para llenar cumplidamente la misión social que les corresponde, tropezará con

individuos vencidos antes de entrar en lucha, individuos que tiemblan ante la idea de que desde aquel instante han de vivir encomendados a sus propias fuerzas, ya que decorosamente no pueden seguir siendo parásitos del bolsillo paterno”.

En aquesta disposició d'ànim i obeient al seu convenciment passa el nostre catedràtic a estudiar les causes de la *bancarrota* de la Ensenyança oficial, especialment a lo que se refereix a la ensenyança *universitaria*. Aquestes son: 1. ^a *Lo defectuosa que resulta l'anomenada ensenyança secundaria*, 2. ^a *La manera com s'efectúa l'ensenyança universitaria* i 3. ^a *Formació del professorat*.

Arriben els alumnes a la Universitat sense la preparació indispensable per a assimilar les matèries d'ordre mes el·levat propies de la Llicenciatura.

L'uniformisme qu'imposa en tot lo – i no podíen escapar-se les disposicions referents a ensenyança secundaria i superior – del mai prou condemnat *centralisme*; el seguit fer i desfer de plans de Batxillerat; i el voler donar una excesiva amplitut i fondaria a dites ensenyances, son els motius, a judici del Dr. Deuloféu, que malogren l'ensenyança secundaria.

Aimant de fer feina practica al costat dels mals hi posa lo que ell creu remeis i son: Ingrés en la 2.ª ensenyança a dotze anys complerts i duració dels estudis, sis cursos; No carregar amb excés el treball mental diari del deixeble facilitant el seu desenvolupament físic; Lliçons escrites i pràctiques enlloc del sistema essencialment *memorista*; i limitar l'amplitud de les ensenyances del Baxillerat obeint totes a la finalitat de que: *l'alumne sàpiga escriure amb ortografia i estigui capacitat per a comprendre lo que llegeixi i de que posseeixi de fet el minim de coneixements que son indispensables per a emprendre després, amb probabilitats d'èxit, els estudis de la Llicenciatura*.

(A) VELIVOLE. “Idees sobre la regeneració de l’ensenyança universitària espanyola II” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 191 (7 de novembre de 1914), pàg. 1.

El Dr. Deuloféu en son notable discurs de l’Universitat de Santiago, proclama la necessitat del exàmen d’ingrés en las Facultats, recentment instaurat a Espanya per l’actual Ministre Sr. Bergamín.

“Más, para que dicho exámen rinda todos los beneficios que de él se pueden esperar es necesario que sea *muy riguroso* y que *verse únicamente sobre aquellas materias que es INDISPENSABLE conocer* en armonía con la índole especia de cada Facultad; de lo contrario constituirá una *ficción más*, y pronto, muy pronto, caerá en el descrédito”.

La manera com se dona a Espanya l’Ensenyança universitària, es una de les causes de régim intern, que motiva la deficiencia de dita ensenyança.

S’imposa la substitució de l’ensenyança verbalista per l’ensenyança pràctica, l’habilitació de locals a propòsit i l’existència de personal auxiliar i subaltern qu’estigui constantment al costat del alumne.

“No basta con *saber como se hace* por haberlo aprendido en los libros o en la cátedra teórica; es necesario *verlo hacer y hacerlo* luego, saber apreciar *cuando se opera bien y cuando no*, y en este último caso, en *qué consiste y como se corrige el error operatori*. Esta es la *enseñanza práctica verdad*, la única capaz de producir hombres *positivamente útiles*; pero requiere, como digo antes, un personal auxiliar y subalterno numeroso, apto, y adicto al catedrático, para que sea su *colaborador* constante así en la labor docente que le esté encomendada, como en los trabajos de investigación que serían su natural y obligada consecuencia”.

Res d’aixó, existeix actualment. Les places d’auxiliars en les Facultats no s’ocupen per manca d’opositors i aquets escasejen, per manca de sou (1000 pessetes amb 12 per cent de desconte). Per aixó les *pràctiques*, son un simulacre per a justificar davant del alumne l’inversió de les consabudes deu pessetes, que satisfá cada alumne per aital concepte.

El Dr. Deuloféu se declara partidari de l’assistencia lliure i voluntaria a les cátedres teòriques, en el període universitari. Aixís s’estimula el zel del catedratic quina major o menor assistencia de estudiants a la cátedra, sería el premi als seus desvetllaments. Per altre part, representa la fi de les vagues estudiantils, que si a voltes son justes, moltes vegades son de protesta contra el just rigorisme d’algún catedratic.

El catedràtic de l'Universitat gallega, voldria limitar l'assistència voluntària, a les ensenyances teòriques, però tractant-se d'ensenyances essencialment experimentals i d'observació, l'assistència del alumne hauria d'esser obligatòria.

Prosseguint l'anàlisi de les causes que han originat el desprestigi de nostra ensenyança universitària, el Dr. Deuloféu s'ocupa dels exàmens de prova de curs. En conjunt se mostra partidari d'ells, empró els exàmens per assignatures aïllades els considera solzament convenients en el Baxillerat. Empró dintre l'ensenyança universitària, creu que'ls exàmens s'han de fer per grupus d'assignatures homogènies tal com desposa el R.O. del 11 d'Agost prop passat. Respecte a la manera de fer els exàmens, bandeja la preferència que's dona als exercicis orals i considera com a exe d'un exàmen profitós l'exercici escrit i l'exercici pràctic, única manera de controlar el *valor efectiu* dels coneixements que posseeixi l'examinat.

Amb els *exercicis escrits* s'evita el que'l deixeble s'esveri, i no manifesti tot el séu saber. La resposta meditada donará la justa mida del seu saber, i evitará les possibles arbitrietats o injustícies ja que per sempre restarán escrites les probes dels seus exàmens.

L'*exercici pràctic* en la Llicenciatura es indispensable per a evitar el trist espectacle, que massa sovinteja de veure, llicenciats en Farmacia, incapaços de resoldre practicament els problemes mes elementals de la Física i de la Química, i metjes amb títol que ignorin *practicament* com se fa un recompte de globus roigs.

(A) VELIVOLE. “Idees sobre la regeneració de l’ensenyança universitària espanyola III” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 192 (14 de novembre de 1914), pàg. 3.

En Deuloféu catedràtic, va a parlar-nos del professorat i per a demostrar-nos l’insuficiència de preparació en els catedràtics, ens parla, amb una franquesa digna de tots els elogis, d’ell mateix.

“Tenía 22 años cumplidos cuando tomé posesión de la cátedra ganada por oposición. No diré que me encontrase completamente exhausto de conocimientos, porque con esta premisa inferiría un agravio injustificado a los dignos jueces que me honraron con su voto; quiero conceder que había leído y aún asimilado una docena de obras de Química entre las que no podían faltar algunos de grandes maestros, y hasta admito que supiera realizar unas cuantas docenas de operaciones elementales, de esas que pudiéramos llamar de *Química recreativa*. Y sin embargo ahora comprendo que me faltaba aquella *orientación*, aquel *sentido didáctico* que debería caracterizar a todo profesor, y más particularmente al profesor universitario. Mas ¿cómo podía tenerlos? ¿quién me los había enseñado, ni dónde podía haberlos adquirido? Es así que en un principio llegué a figurarme que con saber dibujar unas cuantas fórmulas en el encerado, y con recordar unos cuantos principios y leyes, ya podía pasar plaza sino de químico eminente, por lo menos de profesor concienzudo. Mas cuando llegó el caso de tener que controlar en el laboratorio la consistencia de aquellos *pseudo conocimientos*, bien pronto me convencí de que no *era oro todo lo que relucía*.

Será muy difícil que olvide esos nueve primeros años de mi vida académica, durante los cuales, en la modesta cocina de Fonseca mal llamada Laboratorio de Química Inorgánica, falto de todo menos de buena voluntad, he visto como se debilitaban mis entusiasmos porque toda mi labor resultaba completamente estéril. Y cuando durante mi permanencia en el extranjero pude comparar los abundantes medios de trabajo de que disponen aquel profesorado con los que tenemos nosotros ¡tan pobres y tan raquíticos! Todavía me sentí más empequeñecido, no porque dudara de mi capacidad intelectual – perdonadme, señores, esta espontaneidad en gracia a la sinceridad con que he permitido hablaros -, sino porque comprendía cuán grande era mi *desorientación* y cuán escaso el *valor efectivo* de mis conocimientos. Y ya en estos últimos años, cuando merced a la orientación allí adquirida y a los recursos propios de que he podido disponer, he conseguido crear mi Laboratorio particular, he visto como mi cultura científica aumentaba de día en día, porque ya sabía trabajar y es ahora cuando he podido sondear el abismo enorme que mediaba entre los conocimientos que tenía en los albores de mi vida académica y el mínimun de los que debía poseer para ocupar dignamente el sillón que se me había otorgado. Es ahora cuando ya no

me asusta la responsabilidad que he contraído al encargarme de mi cátedra, porque también comprendo que si todavía no soy un profesor hecho, estoy en camino de serlo”.

Considera de gran profit per a el professorat la concessió de pensións per a ampliar estudis en l'extranger. Per a fruir de dites pensións s'institueixen concursos que fallaven uns tribunals compostos per set jutjes. Empró el maleit favoritisme obtingué la creació d'una *junta para la ampliación de estudios e investigaciones científicas* qu'en realitat, constitueix la manera de concedir subvencións als mes influents prescindint del seu valer ni amor al estudi. Ocupant-se de la provisió de cátedras vacants diu el Sr. Deuloféu:

“No es la *escrupulosidad* una de las virtudes que caracterizan a la burocracia española, tanto es así que ya ha tomado carta de naturaleza entre nosotros aquello de *hecha la ley, hecha la trampa*. Basta recorrer la colección legislativa para asombrarse de lo fecunda que ha sido en estos últimos tiempos la iniciativa ministerial cuando se ha tratado de la provisión de cátedras. ¡Qué hermosa variedad de criterios! Hay R.D. y R.O. para todos los gustos, con la particularidad de que con arreglo a ellos, puede resolverse el mismo caso así favorable como desfavorablemente; *siempre hay precedentes*; todo depende del mayor o menor empuje del pretendiente, y de la mayor o menor desaprensión del burócrata encargado de resolverlo”.

Les oposicions son a judici del Dr. Deuloféu, l'únic criteri aplicable per a el ingrés en el professorat, empró constituint els Tribunals censors, allunyats de l'influencia del Ministre i de tota mena d'Autoritat; podrien constituir el tribunal professor de l'assignatura objecte de la vacant turnant per rigores ordre d'antigüetat en l'escalafó.

El convencionalisme que tot ho acapara fa que les paraules honrades i franques siguin merles blanques, en la societat nostre. Per aixó, quant un home com el Dr. Deuloféu, diu les coses per son nom, prescindint de mal entesos companyerismes i amb els ulls fits en l'avenir de la patria nostra, es precís qu'els homes de cor l'escoltin i l'encoratjin en l'ardua aventura empresa. Divulgant les idees pedagógiques del nostre compatriota, tan clarament exposades en son discurs d'obertura de curs a Santiago, hem aportat el nostre modest gra de sorre a l'obra tot just començada d'edificar l'avenir cultural de l'Iberia.

(A) VELIVOLE. “La Gimnástica Rítmica figuerenca” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 194 (28 de novembre de 1914), pàg. 3.

Per primera vegada, dintre uns dies, l'associació de Gimnástica presentarà als seus socis protectors els seus primers deixebles de Gimnástica Rítmica propiament dita. Aquesta data, en la vida de la Ciutat nostra, deu marcar-se amb pedra blanca: perquè si la Ciutat es la representació viva dels mes enlairats ideals dels homes, l'encarnació de totes les ansies i el fogar de totes les llibertats, el crear raçes fortes i cultes es laborar per l'Higiene de la Ciutat fent-la instrument de totes les transformacions per a arribar a la solució del problema social sense sotregades de cap mena.

No es la meva intenció en aquet moment el parlar-vos de lo qu'es i significa la Gimnástica Rítmica segons el método d'En Jacques Dalcroze. Avui sols intento parlar-vos de la Gimnástica Rítmica figuerenca, de la nostra Gimnástica.

Un fet per damunt de totes les consideracions poguém fer, os donará raó, llegidors meus, de lo que son les classes de l'associació. Aixís com la majoría dels petits deixebles van a estudi i a conferencia de mala gana o tot lo mes moguts d'una santa conformació, els petits deixebles no han faltat ni un sol día a les classes de Gimnástica Rítmica, que no hagi sigut per impossibilitat física.

Jo voldria que tots els socis protectors i fins els que no ho son, poguessin veure als petits deixebles entregats al estudi. Creieume qu'es un veritable goig assistir a les classes qu'en el primer pis del Cassino Menestral, hi donen els mestres Serra i la Sreta. Corominas.

Els alumnes treballen intensament i troben sempre curta la lliçó. L'alegría que mostren les seves cares, no es l'alegría superficial que porta el riure sorollós als llabis, no, es una alegría fonda, espiritual, sincera. Es l'alegría que porta la satisfacció de la concentració i atenció perfectes, del treball reixit a gust dels mestres, es el propi contentament que posa brillantor als ulls i el seré somriure en la faç... Si els vegessiu an els petits deixebles quin esforç van fent, posant tota la seva atenció conscient en el domini del cos per la voluntat... Si els vegessiu als gentils deixebles quant fits els ulls en la *Sra. Angeleta* – com ells i elles anomenen a la seva devota professora – van passant dels malgirbats moviments del començament a moviments mes suaus, mes precisos i acertats, fins que tot el cos expresa el ritme i l'emoció de la música executada...

I si els infants tots, si les nenes i els nens, han convertit els llurs estudis en font inextroncable de goig, a qui es degut, sino an els mestres an aquest parell de virtuosos, devots i esclaus del art musical quines tasques no seran mai prou lloades. Vulgau pensar un moment, no sols en la paciència qu'en aquet cas essent molta no

representa res, sino en l'amor qu'ells posen a la Gimnástica Rítmica, amor tan intens que irradiant-se captiva als infants, en l'edat indomable, sometent-los amb goig a la disciplina del Ritme...

Vagin per als mestres Serra i la Sreta. Corominas l'homenatge del agraïment de tots els amants de les coses belles...

I vagi també la nostre admiració per a les mares, qu'imperturbables, constants, van diàriament acompanyant a llurs infants a la classe de Gimnástica i amb ells van delectanse en el coneixement i amor del Ritme, que deuría esser constant inspirador de tota la vida nostre.

La primera presentació figuerenca de la Gimnástica Rítmica, be deu fitar-se amb pedra blanca.

(A) E., “La Gimnástica Rítmica de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 196 (12 de desembre de 1914), pàg. 2. (1)

La Associació Gimnástica Rítmica de la nostra ciutat, ha arribat ja al primer esglaió de la seva plenitud. El prop-passat dimars, día 1.er de Decembre, doná an els seus socis protectors un concert que com a mena de proba de curs, fou un resumen dels estudis que porten fets fins are els deixebles de l'associació.

La sorpresa dels qui, no havien seguit pas a pas les tasques esforçades dels mestres Serra i Sreta. Corominas, fou grossa i posá en evidencia lo que pot la Santa Insistencia col·laborant amb l'amor a una obra artística.

***

Les petites cançons amb gestes de frescor exquisita, mostren an el gran Dalcroze com a educador complert de les petites multituds. Ni una sola paraula d'aquelles cançons deixa d'esser comprés per els infants, ni una sola déixa de plasmar imatge en son esperit, de parlar a son cor, de desenrotllar la seva intel·ligencia.

Una moral sana, se desprén sense pedantería d'aquells petits poemas ignoscents, i sota l'aprent simplicitat de les paraules i dels sons s'hi amaga un sentiment artístic superior, un amor a lo bell, una imaginació poética abundosa i sana, que déu exercir forçosament en el desenrotllo estétic dels infants una influencia de les mes saludables. La rítmica molt marcada de les cançons que posa les paraules en plé valor, permet al infant posar-les de relléu amb gestes naturals que fet vibrar el seu cos al unissó del pensament expressat i aixís se fortifica o naix expontaniament en ell aquell sentiment del ritme qu'algú nomená, l'essencia mateixa del art.

Per primera vegada l'Associació presentá als seus protectors, els exercicis de Gimnástica Rítmica propiament dits. Que l'éxit fou complert, amb escoltar els justos el·logis que tothom se plauía en tributar a mestres i deixebles, un s'en podia fer carrec. Contemplant les grácils deixebles en sos estudis un comprén la lluita que s'opera entre la voluntat, i els instins, subjectant-los a una disciplina ferma per a que obeeixi instantaniament al cervell director.

El método d'en Dalcroze coincideix esencialment amb la vida d'estudi, car dona facilitats al estudiant per a traduir en fets quelcom de la força que porta a dintre, perfecciona al mateix temps la seva mentalitat general i l'ajuda a adquirir un veritable sentit artístic, tant en música com en pintura i literatura, doncs el sentiment del ritme es innat en tothom i necessita solzament un adequat desenrotllo per a que se pugui manifestar.

Apart la seva influència moral i física des d'el punt de vista de bel·leza tothom reconegué les gentils poses de les joves deixebles i les seves ansies d'estudi i atenció. Tots els qui assistiren al concert privat de la Gimnástica Rítmica, en sortiren plens d'entusiasme i amb justos desitjos de renovar aquelles hores de fonda emoció artística.

Tot Figueres podrà fruitar ne d'aquell bell espectacle, acudint al concert públic que l'Associació *Gimnástica Rítmica* está organitzant per a el proa divendres dia 18 i que tindrà lloc en la Sala Edison.

La fonda simpatía que despertárem les cançons amb gestes i la gimnástica rítmica se renovarà i acreixerá en el futur concert.

(1) Retirat del nombre passat per excés d'original.

(A) VELIVOLE. “Fragment” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 197 (19 de desembre de 1914), pàg. 2.

... Un'altre dels aspectes que al nostre entendre, ofereix una importància capital, és l'influència que la Gimnàstica Rítmica té, com a educadora dels futurs homes, lo que podríem dir-ne l'influència social.

No haig de fer ara aquí l'elogi de la música com a expressió suprema de tota idealitat estètica, ni haig de fer remarcar la força poderosa i l'importància trascendental que cada dia va adquirint aquest art, en els problemes de la moderna psicologia. La seva acció educativa, promovedora d'entusiasmes, alhora que depuradora i ordenadora de tots els moviments i de totes les brusquetats i violències del esperit, és de tots proa reconeguda, tan per sa eficàcia pedagògica, com per sa influència directa en tota llei moral.

La música en el seu aspecte d'elegància i refinament eleva la democràcia dels pobles, despertant-lis els ideals d'una redemptora distinció, suavitza en el mateix poble les inevitables altituds de l'aristocràcia infiltrant el sentiment de l'harmonia en les manifestacions del seu esperit, com a fonament imprescindible de tot equilibri i de tot avenç social.

Per a el poble i degut a moltes i diverses causes, l'art és un producte de luxe, una cosa de la que s'en pot prescindir ben comodament, un llustre que dona tó, que distreu i ajuda a passar el temps.

S'ha d'inocular en els elements populars aquest senyoriu de l'art i de la bellesa, i s'ha de fer això de manera qu'el poble pugui adaptar-se-ho naturalment i sense violències, redreçant-lo i enrobustint-lo, i donant-li per sempre més, consciència de sa dignitat esperitual.

Aquí pot ésser que tendim massa a aristocratitzar l'art i no pensém en aristocratitzar el poble. L'art de per si, ja ho és una aristocràcia del viure. D'aquí qu'el poble enlloc del trobar-se cada dia mellor dintre'l moviment artístic, s'en sentí cada dia més allunyat. Si això és funest en totes les arts, ho és d'un modo excepcional en la música per l'immensa influència que pot arribar a exercir en els instints del poble i en les evolucions de la voluntat en les multituds. És precis apropar l'art al poble i el poble a l'art.

I això tan o més que'ls chors i els orfeons, ho farà la Gimnàstica Rítmica que va directament aplicada als infants, a la humanitat del demà que portant en son si, l'amor o els odís, la lletjor o la bellesa que sembrém en els seus tendres cors en formació.

(A) ERIN, Jordi. “Del Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 197 (19 de desembre de 1914), pàg. 2.

El llarg temps d'abstinència, havia portat als aimants del Teatre un fort anhel de poder gustar, sino excepcionals artistes, al menys quelcom de passable qu'ens evoqués la passada vida esplendorosa del nostre Teatre. En vigílies de les festes de Nadal i cap d'any, ens aparegué anunciada la companyia que dirigeix el notable actor Sr. Torrijos; aquest nom i els preus, que dit sia de pas son de companyia de debó, ens donáren la confiança de que aquells justos anhels se veurien correspostos.

El públic figuerenc, compartí les nostres conviccions i en respectable nombre, acudí el dissapte passat al nostre Principal ont inaugurava la temporada la companyia de sarçuela d'en Torrijos.

Empró, caríssims llegidors, *mi gozo en un pozo*, com diuen els de la *meseta*, per molt que cercárem no varem sapiguer trobar cap companyia de 75 centims l'entrada. Apart en Torrijos, artista consumat i la Sreta. Esperanza Marin, tot lo demés necessita esser reformat, si com suposém, l'empresa desitja acabar l'abono sense protestes estridents del públic.

La representació del dijous, que perteneixia al *género chico*, demostrá la qualitat de la companyia qu'encaixa molt mes en les lleugereses d'aquell istil, que no pas amb les el·legancies de les operetes mes o menys vieneses.

La presentació escénica, de lo mes deplorable qu'he vist en el nostre Teatre Principal, tractant-se d'operetes modernes.

De la Festa del Ritme.

N'hem parlat ja varies vegades de la gran importància que revesteixen aquestes exhibicions, com a prova de l'Educació pel Ritme. La Primera Festa del Rítme que tingué lloc el passat divendres en la Sala Edison, galantment cedida per el seu propietari Don Carles Cusí, ens confirmá les bones esperances que tením posades en la Gimnástica Rítmica. Ella podrà molt per a els futurs homes, qu'esdevindrán sers conscients i bellaments forts deslliurats de tot defecte d'ordre muscular o nerviós.

Empró per a qu'el miracle se faci caldrá la Santa Insistència d'aquets dos mestres abnegats el mestre Serra i la Sreta. Corominas que no han estalviat cap sacrifici per a que esdevinguessin realitat els seus somnis d'art i de Bellesa.

An ells doncs debém adreçar la nostra efusiva felicitació, que podrán ajuntar als forts aplaudiments conquerits en la Primera Festa del Ritme.

Igualment la nostra calorosa felicitació als braus i gentils deixebles...

(A) VELIVOLE. “La Rondalla d’aquest Nadal” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 198 (24 de desembre de 1914), pàg. 3.

Vora la llar, amarada de vermellors serpentejantes, que les garrigues seques anaven destriant al cremar-se; sota l’ample campana de la xemeneia, gola paorosa i aconortadora que semblava amorosir amb sos escalfs els qui, a reposar de les feines jornaleres hi acudien, s’estava el bon vell aclofat, mes que sentat, damunt l’escó de justa pólida per el refrec de cent generacions. L’avi restava inmóvil, les mans reposant damunt del gaiató i els ulls fits en les flames que tantost blavoses com sagnantes, se reflectaven en l’angulosa cara rasurada del bon vell, cara laça de treball alhora que asserenada per el deure complert al guanyar-se el pa de cada dia... Per entre les parpelles dels petits ulls mitg desclosos, les ninetes apareixien com dos punts brillants i maliciosos que fixos contemplaven el llegotejar del foc, com si a través d’elles, ovirés la vida d’un mes enllà...

- I dôs padri, que no’m contéu una rondalla?...

Aixís tot d’una, trencant el silenci de la vetlla, el tritilejar d’una veu d’infant posà un indefinit somriure en la cara del vell, que tregué sa mirada de la foguera per a posar-la en el caparro d’el marrec, ros i colrat com pa blanc de crosta daurada.

- Padrí, - repetí amb cantarella la veu del noi – conteu-me una rondalla!

- Per rondalles esté, fillet meu...

- Apa, padrí conteu-me-la !...

I l’avi, bonatxás i amorós, compregué que res pot la reflexió contra la toçuderia d’un marrec, i amb aquella seva amable conformació, començà la rondalla demanada.

- Vetaquí que per temps, en les terres d’Europa, hi hagué un poble petit i bufó ont tots els bens de la terra hi eren a dojo, la bondat i l’anel del treball en els homes rivalitzava amb la beutat de les dones quin enginy en l’art de les randes tenia fama arreu del mon. Per dir-te si eren braus i bons, fillet meu, repara que fins enretiravan les aiguades del mar per a tenir mes terres a cuidar, i estaven tan en gracia de Deu qu’els camps enlloc de civada i ordi eren camps de flors belles i magnífiques... Era certament la terra mes formosa del mon... perque fins el Rei era gentil i bella la Reina. La llur bella gentilesa els hi féia esser pares, mes que reis, d’aquella terra tan noble, que en justa compensació venerava en el Rei, l’essencia de totes les seves grans virtuts.

- I aquells Reis tenien fills?... interrompé el petit oient.

- Si petit, tenien dos fillons petits com tu i que ja portaven en la seva ánima tot just oberta a la vida, tota la fragancia de les flors de aquells camps...

Empró, esdevingué, qu'un día el bon Déu se llevá malhumorat, i com fins les llaminadures mes dolces arriben a atipar aixís se cansá ell de l'excelsa felicitat d'aquell petit poble gentil, i volgué posar a proba el tremp de la seva ánima...

I vetaquí, que un jorn dels mes soleiats del Juliol, quant tot apareixía amarat d'una dolça calma, aparegué an el Rei gentil, el Dimoni en personal, habillat de blanc mantell, Roberta la testa amb un capacet quins rics cisellats estaven mitg coberts de sang que poc a poc anava gotellant damunt la blancor de la vestimenta qu'el cobría per enter... Apart el vestit, un'altre raresa distingía an aquest dimoni, dels altres ja llegendaris, i era qu'enlloc de portar les banyetes a la testa, aquest les dúia sota el nas a manera de bigotis, empró aixó si, tieses i punxagudes les banyetes li donaven un aspecto de mala cosa capaça de tots els disbarats...

I el Dimoni digué al bon Rei: Jo víu esser l'amo del mon. A les fronteres del teu poble tinc un poderós exercit capaç de conquerir tot els pobles, empró jo no't víu cap mal – anava diguent amb falagador sonriure – i et deixaré lliure, si m'ajudes a sorprendre an els pobles que al teu occident, resten adormits, confiats en les paraules empenyades...

- Poc me coneixes, oh! Dimoni, an a mi i an el meu poble, si confiés en que tranquém la paraula qu'ens lliga i salvaguarda alhora. La nostra dignitat no ens permet traïr an els que en nosaltes confien.

Les paraules serenes del bon Rei, feren esclafir al sagnós Dimoni en una burlesa rialla logrant fer trontollar les conviccións del Rei, qu'anava pensant: Será posible que deguis perdre la dignitat o el reialment pel capritxo d'un orat, per la nesciesa d'un Dimoni foro i será posible aixó que mai hauría concebut: el que un poble digne i noble no pugui contar amb l'ajuda d'algún bon Deu!...

I mentres aixó pensava, el Dimoni desaparegué tot rient com foll i pronunciant les mes paoroses menaces per a el poble petit i bufó...

I vetaquí que l'horrible cosa esdevingué un exercit molt grós de mils i mils dimonis desencadenats, armats amb eines de fer mal, de tota mena, folls d'indignació desesperats per la noble dignitat d'aquell poble petit, invadiren aquelles terres.

Els camps de flors s'amaráren de sang, els casals i els temples caigueren enrunats per les bombes d'aquells diables, les fábriques s'ensorraren i fins la mar invadí les terres tan afanyosament conresades. L'invasió fou terrible...

– I que féu el bon Deu? – preguntava enguniosament el pobre petit, sense obtenir resposta del padrí, que inondats els ulls de llágrimes anava seguint, com si parlés per ell sol.

– L'allau d'esperits infernals que treien sofre, trombes de ferro i rius de foc anava devastant tota aquella terra, tots aquells pobles l'un darrera l'altre. Els innocents eren morts, violades les dones, sacrificats els infants, saquejades les cases.

– I el bon Deu ?... – repetia l'infant - .

Fins el bon Rei i la Reina gentil hagueren de salvar de la mort a llurs infants duent-los a terres estranyes... Empró ells els bons Reis, no deixaren aquell petit poble i anque degueren refugiar-se en una petita casa d'un petit vilatge restaren dignament senyors del seu reialment perque la noblesa de l'áima no la poden saquejar els diables mes horribles de la terra.

– I que feia el bon Deu? – clamava al petit, amb deliri de saber.

– Oh! el bon Deu... Me penso qu'arribá un moment en que s'arrepentí d'haver deixat perdre aquella petita mostra del Paradís sobre la terra...

***

I el vell plorava amb tota l'ánima al recort de tantes desgracies.

I el petit infant, amb els ulls oberts com dues taronjes, mirava sorprés al padrí i no comprenía com una tan bella rondalla no termenava com les altres, en que sempre solen esser recompensats els bons i honrats per el Deu de la Justicia.

(A) Erin, Jordi. “Carnet teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 198 (24 de desembre de 1914), pàg. 3.

La companyia Torrijos continua gastant l'abono sense oferir-nos cap estrena ni res que representi una atracció per a el públic.

Confirmant les nostres anteriors apreciacions, la companyia d'*opereta* qu'usufructua el nostre Teatre Municipal s'ha dedicat en ple en aquestes darreres representacions al *gènero chico*, única manera de fer un paper quelcom lluit.

Si be des d'el punt de vista artístic no podem fer, ni grans el·logis ni grans censures, en cambi desd'el punt de vista d'ordre públic, debém formular la mes forta protesta, per l'hora en que acaben les representacions. Resulta un veritable abús al termenar les funcions a la matinada i es precís que les autoritats fassin avinent a l'empresa pel procediment de multes, l'obligació que te de plegar a l'hora reglamentaria. Per a els qui, deuen guanyar-se honradament el pa de cada dia, el retirar-se a deshora es quelcom difícil, i per a aquells, el noble passa temps del Teatre esdevindria un imposible de continuar permetent-se les extralimitacions de la companyia Torrijos.

(M) “Figuerencs! Empordanesos!”, 1915 [solt]. Per el Centre Catalanista: El President, Josep Massot .- Per la J.M. d’UFNR, El President, J. Puig Pujadas.- Per el Centre Republicà Autonomista Radical, El President, Luis García de Pou.- Carlos Cusí de Miquelet. – Antonio Rocalba.- Per *Empordá Federal*, Josep Baró.- Per el *Nuevo Figueras*, Josep Serra.- Per *La Veu del Empordá*, Lluís M. ^a Maciá.

L’implantació de les Zones neutrals, pot constituir el començ de la regeneració econòmica d’Espanya entera. Cal cooperar amb el nostre decidit entusiasme, a qu’esdevingui llei el projecte presentat a les Corts per el Govern. Per a ratificar-vos en les vostres conviccions i per a crear aquella força moral indispensable per a l’èxit de les nostres aspiracions, acudiu a la *conferencia pública*, que

Pro Zones Neutrals

Donarant en el Cassino Menestral el dissapte 16 de janer a les nou del vespre, els senyors

En Lluís Massot Balagué i

En Joseph M. Pi i Suñer

del Comité de Joventuts polítiques de Barcelona.

(A) ERIN, Jordi. “Carnet teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 199 (2 de gener de 1915), pàg. 3.

Demá deu termenar la seva actuació, la companyia Torrijos. Trist recort en servarém els constants assistents al nostre Teatre Principal, ja que de molt temps no havíem tingut una companyia de sarsuela tan deficient: l’haver pogut termenar l’abonament en pau i gracia de Deu, sols pot haver-se lograt, per la necessitat que tothom te de tirar una cana al aire en jorns de festa anyal i mes que tot, per la indiferencia innata del nostre públic, que lo mateix es fret per a engrescar-se com ho es per indignar-se.

El Sr. Torrijos, qu’es al nostre entendre un bon i recomenable artista com ho hem dit sempre, no dèu oblidar aquells jorns en qu’ell encara jovenet, sentia pòr al presentar-se al públic figuerenc, tan *exigent*, com ell déia.

Ja véu, Sr. Torrijos, com tot ve a menys.

(A) VELIVOLE. “- CI – En el començ d’un any històric” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 199 (2 de gener de 1915), pàg. 3.

En la vida del mon un any mes, es una tan petita cosa, que si no fos per l’acabament del bloc dels calendaris, moltes vegades passaria desapercbut. Viure un any mes sol esser l’anhel de tothom des d’el punt de vista egoistic: empró ben poques vegades aquell desitg va acompanyat de l’ànsia de veure quelcóm trascendental que marca d’una faisó històrica aquella etapa de temps.

Sense voler actuar de profetes be podém dir que l’any qu’aném a començar, será un any *històric*, d’aquells que se retreuen amb orgull en els jorns borrosos de la vellesa, com volen indicar qu’alló que fòu vist per els nostres ulls dificilment se tornarà a veure.

Els nostres pares ens retreuen en els havent sopats hivernals, l’haver presenciat la *gloriosa*, l’instauració d’una república i la mort d’aquella república per falta de republicáns; l’abdicació de dos reis, l’assassinat d’en Prim... Empró malgrat la transcendencia que totes aquelles dates tinguéren per la vida de la triste Iberia, cap de les geeneracions passades podrá enorgullir-se d’haver viscut els moments mes transcendents per a la humanitat, com els que tinguin la sort de virue l’any històric de 1915 qu’aném a començar.

No pretenim fer la competencia a Mme. De Thebes, l’il·lustre profetissa francesa, empró al bell començ del 1915, be podrém atribuir an els seus mesos i dies, tota la transcendencia que poden tenir els suprens moments de la lliberació de la civilització.

Mirém serenament el començ d’aquest any històric, no pas gent *any nou vida nova*, sinó perpetuant la nostra actuació francament federal i nacionalista i en aquets moments històrics fundament *germanófila* considerant sota aquesta paraula, la nostra simpatía envers tots els qui lluiten per a enderrocar el militarisme prusiá. Amen.

(A) VELIVOLE. “- CII – Els Reis dels nens pobres” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 200 (9 de gener 1915), pàg. 3.

Jo no sé, amic llegidor, si hi eres tu, en el Gimnàs Colón a les tres de la tarde del passat dia dels Reis. Ignoro si fores dels qui tingueren la sort de presentar la bella festa o si fóres d'aquells altres que ciutadans figuerencs, resten eternament forasters en la nostra petita Figueres. Sia com vulgui, permetem glosar aquells bells moments de fonda fruició: si hi concorregueres, per a renovarten el plaer, i si no't dignáres anar-hi, per a avergonyir-te de tal deixadesa.

No't víi parlar d'aquelles coses superficials que porta en si tota festa mes o menys oficial, de juntes i autoritats, del insignificant discurset heroicament pait, d'aquelles petites incidencies que amaguen la vera essencia d'una festa de nens...

D'aquella *primera festa* dels Reis, en recordaré sempre mes, ço que fóu pot esser per alguns una tara: la cridoria de la mainada, el xerroteig seguit i sostingut que res enmortuía, aquell refilar d'aucells de verdissa, solsament esmaltat per alguna estrident rialla o un plor d'impaciencia aclaparadora... El present dels Reis arribá a les mans dels nens pobres, com un dó de la Natura, espontaniament, sense una penitencia de quietud, sense cap pena, com un premi a la Vida per si mateixa...

Recordo aquelles carones d'infants, convertides en dos ulls, com dugues taronjes, pujant els curts esglaons, ajudats per uns bons homes i ensopegant malgrat tot, per qu'els ulls fugien enllá, vers els arrengherats munts de juguets... I quant aquella bona gent, anava carregant al petit infant, uns amb juguets, altres amb abrics, altres amb llaminadures, semblava com si amb aquells pilots de coses desitjades li volguessin ofegar les futures malaurances amb que la vida l'assetjará en l'avenir.

I perquè aquells petits infants se sentissin menys fora del seu ambient, mes a càsa seva, fins al anomenar-los se trobaven en familia, i els Joans i Joseps sols se sentían aludits, quant una veu amorosa i paternal lis donava els seus familiars noms de Joanet o Papitu!...

I quina bella i bondadosa festa fou aquella!...

I dós malgrat tot aixó, i haver-ne parlat els periodics i comentant la gent, esdevingué la festa, i encare algú no s'en havia enterat que podia haver-hi remés presents o joguines per a els infants dels pobres... I aixó es ben sensible, per a les nostres classes adinerades, per a la gran aristocracia de la petita ciutat, que a hores d'ara, deu patir el dolor de no haver sapigut, amb els seus diners, fer esclatar una rialla alegre en cara d'infant.

(A) PUVIS. “Les obres d’en Berga i Boada” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 201 (16 de gener de 1915), pàg. 3.

En els magatzems Puig Paris estan exposades, unes quantes obres degudes al distingit artista olotí i professor de l’Escola de Belles Arts de San Feliu de Guixols, en Josep Berga i Boada.

Son aquelles seves obres, tres dibuixos a la ploma i colorits, que mostren el garbo peculiar al artista ; en elles hi campejen tres tipus camperols molt encertats, traçats amb una frescor que captiva.

Les altres dues obres, son dos láminas d’una série de dotze, que dedicades a la guerra europea present, está termenant l’amic Berga. Tractades al istil de les estampes alemanes, porten una patina com de cosa venerable, i son totes elles la condemna punyenta dels qui pretenen tenir rahó, per la sola rahó de la força bruta, al servéi d’una cultura.

En aquestes composicions, en Berga fa gala dels seus estudis anatòmics i del domini que poseeix del art del dibuix.

A judicar per aquestes dos láminas de la série de la guerra, i sincerament parlant, nosaltres li preferím an aquets dibuixos els altres tres per l’espontaneitat que mostren i per la sensació d’ambient que produeixen.

L’exposició d’en Berga i Boada ha sigut molt visitada mereixent del públic figuerenc la mes bona acullica.

(A) PUVIS. “A propòsit de la futura reforma del saló de sessions de cà la vila” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 204 (6 de febrer de 1915), pàg. 3.

Darrerament el nostre Ajuntament acordà restaurar el saló gran de cà la vila, saló de sessions, sala de festes i visites, únic saló en fi per ont deuen desfilar tots els veïns i forasters que amb mes o menys representació hagin de concórrer a les nostres Cases Consistorials.

De la necessitat de la restauració ben poca cosa ha de dir-sen ja que totes les persones de bon gust reconeixen que’s impossible la continuació del estat actual de dit saló, tan des d’el punt de vista estètic com des d’el punt de vista de netedat i conservació.

Reconeguda la necessitat de posar el saló de sessions de cà la vila en condicions de poguer-hi rebre dignament als hostes qu’ens visitin, no debém oblidar als encarregats de la reforma del caràcter especial que deu tenir una casa comunal. Ella deu esser representativa de la essència del poble i per lo tant deu revestir aquella austera elegància catalana que fuig de tota mena de preciosismes per a raure a la solidés dintre l’elegància de linies. El saló de cà la vila, per esser l’únic saló de la casa no pot circumscriures a esser un saló exclusivanent de sessions sinó que ha d’esser apte per a rebre-hi invitats de tota mena.

Com de una ciutat catalana el mobiliari i decorat de la sala de sessions de Figueres ha de tenir un marcat caràcter catalá, alts arrimbadors de fusta natural sobris i severs, sillons amplis i cómodos amb seient i espatllers de cuiro clavetejats, taules catalanes sólides i senzilles, pintures de parets i sostres llisos, tot senzill i sever dintre l’elegància mes refinada.

Fer altremet, fora desconèixre el veritable sentit decoratiu que ha de tenir una casa de vila catalana.

Cal qu’els encarregats de la restauració no oblidin lo que portém dit i sobre lo que, insistirém quant disposém de major espai.

(A) VELIVOLE. “Per a el defensor dels eclipsis de la Creu de Vilabertrán i per a els meus llegidors” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 204 (26 de febrer de 1915), pàg. 3.

En el darrer article que un senyor anònim ha publicat en *La Veu de l'Empordà*, defensant els eclipsis de la Creu de Vilabertrán, tot *escamotejant* la veritat sense lograr negar els fets corroborats i probats per el propi autor anònim i per el sacristà, al parlar de la desaparició de les pedres *per art d'encantament* s'hi diu:

“En primer lloc, el temps es causa mes que suficient per a explicar-ho. Vol res, que amb mes cura sigui guardat que la dentadura; i no obstant a copia de temps cau. Ho atribuirá vosté a la deixadesa del seu propietari-guardador?”

Jo davant d'una lògica tan aclaparadora, me retiro, canto el *mea culpa* i demano perdó als meus llegidors per haver comés la falta de pendrem en serio, al brillant autor anònim dels articles perpetrats en *La Veu de l'Empordà*, en defensa dels eclipsis de la Creu de Vilabertrán.

***

Al escriure la meva primera Arbitrarietat titulada *Un museo d'art empordanés* vaig parlar com argument de l'eficàcia d'un museo, el que s'hi poguessin guardar *degudament* o sigui en condicions de visualitat i seguretat les joies disperses per l'Empordà, com per exemple la Creu bizantina de Vilabertrán; ben clarament ho deia. Aquesta doncs es la *combinació* que m'ha desballestat l'anònim contradictor, alhora que corroborador de lo per mi escrit.

No m'en amago d'aquella intenció i fins li diré que m'en honro: reunir en un indret de la comarca totes les joies artístiques trasportables que patentitzen les passades civilitzacions empordaneses avúi desperes, i generalment mal guardades, seria fer una tasca digne de tota lloança i de gran transcendencia per a la cultura catalana i al ensemps que se facilitaria l'estudi del nostre patrimoni artístic, s'evitaria ço que diuen esdevingué a Ordis el passat diumenge d'ont desaparegueren uns magnífics retaules.

I es de doldre i de lamentar que un senyor tan interessat per l'art i intel·ligent en detandures, com es l'autor anònim dels articles de *La Veu de l'Empordà*, no estigui interessat també en qu'els eclipsis de les obres d'art no se perllonguin indefinidament com per desgracia haurá passat amb els retaules d'Ordis.

Ell sabrá per qué.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 208 (6 de març de 1915), pàg. 2.

Encare ensonyats de les saturnals, tot just passades, qu'el carnaval figuerenc ens ha proporcionat, curulla la nostra pensa per els recorts de les gaies coses oïdes i vistes: de la aventura clàssica i sempre repetida del marit llaminer obsequiant a la pròpia muller idealitzada per l'art de la disfrega, de les festes grolleres del pedagog rural, de l'amable visió del concurs de *mantons* amb ses infinites gammes decoratives... empeném el viatge que'ns ha de portar a través de l'Espanya castellana des d'el Cap de Creus al de Finisterre.

Sentats vora els finestrals del exprés veiem desaparèixer al enllà la silueta pirenenca qu'ens fa presentenir el ferestec i mai oblidat Cap de Creus... Per les carreteres que envolten la petita ciutat dels nostres amors, currúes de gent van en aplec familiar a celebrar l'enterro dels cansaments adquirits en les diades carnavalesques...

Vora el Manol, en el pas a nivell de la carretera de l'Escala, hi veiem dret i pensatíu a modo del *Penseur Rodiniá*, al nostre Baró... Amb mirada indefinida va contemplat el passatge del nostre convói i sembla com si les seves ansies volessin terres enllà...

Des d'el fons del nostre vagó saludém al bon amic que resta...

***

Barcelona ens reb amb el seu fulgurar de llums, que féu dir al ecoista que apareixia com un cel invertit... Pasém depressa per la capital i empeném la vía vers les terres de Castella.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 208 (6 de març de 1915), pàg. 1-2.

Els atmetllers florits.- Sortím de Barcelona embolcallats per la boirina que amb prou treballs deixar filtrar la llum del sol. Una claror pàlida apacible ho invadeix tot. El pla del Llobregat ens apareix d'un sol tó, i ni les soptades visions de les costes de Garraf logran trasbalsar la calma del nostre esperit.

El tren va fent camí... Sitges la blanca, ens porta els reflectes de la seva mar blava, qu'un raig de sol posa en evidencia... Per entre la grosor de la boira, sembla talment un homenatge del cel a la terra.

Anant trescant arribém al Priorat... Oh la bella i dolça visió dels atmetllers florits... Qui hagi vist en un matí de Febrer l'encisador espectacle, d'aquells camps immensos, infinits, plens, curulls d'aquella blancor rosada precursora de la Primavera, font de tota vida... Perqué aquí la blancor es mes blanca qu'enlloc mes, i la rosor mes amable qu'arreu del mon. I aixó es degut a un capritxo de la Natura. Els atmetllers florits que soc contemplat no se destaquen pas damunt d'un fons de terra mes o menys rojenca o grisa, aquets meus atmetllers apareixen damunt d'una catifa d'apasionades oliveres, la llur verda grosor, aquell seu tó calent barrejat, amb la blancor dels nuncis primaverals, dona una sensació de tan selecta bellesa, com mai hagi sigut trobada... La verdor fosca i la blancor rosada, se combinen de tal manera sota la llum incerta d'un matí emboirat, que l'espectacle no s'oblida un cop vist i se serva curosament en la pensa nostre com un veritable plaer de la vida.

Una dinada a les vores del Ebre.

- Va el tren fent vía, terres enllá...

Un home amb cenyit habillament i cara rasurada i posat de picador retirat, ens *convida* a dinar, amb termes que sols deixen entreveure la possibilitat de satisfer aquella necessitat vital... El tren va fent vía i s'ens endú de la nostra dolça Catalunya....

Ja instalats, vora la taula del vagó-restaurant, comença la línia a apropar-se del Ebre, i l'espectacle esdevé magnífic... Corré a frec del riu; vora voreta del seu marge, anem de companyons seguint totes les sinuositats del seu curs; si ell s'escorre dret, nosaltres tresquém dreturers, si ell volta, voltém nosaltres... Com entremeliat vibrall, a voltes soptadament vira, i nosaltres mes entenimentats col·laborém al seu capritxo, amagant-nos per breus instants en una foradada per a sortir-ne tot seguit, i trobar-lo somrient com mainada satisfeta de la genialitat reixida.

I aixó va seguint temps i mes temps, sempre nou, sempre bell. Ara apareix fondo i esbogerrat, l'Ebre companyó, escorragegant-se per entre dos montanyes alteroses, ara s'esmuny placidament per l'ample planuria que tot just el reté, ara una mena de cascata interromp la normalitat el seu curs, ara unes barques curulles de paquets van fent vía al curs del riu, ara la barcaassa que la corda mena d'una vora a l'altre, desfá l'aïllament qu'el nostre riu entrenaria.

El tren va fent vía interrompent-nos la nostra visió amb els camvis de servéi qu'el picador retirat, va fent, amb un ritual ple de monotonia, ja establert per endevant, indiferent a la bellesa que passa, com aquelles persones per a les quals totes les glories del cel i de la terra poden desplegar-se en successió diari, sense tocar els llurs cors o elevar els llurs enteniments...

Mentrestant, el riu s'escola lliscant tot seguit el seu dolç voler...

Els habitants de les cavernes.- Ja hem passat Saragoça, el tren va trescant per una fétil i luxuriant encontrada. De sopte prop de l'estació de Salilles, apareixen als nostres ulls damunt d'un mitjaner desmont, una infinitat de montículs de terra com una mena de bucs d'abelles, empró que formen un tot amb les roques del sol... Que serán ? La visió dels bucs de terra, se va accentuant... Preguntém, inquirim els tals bucs, son xemaneies de les cases o coves ofertes dintre la roca. Mes enllá a la nostra dreta, veiem habitacions consemblants pel costat de la diguemne entrada, tapada amb senzilla estora o mitj arruinada porta.

Ens trobém a l'Aragó, hont encare hi existeixen habitants de les Cavernes, que com els antidiluvians quaternaris se refugien ont poden. Oh ! pobre i trista Espanya, civilitzadora del Marroc, fins a quant restarás com folla ensimismada, contemplant el seguir dels dies i el rodar del mon, somniant en imperis colonials i oblidant a tos fills, els encare habitants de les cavernes...?

Les ruines de la Natura.- No se amic llegidor si te podrás fer cárrec, d'un trist espectacle qu'he contemplat desde la finestra del tren qu'em porta cap a Madrid.

Jo prou havia vist edificis enrunats, sostres enfonsats, cases soptadament destruïdes, en quines parets encare hi penjen aquelles mostres sagrades de l'intimitat de la llar... Jo havia vist Castells enrunats mitg coberts de molsa, finestral gòtics quina silueta ruïnosa se destacaba damunt el cel blavós, ponts ensorrats i mitg anegats en l'aigua térbula d'un aigat.

Empró dec confesar que res m'havia produït una impressió tan aplanadora, tan terrible com l'espectacle que la Natura ofereix al sortir de les terres d'Aragó fent vía cap a Castella.

Els camps erms, els qualques arbres solitaris son el marc d'un espectacle de miseria... Oh! aquelles montanyes, aquelles ruines de la Naturalesa... Aquell rocám,

aquells terra-cegats que no deixen pensar ni una vida passada, ni una futura vida possible... Alló es l'anorreament de la vida; en un camp erm es posible fer-hi arrelar amb trevalls una planta, en l'esquerda d'un mur s'hi pot fer una olivera... Empró en aquelles ruines de montanyes sols hi cap la Mort.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 209 (13 de març de 1915), pàg. 1-2.

En terres de Castella. La fosca ho invadeix tot. El tren va fent camí per les aspres terres castellanes; el seu monotone traqueteig passa per la deserta planúria, sense despertar un ressó de vida, ni desvetllar l'ensenyament mortal d'aquell no res... La pluja cáu lleugera, seguida, amb tota la conformació del qui existeix per caure... L'horitzó desapareix en la fosca que tot ho borra; camps, montanyes i cel formen un conjunt opac, negre i espés, solzament esmaltat per la pluja que brilla a la claror incerta del llum del vagó...

De vegades el tren s'atura en una solitaria estació, posada al marge de la vía, no pas per a pujar-hi o baixar-hi passatgers (a judicar per la soledat que hi regna) sino per a posar el seu nom en una llista i véndrela a manera de Itinerari de ferro-carrils.

Per fi arribém a la capital del Estat espanyol després d'una colla d'hores amb *exprés* a 40 kilòmetres per hora. Ja som a Madrid...

La Puerta del Sol. Quant varem arribar, (de nits i plovent), aquest típic indret de la *Villa* i *Corte*, semblava talment un indret d'una ciutat moderna. La gent caminava depressa, amb apariencia d'enfeinada, fins i tot semblava veures en el rostre dels vianants l'ansia del fer tard, o l'intim sentiment de fer esperar an algú...

Empró avúi, el sol ja brillava i l'aspecte de la *Puerta del Sol*, era tot un' altre... Aquelles aceres plenes, curulles, de gent desvagada que romanen hores i mes hores parades o deambulant placidament tot contemplant el rellotje de Governació, per a fruir la dolça luxúria de veure passar el temps, es un dels espectacles que no se presenten enlloc mes... El pendre el sol, no en jardins ni en bancs, sino en plena ciutat, a péu dret, amb aire encuriósit, contemplants als que trevalen, es una de les coses típiques de Madrid...

Des de que no havíem vist la Puerta del Sol, quelcom ha canviat en aquell indret. Abans semblava com si un aire de renovació encara hi vibrés i arribés a conmourre a la multitud soleiada... Ja no s'ouen com abans crits estridents dels *golfos* cridant: *10 céntimos no más. Modo y manera de no pagar al casero y encima quede dinero...* La veritat es que des d'allavors, ha passat la quiebra del socialisme... I encare algú provinciano dirá que la *Puerta del Sol* no es el veritable pols de la vida europea...

Costums madrilenys. Figurant llegidor amic, qu'ens trobém en un *cine* del carrer d'Alcalá, el carrer selecte de Madrid, cine anomenat Trianon Palace, en la sessió de les set del vespre anomenada *gran sala* i a preus dobles de les sessions

vulgars. Amb aixó ja et farás cárrec qu'ens trobém entre gent cóm cal i no pas en un *treyatu* de cacauets i vellanes (amb perdó siga dit d'en *Menjidorm*).

El saló, severament decorat, te l'aspecte d'un menjador de transatlàntic, butaques justes i incómodes per a aprofitar lloc.

S'apaga l'enllumenat i comença una pel·lícula detectivesca qualsevol, amb il·lustracions musicals d'òpera italiana.

El públic de *gran gala* no plau de la pel·lícula i la xiula... El cronista s'extranya...

Ve un'altra pel·lícula, al poc rato comença a oir-se un ruidó seguit, cadenciós, monotone... cric... crac! Cric ... crac! Cric... crac!

El públic tampoc plau del ruidó i comença a impacientar-se: *Vaya una novedad! Que ya es viejo! Basta ya...!* I el ruidó imperterrit continuava: cric.. crac! Cric... crac!

Aquell públic de *gran gala* justament indignat, començá a fer ostensible la seva desaprovació: *Hombre, cambie Vd. de disco! Vaya una monada! Que se ha creído el tío ese!* ... I el ruidó amb un convenciment digne de mellor causa, seguía, incorruptible el seu incansable cric... crac! Cric... crac!

Tanta gosadía era per a arribar a fer perdre els estreps a tot un respectable públic, per *gran gala* i *preu doble* que fos. Allavors comensá una cridoria i un picar de peus, que semblava debía enfonsar-se l'edifici: *Que se calle! Que se calle!* cridaven a coro, mentres algú solista elegía: *Que lo hechen! Que se ha creído ese sinvergüenza! Que espera la policía!*

Empró res podia, contra'l valor del cric... crac! Imperterrit, davant de la multitud indignada, el ruidó anava seguint amb veritable obcecació: Cric... crac! Cric... crac! Ni els cops de bastó, ni els cops de cadira, ni els crits, res podia contra el ruidor exasperador...

Devant de tanta enteresa, el públic de *gran sala* se refredá en sa indignació, i com per virtut d'una amnistía tolerá uns moments mes l'imperterrit ruidó...

Una veu sortí de la multitud: *Será la calefacción!... ah! un ah!* ... gros, gran i ple, fou el desinflament de l'indignació del públic de *gran gala*...

Ningú sentí la planxa comesa... Sols una veu biliosa, d'aquells subjectes que *mai deuen equivocar-se* posá l'Inri a l'indignació de gran gala, contra l'aparell de calefacció: *Que lo cierren!*

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 210 (20 de març de 1915), pàg. 2.

El deure el bon elector.- Per a tot *correligionario* conscient, del Empordà, constitueix un veritable deure la visita al diputat, quant l'etzar ens depara una estada a la *villa i corte*.

L'amabilitat llegendària del nostre Salvatella, malgrat el malparlar de certa gent inspirats per les petites miseries d'ànima baixa, resta incólume. La franca acollida, la plaenta conversa, adquireixen en aquest Madrid superficial i ple de *morgue*, un encís ignot: aixís ens apareix en Salvatella en la nostra entrevista.

... Pot ser pecarém d'indiscrets revelant converses íntimes, pot ser ens pendrém massa en sério la nostra misió de periodistes, empró al fer públic coses i fets del nostre diputat, donarém també satisfacció als seus admiradors i en aquest cas, serà també satisfacció pròpia...

En Salvatella se casa i ben aviat, el 25 d'aquest mes de Mars. En aquest pas de la vida humana hi posa tota l'il·lusió d'un temperament eternament jove, ple d'idealitats i d'esperances. Petits, alhora que fondos incidents de caracter íntim, l'han acaparat en aquest darrer temps distraient-lo per complet dels seus afers polítics i professionals. Aixó ha motivat el seu passatger apartament de la vida pública i fins ha sigut motiu d'un lleuger aïllament amb els seus íntims amics... Empro tot aixó es solzament passatger, un cop restablerta la normalitat en la vida d'en Salvatella, aquest nostre amic reempdrá la lluita i els afers, continuant en la via empresa en pró de la República i del Empordà.

Dintre l'ordre polític en Salvatella se dol de la depressió general que regna tan a Catalunya com en rest d'Espanya, del sentiment republicà. La veritat es que les gestes de molts prohoms republicans en aquestos temps res tenen d'encoratjadores per a la fé del poble. En Melquiaes Alvarez amb la fracasada aproximació cap a la monarquia i l'actuació parlamentària de la minoría republicana en la darrera etapa legislativa, no son pas a propósit per a la propagació dels nostres ideals republicans i autonomistes. En Salvatella, créu que la vida del govern depen del tancament de les Corts. Aixó fa preveure que les actuals no tornarán a obrir-se i que al venir el fi de la guerra europea, la seva liquidació en lo que respecte a Espanya la farà el partit lliberal i per consegüent amb Corts noves...

Empró tot aixó, En Salvatella ho va desgranant sense donar transcendència a les seves paraules perque la seva pensa, agobiada pels afers íntims, se troba acaparada pels preparatius matrimonials.

En Salvatella està canviant de pis, parant casa, preparant la llar a quin escaif cercarà les energies i el braó per a anar lluitant en defensa de la República i de l'Autonomia, i en defensa d'aquest Empordà que s'ha honrat anys seguits amb la seva representació.

La visita de les *Menines*.- El que una sola vegada hagi visitat el Museo del Prado, no podrà estar-se d'aprofitar totes les ocasions que li sien donades, per a tornar-lo a visitar. Sols poden deixar d'entrar al Museo del Prado, aquells bons senyors, que ha istil d'un figuerenc amic, no visiten els museos d'Espanya perquè quant vulguin contemplar quadors s'en anirant a Itàlia...

Fer una visita a les *Menines* una de les nostres *Set imatjes de bellesa*, es un anhel que sentíem al sortir ja de l'Empordà... Aixó vos dirà que ben poc tardarem al arribar a Madrid, d'encaminar els nostres passos vers el Palau ont aital maravella se serva. Del Museo del Padro n'es el nucli una xeixantena d'obres del gran Velazquez i d'entre elles, es per nosaltres la preferida les *Menines*, aquella tela, que representa a Velazquez disposant-se a pintar a Felip IV i a la reina Mariana, (sols visibles dintre un mirall) mentres te al seu costat a la princesa Marguerida acompanyada de ses *Menines*, del mestre de cerimonies i dels *enanos* de la Cort.

Les *Menines* les trobém fora d'aquell saló reduït en que les havíem un jorn admirades. Son a la sala ovalada, la seva presentació ha perdut notablement d'intimitat i reculliment... empró ens diu un guardià, qu'en l'indret ont se trobava, l'humitat l'hauria malmenada... Aixís, paciència.

Empró, subsisteix i subsistirà sempre aquella seva manera original, la subtilitat de la llum d'aquella escena d'interior, la superioritat del colorit i la técnica, en fan una de les obres mes perfectes del Mestre... Quin esperit de fina observació s'admira en l'obra mestre del impresionisme naturalista *velazquiá*.

Oh! aquella separació de les figures, aquella lum crepuscular, aquells plans diferents tan acostats i tan distints, aquell relléu. Aquell moment de vida...

Luca Giordano digué de les *Menines* qu'eren la *teologia de la pintura*: figureu-vos els creients del Art, com no debém anar a contemplar-lo aquell misal obert a nostres ulls, enamorats de la Bellesa!

Sortírem del Prado, amb la recansa que se surt de casa la dona enamorada, la dona excelsa dels nostres ensomnis i la superioritat de la qual, ens la fa admirar com una cosa mai asequible... com una quimera.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 211 (27 de març de 1915), pàg. 2.

Notes de viatge

Que li en sembla de Madrid? – A poc que freqüentéu algun vehí de la capital del Estat espanyol, no vos faltará la pregunta, que jo trobo justificada en boca de tot ciutadà que aïmi la ciutat ont viu o nasqué.

Madrid ens apareix amb una riquesa monumental o arquitectònica que es fa admirar del turista, Museos, Biblioteques, Armeries, Caballerices i Ministeris ofereixen a la contemplació del passavolant un sens fi de belleses i obres, dignes de tota admiració, empró per poc que reflexioném aquella riquesa arquitectònica te quelcóm d'enmatllevat, no es de Madrid propiament dit: els Museos riquíssims son *nacionals*, la Biblioteca espléndida es *nacional*, *nacional* son les Armeries i Caballerices reals i ben *nacionals* son també el sens fi de Ministeris, la riquesa de quins palaus dona la sensació d'un país sabiament regit i perfectament organitzat. Oh! els Ministeris... Qualsevol que judiqués la organització administrativa d'Espanya per l'espléndida i nombre dels allotjaments governamentals de la trista Espanya present, ancoren aquells *covachuelistas* de l'època de Carles III, en que totes les oficines del Estat, s'allotjaven espaiosament en els baixos del Palau Reall...

Per la Castella castellana: el Escorial.- Un dels espectacles que me havien frapat mes fonament, en las meves excursions, fou la visió per la primera volta del monastir del Escorial. Are trascorreguts uns anys, l'emoció s'ha reproduït pot ser amb mes intensitat: el temps ventós, la neu caiguent a rufacades donaven a la severa massa de pedra un aspecte més tetric, mes allunyat de la vida.

Assentat en un dels replecs de la serra del Guadarrama, el monastir creat per l'esperit aclaparador de Felip II, ens dona la visió d'aquella Espanya omnipotent cinquentista. El seu aspecte ens apareix com el d'una immensa presó, exceptuant la espléndida fatxada amb ses tres grans portalades... L'aridés de les enormes parets de pedra, severes, sense un adorno, imposant-se solsament per la magnitud, talment apareixen com nascudes expontaniament de la terra. L'obra de Joan Herrera ens porta a la reacció que contra les exageracions del estil grotesc, veritable saturnal del estil decoratiu, tingué lloc en l'arquitectura espanyola a mitjans del segle XVI.

Les crestes de les montanyes veïnes se mostraven curulles de neu sota el cel d'una grisó de plom... Per els deserts patís del monastir, les ventades arriben duent remolins de neu. Hi ha en l'espectacle quelcom de visió de mort, de fi, d'anorreament.

L'església amb sa immensitat, les sales i els quartos desproveïts de tot confort, se converteixen en plaens asilos, al venir del defora fuetejat per els vents nevats.

Fins les nues i solitaries habitacions de Felip II, amb son ordinari enrajolat i blanquejades parets, fins aquella habitació en que morí el fundador del monastir, en que s'hi llegeix aquella lápida.

“En este estrecho recinto
murió Felipe segundo
cuando era pequeño al mundo
al hijo de Carlos quinto”.

ens resulta en aquest jorn d'hivern, apacibles i caldejades estancies...

La visió del Escorial es de les coses que difícilment s'obliden, perquè l'espectacle no es dels que frapen els ulls i se deturen en el nervi òptic: la visió va directament al esperit, feixuga, aclaparadora...

Camí de Galicia: Com a peregrins laics, plens d'aquella santa conformitat i d'aquella fe, que debía animar al propi Gaiteros de Mormaltan, segons el romanço tradicional, empeném aquesta nova etapa de l'excursió.

Els que no hagin sortit de Catalunya i estiguin habituals als servéis ferroviaris cataláns, fins tenen dret a indignar-se quant les guies estrangeres fan constar el mal servéi de ferrocarrils espanyols. Empró aquell a qui la sort hagi portat a viatjar en les línies del nord i noroest de la península, es veurant obligats a confesar i doldres, del mal estat i acondicionament dels ferro-carrils del Marroc, quant nosaltres haguém anat a civilitzar-los.

El mal material, vidres trencats portes que no clouen, finestres que deixen passar l'aire, poca o gota netedat, i *demás*, son coses ja descontades.

Empró hi ha un altre mena de coses amb les que no s'hi conten, empró que venen a amenitzar-vos la monotonía d'un llarg viatge... El tren va fent vía inconscientment... Avila... Valladolid... Palencia... León... Astorga (oh! les delioses *mantecades!*)... El tren va muntant per la serra del Manzanal... passa per enntre la neu qu'embolcalla per enter tot lo qu'es véu. De sobte el tren se depura... Brañuelas... I el paro se perllonga... Que passa? Saltém del llit i preguntém: la neu ens ha setiat en el *puerto* del Manzanal (1143 m. d'altitut). No podém aventar ni recular... L'espectacle es magnífic... A judicar per les cases i arbres quasi coberts, la capa de la néu tindrà mes de deu pams... Es una meravella!... L'espectacle en to de blau, es inolvidable... El cel gris va deixant caure monotona i seguidament la neu, quins borrallóns s'espeseixen per moments.

Passem quarts i hores, en un seguit pitar i repitar de màquines exploradores... en un contínuu avançar i recular del convói. Per fi, després de quatre hores, se posa el tren en marcha, intentant passar el port per a assolir el *tunel* ont comença el descens... Sortosament ho conseguím i seguím el camí...

A 30 kilometres un desprendiments de terres amb aixafada de vagóns, ens obliga a fer un transbordo de un kilometre per entre la neu i el fang glaçat... Una veritable delícia!... En compensació trobém pitjors vagóns, menos o gota de calefacció i mes vidres trencats... Paciencia, que som en *La tierra dichosa del vino y del sol*... Amb set horas de retrás, ens torném a posar en marcha...

Empró encare no som al final de la *fellatura*... El tren que deu aturarse minuts en cada estació, te a be aturars-hi una mitja horeta...

Algún viatjer malumorat protesta, i uns senyors guardies civils, reprenen al nerviós passatjer... Tothom pren paciència, qu'es l'única cosa qu'es pot pendre, sense perill de qu'el detinguint...

Malgrat tot, arribém a la Corunya a les 3 del matí. Segons l'itinerari debíem arribar-hi a les 3 de la tarde abans... Solzament 12 hores de retrás...

I encare algú dirá que a Espanya se perd lo pintoresc!

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 212 (3 d'abril de 1915), pàg. 2.

Notes de viatge

La Coruña.- L'antiga *Brigantium* dels Romans ens apareix com una ciutat moderníssima, d'amples carrers i esplendits jardins. Situada en una llengua de terra que s'avança mar endins, te llurs flancs breçats per les mars d'Orzan i de la Bahía. D'aquest port sortí en 1588 l'Armada *Invencible*, forta de 130 vaixells de guerra amb 30.000 homes de tropa, enviada per Felip II contra l'Anglaterra per a venjar la mort de Maria Stuart.

La Coruña s'ens mostra plena de vida, ansiosa de progrés, pletòrica de riquesa comercial. Les construccions ofereixen els típics miradors o balcons coberts per a preservar-se del vent. Les fatxades enteres de les cases se troben cobertes pels miradores.

Prop de la vila aném a visitar la torre d'Hércules, d'origen romà alta de 56 metres i situada al extrém avençat de la llengua de terra que va mar endins... El panorama que s'ovira es magnífic... El sol s'en va a la posta al enllà del mar i pensém en la cresta del nostre Canigó, per hont fuig el sol del Empordà...

L'esperit regional galleg.- L'etzar ens ha portat en un hotel ont s'hi celebra una festa regional. Des de la nostra taula del menjador i sense cometre cap indiscreció, ens enterém de que al altre costat de paravent, s'han aplegat uns senyors per a festejar la memoria de Curros Enriquez, l'inmortal poeta galleg autor de *Aires d'a miña tierra*.

Per a nosaltres, nacionalistas cataláns una festa regional no podría deixar-nos indiferents i en el fons de la nostra ánima beneíem l'etzar que'ns feia assistir, encare que indirectament, a un moment del despertar de l'ánima gallega.

El fet de festejar a un dels mes populars escriptors gallegs ens prometía controlar fins a quin gráu se mantenía fresca la pasta de la nacionalitat gallega. Nosaltres esperavem oir la dolça llengua de Rosalía de Castro, sortida dels llibres inanimats i esdevinguda cosa viva, de la boca d'aquells fervents adoradors del seu poeta civil... I fins vos diré que com a lliberals ansiavem coneixre l'estol de creients que'l lliurepensador perseguit Curros Enriquez havia sembrat en la patria del tradicionalismo...

Començá el banquet amb aire de festa rel·ligiosa, se parlava baix i en castellá, les converses eren escases, per la sala de la Fest hi surava com una boira fatídica i aclaparadora.

El camarer ens feu a saber qu'el debatí els comensals havien anat al Cementiri...

Arribà l'hora dels brindis i allavors començaren les nostres desil·lusions i també començarem a apendre.

Tots aquelles senyors que festejaven a un poeta gallec i anticlerical, parlaren en Castellà i brindaren per la tranquil·litat i els bons aliments... Ni un crit de l'ànima gallega, ni m'ansia de renovació, ni un anhel de refer la personalitat... Empró siguem sincers, els aplaudiments, que migrats!... eren de compromís com aquelles seves paraules...

De promete, s'aixecà un vellet, un home de pel i barba blanques i començà a parlar en aquella seva llengua nàdava i en aquell gallec plé d'anyorança i d'amor a la *tierruca*... Malgrat no entendre gaire la seva parla, ens sentírem conmoguts pel sentiment, per l'esperit de aquelles paraules qu'eren un crit de vida, un anhel de que tota Galicia fos ella mateixa...

I aquelles mans que picaven abans per compromís, se desferen i repicaren espontaniament, fins contra la voluntat d'aquelles homes, perquè obeïen a quelcòm superior a tota idea i creencia, perquè eren l'expressió d'aquell sentiment de Patria que tot home digne deu servir inmaculat en el culte a la Patria pròpia.

I malgrat la desil·lusió qu'ens donà la festa, sortirem esperançats en el reviu de Galicia i en el renaixement de la seva llengua, tot recordant aquella poesia santa de la poetissa:

Cantar t'ei, Galicia
Na lengua gallega,
Consuelo dos males
Alivio das penas.

Mimosa soave
Sentida, queixosa;
Encanta si ríe,
Conmove si chora.

Cal ela, ningun-ha
Tan dolçe que cante
Soidades amargas,
Suspiros amantes.

Misterios da tarde

Murmuxos da noite:
Cantar t'ei Galicia,
Na veira das fontes...

(A) VELIVOLE. “La pintura flamenca”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 213 (10 d’abril de 1915), pàg. 3.

En dos grans grupus de nacionalitats podríem dividir als creadors de la civilització moderna: d’una banda els pobles llatins i de l’altre els germànics. Del primer grupu, o sigui dels llatins, els italians son sens dupte, els mellors artistes; del grupu germànic compost de Belgues, Holandesos, Alemanys, Danesos, Suecs, Anglesos, Americans, etc. son els Flamencs i Holandesos els representatius del art pictòric.

Per a comprendre i estimar la pintura, cal que la vista sia sensible a les formes i als colors, sense aprenentatge, per pur instint; l’home vermant pintor sentirá la descomposició de la llum sobre un cristall o una seda, i en les irisacions del colors, hi trobará una déu de fruició. L’ull es lleminer com la boca i la pintura un àpat exquisit que se li serveis. Per aixó ni Alemanya ni Inglaterra no tenen pintura nacional propiament dita.

En Alemanya la dominació complerta de l’idea pura, no ha deixat lloc a la sensualitat de la vista. Els seus pintors no pinten coses sino ánimes místiques, piadoses i tendres, les vagues adivinacions filosófiques que trasllueixen les seves obres, ens ensenyen un esperit, al qual la forma no satisfá per complert. Els mestres de Munich consideren l’idea com a principal i l’execució com secundaria. En quant als Anglesos, el seu temperament militant, la voluntad terca, l’esperit massa utilitari i massa entrenat, els fá incapaços de depurar-se i delectar-se amb les belles i fines tonalitats dels colors i de las formes.

Sols els Flamencs i els Holandesos han estimat les formes i els colors per si mateixos. Aquest sentiment els hi dura encare, lo pintoresc de ses cases i el gust selecte dels seus interiors en son la proba i l’art veritable, la pintura deslliurada d’intencions filosófiques i de desviacions literaries capaç de manejar la forma lliurement i el color sense barbarismes, sols el trobém a Flandes, d’entre’ls pobles germanics.

« L’alta significació de l’escola flamenca – diu Waagen – depen de que aquesta escola, lliure de tota influencia estrangera, ens revela el contrast dels sentiments de la raça greca i de la raça germànica. Mentres els grecs cercaven idealitzar, no solzament les concepcions del mon ideal, sino fins els seus retratos, simplificant les formes i accentuant les línies mes importants, els primitius Flamencs al contrari, traducen en retratos les personificacions ideals de la Verge, dels apostols, profetes i martirs, i s’esforsaven en representar d’una manera exacte els petits detalls de la Natura. Mentres els grecs expressaven els detalls del paisatge amb formes abstractes, els

Flamencs els reproduïen tal com els veïen. Devant del ideal del art grec, els flamencs crearen una escola realista, una escola del paisatges.

Un dels principals mèrits de la pintura flamenca es l'excelencia i la delicadesa del colorit, degut forçosament a que l'educació natural de la vista s'ha fet d'una manera especial. El país mitg inondat, creuat de rius i Canals, per el seu mar i la seva atmósfera, s'assèmban a Venecia. Aquí com a Venecia la Natura ha fet al home colorista.

Lo que frapa en la bellesa del Nord, es el modelat i no les línies. Allí la forma no s'acusa per el contorn sinó per el relleu. Dels Canals, del mar i de la terra amarada n'ix constantment un vapor blavós i gris, una boirina universal qué ho embolcalla tot, amb una gasa lleugera.

Allí el color varia constanment amb les variacions que a la llum dona el vapor eternament en marxa... En aquell ambient natural, tan favorable, per poc qu'els homes hi ajudessin, debía forçosament naixre-hi una pintura nacional, d'aquelles que sofriesen inmutables l'acció destructora dels segles.

***

No tenim espai per a estudiar la pintura flamenca en sos períodes històrics. Ens limitarem a parlar de les dos maneres mes caracteristiques de la pintura belga corresponents a dos épocas.

El primer període de l'art, durá vora segle i mitj, de 1400 a 1530. L'esperit d'associació i d'acció del poble flamenc, junt amb les condicions naturals del país creuat de Canals, amarat seguidament d'aigua, foren les causes per les quals el feudalismo ben promete degué afluixar sos dogalls. La prosperitat que regná a Flandes a fins del XIV, la convertirán en l'encontrada mes industrial i mes rica d'Europa. L'home abandona el regim ascetic i eclesiastic, per interessar-se a la natura i fruit de la vida; comensa a estimar la força, la salut i la bellesa. Els trajos esdevenen lujosos sobrecarregats d'ornaments. La vida a la Cort es un seguit de festes on s'hi desborda la vida animal. Festes, justes i banquetes diariament mostren l'imaginació exuberant dels seus organitzadors. Empró totes les festes se terminan amb la jura solemne de socorrer als cristians contra'ls Turcs. Arréu se troben petites mostres de la rel·ligió primitiva.

Reculliu tots aquets indicis i considerén en els retratos del temps, els personatjes, donadors, abats, burgesos, graves i honrats amb llurs vestidures de diumenge, amb sa roba irreprochable, amb expressió de te profunda: sentiren que'l renaixement te lloc dintre la rel·ligió, que l'home tot embellint la vida present, no perd de vista la vida futura.

Un renaixement flamenc sota les idees cristianes té lloc: aquest és el caràcter de l'art quines figures més eminents són Van Eyck, Van der Weyden, Memling i altres. Els artistes agafen interès a la vida real, les llurs figures no són símbols ni ànimes pures com les il·lustracions dels manuscrits primitius, sinó personatges vivents. L'anatomia hi és observada, la perspectiva és justa, els més petits detalls hi són marcats. Són Flamencs, toquen els peus a terra, copien amb minucies escrupol la veritat, tota la veritat. La llur obra és la florificació de la vida present empró és també la glorificació de la fe cristiana. Els seus quadros més bells, no representen pas un aconteixement real de l'Historia Sagrada, sinó una veritat de la fé. Aquestes pintures són quadros d'altar o d'oratori, elles no són fetes com les dels temps venidors per a grans senyors que van a l'església per rutina.

***

Després de la sangnanta represió espanyola, en pro del catolicisme, a començ del segle XVII, i en la qual moriren cinquanta mil martirs sota Carles V i divuit mil persones foren supliciades per el duc d'Alba; terminada la guerra que durant tretze anys suportaren, els pobles de Flandes, ansiaven la pau, que devia semblar-lis un paradís. Als rigors del duc d'Alba succeïren les contemplacions del duc de Parma.

Després de la generació activa que ha creat, esdevé la generació poètica qu'escriu, pinta o esculpis. Aquesta expressa i amplifica les energías i els desitjos del món fundat per sos pares. És per aixó que l'art flamenc va a glorificar en tipus heroics, els instins sexuals, el goig foró i sá, la vida exuberant.

Es en aquestes condicions que surten a Flandes un estol d'artistes que serán la flor escullida de la seva patria i del seu temps i d'entre aquest estol, un n'hi ha que sembla eclipsar als demés; en l'història del art pocs n'hi ha de tan grans i cap, de més. L'art de Rubens no és l'efecte d'un cas individual, sinó fill d'una evolució general. Malgrat ésser els seus quadros fets o encomenats per a les esglésies i convents, de cristiáns sols en tenen els títols : tot sentiment místic o ascétic n'está excluit ; les seves verges, els seus martirs, els seus critos i els seus apostols, són cossos superbament reixits amb mires a la vida present, el seu paradís és un Olimpo de Déus flamencs ben alimentats. El seu art és verament flamenc, és armoniós, espontani, original. La concepció del home i de la vida va perdent en noblesa i va guanyant en amplitut. Fins allavors mái l'artista s'ha entregat tan francament i amb tanta simpatía a la natura.

Cap respecte a les convencions històriques l'atura, ni cap cuidado envers les convencions morals, ni cap temença de ferir la sensibilitat física ni la delicadesa moral. Amb Rubens tots els instins animals de la naturalesa humana entren en escena: havien sigut excluits com a grollers, ell els hi torna en nom de la veritat.

En la representació del cos, compregué més que ningú el caràcter essencial de la vida orgànica, sentí més qu'els mateixos Florentins, que la carn es una substància viva en continua renovació, especialment el cos flamenc, limfàtic, sanguini, més fluid i més apte de fer-se i desfer-se que no pas aquells quina fibra seca i quina sobrietat, mantenen fixes els teixits. En la representació de l'acció i de l'ànima, va sentir més que cap altre el caràcter essencial de la vida animal i moral, es a dir el moviment instantani que les arts plàstiques han de recullir passant. Ningú ha donat a les llurs figures una empenta consemblant, gestes tan impetuoses, una agitació i una tempestat tan universals en tots els múscles inflats i vibrants per un sol esforç.

Amb aquell sentiment i aquella ciència pogué respondre a les necessitats i esperances de sa patria, amplificant les potències que se trobaven al seu entorn i en ell mateix, estarhint la vida desbordant i triomfanta, les osamentas gegantesques, els múscles roigs i colossals, els cosos farcits de sava, el luxuriós espectacle de la carn rosa i blanca, sanitosament sensual.

Rubens, mestre en son art, engrandéis encare aquets efectes per l'arranjament que'ls hi dona, per els accesoris qu'els envolta, per la magnificència de les sedes i dels velluts, barreja de desnús, de habillaments moderns i de teles antigues...

Bella mostra d'aquella exuberància n'es el quadre que reproduim: Helena Fourment sa segona muller, i son fill.

L'originalitat d'aquesta mare ricament habillada qu'en una terrassa, proa d'una escala, te damunt sos jonolls a son infant nu, amb el cap còbert d'un bell capell, tot aquest conjunt plé de fantasía, denuncia el zel tendrívole del pare i del espós que admira a son infant i a sa muller, que al judicar-los amb son cor d'home honorat i amb sos ulls d'artista, els ha sorprés ingenuament, per son plaer, amb l'exuberància de l'artista sensible a les belles carns i a les belles robes, i que no veu res de més bell qu'un bell tros de desnú...

***

I pensar que hi ha, qui, en nom d'una cultura, atenta contra vida d'un poble que crea aitals artistes i contra les obres d'art, fills d'un tal poble!...

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 214 (17 d'abril de 1915), pàg. 1-2.

Notes de viatge

Les ries gallegues – Demà matí – ens diu l'amic – farém l'excursió a les ries altes. Pasarme per Betanzos, Puentedeume i anirém a dinar al Ferror. Veuréu, per poc que'l temps hi ajudi, un espectacle inolvidable.

Devant d'una tal prometes, forem puntuals a la cita. Prop de les nou del matí, eren, quant sortíem amb l'auto de la Corunya. El temps incert, no era pas gaire encoratjador, una boira espesa ho invadía tot.

Sortírem de la Corunya donant la volta al port espléndit i ben arreberat, empró avúi desert per les miseries de la Gran Guerra.

A mida qu'el sol pujá, la boira aná desapareguent. La carretera ample, llisa, plana, ben feta i ben conservada, talment com si no fós d'Espanya, dona la volta a un turó per a portar-nos terra endins, mes no per a fer-nos oblidar el mar, qu'entafurant-se per entre montanyes va a breçar amb ses aigües salades la verdor lluminosa de les terres. Es el camí qu'ens mena cap a Betanzos “cami de Deus” com escrigué Ziegler, creuant la comarca de las *mariñas*, serie infinita de valls qu'apoiades en suaus turóns se barrejen en les ones apaibagades de les ries, que terra endins deixen entrar les barques, i a mar enfora deixen surtirles.

Es difícil fer-se cárrec sense veure-ho, (especialment nosaltres els veïns de la costa brava), de l'infinita bellesa aquella, de les ries gallegues. Kilómetros i mes kilómetros va entrant la mar, terra endins contornejant puigs i montanyes, com un ample riu de poc fons, i que a certes hores del día s'aixuga, per efecte de la *marea*, deixant les barques i barquetes en sec colltorçades amb aquell caient desfallidor de tota flor mustigada...

Devora aquella mar de terra endins, arriben les prades ufanosament verdes, d'una verdor apasionada esmaltada ben sovint, per la daurada brillantor de les mimoses, qu'en les terres gallegues ixen pródigament com volguent mostrar a la peressa de sos fills, l'or que la terra serva an els qui saben estimar-la.

Passém Betanzos, pintoresca vila mitj ajeguda entre una petita montanya i la ria del seu nom, ovirém passant les seves iglesias del XIII i del XIV i altre volta seguim admirant la riquesa infinita del paisatge; perdém de vista la ria e Betanzos quant ja la de Puentedenme s'ens ofereix pudicament Roberta d'una lleugera boirina... L'espectacle es marvellós: baixen a manera de colossal amfiteatre montanyes i puigs fins al mar. Les valls qu'ovirém farcits de castanyers, de taronjers i llimoners damunt de les prades verdes que la mar breça, son inefables.

Passém Puertedenme, quins vells edificis en fan evocar la memoria d'aquells poderosos Andrades que disputen a Duguesclin la gesta del *Ni quito ni pongo rey*, i arribém per un camí multiplicat de belleses, al Ferrol.

Ferrol, es una ciutat nova, no pas, moderna, son carrers drets i ses cases sencilles alhora que clásiques, ens donen quelcóm de l'impressió d'una ciutat militaritzada. La vida del Ferrol está directament lligada a la dels seus arsenals, quina existencia oficial data de Felip V en l'any de 1726. quant els arsenals trevalen la ciutat víu una vida plena de prosperitat, empró quant per incidents de la política, tan abundants a Espanya, se paralisen els arsenals, el Ferrol en pateís dolorosament.

Per dissort nostre l'excursió qu'acabém de apuntar la férem en Diumenge. Els arsenals están parats i no podém admirar-los en plena activitat, com están ara d'un quant temps. El simpático amic qu'ens acompanya, sols ens pot ensenyar de l'arsenal, l'interior en plena calma : l'antic dic de la campana ont el *Girald* está de reparacions, els dics grans ara ja desallotjats dels dos grans cuirçats de 15.000 tonelades que floten ja, davant nostre, acabant-se la seva construcció.

- Oh – ens parla, el simpático amic – si poguessin veure la bellesa de les máquines en plena vida... Quina llástima, perquè la casa Vieckers ho ha montat amb la darrera perfecció. Quina diferencia de quant ho tenía el govern espanyol. No tan sols els aparatos son d'una modernitat prodigiosa sino que també ha enviat els contramestres d'Anglaterra per a ensenyar als nostres obrers.

- Doncs digui que d'aquí pot venir un progrés notabilíssim per a la metalurgia espanyola.

- Certament. Aquí pot esser una escola de mecánics per a tota classe d'industries.

- L'influencia dels anglesos deu esser, doncs aquí verament notable. Aquí tothom deu estar a favor els aliats, eh?

- Cá no senyor. Al contrari: aquí mes aviat son anglofóbos.

- Aquí, precisament, contra Anglaterra?...

... Arréu de la terra existeix l'ordi del impotent contra'l poderós.

.....

Cap al tard retornárem a la Corunya després d'haver passat un día inolvidable, ple de fondes emocions estéticas.

(A) ERIN, Jordi. “El festival artístic a benefici del chor Germanor Empordanesa” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 214 (17 d’abril de 1915), pàg. 2.

L’espléndida Sala Edison s’omplena. Amb aixó quedat dit, que la vetllada artística del passat dijous organitzada per la secció choral del Cassino Menestral a benefici de la seva “senyera”, constituí un veritable aconteixement. A l’hora de comensar l’espectacle, se trobaven ja despatxades totes les localitats.

Además de varies projeccions cinemàtiques, figurava en el programa l’execució a gran orquesta de dos obres d’en Jordi Bizet. L’espectació despertada en el nostre públic, músic per intuïció, coneixedor i gastador de la bona música, no se vegé defraudada amb l’audició de l’inmortal *Carmen* i encara menys amb aquell cant apassionat d’amor qu’es *L’Arlesiana*, l’obra excelsa del gran Bizet.

L’orquestra, composta de proa de quaranta músics, dispersats la vigilia tocant quiscun a son albir, i aplegats l’endemà per obra i gracia del pulcre artista en Lluís Bonaterra, féu maravilles en l’execució. Es propi del temperament llatí, aquest prodigi, i per poc que s’hi reflexioni en el cas artístic del passat dijous, un s’ha de doldre de que no se mantingui constant la coessió entre aquell estol de músics sota una experta i delicada batuta, única manera efíca d’arribar an aquella perfecció que tots ansiem per a les coses de casa.

La tasca del jove mestre Bonaterra se vergé coronada per l’èxit i premiada xardorosament pel públic qu’omplia el local: aquest éxit assolit fa contraure al amic Bonaterra el compromís moral de seguir organitzant conjunts instrumentals per a fer-nos fruïr les belleses de la música, fruïcions que per desgracia son áus de pas, ben rares per cert, en la nostra monótona vida ciutadana.

Jo des d’aquí demano, en nom dels aimants de la música, a tots els executants del Festival del dijous passat, a tots els quals adreço la mes sincera felicitació, - jo els hi demano, de que posin tota la bona voluntad posible, per a que puguin celebrar-se sovint a Figueres, festes com la que comentém.

Figurava també en el programa, el cant per el chor beneficia de tres composicions: *Salut als cantors*, *La Pastoreta* i *Cant de Germanor-Himne*.

La novella entitat artística ens mostrá anels dignísimos de trevallar fermament, per a l’art choral, i constitueix una esperança per a el renaixement del bon gust musical a l’Empordá.

Jo saludo al chor “Germanor Empordanesa” mes que per lo que es, per lo que pot ser i significa: Ell sintetitza l’anel d’una joventut sana i forta, enamorada del misteri de la vida, fortament optimista, menyspreuadora del no fer res de les vetlles viciosas,

que amb l'ànima amarada dels sants ideals del art patri, vol triscar amb dalit i coratje les regions ont els escullits conreen i frueixen les obres excelses dels nostres poetes.

Jo te saludo joventut figuerenca de "Germanor", perque entre l'indiferencia i l'apatía dels més, saps il·luminar la teva vida amb la santa Il·lusió. Treballéu, companys. Canteu-la sovint la cançó vostre, i féu de les vostres cançons, no un senzill i superficial passatemp; compeneutreu-vos de l'essencia dels vostres cants i qu'ells siguin l'expressió fidel de la vostra ànima generosa.

En aquest moment de la nostra primera salutació permeteu-me que jo vos digui com el poeta : « el sentiment de Patria vos farà forts; el sentiment artístic vos farà purs ».

Aixís, amb la cançó als llabis com una flor lluminosa de pau i d'alegría, avençaréu: bons perque reencarnéu paraules de poeta i optimistas perque sou joves i sous forts

– Canteu companys, sense temor als desenganys.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 215 (24 d'abril de 1915), pàg. 2.

Notes de viatge

En el cor de Galícia: -- Cap a Santiago.- En un dels autors que fan tres cops al dia el trajecte de la Corunya a Santiago, empeném la darrera etapa de la nostra peregrinació. L'ample i llisa carretera va trescant terra endins per puigs i montanyes per a baixar an els innumbrables valls i planuries que seguidament se succeeixen. La topografia accidentada del centre de Galícia ofereix al excursionista un espectacle molt pintoresc...

- Avuí brilla el sol per primera volta des de fa tres mesos – ens conta un company de viatge – i molt serà qu'abans del vespre no torni a ploure... Aquí plou temporades enteres...

Per sort avuí, el cel es d'una serenor magnífica, d'un bláu fresc tot just rentat i la verdor de les prades es d'una tal intensitat i d'una tal bella formosor qu'ens fa evocar aquell pensament de Ruskin: “la vegetació es com una ànima imperfecta de la terra que li fos concedida per a respondre a l'ànima del home”.

Aprofitant la soleiada, s'extenen arréu de camps i viaranys, blancs estols de roba neta posadas a aixugar. Es tan abundosa la blanca estela que sembla talment com si una afadigada manada de blancs coloms s'hagués depurada per reposar, damunt les verdes terres gallegues.

L'automóvil-dilegencia va fent vía. Trobém les típiques carretes tirades per bous, amb l'inolvidable xirriar, barreja de xiulet amb sonoritat de campana, unics artefactos de locomoció rural en aquells indrets... Ens creuém amb homes cavalcats damunt de burros, mentres la dona a péu va tirant del animal... Trobém mes homes a cavall i mes dones a péu, habillades amb mocadors de brillant colorit, que venen de la fira d'un poble proper... Fem vía, sempre, per entre una infinita catifa verde, que tot ho cobreix, qu'es la joia dels remats i les vacades, la força de tota la vida i meditació pastorals... Oh! l'infinita suavitat de les prades que s'inclinen des d'els rierols seguidament curulls d'aigua cristallina, fins a les ombres dels pins que a la cima dels turons i marges sempre verds semblen vetllar l'armonía de nostre mare eternal...

Per fi arribém al cim d'una llarga costa: tením Santiago a la vista asseguda en un petit Puig al bell mitj d'una plana sempre verdosa. Domina la ciutat, la catedral amb ses torres, voltada d'esglésias i monastirs, tot d'una grisó severa, sense reflectes de cosa viua. Tot en aquesta ciutat dona la sensació d'una gloriosa vellesa, tot es reposat i foro, com el granit dels seus monuments...

Mes al defora, els camps en eterna verdor se mostren al foraster breçats per el murmuri de les aigües que somen arreu generoses, compensant amb sa riquesa l'apatía dels humans.

Impressió general de la vida a Santiago.- Figureu-vos una ciutat en ple segle XV, i que per art d'encatament s'ha mantingut durant segles aturada, arribant als nostres dies amb l'esperit d'aquell temps. Es una pessa magnífica de museo qu'ens mostra l'ánima d'una época passada, pessa curiosa que atráu i encisa al artista i al arqueolec, an els que per ofici o afició miran endarrera per delectança propia, empró no pas amb anel d'apendre-hi una vida esdevenidora.

Si volgués i sapigués contarte – amable i pacient llegidor – tot lo qu'es aquesta ciutat de Santiago, me caldría molt temps i molt espai: d'abdos coses n'estic pobre. En aquestes noves volanderes sols aspiro a estargir-hi algunes impresions de viatge.

Passejant-me per les tortuoses i estretes *ruas* de Santiago, vorejades sempre per cases de pedre ben sovint esmaltades d'esculptures barroques i sempre sagellades per un escut heráldic, he comprés les paraules de Geissler: "el carro del Temps en son constant rodar, al destruir i enderrocar velles idees i antics edificis, símbols d'aquelles, sembla no haver passat damunt de Compostela que conserva l'aspecte d'una ciutat d'ardents místics, d'ascetes consagrats a l'adoració estática".

Aixís es l'aspecte exterior de les coses: empró preguntant, inquirint, n'he tret la convicció, que sota la crosta d'una austeritat mitjieval, d'un misticismo exemplar hi bull un temperament fortament apassionat, el que lligat per rutines i prevencions ha de degenerar forçosament en vici. En poques ciutats de 40,000 habitants hi existeix com a Santiago, un hospital destinat exclusivament a luéticos i quasi enlloc, segons els tècnics, abunda tan, aquest flagell de la vida moderna : l'avariosis.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 216 (1 de maig de 1915), pàg. 1-2.

Notes de viatge

Les bel·leses d'altre temps i el respecte qu'es mereixen.- “Un filòsof il·lustre digué que l'arquitectura era una música petrificada, i se li criticà molt. Nosaltres creiem que no's pot insistir millor en aquest bell pensament que dient que l'arquitectura es una música que s'ha tornat muda. I sino penséu en Orfeo quant li fou donat un gran desert de pedra, i ell acomodant-s'hi saviament, al so vivificador de la lira, se féu neix a l'entorn una gran plaça. Les pedres fortament dominades desseguida pels sons poderosament encisadors degueren arrencar-se del informe macís que les unia, començàren a moures en entusiasme i anaren acobnant-se artísticament i ordenant-se degudament en rítmiques fileres i alçant-se en murs proporcionats; i els carrers anaren allargant-se. Els sons expiren però en resta l'armonia”.

Al trobar-me al bell mitj de la gran plaça solitaria de Santiago de Galicia, davant de l'infinita bellesa que els meus ulls oviraven, vaig recordar les paraules de Goethe ja descrites.

Figúrat llegidor amic, una gran plaça creuada per grans vies de amples lloses, que quatre edificis, meravella de l'arquitectura, cerquen per ses quatre bandes: la Catedral davant de Càla vila i l'Hospital Real davant del Col·legi de Sant Gerona avúi Escola Normal de Mestres.

La casa de la Ciutat o Palau de Rajoy te una fatxada de 84 metres de llarg, d'estil jonic. Construïda en la segona meitat del segle XVIII ofereix un conjunt sobri i elegant.

Davant per davant del monument qu'en podríem dir de la Justícia, hi ha el monument de la Fé, aquella magnífica catedral compostelana en quin si atesora l'esperit religiós de l'Espanya històrica. La fatxada principal dita del *obradoiro*, es la que fa costat a la gran plaça. D'aquest frontis sols vos diré que'es reconegut com la mes bella i sumptuosa obra del estil churrigueresc. El seu tamany colosal i la riquesa exuberant dels seus detalls, farcits de flors i fruites, pletòrics d'escuts i estatués, s'imposen, donant-nos la justa impressió del poder que debía exercir al creient peregrí que sols ajudats per la fé anava a raure vora el sepulcre del Apostol. Aquesta fatxada termenada en 1750 ens amaga la portentosa obra del Portic de la Gloria que uns metres mes endins, se guarda aixoplugada com a mostra d'aquell genial Mestre Mateo.

De l'inmensa plaça ocupa la cara Nort l'Hospital Real fet construir per els Reis Catòlics per a donar hostatje als pobres peregrins. Dintre l'arquitectura civil es un dels

mes exquisits models d'aquella barreja de gòtic i renaixement qu'imperaba en el segle XVI. Enderrocada la fatxada primitiva en el segle XVII fou construïda de nou sota la direcció d'un monjo de San Martí i d'ell son especialment els balcons i finestral churrigueresc als costats de la gran portalada. El conjunt es bell, d'una bellesa exquisita i difícilment s'oblida un cop contemplada i admirada.

I per fi, enfront del Hospital Real, ocupa l'altre banda de plaça el col·legi de San Geroni, del que cal esmentar el pòrtic romànic ojival ricament ornamentat.

Heu-vos aquí la gran plaça, ample, esbelta i limitada per la arquitectura mes diversa i mes bella que s'hagi pogut imaginar, sembla talment filla de la fogosa i noble imaginació d'un Miquel Angel interpretant amb son geni prodigios els desitjos d'un Mèdicis.

L'ample plaça está quasi sempre deserta i en aquella solitud s'imposa forçosament l'evocació de la Santiago mitjieval amb sos peregrinacions, amb sos seguicis de bisbes, llegats i prínceps que portaben amb sa fe, ses riqueses i fins pot ser malgrat ells, les costums i les idees d'altres terres... Sols la gran plaça pot fer-nos presentar les multituds que aneloses de miracles l'han creuada...

Les belleses d'altre temps be se mereixen el respecte i la veneració dels presents...

Oh! gent de Santiago: respecteu-la la solitud de la vostra excelsa plaça. No l'enlléiu amb un monument de ciment armat, encare qu'ell sigui en honor del qui vos ha construït i conservat les carreteres o vos ha mantingut la guarnició... Que contra el monument que teníu projectat instal·lar-hi, en honor al senyor Montero Rios, l'home del Tractat de Paris, fins les pedres de la Torre de la Carraca, devallarant d'indignació.

(A) VELIVOLE. “Des del Cap de Creus al de Finisterre” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 218 (15 de maig de 1915), pàg. 2.

Notes de viatge

El Pòrtic de la Gloria i Mestre Mateos.- L'ampli i poderós conjunt que ofereix al espectador la mole inmensa de la Catedral de Santiago, quines pedres ennegrides i gastades per les plujes seguides, produeixen una impressió d'agradable bellesa, es l'estoigt de la mes bella obra romànica qu'els meus ulls vegeren.

El Pòrtic de la Gloria situat a uns metres darrera la fatxada dita del *Obra doiro*, constituïa ell mateix, l'antiga fatxada que tenia per fonaments la capella romànica que s'anomena vulgarment la Catedral vella. En el *Pòrtic de la Gloria* l'art romànic arribà als límits de la gràcia, excelsa sinfonia de pedra qu'encanta la vista i qu'ens evoca la prosperitat i riquesa a que havia arribat la ciutat compostelana en el segle XII. An aquest bellíssim *Pòrtic* ni la consagració li falta, perquè ha sigut lloat per poetes, dibuixat per pintors reproduït per esculpors, venerat per tots els aimants del art mitjieval qu'el consideren una de les mes grans obres arquitectòniques del mon. Fins el govern anglès en 1866 en feu fer una reproducció tamany natural, que costà 2300 lliures esterlines i figura actualment en el Museo South-Kensington de Londres.

Perteneix aquesta notable creació al romànic terciari, en aquell solemne i misteriós moment, en que anava a apareixre l'afiligranat gòtic amb el que, a certs indrets, sembla barrejat. El *Pòrtic* se presenta dividit en tres arcs que corresponen a les tres naus del temple, i d'ells, el del centre – naturalment mes ample – omplena el gran vano de la nau superior, i esta dividit en dos troços per la columneta central que sosté el gran timpà. Els arcs tots son abocinats i ses arquivoltes se veuen cobertes de figures, la del centre i de la dreta; els de l'esquerra de rica i abundant ornamentació, de fulles espléndides i característiques del romànic galleg.

Diverses i variables amb el temps han sigut les interpretacions donades an aquesta sublim composició, espléndit poema de pedra que al immortalitzar a son autor immortalitzà al ensemps el renom gloriós de la Catedral Compostelana. No tenim espai per a recullir dites opinións ni per a descriure aquesta infinita magnificència, sols apuntarem: en el arc central s'hi representa l'església catòlica, en el de l'esquerra l'església dels jueus o sinagoga i en el de la dreta l'església dels gentils. L'importància capital del *Pòrtic de la Gloria* está en la decoració iconogràfica, en la distribució de les cent trenta cinc estatures i alts lleus que malgrat l'espai limitat, l'autor sapigué combinar-los d'una faísó tan original qu'enlloc d'alterar el projecte arquitectonic ens sorprén de moment i ens obliga a la mes fonda admiració. Res hi ha en éll, fill del estar, tot respon a l'interpretació que del assumpte bíblic en feu el gran Mestre Mateo.

Tothom que sigui capaç de sentir la bellesa s'extasiarà segurament davant d'aquesta obra romànica del segle XII época de barbarie, en que l'il·lustració era patrimoni de pocs, en qu'el predomini de la força bruta al ensemps qu'el fanatisme religiós i la superstició, debien impossibilitar forçosament el desentollo de la raó i de la fantasia del artista...

Per aixó, el nostre esperit curios voldria coneixre an aquest artista genial, an aquest Mestre Mateos al qui l'història no coneix per altre nom ni sap res mes, sino que li fou conferida una pensió de cent maravedius anyals per el rei Ferran II en pac de les seves obres. Oh! si les pedres poguessin contar-nos l'enteresa de carácter, barreja de fe i d'humorisme, del qui les féu immortals. Qui pogués fruir la coneixença d'aquest ser superior, que sapigué sostreures al ambient que l'ofegava per a crear aquest monument eloqüent, expressió de vida, deslliurat dels convencionalismes de la época i enamorat de la naturalesa amb tota sa magnificència i amb entera llibertat. La jovialitat del autor ens arriba, a través de generacions en les idíl·liques qualitats del monument...

Mestre Mateos! Que interessant degué esser la vida d'aquest magbífic i genial artista... Qu'ens en queda d'ell, apart la seva obra del *Pórtic*, la fatxada de les *Platerías* de la propia catedral i l'atrevidíssima construcció inclinada del Real Monastir de Sar? Darrera del Portic de la gloria i sota la columneta central hi ha una figura arrodillada; diuen qu'es la efígie del Mestre Mateo. Sobre la seva espatlla reposa l'obra excelsa que ses mans creáren...

I el seu poble l'honra i el santifica an ell i a la seva obra. An aquesta per la constant admiració a la seva infinita bellesa: i an ell amb la santa i ignocenta creencia de que aquella efígie, coneguda a Santiago amb el nom de *Santo d'os Croques* posseix el dó de fer adquirir memoria i talent an els infants que van a trucar amb son cap la testa rizada de Mestre Mateo... Veneració ingénua a la inspiració! Santa creencia de les gents senzilles qu'esperen consagrar els caps de llurs infants amb el geni venturós d'un dels mes grans artistes de l'humanitat!...

La primera peregrinació del any Sant. – L'etzar ens ha portat a Santiago en aquest any de 1915 qu'es any sant per la casualitat d'encepegar-se el día de Santiago, en Diumenge. Per aquest estar l'esglesia catòlica dona indulgències de major quantía an els fidels que van en peregrinació a Compostela, combregant i passant per la Porta Santa, situada darrera l'absis de la Catedral, porta que resta sols oberta durant l'any Sant.

Un dels atractius per l'excursionista en aital época, es, les pergrinacions. Per casualitat hem presenciat l'arribada a la catedral de la primera peregrinació del present any Sant. La composaben unes 6000 persones de la comarca de Bahía situada a uns dotze kilòmetros de Santiago: han vingut a peu.

Des dalt de l'escalinata de la catedral l'estol de peregrins habillats amb mocadors d'auriolats colors produïa una bella impressió de vida, una nota de color, que anava avençant, tot cantant horriblement un himne deplorable per la manca de sentiment poetic que revelava.

Els organitzadors de peregrinacions s'han percatat de que, com tot negoci, anc que sigui de Cine, necessita per a anar endevant, alguna atracció. Per aixó en aquest any Sant, a cada peregrinació farán anar el *botafumeiro* que abans se reservaba per a el día del Apostol. Per aixó també, ens trobavem nosaltres en la catedral al esser invadida per els peregrins de Bahía... Aquella multitud que de lluny ofería un agradable aspecte de color i de vida, semblava camviada, vista d'aprop. Els rostres cançats, suats i polsosos, de cantelludes faccions cridant inarmonicament l'himne, semblaven talment condemnats dantescs, animes en pena... I d'entre ells en sortía un tuf, sentor de marisc pas fresc, que obligava a fugir...

De sopte, començá a oscilar suament el magnífic incenser de plata, alt de dos metres que penjat a l'intersecció sota la cúpula a trenta dos metres d'alt, anava a creuar l'espái. El *botafumeiro* al qui Victor Hugo anomená en ses *Orientalis*, el réi dels incensaris, se balanceja majestuosament a lo llarg de la nau creuada de la basílica, accelerant el moviment, fins a arribar, en creixent velocitat, d'un extrem del crecer, al altre extrém, escriguent en son viatge un semicercle de fum blanc qu'embalsama l'atmósfera de l'esglesia semblant a voltes que va a estrellar-se en el sostre del temple. Ja en el segle XV existía, i s'usava per a desinfectar l'esglesia: se coneix que abans de nosaltres, algú havia ja fruit l'olor de marisc...

Camí de retorn.- Del nostre viatge a Santiago ens emportém una bella recordança; de bones amistats enforteïdes, de monuments admirats, de belleses venerades. Empreném el camí de retorn deixant a Santiago, la mitjeval, la de les glories passades qu'ens evoquen temps que no retornarán, ciutat venerable que com digué el poeta:

Vive com'a nosa terra

D'as relembranzas d'antano.

I al retornar a la nostra dolça Catalunya recordém a Lord Avebury quant diu: un dels mes grans plaers del viatjar es la tornada; i ningú que no hagi corregut mon pot donarse compte de la devoció que'l caminant sent per Domiduca – la dea dolça i gentil qui vetlla la nostra tornada a l'escon.

(A) VELIVOLE. “El jardí de la ciutat” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 220 (29 de maig de 1915), pàg. 3.

Uns meus dilectes amics i digníssims concellers municipals, els senyors Trulls, Pichot i Cusí proposáren fa uns dies, an el nostre Ajuntament la creació d'un parc o jardí públic. Fóu per a mi una joia infinita la coneixensa d'aital projecte perquè constituía un dels meus ideals, que anaven a esser possats en pràctica per iniciativa d'uns enamorats de la Natura, amb la cooperació del nostre Ajuntament que no pot deixar d'acullir i realitzar un tan bell projecte...

Un jardí per la ciutat... Que tot ciutadà tingui el lloc d'esbarjo ont temperar l'esperit neguitós de les seguides lluites per la vida!... Heu-vos aquí un projecte que sols poden combatre en la seva essencia, els filistéus, els masells d'ánima, els orbs a les bellestes de la Natura...

No sé, si tu, llegidor inconegut, sents per un jardí comunal l'amor que jo hi sento... En la part alta de la ciutat, a racés de tramontanes, amb vistes al poble dels nostres amors, ovirant el campanar i les teulades que tan estimem, tenir-hi un indret ombrejat d'arbres de tota mena damunt d'una prada verdosa clapejada de flors; un lloc de repós ont uns bancs o seients amables i comodés ens brinden el descans sota la blavor d'un cel immaculat... I allí en la tarde desavagada, en l'hora d'esplái, en la nit calmosament estrellada, un hom anar-hi a esvaire les seves preocupacions, trobant en les imatges asserenades del mon material les alegríes d'un ordre nou que li demanen l'amor, començant i prosseguint el dialec entre l'home i la terra, dialec de confortació que tota l'humanitat deu sapiguer entaular per a viure digne i bellament...

La dolça placidés del jardí ciutadà no es pas l'espectacle de la Natura indomable, amb cascades i avençs, amb boscos tropicals i luxuriosos: en la natura exacerbada ens hi manca ço que's goriment per a l'esperit neguitós, la naturalitat. Amb els espectacles monstruosos de la Natura, el Dialec no es posible per l'inferioritat del home, per la manca de l'amistat que tot diales demana – l'home hi resta aclaparat, absorit, admirat empró no hi troba el repós.

En el jardí ciutadà tampoc hi debém trobar el preciosisme d'un parc estilitzat, ha d'esser éll com un trot de natura salvatge posseït d'una mes gran finor i transparència, com d'una natura atemperada, una mena de simplicitat conseguida pels procediments subtils de la coquetería, un lloc ont l'intuició de la bellesa es trobi aprop de l'esperit de l'home.

El jardí de la Ciutat el tindrem i ell será un pas mes en el camí de progrés de les nostres democracies. Qui de vosaltres, poble meu, no ha sentit la recança de l'ombra d'uns arbres prohibits a nosaltres per una reixa i un portal? Qui de vosaltres no

ha somniat en un havent dinat d'istiu, passat a la fresca d'una plantada? I aixó que ho hem enyorat i desitjat, que amb dolor ens en havém estat, pot i deu esdevenir del domini de tothom.

Els homes que facin el jardí de la ciutat mereixerant l'agraïment de tothom i especialment dels vells i dels infants... Si algú trobés encara que no necessitém jardins per a l'esperit i que ja en tením prou amb els horts de prosa alimentícia, jo li demano que se senti egoïste. Si te fills que pensi en els jocs que podrien donar la salut als seus fills, brincant i saltant en plena natura al abric de fredes tramontanades i d'accidents urbans. Si no tingués fills o encara qu'en tingui, que pensi en les hores de la vellesa, - en les qu'el repós es el premi d'una vida dignament viscuda, - ont les podrà passar mellor, que al redós d'una alsina contemplat els cloquers de la seva ciutat que breçaren els seus primers passos per la terra...

Un jardí per a la ciutat! Bella santa i noble idea qu'esdevindrà realitat per honra dels seus iniciadors i per el bon non de Figueras.

(A) ERIN, Jordi. “Les representacions Morano” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 221 (5 de juny de 1915), pàg. 2.

La Companyia que dirigeix l'eminent actor Francisco Morano ha vingut a donar en el nostre Teatre Principal sis representacions, estrenes de sis obres interessants de per si i que permeten admirar especialment, les complertes facultats artístiques del seu director. Tan per a parlar de les obres com per a parlar de l'execució, voldríem desposar de l'espai necessari, doncs si fruició es per a l'espectador el contemplar obres mestres perfectament executades, fruició també troba l'humil cronista al poguer prodigar jusament els seus el·logis.

Amb *Papá Lebonnard* del poeta francès Aicard, afiligranada obra de laboratori, que dona motiu al protagonista a lluir les seves facultats de ductilitat i, de precisió alhora, debutà la companyia Morano. No tenim espai per a parlar de la obra, aquella ficció artísticament assaonada. En Morano manifestà la seva maestría en la graduació de valors dintre una tónica sobria, real, donant vida al personatge.

Els demés discrets en sos papers. Forts aplaudiments premiàren la tasca dels actors.

Fou la segona de la serie *Los Muñecos* d'en Pierre Wolf, obra plena de vida, filla d'una fonda observació de la vida real, curulla de subtilitats, escola del ben dir i de l'el·legancia, ensenyança moral per a matrimonis joves, digne dels mes calurosos el·logis. En Morano feu un marqués, admirable, ple de passió, arrancat de la vida real. L'execució d'en Morano fou sols igualada per la que'ns feu la Sra. Villegas qu'estigué soperba en son difícil paper.

Els conjunts foren justament presentats movent-se tots els personatjes amb el mes bon gust, demostrant l'acertada direcció escénica.

El Collar de estrellas d'en Benavente fôu la tercera d'abono. Coincideix amb el *Foc Nou* de l'Iglesies, com abans havia coincidit en Benavente en *La Malquerida*, amb Misteri de dolor d'en Gual. La dignificació pel treball, qu'es el tema desenrotllat en la comedia dramática, hi está exposat d'una manera conceptuosa. El principal personatge *Don Pablo* es un visionari que parla amb frases rebuscades d'una enlluernadora brillantor. Cal esser just, reconeixent la manera el·legant i delicada de resoldre la comedia, tota plena d'aquella finor barreja d'ironia, que tan delecta en la prosa d'en Benavente.

L'execució perfecta com de costum entre la companyia Morano, fent-se remarcar ademés dels dos personatjes principals *Don Pablo* i *Juana*, (que dit sigui de pas, volgué fernos desconèixer els anys que debia representar), el Sr. Portes qu'ens feu un *Don Felix* admirable.

La presentació escènica força completa essent digne de menció especialment la presentació de *Los muñecos*. En *El collar* feria la vista la disposició del sostre del primer acte.

El públic no ha respost com devia a la lloable tasca de la companyia Morano i es d'esperar qu'en les dos representacions que falten, acudirà a fruit d'aquelles visions artístiques quina perfecció es rara en la vida teatral figuerenca.

(A) ERIN, Jordi. “Les representacions Morano”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 222 (12 de juny de 1915), pàg. 2.

“El Renaixement” es un moment únic, intermedi entre l’edat mitja i l’edat moderna, entre la cultura insuficient i la cultura excessiva, entre el regne dels instints verges i el regne de les idees saonades. L’home deixa allavors d’esser un animal groller que no sap fer altrament qu’exercir sos membres; no es encara un pur esperit de despatx o de saló que no sap mes qu’exercir la seva raó i la seva llengua. Participa de les dos naturaleses: te somnis intensos i perllongats com un barbre; te curiositats fines i delicades com un home civilitzat. Te anels famolencs, empró també te refinaments, s’interessa amb l’exterior de les coses, empró els hi demana d’esser perfectes; les belles formes que contempla en les obres dels seus grans artistes, fan evaporar les figures vagues qu’en sa testa n’ien i satisfán els instins sords de que son cor n’és pastat.

Aixís era l’Italia dels Papes, barreja de muscles i cultura, d’expadatxins i artistes en la que la justícia se la féia cadascú, i en la qu’el cástic del delinquent dependía de la seva condició: aixís ho conta el propi Benvenuto Cellini que havent assassinat a un arquebuser, fou enviat a cercar per el Papa. Empró Benvenuto abans de compareixre tingué cuidado d’emportar-se algunes belles peces d’orfebreria per ell fetes. “Quant vaig compareixre devant del Papa – conta el propi Cellini – me llençá una mirada qu’em feu tremolar, empró quant vegé les meves obres sa cara començá a asserenar-se”. Despres de lo qual, el Papa dirigint-se als amics del home assassinat per Cellini lis digué: “Sápiguéu qu’els homes únics en el seu art com Benvenuto, no deuen pas estar sotmesos a les lleis, i ell menos que cap altre, doncs jo sé qu’ell te raó”.

Aixó demostra a quin punt la costúm de l’assassinat estava arrelada a Italia. El sobirà del Estat, el vicari de Deu, trobava natural qu’un se fes justícia, i protegía l’assassí amb son indiferència o amb son indulgència, amb sa parcialitat o amb son perdó.

Cal tenir present lo dit, cal coneixre quelcom d’aquell florit renaixement, per a sentir la justa evocació que d’aquella epoca se fá en l’obra inglesa, traduída al castellá, titulada *El Cardenal*. Com a evocació històrica es d’un encís admirable; com a obra escénica des del punt de vista d’argument es artificiosa i efectista.

En Morano vencé les extraordinaries dificultats del *Juan de Medicis* fent-nos un personatge sobri, ple de dignitat, donant gran relléu a la figura aristocrática sense afectacions, essent admirables les transicions de dolçura, arrobament d’esperit, tendresa i punxant ironia.

Tots els demés molt justos, fentse aplaudir junt amb en Morano. La Sra. Villegas qu'interpretá la mare del Cardenal amb energia i dignitat propies.

El públic qu'acudí nombrós a la representació aplaudí sorollosament l'obra i la justa representació que d'ella en féu la companyia Morano.

***

Amb *Los semidioses* d'en Frederic Oliver se despedí dels figuerencs, en Morano i els seus companys de farándula. L'obra aquesta no agradá an el nostre públic qu'anava al teatre enlleminit amb les delicadeses de les representacions passades i es trobá, amb una tragicomedia equivocada des d'el punt de vista escénic i vulgarment desenrotllada. Dintre l'obra s'hi presenten dos temes, l'un dramátic i l'altre pintoresc que resten sense fusió i per lo tant derivant sols el contrast de representar-se alhora en el mateix escenari, a pesar de qu'el contrast, era precisament l'ideal que volia assolir l'autor al escriure la obra. En el tema pintoresc li manca aquella graciosa frevolitat dels Quinteros per a evocar-nos amb justesa i amb art, la vida andalusa; en el tema dramátic, l'autor ens presenta un cas patológic i se coneix qu'es degué deixar emportar per l'anel de que s'hi lluí l'actor, fent-li cometre aquest anel algunes incongruències d'una gran falsetat, com es la de que un malalt que no troba l'escalf degut dintre'ls seus, renunciï perquè sí, al amor de la dona volguda, quant es mes propi d'un malalt l'egoisme que no pas el desprendiment.

En fi se tracta d'una obra que vol conmourre i vol regenerar al poble. La intenció és bona, empró no passa d'intenció.

La companyia Morano executá l'obra amb carinyo, si be no lográ la perfecció assolida en les demés obres qu'el nostre públic li havia sorollosament aplaudit.

(A) VELIVOLE. “En el primer aniversari de la Guerra Gran” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 229 (31 de juliol de 1915), pàg. 2.

Dintre pocs dies farà un any que la superbia sense entranyes d'un home, portá el dol i la miseria als camps mes bells i mes feconds de l'Europa civilitzada. La guerra, la guerra horrorosa i sagnanta, assola fa ja dotze mesos el cor del mon.

Aquesta guerra quina veritable essencia es la defensa de la llibertat humana i del esperit democràtic contra un criteri mitjieval d'organització política, qu'es la defensa de les petites nacionalitats contra les corrents d'un imperialisme dominador, sols ha revelat la grandesa d'ánima dels qui precisament no la cercaven, i que l'acceptaren, forçosament, obeint al instint de conservació que converteix en heroi a l'home mes pacífic de la terra.

Aquesta guerra, qüestió de vida o mort per a els pobles mes nombrosos i mes rics de la terra civilitzada posseeix la noblesa de la lluita entre les dos forces mes grans del mon: l'enveja regressiva d'acaparar l'home dintre una organització de cobdicia per un fi d'esclavatje generalitzat, i l'oposició belicosa de les dignitats individuals i nacionals, inferiors en concentració pot ser, empró decididament superiors per l'exasperació de les energíes conscientes que no poden donar tota sa plenitud sino es amb la duració, amb el temps.

Com a homes lliberals i nacionalistes debém celebrar la victoria que'l temps i la tenacitat donarán an els pobles que'n aquesta guerra de principis lluiten per la llibertat dels pobles i per la dignitat humana.

Fatal es per a l'Estat espanyol el romandra oficialment neutral, que som massa pobres i impotents per a intervenir dignament, empró aixó no vol dir que com a ciutadans lliures no poguém manifestar les nostres simpatíes i ajuda moral per a la causa dels aliats, que amor i simpatía sols volen de nosaltres aquells qui combaten amb tota la noblesa de la seva ánima contra la ciencia sense ánima dels barbres teutóns.

Com a poble, com a nació, no debém oblidar les paraules del gran Manzini: “Neutralitat en una guerra de principis, es mera existencia passiva, oblit de tot lo que fa a una nació digne de respecte, negoció de la llei comú de les nacions, ateisme polític”.

Per el nostre propi respecte debém manifestar la nostra simpatía i la nostra adhesió a la causa dels aliats, an aquesta gloriosa i immortal Bèlgica, an aquesta Anglaterra esforçada, an aquesta França renascuda, que contra lo que, de bona o mala fe s'ha dit d'ella, ha mostrat al mon, la seva ánima serenament heróica i digna.

En aquest primer aniversari de la guerra gran, vúi fer l'el·logi de l'ànima francesa amb paraules alemanes. D'un carnet de rúta trobat a un oficial alemany, n'es aquest full:

“Acabém de fusellar un traidor, un jovenet francés perteneixent a una d'aquestes Societats de Gimnástica que ostenten cintes tricolors; un pobre marrec que plé d'infatuació s'havía posat al cap esser un héroe. La nostra columna passava per un llarg camí voltat de arbres. Allí fou trobat aquell infant i li varem demanar si hi havia francesos per els contorns: va refusar donar-nos cap informació. Cinquanta passos mes lluny, una descárrega fóu dirigida sobre nosaltres des de l'espessor del bosc. Varem demanar en francés al infant preSoner, si sabia que l'enemic se trobaba en el bosc. No ho va pas negar. Ell mateix se va dirigir d'un pas segur cap a un pal del telégraf, s'hi posá d'esquena a la verdor d'una vinya que hi havia davant nostre, i va rebre les bales del pelotó d'execució amb un seré somriure a la faç. El miserable petit comediant! Verament es llástima de veure el valor tan mal empleat”.

Els pobles que saben posar en l'ànima dels seus infants *l'infatuació* de l'heroicitat, no serán mai vençuts... Aquella fortitut els portará a la Victoria definitiva que'l temps els hi reserva... que l'esforç es el préu que posen els Deus a les coses que valen la pena d'esser hagudes.

(A) VELIVOLE. “Flors d’heroisme” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 230 (7 d’agost de 1915), pàg. 3.

En una taula del bar, prop de la nostra, ont hi passém les ensopides i xafogoses nits estivals, tot somniant en aires frescos de platjes imaginaries, s’hi instala una dama gentil d’ulls fondos i blanca cara acompanyada d’un altre dama i alguns cavallers.

Arriben els cotxes dels hòtels de retorn del exprés i pocs minuts després, passa el noi d’*El Liberal*, *diario de la noche* : deixa uns exemplars i desapareix, camí d’altres cafés o bars.

El cronista agafa el periòdic convençut de que tornarà a llegir les notícies ja conegudes des de l’ mitjdia; empró resignat, se disposa a matar uns instants, quant la conversa de la taula veina li acapara l’atenció:

- Ah no, filla. No’m vinguis amb els francesos. Me son molt antipàtics...

- Bé però, que t’han fet per a no poguer-los veure?...

- França es el país de la corrupció. Allí l’inmoralitat ho ha invadit tot. Els francesos son uns degenerats que per capritxo deixen les seves dones i se casen amb altres abandonant els fills.

- Vaja dona vaja. No exageris. Jo be en conec de families franceses que son un model de respecte i d’honradesa.

- Si, ja me sabrás dir quin paper fan aquets homes a la guerra.

I la dama gentil d’ulls fondos i blanca cara, aná manifestant la seva animadversió contra la França i els francesos, sens dubte perquè no’ls coneixia o pot ser inspirada en les paraules de qualche porta veu mellista.

Avúi m’han arribat a les mans unes flors d’heroisme que amb tot el respecte ofereixo a la dama gentil d’ulls fondos i blanca cara, companya de bar en les nits estivals:

“Conta un ciudadá francés, ascendit a capitá, totjust vingut del front:

- L’hora mes bella qu’he viscut, la mes emocionant, fou la nit del 6 de setembre, quant els sub-oficials de la meva companyia, vingueren a demanar-me de jeurem com ells...

- Devíau caure de són.

Oh! – diu el capitá somrient – no es tractava pas de són ni de reposar, sino de la carga. Heu de sapiguer que un se llença contra l’enemic a salts i després de cada salt, un se jeu un instant, el temps de reprendre la respiració o de deixar passar una tempestat de metralla...

- I perquè no vos ajevíau com els vostres homes?

Respongué seriament:

- Perqué tenia por.
- Por? Un home que resta dret davant de la metralla? Estéu de broma.

Creiúme que no, es un cas de psicología. El quefe déu entrenar els seus homes i sols ho logra donant l'exemple. Si té un moment de defalliment tot s'en va en orri... Per aixó, per estar mes segur de mi, preferia estar dret sempre. Ajejut m'hauria sigut precís fer un esforç per aixecar-me i entrenar als altres. I tenia por, por de dubtar... ».

Que vos en sembla, dama gentil, d'aquesta ánima francesa tan *corrompuda*? Ja que havéu vist com *tenir pór* els francesos, escoltéu encara com saben morir:

Son dos morts que parlen – dos soldats caiguts en el camp d'honor, lluny l'un de l'altre i que abans de caure gloriosament, tingueren el mateix pensament. Un escriu a son pare:

“Demá será el día. Demá la meva companyia marxa al assalt, i com no se sap lo que pot esdevenir, he volgut dir-vos adéu a tots, abans de llençar-me en lo ignot. Pare estimat, estic tranquil, molt tranquil. Cumpliré com sempre. Si cáic, podeu estar tranquils, hauré tingut la mort d'un bon soldat i tots podréu pensar en mi amb l'ánima serena... La guerra que fem, prou val que's mori aixís...”.

Heu-vos aquí l'altre; el seu autor va morir el 7 de Juny:

“Estimats pare i mare. Váreu acceptar coratjosament la nostra separació. Jo també hauré suportat de la mateixa manera, el dolor que vos es reservat si aquesta carta vos arriba a les mans. M'he preparat a tots els aconteixements. No tindréu pas d'enrojir-vos del vostre fill quant se parlará de la guerra i si no retorno, estiguéu segurs qu'hauré caigut anant endavant. No estiguéu abatuts per el cop que la sort pot reservar-vos : que un noble orgull sustitueixi el vostre dolor. Enyoreu-me, empró no ploréu...”.

I are, dama gentil d'ulls fondos i blanca cara, davant d'aquest poble francés, brau i bo, quina ánima excelsa, noble i esperitual vos he mostrat, no comenseu a créure, qu'alló de la corrupció de l'ánima francesa tenia quelcóm de consemblant amb la llegenda aquella, que fa portar navajes en les lligues de les nostres dones de casa?

(A) VELIVOLE. “L’Assamblea i la manifestació”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 240 (16 d’octubre de 1915), pàg. 2.

“Pro zones neutrals”

L’acte celebrat el passat diumenge a Barcelona, fou la consagració de la voluntat de Catalunya que no vol morir sense lluitar. L’actual conflagració europea ha posat de manifest una vegada més l’inepcia i la desaprenedís dels governs que desde fa molts anys regeixen a Espanya.

Des de la pèrdua de les colònies, vergonyosa prova d’incapacitat governamental, que a Espanya vé parlant-se de regeneració, empró no de la regeneració veritable, nascuda del treball i de la reforma interior de la vida espanyola, sino de la regeneració filla del etzar i del miracle.

Devant de l’Espanya centralista, l’eterna somniadora, davant d’aquella Espanya que malgrat posseir l’enorme força d’imposar la seva llengua a divuit nacions d’Amèrica, no sapigué convertir en indústria comerç i cultura, l’extensió del seu idioma, s’aixeca sempre Catalunya, noblement serena, oferint an els pobres governs de la trista Espanya, el camí de la salvació i del floreixement patris.

Aixís Catalunya reclamá per boca dels seus parlamentaris l’implantació de les zones franques amén d’altres reformes d’ordre econòmics, que’ns haurien permés afrontar, sense perills de bancarrota la difícil situació que atravessen tots els pobles civilitzats de la terra.

La neutralitat que’s per els pobles ben regits font de vida de prosperitat i de riquesa, es solzament per a els nostres governants font de descáns i apacible repós, empró no pas el *gloriós repós de l’isart agegut sense alé damunt del seu jaç de granet* sino que per dissort d’Espanya es *el repós del bou afermat a l’estable davant la menjadora plena de ferratje*.

Contra l’apatía dels governants i l’indiferencia de les regions que prefereixen la mort per inanició, enlloc de la suada que l’esforç imposa, Catalunya feu sentir la seva veu, una i forta.

En l’históric saló de Cent de la Ciutat de Barcelona, els assembleistes representants de totes les encontrades catalanes votáren i presentáren als seus diputats l’ultimatum que Catalunya envía al govern del Estat Espanyol.

Els diputats tots, monárquics i republicans acceptáren l’honorós comanament, i publicament juraren lluitar com a Diputats, si les Corts eren ofertes com se demanava, o com a homes al costat del poble i allí ont convingués, si persistía l’injusta pertorbació del regim parlamentari...

Els picaments de mans d'aquell estol de ciutadans qu'omplena la Plaça de San Jaume, ja s'han oït a Madrid: el govern ha fixat la data d'obertura de corts.

Qu'els nostres parlamentaris no escoltin paraules ni s'acontentin amb promeses. Catalunya vol fets i sols fets, qu'el moment present no es apropósit per a divagar ni escoltar substilitats polítiques.

Catalunya no vol morir. Que no ho oblidin els Diputats de Catalunya, que no temin la lluita, que pel combat s'arriba a la victòria.

(M) “Poble de Figueras”, (7 de novembre de 1915), [solt]. Josep Puig Pujadas, Rafel Rovira, Salvador Vernet, Martí Carreras, Joan Carbona Molins, Abdón Ventura Genís, Joan Burgas Taberner, Josep Pichot, Josep Cruset, Bartoméu Trulls, Sebastià Lloret, Joaquím Cusí Furtunet, Josep Gratacós, Felip Cortada, Josep Viader Trill, Joan Teixidor Buscá, Narcís Roget, Joan Antich, Abdón Pairachs, Ferrán Rovira, Agustí Casanovas, Marian Moncanut, Esteba Bernet, Volney Comas, Joan Varela, Carles Costa, Eudald Soler Bofill, Francisco Batet, Santiago Massot, J. Domingo Pujol, Antón Vilá, Marcelí Llopart, Joan Torrentó, Josep Marqués, Josep Carbonell, Pere Sala Ferrer, Lluís Lacasa Font, Lluís Aupí, Miquel Teixidor, Ricart Martín Martí, J. Puig Pujulá, Joaquím Guillamet, Pere Figueras Oliveras, Ventura Capdevila, Joseph Davín Peyroló, Sebastià Balagué, Joan Románs, Pere Soley, J. Pujadas Quera, Joan Espigulé, Jaume Navarra, Fidel Dalmau, Pere Bosch i Bosch, Antón Junyent, Francisco Vidal, Antón Casas, Marián Baró, Francisco Canet, Lluís Garreta, F. Campá Lluch.

Per manament de la llei, el prop vinent diumenge 14 de Novembre, tindran lloc les eleccions per a la renovació parcial dels Ajuntaments de tot Espanya.

El partit d'U.F.N.R. obeint als seus sentiments de germanor envers totes les forces republicanes de Figueras, ja fets públics en el seu manifest de les passades eleccions municipals, oferí als diversos agrupaments de la localitat, una coalició electoral destinada a fer prevaleixre els sentiments democràtics de la majoria dels figuerencs, alhora que posar els fonaments d'una futura i completa unió.

Rebutjada la coalició, per manca d'unitat de criteri entre'ls radicals, i sense fonament de cap mena, per part del Centre del carrer d'en Lasauca, ens hem trobat obligats a anar sols a la lluita, i lo qu'es mes dolorós per a nosaltres, a combatre a germans nostres en República: empró per damunt dels nostres dolors hem sentit la nostra missió, qu'es, en les presents circumstancies, de salvació per a la Ciutat.

Devant la desatentada actuació dels qui volen implantar la desgavellada reforma de la *substitució* dels consums, sense miraments a l'hora i al moment ni a la possible ruina del poble de Figueras, nosaltres aixequém la nostra bandera de seny i bon regisme, inspirats en el mes pur respecte als nostres ideals republicans i federals compaginats amb el progrés i prosperitat de la nostra estimada Figueras.

El partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana que per sa tasca eminentment democràtica i francament constructiva, ha creat un estat d'opinió en la nostra ciutat, considera un deure l'intervenir en nom dels seus ideals, presentant en les vinentes eleccions, una candidatura que es concreció de la venerable tradició republicana d'aquest noble Empordá, alhora que representativa de les ansies renovadoras que senten quasi tots els figuerencs.

Els nostres homes anirant al Municipi sense mes manament imperatíu qu'el de la seva consciencia, essent la seva historia cívica, la mellor garantia del seu zel i

honrada administració. Els nostres candidats, apart les llurs iniciatives, lluitaran a cà la Vila per a portar a complerta execució els projectes qu'els nostres Concellers han començat en el darrer bieni: Xarxa de cloaques, Parc-bosc municipal, construcció del nou Hospital, cursets d'Agricultura, etc., etc., tasques que han de crear aquella feconda corrent de simpatía entre la comarca i la ciutat, font inextroncabable de riquesa i benestar, que han de portar-nos la garantia d'una higiene ben fonamentada alhora que l'embelliment de la nostra estimada Figueres.

Per l'amor als nostres ideals. Per el progrés i benestar de la ciutat votéu aquets nostres candidadts.

En Josep Bonaterra Gras

En Martí Canadell Ballaresca

En Josep Sala Pou

En Josep Serra Fábrega

En Miquel Vidal Fraxanet

En Jaume Vilanova Riera

Una futura ciutat forta i bella, rica i progressiva, será el premi als ciutadans lliberals que deslliurats de tota mena de fanatismes estimin a Figueras per damunt de tot.

Figueras 7 de Novembre de 1915

(A) VELIVOLE. “De l’Espanya noucentista” a “Cròniques Arbitraries”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 250 (25 de desembre de 1915), pàg. 2.

Mentres els pobles capdevaners de la terra rendeixen paorós homenatge al Deu de la guerra inondant les terres mes florides, de sang de metralla i destrucció, per a conquerir el predomini de la seva particular cultura... Mentres els homes mes savis, mes forts i mes ardits de la terra, cerquen, observen i proven els invents mes formidables per a destruir el contrari i conquerir o endogalar la llibertat dels pobles... Mentres els pobles mes forts i mes rics s’organitzen per a donar el màxim de la seva energia, indispensable per a afermar o negar la llibertat humana... Mentres l’or de la terra se pidola i acapara per a convertir-lo en balas, canóns i queviures per a vencer... Un sol poble a Europa resta impassible davant del paorós present, fret, mut, incommovible, fort en l’avenir inexorable, com si cap recó misteriosament ignot romangués en el pervindre, davant de sos ulls abstrets amb mirar divagador de Folla. Mentres tots els pobles de la terra senten vivrar llurs nervis per el trasbals mes gros que ha presenciats persona nada, sols Espanya se manté serena, serena i forta dintre la seva estulticia i la seva fé en la propia miseria.

Mentres a Espanya cáu en Dato, puja en Romanones, en Maura retorna aburrit a la llacuna pestilent i fan director general d’instrucció pública a un Roio Villanueva, els periódics publiquen la següent noticia trascenental amb data del 16 de Decembre de l’any 1915:

“Aún quedan héroes.

Ascienden a 18 los individuos que ya forman cola en espra del sorteo de Navidad.

Luisa Castro, que hace el número 1, está junto a la puerta de la Casa de la Moneda desde el día 1.º del actual, con un almohadón mugriento, una manta raída y algunos enseres, y allí duerme, allí come y allí pasa malamente los días y las noches.

Ha conseguido de un guardia un certificado que acredita que es el número uno para hacer valer sus derechos en caso de conflicto, como ocurre todos los años.

Los transeúntes y vecinos de aquellos alrededores proporcionan a los de la cola alimentos y combustible para evitar que perezcan antes del día del sorteo”.

Conten qu’Hegel acabá amb tota calma la seva *Phaenomenologie des Geistes* a Jena, el 14 d’Octubre de 1806, sense saber absolutament res de la batalla qu’es lliurava al seu voltant... I aixó es retréu en elogi...

I pensar qu’un fet consemblant, el de viure durant un temps, tot un poble pendent de la Rifa de Nadal, mentres el mon enter lluita per la civilització... mereixerá la crítica de algún etern descontent!

I pensar encara que hi ha qui dubte de la neutralitat de l’Espanya noucentista!

(A) VELIVOLE. “En pro d’un Museo empordanés d’Art” a “Cròniques Arbitraries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 253 (15 de gener de 1916), pàg. 1.

Ben pocs serán els empordanesos que no coneguin personalment o per referència, la creu parroquial de l’abadia de Vilabertrand, aquell famós exemplar bizantí que tans el·logis tenia merescuts i vegé renovats quant la darrera exposició barcelonina de creus parroquials.

Malgrat trobar-se força malmesa pel temps i per la deixadesa dels homes, te la nostra creu un valor inestimable. Te 148 centímetres d’alt per 98 d’ample. Es de fusta recoberta per una fulla de plata daurada i cisellada i l’esmalten innumbrables pedres precioses de tots colors i talles; moltes d’aquestes pedres han desaparegut. Constitueix aquesta creu, un exemplar únic i aixó explica el que sigui venerada i copdiada pels estrangers que tants tresors artístics i arqueològics han pogut endur-se de la nostra terra.

Doncs be. S’ens ha dit que aquesta creu ha permanescut fora de Vilabertrand durant llarg temps i amb motiu del darrer canvi de rector hagut en Vilabertrand. Sembla que al deixar dit carrec el rector anterior confiá la guarda de la creu a una família particular, en quina possessió ha permanescut llargs mesos. Nosaltres sincerament volem creure que’l fet ha sigut motivat per el bon zel de que no perillés la seguretat de la creu, empró com aimants de les coses velles i venerables per la bellesa, debem lamentar-nos del fet, i més que de fet en si, de les seves possibles conseqüències. Durant un llarg temps cap dels admiradors de la nostra riquesa artística han pogut fruit de la contemplació d’aquell ric exemplar bizantí i de repetir-se el fet, i no anar a parar en mans honrades, aquest hauria pogut constituir l’avant-sala de la seva total desaparició. I per a evitar aixó, es que avui aixequém la vèu per a protestar-ne i per a proposar un remèi eficas i de gloriozes conseqüències.

***

Varis aimants figuerencs de les coses artístiques, adoradors de la bellesa dels temps presents i enamorats de les coses belles de l’antigor, s’havien condolgut en converses particulars de la manca d’un Museo Artístic del Empordá. En la majoria de les poblacions veines franceses i en algunes viles de la nostra Catalunya no hi manca pas el Museo de la Ciutat. El servir les belleses dels nostres passats, es mantenir fresca la llevor del art del pervindre i aixó que sembla referirse sols a un benefet esperitual, te una transcendència grossa per a el progrés material dels bells oficis propis de cada comarca.

Tot esforç humà poseeix les tres èpoques d'ascensió, plenitud i decadència. Aquesta es farà infinita sino hi ha qui conservi els exemplars perfectes de l'explèndida florida i no els posi com a models inspiradors de la necessària renovació.

Sinó fos ja necessari per l'interès industrial, ho fora per aquell íntim orgull que tot ciutadà sent, quant pot mostrar lo que constitueix els pergamins i escuts de la raça: les seves obres belles, quadres, mobles, ceràmica, etc. I ja no volem parlar de l'influència que podria tenir per a el nostre poble, per la seva cultura i per la seva pròpia estimació, la institució d'un *Museo empordanés d'Art*. És aquesta una de les coses que devem a les nostres democràcies: fer-les participar d'aquella funció que sembla exclusiva dels privilegiats.

***

I en un *museo empordanés d'Art*, - del que en parlarem d'una manera més pràctica en el nombre proper - podria conservar-se dignament, venerar-se i admirar-se com se mereix, la joia més grossa de la riquesa artística del nostre Empordà, aquesta creu bizantina de Vilabertrand, que la pausable temença d'una desaparició fa viatjar i tenir amagada, amb greu perill de la seva conservació i seguretat.

(A) PUVIS. “El cas Llavaneres” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 253 (15 de gener de 1916), pàg. 1.

Era en jorn de festes senyalades, Carnaval, les Fires de Sta. Creu o cosa consemblant, que l’havíem vist en qualque societat local. El seu rostre cantellut i rasurat, ens evocava l’sportman anglòfil, i els seus aires desgarvats, mes no desproveits de caracter, ens feien pensar en els jocquès qu’havíem ovirat en els *passages* d’algun hipodrom.

La tafanería innata an a la gent de la ploma, ens féu un jorn demanar qui era el jove cantellut i foraster que freqüentava espaidament les nostres societats, i un nom qu’era tota uan filiació ens fou dit : Es el fill de l’hereu Llavaneres de Lladó.

Acostumat a veure per aquestes terres tants d’hereus i fills d’hereu condemnat, per orgull, vanitat o ignorancia, a restar eternament *señoritos* o com s’en diu a França *fiis a papá*, com si l’esser fill de son pare fos ja una carrera, per a obrirse camí entre la gent cuita i instruída, oblidàrem el nom d’en Llavaneres amb la mateixa facilitat que’ns fou dit ; nosaltres pensàrem, una’ltre hereu que passarà pel mon no deixant cap rastre que justifiqui el seu pas per la terra...

Aixís pensàrem i aixís ens quedàrem.

Mes fa pocs dies compareix el nostre jove a casa nostre, i diu que te de parlar-nos a soles. Naturalment hi accedim i el nostre Llavaneres s’ens apareix dintre un aspecte insospitat. Amb una parla barrea de timidés i fe, a batzegades, ens conta qu’ell pinta, que fa poc temps, molt poc temps que agafa els pinzells, que ha tinguts pocs mestres i poques lliçons l’lus Pascal i en Galway a Olot durant l’estiuada, i ens mostra una fotografia d’un seu quadre, el retrat d’una dama qui ens apareix just de dibuix i sobretot atrevidíssim... Parlant, parlant en Llavaneres ens mostra la seva ánima sadollada de fe, d’aquella força creadora que fa miracles; no es el jove pretenció qu’uns llepiçosos dibuixos o láminas escolars han enllepolit la seva petita vanitat, no, En Llavaneres, es un home que se sent la seva ánima abruçada per el foc de l’Art, es un artista que te mecessitat de dir-nos ço qu’ell sent del mont i ses belleses i que’ns ho dirá, no pas d’una fiasó vulgar, sino d’aquella manera, que mereix la consagració del public per haver sigut un dels elegits creadors de Bellesa.

Aquest es l’home que avúi, bio presentar an els nostres llegidors.

Les seves obres avúi també quedarán exposades al públic en els aparadors dels magatzems Puig Paris.

Elles son quelcom més qu’una prometença, son l’afirmació qu’un nòu artista ha eixit en aquesta terra empordanesa... Qu’en Llavaneres ha de trevallar molt,

ha aprendre molt també, ha de lluitar força, qui ho dubta: empró es precís que trobi l'encoratjament de tots els aimants del Art i de tots els enamorats del nostre Empordá.

Cal encoratjar i aplaudir al Novell artista Llavaneras, cal que trobi arréu, en sa llar, en sa familia i fora d'ella, l'ajuda necessaria per a portar a terme l'obra qu'els Deus li tenen encomenada.

(A) PUVIS. “Parlem-ne encare d’un Museo empordanés d’Art” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 254 (22 de gener de 1916), pàg. 1-2.

Si tingués algú, l’il·lusió d’organitzar en el nostre Empordà un museo d’aquella mena dels que tenen nomenada mundial per la quantia i qualitat excepcional de les obres que se serveixen, un museo d’aquells que tenen llista de Velázquez o Rubens o posseïxen exemplars únics de l’esplendorosa Grècia, que s’ho tregui del cap.

El nostre futur Museo, no per ésser humil ha d’estar mancat d’aquella transcendència que sempre una aital institució porta en sí i fins diré que de la seva humilitat depèn el que pugui influir notablement en la vida artística i industrial de la nostra comarca.

Al meu entendre ha de constituir l’eix del nostre Museo, la recollida i conservació de tots els objectes artístics, en la seva més ampla acepció, que romanen dispersos per el nostre Empordà, els uns ignorats i perduts per el turista i altres recollits en petites col·leccions particulars.

El primer treball a fer per els homes que vulguin portar a terme l’organització d’un Museo empordanés, es fer sentir a tots els aimants i posseïdors de belles coses, l’importància qu’elles adquiriran de poguerse exhibir al públic, ja com a donatiu, ja com a dipòsit, que a tothora podrien retirar o vendre. D’aquesta manera no tan sols s’evindenciarà el valor d’una col·lecció particular si que també, reberà el seu il·lustrat col·leccionador la consideració i els entusiastes el·logis que per son depurat gust seria mereixedor.

Nosaltres sabem de molts particulars i de moltes famílies que guarden o colleccionen caixes, bargueños, llits, cornucopias, vanos, miniatures etzeta, quina fruïció sols queda reservada a uns pocs; mentres que depositats aquells objectes en el Museo sense perdre-hi res els seus posseïdors, ans al contrari, amb el públic homenatge al seu talent farien una generosa obra de solidaritat humana, difonguent del bon gust amb el constant exemple de les belles coses de l’antigor, cobrant-se en el pervindre amb una major exquisitès de la ma d’obra l’almoïna de bellesa qu’avui farien en els qui per sa dissort no poden ni viatjar ni adquirir aquells coneixements artístics que a tot obrer convindria posseir.

Un altre missió del nostre Museo seria el fer un cens artístic i fotogràfic de totes les bel·lezes del nostre Empordà, ermites, esglésies, cases típiques de pagés, etc., de tot allò que’ns es traslatable, empró que cal venerar, conservar i impedir la seva desaparició.

Molts objectes artístics que romanen en esglésies o sacristies, malgrat les disposicions de la superioritat, ben sovint se venen o substitueixen per objectes vulgars

llampants i sense cap valor. Aixó podria evitar-se depositant amb les degudes garanties totes aquelles joies avui disperses i d'impossible vigilancia, en el Museo del Empordá. Que la desaparició d'objectes religiosos artisticos está a l'ordre del dia, malgrat totes les disposicions, tots ho sabem, i més que nosaltres, ho sap el gremi dels antiquaris. Aixís ens em pogut enterar que fa poques setmanes se va vendre per 7 o 800 pessetes un retaule d'altar d'una veína esglesia empordanesa i are actualment hi ha qui está en tractes per a la compra d'una capa pluvial qu'un pobre rector de la costa, té en la seva sacristía.

Un museo Empordanés interessa a tothom, síen les que vulguin les llurs idees polítiques i religioses i tothom deu intervenir i ajudar a la seva constitució.

Sabem qu'el nostre arquitecte municipal l'il·lustrat col·laborador senyor Giralt Casadesús ha emprés la tasca d'anuar voluntats i fer adeptes a la novella empresa.

El nostre amic pensa organitzar el museo sota el patronat de la Mancomunitat, de la Diputació i del Ajuntament i sabém també que dintre poc se convocará a una reunió d'aficionats a les belles coses... Nosaltres desitjém l'exit més complert al senyor Giralt i als senyors que cooperen a la seva empresa.

La fé en la Bellesa pot fer miracles i vencer, fins contra l'estupidesa il·lustrada, de tota mena de fanatismes.

(M) “Als electors del Districte de Figueres”, (3 d’abril de 1916), [solt]. Comissió Permanent de la Junta Comarcal de l’U.F.N.R.: Martí Carreras Rebutent, Pere Pi i Suñer, Martí Inglés Folch, Pere Calsina, J. Puig Pujadas, Jaume Barris, Wolney Comas, Marian Moncanut. (S’hi inclou una relació de representants del poble i de Figueres)

Convocades les eleccions per a Diputats a Corts, els republicans d’aquesta comarca, que ja de temps hem donat al districte de Figueres un nom brillant en l’historia del republicanisme espanyol i catala, deven tornar altra vegada a donar fe del nostre poder; hem de fer triomfar una vegada mes l’idea republicana, ja tan sols sia per a que no’s digui que’ls ciutadans empordanesos d’avui som indignes dels nostres gloriosos avant passats que tant heroicament sapigueren lluitar per la causa de la llibertat.

Densa del moviment d’unió republicana de l’any 1903, els trasbalsos i crisis que hi ha hagut en els partits republicans de Catalunya, no han privat al nostre districte de mantenir ferma la seva voluntat pels principis lliberals i democratics. Republica fou també el nostre representant en el temps de confusió de la Solidaritat Catalana. Desfet aquell moviment, en l’hora de la crisis, tornarem afirmar els nostres ideals republicans. Pactada la coalició de forces radicals i federals nacionalistes, també el nostre districte feu triomfar la coalició. Ens cab la gloria d’haver donat a Catalunya i a Espanya, en tots els moments de crisis mes culminants de la nostra época, l’exemple de redenció.

Pot ser per lo grandios que’s lo que actualment está passant a Europa – pro que ha d’afectar-nos encare que no s’escaigui el nostre pais en els llocs aon se lliuren les grans batalles – no’ns donem prou compte de la trascendencia del actual moment historic. A fe que ho es de fonda crisis! Tant en les idees com en els fets; tant en lo politic com en lo social. I si ara, al elegir representant nostre per a les Corts de l’Estat, fallava la nostra voluntat inspirada en els grans ideals de llibertat i federació, eternament hauriem d’averkonyir-nos de la derrota. Doncs, si succeia aixó, que no es d’esperar, tal vegada en l’hora que’s reconstitueixin les Nacions i en la que tantes coses trascendentals es discutirán en els parlaments del mon, nosaltres, no tindriem, en aquell instant solemne, qui fes sentir el nostre pensament. Gran es la diferencia de no tenir representació propia i capacitada a tenir-ne en el prestigiós parlamentari que per quinta vegada anem a elegir.

Un partit de dreta, una conjunció de tots els elements enemics de la democracia formada amb l’única finalitat d’acaparar el major domini: la Lliga Regionalista, per els seus propis homes o per els seus aliats allá aon aquells no poden, va parar el major domini: la Lliga Regionalista, per els seus propis homes o per els seus aliats allá aon aquells no poden, va treballant per a apoderar-se de tota la representació del poble catala. La Lliga o els seus servidors, es presenten en front dels

republicans autonomistes, amb el nom de defensors de Catalunya. Quina Catalunya més negra el dia que estés sota el domini d'una força tant reaccionaria! Que ho seria d'odioble el catalanisme representat per ella! Aon seria llavors la nostra patria, pels catalans lliberals?

Ahir, era un candidat de la mateixa Lliga que'ns disputava la representació, avui és un servidor incondicional d'aquella.

Aixís plantejada la lluita – prescindint d'altres característiques del nostre adversari, d'un ordre inferior, que aconsellen als ciutadans lliures del districte a combatre encare més al candidat de les dretes – confiém que, una vegada més, tots els republicans, fins aquells que per diferències de grupu no estan en la nostra organització, sabrán obrar enlairadament contribuint al triomf de la democràcia empordanesa.

El prestigi del nostre candidat i les seves dots parlamentaries, no gosen discutir-los ni els més apassionats adversaris. Apuestos, que tot home polític te, que fatalment sorgeixen en les lluites polítiques de totes les localitats, a falla d'altres armes dirán que'l qui fins ara ha sigue el nostre Diputat no's cuida del districte. En un Estat aon son tant pobres els presupostos destinats a millorar la vida del país, un diputat no pot fer miracles. I no son els qui més se'n alaben els qui més beneficien el districte. La prosperitat material de la comarca i de la Nació tota, més la consegueixen aquells qui per les seves facultats poden contribuir a modificar les lleis i l'acció dels governants. Les entitats totes de la nostre comarca, els petits municipis tant mal tractats per els organismes aon governen la gent de dreta, el ciutadans que han tingut necessitat de fer valer els seus drets, han trobat sempre disposat al nostre Diputat i en lo successiu podrán seguir comptant amb ell per defensar la justícia en tots els rams de l'administració. Lo que dintre de lo raonable pot conseguir el nostre representant, no tením necessitat de ponderar-ho.

Gent de l'Empordá! Ciutadans lliures! Per el be de tots nosaltres i de les nostres corporacions locals; contra dels especuladors de la política; contra'l caciquisme, que avuí ja es una planta sense arrels, mercés a la nostra força; contra la menada del domini reaccionari! Per la **nostra** Catalunya, la de la llibertat! Per la República! Voteu an En **Joaquim Salvatella i Gibert**.

(A) PUIG PUJADAS, J. Secretari del C.E. del M. a M. “Unes paraules sobre el Concurs de projectes per a el Monument a Monturiol”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 273 (20 de maig de 1916), pàg. 2.

Ja s’ha efectuat el Concurs de projectes per a el monument a Monturiol i ja tenim fallo – que serà tan discutible com se vulga – empró que ningú podrà serenament titllar de parcial en lo que a mi se refereix.

He aguantat tota la campanya que s’ha vingut fent contra l’obra del Comitè i especialment contra la meva humil persona, en primer terme, perquè no volia discutir per endavant el fallo d’un Jurat compost – excluin-ne sempre an a mi – de persones intel·ligents coneixedores de les coses artístiques, de gust depurat i d’honradesa a tota prova. I en segon terme, perquè resolt a deixar la palestra, pensava continuar abstenint-me d’escriure pel públic com ho venia fent des de principis d’Abril.

Empró avuí, ja fallat el concurs, me crec obligat a parlar alt i clar de lo que’s diu o s’insinua i d’alguns dels que solapadament, han intentat posat en mal terreny la meva actuació.

Fem historia: A últims de Janer el Comitè Executiu del Monument a Monturiol acordá obrir un concurs de maquettes a quin efecte se discutiren i aprobáren unes bases que jo havia presentat. Se féren algunes modificacions i la mes important fou la de constitució del Jurat. Jo proposava als Srs. Utrillo, Folch i Torres (director de la Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*), Jori (director de la revista d’art *Vell y Nou* i crític d’art de *La Publicidad*), Carles Costa, Josep Pichot i Sebastiá Escapa. A proposta dels amics Costa i Dalí s’acordá per unanimitat posar-hi enlloc d’en Folch i Torres al il·lustrat arquitecte municipal Sr. Giralt Casadesús i posarme-hi també a mí, fentme un honor inmerescut, que jo sols podia acceptar com a reconeixement dels treballs que portava efectuats en pró del monument.

Se sollicitá lloc d’emplaçament, que ningú va discutir i s’obrí el Concurs.

Seguidament començáren els treballs dels filisterus: en *La Veu del Empordà* s’insertá un article firmat amb el pseudonim *Mal Soldat* sota’l qual s’hi amaga En Narcís Vila Moreno, segons me digués l’amic Lluís Massot.

En aquell article se venia a dir qu’el Concurs era una far-sa i qu’el monument estava ja donat per endavant. Amb el Sr. Escapa acordárem que no valia la pena de recullir aquelles xafarderies i anárem continuant els nostres treballs.

Vingué el Concurs, i a pesar de la propaganda que contra ell s’havia fet, hi concorregueren nóu projectes, alguns d’ells originals d’esculptors ben amics dels detractors de la nostra tasca, donant amb sa presència el mentís mes complert a les falses afirmacions d’aquells que incapaços de fer cap obra positiva, son uns eterns goços del hortelá.

El Concurs s'inaugurà i amb ell la campanya de insidies. En aquets moments volem recullir-ho tot i parlar de tot, que no en va tenir la consciència tranquil·la per a afrontar els vents de la plaça pública.

S'ha dit que jo, – pobre de mí – tenia el compromís de donar l'encarrec del monument an en Enric Casanovas. Desafio a que se probi que jo tenia cap compromís amb en Casanovas, i com n'hi podia tenir cap, si el fallo del Jurat no dependia de mí. S'ha arribat a dir l'absurditat, de que jo imposaria el meu criteri als demés Srs. del Jurat!... Qui soc jo, per a atrevir-me a coaccionar a homes de tanta valúia i dignitat com son els Srs. Utrillo, Jori, Giralt, Escapa, Costa i Pichot?

No es ridícol, l'atribuir-me una tal gesta?... I per altre part, que digui cap dels meus companys si mái li he fet la mes petita insinuació: estic a lo que diguin.

Per altre banda i desfent totes les insidies xorques i rastres, filles pot ser d'un noble ambient creat entre la jove intel·lectualitat barcelonina, en Casanovas en fetxa 30 Janer 1916 i segons carta que está a la disposició de tothom, escribia que no sabia encare si pendria ell part en el Concurs.

Aimant de parlar de tot, he dit que les insidies que recullí el Sr. Vila Moreno en les págines de *La Veu del Empordá* eren filles d'un ambient creat entre els joves de Barcelona. I aixís ho crec jo. La reputació que d'escultor mediterrani te en Casanovas entre'ls artistes joves de Catalunya, féu que al començar-se a parlar, farà prop de quatre anys, de que a Figueras s'anava a fer un monument, tots els intel·lectuals diguessin que qui el devia fer era Casanovas. Allavors fóu quant en Xenius, el glosador de *La Veu de Catalunya*, me dedicá un glosari titulat *L'home qui te un Constable* en el que se me recomanava an en Casanovas. En Junoy petit m'escribia des de Puigcerdá recomanantme an en Casanovas, l'Alexandre Plana, en Borralleres, tots deien que devia encarregar-se an en Casanovas i fins en Carles Jordá, avú diputat provincial regionalista, me feu dir que'l nostre escultor, debía esser en Casanovas i ningú més...

A tothom vaig contestar que jo entenía (potser equivocadament) que devia fer-se un concurs i que si en ell, En Casanovas, hi presentava l'obra mes acabada – com jo esperava – per a en Casanovas, seria com de justicia, el fallo del Jurat.

I heu vos aquí, com d'un ambient creat, al meu entendre amb justicia, per l'intel·lectualitat barcelonina, la majoria perteneixent a la Lliga, s'intenta, per la gent de la Lliga a Figueras, fer-ne un'arma contra mi, i perquè no dir-ho, contra la meva obra.

***

Es de justicia dedicar quatre ratlles an aquell Sr. Pepito Sabater que segons me diuen, d'una manera jesuítica ha anat fent correr que jo ja havia donat el monument an en Casanovas. En Sabater, quin amor per les bel·leses artístiques del

Empordà li ha reconegut fins el Sr. Jutge de 1.ª Instància cridant-lo a declarar amb motiu de la desaparició d'un retaule de l'iglesia d'Ordis, ha obrat d'una manera incalificable per despit. En Sabater fa 4 anys que vé treballant al Comité Executiu del monument per a que s'encarregui l'obra a un séu amic En Josep Berga Boada. A dit efecte lográ fer-li fer an en Berga una maquette, farà ja uns tres anys, i la féu visitar a son propi domicili. Recordo que la varem anar a veure amb l'allavors alcalde Sr. Santaló. En vista que ningú s'entusiasmá amb la primera maquette i prenent péu d'un meu article. En Berga féu un segon projecte que volgué ensenyar al Comité en el local qu'are hi ha instalat el Centre d'Unió Federal. I are darrerament, ja obert el Concurs i després d'haver en Berga presentat el seu tercer projecte, per cert bastant reixit, al meu entendre, ha volgut en Sabater fer-nos pagar les seves fracassades trevallades, intentant enllotar la nostra actuació. Jo que tenia an en Sabater per un home com cal i fins m'honorava amb la seva relació, com ho vaig demostrá oferintme a declarar en la causa del plat de cerámica de reflexes metàlics qu'ell havia comprat per unes 50 pessetes i després venut per 400, i qu'el Jutge condemná a restituir-les an aquella dona d'Olot, no he pogut comprendre tanta mala fé. Ja sabia qu'ell havia sempre protegit an els artistes amb els quartos dels altres, empró no podia pensar-me qu'el seu amor a les *coses artístiques*, arribés al extrem ja esmentat.

An aquells altres ignorants que volent servir els seus interesaos privats i que pensant atacar-nos, deien amb tó de suficiencia qu'el monument d'en Casanovas valia 12000 pessetes i que no sabien ont anirien les altres mils, vagi el meu profund despreci. Ja diu el refrá: *piensa el ladrón que todos son de su condición*.

***

I prou. Sento un fástic gros per a tanta misèria.

Al despertar l'idea d'erigir el monument que Figueras deu al inventor de la navegació submarina, m'havía promés no parar fins a durla a terme. He posat en l'obra la meva ánima, els meus esforços, fins quelcom més... empró davant de tanta mala fé i de tanta estupidesa no'm sento amb forces per a continuar la meva obra... Jo confío en que els meus continuadors me farán justicia i amb son indispensable esforç, sabrán reconeixre els que he degut fer jo. Que tinguin bona sort i que Deu els lliuri de les males llengües i de les ánimes vils.

(A) PUIG PUJADES, J. “De les xafarderies escampades alentorn del Concurs de projectes per a el Monument a Monturiol”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 275 (3 de juny de 1916), pàg. 2.

Els Srs. Narciso Vila Moreno (Mal soldat) i el Papitu Sabater han tingut a be, fer com qui contesta el meu article sobre'l fallo del Jurat del Concurs de projectes per a el monument a Monturiol.

Lo mes interessant d'abdós respostas, es qu'en cap d'elles se parla ni se prova lo que devía constituir la base de les seves xafarderies o sigui demostrar que jo tingués algun compromís amb en Casanovas i que jo hagués intentat tan sols, coaccioar a cap individu del Jurat. Els seus diguem-ne articles, semblen un manual d'apendre el francés, sistema Ollendorf : Tiene Vd. El pan.- No señor pero tengo los zapatos del carpintero... Amb les seves respostes *per márfegas*, res han probat i per lo tan quedan com a falsetats, tot lo que hagin volgut dir d'insidiós respecte a la meva actuació com a membre del Jurat.

Quedant en peu tot el meu article anterior no me crec amb dret de continuar molestant al públic, remenant tantes miserietes.

Prou, doncs.

(A) VELIVOLE. “Els eclipsis de la Creu de Vilabertrán » a « Cròniques arbitràries », *Empordà Federal* [Figueres], núm. 257 (12 de febrer de 1916), pàg. 1-2.

En una meua crònica en pro d'un Museo d'Art del Empordà i, per a fonamentar la necessitat d'organitzar un museo ont s'hi guardessin curiosament les rares joies de les civilitzacions pretèrites, esmentava el fet de que la creu de Vilabertran, *per la plausible temença d'una desaparició* havia sigut treta de casa el Rector de Vilabertran i *confiada a una família particular en quina possessió ha permanescut llargs mesos*. Aixó al meu entendre constituía un greu perill, no sols perque restava impossibilitada d'esser admirada pels aficionats, sino que també, donada la seva antigor – doncs se la puposa feta entre el 1326 i el 1358 – qualsevol caiguda o cop involuntari, accident del que no suposén a ningú deslliurát, podria portar l'anorreament d'aquella joia única en el tresor de Catalunya.

L'explicació del fet esmentat, m'ha volgut els honors d'un article a dos columnas, sense firma i anunciat i amb vuit dies d'anticipació. D'ell s'en dedueix la justícia i la veritat de les meves queixes que fetes en els respectuosos termes en que jo ho feia, no constituïen cap censura, al inrevés del to empleat per l'anónim autor del article insertat en *La Veu del Empordà*, que ja sigui per una rudimentaria educació, ja sigui per el seu temperament facilment excitable, sembla talment com si jo, - i consti que sería sense voler – li hagués desballestat alguna *combinació*.

Puntualitzém: 1.ª La Creu bizantina de Vilabertrán se troba força malmeta pel temps i per la deixadesa dels homes – aixó deia jo.

L'autor del article de *La Veu*, després de fer-nos a saber amb una pedanteria digna de millor causa qu'entre'ls seus guardadors hi figuraren bisbes i persones de la noblesa – cosa qu'are no'ns interessa ni poc ni molt – afirma: *i si a pesar de tot aixó, encare hi manquen pedres no se pot atribuir ja mai a la deixadesa dels homes, sino a la primera causa senyalada, al temps*.

Ara caldría discutir com desaparegueren les pedres a *copia de temps i sense que cap home les recullís*: quedém doncs qu'*está força malmesa* i aixó ja compendrà el senyor autor del article *rectificador*, que no será pas culpa meua ni d'ell doncs ell afirma i jo ho vúi creure, que *fa un segle que es tal com era*, i estic conforme amb vosté quant diu: *are el per qué no hi figuren les pedres, desaparescudes, qualsevol ho sap després de tants anys*.

2.ª La Creu de Vilabertran ha permanescut fora de la rectoria – ont indegudament se guarda, “doncs a semblança de les antigues creus “chorals” era únicament destinada a surmontar el retaule de l'altar, com se dedueix de la seva disposició inferior”, - durant llarg temps i amb motiu del darrer canvi de rector.

L'articulista de *La Veu* afirma:

Que fóu confiada a una familia particular llargs mesos, es un'altre inexactitud manifesta. No arribá, senyor Velivole, a un mes; lo indispensable pel canvi que fou dintre el mes. I aixó me fa recordar el xistu d'aquell sainet: Que les perdius estaven passades? no senyor! Solzament descompostes...

Aquelles dos afirmacions meves que constituïen l'exce del meu article queden ratificades per el propi articulista de *La Veu*, per un costat, i per el propi sacristá de Vilabertrán, que al anar a comprar EMPORDÁ FEDERAL, el nombre en qu'es parlava de la Creu, afirmá amb aquella bonhomia del home senzill: *Ay Mare de Deu Santíssima! I tot just ho han sapigut are? Tantes vegades que jo li he portada a casa uns senyors del poble.*

I després l'home reflexionant aná dient: *I no es pas que no prenguéu precaucions, De l'esglesia aném pels claustres a un pati veí i ningú s'en ha d'enterar. Jo no ho som pas dit a ningú, el senyor rector va marxar...* I aixís el bon home va confirmant lo per nosaltres escrit.

Aquella afirmació que aclarava un mal entés meu, el que la Créu havia sigut portada a Figueres, vaig creure que no m'obligava a una rectificació, ja que per res canviava l'essencia de les meves queixes.

I mes avall escríu l'anónim autor: *I aquest fet, que tant i tant sosmou a V., es una mida d'alta prudencia, i mes encare quan les families que foren guardadores son families digníssimes de Vilabertrán, de prestigi i representació, amb carrera lo seu principal, que ja mai se pot lamentar el fet...*

Si el depositar una creu del valor de la de Vilabertran, d'amagat i forçosament en males condicions, es una mida d'alta prudencia, qu'en dirá el meu comunicant, del fet de que s'exigís a la Junta de Museos de Barcelona, presidida per l'Exm. Alcalde de la Capital per a deixar-hi exposar la mateixa Créu, un sens fi de requisits, inclús la previa valoració que puja a 50.000 pessetes, segons tinc entés? Es que te menys prestigi i representació l'Alcalde de Barcelona que la més *digne familia de Vilabertrán amb carrera lo seu principal?* I consti sempre el meu respecte a les persones, que considerém per damunt de tota discussió.

L'amor que sentím per les coses excelses i venerables del Art empordanés, ens guiá allavors la nostre ploma, no tractarem d'agraviar ni al rector ni a la familia guardadora. Si la ploma cristiana que ha escrit l'article de *La Veu* ho ha cregut aixís, que aprengui de llegir, i si ha volgut molestar-nos perque si, amb el seu article, el tret li ha fallat, ahora que ha demostrat la seva ánima caritativa.

Respecte al *lapsus calami* apareguts en la nostre crónica arbitraria objecte de la present, li remerciém la llissó i no ens agraden els deutes: per a el seu govern

legenda s'escriu *ll* i no amb *l*, *dupte* s'escriu *dubte* amb *b*. En paus i sense cap escriptura a citar.

Quant pensi escriure una monografia de la Créu de Vilabertran, des d'el punt essencialment artístic, me documentaria amb els escrits del Benedicto Dom E. Roulin per exemple, i de passada aniria a amidar la creu personalment: per lo que tractava de dir, ne tenia prou amb uns datos publicats per l'escriptor geroní, En Carles Rahola. Si ell m'ha fet equivocar d'*un centímetre* en l'amplaria, no per aixó han quedat desmentits els passatgers eclipsis de la Créu de Vilabertran.

I prou que no seré pas jo, qui perdi el temps per anar a cercar *un centímetre mes d'amplaria* a la venerable Créu de Vilabertran, havent quedat probada la essencia del meu article: crit d'alarma que tots els aimants veritables de les coses artístiques haurien d'haver escoltat.

Que "sancta regina madona Blanca de sancta pau" m'ho perdoni, en gracia a l'intenció.

(A) PUVIS. “Pro Museo d’Art del Empordá”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 257 (12 de febrer de 1916), pàg. 3.

Un museo d’Art comarcal no es pas cap novetat per a els que segueixen l’evolució artística dels països mes avençats; arreu trobém que al volguer consolidar l’esperit nacional d’un poble s’hi formen col·leccions característiques que demostren la part qu’els artistes de cada regió han aportat al art mundial. Prova de lo dit ho trobém a França amb el Museo de Picardia, amb el d’Amiens, Lille i el municipal de Lyón, amb el Museo Provençal degut a les iniciatives del gran poeta Mistral i molt darrerament amb el Museo Normand de Rouen. I no es solsament a França ont se troben aquets Museos destinats a glorificar especialment els aspectes artístics de la vida regional: els flamencs, els walons de Bèlgica, els irlandesos, magiars, rumans i tots els pobles que volen documentar la propia historia passada, s’han cuidat d’organitzar aixó que ara en el nostre Empordá se tracta de fer.

Nosaltres creiém que si se conegués tota la fonda transcendencia que per a la vida empordanesa, tendria l’organització d’un museo d’art, aquet podria donar-se ja per fet.

Un meso d’art del Empordá pels empordanesos, no fora simplement l’arxiu de les curiositats folk-loriques, ni un passatemp per a els viatjans desenfeinats, ni solsament un recull per a poguer mostrar orgullosament la vida empordanesa a través del temps, sino que constituiria un exemple vivent, una déu inextroncable de noves creacions artístiques, tot afermant i afinant l’art peculiar de la nostra encontrada.

Qué com se pot fer aixó ? Amb bona voluntat, amb un esforç constant, no d’un sol home que fora poca cosa, per amor i fe que posés en l’empresa, sino que ha de ser fill d’una insistencia de totes hores i tots moments, furant per tots els indrets ont per oblit encara s’hi serveixen les coses belles de l’antigor...

I nosaltres ens preguntém qui de nosaltres no ha vist arreconar a les habitacions accessories de sa casa, la vella silleria, barroca tapicada de domaç, la calaixera curiosament marquetejada, el vell silló de noguera amb baquetes gravades, el llit que vegé la mort dels avis... Qui no serva en les parets de sa casa i qui sap pot esser en ses golfes, el retrat del parent difunt que un jorn se féu retratar per un pintor de la terra... Miréu – ara fa pocs dies – un devot del futur museo va treure e les mans del drapaire un retrat al oli, fet per un pintor empordanés En Gimferrer. S’ens ha dit que se tracta d’una obra acurada i interessant... I ... - qu’hem sigui perdonada l’indiscreció – aquell devot, la guarda ja per a el nostre Museo.

Quantes coses velles interessants i notables per sa innata bellesa no han desaparegut per manca de la ma amorosa que les salvés de l'ignorancia o de l'indiferencia!

Dijous que ve, dia 17 tindrà lloc en el saló de Sessions de cà la Vila una reunió d'autoritats i personalitats del art i del bon gust, per a tractar de l'organització del Museo d'Art del Empordá. Nosaltres esperém que ningú hi faltará i que tothom hi aportarà aquella fe i i aquell entusiasme tan necessaris per a portar a terme el bell projecte.

(A) JPP. “Del deplorable servéi del honorable cos de telégrafos d’España”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 282 (22 de juliol de 1916), pàg. 2.

Es ja cosa sabuda la desatenció amb que se tracta al públic en la majoria de les oficines dels serveis públics del estat espanyol.

Figueras, dintre’l ram de telégrafos no podia esser una excepció i un fet recentment ocorregut en la oficina de telégrafos d’aquesta ciutat ho corrobora.

El matí del passat dimecres un nostre amic rebé de Barcelona un telegrama d’un seu allegat en el que li deien *papas saldrán*, ratificant les notícies que ja tenia de que sos pares arribarien dimecres nit. En aquesta confiança aplaçá algun negoci i convocá a varies persones per a l’endemá. Quant al arribar al vespre i veure que no arribaven els anunciats, enviá recado a l’oficina de telégrafos per si havien sofert un error. Desseguida l’empleiat de torn repassá la cinta i vegé que l’encarregat del matí s’havia empassat una paraula, escrivint *papás saldrán*, enlloc de *papás saldrán sábado*.

El dijous el nostre amic se’n aná personalment a l’oficina de Telégrafos a efectuar la oportuna reclamació, trobant-se amb un senyor empleiat que semblava qu’acabava de llegir el *Quijote* tals eren els senyals d’una lamentable excitació ben impropia de qui deuria tenir la cordura com a norma de la seva actuació.

Aquell senyor empleiat, se negá a facilitar al nostre amic el llibre de reclamacions alegant que no n’existeix en l’oficina pública de Telégrafos de la Ciutat de Figueras.

Al posar en coneixement de la superioritat, quin zel per mantenir el bon nom del cos de Telégrafos está probat, aital succeit deplorable, esperém que per qui correspongui se fará entendre al senyor empleiat figuerenc que no es pas amb paraules destremrades que s’esmenen els errors comesos per insuficiencia o mala fé i sempre amb perjudici del públic que paga.

La manca de tacte d’alguns empleiats de telégrafos pot esser una de les causes mes evidents del éxit qu’está assolint l’Interurbana de Telefonos.

(M) “Electors del Districte de Figueres”, (28 de febrer de 1917), [solt]. Martí Carreras Rebutent, J. Puig Pujadas, Pere Pi Sunyer, Antón Vilá Brú, Wolney Comas, Josep Serra Fábrega, Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Sebastià Lloret, Salvador Vernet, Martí Canadell, Fidel Dalmau, Joaquim Carreras, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Josep Costa, Pere Figueres, Joan Soler, Anicet Serra, Joan Farraróns, Josep Pey, Joan Sabater, Francisco Pujol, Josep Grau, Josep Vila, Josep Pujol, Narcís Moradell, Joseph Ricart, Josep Reixach, Jaume Marull Pagés, Joaquín Madrenas, Esteba Prat, Miquel Abellí, Jaume Manción, Joan Pujolar, Josep Bech, Simón Barris, Joan Cristina, Pere Vilanova, Joan Collsamata, Jaume Daniel, Galo Martí, Joaquín Gené, Josep Sot, Francisco Llaurí, Rudesindo Pallach, Joan García hernandez, Miquel Joanama, Joan Girau, Josep Nadal, Francisco Cavaría, Vicens Valls, Francisco Zárquera, Jaume Purcallas Salvá, Joan Boada Pau, Pere Vilá Castelló, Josep Ferrer Valls, Joan Salvá Soler, Pere Riera Purcallas, Joan Purcallas Salvá, Salvador Morell, Pere Cervera, Nicolau Fábrega, Domingo Salis, Pere Paris, Pere Cervera Rubiés, Antón Grau, Ibo Sala Pomés, Geroni Galcerán, Agustí Sala, Joan Roqués, Narcís Roque, Joan Roque, Joan Nabet, Joan Ginjaume, Martí Beya, Miquel Cantenys, Jaume Quintana, Salvador Trías Jou, Jaume Floris, Felip Mir Parrot, Marian Gubert Llauro, Bartoméu Pla, Anicet Gironella, Manel Saurí Serra, Francisco Rovira, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Baldomer Fortuella, Juliá Batlle, Pere Pujolar, Joan Ferrer, Joan Ferrer Rigau, Joaquím Costa Ripoll, Pere Vilanova, Esteba Llauneta Iglesias, Joan Pey, Pere Pey, Pere Santamaría, Bonaventura Hors Vila, Ramón Moncanut, Joan Benaset, Patrici Carbonell, Vicens Quintana, Josep Serra, Pere Brugués, Josep Galobardes, Miguel Subirós, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Joan Vilanova Salabert, Martí Mitjavila Serra, Josep Bilau Clós, Miquel Arola, Pau Barris, Josep Bellmàs, Pere Bellmàs, Esteba Casas.

Per a la renovació dels Diputats provincials, que ho son també de la Mancomunitat, del govern de Catalunya, hem d'anar a la lluita, com sempre.

L'Unió Federal Nacionalista Republicana de l'Empordá, fou derrotada en les passades eleccions legislatives per la traició d'uns nomenats republicans que ajudaren al monárquic i repugnant cacic romanonista d'aquesta comarca. Pero observeu com d'aquella gesta, els ferits mortalment no hem sigut nosaltres, sino els que feren la traició, havent-se inutilitzat com a republicans. Els republicans den Cusí nomenats “federals”, ja no tenen ni esma per a lluitar en aquestes eleccions. Els nomenats radicals, també den Cusí, conseqüents al pacte, van a la lluita combinats amb la candidatura d'un dependent del cacic.

Despres de la derrota que sofrim, vegerem la deserció del nostre capdill cap a les fileres de la monarquia, i de tal manera s'han capgirat les coses, que aquell nom portat per nosaltres, i tant combatut per els nostres enemics, are es barrejat entre aquells que'l combatien. Prou s'esforcen aquestos en proclamar la nostra caiguda per l'engany del fugitiu d'ells acullit. Pero son un menos i prou. En lo que portem de propaganda per els pobles del districte, hem pogut passar revista a tots els nostres, els

republicans de sempre, i cap d'ells falta en son lloc per a batallar contra l'imposició del dogal que'l cacic ens prepara per mor dels seus negocis.

Cóm pot minvar el nostre coratge contra la monarquía i tots els seus agents, que per a conservar el domini actuen en la nostra comarca, a Figueres i Vilademuls, en una o altre forma, amb un o altre nom, si cada día s'esten mes l'espectacle de les infamies dels polítics governants? Acaben de tencar-se les corts per a que'n elles no s'hi senti la veu acusadora dels bons republicans, que havia d'escampar tota la veritat de les maldats de l'Àfrica, d'allá aon s'hi malmeten els milions que fan falla per lo mes essencial dels serveis públics d'aquí. Tot lo que hauría de fer l'Estat está per comensar. Mes si ell no fa res, tampoc deixa fer als demás i menys a Catalunya. No tenim ensenyances modernes i el Ministre entrebanca amb les seves resolucions la fundació d'institucions de cultura projectada per una Diputació de la nostra terra. Cal només sentir als propis monárquics com malparlen de tot lo de l'Estat. Aquí tenen camp lliure els mes desvergonyits; qui te mes audacia per a burlar la llei, aquell es el que triomfa i s'enriqueix. A les Diputacions, Ajuntaments i particulars, en la Administració de l'Estat de no se'ls hi fa altra mena de justícia sino la que convé als cacics o als interesos partidistas dels que están en el poder.

Portém als nostres a la Diputació i a la Mancomunitat. Ja es probat com ells miren per el be general i no's dobleguen a les baixes conveniencies dels mals governants. Allá aon siguin els nostres, hi haurá un obstacle contra la corrupció del regim monarquic centralista.

Gent de l'Empordá: no es tampoc en la Lliga regionalista aon els vostres anhels de llibertat, les vostres idees modernes, trobarán plena satisfacció. Prou la deria catalanista a voltes ens fa desitjar que la Lliga sigui un instrument de deslliuransa; pero quan menys ho esperém surt en la política d'aquella entitat el seu sentit conservador, burguesista i clerical, per damunt de tota la seva actuació.

Som en aquesta Comarca l'únic partit organitzat qui defensa l'integritat de les idees triomfadores, de redenció dels homes i de redenció de les Nacionalitats.

Dels tres candidats que us presentém, l'un, En Martí Inglés, ja ha donat mostres, com a Diputat que's encare, del seu desvetllamet en be de la comarca; molts de vosaltres haureu pogut palpar els bons resultats de la seva gestió que sería llarg el resenyar-la. Heus aquí fets que, millor que totes les paraules, us han de convencer de la bondat d'aquests noms que us oferím

En Martí Inglés i Folc

En Pere Calsina i Balló

En Pere Bosch i Bosch

La victoria d'aquesta candidatura, será significació de que'l nostre Empordá continua digne de la seva fama com a republicá, com a federalista, com aimant de totes les llibertats i defensor de l'esperit catalá.

Figueres 28 de febrer de 1917

(M) “Empordanesos!”, (25 de febrer de 1918), [solt]. La Junta Permanent de l’UFNR.- Martí Carreras Rebutent, Marian Pujulá Vidal, Jaume Barris, Martí Inglés, Pere Calsina, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujadas, Rafel Ramis, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas, Marian Moncanut, Volney Comas.

El districte de Figueras es redimit de l’oprobri d’una representació monàrquica, mercés als esforços dels ciutadans conscients, que contra tota imposició a la llibertat dels districtes, contra’l menyspreu amb que se volia tractar a l’Empordá i, contra les males arts dels traidors que volien corrompre la dignitat ciutadana per vils procediments, ha fet triomfar l’altíssima candidatura de l’August Pi Suñer.

Al proclamar el triomf dels principis federals republicans i nacionalistes, ens es grat fer públic, que l’afront que s’intentava fer a nom de l’*Unión de izquierdas* i amb mires als destins d’Espanya – segons afirmava el capdill radical – constituía una falsetat mes, a afegir a les febleses i impureses manifestades pels nostres contraris en la present lluita electoral.

Ens es grat avúi fer pública la lletra adreçada per l’ilustre quefe del socialisme espanyol D. Pau Iglesias, que a continuació copién:

Madrid, 22-2-918

Sres. D.M. Carreras y D.M. Moncanut.

Estimados ciudadanos: Enterado de la extensa carta que me han dirigido, y á la cual no he podido dar respuesta hasta hoy por necesidad de atender á trabajos urgentísimos, debo decirles que siento mucho las diferencias que ahí existen entre los elementos de la izquierda y que hubiese celebrado infinito se hubieran podido salvar.

El Directorio de las Izquierdas, del cual no hay aquí nadie más que yo, ni en ese distrito ni en ninguno ha proclamado candidatos. Quienes para eso tienen derecho, y derecho perfecto, son los distritos ó las circunscripciones. El Directorio, á lo sumo, lo que ha hecho es aconsejar.

Del distrito de Figueras, el Directorio, como tal Directorio, no ha tratado nada, como lo prueba el que yo, miembro de él, desconocía todo lo que en su carta me manifiestan.

Deseando, para bien de la causa que defienden las izquierdas, la desaparición de las diferencias que ahí existen ó, por lo menos, la inteligencia entre todos los elementos republicanos, es de ustedes afmo. s.s.

q.e.s.m.

Pablo Iglesias

Republicáns federals de l'Empordá! No es el despit d'una derrota, ni un ardit electoral, lo que'ns fa posar de manifest avúi l'opinió d'En Pau Iglesias avalant la nostra conducta política.

Vencedors, en la serenitat de la victoria, volém avúi deixar definitivament sentada la puresa de la nostre actuació, defensant la llibertat de l'Empordá a proclamar-se el seu candidat, actuació que porta avúi la consagració de tot un poble.

Que'ls cegos obrin els ulls a la claror, que'ls sords sentin la paraula de la veritat, qu'ella triomfará sempre i d'una manera definitiva, per damunt de tots els odís i de les baixes passións.

Visca l'Empordá i l'Unió Federal Nacionalista Republicana.

Figueres 25 de Febrer de 1918

(A) ERIN, Jordi. “Les representacions de la Companyia Morano”, a *Empordà Federal* [Figueras], núm. 384 (8 de juny de 1918), pàg. 3.

Mestre Morano es tornat a Figueras obrint un abonament a deu funcions: nosaltres que un jorn donarem apesarsats comiat al il·lustre actor castellà, lamentant la poca efusiva acollida que'l nostre públic li féu, hem de remerciar-li avui amb la benvinguda, l'haver retornat a la nostre petita ciutat per a fer-nos fruit de l'excelsitud del seu art.

Les quatre representacions que porta donades la companyia Morano en el Teatre El Jardín, ens plantejen un problema de psicologia figuerenca. Es innegable encare que dolorós confesar-ho que el nostre públic no ha acudit amb entusiasme a admirar la tasca perfecte del primer actor espanyol i hom se pregunta ço que allò significa. Es signe de frivolitat entre'ls nostres conciutadans el fet de no anar a aplaudir an en Morano? Pero nosaltres qu'hem vist omplir-se els nostres teatres en concerts i actes culturals no podem creure en la frivolitat del nostre poble.

Es que'ls maldecaps de la vida diària allunyen a la gent de les representacions dramàtiques per al·lo de que de tristeses ja en veiem prou a casa? Hom se resisteix a admetre aquella explicació al veure curulls els cines, quant els intermenables epissodis d'un troculent film, omplen els programes...

I per tots aquets dubtes, que fan insoluble el problema de psicologia ciutadana, hom lamenta encara mes, el fet de que no s'ha omplert el teatre *El Jardín* en les representacions que el gran Morano ha donat des de'l primer de Juny a Figueras.

***

El sobri i complert drama italià *Il piccolo santo* d'En Robert Bracco traduït amb el títol de *El Santo* fou l'obra de debut. Poques produccions escèniques hem vist tan justes i perfectes com aquella. Exenta de fullaraques, l'acció es desenrotlla amb lògica perfecta assolint una intensitat fonament dramàtica, que fa que nosaltres considerem al drama d'En Bracco com a obra mestre. Res hi falta ni res hi sobra: l'autor emociona honradament sense digressions ni concessions al públic, truc amb que moltes vegades els autors corprenen al espectador de bona fé.

La companyia Morano representà l'obra amb una perfecció complerta, pero devem esmentar la tasca culminant d'en Francisco Morano que detallà meticulosament el seu paper, la d'En Marcial Moreno, fill del mestre, que s'ens revelà d'uns dots altament esperançadores en el paper de *Barbarelló* i la d'En Vigo que arribà que arribà a una perfecció poques voltes assolida. Justos, ben justos aplaudiments premiaren l'execució de tota la companyia Morano.

***

L'obra d'En Galdós *El Abuelo*, obra espanyola de soca arrel, tan per el seguit monologuejar que fa ressentir el seu estat anterior de novela, com per la concepció

falsa de la vida allí evocada, ens donà la sensació d'una prematurament envellida, de una època ja passada malgrat vestir els personatges el ropatge dels nostres dies.

I En Morano, perquè repetir-ho, estigué en l'obra d'En Galdós, com ell acostuma a estar, just i perfecte encara que a nosaltres ens desplaqui a voltes, un canvi de veu que abans que abans no li havíem notat.

***

El obscuro dominio es una obra de lluiment per a un gran artista. El cas patològic, allí evocat, no sabem si entra per complert en el camp de l'art excels qu'es el teatre, però si podem dir, que quant dona peu a un treball com el d'En Morano, justifica de sobres, el seu trasllat a l'escena.

Mestre Morano tingué moments feliços, especialment en el segon acte, arribant ben sovint an aquella alsària en que l'art de l'actor esdevé creació. Els perllongats aplaudiments del públic selecte que acudí a fruit l'interpretació d'En Morano, foren ben merescuts.

***

Lo que vale el talento! Es una obra de bona fé, feta amb enginy encara que mansoia però que malgrat el temps trascorregut des de la seva estrena se manté força fresca per evoçar vicis perennes de la societat espanyola.

En Morano féu un treball força acurat del tipus de *D. Pedro*, exagerat a voltes, però ple de justes observacions. En Vigo estigué superb en son paper, obtinguent tots justos aplaudiments.

I per acabar avui, considerém un deure de ciutadania i de bona amistat el recomenar als nostres llegidors que assisteixin a les representacions de la companyia Morano: ellos son d'una perfecció que ben poques vegades ens será dat veure-les a Figueras. Cal doncs aprofitar, fins per egoisme, el fruit les emocions artístiques que En Morano ens proporcionarà amb les representacions que resten a donar.

(A) ERIN, Jordi. “En Morano a Figueras”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 385 (15 de juny de 1918), pàg. 2.

El *Alcalde de Zalamea* la comedia evocadora del clàssic teatre castellà i *El chiquitin* de la casa la vella comedia vodevil·lesca on En Mario havia conquerit forts aplaudiments, valgueren an el gran Moreno dos nous éxits. La tasca del primer actor castellà, ens mostrà la ductilitat del seu talent apte per a els mes diversos genres teatrals fent-hi en tots una execució model i digne de totes lloances.

***

En sortir del teatre El Jardín, la passada nit del dimarts compadeixien als milers de figuerencs que entregats a la mes anorreadora de les sons, se féien vells, sense haver disfrutat les delícies de l'art d'En Morano que en l'interpretació de *La Comedia del honor* arribà an aquella perfecció rarament assolida fins per els mestres immortals de la farándula. Pot ser, el treball d'en Morano, fóu el que enaltí la bella impressió produïda per l'obra dels Srs. Maristany i Galobardas, obra discreta i excelent, de marcada tonalitat estrangera malgrat passar l'acció a Bilbao. *La Comedia del honor* ens mostra un domini de la ciencia escénica i en ella llurs autors, hi abocaren, reixint, tots, els recursos de bona llei per a interessar el públic que'n sorti satisfet de la seva estrena.

Pot ser, en l'esmentada obra s'hi abusa de l'optimisme fent que resultin poc viscuts els tipus evocars, ja que malhauradament en la vida correnta l'home d'acer no abunda, essent patrimoni de les gèneres presents la claudicació diària en benefici propi... Si *La Comedia del honor* vol ésser una mostra de una humanitat futura, vinga ella amb la seva honradés, rectitud i sentit humà, justament evocades en l'obra estrenada el passat dimarts.

***

Al inrevés de *La Comedia del honor* el drama del elegant poeta Montaner estrenat en la nit del dijous, es evocació càlida de la vida real amb totes les lletjors i impureses que'n son l'essència. *La casa de las lágrimas*, apar l'escenificació de un drama rural de la Victor Catalá. L'etern xapotejar de la vida de poble, amb llurs passions i vicis se troben estargides en l'obra d'en Montaner a la manera dels aigua-forts de Bragwyn mostrant d'una faissó cantelluda, entre les linies d'una aparent boirositat, la fermesa d'uns caràcters plens de vida i de realisme... Que la obra d'en Montaner es aplanadora? Pot ser si, però no per aixó es menys bella, que la bellesa no depén de l'objecte sino del mestratje de l'artista. I tanta bellesa rau en les Puríssimes de Murillo com en Els borratxos de Velazquez...

La companyia Morano ens feu de *La casa de las lágrimas* una execució perfecta formant un conjunt digne del mes sincer aplaudiment... I ell, el gran Morano, tornant el be pel mal, respongué a la manca de públic, amb un treball digne de la seva reputació.

(A) PUVIS. “L’exposició de la Societat de Concerts” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 415 (11 de gener de 1919), pàg. 3.

En el saló de exposicions de la Societat de Concerts s’hi exhibeixen actualment obres de tres aficionats figuerencs i al dir aficionats, no volém pas donar la qualificació, en el sentit despectiu que sol atribuir-se, sino que fem remarcar aquella qualitat per a donar més valor als el·logis sincers i entusiastes que’s mereixen els tres expositors; d’ells dos, son ja coneguts del nostre públic els senyors Bonaterra i Montoriol i el tercer En Salvador Dalí Doménech serà per a molts una revelació.

L’etzar ha reunit a tres artistes de l’escola impresionista, en mes o menys graduació, ja que en tots tres domina l’expressió de la realitat servida per una tècnica moderna i personal completament oposada a la faissó acadèmica.

Els quatre apunts que exhibeix en Josep Bonaterra formen part d’una col·lecció que porta feta en aquets darrers temps i la qual per enter i junt amb uns quadres que està executant en son taller, esperém poguer admirar en una exposició propera.

En Bonaterra poseix la pinzellada ferma del mestre i sent molt sovint la justesa de la llum, obtinguent efectes acabadíssims com en l’apunt d’Olot en el qual els arbres surten apuntats amb molt de *garbo* i el·legancia. L’apunt de les oliveres es també molt remarcable per la qualitat del color, malgrat haver-hi a troços, més imitació que interpretació de la Natura. Mereixen el·logis totes les obres exposades i esperém ben aviat poguer comentar com es mereix l’obra artística del nostre amic.

En J. Montoriol Puig exposa quatre obres: un bodega i tres paisatges. D’aquets es remarcable en primer terme l’Iglesia de La Vall en la qual la tècnica impresionista de la dissonància de les tonalitats obté una interpretació acabada. En aquesta obra la pintura esdevé un art absolutament òptic, una recerca d’harmonies, una mena de poema natural, *el desenrotlló lògic de la llum* com definia als quadres l’Eugeni Carrière.

En el Panorama ciutadà, visió de una gran via barcelonina, la llum hi titil·leja mostrantnos una factura fresca i atrevida. En el *Jardi figuerenc* hi trobém certa pesadés en els verds lo qual ens fa preferir els altres quadres en aquest. I per fi hem d’esmentar el bodegó, obra ja acabada que posa el seu autor al nivell dels mestres. Els tros del fons, vano i mantó, son pintura definitiva, havent-se-hi resolt esplendidament les tonalitats nacrides del vano amb forta emoció i èxit complet.

Es aquest bodegó, obra ferma i madurada que dona la mida de lo que podria fer el nostre amic si es dedicés per complet a l’art pictòric i dintre el qual podria conquerir un lloc remarcable.

Per tot, adrecém an En Montoriol les nostres felicitacions.

I per fi parlarém d’en Salvador Dalí Doménech.

L'home que porta a dins lo que'ns mostren els quadres exposats en el saló de la Societat de Concerts es ja un cos *gran* en el sentit artístic... No hi ha dret a parlar del noi Dalí perquè'l tal noi es ja un home... No hi ha dret tampoc a parlar de que *promet* sino que cal dir que *dona*.

L'home que sent la llum com En Dalí Domenech, que vibra devant l'el·legància d'aquell pescador, que s'atreveix als setze anys amb les pinzellades sucoses i calentes del Bebedor, que te un tal depurat sentit decoratiu com el que'ns mostren els carbons i especialment el del Baluart, es ja un artista de la mena dels que farán forrolla i dels que farán quadres encara que s'empenyessin en fer-li fer coses tan inartístiques com un *Debitori*... per exemple.

Saludém al Novell artista i tením la ferma esperança de que temps a venir les paraules nostres – i per esser nostres, paraules humils – tindrán el valor d'una profecia: En Salvador Dalí Doménech será un gran pintor.

(A) ERIN, Jordi. “La vetllada artística de Germanor Empordanesa” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 420 (15 de febrer de 1919), pàg. 3.

Les vetllades artístiques que arréu tenen lloc, organitzades per els chors locals i els aficionats del terror, solen ésser quasi sempre, vetllades en les quals la tolerància envers l'amic, la satisfacció que porta la concitadania, etc. etc. fan que no es puguin judicar des d'el punt d'obir artístic, aquelles manifestacions de vida social.

La vetllada organitzada per l'orfeó Germanor Empordanesa, amb la cooperació de l'Agrupació Talia i que tingué lloc en el Teatre dit “El Jardín” el passat dijous, fóu de la mena d'aquelles altres manifestacions artístiques en les quals la crítica severa, pot manifestar el seu pensar sincerament: aquest es l'elogi que mellor es pot fer de la vetllada de l'orfeó. El públic arribá a oblidar que's tractava d'aficionats i d'amics, els interprets desaparegueren sota'ls personatjes representats per a fer-nos fruir amb intensitat l'obra posada en escena ó la cançó bellament interpretada.

La delicada comedia de N'Aveli Artís *La llum dels ulls* estrenada en l'esmentada vetlla fou motiu per a posar de relleu les qualitats teatrals dels intérprets que desempenyaren llurs papers amb acert i emoció: en Pere Teixidor ens féu un eqúanim oncle Felip, mantinguerent-se en aquell just medi on rau la perfecció; els Bassaganyas (Josep i Ramon), En Colls i En Romá tots estigueren admirables en el seus personatjes meresquent ben justament els aplaudiments amb que'l públic els hi premiá la seva tasca.

Les germanes Bol mostràren les seves belles aptituts teatrals, especialment la Pilar Bol que'ns féu una Mariàngela encertada de fuga i emoció, fent-li compartir l'ovació amb que termenà l'obra.

***

L'Orfeó *Germanor Empordanesa* es presentà de nou al nostre públic, després d'unes llargues vacances. Aquesta massa choral es troba – no sabem per quines causes – bastant reduïda en nombre, lo qual obliga an els seus membres a produir una força musical superior a voltes, a la seva potencia, resultant el lloable esforç en detriment de la qualitat.

Aquest defecte, ben esmenable, per l'entusiasme que aquella joventut pot prodigar amb un treball constant, ens posà de relleu el bon gust de la majoria dels choristes que posaven llurs esforços en suplir la manca de nombre.

Volem parlar de cada número del programa, perquè'l nostre orfeó es troba avui en disposició d'assolir aquella perfecció que anhelem per a les coses nostres, perfecció que constituirá bentost el nostre orgull de figuerencs, si com esperém continua la jove i esperançadora entitat choral, el camí emprés.

El programa era escullit: de set composicions cincq eren noves per a el chor i tots demostraven l'afany de fer art art veritable.

Començá el concert per *La Filadora* la cançó popular ben coneguda: sigui per trobar-se els chors poc entrenats o per la naturalesa de la composició, que de fet es un diálec, resultaren quelcom deslligats el cant d'home del cant de dones accentuant-se massa el diálec que deu desapareixer en l'unitat de la interpretació.

Les *Montanyes regalades* ens mostraren uns conjunts força ben entesos, havent-hi, la Srta. Maria Garrober dit el solo, amb art i emoció.

El *Pardal* fou al nostre parer, de lo mes ben executat de la vetlla: els conjunts ben matitzats i ben entesos sense efectismes, ni ganes d'imposar les veus individuals a la massa.

Aquesta composició d'En Perez Moya dita amb honradesa artística ens produí una forta emoció d'art i ens feu entreveure lo que pot arribar a fer el nostre Orfeó figuerenc.

Les *Montanyes de Canigó* foren començades per *Germanor* amb bona empena, fent-nos sentir el calfret de la bella obra d'en Morera; després llangoreixà quelcom, mantcant-li la fermesa i seguretat del començament.

Molt aplaudida fou, la cançó *Sant Josep* i *Sant Joan*, d'interpretació encaixada i justa, meresquent, igual que'l *Pardal* ja esmentat, els honors de la repetició.

En *La Gala* i *En Belitre* aparegué aquell afany d'individualitzarse, perjudicant l'harmonia dels conjunts que no resultaren fossos en aquella unitat tan desitjable.

I termenà el programa amb l'ardida i valenta compasició d'En Morera *La cançó nostra* ben sentida i ben interpretada.

Els sorollosos aplaudiments que'l orfeó *Germanor Empordanesa* obtingué, foren justos, no pas fills de la consideració que particularment puguin mereixre'ls seus components.

Per aixó hem posat en les nostres paraules aquella sinceritat amb que tractem a l'amic que voldriem veurel merexedor de les mes altes consagracions. El nostre orfeó pot arribar, amb constancia i treball a assolir aquella plenitut que fa obtenir la consideració dels publics ciutadans, capacitats per audicions de les entitats artistiques mes capdals.

I per a obtenir-la, es necessari que la ciutat entera hi aporti el seu entusiasme i la seva ajuda: cal en primer terme enfortir les masses per a no forçar, en detriment de la calitat, la tasca de les seccions que integren al nostre *orfeó*... i després cal treballar sentint la veritable essencia del *chor* que's el sacrifici de l'individu per a l'exit i perfecció del conjunt.

Tenim l'esperança de que *Germanor Empordanesa*, perseverant en el camí emprés, farà parlar d'ell, si, d'una manera especial, el seu jove director En Simó Gratacós posa al costat de la seva voluntat i simpaties, un depurat gust artístic, imposant-lo amb escrupulositat i energia a tots ells components de l'orfeó.

Rebin avui, Director i choristes, amb la nostre sincera crítica, la felicitació coral d'un seu devot admirador.

***

Debutá la secció dramática infantil de l'orfeó amb un exit complert. La xamosa comedia per infants, original del nostre amic i aplaudit autor dramatic En Pere Teixidor, es una obra ben entesa justa i a propòsit per a els fins a que fóu destinada: mereix tota mena de lloances l'autor de *El cor d'En Perot* lloances que s'augmenten per els seus reixits esforços com a Director de la secció infantil que tan bellament començá les seves tasques.

Dels joves artistes n'hem de dir que estigueren superbs de fuga i expressió i a l'esmentar la tasca dels uns, hem de fer-ho amb justícia, de la tasca de tots. No sabriem preferir l'execució acabada de les xamoses actrius les nenes Anna Aubac, Maria Joan i Merce Carreras, l'ardida interpretació dels simpatics actorets Pere Sunyer, Josep Cairó, Joan Llobell, Joan Carreras i Artur Lloret. A tots la nostre enhorabona i el nostre agraiment per la bona vetllada passada.

(A) PUVIS. “La lápida monument en honor de Wilson” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 425 (22 de març de 1919), pàg. 3.

Hem tingut el gust de veure esposada en els aparadors dels grans magatzems Puig Paris la lápida, que per encàrrec del Comitè “victoria aliada” ha construït l’escultor empordanés en Francisco Marés.

Hèu-vos aquí, en poques paraules, dos fets importants per a la vida cultural de la nostre ciutat: una nova obra d’art que allunyarà la nuesa massa banal dels nostres carrers i el descobriment, per a la majoria dels empordanesos, d’un nou artista, fill d’aquesta plana fina, suau i daurada.

La lápida monument que ha cisellat en Marés es una obra d’art, seriament reixida que honora a son autor i dignificarà a Figueras. Concebida dintre un sever classicisme, mostra una ferma personalitat dominadora de la materia que obté esplendidament l’expressió que l’artista li ha volgut donar. La matrona que decora el monument a Wilson, es d’una serenitat verament grega: hi ha en la dona-simbol d’en Marés, l’equilibri de les obres mestres, aquella compenetració de calma noble i de vida serena que sols assoleixen els artistes consagrats.

Ultra la correcció i modelatge que sedueix els ulls, trobem en la lápida-monument den Marés, la riqueta d’un pregó sentit, que sense caure en un prurit de literatura, porta al marbre el calor d’una idea que’l fa glatir com cosa viva.

En contemplar l’escultura que mostrarà a les gèneres futures, el nostre respecte al gran president de la República americana, hem sentit feta realitat aquella serena rectitud de l’home que encarna el mes pregó sentit de la Democracia, en el deix voluntariament arcaïtzant de l’escultura d’en Marés, hem trobat la voluntat del home que lluita i crèua la mar inmensa per a imposar als mes apassionats, la seva eqüanime doctrina d’amor i germanor que podria gorir a l’humanitat, de les ferides encara sagnantes i exarcerbades per una justa indignació...

En Marés no ha caigut en l’erro d’alguns que creuen que’ls artistes poden consolar-se amb esser habils obrers menyspreant l’intel·ligencia com innecessaria. El nostre artista ha conservat fins a terme, l’idealitat inicial que’l colpí al començar l’obra, i aixis ha mantingut energicament en la plena llum de la seva consciencia l’idea de conjunt, portant-hi, i relligant-hi estretament tots els detalls de la seva obra.

Parlem de l’obra, mes, no devem oblidar a l’artista que tan esplendidament s’ens mostra.

Es En Frederic Marés fill de Port-Bou, un empordanés de cor que porta en la seva anima l’essencia grega dels nostres avant passats, sentint-se fort per a lluitar i

confiar en la gloria. En Marés es un d'aquells fills escollits de la nostra terra, - posseidora, com poques de la llum precisa, per a que en ella l'art es desenrotlli – que's sent agullonat per un temperament afanyós d'arribar on sols assoleixen, els que dotats de pasta d'artista tenen prou fortitut per a no sucumbir dels entrebancs que son la penyora de la gloria.

En Marés fou pensionat ja a 19 anys, per l'Escola de Belles Arts per a estudiar l'art parisenc, essent-ne fruit del pensionat un *Crist jeient*, interessant escultura plena de seny i fermesa, prometedora de les obres futures. A son retorn seguidament li fou concedida per unanimitat una pensió creada per l'academia de Belles Arts, destinada a estudiar les meravelles de l'art italià : sorprès per la gran guerra deguè entornar-se vora els seus, essent llavors nomenat professor auxiliar de l'esmentada Escola.

Ha obtingut En Marés diferents medalles en exposicions tan remarcables com l'Internacional de San Francesc de California, San Diego i Madrid d'on rebe una pensió per a estudiar l'art espanyol.

En l'Exposició de Barcelona celebrada el passat any fou recompensat amb medalla i amb una pensió de l'Ajuntament barceloní.

Les decoracions escultòriques de la Casa correos de Gerona, obra son del nostre artista i actualment está acabant En Marés un monument que'ls veïns del Clot aixequen al canonge Rodó benefactor d'aquella barriada.

Nombroses son les escultures retrats d'artistes i homes de gran valua de nostres dies, totes elles reveladores de la personalitat d'En Marés, malgrat un forçat arcaisme, que'n la majoria es deixa entreveure.

Felicitemnos com a empordanesos i aimants de l'art, de l'obra d'En Marés, digne fill d'aquesta terra i adrecem al Comité « victoria aliada » la nostre felicitació per la lápida-monument que ha dedicat Wilson, tot fent vots per a que la màxima que alli s'hi ostenta sigui de fet consagrada per tots els pobles civilitzats de la terra. Diu ella : « els pobles no deuen esser ni dominats ni governats sino per consentiment propi ».

Que'l marbre d'En Marés senyali la vigilia de la llibertat catalana.

(A) ERIN, Jordi. « Teatre Principal » a « Espectacles », a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 426 (29 de març de 1919), pàg. 3.

Companyia Nolla

- La companyia Nolla va fent ruta tal com havíem previst : un cop posat en contacte el nostre públic amb l'obra artística que porta a terme l'esmentada companyia no podia mancar-li l'aprobació dels figuerencs sempre dalerosos per totes les manifestacions series d'art veritable. I així podem dir avui que les representacions portades a terme per la farándula d'En Nolla es conten per plens.

Mossen Janot, *Stevenson l'hoste millonari*, *Terra Baixa* i *La propia estimacion*, son les obres representades durant la passada setmana.

- *Mossen Janot* d'en Guimerà es prou conegut dels nostres llegidors per a que deguem fer-hi cap comentari: la figura del sacerdot noblement generós i abellit al sacrifici per un amor sincer, fou justament encarnada per En Nolla secundat per tota la companyia.

- *Stevenson l'hoste millonari* es una enginyosa farsa de l'hongarès d'Orback, traduïda per En Carles Capdevila. L'humorisme, pletoric de vida, d'aquesta obra, escrita a lo Marc Twain, no encaixà pas del tot al nostre públic, que responent al propi temperament planyivol i trist com ho son les obres de tot poble renaixent, com ho son les nostres cançons i les poesies de fins tot just, no vibrà amb aquell humorisme sà, que tan pot contribuir a l'educació del nostre sentíment encara condormit als aticismes finament ironics i fundament humans de l'obra que comentem. Hi ha en l'obra de D'orback un fort estudi de la psicologia dels petits pobles plens de passió, d'espontaneïtat i d'un sentimentalisme, xaró però simpàtic.

Com portem dit el nostre públic no es retrobà en *Stevenson* i els seus aplaudiments que foren justos i perllongats s'adreçaren mes als executants que a l'obra. Es de remarcar la tasca d'En Nolla sempre justíssim, perfecte de dicció i ben encaixat; la Sra. Ortiz, En Lluelles, En Capdevila i En Cervera, obligàren al públic a fer el degut homenatge al mes humà dels humorismes.

El nostre drama nacional, *Terra Baixa*, omplenà a vessar el nostre Teatre Municipal. L'obra mestre del teatre guimeranià, plena d'aquell realisme humà, fundament humà, que porta en son desentrotllo tota les grandeses i també totes les miseries de l'existència particular dels seus personatjes, que corren a la catàstrofe com impulsats per el fatalisme de la vida mateixa, captivà al nostre públic i valgué an En Nolla una sorollosa ovació. L'interpretació personalíssima de Manelic que anà manifestant-se justa i humana a mida que trascorregueren els actes, assolí en el final

una genial encarnació com poques vegades hem vist. En Nolla estigué superb de gest o de dicció, i els aplaudiments que'l public li prodigà foren solzament justissims.

Hem d'esmentar a la Sra. Ortiz que'ns feu una Marta admirable, la Sreta. Doménech ben encertada en el paper de Nuri En Cervera i En Capdevila justissims.

- Amb l'obra d'en Jacinto Benavente *La propia estimación* representada en la nit del dijous, termenà la setmana teatral la companyia Nolla. No es pas aquella comedia cosa nova per a el nostre públic, però el cronista que no havia encara gustat de les belleses literaries de la comedia benaventiana, s'ha trobat en una obra nova, ço que li dona dret a dir el seu parer, malgrat ningú demanar-li.

Es *La propia estimación* una obra bonica, literariament perfecte; l'escriptor dominador del léxic broda maravilles a [...], pero sempre belles i plaentes. En camvi com a obra teatral es mes que el diàlec de tradició, un seguit de monolecs, durant els quals el protagonista de la obra, s'imposa la tasca de fer-nos veure lo que no es, volent aparentar una abnegació que no existeix.

Aureli, el protagonista, es un sibarita de l'amor que ha tastat aquell diví nectar arrèu on ha corregut. Ja entrat en anys topa amb una dona bella, enamorada del seu marit i desposada a tot per a evitar el fracàs de l'espós. Aureli que pot seduir a l'esposa de l'home que protegeix, cansat de seguir-ne d'altres es dona are el goig de renunciar a la dona que troba bella, pero no ho fa silenciosament, d'una manera que seria llavors virtut, sino que renuncia quant tothom sap que podria posseir-la: es dona aquest nou plaer subtilissim de la vanitat mes gran que pugui tenir l'home.

I aquesta es al nostre entendre l'equivocació de l'obra d'En Benavente que a l'escriure *La propia estimacion* semblava tenir present aquelles paraules de Schiller: "el teatre es un nou orgue per a refinar el cor i l'ànima dels homes, per a exaltar algun dels mes nobles sentiments", mentres que en l'obra que comentem, malgrat voler-hi exaltar aquella forma de la consciencia que anomena la propia estimacio, resulta que ennobleix la vanitat mes fonda.

Repetim que es una obra retoricament admirable obtinguent-hi En Nolla un assenyalat éxit en son difícil paper. La Sra. Ortiz perfecte, igual que En Lluelles i la Sra. Bayona.

- Trobem interessantissim el cas de l'apuntador que oblidant el seu mestier s'engresca amb l'obra i la declama tan o mes fort que'ls actors... Seria senzillament curiós sino resultés molest per a el public, per a els actors i fins per l'apuntador que s'exposa a que'l facin sortir a la escena en roba de cambra, si el public l'ovacionés... que ja s'ho mereixia.

(A) ERIN, Jordi. “Teatre Principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], (5 d’abril de 1919), pàg. 3.

Companyia Nolla

- *La loca de la casa*, l’obra del gran Galdós que la companyia Nolla posà en escena el passat dissabte era poc coneguda del nostre public. Es aquella obra, clara, plena del mes pur realisme i de la qüal podriem dirne les paraules de Goethe al parlar dels caracters skasperarians: “son a manera de rellotjes que tinguessin l’esfera transparent; senyalen l’hora com els altres rellotjes pero al ensems, el mecanisme interior està a la vista”.

No hi ha en la comedia d’En Galdós, aquella fosca, sino profunda, subtilitat que algú vol veure en la dramaturgia benaventiana. En *La Loca de la casa* la mes pura noblesa, el mes pur sentit lliberal regna en tota ella, cada personatge apareix com es i com ha d’esser sense ambiguetats.

La lluita noble i franca entre l’egoisme, la forsa de repulsió, la sobirania de la materia de *Pepet* i la generositat, l’embelliment al sacrifici, la relligiositat de *Victoria*, ens apareix com una glosa al esperit lliberal que sosté que tot es bo ja que obeeix a quelcom i pot servir per a quelcom. Fins les coses que detalladament ens resulten odioses i menyspreables porten la seva utilitat, son necessaries.

En aquets jorns de lluites socials en que l’esperit facciós o conservador impera volent fent-nos trobar en el fons de totes les criatures un mal essecial, *La loca de la casa* ens porta un crit de serenor, en aquelles darreres paraules evangeliques que no deuriem oblidar mai: “Eres el mal, y si el mal no existiera, los buenos no sabríamos que hacer... ni podríamos vivir”. Aquelles paraules de la dona que ha trobat en l’existencia del mal una necessitat de la Naturalesa, que ha sabut veure el fons de l’anima de *Pepet*, que ha descobert la maquinaria d’aquell rellotje, del qüal la majoria sols veuen la tapa de cer dur, que no’s trenca malgrat el tirin a terra i que no’s pàra perquè porta essencia de la vida del mon, deuria esser per a molts una lliçó, per a no portar-nos a judicar durament les coses que malgrat l’apariencia de duresa i abominació, porten un bocí d’aquella ànima universal que’ns empeny generosa vers la vida infinita...

Procurem amb l’amor nostre, despertar el sentit de germanor d’aquells que’l treball dur i penós ha llensat al aillament, al odi xorc. Femlis sentir, armant-nos no altrament que amb generositat, que’l be propi es solzament síntesis i trassumpte del be comú. Neutralitzem la repulsió dels uns amb la força d’atracció dels altres. Pensem com diu Perez de Ayala, que’l braç Ezquerra no fou pas opossat al dret en el torç per

pura simetria, sino que'l braç esquerra junt amb el dret serveix per a la consumació de l'activitat i de l'harmonia. I sols junts abdos, poden fer la divina abraçada...

Mes deixem-nos de divagacions, retinguem la nostre pobre ploma que l'influencia de l'ambient s'ens emportava fora del nostre comés i terménem de parlar de l'evangelica obra de Galdós *La loca de la casa* fent els deguts elogis dels seus dos principals interprets senyor Nolla i Sra. Ortiz que estigueren perfectes en sos difícils papers.

***

Perteneix la comedia *Cobardias* a la constelació de *La loca de la casa*, *El collar de estrellas* i *Foc Nou*, per la semblansa del conflicte però sense que literariament tinguin cap concomitacia.

L'obra de Linares Rivas estrenada en la nit del dijous, per l'aplaçament que tingué lloc el diumenge a causa d'una indisposició de la Srta. Perez, es obra filla d'un profund estudi de la vida amb totes les seves debilitats i seguides lluites, que com gota d'aigua logren foradar la roca mes sencera del temperament mes ferm.

Aixís com en *La loca de la casa* la moral es *feconditat* i en *El collar*, esterilitat, en *Cobardies* es *feblesa, abdicació*.

Dels dos actes de que's compon la comedia, es per a nosaltres superflu el primer, que sols serveix de presentació dels personatjes: fins sembla que l'autor el fes curt i a corre cuita per a arribar al conflicte veritable de la comedia.

Joaquim Figueredo comerciant, que de mosso ha passat a posseir una regular fortuna, s'enamora de la filla d'una familia arruinada i emparentada amb la noblesa. Malgrat els prejudicis de la familia contra'ls que ells diuen, classe baixa, la noia accepta el matrimoni amb En Figueredo amb una complacencia i facilitat que no sabém compendre, ja què o hi sobren els prejudicis allí exposats o hi sobra la facilitat de Cecilia a casarse amb l'home que no obstant la seva elevació económica no te'l (...) ni educació d'ella. Ja casats, - i som al segon acte - Cecilia, *señorito bien*, trampista, jueguista i demás qualitats, pertorba la felicitat de la familia felicitat que defensa *Joaquin* el qual no admet la ruina de la familia de la dona per a complaure la vida dissoluta del germá. I ve el conflicto: *Luiguiñas* ha contret un deute de joc, un deute d'honor d'aquell honor que ja Galdós digué que es *aquello que sirve para abonar la tierra* i *Joaquin* intenta convencer que no's deu arruinar la familia de l'esposa per a pagar-lo, que no's deuen esporuguir amb les amenaces de suicidi que fa el *señorito*, que a la fi, de fer-ho, hi hauria un pillo menos al mon... Prou *Joaquin* discurreix amb lógica i sentit comú, però res li val... L'esposa Cecilia que semblava conquerida a l'espós per enter, es rebel·la, i devant del malestar que l'insult de la dona anava a portar, *Joaquin* compra el seu silenci, pagant el deute d'honor del cunyat... Ell, l'home

fort, sa i seré, claudica, comet la *cobardia* d'abdicar de les seves honrades doctrines morals i ens recorda a *Brand* el personatge d'Ibsen quan diu que sols l'home solitari pot esser fort, pot esser ell mateix, perque la vida social es un seguit de cobardies, de febleses, de complacencies, de mutues tolerancies...

L'autor creà un *Joaquim* serè, eqüanim, ple de vida, ple de sana logica just de visió, resulta una obra mestre del teatre castellà. En camvi el tipus de *Cecilia* es una ficció sense anima, de vida purament externa que evolucionà com una *Marionette* sense obeir a un caracter: els camvis sobtats en el seu obra, son il·logics, com fills del capritxo de l'autor que pensant en *Joaquin* oblidà, a *Cecilia* fent-la servir exclusivament de motiu a la abdicació del espós.

El segon acte resulta d'una intensitat remarcable per la veritat en resoldre el drama plantejat, mancant-li per altra part l'evocació d'ambient que's troba en altres obres del mateix autor, en *La Garra* per exemple.

Cobardies plaguè al nostre public i valguè als seus interprets justos aplaudiments. En Nolla diguè be i amb emoció interna el seu paper; la Sra. Ortiz féu una creació del seu difícil personatge fins a fer-nos oblidar la seva inverossimilitut; els demés En Lluelles, En Capdevila, la Sra. Bayona, tots be, meresquent els aplaudiments amb que el nostre públic premià la seva tasca.

(A) ERIN, Jordi. “Carnet teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], (26 d’abril de 1919), pàg. 2.

La companyia Nolla continua meresquent la confiança que'l nostre públic li ve atorgant des d'el començ de la seva campanya en el Teatre Principal.

I hem de confessar que aquells actors no perdonen esforços per a mantenir vibrant l'atenció dels aficionats a l'art teatral.

- El passat dissabte s'estrenà un drama, *Gabriela*, original del nostre bon amic En P. Teixidor Elías. Aquesta darrera producció ens aferma una vegada mes, la nostre convicció de les facultats instintives d'En Teixidor per a conresar l'art escènic. Naturalment que per a obtenir éxits definitius en el difícil mestier de dramaturg, cal un domini de la literatura i del lexic que sols s'obté per un llarg i depurat treball de temps.

En *Gabriela* ens apareix un ben encertat argument, del qual, savantment desentrotllat, podria obtenir-se una bella producció teatral. En la obra d'En Teixidor hi ha una certa pobresa del lexic que fa perdre interés i elevació en les escenes culminants de les que podria treures-en gran partit. El desenllaç resulta precipitat sens dubte a haver-se reduït l'obra a solzament dos actes.

Tenim l'esperança de que l'amic Teixidor produirà belles obres dramàtiques amb un consciencüt treball preparatori i amb un poliment del lexic, coses que s'obtenen a força de temps.

Als aplaudiments que se li atorgaren adreçem a En Pere Teixidor la nostre enhorabona.

- *Florida tardana* es titula un perfectíssim joguet en dos actes d'En Pere Cavallé.

De facil i plaent desentrotllo, l'obra del depurat escriptor reusenc, obté delicats efectes i produeix la franca i sincera rialla per la qual fou creada.

Es una obra definitiva que quedarà en el repertori del nostre teatre catalá.

- La represa de *Maria Rosa* ens portá la vetlla del Diumenge, en la qual En Nolla obtingué un éxit mes dels que porta conquerits. La Sra. Ortiz i els actors Srs. Capdevila, Lluelles i Cervera estigueren molt encertats en sos diferents papers.

- Dilluns de Pasqüa, *El Abuelo* del gran Galdós: un nou triomf per En Nolla i tota la seva farándula.

- Dijous, *Espectros*. Es lo mes gros que ha representat la Companyia Nolla.

Devant l'obra de l'Ibsen ens sentim imposibles per a tota crítica; com a obra de geni, ens aclapara de tal manera que oblidem l'execució per a entregar-nos al paorós misteri de l'obra, on tan drames s'hi mostren. Ibsen es el mes filosof dels autors dramàtics, la seva obra gegantina – malgrat la seva reducció numérica – ens el fa

admirar com el geni de la dramática escandinava. Cada un dels seus drames es un compendi de doctrina moral, a l'ensem que una meravella artística. El poeta ideal, el pensador profund i l'observador de la vida mateixa es confonen per a donar-nos el fruit d'una obra complexa i enervant, que inquieta i confronta als pobres d'esperit que sols admiren la tasca de l'actor sense fruir la bellesa de l'essència ibseniana.

No pretenim ni sabriem estudiar l'obra del gran autor noruec, que's rebel·la contra tots els prejudicis, que perpetuen les religions ordenant les consciències, els poders constituïts, reglamentant les relacions públiques i privades, els hàbits i costums socials fixant les fórmules de relació i el principi de solidaritat base de tota col·lectivitat. Contra l'estupit fatalisme anorreador, s'alta l'autor i mmostrant-nos un troç de vida arrencant de la vida universal, ens fa ovirar lo estantís de la vida social i enyorar i glatir per una vida superior lliure de tots aquells grillons esclavitzadors de la voluntat humana.

L'execució correctíssima: i tractant-se d'obres com *Espectros* es un elogi complet que fem d'en Nolla i de la majoria dels seus companys.

La presentació deficient, per no dir insuportable – aquells finestrals! – i fins destorbant-nos de capir l'ambient on l'obra es desentrotlla.

Per a avui s'anuncia l'estrena de *La festa del carrer*, original del distinguit actor Sr. Lluelles. Alguna peça del mateix autor, que hem ja pogut aplaudir, ens fa esperar en que l'obra que avui se estrena constituirà un triomf per a el seu autor.

(A) ERIN, Jordi. “Carnet teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], (17 de maig de 1919), pàg. 2.

Després de les *vacacions* de fires – i diem *vacacions*, perquè durant les passades festes sols s’han repetit en el nostre teatre obres ja representades – la companyia Nolla, ha obert un nou abonament anunciant-hi l’estrena de varies produccions teatrals.

El passat dijous s’estrenà l’abonament, amb la representació de *Rei i senyor* del nostre compatriota En Josep Pous i Pagés.

El gran evocador de les costums rurals ens apareix amb tota magnificència. El depurat prosista ens delecta amb una acurada parla. L’home de teatre ens subjuga en el desgranar just i emocionant de acció. En Pous i Pagés ha conquerit amb *Rei i senyor* un èxit just i complert.

Llástima que l’obra es redueixi an un senzill drama rural, trist i aplanador. Hom al seguir el fil de l’acció, al gustar les guspies redemptores que apareixen sovint, espera endebades una solució optimista del drama i veu baixar el teló del darrer acte amb el cor estret, no capint la manca de sentit humà d’aquelles generacions que perdien els fills per a mantenir l’orgull xorc d’un nom.

No tenim espai per a estudiar com es mereix l’obra d’En Pous i Pagés i acabarem aquestes curtes notes lamentant-nos que l’interpretació donada per la companyia Nolla fos tan deficient: ningú sabia el paper lo que obligava a l’apuntador a treballar amb tan de entusiasme que donava per resultat el sentir l’obra dos vegades... I la veritat, no hi ha dret! Cal que’ls simpàtics artistes de la companyia Nolla, donguin per acabades les *vacacions* de fires i s’entreguin de nou al treball...

Fins avui doncs, que hi ha anunciada l’estrena de *La Flama* del distingit autor i actor senyor Lluelles i de quina obra en tenim les millors referències.

(M) “Electors del districte de Figueres”, (25 de maig de 1919), solt. Comissió Permanent de la Junta Comarcal d’UFNR: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris, Pere Calsina, Martí Inglés, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujadas, Rafel Ramis, Joan Burgas, Pere Bosch i Bosch, Wolney Comas, Marián Moncanut; - Junta Municipal de l’UFNR: Alfons Roda, Agustí Casanovas, Fidel Dalmau, Josep Pey Calvet, Martí Canadell; - Junta del Centre d’Unió Federal: Sebastià Lloret, Vicens Ros Marisch, Joaquim Carreras, Josep Cruset, Joaquim Rosa, Ventura Capdevila; - Junta de la Joventut d’UFNR: Martí Vilanova, Pere Figueras, Jaume Quer, Romá Pagès, Grau Lacasa, Salvador Vernet, J. Soler Grau, Joaquim Soler.

Agullana: Francisco Picamal Clos, Marián Gubert Llauro, Niceto Gironella Arnaut; - Alfar: Manel Saurí Serra, Francisco Rovira Martí, Jaume Pagés Costa; - Avinyonet: Geroni Galcerán Sala, Joan Casadella Csadevall, Joan Pineda Casadevall; - Boadella: Pere Cantenys Serra, Pere Payró Vidal, Jaume Naudi Casademont; - Cabanas: Joan Llombart Pou, Joan Oliva Fortia, Josep Descamps Municoy; - Campmany: Joan Collsamats Espinás, Galo Martí Collgrós, Joaquim Gener Giralt; - Cantallops: Joan Ferrer Fedevella, Joan Faig Perxés, Jaume Moncanut Guiset.

Tot just fa un any que d’acort amb la recomanació del nostre partit, elegireu a D. August Pi Suñer, diputat a Corts per aquest districte. Els fets passats i l’actuació parlamentaria del nostre candidat us han d’aconsellar, amb major motiu que l’altra vegada, que repetiu l’elecció.

Voliem nosaltres un representant que fos defensor de les aspiracions populars, disposat a treballar per un canvi de regim i defensor alhora de l’autonomia de Catalunya, del fet vivent de la nacionalitat catalana. I ja vegereu com els parlamentaris de les esquerres espanyoles reconeixent per bons tant la nostra elecció com al home elegit, el reberen amb els braços oberts i ha continuat mereixent la seva consideració, consagrat per els fets com a diputat d’esquerra, tal com nosaltres el proclamarem.

Les lluites sostingudes fa poc, en pro de l’autonomia de Catalunya, ens han demostrat la confiança que podiem tenir amb En Pi Suñer per a treballar en pro de la causa de la llibertat de Catalunya.

En aquestes hores històriques que’l mon es transforma, Espanya es una trista excepció. La llei de la força ens ha imposat un govern d’homes engegats en mantenir-nos en el passat. Mentres el sentit democràtic i de reforma social s’imposa arreu com a mesura d’ordre, de concòrdia entre’ls vells poders constituïts i el poble, aquí amb l’excusa de conflictes socials i d’ordre públic, se’ns retorna als temps dels governs absolutistes fent eleccions amb suspensió de garanties constitucionals i amb estat de guerra a Barcelona.

La política militarista, lliga les mans dels governants, oposant-se a les aspiracions populars. Per aixó s’imposa l’elecció de representants deslligats de tot compromís amb els polítics que han sigut complacents amb els poders ocults.

La lluita per l'autonomia de Catalunya, no s'ha acabat com n'hi ha que prediquen. Els enemics de Catalunya fan en aquestes eleccions un esforç extraordinari per a matar l'esperit autonomista. I es per aixó que aquestes eleccions tenen en la nostra terra, l'enorme transcendència d'un plebiscit sobre la qüestió catalana, que serà, si nosaltres volem, ratificació d'aquell altre que fa poc feren els Ajuntaments del nostre poble.

Homes lliberals i catalans de l'Empordá! El vostre vot, en l'hora present, serà manifestació, segons a qui el donareu, de protesta o de conformitat amb la reacció que se's feta mestresa d'Espanya, de si aspireu a un regim com tenen els demés pobles civilitzats: si la vostra conformitat está de part del centralismo que'ns vol privar d'esser catalans boi malament tots els serveis de l'Estat, o si voleu un govern propi de Catalunya que enlairi la cultura catalana i administri be els interesos públics de la nostra terra.

Si lo exposat no fos prou, hi ha el fet, que us sublevará a tots, de la presentació d'un candidat de la nomenada *Unión Monárquica Nacional*, o sia, l'encarnació de tot alló que es contrari als nostres sentiments lliberals i catalans i a al nostre concepte de l'administració honrada de la cosa pública.

Seria per demes parlar d'un simulacre de candidatura que es fa amb el nom de republicanisme neto, per a millor ajudar a la *Unión Monárquica Nacional*.

No dubtem de que tots els ciutadans d'aquest districte, farem qüestió d'honor no sols la derrota, que ja es segura, sino el deixar en ridicul una candidatura tant odiosa que ja'ns ofen amb la seva sola presentació i farem triomfar esplendidament els nostre sideals votant tots al

DOCTOR AUGUST PI SUÑER

Candidat de l'Unió Federal Nacionalista Republicana de l'Empordá.

(A) PUVIS. “L’exposició d’En Rafel Forns” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], (19 de juliol de 1919), pàg. 3.

L’exposició que la Societat de concerts ha tingut oberta en el seu saló durant aquets darrers dies es de les mes importants que porta efectuades. En ella s’ens presenta un pintor complert per a el qual cap procediment es desconegut, un pintor d’un rar eclectisme que fa que reixeixi en totes les escoles que conreua. Naturalment que’n unes hi encerta molt mes que’n altres i be podem dir que ha trobat el seu ambient en l’impresionisme francès del qüal n’es esdevingut un digne i gloriós campió qu’ens fa enyorar als mestres de l’escola els gloriosos Sisley i Pizarro.

Enamorat de la llum, logra amb una pastositat de color posat amb destresa, efectes d’una forta perfecció, havent cridat l’atenció dels critics mes exigents, arreu on ha exposat.

Es En Rafel Forns home de fortíssima cultura i coneixedor de totes les teories artístiques que junt a l’agilitat del seu temperament produeix un conjunt d’artista, quines realitats hem pogut admirar en l’exposició de la societat de Concerts.

Els quaranta i pico de cuadros exposats, passatjes en sa quasi totalitat, mostren ben clarament lo que pot arribar a fer el Sr. Forns en el ram de la pintura, ja que l’anomenada que com a metje, te ja, l’esmentat artista, corroboren les nostres ja fetes apreciacions sobre el seu variat talent.

Mereix el Dr. Forns tota mena de regraciaments per la gentilesa que ha tingut al venir a exposar a Figueres: li en restem agraits al donar-li l’enhorabona pels seus éxits que seran tans com obres produeixi.

(A) VELIVOLE. “Les gracies de l’Empordà. Poema en prosa d’en Pere Corominas”, a *Empordà Federal* [Figueres], (6 de setembre de 1919), pàg. 1-2.

Un jorn l’etzar ens portá a visitar an En Pere Corominas.

I naturalment parlàrem de llibres, de projectes i d’obres a escometre.

En Corominas ens contà que estava escriguent un poema que a l’istil del den Charles Maurras cantant *Li Trento bèuta don Marlegue*, cantaria les belleses de l’Empordá.

... I amb els ulls mes brillants que de costúm – si aixó es possible en Corominas ens contava el seu projecte...

- Podria esser una cosa interessant... no vos sembla? En faré una edició reduida, amb gravats li culs de llantia, veièu per l’istil... - i ens mostrava uns bellíssims dibuixos ja escullits.

Ens parlá després d’alguns troços del llibre en projecte i ho féia amb aquella calenta fe que precedéis a la creació de l’obra definitiva, que tot mirant la cara iluminada d’en Corominas s’ens aparegué l’ànima i els ulls dolcíssims d’aquell altre enamorat de l’Empordá, en Joan Maragall i pensárem en aquell discurs de la Festa de la Bellesa.

Avui aquell llibre es troba ja en les nostres mans, no hi han aquells gravats pero, les paraules ens apareixen de relleu, com de paraula viva, i al llegir-lo, tornem a recordar aquell discurs d’en Maragall.

Llibre i discurs, discurs i llibre, porten el lligam de l’enamorament i son el mes generós monument amb que pugui honorar-se una terra, per noble i valenta i ventejada que sigui, per Empordà que’s digui.

***

No hem pogut llegir mai cap obra ni cap article d’En Pere Corominas sense sentir la nostra ànima plena d’admiració per la seva bondad. I no es que la seva bonhomia sia sentimental ni afemellada, no. La seva bonhomia, no sabriem evocar-la sense pensar en el pa de casa, de crosta daurada i delitosa molla i amb aquella olor de farina de blat, que es com la síntesi de tot sanítós aliment.

Al llegir el darrer poema del nostre gran germá empordanés, s’ens ha renovat la inefable impresió de veure feta obra quelcom de la propia vida nostra i heu dubtat de que pugui delitar-se per complert en les bresques de *Les gracies de l’Empordá* qui no sigui empordanés per essencia i per potencia.

Obra d’enamorat, i per tant generosa i optimista, es el poema darrer d’En Pere Corominas, plena de ponderació, de mesura i d’harmonia; per damunt de tot hi adorem el carácter humaníssim de l’autor, fent que’l poeta no ofegui al humorista

bonatxás i patriarcal que amb aquell mirar incisiu, pero benevolent, descobreix les febleses de la nostra ànima d'empordanesos.

Malgrat saber les moltes fallences en que caurem no sabem resistir a la temptació d'anar desgranant la darrera obra d'En Corominas, d'aquest revelador de lo diví eternalment actual, d'aquesta noble terra empordanesa.

Les gracies de l'Empordá comencen per una historia del llibre mostrant-nos l'essencia de la vida de l'autor, que amb aquella calma aciençada del bon pagés va fent la seva via i arriba descansat i ple de forces a la carena, on les garberes hi son farcides de blat, talment com si no vegués cap al tard, *com si no li dessin l'aigua fins a posta de sol*.

Passem el *Porxo* guarnit del parral úberim dels seus amors i endinzemnos en *Les gracies* mateixes, que, com diu l'autor, *n'hi ha que son com liris d'aigua d'una sola fulla i n'hi ha que son com magranes o com panotxes a punt de desgranar*.

Amb noble senzillesa i forta concisió, que sols hem trobat en els grans escriptors grecs, canta En Corominas als homes, a la terra i a les tradicions populars que son l'esperit de la nostra plana.

En *La gent empordanesa* hi canta les virtuts de la raça de faisó ditiràmica; en *Empories la gresca* hi palesa el noble llinatge de la gent nostra; en *Els pagesos* s'hi glosa l'aspra fortitut dels ferrenys hereus hereus d'una raça ibérica, amb un cor que tinta valent sota la post del pit; en *L'esperit de llibertat* en Corominas hi canta la familia, aixopluc de les idees democràtiques contra els embats de la tirania exterior; en *La tradició clàssica* s'hi exalça aquell seré humanismo de l'ànima empordanesa, heretat d'aquells grecs de Rodas i d'Emporias; en *La parla cadenciosa de les noies* s'hi lloa la melodiosa cantarella de les notes pagases, avui ja quasi embordeida per l'afany d'un mal entés cursilisme; en *Les belles histories dels seus fills*, obeint al seu enamorament, Mestre Corominas parla dels blasons de l'Empordá com a breçol de papes i de guerrers, d'escriptors, de polítics i d'herois; en *Les entelequias* que s'adormiren en el camí de la veritat (per a nosaltres el troç més bell del poema) s'hi glosen els nostres defectes d'un lleuger andalusisme, que'n fa veurer fetes obres les nostres ansies i els nostres anhels i que's troben justament contrapesades amb la nostra dita popular de *Ja's farà el canal...* símbol de les coses en que no s'hi creu, que no s'assoliran malgrat els esforços d'uns i les promeses d'altres...

Com barreja de lluminosa fruita estiuenca en cabac de mestresa casolana, s'hi troben ensamblades *les gracies* dels homes amb les de la terra.

I seguint aquesta arbitraria tria nostre, trobem entre *les gracies* de la terra, el cant a *La ciutat*, a la nostra, que ve a ésser el cor de l'Empordá, com l'Empordá és el cor mateix de Catalunya; en *Les muntanyes* s'hi canta la corona d'altituts que guarneix

el front de la nostra formosa plana; en *La tramontana* mostra en Corominas amb aquell parlant amb perdó, l'esperit sotilment ironista i mofeta de la gent nostra que malaeix el vent que's vida i mort, pero que a voltes aná a cercar-lo en processó a Recasens per a allunyar-nos les febres corsecadores de la nostra fortitut; en *El golf de Roses* mostre's bellament el poeta; en *La Muga* i en *Les cases senyoriales* l'excursionista enamorat ens fa part de les visions gaudides i generís, ofereix les exquisides delícies del pla i de la muntanya amb els nobles casals de Catalunya la vella; en *El cap de Creus* s'hi canta la valenta punta que, atrevida com l'ánima empordanesa, s'avança delitosa de conèixer el més enllá; qué sentida és la gracia de *Les cançons!*, al llegir-la i reelegir-la hem sentit el calfret de les paraules vives i definitives i el nostre cor ha gustat la punyida que'ns dona la contemplació de l'home qui créu en la bellesa integral de la vida humana i sense artificis en fa donació d'una entrañilla seva...; en *El Fluviá* s'hi evoca l'estup que s'arrossega cap al mar el treball i la riqueta del confiat pagés; en *El sacrifici d'Ifigenia*, el bellíssim mosaic emporitá, hi revió la vida grega d'aquella forta urbs, port de civilització oriental; en *Les runes de Sant Pere de Roda* hi retrobem l'aclaparadora visió d'aquelles runes que'ns diuen grandeses pretérites, pero encare augustes; en *Els Pescadors* de coral s'hi evoca un mon ja passat i per a nosaltres desconegut i que'ns demostra la mitja centuria que porta de vida Mestre Corominas; en *Les Oques de Sant Cornelís*, que seran el plat triat de la festa major amb aquelles pomes de relleno – pot ser injuntament oblidades -, s'hi revió la pau de la vida pagesa, sols trasbalsada per el traüt de la festa major; en *La Creu de Vilabertrán*, formosa barreja de belleses paganes i cristianes, avui – no sabem per qué – dificilment assequible a l'enamorat de les belles coses de la terra; en *Les eugassades* hi revivim aquella nota de color i de vida, tota llum i moviment que'n plena estiuada ens ofereixen les eres, convertides en temples de Ceres, la deesa generosa filla de Saturn; en *Les sardanes de la Festa major* s'hi glorifica al gran reformador de la dança nacional, al creador de la cobla d'ara, en Pep Ventura, al qual devem tantes i tantes hores d'intensa fruició; en *El campanar de Sant Miguel*, representatiu de tota aquella arquitectura románica tan justa, tan franca i tant catalana, s'hi canten els monuments sembrats çà i llà de la terra empordanesa; i per últim, *El vi ranci* que corona l'estol dels cants a les coses empordaneses, aquell vi ranci que's en la boca. *Perfumada delicia* i que sols te per temible enemic el garnatxa, també empordanés i també *cordial per a les hores d'un bell morir*.

De la tria nostra sols ens falta en aquest deliciós rosari de *Les gracies*, aquelles que canten les tradicions pintoresques de la terra nostrada i d'elles surten com esteles pristines aquelles *Flaones de Perelada* magníficament evocades per En Corominas, que hi posa en aquesta gracia la delicia de les coses mai assolides, la

recaença de la delícia perduda; en La Dama del Castell de Quermançó s'hi canta l'esperit previsor del bon empordanés, que a l'inrevés de la Comtesa sab gustar les nous amb pa, de bon grat i no pas per la força; l'esperit valent i ardit del fadristern empordanés que sembre arréu la seva laboriositat i afany de treball, es troba glosat en Les gallinas de Marsá la popular tradició d'aquesta fina i oberta plana; en Els burros de Viura, la xamosa sátira burlesca, s'hi evoca la gesta d'aquells guixaters que sapigueren també una vegada arribar primer que'ls burros quan es tractá de salvar el patrimoni vinyater de l'Empordá; i per fi, Els plagues de Llers, la dolça evocació d'aquells ciutadans, benemérits de la vida, les gestes dels quals ens posen de manifest la puresa, a voltes infantil i sempre bonatxana, d'En Pere Corominas, que, al contar-les, posa una cara plena d'optimisme on la rialla fonda no esclata amb só pero ens apareix com a reflexe de la més íntima satisfacció.

Amb *Les gracies de l'Empordá* – per nosaltres barroerament anotades – deixa En Pere Coromines un monument a la nostra terra. Es el llibre que avui comentem el Breviari de la raça empordanesa, l'Evangelí dels homes i de les coses d'aquesta terra de llibertat i vent.

***

I are una petita observació.

Quan a Figueres venen entitats o personalitats de marca, que ens fan l'honor de visitar-nos i passen a saludar al nostre Ajuntament, aquest acostuma, al remerciar la visita, oferir-los'hi una fulla de figuera cisellada en argent... es un recort de Figueres, pero no deixa en l'ánima del visitant, chor, entitat o personatje, la noció de lo que som, amb les nostres qualitats i els nostres defectes.

Per aixó, el darrer ciudadá de Figueres i de l'Empordá, pero també el primer enamorat de les seves gracies, proposa al nostre Ajuntament de que acordi adquirir una certa quantitat de llibres d'En Pere Corominas per a oferir-los als nostres visitants, que's com diréis: "Heu-vos aquí el que som; si voleu estimar-nos ens haveu de pendre amb les nostres gracies i els nostres defectes, que quan aquests son reconeguts son també gracies noves".

I amb la fulla de figuera d'argent, que's el nostre escut, hi podiem acoblar el poema de l'esperit empordanés, i el tenir esperit, es un orgull que no poden pas mostrar tots els pobles de l'aterra...

Jo confio que en el nostre Ajuntament hi haurá qui reculli aquesta humil pensada i amb el futur homenatje que darem a la nostra propia raça s'hi juntará un just reconeixement envers aquest gran empordanés que's Mestre Pere Corominas.

(A) PUIG PUJADAS. “Protesta per la dimissió de N’Eugeni d’Ors”, a *Empordà Federal* [Figueres], (24 de gener de 1920), pàg. 1-2.

Crida als amics de les ciutats catalanes

Per la premsa de la capital catalana tothom sap que'l filosof i eminent publicista gloria de Catalunya N’Eugeni d’Ors, ha degut dimitir el carrec de Director general de Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya.

L’intolerancia dels qui derruyen sentir per damunt de les propies genialitats i estrets criteris, un respecte poderós per les intel·ligencies que porten la consagració dels pobles cultes, n’ha sigut el motiu. I el no protestar-ne fora una covardia.

La política catalanista dels pobles venia en els millors dirigida per homes que donaven primacia a les qüestions de cultura, en l’esperança que solament una política podia tenir eficacia i la tindria en l’ascens de Catalunya.

Aixa la instauració de Biblioteques i d’Escoles era l’afer primordial que en cada ciutat catalana es posava.

Ara hom diria que aquesta política de cultura s’enruna. Una decepció profunda s’empararia en aquest moments del cor dels catalans, si no hi hagués posada una fé purissima en Catalunya. Pero creiem que Catalunya se salvará.

I el camí de la salvació de Catalunya ha d’ésser, no el camí de la intriga política ni de la ocultació covarda, sino el camí de la justicia pura i pública. Catalunya invoca per les seves reivindicacions la idea més estricta i elevada de justicia. La covardia que intentés amagar les injusticias d’un polític qualsevol en nom de Catalunya, fora una covardia tristament antipatriòtica.

A tots els amics de la cultura que hi hagi en els pobles i ciutats de Catalunya, tenim l’honor avui d’invitar-los a un deure patriòtic: el deure de parlar a favor de la justicia, a favor de la volguda terra catalana.

(A) PUIG PUJADAS. “Un ciutadà exemplar”, a *Empordà Federal* [Figueres], (28 de febrer de 1920), pàg. 2.

Si sempre es lloable, si es meritíssim el fet del ciutadà que s'interessa per la cosa pública, que esmersa les seves energies i la seva activitat per el progrés de la ciutat, que viu i glateix la vida del poble qu'el vejà naixer, com no ha de lloar-se i enaltir-se al ciutadà, que allunyat de temps de la nostre estimada Figueres, a on residí alguns anys sense esser-ne fill, batega al ritme de la nostre vida ciutadana?

Es aquest el cas exemplar que avui glosem, per a satisfacció nostre i per a fer deguda justícia als devetllaments d'un enamorat, que han fet que l'allunyament no empetitís ni anorreès els afectes nascuts per la residència passatjera entre nosaltres.

Aquest ciutadà digníssim, - que a l'inrevés d'altres nascuts a Figueres, que hi viuen i que's passen la vida desacreditant-la i restant-hi per tal, eternament forasters – aquest home exemplar, digníssim professor i estimat mestre, que es D. Gregori Carandell, be mereix el nostre agraiment.

Resident a Madrid des de fa ja alguns anys, malgrat estar ocupadíssim en diferents carrecs del seu magisteri, segueix amorosament la tasca ciutadana dels nostres homes, contempla efusivament l'embelliment i engrandiment de la nostre urbs, plora amb els nostres dols i festeja els nostres triomf, dols i triomfs que ho son de la ciutat entera.

Per aixó, el geste efusiu del Sr. Carandell, el telegrama que adreçá per la Festa de la Victoria i que diu: *La meva cordial enhorabona a Figueres i als amics. Considerim me present a la festa de la victoria del copo*, ben mereixedor fou de l'esclatant ovació amb que se l'aculli.

En nom de la Ciutat, grans mercés mestre i amic, les vostres paraules generoses obligaran encara més, als homes actiu, representatius de la ciutat, a fer-se dignes de la confiança que Ella els hi ha donat.

I nosaltres en restem orgullosos d'haver tingut un tal professor i de tenir per amic a un home de la vostre exemplaritat.

(A) ERIN, Jordi. “La present campanya de la Companyia Davi-Vila” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], (28 de febrer de 1920), pàg. 3.

Tal dia com el passat dijous, debutà en el nostre Teatre Municipal la companyia Davi-Vila.

Aquesta senzilla gacetilla porta en si una prometença i una redempció. Prometença de fruicions exquisides, d'obres belles i ben representades, d'obres noves que'ns porten l'encís de lo desconegut, de cantar de versos i recitar paraules vives... I també per a nosaltres, pobres figuerencs, és redempció del cinema i del couplet o millor dit de la coupletera. I no es pas que'ns manqui afició a lo *diví superficial* i que no sapiguem fruit d'un couplet!

Per a nosaltres un couplet ens fa l'efecte de les olivetes al dinar: les trobem encantadores pero fins i quan les encertem, no en fariem tot un àpat d'aquell exquisit entreteniment.

La vida espectacular figuerenca, ens portava condemnats a llargs mesos de cines i a règim constant de couplet, i naturalment n'estavem ja tips i hauríem acceptat amb satisfacció tot alliberament que s'ens hagués presentat... I ara, figuris el llegidor, que la redempcio ve de mans selectes, d'artistes consagrats, estudiosos, frisosos de crear, de fer-nos viure les obres mestres i les que aspiren al mestratje... Per aixó avui donem la Benvinguda! A la companyia Davi-Vila que debutà el passat dijous, en la confiança plena que'ls elogis serán el tema de les cròniques que aquí s'escriguin.

I a tout seigneur tout honneur.

Aquesta secció que fins avui m'havien guardat els companys, passa a enaltir-se per la ploma del meu dilecte amic Desclot. L'anunci de les obres que fruita el públic figuerenc durant la temporada Davi-Vila, be mereix la noble i depurada crítica, de qui ha assolit en el seu estil tal perfecció, que deixa empresta de puresa i d'harmonia en els mateixos escrits de combat dels seus detractors.

Agrait a l'acceptació que del meu prec ha fet l'amic Desclot, hem retiro per entre bastidors a fi d'escoltar i aplaudir.

(A) ERIN, Jordi. "Parlant amb Maria Vila", a *Empordà Federal* [Figueres], (22 de maig de 1920), pàg. 3.

Una influencia de mes de tres mesos en la bostra vida esperitual, influencia d'elevades fruicions artístiques que'ns fan entreveure les cimes de la mes pura estètica, be mereix l'agraïment de tot un poble vibrant seguidament a l'unissó de les creacions de l'excelsa artista Na Maria Vila, que ha conviscut llargament amb nosaltres, figuerencs, portant-nos l'alegria del viure a la monotonía qüotidiana.

Ara que va a cel·lebrar-se la vetllada d'honor de La dona fibra, la dona flama, la dona esperit – com digué el nostre Desclot – hem volgut testimoniar des d'aquestes fulles volanderes l'agraïment nostra. I servint els anhels del nostre públic, amo i senyor, hem furgat amb tota l'indiscreció-, dispensable als qui fem de la ploma arma de combat-, en la vida d'aquesta intensa i emocionant artista que es, la Maria Vila i abusant de la seva gentil amanibilitat portem aquí, quelcom d'interessant, perquè'l poble generós i cobdiciós alhora, s'interessà sempre sense egoïsmes, per tots els aspectes de la vida d'aquells esperits selectes que se li han entregat, amb les seves creacions artístiques, amb el seu treball gen

.....

A l'arribar al Teatre Principal, aquella tarde lluminosa de primavera empordanesa; ens trobem amb totes les cambres dels artistes tencades, en la mitja foscor del nostre mal conservat teatre.

Una veu amiga ens diu que trobarem a la Vila a l'escenari. Baixem i ens trobem amb tots els simpàtics comedians de la companyia Daví-Vila, entregats seriosament a tota mena de treballs. En Daví i en Mer repassant llibrets de les obres que han acabat d'assajar, *En cuerpo y alma* i *El fals Albert*; la Vila fent festes a la seva xamosa nena; la Masrriera i la Bayona treballant afanyosament; la Valentí, que fins estava seria i fins callava, brodava; la Peris cosia amb *pose* trascendental i la Perelló mostrava també les seves virtuts casolanes. Feien un conjunt de taller ont s'hi treballa i ho feien amb tanta afició que talment semblava que fessin comedia i que'l públic ocupés la fosca buidor de la sala d'espectacles.

Parlarem d'unes quantes banalitats, de la mort del Gallito – naturalment, perquè la Maria Vila n'era admiradora, sense esser torera, com ella diu – de la tarja d'En Dato i del telegrama del Senyor Rey... Tocaren les sis i començaren a plegar: devia esser l'hora del *recreo*. Desfilaren una a un i un a una i amb el simpàtic Daví pujarem al *camerino* de la Maria.

El llegidor que ja coneix com estan de malament les cambres dels artistes en el Teatre Principal, no ens voldrà creure si parlem del goig que fa la de la Maria Vila. Han

calgut les mans de fada d'aquesta artista per a bastir bellament amb teles i llaços aquella buidor. Damunt del pentinador i en lloc preferent el retrat de la aplaudida artista Sra. Panadés, mare de la Maria Vila; unes xamoses nines recort del seu benefici a Gerona, joiers i tot aquell munt de capces i ampolles misterioses amb que tota dona cuidadosa s'arma per fer sobresortir els seus naturals encisos.

Les parets cobertes amb draperies i els seients encara que força durs, ornats amb teles de brillants colors decoratius. A l'ampit de la finestra un gerro ple de brillant ginesta i gemades flors...

La Maria Vila que ja coneix la nostra missió es sotmet, no pas amb aire de resignació sino mes aviat amb el somriure als llabis i amb aquella típica *nonche alance* seva, a les nostres preguntes que respon amb aquella seva veu clara i harmoniosa.

- ....
- La meva afició al teatre be puc dir que'm vé de naixement. La meva mare, la renomada Panadés amb qui diuen que'm retiro molt, fou artista-dramática... Ja veu, fins el meu avi ja n'era de còmic... en vinc de familia, soc artista de raça.
- ...
- Que a ont vaig debutar? El meu debut oficial fou en el teatre *Auditòrium* de Gracia quant les representacions organitzades per En Gual amb el Cicle històric del Teatre Català per allà l'any 15... Es clar que jo havia fet moltes representacions en teatrets de barriada i de fora Barcelona, pero el meu veritable debut fou *Tal farás, tal trobarás*, sino recordo malament, escrita d'En Conrat Roure.
- I quins foren els seus mestres?
- Mestres em foren els meus pares i especialment la meva mare que malhauradament morí molt jove- a 42 anys...
I al dir-ho, els ulls de la Maria s'enfosquiren amb la negror de la enyorament.
- ...
- De l'Escola Catalana d'Art dramàtic no en soc deixeble, pero hi estic adherida.
- De les seves campanyes per Catalunya quina fou la mes esclatant?
- La que ferem a Novetats de Barcelona l'any 17 amb la *Mireia*.
- I fora de Catalunya?
- L'any passat hi varem anar amb l'Enric Borrás visitant el Nord d'Espanya. Pero en lloc estic tan be com a Catalunya. Altrement tinc un temperament fortament conservador que no em va amb la vida nòmada que les *tournées*

imponen... Enyoro quasi sempre, el meu piset de Barcelona, sino em trobo instalada en una ciutat tan simpática com Figueres.

- ...
- Estudio molt perque m'agrada dominar les obres, pero no es per necessitat, doncs sortosament tinc bona oïda, bona memoria i facilitat d'expressió... Recordo que a l'anar amb l'Enric Borrás vaig fer el primer assaig amb tota la companyia, sense coneixre ni haver llegida l'obra que era *Entre bobos anda el juego*...
- Voldria dir-me quines son les seves obres preferents.
- Les en que hi he tingut mes éxit: *Miréia*, *Hores d'Amor*, *El Pati Blau* i *Montmartre*. Sento preferencia per les obres Catanes, aixó es indubtable, i sempre'm plauen mes les tragedias o drames... aquelles obres en que hi puc plorar...
I aixó ho deia tota somrienta.
- Li agradaria retirar-se de l'escena?
- Oh! no. Encara que fos molt rica no deixaria de consagrar-me a l'art i m'agradaria esser-ne per a fer comedia amb tota la magnificencia i presentació que l'art teatral es mereix. Jo sols penso retirar-me quant sigui vella...
- Que n'opina de la crítica?
- La crítica!... – i esclatá en una forta rialla mostrant-nos la rastellera d'unes dents impecables. – Ja veurá, hi ha coses que's pensen i no es poden dir.
- Però vosté deu servar algun bon recort d'alguna crítica!...
- Francament: recordo d'una manera especial la que'm féu En Tintorer amb *El Catalá de la Manxa*. La crítica figuerenca m'ha tractat amb molta consideració i li dec agraiment.
... Miri, els que m'han tractat mes malament son els d'EMPORDÁ FEDERAL...
- i amb una sanitosa irallada ens responia als nostres ulls astorats...
- I ara Maria, diguin quelcom de la seva vida íntima, fa molt que'es casada, com va coneixre an En Daví?
- Miri, fa poc mes d'un any que som casats, la nena te tres mesos. Ens varem coneixre fent *Caterina* l'obra mestre del Teatre belga en l'*Auditorium*.
- Llavors, En Daví, volgué detallar-nos aquells encisdors començaments de tot veritable amor, pero fou amb la condició de no escriure'n res... Aquets moments en que l'ánima d'altri s'ens mostra amb tota sa franca dolcesa, son les úniques exclusives del cronista...
- I la seva xamosa nena també será artista?

- Oh! No!... Ja veurá, no ho sé. Per aixó faré molts diners per a que ella pugui fer, lo que li plagui...
- Están satisfets económicament de la seva campanya artística?
- Francament si, no ens podem queixar.
- I sortint d'aquí ont anirán?
- Després de fer *La Miraculosa* a San Feliu i a Gerona, passarem un mes i mig a Olot i probablement després, anirem a Tortosa...
- No pensa tornar a Figueres ?
- Ho faríem amb molt de gust, pero dintre la nostra carrera es dificil predir la nostra ruta...
- Quin concepte li mereix el public figuerenc ?
- El reputo sincer, crec que ve a veure les comedies sense prejudicis i manifesta el seu entusiasme francament, sincerament, a la catalana. Jo n'hi estic agraida...
- Quin concepte li mereix *El fals Albert* obra escullida pe seu benefici?
- Les obres que fins ara he fet en els meus beneficis, han sigue escollides mes pels altres, que per a mi mateixa. A Girona, a petició de varis amics vaig fer *Locura de Amor*, aquí faré l'obra d'En Gual... Totes les obres que un artista sincer posa en escena, deuen esser esperançadores d'un exit complet, sols aixis pot treballar-se amb fe, amb entusiasme...

I creient haver, pot esser abusat, ja massa, de la genial artista, ens despedirme, remerciant-li la seva finesa i admirant la unió de la noble i franca modestia amb l'esperit selecte i creador d'una artista de raça com es Na Maria Vila, el benefici de la qual tindrà lloc el proper dilluns dia 24.

Coneixedors de l'esperit de justicia i d'agraiment del nostre poble, augurem a la simpática actriu un esclatant éxit confiats en que'ls abonats i el public figuerenc sabran fer present a la Maria Vila llur reconeixement per la brillant campanya d'estrenes d'obres inédites i d'obres consagrades, amb que'ns ha alegrat la monotonia del viure ciudadá.

(A) “El benefici de Maria Vila”, a *Empordà Federal* [Figueres], (29 de maig de 1920), pàg. 2.

Com ja anunciàrem, el passat dilluns tingué lloc el benefici de la genial artista Na Maria Vila que durant mes de tres mesos ha vingut fent les delícies del públic culte i aimant de les elevades fruïcions artístiques del més noble art teatral.

Era ja previst que la funció de benefici palesaria les simpaties conquerides per la Maria Vila; aixís foren nombrosos els presents amb que fou obsequiada la gentil artista, els quals restaren exposats durant la vetlla en el seu quarto.

Recordem, una figureta de porcellana, ofrena del Sr. Joan Coll, un elegant vano de tul brodat i una toia de flors de la família del nostre simpàtic amic Francisco Guillamet, una ombrel·la seda d'En Benet Deusedes; un llum amb pantalla i peu salomònic dels joves abonats a la llotja prosceni n.º 2 de primer pis; un moneder de brocat, molt decoratiu, ofrena dels Srs. Espigulé, Roca, Teixidor, Casals i Cristina de la llotja plateja n.º 4; una capsa de laca amb perfumeria dels abonats a la llotja n.º 5 platea; un vano de l'escriptor figuerenc En Jaume Maurici; un penjant molt xic, ofert per en Rafel Viñas: un boá pluma, elegantíssim present d'En Santiago Massot i un penjant de Toledo de l'Agrupació teatral Romea; una formosa cistella de clavells i ginesta decorada amb cintes catalanes i espanyoles d'En Ricart Vila de Port-Bou; un delicat gerro de porcel·lana de Gorda amb flors, junt amb un ben escrit missatge dels admiradors de la llotja n.º 15 de plates Sres. Font, Prats, Comas, Claparols i Moya; una espléndida toia de flors amb llaçades de la nostra bandera nacional, ofrena d'EMPORDÀ FEDERAL; una artista panera de flors del periòdic nacionalista *Alt Empordà*; un *Kiss-me* de la simpàtica actriu Sra. Anna Peris; una figureta Sonette segle XVIII de porcellana de seda d'en Puig Pujadas; una panera de flors de l'escriptor i estimat col·laborador nostre N'Enric Lluelles; unes arrecades de brillants, carinyosa ofrena d'En Pius Savi a la beneficiada que fou obsequiada demés amb altres objectes i flors, i mes flors; i amb sorollosos i inacabables aplaudiments al apareixre a l'escena, al finalitzar tots els actes i a la terminació de l'obra, ovacions que no finiren fins a haver remerciat efusivament al públic les mostres de simpatia que amb tota justícia se li prodigàren.

.....

Durant la vetlla desfilá per el camerino de Maria Vila una multitud encuriosida que anava a admirar els objectes que anaven arribant, i eren exposats per les cuidadoses mans d'En Lluelles. Tota la farándula celebrava amb tota devoció l'arribada dels presents. La Valentí la petita gran actriu, corria d'aci d'allá tafanejant a cada nou paquet prometedor d'un nou regal. El pare Vila, el ferm i aciençat actor,

estava satisfet i sota le sulleres s'hi transparentava l'emoció. La beneficiada agraida, no adquiria ni una engruna de vanitat, somrienta i franca anava contemplant i remerciant els presents.

Al acabar la vetlla solzament En Vila es dolgué de no esser a Barcelona.

- Perqué li sap gréu? – li preguntarem.
- Es llástima que's mustiguin inutilment tan belles flors... Si fossim a Barcelona, les aniríem a portar, com ho hem fet sempre, a la tomba de la pobre mare!

.....

La xerala d'onore de la Maria Vila fou espléndida de sastifacció i de presents. Que'l record de la simpática festa l'acompanyi en el seu romiatje artístic i que ell l'inspiri un proper retorn an aquesta terra empordanesa que ha sapigut fruir sovint, les excelses manifestacions artistiques que la companyía Daví Vila ens ha proporcionat durant la seva estada a Figueres.

La vetlla de demá diumenge, será de comiat. El públic figuerenc sabrá demostrar una vegada mes, l'estimació que sent envers els excelents artistes amb qui restem deutors de mantes elevades emocions estéticas.

Nosaltres ben cordialment els hi donem l'*adeussíáu* mes efusiu, comiat que porta el desig i l'esperaná d'un a reveure.

(A) ERIN, “L’aviació catalana a Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], (5 de juny de 1920), pàg. 3.

Durant la tarde del passat dijous evolucioná per damunt de la nostra ciutat un magnífic aeroplá de la casa Hereter de Barcelona tripulat pel director de l’Escola Catalana d’Aviació Sr. Canudas, el qual tingué la finesa de saludar a la nostra Figueres llençant des de l’aparell un missatge amb un atoia guarnida amb cintes nacionals catalanes destinada al monument a Monturiol.

L’ofrena aná a caure amb tota precisió enfront de les Cases Consistorials on fou recollit i portat al seu destí.

La ciutat entera celebra i agrái les evolucions de l’ardit pilot que tan gentilmente slaudá a la capital empordanesa al venir a inaugurar de fet el camp d’aterrissatge que está negociant el Comité de festes per a oferir-lo als valents conqueridors de l’aire.

Hem tingut el gust de saludar al Sr. Canudas, regradant-li el seu elegant gest i manifestant-li com a catalans l’orgull que sentim pels progressos de l’aviació catalana.

El Sr. Canudas amb una exquisita amabilitat volgué donar-nos dades interessants del seu viatge i de les seves esperances.

- La nostra missió de turisme – digué – te dues finalitats: la d’anar establint rutes varies dintre

Catalunya i la devulgaritzar el sistema de locomoció de l’esdevenidor.

La Mancomunitat de Catalunya está establint *rutes aeríes*, i jo, de cada excursió en faig *rapports*, que’ls envio a dita entitat.

Figueres está cridada a jugar un gran paper en el futur de l’aviació. Per les noves lligislacions aeríes s’ha de instalar a menys de 50 kilometres de les fronteres, camps internacionals d’aterrissatge, on s’aturaran els aparells que vinguin de l’estranger a fi de sotmetres al control de les aduanes i naturalment a Figueres s’hi establirà l’aduana aeri d’Espanya. Per aixó trobo molt bé lo que’s proposa l’Ajuntament de Figueres oferint a l’Aeri-Club de Catalunya el camp d’aviació que jo he utilitzat.

- El nostre viatge fou molt felís malgrat la tramontana que desde la sortida del nostre aerodrom

de La Volateria, mes enllá del Llobregat, ens feu ralentir la marxa.

El ferem quasi sempre a 2.000 metres d’alsaria.

El nostre regrés el tením senyalat per demá diumenge entre 6 i 7 del vespre. Dormirme a Gerona i dilluns serém al nostre aerodrom.

- El meu aparell es d’escola i te les majors seguretats posibles. No es aparell de grans velocitats i fer per agrans viatjes, pero es seguríssim. Avui sense fer

imprudències, volem amb tota confiança... Quan pensem amb les gestes dels nostres davanters i amb aquells aparells tan primitius, com per exemple el del malaguanyat Tixier, hem de reconèixer que eren veritables herois.

- La nostra fàbrica forneix a l'aviació militar espanyola i els nostres biplans T H tenen ja una bella i justa anomenada.
- D'accident – ens diu amb aquella seva exquisita gentilesa el Sr. Canudas – sols n'he tingut un al primer any de fer aviació i fou degut a un *surmenage* de treball i als ímpetus de la joventut.
- Es clar que soc jove: tinc 26 anys i fa 4 anys que fiag aviació. Soc deixeble de l'Hedilla i d'En Rossillo.
- Que si tinc confiança amb l'aparall? Absoluta Fixis que amb el biplá hi fan, junt amb mi, l'aprenentatge els deixebles de l'Escola i ja pot pensar que al començar en fan imprudències, pero mai m'ha passat res.
- Avui dissabte devia volar amb mi l'amic Guillamet, pero la forta tramuntana ho ha fet aplanar. Jo li prometo – ens diu el Sr. Canudas – que'l Sr. Guillamet si no pot volar demá diumenge abans de marxar, serà el primer figuerenc que rebrà el baptisme de l'aire quan tornem dintre quinze dies, que pense fer una excursió a Figueres amb tres o quatre companys que vendrán amb els seus aparells. Pero per poc que poguem, farem els possibles per a fer volar demá a l'amic Guillamet i a la seva simpática filla.
- Es tan insolit el fet de veure aviadors que siguin catalans, que fins per patriotismo fem turisme per Catalunya.

Es una cosa que no s'expliquen entrem molts pobles, - ens deia el simpátic professor Sr. Canudas – de que siguém catalans. Aixís passa, que quasi sempre al aterritzar s'ens interroguí en francès, tal es la rutina de veure sempre solzament als estrangers en aquestes empreses...

Ens despedirrem del ja amic Canudas agraïts de la seva amable conversa i satisfets de la seva gentil visita.

Desitjem al Sr. Canudas molta felicitat i molta sort i confièm en que l'esmentada seva visita, serà el començ d'una campanya seria que tots els bons empordanesos anhelem, sortosa i fecunda.

(A) Puig Pujadas, “En interés de la comarca”, *Empordà Federal*, 7/8/1920, p.

Figueres, la capital d'aquesta xamosa plana, es desvetlla avui amb tota la força de la seva eterna joventut per a la seva urbanització interna. Però Figueres, cap i casal de l'Empordà, ha de fer honor a la seva anomenada interessant-se amb tota la força del seu prestigi per els progressos de la comarca que li dona la vida material i a la qual ha de correspondre, cooperant a la realització d'aquelles mellares que tan interesen als pobles empordanesos. Per l'enaltiment de l'esperit, per la conservació i difusió de la seva riquesa artística ja ha començat a funcionar un Museo d'Art de l'Empordà. Avui hem de parlar d'alguna de les imprescindibles obres que s'han de portar a terme immediatament i que interessa no sols en els pobles sino també a Figueres.

Tots els aimants de les belles coses catalanes coneixen, al menys per referencia, aquell monument històric, testimoni de la nostra niçaga grega que es Ampurias. La seva visita es fa cada dia més indispensable a tots els esperits inquiets de nobles fruïcions.

L'anar a Ampurias es a base de Figueres i la nostra ciutat hauria de constituir l'exè d'un sens fi d'excursions per l'Empordà: visites a Ampurias, Cadaqués, Rosas, Llansà, etc.

Per a posar en explotació turística les riquetztes de la nostra encontrada ens marquen dos coses: facilitats de comunicacions i propaganda.

Una societat empordanesa per l'atracció de forasters respondria al general moviment que arréu del mon civilitzat es desperta per a coneixer les belleses naturals difoses per la terra, i per altre banda constituiria una font d'ingressos per la nostra comarca que's veuria visitada intensament per innombrables turistes.

Les facilitats de comunicacions son obra immediata a fer. Les nostres carreteres dolentes imal conservades, no son gens a proposit a l'excursionisme, i aquestes deficiencias venen agreujades per la manca de ponts quina construcció projectada no s'ha portat a terme per la ausencia d'interés per part de tots, aquest cal que's manifesti.

Un pont hi ha, el vaden projectat sobre'l Fluviá on la carretera de Figueres a Corsá, entre Torroella i Barbarilla, que avui podria construir-se, si tots els pobles interessats mostressin la seva voluntad. La seva construcció, té un interés grandíssim per trobar-se en el camí d'AMpuries, avui ja tan visitat i que ho será molt més cada dia.

El pont-vaden projectat i que evitaria una marrada de molts kilòmetros als autos i evitaria – i aixó es lo més essencial – les continues encallades dels carros i carruatjes de tota mena, está pressupostat en 24.500 duros.

Per a la construcció d'aquesta obra, es necessari que'ls pobles i propietaris interessats hi corresponguin amb un 10 o 15% de la quantitat pressupostada. Innombrables son els pobles interessats, molts son els propietaris a qui afecta la obra sementada.

Demés d'aquets interessats, avui podem dir que un gran patrici està disposat a ajudar-hi amb el seu prestigi i amb els seus cabals. El gest generós de D. Carles Casades de Codol es digne de tota lloança i cal que'ls pobles interessats, l'aprofitin i amb aquest estímul portin a terme l'obra del pont sobre'l Fluviá.

Figueres, capital d'aquest Empordá, ha de mostrar el seu interés per el progrés de la Comarca, iniciant les gestions necessaries per a que esdevingui realitat l'obra en projecte i quina realització inicia avui l'eminent patrici Don Carles Casades de Codol.

(A) VELIVOLE. “En Ramon Muntaner per Carles Rahola”, a *Empordà Federal* [Figueres], (6 de gener de 1920), pàg. 2.

Publicacions Empordà-Barcelona

El darrer llibre d'aquest suau i fi esperit que és mestre Carles Rahola, en les seves darreres pàgines, ens ha fet reviure uns anhels d'aquell altre esperit afinat ple de bonesa i d'amor a l'Empordà que fou En Frederic Rahola.

_ Perquè no hem de sembrar el nostre Empordà – me deia un jorn – de lloses i bustos honorant als fills il·lustres d'aquesta encontrada? Figueres-vos – afemia – un cap de marbre de l'altíssim i oblidat poeta Anicet Pagés de Puig aixecat davant per davant d'aquell camí de baladres que mena de la carretera de Roses a la seva casa pairal de Vilatenim...

I ara en Carles Rahola ens diu: - Perque al palau castell dels comtes de Peralada no es converteix en el Casal d'En Muntaner, amb la seva biblioteca, el seu museu, el seu arxiu?

Heu-vos aquí com l'essència de poeta d'ambdós Róales s'ha retrobat en l'amor als homes de la terra.

Malauradament la mort s'emportà aquella bondat feta home, que fou en Frederic Rahola i la vindicació gloriosa d'en Pagés resta a fer ... Sortosament, per als qui venerem a aquell “militar sensat que dona interessants judicis sobre els fets de guerra, judicis fills de la seva gran experiència i d'una traça innata “que fou en Ramon Montaner, el monument a aquella seva vida de poeta i d'home d'acció, resta bastit per un sempre mes, amb el darrer llibre d'en Carles Rahola, el cultíssim escriptor gironí.

Mài havíem vist un llibre on s'hi revelés tan a la vegada, l'essència del biografat i l'esperit fi i acurat del biografador. I en les pàgines de “En Ramon Muntaner” de les “Publicacions Empordà, des de l' « Evocació » plena de bonesa i magnificència a « un homenatge » que tanca el darrer llibre d'en Carles Rahola, tot en ell s'hi trasllueix l'aristocràcia espiritual del qui exprem de les flors marcides del passat, la mel de la seva formosor, fent-la reviure per el màgic encís de la seva acurada prosa.

Nicolau d'Olwer en el seu Proleg – ningú mes digne de prologar un tal llibre - diu “acabant-lo de llegir, lector amic, estimaràs en Muntaner i aquesta et serà la mellor preparació per endiosar-te en la “Crònica”, si tant fos que, per vergonya teva, català, no la coneguessis encara”.

Doncs, cal esser sincer i reconeixer que aquesta vergonya es ben generalitzada i per tal, que devem acabar amb ella. Res mellor que l'obra d'en Carles Rahola per a despertar l'amor envers el gran cronista nacional i la seva gran "Crònica". Res mellor que aquest darrer llibre de l'il·lustrat publicista gironí; en ell hi veiem reviure a l'empordanés de humil origen que mogut per l'afany d'aventures i per el seu seny, arriba a capità de la Companyia Catalana a terres de Rumania, en temps de l'inclit Rei Don Jaume I; per ell l'essencia empordanesa, aquest anhel de corre mon i aquell encís de exageració bonassa es veu encarnat en la figura del gran cronista; per l'obra d'en Carles Rahola plena de l'encís i simpatia del seu autor, sentim l'altíssim patriotisme d'en Muntaner abrutzat d'amor a la nostra llengua, palesada en l'afirmació de que *d'un llenguatge sol ne ningunes gents no'n son tantes com a catalans*.

I no sabriem pas mellor termienar aquestes impresions fetes a la bona de Déu, sinó dient del llibre darrer de mestre Rahola lo que el lens diu parlant de la "Crònica" d'En Muntaner; és, doncs, un llibre optimista i estimulant, on les noves generacions catalanes podran sadollar-se d'enerjia i heroisme, per tal que Catalunya pugui un jorn realitzar els seus destins, obeint l'imperatiu pregon i ineluctable de les races que no moren, que no moriran mai per grans que sigui llurs vicissituds en el curs canviat de la Historia.

(A) VELIVOLE. “Un llibre sobre en Pep Ventura? Perqué no!”, a *Empordà Federal* [Figueres], (5 de febrer de 1921), pàg. 1-2.

El finíssim ecoista de *El Día Gráfico* el nostre dilecte amic En Marius Aguilar insertà en l'edició del divendres, 28 de Gener un eco recollint un projecte de “Germanor Empordanesa”, però que al trametes equivocadament dona lloc a una bella iniciativa que voldriem fos recullida.

L'Aguilar diu:

“Al fin Pep Ventura, va a tener un homenaje, que todavía será local, pero en el que participarán gentes metropolitanas. Es Figueras, naturalmente, la glorificadora, y, tambien naturalmente, Ignacio Iglesias dirá en el homenaje todo el valor popular y patriótico del creador de las más bellas sardanas, y Enrique Morera, compondrá y dirigirá una sardana a la que pondrá el nombre de Pep Ventura.

¿Por qué no transformar ese homenaje local en nacional, alzando definitivamente la gloria “d'en Pep” hasta la gloria de Clavé? Porque si Clavé enseñó al pueblo a cantar, Pep Ventura lo enseñó a bailar la danza donde, más tarde, cabría toda Cataluña. Y una sardana “d'en Pep” es una de las cosas más hondas, claras y exactas que ha dado Cataluña. Nosotros no sabemos de ninguna música, de ninguna poesía, de ninguna prosa, de ninguna pintura que nos remueva el corazón como aquel divino “Per tu ploro” de Pep Ventura. ¿Reminiscencias de juventud pasada allá, en el Apurdán inolvidable que nos hizo el alma? Ta vez sea debilidad romántica, pero en las bellas mentes de Cataluña, nuestro gran músico debe de recoger su jerarquía.

Por eso precisan el libro sobre Pep Ventura, y el retrato de Pep Ventura, y las ediciones Pep Ventura. Por eso, también, su homenaje debe romper la zona lugareña, y la comarcal, y ser reivindicado por Cataluña. Que así sea hecho por Pedro Corominas – el de Les Gracies de l'Empordà – per “Xenius”, por Gabriel Alomar, por Jaime Pahissa, por Francisco Pujols, por Amadeo Vives, por nuestra Pléyade...”.

Doncs be: el projecte de “Germanor Empordanesa” es la de celebrar una Festa d'homenatje al recreador de la sardana el Mestre Enric Morera.

Aquesta festa, sàbem que s'està organitzant ja, i que en ella hi pendran part, demés, de l'homenatjat que'ns oferirà les primicias d'una nova sardana dedicada an el gloriós creador de la dança mes bella, En Pep Ventura, l'eminent poeta Ignasi Iglesias que glosarà amb tot el seu gran cor l'obra d'En Morera i el programa estarà integrat d'obres de l'homenatjat, cançons i sardanes chorejades i audició selecta de sardanes per una reputada cobla empordanesa.

Serà un veritable homenatje de l'Empordà al genial recreador de la nostra bella dança nacional.

Ja veu l'amic Aguilar, que la veritat en aquest cas concret no s'ajusta en tot a lo dit per ell tan gentilment.

Justa seria la consagració d'en Pep Ventura aquell foraster que tan fonament s'arrelà en l'ànima empordanesa, justa serà la reparació a l'injustificat oblit amb que se l'ha tingut i que esperem repararà bentost el comité executiu del monument a la sardana recentment constituït a Figueres.

Peró mentrestant i al marge de l'actuació d'aquell comité, per que no l'hem de fer el nostre monument editant un llibre sobre En Pep Ventura, un llibre quina direcció podria mrxar el mateix Aguilar – un altre foraster sortosament absorvit per l'esperit de la nostra terra – i en el qual hi deurien figurar demés de tots els empordanesos presidits per l'autor de la única biografia que coneixem den Pep, el pulcre prosador Pous i Pagés i el cantor de *Les Gracies de l'Empordá* En Pere Corominas, les plomes excelsament inquietes de l'Alomar, d'en Pujols, d'en Plana i de tot el mon intel·lectual catalá.

Ningú mes indicat per editar aquest llibre, que jo veig ja fet, que'l nostre orfeó, ningú mes indicat per convertir el projecte en realitat que aquest fervent *empordanés* que's diu Marius Aguilar.

(A) VELIVOLE. “El gest d’un digne ciudadá”, a *Empordà Federal* [Figueres], (24 de setembre de 1921), pàg. 2.

Es malhauradament rar el fet del ciudadá que compleix els seus deures i ho es mes encara, el del ciudadá que poguent i tot, pensa a tothora en satisfer les necessitats de la seva ciutat.

Per esser rar, es molt mes lloable el cas que avui anem a assabentar als nostre llegidors i que palesa l’altíssim esperit de ciudadanía d’un coral amic nostre i al qual, malgrat l’amistat que ens hi uneix, no ens relleva pas de testimoniar-li l’agraïment de tots els ciutadans conscients.

Fa pocs dies que en aquestes mateixes págines es feia públic, el present que de tres magnífics gravats per a el saló de sessions de cà la Vila, havia fet el conceller En Joaquim Cusí Furtunet.

Altre volta l’amic Cusí ha mostrat el seu civismo que en aquesta ocasió s’ha doblat d’un delicat sentiment caritatiu: durant el seu darrer viatge a Alemanya va comprar amb destí al nostre Sant Hospital dos camilles.

Acompanyats per el digníssim administrador de l’Hospital Mossen Julius Fábrega i per el seu abnegat practicant Sr. Ventura varem poguer admirar el magnífic present de l’amic Cusí. Les dos camilles fortes i senzilles alhora d’un metall semblant a l’alumini, ben estudiades i resoltes, son un model de confort i higiene: l’una es per a portar els malalts a braços i l’altre va montada sobre rodes de cautxú senzillament desmontables... Aquestes camilles omplen un buit que hi havia al nostre hospital en el qual el trasllat de malalts devia fer-se fins ara, amb llençols i a pes de braços.

La gesta generosa dell conceller federal nacionalista Sr. Cusí Furtunet mereix tota mena d’elogis i al fer-la pública nosaltres, ferint la seva probada modestia, creiem estimular els sentiments generosos que puguin hostatjar en la seva ánima altres figuerencs.

Ho hem dit i ho repetim: el nostre Hospital es pobre i cal que tots els ciutadans dignes i conscients s’en recordin per a fer-li dnatiu en vida o deixes despres de morts. Sabem que son ja varis els ciutadans que s’en han recordat al fer als seus testaments i es necessari que tothom ho recomani a les persones de bon passament.

Al remerciar en nom de la ciutat l’ofrena del Sr. Cusí, desitjem que el seu noble gest serveixi d’estímul a la gent caritativa de la nostra Figueres.

(A) VELIVOLE. “Don Leonci Garcia Sicart”, a *Empordà Federal* [Figueres], (11/ de març de 1922), pàg. 1-2.

Quan l'endemà de la seva jubilació Don Leonci Garcia Sicart es trobi en l'intimitat de a seva llar, podrà dir-se ben sincerament a si mateix com Bernard de Morlaix: “Aquesta pàu benhaurada, per a els fidels serà irrevocable, invariable, inexpugnable. Pàu sense crim, pàu sense torbament, pàu sense lluita; la fita dels nostres treballs, àncora ferma en les tempestes. Pàu única per a tothom. Pero, per a qui? Per a els qui son purs, qui tenen bon cor, qui segueixen la regla”.

Perque la jubilació acordada unanimitament per l'Ajuntament de Figueres haurà sigue la justa consagració d'aquesta vida exemplar de treball que es la del nostre digníssim secretari municipal.

Fill de propi esforç al servei d'una intel·ligència clara i d'una consciència recta. Podria en Garcia esser citat com a exemple d'aquella “victoria en tu mateix, que es la mellor de totes”, la de la voluntat triomfant, sense altre estímulo que l'estimula recompensa que dona el fer lo que es bo i dreturer.

Nascut de pares modestíssims, carabiner asturià el pare i humil cusidota la mare, va rebre En Leonci Garcia Sicart, la petita instrucció que s'acostuma en les classes humils. Deixeble d'aquell renomnat professor que es digué don Miquel Saderra bentost es feu remarcar D. Leonci per les seves disposicions en la lectura i declamació, qualitats que més tard li valgueren exits assenyalats en l'escena a la qual es dedicà per afició meresquent-li sorolloses ovacions.

Tenia divuit anys quan portat per la seva afició a l'art dramàtic va anar a Barcelona per a treballar en qualque teatre amb l'intenció de recullir, estalviant lo possible, els cabals necessaris per anar a Madrid i matricular-se en aquell Conservatori: pero com que les companyies estaven ja formades per a la propera temporada, En Garcia no va trobar col·locació, retornant a Figueres, amargat si, pero amb l'esperit d'amarat d'amor i veneració envers l'art de Talia, en el qual, si bé l'etzar no li permeté mostrar com a professional les seves dots naturals, en canvi aquestes s'exterioritzaren ben esplèndidament sempre que com a aficionat pogué admirar-lo el públic de Figueres. Més tard i a fi de subvenir a les seves necessitats en Garcia feu de barber a la antita i desapareguda barberia Bofill alternant amb la tasca d'escribent. A copia d'esforços, durant els quals es mostrà l'enteresa de caracter d'en Garcia, aquest obtingué el títol de procurador dels Tribunals establint-se com a tal en la nostra ciutat mateixa. Poc temps després, fou nomenat secretari de l'Ajuntament de Roses on residí prop de quatre anys, passant a Figueres l'any 1891 en que fou nomenat secretari del

nostre municipi per majoria de vots, trobant-se entre els concellers que el votaren, l'actual, que també ha votat la jubilació, En Martí Carreras Rebutent.

Al fer-se càrrec de la secretaria Don Leonci Garcia es trobà amb el descrèdit del seu antecessor i degué fer us de tota la seva voluntat i fermesa per a fer reconquerir al seu càrrec, el prestigi amb que durant trenta anys s'ha mantingut, essent motiu d'orgull de tots els ajuntaments que s'han succeït i que han trobat en Don Leonci Garcia un conceller i un auxiliar en la difícil tasca de l'administració municipal.

Home íntegre, d'acrisolada honradesa, coneixedor com el qui més del complicat mecanisme de la burocracia oficial, ha ajustat sempre a sortejar els conflictes que la desatentada administració espanyola porta als municipis, havent merescut per part del govern els honors del Jefe Superior de administració civil que li foren conferits per decret del 23 de Octubre de 1908.

L'íntegritat i la fermesa de conviccions del Sr. Garcia queden testimoniades amb la següent anècdota: un governador civil d'aquesta provincia en vigílies d'eleccions provincials, va cridar an en Garcia per *a conferenciar sobre assumptes relacionats amb l'administració municipal*. Certament que l'intenció de la conferencia va esser presentida per el nostre secretari, el qual es presentá al despatx de V.S. trobant-lo curull de gent. El governador l'escometé desseguida: "Espero que vosté treballarà a favor de la candidatura oficial...". En Garcia sense deixar-lo acabar l'interrompé: "Ah nó, aixó mài. El Secretari ha d'esser neutral an totes les lluites polítiques, i jo no faré altre cosa que complir amb el meu deure, amb tota consciencia". "Doncs jo tinc – digué el Governador – *la sarten por el mango* i faré de maneres que Vd. es recordi de mi". Llavors D. Leonci li va respondre: "Faci el que cregui convenient i tingui per entés que la meva violencia responderà a la seva i que si alguna vegada contrec el compromís de treballar per un determinat candidat, serà sempre pel que encarni l'ideal republicà, que es el que professo de tota la vida".

Tothom quedà esverat de la digne actitud del nostre Secretari i el Poncio acostumat a trobar les espinades vincladisses, blanc de despit, donà un fort cop de punt a la taula cridant: "Ja ens veurem". "Sempre que vulga..." li respongué en Garcia sortint del despatx... De llavors mai mes, En Garcia, ha sigut cridat pel Governador de la Provincia per a tractar d'eleccions. Aquella fou la primera i la darrera vegada.

En Leonci Garcia Sicart havia figurat sempre en el partit republicà zorrillista, en el qual hi trobava encarnades les seves ansies de fonda revolució política. En Garcia no havia figurat mai en les llistes del partit federal figuerenc, ni en els temps en que aquest actuava amb perfecte unitat, i això ho fem remarcar, per a aquells que presuponen un càrrec municipal com a sinònim d'una complerta sotmissió a la majoria federal que desde fa molts anys deté el govern municipal. Ni el partit federal ha

imposat mai una coincidència amb el seu credo per a emplear un home de valúia, ni aquest hagués abjurat de les seves fermes conviccions...

L'Ajuntament de Figueres, integrat en sa majoria per homes federals i nacionalistas, ha votat la jubilació de D. Leonci Garcia Sicart a petició seva, i al fer-ho ha reconegut, com ho reconeix tot Figueres, les altes qualitats de l'home que durant trenta anys ha desempenyat la secretria del seu Ajuntament. Ell, amb l'elevada visió que del seu càrrec ha tingut, demostrà que, el que una vida sia noble o innoble depèn no pas de l'ofici que s'adopta ni de l'humilitat del seu origen, sinó de l'esperit amb que se practica i de la dignitat que s'hi posa...

En aquest moment en que la Ciutat perd un dels seus més nobles servidors, cal que palesem l'agraïment de tots els ciutadans envers l'home honrat i íntegre que ha cuidat amorosament la seva vida i el seu creixement, moguent-se al ritme de la vida ciutadana ; deixant-se abusar l'esperit per les idealitats nacionalistes i honorant degudament la nostra patria gloriosa.

Empordá Federal al ofrenar al public l'exemplari d'una vida esmersada en be de Figueres, creu complir amb un deute de ciutadania i al saludar al secretari que l'Ajuntament de Figueres va a perdre, espera que en lo successiu no ha e mancar tampoc a la Ciutat, el concell de l'home que ha vetllat per ella i que desde'l seu voluntari exil d'un just repós noblement guanyat, no li regatejarà la seva ajuda sempre que d'aquesta n'estigui necessitat.

(M) “Als republicans de les comarques gironines”, a *Empordà Federal* [Figueres], (23 de juny de 1923), pàg. 1.

Salvador Albert : Diputat a Corts. – Isidre Riu, Josep Irla.- Albert de Quintana.- R. Noguer i Comet: Diputats de Catalunya.- Pel Comitè Comarcal d’U.F.N.R. de Figueres: J. Puig Pujades.- Pel Comitè comarcal d’U.F.N.R. del Baix Empordà: N. Fàbrega Pou.- Pel Centre d’U.R. de Girona: Llorenç Busquets.

Ajornada indefinidament l’Assemblea que havia de reunir en un sol organisme nacional, totes les forces d’Esquerra catalana, nosaltres, que varem col·laborar amb fe i voluntat als treballs preparatoris de la susdita Assemblea, creiem que els republicans de les nostres comarques gironines, bo i esperant el momen d’ésser novament cridats pels nostres germans de la resta de Catalunya, no hem de romandre dispersos i inactius, sobre tot quan se preté destruir les nostres posicions tradicionals i glorioses, i sortosament inexpugnables, abocant contra d’elles tota la força del Poder deshonestament de tentat i vilment exercit, i tots els virus emanats de la descomposició del règim.

Triomfants de les darreres lluites passades, que han demostrat la fermesa dels nostres exèrcits, sentim la responsabilitat de batalles futures i, per a guanyar les definitives, la necessitat imperiosa de la coordinació i reorganització de les nostres forces.

Per això vos cridem, republicans de les nostres comarques. Per a coheccionar les activitats disperses i crear el copetent organisme dirigent que asseyali a tots la corresponent posició en la lluita i planegi i abasti tota ella.

Mantenedors fervorosos dels ideals que son consubstancials amb aquestes terres nostres, tan estimades, ens considerem els més genuins representants de la llur espiritualitat i volem servir-la i servir a Catalunya, fent que tinguin aquests ideals una permanent i adequada difusió, que’ls dongui la supremacia que de dret els pertoca, en la vida social i política d’aquestes terres, catalanes per essencia, lliberals i republicans per naturalesa.

Republicans de les comarques gironines! Escolteu la nostra veu de companyonatge i ajudeu-nos a aquesta tasca, enviant els vostres represnetants a l’Assemblea que tindrà lloc en el Centre Republicà de Girona el dia 29 del mes que som, a dos quarts de deu del matí, celebrant les sessions que siguin menester per elaborar una suscinta Declaració dels nostres objectius i deixar constituïts els organismes que en los successiu amb autoritat i eficacia dirigeixin la esotra actuació col·lectiva.

Per la República i per Catalunya vos ho demanem.

Girona, 1.er juny de 1923

(A) VELIVOLE. “Les festes d’homenatge a Pep Ventura a Figueres. Subscripció per al monument”, a *La Nau* [Barcelona], (27 d’octubre de 1927), pàg. 1.

Les festes que a la memòria d’En Pep Ventura s’han celebrat a la ciutat de Figueres, organitzades pel Foment de la Sardana han obtingut un èxit tan gran que ha depassat les esperances dels seus iniciadors. Tota la ciutat hi ha pres part, omplenant els indrets on es celebraven i ovacionant les personalitats que hi han cooperat.

Com ja portàvem dit en aquestes pàgines, començaren les festes el dia 19 amb la celebració d’unes conferències en el gran saló del Casino Menestral seguides de l’audició de sis sardanes d’En Pep Ventura.

El catedràtic de la Universitat de Barcelona En J. Bosch i Gimpera diserta sobre “L’Empordà i Grècia” i fou ovacionat. N’Adrià Gual que no pogué assistir a la festa, envià un interessant treball, el qual fou llegit pel nostre amic el novel·lista J. Puig Pujades, al qual foren tributats sorollosos aplaudiments.

El dijous a la tarda, tingué lloc la segona audició de sis altres sardanes originals d’En Pep Ventura. A la nit del mateix dia es celebrà el magne festival en el gran Teatre “El Jardí”, el qual s’omplènà de gom a gom d’una selecta concurrència.

La bella dansarina catalana Aurea, acompanyada del quintet que dirigeix el mestre Basil, interpretà, amb el seu art inimitable, diverses obres de Chopin, Granados i altres il·lustres mestres.

Aurea és vulgar batalladora. Ella tenca els motllos vells amb el seu art exquisit, realçat per la riquesa del seu vestuari, de magnificència meravellosa.

L’èxit d’aquestes festes no serà una cosa passatgera de més o menys bon record: perquè gràcies a elles l’obra d’aixecar un monument a Pep Ventura es troba en vies de realització: hom inicià una subscripció que es veu encapçalada per Aurea amb cinc centes pessetes, a les quals s’han d’afegir altres tantes obtingudes amb la venda de postals amb el retrat del renovador de la sardana.

En felicitar els amics del “Foment” cal remerciar a Aurea pel seu gest galant, el qual hem de desitjar tingui imitadors.

(A) PUIG PUJADES, J. “Despres del Salo de Tardor. Les pintures de Salvador Dalí. Una lletra de Salvador Dalí i una nota d’En Puig Pujades a *La Nau*”, a *La Nau* [Barcelona], (15 de novembre de 11 1927), pàg. 1.

(veure també articles de C. Fages de Climent, A. Esclans i Joan Gols. Estan fotocopiats)

Hem rebut una lletra de Salvador Dalí i una nota de J. Puig Pujades, a propòsit de l’anècdota que ja coneixen els nostres lectors. El deure de lleialtat, al qual mai no ens subtraurem, ens fa acollir a les nostres planes les rèpliques que el pintor i el novel·lista figuerencs fan al nostre company Joan Gols.

La lletra d’en Dalí

Figueres 12, 11, 27

Sr. Director de La Nau:

Perdoni que abusi encara una vegada de la seva amabilitat agraint-li per endavant la publicació d’aquestes brivíssimes ratlles.

Per la meua banda dono per absolutament acabat l’incident, ja aviat deliciós, motivat per l’article del senyor Gols. No crec necessari detenir-me en el futurisme (III) i tantes altres coses que el dit senyor comenta. Unicament repetiré, per a finalitzar, que el marxant i l’anècdota a què el senyor Gols al·ludeix en el seu primer article són “totalment” inexistents.

Ara només una petita observació que em sebla d’un tot primari sentit comú. Si, com diu ell, tot això li han contat gent assabentada i íntims amics seus que em coneixen de petit, i a més, davant de testimonis, res més còmode per al dit senyor que revelar francament qui són, salvant així tota responsabilitat.

Si això és cert, ¿quin inconvenient poden trobar en ésser citats? Precisament el natural era que els dits senyors sortissin espontàniament i amb tota urgència a la defensa del seu amic acurat d’inexactitut per la publicació del que ells li havien referit.

Rebi, senyor, les meves mans afectuoses salutacions.

°ePuig Pujades

“Una lloc per a cada cosa

i cada cosa en son lloc”

Anava seguint la polèmica Gols-Esclassans-Montanyà-Dalí, amb la natural satisfacció que dóna el que hom comenti les obres d’un conciudadà, rendint-li en el fons un merescut homenatge, “alegre y confiado” per allò que qui mai no fa mal no pensa, quan en la resposta del senyor Joan Gols apareguda en La Nau del passat dimecres m’hi trobo com si diguéssim al·ludit, car de col·laborador d’aquest periòdic

que resideixi a Figueres i que sigui amic íntim d'En Dalí no en conec cap més, que no sigui jo mateix.

Docs bé, concretant respecte a tot el que porta dit el senyor Gols, referent a les pintures de Salvador Dalí, he d'afirmar que en ma vida (abans d'haver-ho llegit al dit senyor Gols) no havia sentit parlar, i per tant no he pogut parlar, de cap mena de marxant que hagués anat a Barcelona per tal de veure les obres d'En Dalí, ni que li hagués promès, almenys, cent mil francs, ni que En Dalí pogués avergonyir-se en parlar-li d'un taller que no té, ni d'una sèrie de coses que fins farien bonic si no es volguessin fer servir perquè es dubti de la sinceritat i honradesa artístiques dels nostre cordial amic.

Després del manifest d'En Dalí publicat per "L'amic de les arts », totes les facècies que ens ha volgut contar el senyor Gols s'esvaeixen com foc d'encenalls recaptats amb més o menys mala fe entre les desferres d'una mal entesa o mal expressada conversa.

I això és tot, i és ben poca cosa, al costat de la sana alegria dels quadros d'En Dalí, que tant de bé ens fan a tots, fins a aquells que els voldriem reventar.

Figueres, 11 novembre 1927

PUIG PUJADES. J. “Converses de *La Nau*. Un interviú amb Salvador Dalí i El seu manifest d'avantguarda”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 142 (17 de març de 1928), pàg. 1. (inclou imatge d'autoretrat de Salvador Dalí)

Una pluja petita i seguida des de fa dies. Un temps per a desacreditar el bon nom d'una petita ciutat i per a fer posar la cara llarga al botiguer més coratjós.

Dijous. Dia de mercat. Carrers molls, calaixos eixuts, diu l'adagi. Però la seguretat de trobar la gent a casa.

Un amic ens ha parlat d'En Salvador Dalí a la Biblioteca Popular:

- Fa uns moments ha vingut a veure el nu que acabem de descobrir darrera un auto-retrat del malaguanyat Llavanera... N'ha quedat encantat. En Dalí considera aquest un com una de les millors obres d'En Marian Llavanera.

- Sortosament – diu un altre amic allí present – que aquell bàrbar gironí no coneixia aquest quadro... També l'hauria cremat com les altres dues obres...

- Ah! Que ja ho sabeu? En Dalí, junt amb altres amics eus, va a llançar un manifest d'avantguarda... Van ésser a Figueres, En Montanyà, En Guasch i algun altre.

La nova era temptadora. En aquesta tarda plujosa de mercat anem a veure En Salvador Dalí a casa seva. Abillat en folgada bata el trobem assegut davant la taula escriptori, voltat de quartilles, dibuixos i fotografies d'artistes de cinema.

Ens acull afectuós.

- M'han dit que aneu a llançar un manifest d'avantguarda.

- Esteu ben informat. Probablement haurà sortit avui i porta la firma d'En Gasch, la d'En Montanyà i la meva. Va adreçat als joves.

- S'ha dit que l'havíeu redactat vós.

- En bona part, sí ; però és fill de llargues cartes i de mútues intel·ligències.

« La primera idea del manifest fou suggerida per En Gasch en llargues hores de converses a Barcelona: però és ben probable que sense l'entusiasme incondicional d'En Montanyà el manifest no hauria cristal·litzat, almenys de moment.

“Va ésser molt discutit, durant hores senceres aquí matei, i creieu-me que malgrat el que algú pugui pensar-se, és fill d’unes hores de seriós bon humor, és a dir, la bilis no hi ha col·laborat de cap manera.

- ¿I què preteneu amb aquest manifest?

- De moment propugnem per un art que respongui a l’esperit de la nostra època post-maquinista. No volem polemitzar ni discutir, ni defensar res; això seria pueril, car tot ja està escrit i no manca bibliografia per qui vulgui informar-se...

“No díem res de nou. Voldríem que el moviment avantguardista que s’ha arrelat arreu del món trobés un ressò esplèndid a casa nosra.

“Aquí a Catalunya, hi hagué un debilíssim, i per a nosaltres fals, moviment d’avantguarda, que no pogué resistir la reacció lògica sobrevinguda a tota empena més o menys estrident; aquesta reacció que aquí motivà el regne desenfrenat del pompierisme més gris i més absent de tot control, fora de casa, serví, al contrari, per a depurar l’avantguarda de totes aqueles falses valors inconsistents que en un moment figuraren en l’avançada d’el’art per un pur afany snob. Tot aquest contingent snobista, utilíssim en certs moments com a inèrcia a l’instant de les revisions i de les batalles no escenogràfiques, s’ha fos i ha desaparegut de les files avantguardistes, i aquestes s’han quedat únicament amb els purs i veritables valors.

“Això, doncs, que a casa ha motivat l’escepticisme i la comodíssima actitud de la rialleta o comentaris irònics, a Europa, al contrari, ha representat una afirmació rotunda cualitativa del novíssim estat d’esperit creat d’acord amb la nostra època per tota la promoció postmaquinista vivent.

“Fora de casa tot el que diem està oblidat de tan sabut, i els joves es troben en condicions de forçar tota mena de possibilitats per camins inèdits i absolutament desconeguts; aquí, però, cal començar pel començament: aquest començament és la comprensió de la nostra època i la formació d’un nou estat d’esperit d’acord amb ella, higiènic i clar.

- ¿I la vostra escocesa es limitarà a un manifest?

- Ens proposem no aturar-nos i qui sap si n’eixirà una “Revista anti-artística”, és a dir, contra el sentit d’art que fins ara ha imperat. Es una paraula – “anti-artística” -, que ens serveix per a definir-nos, per a confondre’ns.

“Nosaltres trobem una íntima fruïció, una pregona delectança en la contemplació d’objectes fets lluny de tota preocupació artística: un telèfon, un aeroplà, una dinamo, tenen als nostres ulls d’avui la mateixa bellesa i ens produeixen la mateixa fruïció que el Partenon als grecs o una catedral a la gent de l’Edat Mitjana.

“Sense deixar d’admirar el vell amb esperit modern no crec que haguem d’esperar veure el telèfon i l’aeroplà d’avui dintre una vitrina de museu per a cantar-ne les seves formosors.

“Nosaltres demanem als nostres joves audàcia i sobretot perdre la por al ridícul, al què diran... Així evitarem el que hi hagi joves que cantin solament amb tòpics literaris del temps de Maragall – vaixells de vela quan ja tenim transatlàntics. Ansiem despertar en els joves l’afany d’un art que correspongui a la vida d’ars.

La faç bruna d’En Dalí s’auriola d’una interna i lluminosa visió d’avenir. Damunt la seva taula hi té unes belles fotos de Wallace Beery, Douglas, i altres asos de la pantalla.

- Fixeu-vos quina expressió tenen aquests retrats – ens diu l’amic-. La foto i el cinema resolen abastament l’art imitatiu... els retrats a la manera de Callicó són sobrers. Abans el pintor feia de tot menys de pintor: ensenyava doctrina, feia retrats; però la civilització l’ha substituït i ara ha de fer solament de pintor... ¿Què en copiar meticulosament el que veiem hi ha qui hi posa art? Qui ho nega? Els holandesos que reproducen tot el que els voltava, ho feien com una bona màquina de retratar, però com que eren artistes, malgrat ells, feien “art veritable... Intentem fer una campanya de sanitat artística i sobretot volem delatar la insinceritat regnant i aquest desig cobrad de voler quedar bé amb tothom.

“Quan *La Nova Revista* parla amb igual consideració de Mir Mas de Xaxas que de Picasso, ens sentim indignats per la desorientació que porta al públic: si agrada i es troba bona una cosa, no es pot trobar bona l’altra, car una d’elles ha d’ésser necessàriament polenta: Cal lluitar francament i noblement...

No volem abusar de la gentilesa d’En Dalí; però la seva conversa ens captiva. L’hem sorprès voltat de quartilles.

- ¿ I doncs, què treballem per a *L’amic de les arts*?

- No, estic fent literatura, naturalment d’avantguarda. ¿Voleu escoltar un conte ?...

- Amb molt de gust.

- L’he traduït per a *La Gaceta Literària*; es titula: “Peix perseguit per un raïm”.

Prosa lluminosa, concreta, plena d’imatges, dóna la sensació d’un alè d’aire puríssim que podia no plaure’ns, però que ens apar de seguida sanitos per als nostres pulmons, cansats de respirar aire corromput i depriment.

Una ràpida visita a un quadro en elaboració i que pertany a la sèrie dels exposats en el darrer Saló de Tardor a Barcelona, i encaixem amb aquest esperit inquiet que és En Salvador Dalí i del qual la nostra terra n’espera tan i tan de bo.

(A.) PUIG PUJADES, J. “L’actualitat. Parlant d’En Pep Ventura amb el vell Rau – Unes dades i anècdotes interessantíssimes », a *La Nau* [Barcelona], núm. 105 (31 de gener de 1928), pàg. 1.

El cent onzè aniversari del naixement d’En Pep Ventura, que s’escau ésser demà passat, dia 2 de febrer d’enguany, i les festes amb què Figueres, la capital empordanesa es prepara a celebrar-lo, han despertat en nosaltres l’afany de reviure aquella vida inconscientment gloriosa, que fou la d’En Pep Ventura.

És difícil ja – car fa cinquanta tres anys que morí – trobar persones que l’haguessin conegut i tractat.

En una d’aquestes tardes de gener, frescoies i amables, d’un cel puríssim, netejat per la tramuntaneta que ens amenaça amb la fredor de les neus canigonenques que s’albiren en la llunyania, l’atzar ens porta a Castelló d’Empúries.

- Ja que us interessa En Pep Ventura, aquí tenim un vell músic de cobla que l’havia conegut – ens diu un bon amic.
- Qualsevol se n’està de parlar-li. Car això deu ésser possible – diem nosaltres.
- Possible i fàcil. Li direm de venir.

Uns instants després compareix un home alt i fort, de cabell blanc, de cabell blanc, de rostre fresc guarnit d’un gros bigoti també blanc. Es En Baldomer Pastells, conegut per En Rau. Quan ens parla d’En Pep ho fa amb respecte i sentint-se’n honorat.

- Que si l’havia conegut? Ja ho crec. Era tot un senyoràs, el senyor Pep. L’hauríeu vist sempre de levita i pantalons de quadros.

“Amable i seriós, però sense mai mostrar cap malhumor. De la seva excessiva bonhomia en sortí l’esca de la seva mort. A la seva cobla tots tenien un rei al cos. Malgrat el prestigi musical d’En Pep, no se sabia imposar, i un dia, en sortir-se de la cobla En Josep Badosa, fill de Garriguella, per a quedar-se fent de sastre, que era el seu ofici. En Pep intentà substituir-lo en la flauta pel seu fill En Benet, que havia tingut als vint-i-un anys de matrimoni: però els companys de poble s’hi oposaren, per trobar-lo massa jove. Això produí a En Pep tan greu disgust, que als pocs mesos morí, no sense abans compondre el “Per tu ploro”, com una elegia a les seves il·lusions perdudes.

“Com a executant era el rei dels tenors – ens diu En Rau, espurnejant-li els ulls-. Jo tocava el flaviol i la flauta, primer amb l’Agramont i després amb els Rossinyols de Castelló, i moltes vegades havíem tocat a la mateixa plaça. Ningú, cap més, no feia amb la tenora les mervalles d’En Pep.

“De cobles ja n’hi havien abans d’En Pep: però ell les reformà intensament. Jo fins flubiol i la flauta, primer amb hi vaig veure en la seva cobla el trombó. El que és ben cert – segueix En Rau – és que En Pep fou el primer que dugué el contrabaix a la plaça. Tothom ho comentava i tots ho criticaven, però ell aconseguí fer entendre el que hi guanyà la cobla amb aquell instrument.

“En Pep vivia exclusivament de la música, tocant, donant lliçons, copiant música. Els tres compositors més importants llavors a l’Empordà eren En Pep, En Terrerol i En Ventureta Frigola: però cap com ell per a recollir les cançons del poble.

“Les altres cobles, malgrat d’estimar En Pep, tardaren a executar la seva música, qüestió de competències, sap? Però el senyor Pep es feia amb tothom tothom volia tenir-lo allotjat a casa seva, car es feia estimar.

“La vida d’En Pep havia d’ésser forçosament raquítica. Pensi que llavors, quan anàvem a festes majors, i solien durar un parell de dies, guanyàvem el més 17 ó 18 pessetes. Molt poca cosa. Nosaltres aquí almenys teníem vuit vessanes cada u.

- Ah! No ho sap? En morir En Frígola deixà unes quantes vessanes de la millor terra de Castelló a Fontanilles, per a usdefruit dels músics a canvi d’uns serveis: anar a les processons, acompanyar el combregar i durant la vuitava del Corpus anar a tocar als carrers que per a estalviar-se la xocolata preferien no fer balls.

- Quan el senyor Pep va orir, se’n parlà molt: era un senyoràs – anava repetint. En Rau-. Com la seva tenora, no n’hi havia cap més.

En el rostre dà del vell Rau hi ha una expressió de recansa i respecte que ens diu millor que les seves paraules la veneració que sempre ha tingut envers En Pep Ventura.

- ¿Que no hi anireu a Figueres a veure les festes que es preparen? – demanem al vell músic.

- Ja no surto de Castelló. Fa dos anys que m’han retirat. Però tot el que facin per En Pep s’ho té ben merescut.

***

Festejar la memòria d’aquest empordanès de cor, nascut per atza a Alcalà la Real, és un deure de tothom qui estimi aquesta dansa de reis que és la sardana. Gràcies a En Pep, que sabé donar-li nova vida amb les melodies populars que recollia dels llavis dels vells pagesos, la sardana ha arribat a nosaltres, ufanosa i esplèndida.

Avui, que, gràcies a l’esforç del Foment de la Sardana, amb la cooperació de l’exili escriptor En Pere Coromines, va a bastir-se una vida d’En Pep Ventura amb dades certes i testimonis fefaents caldrà pensar a aixecar el monument que Catalunya deu al recreador de la seva dansa típica.

(A) PUIG-PUJADES, J. “Un film a Figueres. Una idea de Salvador Dalí i Luis Buñuel”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 410 (26 de gener de 1929), pàg. 1.

Es tracta no res menys que d'un film d'avantguarda; quelcom que solament podrà interessar als esperits refinats, freturosos d'emocions noves, i aquest film, acabar d'ésser creat a Figueres, la dolça Figueres, és “color de fil cru, un gris sense malícia, o un terra d'escudelles; color de roba d'estiu, soferit, que es pot rentar i dura molt” com la consagrà En Segarra.

Sortint de la Biblioteca popular on Salvador Dalí (a prec dels seus amics) hi ha tingut exposat un magnífic retrat de la senyoreta Abadal, ens topem en plena Rambla “aquella gran cullerada de felicitat”, amb el propi Dalí acompanyat d'un home bru, d'espatlles carregades, celles poblades protegint uns ulls negríssims, als quals un lleuger estrabisme fa encara més intelligents.

Salvador Dalí, ens el presenta: Lluís Buñuel. Aquest interessant cineasta suava vingut de París on ha estat durant cinc anys ; el coneixíem ja per retrat, un retrat colpidor que Dalí li havia fet quan ambdós eren a la Residència d'estudiants de Madrid.

- Estem fent en íntima col·laboració un film “d'avant-gardé” – ens diu Dalí-. Voleu venir demà? Us llegirem l'“escenari”.

La promesa és més temptadora que un plat de pomes de “relleno”. Qualsevol la rebutja!

Lluís Buñuel, home “charmant” ple d'aquella racial enteresa aragonesa, ens parla com a un amic d'anys, ... Franc ens diu els seus --- i els seus anhels. Col·laborador de .... D'art” i de “La Gaceta Literaria” on hi aportà la iniciativa del Cine-Club, s'ha passat aquests darrers cinc anys a París, estudiant amb .... La realització de films.

- Fa molt temps que ens havíem .... ço que havem portat a terme ara – ens diu Lluís Buñuel-. He vingut expressament a conviure uns dies amb l'amic Dalí per a la realització del film. Cap col·laboració podrà ésser mai, més íntima i convergent, talment en esmenar-nos o ... l'un a l'altre idees o ..., semblava sempre una autocrítica.

Asseguts en els amples i còmodes .... de la sala de can Dalí, anem a escoltar la llegida de l' « escenari » que ve a fer-nos el propi Lluís Buñuel.

- Una pregunta?- interrompen nosaltres – voleu dir-nos el títol del film?
- Títol definitiu no en té, encara. El provisional és: “Dangereux de se pencher dedans”.

Lluís Buñuel llegeix amb admirable justesa i claredat. La nostra atenció queda acaparada. La paraula concisa i clara del lector ens fa reviure un munt d'escenes. La

nostra ploma es depura i el film va mostrant-se per obra i gràcia de la paraula d'En Buñuel, a la nostra ja caldejada imaginació.

Tota la pel·lícula és una sèrie de fets normals que donem una sensació anormal. No són fets arbitraris, car tots tenen raó d'existir, però la manera d'encamaliar-se i truncar-se ens produeix una impressió tormentosa... Hom sent que no pot meravellar-se de res, ó que ho ha de fer de tot, per vulgar i quotidià que se'ns aparegui.

Hom furga en els replecs de la memòria i hi troba una sensació consemblant a la produïda per aquest film. Era a Londres. Eren prop de les tres i volíem dinar. Entràrem en un bar dels afores. Nosaltres no coneixíem l'anglès. Volguérem dinar. El cambrer recitava els pla i no l'enteníem. Per fi saltà un mot lluminós. "Roostbeef". Ha el tenim. El costum català de menjar més d'un plat ens dominà. Però, com fer-ho entendre al cambrer? El cambrer torna a dir la llista de les menges i a l'atzar díem: "Aquesta!" Ens porten uns plats rublerts de "choucroutte" amb confitura. Ho provem. Una sensació de dolç-agre o d'agredolç. El nostre paladar s'hi rebel·la, però el juí ens diu que si això als anglesos també ens pot agradar a nosaltres. Afer d'educació. Ens esforcem. Anem gustant unes sensacions que sobtadament ens havíem deixat perdre, però la raó s'oposava a l'altra raó. La « choucroutte » (col fermentada) no devia casar amb la confitura i, no obstant, en moltes zones del nostre gust hi trobàvem un deliciós maridatge... I ens vàrem acabar la menja amb recança.

« Perillós treure el cap a dins ». "Choucroutte" amb confitura. Coses lògiques, normals, que ens produeixen una sensació anormal.

I preguntem a Lluís Buñuel.

- ¿Què es proposen vostès en la realització d'aquest nou film?

- Es tracta d'un instant inèdit a la història del film. Ens proposem la visualització de certs resultats subscients que creiem no poden ésser expressats més que pel cinema.

- ¿ Com podria classificar-se dintre els films creats fins ara?

- No té classificació possible. No té precedents. Es troba tan ayunita del film d'objectes com de l'oníric o del film absolut.

- ¿Quan li sembla que estarà realitzat el seu film?

- Confio que estarà acabat el mes de maig.

- On l'estrenaran?

- En l' "Studio des Ursulines", de París. Després en el Cine-Club de Madrid. I després passarà per les sales especialitzades de Berlin, Gènova, Praga, Londres i Nova-York.

- Respecte a vedettes, rètols?...

- El nostre film prescindeix de la “vedette” encara que hi interbé l’element humà, puix es tracta d’un film amb argument. Tindrà rètols i constituirà un intent de cinema parlant.

- ¿Aquest film és la íntima expressió del comú sentir dels seus autors?

- En absolut. Es la resultant d’un cert nombre de violents coincidències que ja fa temps venúem preocupant-nos.

- ¿Quin concepte mereix el Cine-Club de Barcelona suara organitzat ?

- Que no és tal Cine-Club.

- Què ha d’èsser al vostre entendre un veritable Cine-Club?

- Reunió de persones que intentin conèixer una ... d’intents cinematogràfics que per la seva índole especial resulta impossible contemplar en les sales de projecció ordinària. Cada sessió del Cine-Club hauria d’èsser una sorpresa i una lliçó. Els films d’explotació ordinària podran ésser inclusos en els seus programes sempre que obeeixin a un criteri de severíssima selecció.

- ¿ Què sembla la nostra terra empordanesa?

- Una intensa emoció d’ordre i confortabilitat espiritual. Una constant presència de la noció del volum.

- I Cadaqués?

- Justesa d’anatomia de cranc i un fort gust de garota.

- Quan penseu tornar ?

- Quan estigui acabat el film per a donar-lo a conèixer a alguns amics de Figueres.

I amb una forta estreta de mans ens acomiadem dels novells cineastas, no pas sense desitjar a l’amic ... una tornada pròxima.

Figueres, gener.

(A) Puig-Pujades, J. “Un apòstol de la terra, a l’Empordà”, a *La Nau* [Barcelona], (2 de juliol de 1929), pàg. 1.

Sota el sol feixuc i aclaparador de Sant Joan, dret, al mig del camp preparat per a nous conreus, orfe avui de vegetació. En Josep Ferrer i Guàrdia, va treient amb les forques els darrers vestigis d’herba seca abandonada en arrancar les clavellines.

La seva testa, ennegrida per les solellades s’aixeca suaument, i la seva boca mig amagada entre el bigoti i la barba blanca, que ens recorda les teles del Greco, deixa anar unes paraules breus i concises:

- Heu fet tard, tres setmanes abans hauríeu aquests camps farcits de clavells... A aquest d’aquí al costat, encara n’hi han. Veniu...

Per entre els viaranys marcats a l’ombra d’uns presseguers baixos i aixafats sota el pes del seu fruitar ubèrrim, arribem a un altre camp on cinquanta mil clavellines es defensen amb el treball de l’home dels efectes anorreadors del sol de plom que cau al cor de l’Empordà.

- He tingut set vessanes plantades amb més de dues centes mil clavellines... Quina meravella !

Entre la grisor dels oliverars, grisor platejada i trista, i la verdor de la vinya que arreu munta per les feixes. Pireneu amunt, la clapa lluminosa dels clavells d’En Ferrer i Guàrdia és un crit de vida i d’optimisme.

- I per què, abans de vós, l’Empordà ha estat orfe d’aquest conreu ?
- La rutina ! – ens diu amb veu apagada, mentre dels seus ulls diminuts surt la flama de la fe-

Tota la meva vida l’he passada en el cor de la Natura conreant la terra : així he conegut molts indrets i arreu he lluitat victoriós perquè mai no m’ha abandonat la fe i la confiança en el propi esforç.

A la nostra pensa han vibrat de bell nou aquelles paraules de Ruskin: “Si volguéssim explicar el sentit de la fam a algú que no l’hagi mai sentida, difícilment podríem fer-li entendre amb paraules, i aquella joia en la contemplació de la Natura m’ha semblat sempre venir d’una mena de fam de cor satisfeta per la presència d’un gran esperit...”.

- I com és, que us heu quedat aquí, al cor de l’Empordà?
- Es llarg de contar, però en el món tot té el seu principi i causa.
- Si no és impertinència... - insinuem.

- Al contrari. Fa més de trenta any- ens diu Ferrer i Guàrdia amb una meticulositat de dades impossible de retenir – que jo tenia una taula per a vendre a la Rambla de les Flors, la número 26. els freís de l’any 91 em varen arruïnar. Vaig recollir el diner que em quedava i vaig dir a la meva esposa: - Ens queda el diner just per anar

a Austràlia- on sabia que podria fer valdre els meus coneixements agrícoles. Tan just era el diner que en arribar a Melbourne ens quedaven 17 francs, i la moneda francesa allí no passa.

Aviat, però, vaig trobar col·locació. De com era estimat per la gent d'Austràlia, us ho diria millor que jo aquesta medalla que els meus 117 obres m'ofrenaren, fosa en or d'allà: veieu?

Diu la medalla que ens mostra: "To Jo Ferrer Esq. From His employees Keranq. – Oct. 31.- 1900".

- Des d'allí vaig enviar a Espanya productes desconeguts. L'any 94 vaig fer-vos conèixer la patata "Royal King", que després ha estat la riquesa de la costa, i el « pèsol d'austràlia". Que allà se'n diu "la petita confitura".

- I com és que vàreu tornar?

- El terror sempre tira... A la meva esposa, filla com jo d'Allella, li plagué reveure el país natal.

L'any 1902, disposat a venir, vaig cridar a sis obrers xinesos, treballadors incansables i intel·ligents, i els vaig dir si es sentien capaços de portar endavant la meva explotació. Davant del meu notari d'allà baix, míster Kerby, vam fer el document, fixant el lloguer i condicions. Després, a soles, vaig dir a míster Kerby : - Del que li donin per lloguer cobri's el seu treball i contribucions, el demés els hi torna... I així ho fa des d'aleshores...

- I, en arribar, us quedàreu aquí?

- Jo no pensava fer-ho, però els bagatges s'extraviaren i, ja des d'Allella, vaig haver de tornar a la frontera per a trobar-los... Aquí vaig fer la coneixença de bons amics... Més tard, davant de fets dolorosos, vaig recordarme d'aquesta terra empordanesa i vaig venir a potar-hi el meu esforç. Fa ja més de disset anys... i ara tot just la gent s'adona de l'esclat dels meus clavells.

- Cada any els planteu de nou?

- Certament.

- I, quan colliu les clavellines... deixeu reposar la terra ?

- Que reposo mai jo ? La terra, com el nostre cos, el que volés menjar i beure, adobs i aigua. La terra no es cansa mai i no diu mai que no, a qui sap tractar-la.

- I de qui són aquests presseguers ?

- Meus... Què me'n dieu ?

- Una meravella.

Les seves branques es recolzen al sol, pesades, impotents sota el pes de la fruita. Hi ha més d'un centenar de presseguers de soques baixes per a defensar-se de la maleïda tramuntana.

- Hi hauran uns tres cents quintars de préssecs... Ja els tinc tots venuts... I veieu, a sota, tomàquets tardorencs, i més enllà un altre camp ja rublert de planter de clavellines... i sense parar mai.

- Ni avui que és festa...

- On voleu que vagi i estigui millor que en mig de la Natura ! Potser no trobarieu ningú més al camp. Els homes són al cafè, s'hi estan fins l'hora de sopar, i havent sopat hi tornen i es retiren tard... No poden anar bé. Els anglesos tenen una màxima que diu : « L'home que va al llit de jorn i es lleva de matí es fa intel·ligent, sa i ric.

- I d'aquest munt de clavells, què en feu ?

- Tots els envio. Fins a Londres hi tinc corresponsals.

- I no temeu les competències ?

- Jo voldria que m'imitessin. Tothom que em demana un consell l'hi dono com el donaria al meu fill... Què més voldria jo, que la gent es desfés de la rutina i d'allò que fan per la sola raó d'haver-lo vist fer sempre... Altra seria la riquesa d'aquest Empordà...

Després d'haver gustat un seu vi pur i noble com la terra que nodrí el seu cep, ens acomiadem d'En Josep Ferrer i Guàrdia, que a l'ombra de la vila de Llansà ha sabut fer esclatar la terra generosa en un himne de colors i de perfums.

PUIG-PUJADES. “El mirador de l’Empordà” a “Cròniques empordaneses”, a *La Nau* [Barcelona], (5 d’octubre de 1929), pàg. 5.

En el rovell de l’ou de l’Empordà s’aixeca la vella vila, hereva i sucesora d’Empúries, Castelló; i al bell mig de Castelló, la vella casa dels Contreras, la casona, com l’anomena un dels seus vells propietaris, l’exquisit senyor, noble d’esperit, amb grandesa de tracte i gentilesa de diàleg. Don Lluís Ruiz Contreras. En aquesta casona s’aixeca una mena de torre-terrat que sembla mantenir, de tu a tu, silenciosa conversa amb l’esvelta torre veïna del campanar romànic, guaita gelós de la meravella de Santa Maria.

Des d’aquest mirador, aixecat en el centre mateix de la terra empordanesa, el nostre esguard es passeja des de les estribacions pirenenques de cap N’Orfeu pels alts de Pení, a l’alterosa silueta de Sant Salvador protector de Sant Pere de Rodes, Coll de Banyuls, Recasens, Coll de Panissars, Les Salines i enllà i enllà.

“- Vengan ustedes a contemplar el Ampurdán desde mi azotea... Es algo indescriptible”.

Don Lluís ens havia convidat reiteradament...

Pero ara recordem que els llegidors no coneixen Don Lluís... Figureu-vos un home alt i ben proporcionat, damunt un cos abillat folgadoament, una testa interessantíssima. Una suposada calbesa que amaga pel carrer amb ample barret negre, romàntic, i per casa amb un casquet clàssic de seda negra. Ulls petits, incisius, que us fan pensar en bisturins afilats promptes a penetrar en els replecs més amagats de l’ànima, nas carnós, boca grossa i sensual, sense bigoti, però amb barba (aquest detall el fa inconfusible)... Doncs, bé, aquest senyor, senyor ja físicament, ho és per l’esperit i per la intel·ligència, per la sinceritat i per l’orgull, per l’afany de no doblegar-se i de dir les coses pel seu nom, qualitats que conjuntament fan d’un home una personalitat, però la fan impossible per a viure en el món social de la literatura, on la farsa, la insinceritat i la deslleialtat són fruits de tot temps.

Per això aquest empordanès de Castelló, afocat a Madrid, autor d’innombrables articles, de profundes crítiques, de bells llibres i de drames intensos, s’ha quedat essent, per a la majoria, el pulquèrrim traductor a l’espanyol de l’obra sencera d’Anatole France: la qual amb tot i la seva importància és una petita cosa al costat de la vida intensa d’escriptor i crític d’ “el viejo Luis Ruiz Contreras”.

Mentre es para l’hospitalària taula de Don Lluís pugem el mirador de l’Empordà. La visió no pot comparar-se amb la que s’albira des de dalt del Castell de Sant Ferran ni des de damunt de la carretera de Cadaqués. Aquí la visió és de ver panorama circular. L’esguard va girant-se davant una cinta circular de diorama infinit.

Una posta de sol, vista a la tardor des del mirador, és quelcom d’inenarrable.

La silueta dels Pirineus retallada damunt del cel ventejat i net com una patena, es va descomponent en termes infinits i capricis de tonalitats inversemblants i canviabls seguidament. Vers el Canigó les flamarades de la posta semblen voler abrandar la terra entera mentre de la parto posada una dolça grosor moradencia embolcalla la badia de Roses on la mar sembla ensonyar-se per a passar una bona i santa nit.

En el noble saló endomassat dels Contreras voltats de vell mobiliari romàntic del qual n'és l'encís un formós piano de cua, l'elegància de linies del qual subratlla una elegant marqueteria, sota l'esguard de retrats familiars que semblen enutjar-se i alegrar-se alhora: enutjar-se de veure interromput el seu son per la intromissió d'uns indocumentats, però alegres de veure aquelles seves magnífiques làmpares de cristalls enllumenades per dotzenes de bugies com en aquells seus amables temps dels mirinyacs, la taula bellament parada d'ensomassades i rutilants estovalles del día, un àpat ens és ofert ben gentilment.

Es tracta de fer temps, d'esperar la nit completa per a tornar al "mirador de l'Empordà".

La inexhaurible conversa de l'amfitrió ens fa arribar a mitja nit sense adonar-nos-en.

Pugem altra vegada al mirador. La nit és serena i la lluna sembla flirtejar amb la mar propera.

La volta infinita clavetejada de mons ens ofereix el seu llibre obert per a mostrar-nos la nostra petitesa. L'esguard altra vegada gira lentament: formiguers de llums ens mostren els pobles coneguts, perduts en la fosca dels conreus: Pau, Palau, Garriguella, Figueres, Sant Pere, L'Escala...

La mar titillejant sota la lluna ens apar un somriure d'infant, un suau i enjogassat pessigolleig per a arrabassar-nos a la serietat de la nit augusta.

La persistència del nostre esguard vers la mar platejada i inquieta ens desvela un món de somrius... De la llunyania apareixen airoses barques de veles lluminoses... El seu seguici sembla una sardana sense fi.

Així, en una nit serena, sota la volta lluminosa del nostre cel, degué esdevenir el meravellós desembarcament dels grecs a Empúries.

PUIG-PUJADES. “L’èxit de Salvador Dalí a París”, a *La Nau* [Barcelona], (22 de novembre de 1929), pàg. 1.

Per noves particulars que ens arriben de París, el jove pintor figuerenc Salvador Dalí, ha obtingut un èxit sense precedents a la capital francesa.

Abans d’inaugurar la seva exposició a la galeria Camilla Goemans, ha venut els deu quadros que la integraran, a preus que oscil·len de vuit mil a dotze mil francs.

Aquest triomf de la pintura catalana en la seva manifestació superrealista, mereix ésser acollida amb joia.

En Salvador Dalí es proposa tornar aviat de París, on es troba actualment, per a preparar amb el seu amic Buñuel un nou film superrealista, en l’escenari del qual figurarà Cadaqués.

Adrecem a Salvador Dalí la nostra cordial enhorabona.

PUIG PUJADES. “Martí Vilanova”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 674 (6 d’abril de 1930), pàg. 2.

Si la mort, la desaparició d’un ésser volgut, és sempre quelcom d’horrible, quan aquella s’enceva en un home jove, la mort esdevé quelcom de pitjor, una injustícia.

I res més revoltant que una injustícia, res més injust que veure partir-se la tija que puja ufana i esponerosa, la tija que aguanta, no pas una promesa sinó la realitat d’una vida potent que vessa arreu confiança i optimisme.

Vida forta la d’en Martí Vilanova, vida torta i dolorosa a la vegada. Amarat el seu esperit d’altes i respectables idealitats, en les quals abrutzava la seva vida per enter sense regatejar esgarrips ni estalviar dolors. Per elles sacrificà la seva vida benestant empenent els viaranys de l’aventura sense mirar altra cosa que la íntima satisfacció del deure satisfet. I és en la dolor de l’aventura que educà el seu esperit, car com el foc que purifica l’or així ella purifica el nostre cor, el nostre esperit.

Amics dels amics, per ells hauria donat la seva darrera gota de sang: per a comprendre la pena dels altres cal haver-la hom sentit, car la dolor ens fa menys personals, menys egoistes, més clarividents.

La dolor ensenya a l’ànima més i millor que la felicitat constant car tots hem de sofrir abans de poder comprendre la veritat eternal o de poder apreciar la felicitat.

Els que han sofert molt no poden seguir plorant com al començ de llurs dissorts: llavors aprenen a somriure per a amagar la tristor amarga, arran de llavis, i també perquè han assolit la comprensió noble de la dolor que no deu ésser oferta a la riota dels qui no la comprenen. Els més forts riuen alguna vegada massa alt perquè llur riure sont just. Solament llurs companys d’aventura se n’adonen. La dolor valora totes les belles coses de la vida per contrast, inclús la mort, que és la suprema recompensa de pau després de les malvestats passades.

Així ens apareixia Martí Vilanova sempre amb el somriure als llavis que semblaven amagar un rictus de íntima i cordial dolor.

Davant d’aquella flamera d’entusiasme que la mort injusta ha apagat, sia el record d’aquella eva vida de renunciament i sacrifici, exemplar i estímul per a saber nosaltres viure dignament la nostra pobra vida.

Davant les despulles d’en Martí Vilanova glorificades per l’admiració de tot un poble hom recordava, aquella seva pregona i íntima convicció, d el’estroncament de la seva pròpia vida al tramuntar dels trenatrés anys. L’estroncament de la seva vida en plena maduresa era una de les íntimes conviccions del malaurat amic... Així quan s’enllità ho feu convençut que no en sortiria, del mal pas... en aquell moment

precisament, en què les portes de la pàtria se li afranquien per a tornar, proa dels amics, i d'aquesta dolça terra empordanesa afinada per la tramuntana i acaronada per la carícia suau i tèbia d'un cel puríssim.

Quina altra dolor no devia punyir la fi d'en Martí Vilanova en pressentir la impotència de la seva cara per a assolir el jorn gloriós de petjar la terra dels pares...

Gloriosa fou la seva entrada a les terres catalanes: tot un poble reté homenatge a les seves virtuts heroiques, per damunt del pensar de cadascú... Llàstima que els seus ulls humans no poguèssin fer esclatar als seus llavis la rialla triomfal que li hauria fet oblidar totes les dolors passades.

Figueres, abril 1930

PUIG PUJADES, J. "El pòsit", a *La Rambla de Catalunya* [Barcelona], núm. 8 (24 de maig de 1930), pàg. 3.

Nietzsche diu: "Un terratrèmol enterra moltes fonts i crea molta sed; però també obre a la llum les forces internes i els misteris. Un terratrèmol revela noves deus. En el cataclisme dels pobles antics apareixen noves deus".

Com en un terratrèmol també, aquests sis anys de màxim envelliment que sota el nom de Dictadura, hem patit en aquesta nostra terra catalana s'han cegat belles deus i també n'han sumat d'altres, pletòriques sempre d'idealitats pairals catalaníssimes i republicanes.

En aquest florir i reflorir de l'arbre català la sava de la més alta comprensió ha envaït totes les branques. Així els republicans han sentit que el fet diferencial català prima per damunt tots els altres problemes d'immèdiata resolució. El reconeixement de la nostra personalitat com a cosa viva que som, s'imposa a tots els homes de llibertat i de democràcia. Així també els homes més amants de Catalunya que judiquen serenament les possibilitats del reconeixement de la seva personalitat, s'han convençut en aquests sis anys de monarquia dictatorial que la forma de govern no es indiferent. Solament una institució republicana nascuda de la més pura democràcia pot reconèixer el dret a l'auto-governació dels pobles i per tal el dret de Catalunya a viure i conuiu amb les demés terres que deuen integrar la Federació espanyola.

Però no és pas el desig de constatar aquests guanys el què mou la nostra ploma. Avui volem tan solament parlar d'un nou coneixement que hem adquirit durant aquests anys de règim dictatorial.

A les petites viles més que a les grans, on mantes activitats enterboleixen l'existència quotidiana, semblava que hom vivia solament entre persones decents i racialment honorades. Però no era així: el trasbals hagut en la vida política ha palesat l'existència en la nostra vida social d'un pòsit de baixes passions i roïndats que no tenim dret d'oblidar per a lliurar-nos del seu verí infecte.

Confiats en l'honradesa del nostre pensar i del nostre obrar professàvem a l'empar d'unes lleis constitucionals idealitats nobles inspirades en l'amor a la llibertat dels pobles i dels homes i també en el mutu respecte que envers el pensar d'altri deu imposar un viure civil. Així vivíem i convivíem confiats també en l'honradesa i respecte dels nostres convenís: però el terratrèmol tragicòmic esdevingut l'any 23 ens ha evidenciat el què és d'effimer la base de la nostra confiança. Mai hauríem dit el baix nivell moral de molta gent que ens volta i ens tracta sota l'apariència d'honorabilitat. El pòsit de les baixes i solapades delacions s'aixecà del fons de l'ampolla i enterbolí la

claredat del nostre viure confiat. I unes vegades prop dels instructors d'expedients sobre administració municipal dels nostres homes – expedients que resultaren sempre nuls en aquesta terra empordanesa – i altres vegades prop dels governadors civils delatant-nos covardament i canallescament atribuint-nos inclús la paternitat d'escrits i periòdics que mai havíem fet ni emprat, s'anà manifestant el pòsit per a vergonya de la nostra clara i honrada terra.

La fòbia delatora dels enemics canalles, arribà a cegar-los els ulls i els féu cometre cada beneiteria que no per resultar risible deixava de mostrar l'ànima objecte d'aquells *mouchards* que intentaren, endebeades, atemptar vergonyosament contra la nostra llibertat i els nostres bens.

Una vegada a Figueres parlant amb el cap de policia, persona raonable i comprensible, ens digué que ens calia guardar-nos no pas d'ells, de policies, sinó més aviat dels nostres convenís.

- Dels nostres convenís? – varem preguntar mig incrèduls.
- Si, senyor, si. Fa pocs dies – ens digué aquell digníssim cap de policia – una personal *al parecer respetable* vingué a dir-nos –que vostè tenia els aparadors de la seva botiga plens de paquets de cotó hidròfil que havia posat a la vebda després del fracàs del cop de mà, intentat per En Macià i els seus homes.

Aquell senyor *al parecer respetable*, havia explicat, amb tots els detalls d'una imaginació alcoholitzada, que jo tenia la partida de paquets de cotó hidròfil preparats per a l'exèrcit d'En Macià i que davant el fracàs de l'*intentona* els havia posat a la venda. El *bon senyor* insistí perquè se'm fés un bon registre, però el senyor cap de policia és resistí a fer-ho i intimament convençut de la inutilitat de l'operació policíaca, no féu res. Quan l'esmentat cap de policia em contà el fet no em vaig poder-me estar de riure.

- *Pero de que se rie Vd.? em preguntà extranyat.*
- *Ciertamente, de que debería estar apesadumbrado de convivir con almas tan bajas i rastreras como la de estos delatores, pero...*
- *Pero qué? – va insistir el senyor.*
- *Pués que... el ejército de Maciá podía ser insignificante en cuanto a número y armamento, pero tengo la absoluta seguridad de que no usaba Kotex (paños higiénicos) que no otra cosa son los supuestos paquetes de algodón hidrófilo (¿) que le vinieron a denunciar.*

Una rialla general coronà el coneixement d'aquella facècia en la qual es palesa no solament l'ànima malvada d'aquell senyor *al parecer respetable*, sinó també la seva “borriqueria” Canalla i ruc són masses coses per un adicte a la Dictadura que faci de delator.

I és d'aquell pòsit que ens hem de lliurar: no perquè s'hagi aclarit novament l'ambient deixa d'existir aquell oprobí del viure civilitzat. El pòsit roman sempre al fons del nostre veire. Si tornés a trontollar, altra vegada veuríem aixecar-se'n les bolves amb totes les seves baixeses i amb tot el fàstic de les seves covardies. Cal tenir-ho present, i escupir-lo.

(A) PUIG PUJADES, J. « Sobretot la moral ! La depuració dels costums en temps de la Dictadura », a *La Rambla de Catalunya* [Barcelona], núm. 18 (28 de juliol de 1930), pàg. 11.

Dir que els costums públics i polítics abans del Directori eren quelcom de pulcre i d'intangibles, seria parlar exageradament. Els qui ens recordem de les darreres eleccions de diputats a Corts, les d'aquell abril de 1923 en les quals la coacció i el menyspreu a les lleis foren tan barroerament perpetrats, els qui recordem com la policia i la guàrdia civil a les ordres dels monàrquics més abjectes ens impedièren circular fora de la ciutat mentre en els pobles es cometien tota mena d'arbitrarietats, els qui recordem com els representants de la llei encarregats de mantenir l'ordre amenaçaven els mateixos notaris en funcions menyspreant els signes de llur missió, els qui recordem les gestes d'aquell cap de policia aixecat després per favoritisme al càrrec de governador civil de la província com a premi a una fingida pacificació (car no és possible pacificar el que no està sublevat), reconeixem que la depuració d'aquells costums s'imposava. Per això, molts, en assabentar-se del cop d'Estat que foragità l'Alba i aquell govern emperador és totes aquelles malifetes que ningú honradament pot defensar, sentírem una pregona satisfacció, car creiem que no era possible malejar allò que era ja tan podrit que no s'aguantava més que per la força bruta. L'adveniment del Directori amb la condemna verbalista de tota la vella política podia fer-nos esperar un avenir depurat de tota farsa. Ja lliura expressió del sentir del poble sense coaccions ni falsejaments, en fi, la reintegració d'Espanya a un viure civil, pic de dignitat i respecte a la més alta llibertat.

Els manifestants primers de la Dictadura obrien el cor a l'esperança : passà el temps i pel novembre del mateix any 1923 s'ordenà una inspecció al nostre Ajuntament. L'ordre d'inspecció vingué redactada en uns termes enèrgics i pintorescos que deixaven entreveure que ens trobàvem davant d'un escàndol formidable de la vella política a Figueres. Cal consignes que la vella política a Figueres, o sigui la política federal, havia anat sempre contra la vella clàssica política espanyola.

No podem resistir la temptació de copiar la providència del governador civil de la província, aquell senyor Carsi de trista memòria i l'ànima del qual Déu tingui també allà on vulgui :

(A) PUIG PUJADES, J. "Pel renaixement urbà de Figueres", a *La Nau* [Barcelona], (21 de juliol de 1930), pàg. 10.

L'actual Ajuntament, per un escrúpol de consciència fill de la clara noció de les coses, no es creu ésser la vera representació de la voluntat del poble. Fill en una meitat del

grup de majors contribuents i l'altra meitat, compost d'ex-consellers elegits almenys fa vuit anys, no pot dir francament i noble que representi la voluntat del nostre poble en el dia d'avui.

Aquesta interinitat moral, semblaria aconsellar una actitud pasiva: la de vetllar exclusivament pel funcionament de la seva vida econòmica. Això fora l'aconsellable, si la interinitat no s'anés perllongant i amb el temps no s'anessin agudint els problemes que la vida imposa a les ciutats que vulguin viure al ritme del progrés. Aquestes consideracions impondrien als honres que avui ocupen la casa comunal la necessitat d'emprendre la solució de greus problemes que s'han trobat plantejats: el desig de perdre llastimosament més temps i l'evitar el que mans barreres solucionessin a la boja, com ja varen fer amb el grup escolar enterrat a l'Horta de l'Institut, problemes que afecten la vitalitat de la nostra ciutat.

Dos són els problemes que dominen avui en la vida de Figueres: el primer és el de bastir una Casa Comunal digna de la ciutat, i l'altre, la construcció d'una Plaça-mercat Roberta, per a la venda de verdures i fruites.

Interessos mesquins, patrimoni de la gent de la Dictadura, havien empès els detentadors del govern municipal durant aquests anys de màxim enviliment a solucionar el de la Plaça-mercat, bastint-la a l'Horta de l'Hospital, indret higiènicament impropï, però en canvi proper a les propietats dels petits cacics pupins.

Aquell projecte promogué gros aldarull fins entre els seus mateixos partidaris polítics, però la protesta no pogué exterioritzar-se per la manca de llibertat, llavors més coaccionada.

En aquella ocasió es presentà al governador civil de Girona una ben fonamentada sol·licitud combatent en primer terme el projecte de bastir una plaça Roberta per a tota mena de proveïments. La manera d'ésser de Figueres, amb els seus carrers plens de botigues luxoses, on s'hi venen productes de tota mena, facilitant als veïns el no haver d'acudir diàriament al Mercat, formant un conjunt atractívol que la diferencia d'altres poblacions més importants i més riques si voleu, però que no ofereixen un aspecte tan vistós, fa que no es senti per res la necessitat d'una Plaça-mercat monumental d'un cost fabulós.

Llavors es varen oferir vàries solucions al governador civil: una d'elles era la de bastir la Plaça-mercat – però exclusivament per a verdura i fruita – a la Plaça vella del Gra, expropiant i adaptant-hi les cases del carrer de la Junquera, la façana posterior de les quals dóna a l'esmentada Plaça.

Una altra solució era la d'emprar l'illa de cases del carrer de Perelada, carrer del Tins, plaça vella del Gra i corriol de Pons, indret cèntric i que compensa la desnudició que l'eixamplament de Figueres s'emporta d'aquella zona de la ciutat.

Altra solució era la d'utilitzar la casa i el pati de les construccions dites de can "Geramenc", en el carrer Joan Mates i Pujada del Castell. I, per últim, s'indicava l'aixecar la Plaça-mercat en el nucli de cases integrat per les Cases Consistorials – avui abandonades – afegint-hi les tres casetes veïnes del carrer Alt de Sant Pere, l'adquisició de les quals és ja acordada. Aquesta solució sembla la millor i també la que en principi té acordada el nostre Ajuntament. Un periòdic local, "Empordà Federal", la plantejà al públic perquè tothom manifestés la seva opinió i fins avui ningú no hi ha fet seriosament la contra.

Aquesta solució porta el corollari de bastir o adaptar la Casa de la Vila que pertoca a Figueres, en un altre indret del que ocupava antigament.

L'aprofitament del patrimoni municipal i el seu cost relativament reduït, aconsellen adaptar l'antic Teatre Municipal per a Cases Consistorials: l'edifici és capaç a bastament per aquest fi, i a la vegada seria per aquella zona ciutadana, avui mig morts, el retorn de part de la vida activa que en temps llunyans tingué.

Cal que, un cop resoltes aquests problemes primordials de la vida figuerenca, el nostre Ajuntament emprengui coratjosament la seva realització. Cal aprofitar el temps perdut actuant activament, interpretant la voluntat i els desigs de la ciutat.

Figueres, juliol 1930

(A) PUIG PUJADES, J. “Hores tràgiques i anecdòtiques de la guerra per Artur Vinardell” a “Llegint llibres”, a *Empordà Federal* [Barcelona], núm. 709 (6 de desembre de 1930), pàg. 4-5.

En cloure la darrera pàgina del volum “Hores tràgiques i anecdòtiques de la guerra” apareix a la nostra memòria de noble figura del seu autor. N’Artur Vinardell Roig és un dels darrers exemplars d’una època d’enteresa i fortitud en les idees i en el caràcter. La seva testa lleonina enmarcada per la neu dels anys, es manté alta i serena damunt d’un cos dret i vencedor que unes cames vacil·lants aguanten sense rendir-se. Fa trenta anys que el coneguérem a París i amb el vàrem fundar un Centre Català a la rue Favari. En Vinardell és el mateix de llavors; podrà ésser vençut per la força dels anys però el seu esperit no es dona, la juvenesa del seu cor li fa mantenir pures i immaculades aquelles seves idealitats republicanes i democràtiques de tota la vida.

En aquestes pàgines viscudes de la gran guerra, s’hi junten les seves dots de narrador amb tot el que portem dit i que qualitats o defectes, formen el seu caràcter acusador d’una forta personalitat.

En totes elles s’hi acusa, en primer terme, l’amor de l’autor envers la França, aquella França de la qual tant esperàvem i tant ens ha decebut.

En retornar a la pàtria de la qual fou exiliat pel seu amor a la Llibertat, ha volgut el seu autor ofrenar-li una toia de les hores inoblidables viscudes en la seva pàtria d’adopció, la noble i serena França. Així N’Artur Vinardell Roig ha bastit un volum de cent i escaig de pàgines en les quals d’una faïso personalíssima s’hi estargeixen aquelles primeres hores de la tragedia que prometia ésser el preludi i que s’ha convertit en un vulgar episodi de la tragicomèdia del món.

Dia per dia el nostre venerable amic, llavors afocat a la capital francesa anà copsant el bategar de l’ànima parisenca i veiem les hores anheloses de la mobilització, la impaciència de les multituds en assolir victòries, aquella humil entrada a Mulhouse que en aquells instants prenia un tó d’epopeia, la confiança en el czar, el pare “Nicolàs” com l’anomenaven familiarment els francesos, tot va passant per la ploma entusiasta d’en Vinardell reblerta sempre d’un càlid amor a la França... Ací i allà trobem alguns plasmes, justos sempre, per damunt de tot la confiança en la derrota d’Alemanya, la fe en la seva França guia la ploma del bon amic, però sempre en “Hores tràgiques” s’hi manté viu l’interès del lector, atret per aquella prosa lluminosa i expresiva peculiar amb En Vinardell.

Aquest dietari de la guerra gran, presentat en una conferència donada pel seu autor a l’Ateneu de Girona el dia 26 d’abril de 1926. Apareix estroncat en el dia 14 de febrer de 1915, data que rememora al seu autor la pèrdua dolorosament tràgica del

seu fill... Cap recordança més justa per a posar punt i final a l'evocació que de la gran tragedia europea deixa escrit el bon venerable amic N'Artur Vinardell Roig.

Partidaris de la unificació del nostre lèxic i respetuosos de les autoritats que la dirigiesen no podem mostrar-nos conformes amb l'ortografia persona que arbitràriament empra el seu autor... Però, fins en aquest, per nosaltres, defecte, apareix viva i forta la personalitat de l'amic Vinardell Roig, al qual ens plau felicitar, per aquest seu darrer llibre a l'ensem que adreçar-li el testimoni més efectuos de respecte i admiració.

(A) PUIG PUJADES, J. “L’esperit immortal de la ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 725 (28 de març de 1931), pàg. 2.

Confesso que no m’he fet pregar per a venir avui aquí a juntar la meua veu, al chor que la sola presència vostra entona a l’esperit immortal de la ciutat nostrada.

Jo, el més humil, el darrer si voleu, però també el més enamorat de la nostra Figueres, no podria restar mut en l’hora excelsa en que anem a bastir la ciutat futura.

Després de set anys de governs municipals en continua interinitat, durant els quals la millor bona voluntat, la visió més clara de l’esdevenidor, el seny ordenador més pleclar, restava a l’atzar d’una disputa conjugal del governador o del caprici d’una autoritat que tenia a la seva butxa les destitucions i nomenaments dels magistrats municipals, quan no la mateixa llibertat, fou impossible que cap cervell mitjanament organitzat, perdés uns instants tan solament en pensar el camí a seguir per a arribar promptament i fortament a l’esbadellament de la Figueres futura.

Vos he de confesar que res tangible abona les meves paraules que vos diran la confiança meua en l’esdevenidor de la nostra ciutat.

Un cop d’ull a l’història de la nostra vida passada ens mostrarà que una essencia d’immortalitat batega en el seu esperit. En cercar l’origen de Figueres ens perdem en la nit del temps. La trobem viva fins a confondre-la en mants indrets.

Assenyalada com a estació romana a la Via Appia, desapareix per a tornar fer-se sentir, en les guerres entre la Reialesa i el Poder feudal. Vençuda, destruïda, enderrocada, sembla com si una maledicció hagués de calcinar els seus carrers. Però tot és endebades; les cendres no destrueixen l’esperit de les pedres que obeïnt a una força inconeguda d’immortalitat, s’aixequen una vegada i altre, fins a esdevenir la formosa ciutat d’avui, magnífica doncella que cal cuidara morosament, si volem que esdevingui no solament flor ubèrrima i esponerosa sinó també soca mestre de un gran roser que voltat de tendres poncelles s’aixequi en mig de la planura empordanesa per a glòria i dignificació de la terra catalana; primera salutació civil que espera al foraster en entrar cap a les terres ibèriques.

Cal pensar en l’astorament amb que avui, la sirena i el pastor de la llegenda, contemplarien enlloc d’aquella cabanya, una formosa Rambla com la nostra o un edifici com el cinema el Jardí o la Sala Edison... I si creïeu que hi ha una certa gosadia en posar frec a frec els temps post diluvians i els presents, permeteu-me recordar-vos que no fa pa sgaire, vuitanta anys el més, al carrer de Girona no hi havia una botiga que tingués ventalles vidrades i mirèu la formosor dels temps presents que ens permet posar-nos al costat de les belles capitals.

Això que semblaria una divagació extemporània, me ve a la memòria, en pensar amb l'extensa planura que l'esdevenidor obra davant dels nostres ulls.

Figueres va recobrar la plenitud de la seva vida pública.

El seu renaixement material iniciat amb les obres d'aquell emprèstic de un milió de pessetes per la voluntat d'uns seus veritables representants que a la vegada ho eren per la franca i sincera emissió del sufragi, degué ésser continuat per a la força de la seva pròpia inèrcia sota la cura d'uns homes que no podien enorgullir-se d'ésser els representants de la ciutat. Per això no devien haver fet altra cosa, que limitar la seva tasca a l'administració econòmica que l'austeritat racial imposava, i no fent, com ben sovint feren, allò d'estirar més el braç que la mànega.

Deixant apart però, els anys de vilipèndi i de vergonya suava finits, Figueres te el deure de pensar, de concentrar-se, de definir-se i mirar d'entrelucar la missió que l'esdevenidor li te reservat.

En aquesta hora en que la Ciutat va a reemprendre la seva caminada, un fet impensat es manifesta, que a la meua imaginació m'apar ésser una estrella d'orient que deu orientar la nostra futura actuació humana: aquest fet es la instal·lació a Figueres d'un camp d'aterratge.

Figueres te dintre les seves muralles espirituals algunes obres transcendents a resoldre definitivament: els consellers que aniran dintre un mes a casa la Vila és trobaràn amb el deure d'ésser vigilants, cautes i estalviadors. Però cal també que resolguin i emprenguin la construcció d'una casa Comunal que sigui més que d'avui, de demà. Què, sense ésser impròpia de nosaltres per excés de luxe, sigui també digne d'aquell viure modern que deu fixar les actuacions dels pobles lliures i conscients.

Ultra la casa comunal, deuran resoldre l'arranjament d'una Plaça coberta per a la venda diària de verdura i fruita. Al costat des les dues grans obres esmentades hi han la instal·lació de grups escolars, recerca d'aigua potable, expansió del Parc-bosc municipal, i altres, i altres coses, per a la realització de les quals, es necessari un augment de la potencialitat econòmica de la nostra ciutat.

Per una banda caldria estudiar el perquè no s'han mai pogut instal·lar, fabricacions importants en aquesta ciutat. La protecció a les novelles indústries podria qui sap, estimular la apertura de nous fogars de riquesa; condonació de tributs, subvencions, podrien ésser el mitjans.

Però el què, al meu entendre, representa una nova orientació per a la vida econòmica de Figueres es la instal·lació d'un camp d'aterratge que iniciat avui com a obra particular de l'aerodrom Canudes pot esdevenir la llavor fecondant i iniciadora d'una nova vida nova forta i pletòrica per a la nostra ciutat. Deixeu-me somniar breus instants. Pensèu en el que serà l'aviació dintre cinquanta anys.

Els pobles que hem sigut posats per la voluntat dels Deu al marge d'una frontera veurem sortir de la ratlla sinuosa de les muntanyes veïnes, a cada moment, a cada instant, les gràcils siluetes dels ocells de l'aire: monoplans, biplans, per a gent rics, aeromnibus de sis, vuit, vint, cent places que faran els serveis regulars, humils taxis aeris que es barrejaran amb els formidables Packarts, i de tan en tan, menys abundantament un dirigible passarà seriós com despreciant l'enjogaçament nerviós dels aeriplans que coquetejant, signaran amb la blancor de les seves ales damunt la blavor immaculada del nostre cel, l'avenç del progrés humà.

En tramontanar la carena, els ulls dels pilots cercaran la beta platejada dels rius, car ja sabran – ho sabrà el món enter -, que a la vora d'un d'ells hi trobaran la creu blanca colosal, que marcarà l'existència del nostre camp d'aterratge, limitat d'un costat per el Manol i de l'altre pels hangars de sopluis i reparacions, que en interminable filera, senyalaran les rutes rescentment creades, els nous carrers de la ciutat flanquejats per dipòsits de gasolina, dipòsits de peces de recanvis, cases de canvis, agències d'aduana etc., etc., tot l'exercit de la civilització i del burocratisme internacional.

Figueres s'haurà estès Empordà endins, cap a la mar. El seu port aeri serà el punt de coincidència de totes les civilitzacions mundials. Al redós del seu progrés, fill d'ell i contribuint a ell, indústries novelles s'hauran creat.

Durant els instants de parades, de repàs de motor, de *plein* d'essència, una multitud cosmopolita pujada d'elles terres floreixents de l'Àfrica, baixada de les terres gebrades del Nord deambularà pels nostres carrers admirant aquell munt de botigues i magatzems que des de el Novell de l'ou de la vella urbs, ompliran les noves avingudes que ens juntaran amb els pobles veïns de l'Empordà.

Aquella Figueres dels nostres somnis haurà nascut per la voluntat d'uns homes que en una vetlla de Març de 1931 varen reunir-se en el Casino Menestral, per a escoltar l'apostol de l'aviació catalana En Josep Canudes l'home providencial que afanyós de crear rutes aèries, sapigué despertar una vegada més l'esperit immortal de la ciutat.

D'aquí cinquanta anys, tant si la nostra fe i el nostre entusiasme d'avui defalleix, com si no, pocs seran els que podran recordar aquesta vetllada. Els que podran dir: Jo també hi era! Potser recordaran les paraules que voldriem esdevinguessin profecia.

De que així sigui, depèn de tots nosaltres: avui que la sort ens ha deparat un Canudes, no podem permetre que la seva empresa resti sense ressó, que les seves gestes es perdin entre la indiferència menfichista dels panxa contents. Tenim el deure d'encoratjar-lo i aportar a la seva obra, aquell entusiasme i aquella cordialitat que les fa triomfadores.

(A) PUIG PUJADES, J. “Per l'Estatut de Catalunya”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 743 (18 de juliol de 1931), pàg. 4.

El dimarts, dia 7 de juliol, a dos quarts de deu de la nit, va quedar acabada la redacció de l'Estatut que la Ponència de l'Assemblea de la Generalitat ha laborat inspirant-se en els anhels serens i justos del poble català.

Vull oblidar la part que jo hi hagi pres, per a judicar aquesta obra amb la màxima objectivitat possible. L'Estatut es l'obra d'aquell esperit racialment federal de la gent catalana, fill d'aquella ànsia de llibertat perfectament compaginable amb la llibertat dels altres. Hi ha en tot ell la íntima convicció d'un dret que es voldria veure cordialment reconegut, la pudor d'una verge que no vol parlar de la seva immaculada virginitat per`que no toleraria fos posada en dubte. I hi ha també el fervorós desig de que el respecte a l'autodeterminació o sigui el sentit federatiu, fos sentit i atorgat a tots els pobles que integren la vella terra Ibèrica.

En el seu preambut curt, concís i lapidari s'hi expresen, amb l'estructuració de l'estat de dret creat pels decrets del 21 d'abril i 0 de maig confirmant l'estat de fet proclamat per la unitat catalana en proclamar també la República, les facultats que a cada personalitat contractant atorga la partió, fixant-se en tres grans grups les atribucions de poder: primer, les funcions que al poder de la República espanyola pertoca legislar i executar; segon, aquelles funcions de la República legislarà i la Generalitat executarà, i tercer, les funcions que deurà legislar i executar la Generalitat.

En aquest exordi s'hi manifesten els desigs d'un règim purament democràtic, amb escoles modèliques fogar de solidaritat humana on l'infant purifiqui la seva ànima del pòsit que creen les diferències socials. Ademés s'hi exterioritza el fervent anhel de què l'exèrcit sigui voluntari i mentrestant això s'estudiï, que els fills de Catalunya serveixin a files dintre la terra catalana.

Novetat remarcable en els costums de la mostra terra és la de donar el vot a les dones: aquest acte de confiança que la Generalitat ha donat a la feminitat catalana serà mal vist per aquells que creuen a la dona catalana junyida al confessionari i la creuen incapaz de pensar pel seu compte. Nosaltres creiem en l'espiritualitat de les nostres dones, en les seves ànsies catalaníssimes, en els seus anhels de llibertat i de democràcia ; per això ajudarem a la dignificació de les nostres dones atorgant-los-hi aquest atce de confiança que representa posar a les seves mans la salut de la República. Aquest nostre Estatut sintentitzador dels nostres desigs de llibertat ha d'anar a les Corts Constituents de la República Espanyola amb el màxim prestigi. Cal que, ultra el vot de tots els Ajuntaments de tot Catalunya, porti també el vot de *tots* els

catalans, car cap ciutadà digne, cap home que mereixi ésser-ne, cap català que no sigui bord, han de deixar de voler ço que allí declarem voler.

Des d'ara el nostre Estatut porta ja una força insuperable: la unanimitat de tots els partits que integren la Generalitat.

Tots sense excepció des dels radicals als d'Estat Català, des de Acció republicana a l'Esquerra Catalana, tots els diputats han manifestat llur conformitat: és doncs amb aquest prestigi que l'Estatut afrontará el Plebiscit, aquest Plebiscit que ha d'ésser un alçament de tota la terra catalana, demanant el reconeixement de la seva personalitat. Jo confio i espero que Catalunya entera amb un Sí únic i definitiu farà sentir fins als sords de les Hurdes, a nostra voluntat ferma i decisiva de què aspirem a governar-nos autonòmicament dintre la República espanyola.

***

Els qui hem seguit i vetllat l'eclosió d'aquest Estatut Català, concreció del seny de la nostra terra podem afirmar i declarar, contrariament a el que algú, amb més mala intenció que bona voluntat, ha dit, que aquesta Carta de la nostra autonomia es filla de tots. Nascuda en la soledad de la vall de Núria, oberta a tots els vents sovellada i forta, així és el nostre Estatut, fill de la reflexió serena d'uns nobles ciutadans i resserè de totes les suggestions i de tots els parers. No és la nostra Carta Constitucional filla de cap personalismo ni de cap improvitació: formada ja i estructurada, baixà de les altituds pirinenques, disposada a deixar-se influir per totes les alenades de la plana, i així esdevingué. Aquells nobles ciutadans deixaren brodar en el seu canemàs tots els arabescos que el bon consell ens dictava.

Tot era permès, tot era amablement acollit, pesat i contrastat, idees i paraules; totes érem uns els nobles ciutadans i els darrers arribats, cordialment, generosament, tots poguérem dir el que se'ns suggeria, i poguérem fer acceptar tot ço que la raó suposava. Per això podem dir i repetir les paraules del gran Jaume Carner: l'Estatut és obra de tots, fill de tots i elaborat per a tots.

***

Els que ja hem arribat a la carena de la vida i que deixem que el nostre esguard deambuli enllà del temps dels anys passats, recordem uns intants, uns moments fugissers que inconscientment visquèrem i que el temps ha anat engrossint, cristallitzant, petrificant i que ha convertit en pedres angulars de la vida nostra... I es que l'home és tan petit davant l'història que no se n'adona dels moments culminants que passen pels seus ulls com una fulla més del calendari... Cal que es aconteixements ens colpeixin fins al fons de l'ànima per a que ens adonem de la seva infinita transcendència, cal que el caldred de l'emoció faci vibrar la nostra espinada per a que obrim els ulls i ens captiguem de l'hora única en què vivim...

En la memorable sessió de l'Assemblea provisional de la Generalitat del dia 14 de juliol, a les set de la tarda, aclaparats per el calor feixuga i per les llargues hores de debatre esmenes, ínfimes les més, personalismos afanyosos de immortalitat, emboirat el nostre cervell per dies i mes dies de parlar a l'entorn dels mateixos temes, vàrem deixar-nos caure en els profunds seients de la sala de sessions de la Generalitat... Parlaren uns, parlaren altres, tots curts concisos... com si un desig d'arribar al moment culminant osés fre a les paraules. Parlà el govern per boca d'En Casanovas paraules càlides, virbrants, que foren aplaudides.

Finalment s'aixecà la cantelluda humanitat del nostre Carrasco i Hormiguera i digué unes paraules més curtes encara, però definitives encarnant el sagrat anhel de tots els patriotes.

- Aclamem a peu dret el nostre Estatut. Visca la llibertat de Catalunya !
Aquestes foren les paraules d'En Carrasco.

Un íntim calfred feu trontollar tots els esperits. La Generalitat entera s'aixecà per a proclamar el seu desig fervorós de Llibertat.

Tots tinguérem consciència de què estàvem visquent una de les hores més transcendents de la vida catalana.

Jo no la oblidaré mai més.

(A) PUVIS. “El problema escolar figuerenc”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 744 (25 de juliol de 1931), pàg. 7.

La comissió de cultura del nostre Ajuntament, captivada del trascendental interès que per a la consolidació de la República té la cultura i la il·lustració del poble, no perdona esforç ni treball per a assolir a Figueres la solució més ràpida del problema escolar.

Les visites que en ocasió de fi de curs ha fet la Comissió de Cultura a les exposicions de les escoles oficials han palesat la necessitat de què es vagi incessantment a la seva solució.

Apart el fet de trobar-nos en període de transició mentre s'obté l'aprovació de l'Estatut que ha de donar a Catalunya la legislació i execució de tot ço que es refereix a l'ensenyament, cal avançar-nos a aquella consagració, fent mans i mànegues per a que pugui utilitzar-se aquella ignominia que és l'edifici del Grup escolar enterrat per la gent de la Dictadura a l'Horta de l'Institut.

Aquest edifici que costaria a l'entorn de un milió de pessetes-; hem dit costaria, perquè caldrà també averiguar, caigui qui caigui, el que val -, es troba actualment sense acabar; hi manquen vidres, les fustes són sense pintar, etc., en fi, en una situació que la intemperie el perjudica cada dia que passa. Això és degut a que manca l'envio d'una consignació de 50.000 pessetes indispensable per a terminar els treballs que ja derruyen quedar justificats segons l'arquitecte corresponent.

Per a obtenir aquesta consignació els nostres representants fan tots els treballs indispensables, als quals coopera el nostre digníssim governador Sr. Claudi Ametlla qui, en el seu viatge a Madrid, s'emportà l'encàrrec d'activar proa del ministre d'Instrucció pública la concessió del crèdit corresponent.

La utilització del Grup escola no resol ni de lluny el problema escolar figuerenc. De la recent visita a les escoles municipals se'n dedueix la impossibilitat de que perdurin les actuals instal·lacions: ni les escoles són suficients ni tenen prou llum ni ventilació. Es una cosa realment trista, veure aquelles parets escrostonades i brutes, i aquells bancs suats i fets malbé. Sense material escolar de cap mena la millor voluntat és vençuda. Si amb això hi afegim el poc cuidado de molts pares a vetllar per l'assistència dels fills a l'escola, el lector es farà càrrec de la necessitat que té el nostre Ajuntament d'afrontar la solució del problema escolar.

En el flamant nou grup escolar s'hi podran encabir els 500 i pico d'infants que concurren en les set escoles municipals que actualment existeixen a Figueres. però cal pensar que el cens escolar, segons dades que s'ha procurat la Junta municipal de Cultura, puja a 2100 escolars, dels quals 199 són catalans. Aquestes dades són proa

eloqüents per a demostrar que s'imposa la construcció, en l'avenir, de nous grups escolars proveïts de mestres aptes i conscients, utilitzant si cal, els actuals mestres particulars que tan brillantment porten demostrada la seva suficiència i el seu zel.

De l'inspecció duta a terme per la nostra Junta municipal de Cultura s'en dedueix la necessitat inajornable del trasllat de les escoles actuals a locals decents on els mestres puguin donar tot el rendiment que el seu talent permeti i que en algun mestre dels actuals promet ésser importantíssim ja que, actualment, i malgrat les pèssimes condicions de la seva actuació han obtingut resultats interessantíssims, com el Sr. Cantenys, l'únic que ha presentat una memòria de fi de curs on s'hi palesen les observacions i inquietuds del mestre, i el Sr. Masó, esperit cultíssim i de clara visió de la modernitat pedagògica. Entre les mestresses cal fer remarcar la tasca duta a terme per la senyoreta Bosch amb els seus 165 pàrvuls, per mitjà dels quals demostrà clar coneixement de coses i un afany vivíssim d'excel·lir en totes les branques de l'escola moderna. Cal fer constar també la lloable tasca de la senyora Fortià i de la senyoreta Massaguer. Aquestes constatacions aviven la fretura d'adaptar el modern edifici del grup escolar, el més aviat possible.

Confiem en la diligència dels nostres representants a Corts i en l'interès demostrat pel nostre governador Sr. Ametlla.

El bon nom de Figueres i l'avenir dels seus fills, imponen la prompte solució del seu problema escolar.

PUIG PUJADES, J. “Cal votar l'Estatut?”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 745 (29 de juliol de 1931), pàg. 5.

Davant l'enorme propaganda que arreu de la nostra terra es fa, hom es pregunta la raó d'aquesta propaganda, car per molt que procurem endegar la nostra mirada furant arreu, no sabe, trobar un enemic de l'Estatut, un enemic digne d'esser-ho.

No hem trobat un sol home amb cara i ulls, malgrat d'haver corregut per un nombre infinit de viles i poblets, que us digués: Jo no sóc partidari de l'Estatut!

No. I és lògic que així sigui, perquè enlloc no es pot trobar un ciutadà digne que amb plena consciència, amb el seny clar i el cor serè pugui rebutjar el dret a regir-se a si mateix.

Solament els menors, els incapacitats, els anormals, els malalts, poden desitjar, demanar i acceptar una tutela.

Catalunya ha demostrat de llargs segles que ja és major d'edat i que sap el que vol.

Per damunt dels drets que la Història li dona hi ha la voluntat d'un poble i si execrable és obligar a una verge al connubi amb un home que no li plagui, execrable i vexatori és també l'obligar-nos a la intimitat amb pobles que són d'una naturalesa diferent de la nostra, d'un temperament divers al nostre temperament.

La voluntat d'un home és respectada. Per què no ha d'ésser respectada també la voluntat d'un poble? Per què no hem de poder viure la nostra vida?

Tot això que portem dit deuen haver-s'ho dit, ja, repetidament tots els fills de la terra catalana. Tots deuen estar convençuts no solament del dret sinó també de la voluntat de regir-nos per nosaltres mateixos. Per què doncs, hem de dir encara que s'ha de votar l'Estatut?

Solament pot justificar-se aquesta campanya el desig de provocar un allau d'entusiasme que s'ho emporti tot vers la victòria. I aquesta riuada de cors catalans s'ha d'emportar també les voluntats dels fills de fora Catalunya que l'atzar o la necessitat ha portat a viure a la nostra terra. Aquests homes que han romàs a Catalunya perquè hi han trobat ultra el pa de cada dia, l'acolliment més cordial, que molts s'han arrelat a la nostra terra, que hi tenen amics i coneguts, que molts hi han vist nàixer llurs fills, no poden restar aliens a les nostres ànsies, al glatir del nostre cor. L'ajudar l'amic, el veí, és acte honorable d'altruisme que tothom considera com una prova de civismo i de ciutadania i de bons sentiments. Tothom s'enorgulleix de fer un favor, d'haver ajudat el pròxim en un pas difícil, de salvar-li la vida... Els catalans estem en vida futura. ¿Podria haver-hi algun ciutadà conscient serè i intel·ligent de les terres ibèriques que vivint entre nosaltres fos capaç, no de desentendre's tan sols, sinó

de deixar d'encoratjar els nostres anhels de viure plenament la nostra vida de catalans agermanats amb tots els altres pobles ibèrics que un dia o altre sentiran també l'imperiós desig d'administrar-se i regir-se segons la seva naturalesa i segons les pròpies necessitats? No ho creiem. I confiats regreie des d'ara a tots els ciutadans digníssims de parla castellana el vot que donaran per l'Estatut de Catalunya.

J. Puig Pujades, "Catalunya ha dit clarament el què vol: ésser un Estat autònom dintre la República Espanyola", 8/8/1931, p. 1.

Com a deixebles del gloriós Pi i Margall, estem jocosos del resultat del Referéndum del poble català vptant l'Estatut que l'Assemblea de la Generalitat bastí com a Llei nova per a el regisme de Catalunya. Hi ha en aquest gest de tot Catalunya, votant com un sol home la llibertat de la nostra terra, l'expressió indiscutible d'una majoria d'edat dintre la qual un poble, capacitat de les seves necessitats i dels seus anhels, diu serenament i lleialment que vol viure la seva pròpia vida, deslliurat de la complicada i eixorca maquinària d'un centralisme que ens empobria i ens vexava en ço més vital de la nostra personalitat: l'ànima.

D'aquell gloriós pacte de San Sebastián, cristallització d'aquells corrents de simpatía i comprensió que s'anunciaren durant els anys de vilipendi i d'oprobí que fou la dictadura, entre els homes liberals d'enllà i d'ençà de l'Ebre, n'ha sortit el Plebiscit consagrador del nostre Estatut.

Tots els intents que s'han esmerçat per a tòrcer el camí que segueix la República han estat endebades. Tot va passant com era convingut.

En aquests moments d'íntima satisfacció és quan hem de recordar el Pacte de San Sebastián que fou resumit i concretat pel que és refereix a Catalunya en els tres punts següents:

"Primer.- Els reunits de San Sebastián reconegueren unanimitament la realitat viva del poble de Catalunya i convingueren, per tant, que el triomf de la Revolució suposava en ell mateix el reconeixement de la personalitat de Catalunya i el compromís, per part del govern revolucionari, de donar una solució jurídica al problema català.

"Segon.- La solució del problema hauria de tenir per base i fonament la voluntat de Catalunya expressada en un projecte d'Estatut o Constitució Autònoma propasada lliurement pel poble de Catalunya i acceptada per la voluntat de la majoria dels catalans, expressada en referéndum votat per sufragi universal.

"Tercer.- L'Estatut proposat i votat per Catalunya haurà d'ésser sotmès, en la part referent a la delimitació d'atribucions entre el Poder Central i el Govern Autònom de Catalunya, a l'aprovació sobirana de les Corts Constituents".

La República i Catalunya han anat complint tots els preceptes que menen al cim.

L'Estatut ha estat aprovat per tots els fills dignes de la terra catalana, per tots els cors nobles que saben avantposar a les seves misèries terrenals i als seus odis personals, un suprem amor a Catalunya.

Per això cap fill de la terra catalana en la plenitud de les seves facultats podia oposar-se al nou codi que reconeix la nostra personalitat catalana i el dret a regir-nos segons el nostre albir i les nostres necessitats.

Tenim plena confiança en les Corts Constituents i en el govern de la República que reconeixeran la voluntat de Catalunya, reconeixement també indispensable a la República Espanyola si aquesta vol també viure la seva vida, i resoldre definitivament els problemes d'ahir i d'avui que afecten primordialment la seva existència i que no pot escamotejar.

La vida de Catalunya és avui la vida d'Espanya: coaccionar la vida d'una, és coaccionar la vida de l'altra.

Per això creiem que el dia 2 d'agost, Catalunya, per la seva pròpia voluntat civilment manifestada, proclamà la seva llibertat dintre la República Espanyola.

(A) PUIG PUJADES. “El passat i el futur de Vilabertran”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 748 (15 d'agost de 1931), pàg. 4.

Vilabertran ha tingut un nom gloriós en el passat, del qual en resten encara viventes quelques joies que són l'orgull de la terra empordanesa. D'aquells temps llunyans n'ha arribat fins a nosaltres la meravella d'aquella seva creu bizantina i les ruïnes de la seva abadia i especialment aquell seu famós claustre i aquella severa església que feu dor a Pi i Margall unes excelses paraules: “En aquest temple tot parla a la ró, res a la imaginació: aquestes voltes baixes i bosques, esvaeixen les il·lusions i pesen sobre el front de l'home com una realitat paorosa”.

De l'obra de la Bonadona i del Pare Pere Rignall en resten unes belles pedres daurades pel sol de deu segles i elles ens recorden la tristor de les catacumbes el sever asentisme monacal, invariable com les seves creencies ennartadora com les supersticions populars, ferna i cantelluda com el segle que les venerava.

Del seu present res deixarà Vilabertran al record de la posteritat.

Per a l'esdevenidor nosaltres li tenim senyalat un paper trascendental. Cal recobrar en primer terme totes les construccions que integrem la vella abadia. Cal dignificar l'edifici del qual roman íntegra la façana gòtica exemplar únic de construcció civil. Cal reconstruir les sales del cabilde i demés dependències, les corielles indòmites

de les quals s'aixequen encara, nues i fortes esperant la ma pietosa que les vulgui refer i reconstruir.

Un dia somniàrem en que el veïnatge de Perelada podria suggerir als successors dels comtes de Rocabert, nobles senyors protectors de Vilabertran, l'anhel d'ésser-ne l'ànima de la nova vida que glateix entre les venerables ruïnes. El nostre somni s'ha esvaït. És difícil ésser gran senyor per diners que es tinguin.

Ara que Catalunya va a refer-se una vida nova té el deure de recollir les engrunes de la seva grandesa passada per a pastar-ne un esdevenidor de plenitud consciència que afirmi la seva personalitat.

Penseu en la joia de reconstruir l'abadia de Vilabertran i instal·lar-hi la Biblioteca-museu de l'Empordà, refugi de totes les obres belles nascudes dels seus fills, soplug d'incunables i manuscrits, breçol de futurs erudits, esca de noble turisme, orgull de la terra catalana.

Vilabertran té un demà gloriós en perspectiva; cal que els bons empordanesos se'n captiguin i ajudin en aquest esdevenidor.

El passat lligat amb el futur per obra nostra, pels nostres esforços, pels nostres anhels, per la nostra voluntat. Quina glòria per la generació *present*.

PUIG PUJADES, J. (Diputat per Figueres a la Generalitat de Catalunya), “Inclinem respectuosament la testa...”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 760 (4 de novembre de 1931), pàg. 1.

Baixem respectuosament la testa davant de l'home que ha fet de la seva vida una flamera de fe i d'entusiasme, que, abrandant a tot un poble, li ha tornat la consciència de la seva personalitat i li ha desvetllat el sentit de la pròpia dignitat.

Baixem respectuosament la esta davant del President de la Generalitat de Catalunya, en aquests moments sagrats que visita la nostra terra empordanesa per a saber que, si convé, pot parlar en nom de tot Catalunya, en la seguretat de què tot quant valguem i poguem està al seu costat per a obtenir l'acceptació d'aquell Estatut que tota la terra Catalana votà com expressió d'uns desigs i d'unes necessitats inajornables.

Baixem respectuosament la testa, davant de Don Francesc Macià, encarnació avui de tots els anhels de llibertat de Catalunya i dels seus homes, que el veneren per haver passat el seu esperit pels dolors de la *tragèdia*, ungint-lo amb els olis de l'excelsitud i del privilegi justament assolit. Quan s'ha pogut arribar al cim pel camí de la tortura i en els esbarzers s'hi han deixat bocins de la pròpia carn del propi esperit, amb quina claredat deu obirar-se l'horitzó i dominar-se la plana? Llavors si que el privilegiat pot somriure de les inquietuds vulgars que descentren la vida de molta gent!

Baixem la testa, però deixem lliures les nostres mans per a festejar la consagració de l'home clarividenc que el dia 14 d'abril s'avançà a tots els pobles d'Ibèria per a proclamar el dret a regir-nos per la pròpia voluntat, proclamant la Reppública catalana, inici de la República espanyola que reconeixerà el dret a governar-nos segons la nostra voluntat.

Baixem la testa, però deixem el nostre petit arbolar-se dels més alts i forts entusiasmes, necessaris per a convertir en realitats els nostres somnis patriòtics, de viure lliures conjuntament amb els altres pobles d'Ibèria i amb ells lligats pels únics llaços respectables: els de l'amor i el consentiment.

En aquesta hora gloriosa per a l'Empordà, en la qual rebem per primera vegada la visita del Primer Presint de la Generalitat de Catalunya, tots els empordanesos hem de manifestar la nostra adhesió envers l'home que, reconegut per tots els partits, encarna, avui, no solament la més alta representació de la nostra terra, sinó també que personifica totes les esperances de Catalunya.

President Macià, siau benvingut en aquesta terra de l'Empordà, terra catalana, i, per tal, terra vostra!

Puvis. “L’exposició de pintures a Atenea”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 788 (7 de maig de 1932), pàg. 6.

Coincidint amb les presents Fires de Maig, la nostra entitat cultural “Atenea”, ha celebrat una exposició de pintures originals del jove pintor de Llagostera En Pere Mayol.

En els seus trenta-un quadres que s’hi exhibeixen s’hi palesen unes belles condicions per a el conreu de la pintura.

Hem de remarcar en primer terme la tela que porta el n° 18 (Barcelonesa) d’una gamma de grisos sucosos molt estimable; la 17 “Foot-ball” d’un bell esclat de llum i moviment frescament estargil; la n.º 20 “Cân Isern” que ens mostra un ponderat paisatge amb unes palleres justes de massa i lluminositat.

El conjunt d’aquesta exposició acusa una excessiva facilitat en l’artista que l’impideix resoldre el problema pictòric en cada cas; la fòrmula aporrea la realitat en detriment del resultat final.

En Pere Mayol te necessitat de concentrar-se per a estudiar, oblidar el que té vist en altres artistes a fi d’interpretar-se a si mateix. No es aventurat senyalar a Pere Mayol com una de les esperances de la pintura catalana.

***

En el mateix saló hi exhibeix siso lis En Miquel Sánchez Fernández, de Girona. Es tracta d’una pintura naive i de bona fe amb una certa flaire d’ “exvoto”.

Puvis. “L’exposició Mateu i Pla a Atenea”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 844 (27 de maig de 1933), pàg. 5.

Aquesta exposició inaugurada durant les Fires i Festes de Maig, ha merescut una bona acollida del nostre públic: durant les setmanes que ha romàs oberta, una gernació ha desfilat per la sala de conferències del Casino Menestral admirant la interesantíssima producció de l’artista Badalona S. Mateu i Pla.

Aquest admirable artista que porta ja recullits tant llorers com exposicions ha organitzat, vingué a fer-nos ofrena de l’altíssima delectació que inspiren les seves obres i d’això cal que els figuerencs no hi restem fonament agraïts.

La contemplació dels vint-i-vuit carbons que integren l’Exposició produeix una impressió de fermesa que difícilment s’esvaeix i més difícilment s’oblida. Així recordem el carbó n.º 24 Portal de Santa Caterina de Torroella de Montgrí, resolt francament amb una justesa de termes i plans difícilment més reeixible amb colors. El 16 Calella de Palafrugell, paisatge asolellat reblert de vida.

A judicar per les dates que veiem en els carbons l’artista evoluciona ver una major netedat de tècnica i un major respecte a la veritat.

Les plomes de Mateu i Pla ens evoquen sovint els gravats antics al cer, pulcres i justos, amb perill de la emoció buscada. De totes elles preferim la 33 Platja a Badalona, ferma i valenta i per tal ben reeixida.

En conjunt de felicitar-nos d’haver pogut contemplar i admirar un conjunt d’obres d’art tan notable com les de l’Exposició Mateu i Pla. Ens en felicitem i felicitem al seu autor.

PUVIS. “Les exposicions d’Atenea”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 905 (14 de juliol de 1934), pàg. 2.

La cultural entitat figuerenca ha posat fi al que en podríem dir curs 1933-34, amb dues exposicions remarcables que per escaure’s en època ja xafogosa no s’inauguraren amb la solemnitat acostumada, fent-li escaure, com de consuetud qualche, conferència.

La de Prudenci Bertrana

El gloriós escriptor que tan fortes i definitives obres porta signades dintre la literatura catalana és poc conegut del nostre públic com a pintor, efecte potser de què, com a tal solament l’hem pogut admirar espaiadament en qualche sala de la capital catalana. Avui, Figueres rep l’honor de la visita de les seves obres. Cal remerciar-li alhora que dir-ne la inquietud que respiren en un seguit afany de copsar les diferents modalitats que la natura s’ofereix als ulls sedents dels artistes veritables com és Prudenci Bertrana.

Com podríem clasificar la pintura suara esposada al saló d’*Atenea*? En Bertrana, que tan bellament evoca en les seves novel·les els paisatges que fan de fons als seus sobris i musculosos personatges, no podria deixar d’estargir a les seves teles aquells paisatges amb la mateixa força i amb un evident desig de modernitat que no passa, però, del més excel·len impressionisme.

Dels seus quadres preferim els paisatges propiament dits a les notes urbanes. No sabríem deixar d’anotar una tela, « Un capvespre a la Nou », que esposa a Girona i que fou adquirida per la Comissaria de la Generalitat; neta, fresca i encisadora, veritable emocionant idil·li de color.

De les teles exposades a Figueres, cal remarcar, ultra una sèrie d’*Estudis* frescos i dringants, el quadro n.º 12, d’un marcat sentit decoratiu, visió de plena llum; la n.º 2 “Ermita de Pedret” nota sentida, melancònica, de ben esteses tonalitats convergents; la n.º 6 “Paisatge bregada” gamma de vers posant de relleu una ben reexida perspectiva; la n.º 3, digne parella de la n.º 2, filles ambdues d’instantos emocionals, resolta aquesta amb un reexit cel boirós ple de lluminositats, i el n.º 17 “Camí d’Agramunt”, de trets vigorosos. D’entre les notes que en podríem dir urbanes cal anotar en primer terme la n.º 1, “Plaça Major de Berga”, tractada amb brillantor de tons i pinzellada ferma, especialment els primers termes, i la n.º 6 “Placeta del Carme”, ben entonada evocació d’un recó típic.

El conjunt de l’Exposició Bertrana produeix la sensació d’un art honrat que no vol espaterrat ni descobrir res: és la manifestació sincera d’una visió personal del

paisatge estargit amb tot l'encant d'una veu d'aigua que, espontàneament brolla per encantament dels sentits.

En nom dels aimants de les belles coses remerciem al mestre i amic Prudenci Bertrana l'ofrena espiritual que ens ha fet amb l'Exposició de les seves pintures.

La de Bartomeu Pujó

Heu-vos ací una exposició que no sovinteja: siluetes metàl·liques evocadores de vides i d'activitats humanes.

Bartomeu Pujó es un profund artista Badalona que amb el sol mitjà del metall, en qualitat de filferro, produeix veritables emocions d'art. En l'espai sense fites s'aixeca la ratlla brillant del metall i modula unes formes fresques, gràcils, evocadores, com difícilment es poden superar amb el llàpis. El metall, dominat per l'esperit d'artista veritable que és Bartomeu Pujó, ens encisa com un llampec i en retrobar-ne la seva íntima vitalitat, el caprici fugitiu del seu creador esdevé obra d'art veritable, difícil de classificar, però obra d'art car ens emociona i ens delecta i ens fa pensar.

D'entre les obres exposades al saló d'*Atenea* – una munió – totes interessants ens ullprenen amb preferència les impersonals, les no-biogràfiques.

De totes preferim la 23, "Ballarina damunt del cavall". La silueta del cavall s'acusa gairebé i damunt del lloc la brillantor del metall mostrant-se en una línia sintentitzada ens evoca tota la gràcil lleugeresa del subjecte. Podem citar, posats en pla de preferències, la silueta núm. 8, "Gat i gos"; les que integren el conjunt del n.º 1, "Quina banda", conjunt caricaturesc bellament reeixit; la sèrie de les figures de tenes; la 41, "Salt de gos", de línia clara i fugissera; la 16, "El borratxo", molt encertada i plena d'expressió.

De les biogràfiques ultra Sant Jordi i Sant Ignasi d'un noble sentit decoratiu cal remarcar les evocadores de Cambó i Gassol, ben encertades, i les de la senyoreta Rahola i Puig Pujades, potser excessivament retrats.

En conjunt una manifestació d'art veritable que l'insòlit i nou fa potser que Pujó té una ànima d'artista que es dóna a la multitud per mitjà del metall fred i inespressiu que, en passar per les seves mans, adquireix la vida intensa, definitiva de les obres d'art veritables.

La nostra sincera enhorabona.

PUIG PUJADES, J. “Ancorem la nostra fe en el futur”, a *L’Autonomista* [Girona], (1 de gener de 1938).

Allunyat molts quilòmetres de la meua ciutat de Figueres, el joiell més preat de l’Empordà, ariba fins a mi la trista nova que aquella terra de puresa, fogar de totes les virtuts cíviques, ha estat sotjada per la metralla cega de les hosts feixistes.

Al migdia d’un lluminós diumenge hivernenc la voluntat d’uns homes, ha fet que en ple Parc, l’orgull i l’encís de la petita ciutat, fossin arrancades en plena florida les tendres vides d’uns infants, destruïnt i anorreant els seus cossos amorosos, tot jsut formats per la vida.

Infants, vides en flors, han estat segades fredament, en plena consciència del mal, fet per uns homes que han d’ésser pares, que han de tenir germanets i que fins i tot potser s’apressen a tornar a les seves llars per a petonejar els caparrons de llurs fills.

Per quins monstres està formada la humanitat que fa possible aquesta aberració, que les mateixes mans que acarone les pures galtones d’un fill, ço que hom estima més al món, puguin llançar damunt d’uns altres caparrons, l’odi concentrat d’unes bombes criminals que cegament destrueixen uns altres infants docents i purs, aliens a la lluita, els quals haurien de viure exempts d’odis i passions?

Aquelles mans assassines no han de tremolar en apropar-se’n a aquells ulls vius que en fitar llurs pares, han de demanar-li el perquè han transformat en ganyota de mort, el dolç somriure d’uns altres ulls vius i serens?

¿I què sobté amb aquestes miserables agressions ?

No res. Pot existir una crueltat útil i fins i tot una crueltat imbecil. Imbecil i contrària a ço que es vol obtenir. Car així s’augmenta d’una faisó incalculable el nombre dels enemics declarats resolts a tot, abans que cedir, ja que ràpidament en pocs minuts canvia els indiferents en apassionats, els tímids en herois.

Els plors de les mares, la ferrenya desesperació dels pares, els ulls aixecats vers el cel enemic del qual la mort es desenrotlla, els punys closos, l’eloqüència dels gestos tràgics, les paraules fermes que demanen justícia, no són pas expressió d’un pànic, d’un terror inaguantable, l’horror que capitula, tot això amb el qual els organitzadors i els executants d’aquestes expedicions monstruoses havien confiat.

Cada innocent immolat és un odi nou que s’encén o s’exaspera. Cada família mutilada és una nova voluntat indomable. Els sobrevivents que potser, no havien vist el drama total de la guerra es senten abrandades pel desig de la venjança, de la venjança noble, de la venjança que cerca el càstig del culpable i l’expiació del delictes. I des d’aquest instant, posseïts pel furor sagrat del combat mortal no viuen més que per

ell i no pensen més que en la victòria que endolcirà llur dolor etern per damunt de la incurable ferida el lenitiu d'uns llores gloriosos.

¿Es inconsciència, és embrutiment l'obediència a una disciplina que els porta a matar éssers innocents que capbuçats en les seves il·lusions, miraven el demà ple d'il·lusions?

No ho sabem, no sabríem escatir-ne l'entrellat d'aquests exemplars d'humanitat que maten, que assassinen, que destrocen, que anorreen tendres vides d'infants, per a fer-los partidaris d'una causa, per això solament, aborrible.

I quina repulsió no han de desvetllar aquelles gestes criminals en les consciències pures dels companys que l'atzar ha salvat de la mort després de veure-la aferrisar-se en els cossos desfets d'amics, companys d'il·lusions?

Civilització! Progrés! Ciència. Quin fàstic! Els bàrbars posaven a prova llurs muscles d'hacer en ferir de bona voluntad uns altres muscles. Ningú aliè a la lluita no en sofria... Però avui ¿com pot anar la humanitat amb el cap alt i la mirada clara, després d'una guerra en la qual s'han destruït estúpidament unes vides infantívoles que foren una il·lusió i una esperança, il·lusió meravellosa d'uns pares que en la videta eixida del seu amor hi trobaven tota la raó de viure, esperança malhauradament esvaïda d'un demà que no serà?

Però el sacrifici d'aquestes vides innocents sacrificades al Déu de la guerra ha de fructificar en un demà de llibertat, en un demà de pau, i de germanor. D'aquesta tràgica guerra, guerra de durada i d'usura, cal discernir-se per entre la fumera dels explosius, encens tràgicament magnífic a la glòria de les vides sacrificades, n'ha de sortir la grandesa d'un futur nascut del terbolí que se'ns emporta a tots i que, com deia Forain, destrueix per a recrear.

Siguem forts, siguem serens! En cloure els punys per a tornar l'escomesa sentirme en els paumes un neguit que ens imposa la serena disciplina de la victòria comprada a preu de sang innocent... Cal, sempre, però creure en la força racialment creadora, cal creure cegament, i no discutir mai.

En aquestes hores de tragedia en la qual tantes llars amigues senten l'angoixa de les pèrdues irreparables, en les quals tants ulls amics mostren la rojor d'uns plors inexauribles, cal que la serenitat no ens abandoni, que no perdem el seny davant les dolors íntimes que són petita cosa al costat de la gran dolor que aclapara tota la nostra terra. Pensem amb Otto Braun: ¿Qui pot preveure com, quan acabarà aquesta lluita sobrehumana, quines dimensions prendrà encara, i sobretot el que és més indispensable, quina forma tindrà el món després.

Moments hi ha de la tragedia nostra que sentim la tortura de la follia, però cal dregar el cap i encarar-se amb la seva fe en aquest futur.

Que es recordin els enemics que arriba un moment en què els pobles es troben en un punt crucial d'una d'aquelles crisi supremes que capgiren la seva història i cambien llur fesomia, que la Mort mateixa no significa res, que el Terror mateix veu oscar-se la seva falç perquè noves valors espirituals s'aixequen per damunt dels sepulcros, mentre desapareixen els baixos egoismes i no es plora més que per les causes nobles.

Xamosa carona de la nena morta, quin somni es trencà amb el teu somriure de cristall ferit que no pot cantar ni un crit de vida? Que el teu esperit s'aixequi per a proclamar propera l'hora gloriosa de la justícia.

Lió, gener del 1938

PUIG PUJADES, J. (Député aux Cortès espagnoles). “Les rebelles espagnols contre la civilisation”, a *Lyon Republicain* [Lió], núm. 21.777 (20 de març de 1938), pàg. 1-2.

Pendant cinquante ans, la Restauration monarchiste ne sut ni ne voulut tirer le peuple espagnol de l'ignorance où il vivait.

On en trouverait la preuve, s'il était nécessaire, dans le nombre considérable des illettrés signalé lors du recrutement militaire, dans la condition misérable qui était faite aux instituteurs, dans le mépris avec lequel on traitait les maîtres d'école – leur aspect famélique n'était-il pas consacré par la caricature ? -, par l'état déplorable dans lequel la monarchie laissait les locaux destinés à l'enseignement.

En réalité, il ne s'agissait pas d'une négligence blâmable, mais bien du dessein arrêté que la culture espagnole restât l'apanage d'un petit clan de privilégiés.

On évitait que l'instruction pénétrât dans les masses profondes du peuple, pour mieux les assujettir à l'oligarchie militaire, au clergé et au capitalisme.

Esclavage moral beaucoup plus insupportable que l'esclavage matériel des chaînes qui, avec la force, peuvent se briser !

Nul n'avait enseigné au peuple espagnol l'amour et le respect des oeuvres d'art et encore moins les jouissances qu'elles procurent à tout esprit cultivé, sensible à leurs séductions.

Nul n'avait enseigné au peuple le sens social et la valeur esthétique des églises et des monuments.

L'on réunissait les gens du peuple au temple, c'était pour leur inculquer un faux aveugle et non point pour éveiller les consciences et développer la raison.

La classe populaire, pauvre et ignorante, entendait la voix des alliés de ses maîtres pour qui la religion n'était autre chose que la justification du pouvoir royal, l'explication de l'inégalité des classes et la promesse d'une récompense céleste au plus soumis et au plus obéissant.

L'instruction ainsi donnée dans les églises, on peut s'en faire une idée au seul spectacle de la décoration des monuments, mélange indescriptible d'oeuvres d'art magnifiques et de colifichets d'un goût plus que douteux. Le tout était vénéré avec la même ferveur sans aucun discernement : on trouvait sur le même plan de l'admiration, le rétable gothique du Xe siècle, signé Bernard Martorell, et le *sancti-de-guixi* sorti de quelque atelier d'Olot, petite ville espagnole spécialisée dans la fabrication en série d'images religieuses.

Inutile de parler de la décadence où étaient parvenus les arts décoratifs dans les couvents et les églises, où les effets de lumière rappelaient les revues de music-hall. N'ai-je pas vu, dans ma petite ville, des images animées, juste bonnes à jeter le

trouble dans l'esprit des petites écolières, vivement admirées par les bigottes de chez nous ?

On laissait le peuple sans instruction ni culture, et les classes dirigeantes ne faisaient rien pour encourager les initiatives de quelques cercles ouvriers, car c'était les militants ouvriers qui, l'oeil fixé sur l'avenir, travaillaient pour la collaboration entre manuels et intellectuels.

Cependant ces efforts, où s'associaient l'action et l'intelligence, permirent à beaucoup d'esprits de s'ouvrir au spectacle de la beauté et d'accéder à la vérité.

C'est alors que quelques aristocrates se jetèrent à la rue, semant le désordre au nom de l'ordre. Se doutaient-ils qu'ils rompaient les fils menus qui soutenaient leur privilège de caste ?

Ces fils brisés, toute crainte disparue, c'était le déchaînement des instincts d'une masse sans culture ni éducation, sans égards pour les choses, leur beauté, leur valeur historique.

Tel fut le résultat d'une politique d'incurie, d'ignorance, d'abrutissement dans laquelle on avait voulu maintenir le peuple espagnol.

Que des actes de barbarisme aient été commis, que des oeuvres d'art d'une valeur certaine aient été détruites, à qui la faute ?

A la monarchie qui ne créait ni écoles, ni lycées, qui négligeait d'élever les consciences et se préoccupait peu de faire naître la pensée et la réflexion ?

Ou bien à la République qui, jusqu'à la Révolution, ouvrit 27.000 écoles ? Ou bien à la Révolution qui, malgré ses soucis et ses adversités, suivit la voie ouverte ?

A l'heure actuelle, un crédit de 4 millions de pesetas n'est-il pas encore consacré à l'enseignement public ?

Une fois le barrage emporté, non point par les impatiences du peuple, mais par la faute de ceux qui voulaient agiter les eaux troubles, faut-il s'étonner que le torrent boueux ait pollué un passé qui n'était pas sans taches ?

Que les agents de désordre se plaignent de carreaux brisés, c'est le comble de l'inconscience !

Que le peuple ignorant, dans un moment d'indignation légitime, ait détruit un monument dont il ignorait le caractère artistique, cela s'explique, non seulement par les atteintes à la liberté de conscience et les fables qu'on leur enseignait, mais aussi parce que ces murs servaient trop souvent de créneaux à des nids de mitrailleuses dressées contre les manifestations populaires.

Ce qui est inexplicable, ce qui fait rougir de honte, c'est de penser que des insurgés, qui prétendent au gouvernement, qui revendiquent la culture de la classe

dirigeante, ordonne froidement les bombardement des églises, des musées et des écoles !

N'ont-ils pas, le 1er février, exprimé le regret que « le ciel soit couvert et gêne le bombardement du monastère de Montserrat », où siègent les Cortès, représentation souveraine et légitime du peuple espagnol ?

Nous nous demandons en fin de compte si c'est une preuve de civilisation, si c'est une garantie de bonne administration que de commander le bombardement et l'incendie de l'Ecole de mer de Calafell, le bombardement et l'incendie des écoles et garderies, d'églises, de monastères qui, comme celui de Montserrt, consacrent l'emprente du génie catalan ?

Surtout quand ce vandalisme s'exécute en pleine conscience, sans passion ni aveuglement, avec le seul souci de détruire.

PUIG PUJADES, J. « La pré-invasion d'Espagne par Hitler », a *Lyon Républicain* [Lió], núm. 21.858 (10 de juny de 1938), pàg. 1.

Quan nous prenons la plume, il revient à notre mémoire les paroles de Remarque : « ce n'est pas avec des discours que l'on change la face du monde ». Nous sommes certains que nous n'allons pas changer la face du monde, même pas l'instinct de destruction qui s'appelle la guerre. Ces bas instincts d'hostilité et de carnage aiguisés par les marchands de la mort, resteront toujours l'apanage de l'humanité, mais laissez-nous crier contre la guerre, malgré l'inutilité de nos plaintes. Tous ceux qui ont vu tomber près d'eux les obus sur les toits des villes de l'arrière, tous ceux qui ont entendu le bruit des maisons qui s'écroulent, tous ceux qui ont regardé les yeux harassés des enfants déjà éprouvés, ne peuvent s'abstenir d'élever leurs voix contre la guerre qui fait de la placide Espagne, de cette lumineuse terre, un immense champ de bataille... Dans le crépuscule incertain, c'est une sorte d'océan convulsé et subitement figé, quelque chose comme une tempête pétrifiée. Et l'odeur du sang, de la poudre, de la terre monte aux narines, relent sauvage de la mort, qui règne toujours puissante dans ce paus.

C'est là-bas que les années perdues planeront sur les tombes comme un brouillard fantôme, c'est là-bas que se feront entendre, comme une plainte immense qui perce la nuit, la force et la volonté d'une jeunesse morte avant d'avoir pu commencer à vivre.

L'Espagne subit une guerre. Nous ne l'avons pas voulue. Nous n'étions pas préparés. Nous ne pouvions pas croire qu'un soulèvement de généraux sans popularité put être le premier temps d'une guerre d'invasion longuement étudiée.

Nous vivions confiants dans l'honnêteté des autres. Un espoir sauvage et pressant volait sur les colonnes, comme si l'on marchait tout droit vers une existence de liberté et de justice.

Quand nous lisons le volume récemment paru e O.K. Simon, sous le titre de « Hitler en Espagne », nous sentons qu'on nous a roulés. L'Espagne, en proclamant le régime républicain, désirait vivre, par la volonté même du peuple, une ère sans fin de paix. Même notre protectorat du Maroc, que nous continuions, obéissant au devoir international, était pour nous, dans son sens belliqueux, quelque chose qui répugnait à nos sentiments, car, aimant la paix par dessus tout, on n'avait jamais songé sérieusement à en profiter pour forger une armée coloniale, tel que sut faire la France.

La république espagnole s'occupait seulement d'élever le niveau de la culture du peuple en faisant disparaître l'analphabétisme, de promulguer des lois agraires pour

obtenir des kilomètres de terrain, restés incultes par l'incurie des grands propriétaires, une production importante.

Pendant ce temps-là, l'Allemand minait, rongait la vie espagnole, avec ses procédés souterrains.

Ainsi nous voyons, dans le livre de Simon, comment le soulèvement espagnol n'est que l'oeuvre de l'Allemagne, désireuse d'encercler la France qui, selon Hitler, est de beaucoup l'ennemi le plus redoutable et l'ennemimortel allemand.

Celui qui veut comprendre la politique de Hitler en Espagne ne doit jamais oublier qu'elle est inspirée par deux idées maîtresses : 1° Hitler ne veut tolérer à côté de l'Allemagne aucune deuxième puissance de premier ordre ; 2° la guerre avec la France qu'il estime inévitable, doit être préparée par l'isolement politique de la France. Ces idées sont exposées dans « Mein Kampf » avec une clarté qui ne laisse rien à désirer, ce qui a peut-être induit maints Français à les considérer plutôt comme une théorie académique que comme une directive à réaliser. Un homme politique français nous demanda un jour : Croyez-vous qu'on puisse faire une politique comme on fait un livre ? Question à laquelle, hélas, les événements se sont chargés de répondre.

Une puissante organisation allemande fut créée chez nous sous le gouvernement Gil Robles : il fit établi environ cinquante groupes locaux et bases parmi l'Espagne et le Maroc espagnol. Comme dans tous les autres pays, la construction des organisations nazies se fait d'après les principes suivants : le groupe local est la base « Stutzpunkt », constituant le noyau du travail national-socialiste local. Les organisations auxiliaires, telles que le « Front du Travail Allemand », les associations scolaires, les associations de l'église, la Fédération des femmes allemandes à l'étranger et d'autres se groupent autour de ce noyau. Les noyaux naxis ne sont pas connus du public. On ne fait acte de présence qu'en tant que « Colonie allemande ».

Une précaution qui s'est révélée particulièrement utile en France est aussi adoptée en Espagne. Les principaux chefs du national-socialisme sont des employés des grandes maisons allemandes ou de leurs succursales établies en Espagne.

Il est très intéressant de connaître l'organisation d'invasion allemande à l'étranger, sa façon tortueuse, basse, est au comble quand elle veut contrôler la vie des ressortissants allemands demeurant hors de son pays. La politique du Führer, vraiment anti-démocratique, ne se limite pas d'ailleurs à ses ressortissants.

Les journaux sympathisants reçoivent de l'argent, les feuilles donnant des informations objectives ou de tendance antihitlériennes sont surveillées et « soumises à une pression ». Les journalistes espagnols sincères qui écrivent dans leurs journaux la vérité sur le Troisième Reich sont dénoncés auprès de l'organisation pour l'étranger

et auprès du Ministère de la Propagande. Nous retrouvons plusieurs dénonciations qui ont provoqué l'expulsion de l'Allemagne de journalistes espagnols.

Ainsi le 16 août 1935, on a fait un rapport sur Gerardo Irla, correspondant en Allemagne de « La Vanguardia », le plus répandu des journaux conservateurs catalans. Il dit qu'Irla se borne à des allusions habilement cachées, de sorte qu'on ne le peut pas saisir, mais il ajoute : « Toutefois, ces derniers temps, il devient insolent et nous pensons que le moment est venu de taper sur les doigts du gaillard ». alors à Berlin on *tape*.

Le journaliste, au service de la Gestapo, ne veille pas seulement sur les journaux espagnols, il contrôle aussi sévèrement l'activité des envoyés de presse allemande en Espagne.

La propagande en Espagne par le cinéma n'était pas égligée. Pendant les premiers mois de 1936, 346 séances privées furent organisées. L'Ambassade d'Allemagne faisait clandestinement entrer et circuler des films choisis qui étaient présentés dans des séances privées sans être passés par la douane et la censure espagnole. Chaque représentation était soigneusement notée. Il ressort des rapports cinématographiques que 60% des spectateurs étaient des Espagnols, la plupart membres de la phalange fasciste et du parti de Gil Robles.

PUIG PUJADES, J. “La Guerra s’humanitza”, *L’Autonomista* [Girona], núm. 10.501 (18 de juny de 1938), pàg. 1.

L’art de la guerra ha progressat molt. La cultura germànica i la civilització romana han portat totes les seves virtuts a aquesta guerra d’Espanya, que hem de patir contra la nostra voluntat. El bo i millor de cada casa són enviats “voluntàriament” pels Mussolini i Hitler, amb el sant desig d’afinar la raça, que és, com si diguéssim, per a fer-nos un bé. No és pas amb mala intenció que els “Savoia” vénen a esfondrar les nostres llars soterrant-hi les nostres dones i els nostres fills.

La revista racista “Archiv für Biologie und Rassengellschaft”, portantveu de combat del partit nacional socialista alemany, citada per “L’Europe Nouvelle”, ha publicat, en el seu volum 30, un article sobre la utilitat dels bombardeigs aeris des del punt de vista de la selecció racial i de la higiene social, original d’un oficial superior de la Reichswer.

“Són – diu aquest autor – els barris més poblats els que en pateixen més... Aquests barris són habitats per gent pobra que han fracassat en la vida, desheretats de la comunitat, que per aquest mitjà se’n desembarassarà. Altrament, l’explosió de grossa munició, d’un pes d’una tona o més, ultra la mort que haurà sembrat, provocarà inevitablement nombrosos casos de follia. La gent el sistema nerviós de la qual és dèbil no podrà suportar el xoc. Així el bombardeig ens ajudarà a descobrir els neurastènics i a separar-los de la convivència social. Una vegada ja descoberts aquests malalts caldrà solament esterilitzar llur progenitura, la qual cosa garantirà la selecció de la raça”.

¡i nosaltres que ens queixàvem!

Una “civilització” tan refinada ens recorda una petita anècdota, a la qual no afegirem cap comentari, deixant als lectors descobrir on són els salvatges i de quin costat es troben els qui es creuen civilitzats.

Hom recordarà la guerra del Trasnsvaal, durant la qual els borres defensaren la llibertat de la seva pàtria contra la Gran Bretanya. Aquella guerra de conquesta fou menada fortament d’una i altra banda. Els generals anglesos hi posaren tots els seus sentits enrolant-hi divisions de tot l’Imperi; els borres feren dignament el que pogueren enrolant al seu Exèrcit els indígenes del Sud Àfrica, que no són pas reputats per llur civilització. Els buschmen, zulús i altres hotentots, dels quals es diu que es troben en els baixos graons de l’escala humana, figuraven a l’Exèrcit boer.

Dons un dia, un oficial boer, comandant un exèrcit compost d’aquella mena d’indígenes, es topà cara a cara amb un regiment britànic de escocesos. Els borres es

trobaven molt ben situats i podien causar grans estralls a l'enemic. "Foc a discreció!" ordenà l'oficial boer. Però cap soldat no tirà contra l'inavdor odiat.

"Foc! Foc!", cridava reiteradament l'oficial. Però els seus soldats continuaven immòbils, sense tirar. Aviat tingué l'explicació d'aquella sorprenent desobediència. El regiment britànic que tenien enfront, com ja hem dit, era compost de soldats escocesos i anaven vestits amb llurs faldillas tradicionals. I aquells "salvatges" hotentos els havien pres per dones! "Hom no dispara pas contra les dones a casa nostra – li digieren els "salvatges" - . Nosaltres som "gentleman".

La guerra, tanmateix, s'humanitza.

PUIG PUJADES, J. “Cal fer coneixer les malifetes de l'enemic”, *La Humanitat* [Montpeller], núm. 25 (6 d'octubre de 1945), pàg. 1.

Fa alguns dies que hauriem parlat de l'home present com a precursors de l'hora santa del retorn a casa nostra. Un cop d'ull al panorama polític tal com se'ns presenta avui, ens dóna la sensació que el centre del nostre alliberament va pel pedregol. Estem convençuts que en sà i concret, però precisament per a sentir-me caldrà el seny i l'esforç de tots. La crisi diplomàtica que podria portar al restabliment de la legalitat republicana a Espanya no es produeix, perquè entre els aliats, els interessos materials primers per damunt les idealitats, i la justícia de la nostra causa. Franco, amb la seva barra característica, va sortejant la seva trista situació i com els ministres de “El Rey que rabió” està disposat a fer-ho i donar-ho tot, mentre no sigui la “dimision”. I un dia felicita als russos per la seva victòria damunt dels japonesos, sense voler recordar-se que envià els VOLUNTARIS de la “División azul” a combatre els bolxevics, i un altre dia evacua les forces espanyoles de Tànger, de la qual s'havia apoderat, en un moment que als aliats teniem les mans lligades.

Les grans potències semblen doncs massa pacients, no tenen pressa pel restabliment d'un règim democràtic a Espanya, malgrat els acords de Postdam. Diuen que s'ho han de fer els espanyols mateixos, i per altre part, no volem que hi hagin lluites internes, dues coses de mal conjumar. El poble espanyol no pot llençar-se al carrer sense l'ajuda de les democràcies estrangeres, i li repugna també llençar-se a una lluita, després del vesament de sang que portà la insurrecció militar contra la legalitat de la República. En un escrúpol del qual están mancats els feixistes que s'aguanten per lo terror.

Volem creure, - i hi posem tota la nostra bona voluntat, - que els múltiples problemes a resoldre, retrassen l'hora de l'intervenció, car ens costa creure que els interessos materials, tractats de comerç, adjudicació de primeres matèries, monopolis, son la veritable causa del bon tracte que dispensen a Franco. Tot ens fá pensar que la cosa va per llarg. Voldriem equivocar-nos i hem de fer tot el possible per a que així sigui.

Qué hi podem fer nosaltres? Jo crec que molt. Ultra fer mons i mènagues per a mantenir-nos units i poder presentar-ne la prova, amb un govern a Espanya i a Catalunya, deixant a segon terme si es necessari, el nostre particular criteri sobre les qüestions quan no sigui l'enderrocament de Franco i la instauració de la República, hem d'esforçar-nos i fer conèixer el món civilitzat la conducta ignominiosa de

persecucions i terror, seguida pel feixisme franquista durant la guerra espanyols i després del nostre èxode.

A l'estranger no s'han enterat encara, dels afusellaments i empresonaments perpetrats per Franco i la seva gent damunt del poble conscient d'Espanya.

Una de les més grosses equivocacions de la República Espanyols ha estat l'abdó de la propaganda a l'estranger. Mai vàrem saber fer coèixer fóra d'Espanya les barbaritats comeses pel govern de Franco, govern que es deia d'ordre. No hem fet mai sentir els pobles civilitzats d'Europa i Amèrica el martiri a que està sotmès l'esperit democràtic d'Espanya veient com encara s'afusella i s'empresona a tothom que no pensi com el dictador.

Ara mateix s'ha constituït a Mèxic un govern de la República Espanyola: s'ha pensat en moltes coses pero no pas en crear un Ministeri de la Propaganda, actiu i dinàmic, que reculli al dia totes les malifetes que arreu de la nostra Pàtria està encara perpetrant la Falange. No es pas tan difícil conèixer amb certesa el nombre d'empresonats i condemnats existents a les infectes presons de Catalunya i d'Espanya entera. Estudiar i fer conèixer cases particulars de gent perseguida i atormentada, de fer entendre arreu del món la situació precària dels obrers amb jornals risibles en comparació amb els preus que han de pagar per a poder-ne alimentar, heu-vos ací, la nostra tasca.

No s'ha fet mai públic els múltiples casos de gent empresonada a la força i amb engany a les poblacions frontereres i traslladades a mantes presons de l'interior on romanen des de fà anys.

Aquesta passivitat dels governs republicans enfront dels fets criminals i desconeguts de la gent honrada de l'estranger, no és mot d'avui.

A començaments de la guerra d'Espanya hi havia pel Rosselló un ambient desfavorable als anomenats ROJOS espanyols. Els excessos comesos per INCONTROLATS en pobles fronterers, eren difosos i asaltats per la propaganda feixista. Algú proposà un plà de propaganda a base de sentor la veritat dels fets, i fer conèixer les barbaritats comeses per les forces CONTROLADES de França arreu d'Espanya. Sotmés el projecte a les altes esferes no es pogué assolir l'ajuda necessària. Mentrestant els periòdics francesos subvencionats pels franquistes anaven semblant l'antipatia, a força de mentides i exageracions, creant un ambient contrari a la República.

Per a contrarrestar l'apatia de les nacions aliades cal fer conèixer als seus pobles els sofriments que, encara, després de sis anys està patint la democràcia espanyola.

Cal ajudar a fer sortir el morro del pedregal amb una propaganda sèria i constant, fent conèixer detalladament, ço que va passar i passa encara a casa nostra. Les multituds sensibles i dignes de l'Europa civilitzada, feren comprendre amb la seva indignació, que no se'ns pot abandonar, que no pot persistir el feixisme a Espanya: Per la salut dels espanyols i per l'avenir de les democràcies mundials.

PUIG PUJADES, J. (Député aux Cortès). «Au 7 e Anniversaire de la République espagnole. « L'Espagne, debout est disposée, non à mourir, mais à vaincre... » », a Lyon Républicaine [Lió], núm. 21.803 (16 d'abril de 1938), pàg. 6.

Quand le peuple espagnol, par sa volonté librement exprimée, il y a sept années, instaura la République sans verser une goutte de sang, d'une façon sereine et civile, personne ne pouvait croire qu'elle arriverait au présent anniversaire, ayant été obligée de verser le sang généreux de ses fils, pour défendre l'Espagne contre l'invasion étrangère.

La République attendait son épanouissement, dans la paix indispensable au véritable progrès. Elle ne voulait pas la guerre. Elle la subit. Nous nous battons pour nous défendre. Nous nous battons pour l'intégrité du territoire espagnole, pour l'indépendance de notre partie attaquée par le Maroc, l'Italie et l'Allemagne en complicité avec des généraux traîtres à leur patrie, nous nous battons pour le droit qu'a le peuple espagnol de disposer librement de son destin.

Des propagandes intéressées ont dit que nous sommes en train de nous battre pour le communisme. C'est une sottise et à la fois une malignité. Si nous nous battons pour le syndicalisme, seuls les syndicalistes accouraient à la lutte. Si nous nous battons pour le républicanisme de gauche, les républicains combattraient seuls. Ce n'est pas cela. Nous luttons tous, l'ouvrier et l'intellectuel, le professeur et le bourgeois, - car les bourgeois se battent eux aussi - les syndicats et les partis politiques et tous les Espagnols qui se sont groupés sous le drapeau républicain.

Nous luttons pour l'indépendance de l'Espagne, pour la liberté des Espagnols et aussi pour la liberté des démocraties du monde entier.

Que les puissances démocratiques de l'Europe et d'Amérique n'oublient pas que c'est parce qu'elles n'ont pas voulu ou n'ont pas pu aider l'Espagne loyale et lui ont refusé les moyens de réprimer l'insurrection, qu'il y a eu tant de sang versé et que la guerre actuelle d'invasion a pu se produire. Le tort qu'a causé à l'Espagne l'indécision des démocraties est cependant minime - dit notre président Négrin - comparé à celui qu'elle causera à l'Europe si les démocraties ne se décident pas enfin à sortir de ce cercle de craintes et d'hésitations.

En cette heure grave et décisive nous pouvons dire que malgré tout et malgré tous, l'Espagne est debout et l'Espagne debout est disposée non pas à mourir, mais à vaincre ; disposée à ouvrir le tombeau du fascisme, prête à défendre l'indépendance de son sol et à délivrer le monde du terrible cauchemar et de la menace de guerre que le triomphe du fascisme signifierait.

Il faut qu'on sache qu'en Espagne va se décider l'avenir du monde. Nous savons que l'Histoire a réservé à notre peuple le rôle de défenseur et conservateur des principes démocratiques de la Révolution française que le fascisme voudrait étrangler. Et il saura faire son devoir.

Le Gouvernement de l'Espagne républicaine vient de dire : « *Ayez foi en la victoire, Espagnols ! L'Espagne ne se vend pas, et un peuple qui ne se vend pas ne peut pas être vaincu* ».

On pourrait arriver à dire sur l'Espagne, les mots de la Convention Nationale du 18e jour de l'an II : « *Lyon n'est plus* ». : « *L'Espagne n'est plus* », mais soyez sûrs, bons amis de la France auguste, chers citoyens de la ville de Lyon, sensible et généreuse, que l'Espagne renaîtrait pour sauver la dignité humaine et aider à refaire la force des démocraties du monde !

PUIG PUJADES, J. (Député aux Cortès). « Le martyr de l'art espagnol », a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.803 (16 d'abril de 1938), pàg. 6.

L'Illustration de Paris, la magnifique publication des gens cossus, a publié pour la troisième fois, avec un luxe digne d'une meilleure cause, un fascicule intitulé *Le Martyr des oeuvres d'art*. On y trouve d'excellentes gravures, des reproductions d'oeuvres d'art, de ces oeuvres profanées par la furie déchainée chez ceux qui, par leur révolte, détruisirent tout respect de l'Etat organisé, du pouvoir légal, auxquels ils avaient pourtant prêté serment de loyauté. Dans la préface du fascicule que nous commentons, on dit, sans doute inconsciemment : « L'Espagne, depuis un an et demi, a souffert de son sanglant conflit, plus qu'elle ne l'aurait fait d'une invasion étrangère ».

Ce commentaire, s'il est loyal, démontre l'ignorance de son auteur : c'est bien une invasion étrangère qui sévit en Espagne. Par les archives nazies trouvées à Barcelona, on est bien fixé sur les relations que les généraux insurgés entretenaient avant le 18 juillet avec le gouvernement de Hitler. Ces généraux ne se soulevèrent pas, emportés par une passion qui aurait pu être légitime, ils se soulevèrent simplement pour s'être vendus préalablement à l'étranger, avide des richesses naturelles du sol espagnol, richesses qui, pendant cinquante années de monarchie, restèrent à peu près inexploitées.

Les éditeurs de *l'Illustration*, dans leur désir de satisfaire la passion des lecteurs, présentant ce martyr de nos oeuvres d'art, patrimoine de la République espagnole, comme résultat d'un plan ordonné par les *Comités soviétiques locaux*.

Nous ne nierons pas le calvaire de l'Art espagnol. Nous sommes les premiers à nous en plaindre, parce que nos opinions politiques ne nous cachent pas la réalité. Si les éditeurs de *l'Illustration* faisaient de même, ils pourraient éditer un fascicule, comme celui que vient de publier l' « Office international des Musées » qui rapporte dans ses détails l'organisation de la défense du patrimoine artistique et historique espagnol pendant la guerre civile – transformée en guerre d'indépendance – organisation due au gouvernement de la République. Cet extrait de la *Revue Musseion* (vol. 39-40, 1937), d'après les travaux réalisés en Espagne par M. Frédéric Renyon, ex-directeur du British Museum, contient de sincères louanges pour la noble attitude de la République envers la conservation des oeuvres d'art. Le gouvernement trahi, manquant de toute sorte d'armement et de la plupart de son armée, obligée par ses chefs à se soulever, s'inquiéta aussi bien à refaire ses forces combattantes qu'à se procurer un emplacement sur où garder les merveilles du Musée du Prado et la plupart de celles accaparées dans la résidence du duc d'Alba. Il y a aujourd'hui un nombre infini

de pièces d'une valeur incalculable qui ne sont pas encore placées en lieu sûr ; mais on a sauvé et on sauve le plus possible en faisant appel à l'intelligence et à l'effort de nos meilleurs spécialistes.

Le modeste opuscule que vient de publier Don José Renan, professeur à l'École supérieure des Beaux-Arts de Valence, est divisé en divers chapitres. Non seulement il démontre l'oeuvre réalisée en ce qui concerne l'Espagne, mais aussi l'enseignement qu'il renferme pour toutes les nations riches d'un patrimoine artistique, pouvant être mis en péril par des bombardements.

Dans son premier chapitre, Renan s'occupe de l'organisation de la « Junta » de Conservation et Protection du Trésor artistique. Il y a un rappel des décrets-lois du gouvernement depuis le 25 juillet, par lesquels on fixe les caractères et attributions de la « Junta » qui, depuis le commencement, s'efforce à l'édition et distribution de centaines de milliers de tracts et d'affiches popularisant dans le sein des masses les consignes pour la défense du Trésor artistique espagnol.

Il expose ensuite les normes de ses travaux consistant à ramasser les oeuvres d'art d'une certaine valeur de propriété privée dont il connaissait l'existence. Sans compter le labeur effectué par toutes les « Juntas » déléguées des provinces et le labeur considérable de la Généralité de Catalogne, la « Junta » de Madrid ramassa plus de dix milles toiles, plus de trois cents tapis et cent mille objets d'art de diverses natures : les Greco, Zurbaran, Ticiano, Velazquez et Murillos figurent en première ligne.

Un autre chapitre, très important, du programme de sauvegarde, c'est celui des archives et bibliothèques : plus de cinq cent mille volumes, sans compter les manuscrits et incunables, furent sauvegardés.

D'autre part. Il s'occupe de l'évacuation des oeuvres d'art de leur installation dans les nouveaux refuges. D'une façon claire et détaillée, il rend compte des travaux préalables, de l'emballage de toutes les oeuvres du Musée de Prado, de leur transfert et de leur installation définitive dans des locaux exempts de tous risques.

Dans un autre chapitre, il parle de l'action directe des bombes de l'aviation et de l'artillerie sur les toiles et comment les protéger. L'étude de l'action de l'air, sous l'effet, de l'explosion des bombes à grande puissance est véritablement remarquable. L'auteur étudie aussi l'action des bombes incendiaires et il expose nombre de très intéressantes observations nées de l'expérience.

Dans son second chapitre, M. Renan parle de la collaboration du peuple au sauvetage du patrimoine artistique, montrant d'une façon évidente la finesse spirituelle de nos masses populaires, qui furent l'axe fondamental de la défense de nos valeurs culturelles.

Finalement, dans un chapitre intitulé « *L'expérience de l'Espagne et les possibilités d'action internationale pour la protection des monuments et oeuvres d'art en temps de guerre* », il met sur un plan d'actualité l'importance que peut représenter pour la culture mondiale l'exemple qu'a donné l'Espagne dans une matière où l'on a dû tout improviser.

Les guerres modernes qui ne se déclarent pas mais commencent simplement en marge du droit international, ont recours, de par leur caractère même d'illégalité, à des procédés expéditifs à l'extrême et dont le déroulement accéléré enlève toute portée aux formes ou aux règles du droit humanitaire. Pour l'agresseur, le coeur même du peuple attaqué est un objectif de premier ordre, à la destruction duquel il se lance sans hésiter. A certains moments décisifs de la guerre d'Espagne, on a bombardé les hôpitaux, les ambulances sanitaires de la Croix-Rouge, les monuments historiques et les centres de culture. Dans cette nouvelle conception de la guerre, l'évacuation de la population civile des villes assiégées arrive à être en contradiction avec les intérêts militaires de l'assiégeant ; au cours du siège de certaines villes espagnoles, il a été nettement démontré qu'éviter cette évacuation était pour l'adversaire un objectif de guerre.

L'image de la guerre humanitaire est un mythe de plus qui ne résiste point aux coups de la réalité. Car tout ce qui peut saper la confiance et la sécurité humaine fortifie moralement l'adversaire et réduit la résistance. Briser le ressort moral d'un peuple en lui faisant éprouver la puissance d'irréversible destruction qui l'entoure de toutes parts, tel est le principe directeur de certaines théories modernes de la guerre.

Les valeurs morales d'un peuple ne résident pas exclusivement dans leur conscience subjective, mais elles sont fortement liées à des réalités objectives d'ordre extérieur. En plus de certaines valeurs d'élémentaire humanité (sécurité des non-combattants : femmes, enfants, malades, blessés), les monuments du passé et le patrimoine artistique et culturel jouent un rôle très important dans la morale et la conscience des peuples civilisés.

On a beaucoup parlé et on en reparlera encore, des fantaisies et propositions utopistes conçues en marge des possibilités d'éviter la destruction des richesses de l'esprit : création d'organismes spéciaux pour la défense des biens de l'humanité ; tout sera inutile s'il y a quelqu'un qui transige dans la possibilité de l'emploi de la force, comme l'a dit le président de la Commission internationale de coopération intellectuelle. « S'il y avait suffisamment de prudence pour éviter la destruction de monuments et d'oeuvres d'art, il serait préférable d'avoir la prudence de ne pas faire la guerre ».

Nous conseillons la lecture de ce fascicule que nous venons de commenter très brièvement à tous les hommes de conscience, à tous les politiciens, ce travail éveillera chez eux les sens de la responsabilité.